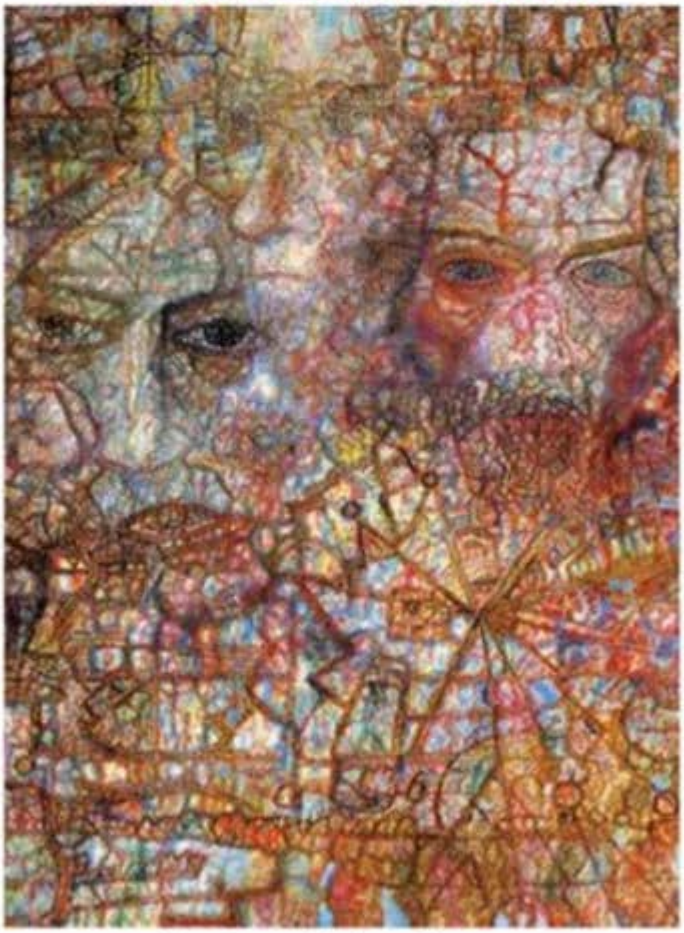
Huzursuzluğun Kitabı

FERNANDO PESSOA

Çeviren: Orhan Tuncay

5. BASIM

FERNANDO PESSOA

13 Haziran 1888'de Lizbon'da doğdu. Henüz beş yaşındayken, müzik eleştirmeni olan babasını kaybetti. Annesi, Portekiz'in Durban konsolosuyla evlenince 1896'da yerleştikleri Güney Afrika'da tam bir İngiliz eğitimi gördü. 1905'te üniversite öğrenimi için döndüğü Lizbon'da yaşamının sonuna kadar kaldı. İki yıldan az süren Üniversite deneyimi ve sonrasında Yunan ve Alman felsefesi, dünya dinleri, psikoloji ve Darwin düşüncesi üzerine çalıştı. Geçimini, dış ticaret firmalarına İngilizce ve Fransızca iş mektupları yazıp tercüme ederek sağladı.

Portekiz modernizminin öncüleri arasında yer alan Pessoa; Shakespeare, Milton, Shelley, Keats, Poe, Byron ve Whitman'dan etkilenmiş ve başlangıçta şiirlerini İngilizce yazmıştır. 1912'de, Portekiz "Rönesans" hareketinin yayın organı *A Aguia* dergisinde yayımlanan ilk şiirleri simgeci şiirin ve "saudosismo" akımının etkisi altındaydı. Aynı yıllarda, düzyazı metinler, eleştiri ve denemeler kaleme aldı. 1913'te, fütürist harekete eğilim gösterdi ve Sá-Carneiro ile birlikte Portekiz öncü edebiyatını başlatarak "paulismo" akımını yarattı.

1914 yılında, düşgücünde barındırdığı farklı yazar kimliklerini kendi aralarında diyaloga sokarak, onlara yazı aracılığıyla kurmaca bir gerçeklik kazandırdı. Heteronim olarak tanımlanan bu kökteş şair ve yazarların başta gelenleri Alberto Caeiro, Alvaro de Campos ve Ricardo Reis'ti. Pessoa'nın kendi şiirleri ve kökteş şairleri aracılığıyla yarattığı şiirler *Orpheu*, *Portugal Futurista*, *Contemporanea*, *Atena* gibi dönemin sadece birkaç sayı çıkan dergilerinde yayımlandı. 1934'te, Portekiz tarihinin gizemsel ve simgeci bir yorumu olarak kabul edilen "Mensagem" adlı şiiri Antero de Quental Ödülü'ne layık görülse de Salazar'ın başkanlık ettiği törene katılmadı.

Fernando Pessoa 30 Kasım 1935'te, Lizbon'da karaciğer yetmezliğinden öldüğünde henüz kırk yedi yaşındaydı ve pek az tanınıyordu. Sağlığında yayımlanan dört kitabından üçü İngilizcedir: *35 Sonnets* (1918), *English Poems I-II* ve *English Poems III* (1921). Portekizce kitap olarak yayımlanan tek eseri *Mensagem*'dir (1934). Ardında bıraktığı el yazması parçaların sayısının yirmi beş ile yirmi yedi bin arasında olduğu bilinmektedir. Bütün eserleri 1942'de yayımlanmaya başlanmış ve yirmi altı cilde ulaşmıştır.

Pessoa'nın başyapıtı sayılan, yarattığı kökteş yazarlardan Bernardo Soares'in imzasını taşıyan *Huzursuzluğun Kitabı*'nın bir bölümü ilk kez 1913'te, bazı bölümleri de 1929'da yayımlanır. Kitap, yazarın ardında bıraktığı günlük kaydı biçimindeki defterler, kâğıtlar ve notlar arasına dağılmış beş yüz dolayında bölümün, yapıtına odaklanan uzmanlar tarafından derlenmesi sonucunda bir bütün olarak ilk kez 1982 yılında gün yüzüne çıkmıştır.

Ayrıntı: *1595*
Edebiyat Dizisi: *256*

Huzursuzluğun Kitabı
Fernando Pessoa

Kitabın Özgün Adı
Livro do Desassossego / The Book of Disquiet

Çeviren
Orhan Tuncay

Yayıma Hazırlayan
Levent Turhan Gümüş

Son Okuma
Efrahim Nevzat

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Resmi
"Yüzler", *Pavel Nikolayevich Filonov (1883-1941)*

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Ali Laçin – Barış Matbaa-Mücellit
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No. 286
Topkapı/Zeytinburnu – İstanbul – Tel. 0212 567 11 00
Sertifika No: 46277

Birinci Basım: *2022*

İkinci Basım: *2023*

ISBN 978-605-314-590-5
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hocapaşa Mah. Dervişler Sok. Dirikoçlar İş Hanı
No: 1 Kat: 5 Sirkeci – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Fernando Pessoa

Huzursuzluğun Kitabı

EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

MÜKEMMEL DOKUZLU / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
ZEYN'İN DÜĞÜNÜ / *Tayeb Salih*
ELIZABETH FINCH / *Julian Barnes*
SUZY POMMIER CİNAYETİ / *Emmanuel Bove*
SIRADAN KADINLAR DÜŞÜ / *Samuel Beckett*
HUZURSUZLUĞUN KİTABI / *Fernando Pessoa*
SABAHA KARŞI / *Deniz Utlu*
ASKERİN GÜNÜ / *Andrew Jolly*
KAPTAN / *Taleb Alrefai*
KARDİNALİN GİZLİ MİSYONU / *Rafik Schami*
DAVID'İN HİKÂYESİ / *Zoe Wicomb*
KIRMIZI GİYSİLİ ADAM / *Julian Barnes*
KARGALAR BÜYÜCÜSÜ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı-Cilt 3 / *Mircea Cărtărescu*
BİRİCİK HİKÂYE / *Julian Barnes*
2084 / *Boualem Sansal*
DENİZALTI / *Joe Dunthorne*
ADEN, ARABİSTAN – Jean-Paul Sartre'ın Önsözüyle / *Paul Nizan*
KAN ÇİÇEKLERİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
ZÜRAFANIN BOYNU / *Judith Schalansky*
SAVAŞTAKİ KIZ / *Sara Nović*
GULYABANİNİN BAHÇESİ / *Leïla Slimani*
ÇALILIK / *Christian Jungersen*
ADINLA BAŞLAR HAYAT / *Zakes Mda*
GÜCÜMÜZÜN DOĞUŞU / *Victor Serge*
AHU HANIM'IN KOCASI / *Ali Muhammed-i Efgânî*
EVA / *Ersi Sotiropoulos*
KELEBEKLER ZAMANI / *Julia Alvarez*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*

Fernando Pessoa

Huzursuzluğun Kitabı

Sunuş

Fernando Pessoa'nın çağdaş Portekiz edebiyatının en önde gelen adı olarak anılmasında asıl pay hiç kuşku yok ki yazarın ölümünden yaklaşık elli yıl sonra gün yüzüne çıkan *Huzursuzluğun Kitabı*'na aittir.

Pessoa'nın başyapıtı sayılan, yarattığı kökteş yazarlardan Bernardo Soares'in imzasını taşıyan *Huzursuzluğun Kitabı*'nın bir bölümü ilk kez 1913'te, bazı bölümleri de araya giren uzun zamandan sonra 1929'da yayımlanır. Kitap, yazarın ardında bıraktığı günlük kaydı biçimindeki defterler, kâğıtlar ve notlar arasına dağılmış beş yüz dolayında bölümün, yapıtına odaklanan uzmanlar tarafından derlenmesi sonucunda bir bütün olarak ilk kez 1982 yılında bir araya getirilmiştir.

Kitap, Lizbon'da ticari firmaların yoğunlukla bulunduğu bir caddedeki işyeriyle gecelerini geçirdiği kiralık odası arasında yaşamını hayal gücünün güdümüne bırakan Bernardo Soares'in yaklaşık yirmi yıl boyunca tuttuğu günlük notları içerir.

Pessoa, geçtiğimiz yüzyılın ilk yarısında yaşamlarını "bütünüyle edebiyat kılmak" istemiş Kafka ve Rilke gibi büyük figürlerden farklı ve biricik örnek olarak bu "edebiyatı" kendi yaşamı içinde türettiği yetmişe yakın heteronime [dış-kimlik / kökteş ad] pay eder. Bunlar arasında kendisine en yakın olduğu kabul edilen heteronimi "Lizbon'da muhasebe yardımcısı" Bernardo Soares'tir.

Pessoa, Soares'in notlarını açıktır ki ilerde bir kitap haline getirmek üzere özenle biriktiriyordu ama bazı durumlarda üzerinden defalarca geçilen bu notlar yazılırken kendisinin de belirttiği gibi gerçekte onun "hissedişlerinin bir güncesi" niteliğindeydi: *Ben*liği ve dünyasını gece gündüz terk etmeyen hiçbir huzursuzluğun devinimle karşılanmadığı, belki de tek eylemcinin "içinde evrenin bir yanlışmış gibi uçuştuğu gece" olduğu, kurgusal bir otobiyografi.

Sınıflandırılamaz ve çoklu yorumlara açık okumalara imkân veren bu devasa belge gün yüzüne çıkışının kırkıncı yılında, ulaşılan yeni öğelerin de eklenmesiyle kendi içinde keşfedilecek anlam katmanlarını saklı tutmayı sürdürüyor.

Anlaşılmayı reddettiğini ve anlamanın en yorucu eylem olduğunu not eden ama kesinliklerden korkuyla kaçınan Soares, bir yandan da yazdıklarının tıpkı kendisi gibi günlük işlere, yararsız düşlere ve umutsuz umutlara dalan milyonlarca sabırlı ruhun özünü oluşturup oluşturamayacağına kafa yoruyordu: "Bazen eğer günün birinde (ait olamayacağım bir gelecekte) yazdığım cümleler okunur ve takdir edilirse, sonunda kendi kanımdan insanlar, 'beni anlayanlar', içinde doğduğum ve sevildiğim bir ailem olacak diye hüzünlü bir zevkle düşünürüm."

Bu kederli tat, Soares'in notlarında mutluluğun verdiği acıyla yan yana yürüyordu: "Acı çektiğimin bilincinde olmam nedeniyle çektiğim acı, bilincinde olduğum acıdan her zaman daha yoğun olmuştur."

Yaşadığı karmaşık acı ve keder döngüsü, Soares'i "içindeki sonsuzca küçük dünyanın büyük boşluğuna" baş döndürücü biçimde gerçekdışı ama gerçek dünyadan daha gerçek dünya-

lar kurmaya ve yerleştirmeye yöneltmişti. Bu eylemsiz, kurgusal kayıtlar, emanet edildiği sandıktan çıkmasının üzerinden çok zaman geçmeden, Fernando Pessoa'nın opus magnumu olarak dünya ölçeğinde kabul gördü.

Çağdaş Portekiz şiirinin en önemli şairi olarak anılacağının öncüllerini yaşarken Portekiz dilinde yayımladığı tek kitabı olan *Mensagem*'le ortaya koymuş olan Pessoa'nın şiirsel yetkinliklerini sayfaları arasında sıklıkla yansıtan *Huzursuzluğun Kitabı*, 20. yüzyıl edebiyatının başyapıtları arasında yerini alırken, gün yüzüne çıkışının yirminci yılında ünlü Norveç Kitap Derneği'nin tüm zamanların en önemli yüz kitabı listesine girmişti.

Bu serüvenin, Soares'in "hüzünlü bir zevkle düşündüğü", milyonlarca sabırlı ruhun özüne ulaşma özlemiyle ne kadar örtüştüğünü, Walt Whitman'ın, büyük *Çimen Yaprakları*'nda *"Ben sesinizim sizin / Boğazınızda düğümlenmişti / Konuşmaya başlıyor şimdi bende"* dizelerinin sınanmış bir karşılığı olup olmadığını söylemek elbette zordur. Ama kitabın ulaştığı ilgi yaygınlığının Lizbonlu şairin belki de bütün düşlerinin gerçek yatağı olan Tejo nehri üzerine yazdığı dizelerde ifade edilen "edebî" gerçeklikle bire bir ilintili olduğunu söylemek mümkündür:

"Tejo nehri, daha güzeldir benim köyümün içinden geçen nehirden,
Ama Tejo nehri, daha güzel değil benim köyümün içinden geçen nehirden,
Çünkü Tejo nehri o nehir değildir benim köyümün içinden geçen."

Lizbon şehrinde muhasebe yardımcısı Bernardo Soares'in komşusu ve yoldaşı Tejo nehrinin gece ışıltılarında, her daim kendi ruhundan kovulduğunu hisseden, çağın en büyük yalnızlarından birinin olağanüstü hafızalarının her biri kendi özgün hikâyelerine sahip bir dolu yüzü rüzgârla birlikte akar.

Çağın bir diğer büyük hafızası Borges'in dediği gibi: *"İşte buradayız gecenin lezzetine varmış, karanlık delip geçmiş içimizi, gece tenimizin bir alışkanlığı olmuş çoktan."*

Çağın "acısını bir başına çeken yalnızları" için *Huzursuzluklar* kitabı...

Çünkü Tejo nehri o nehir değildir bizim *köyümüzün içinden geçen!*

Emirhan Oğuz
28 Mart 2022

ps: Huzursuzluğun Kitabı'nın bu basımında, Assírio & Alvim tarafından yayımlanan Portekizce *Livro do Desassossego* (1998) basımı ve Richard Zenith'in The Penguin Press (2001) ve Penguin Classics (2002) tarafından yayımlanan *The Book of Disquiet* çevirisinden yararlanılmıştır. Metin boyunca girilen dipnotlar, editörlerin adı geçen basımlara düştüğü dipnotların kısaltılarak ya da genişletilerek yapılan yeni düzenlenmeleri ve elinizdeki basım için gerekli görülen çok sayıda yeni notu içermektedir.

Lizbon'da Muhasebe Yardımcısı
Bernardo Soares'ten

Huzursuzluğun Kitabı

Giriş
Fernando Pessoa

Lizbon'da, güzel görünümlü bir tavernanın üstünde, tren geçmeyen küçük bir kasabanın ağırbaşlı ve evcimen havasını taşıyan bir yemek salonu ve onun üstünde asmakatı bulunan lokantalar vardır. Pazar günleri haricinde kimsenin uğramadığı bu birinci kattaki yemek salonlarında, garip tiplere, dikkat çekmeyen yüzlere, yaşamın dışında kalanlara oldukça sık rastlanabilir.

Hayatımın bir döneminde sınırlı bir bütçe ve sessizlik arzusu, beni bu birinci kat restoranlarının devamlı müşterisi yapmıştı. Ve buralarda ne zaman saat yedi civarında yemek yesem, önceleri ilgimi çekmeyen ama sonradan bana ilgi çekici gelen bir adama rastlardım.

Oldukça uzun ve zayıf olan bu adam otuzlu yaşlarda olmalıydı. Otururken, ayakta duruşuna oranla daha çok kamburu çıkıyordu ve tamamen özensiz denilemeyecek bir özensizlikle

giyiniyordu. Solgun, ilgi çekmeyen yüzünde herhangi bir ilgi yaratmayan acı bir bakış vardı; bunun altında ne tür bir acının yattığını söylemek zordu. Çeşitli önermelerde bulunulabilirdi: Sıkıntılar, endişeler ve çok fazla acı çekmekten kaynaklanan kayıtsızlıktan doğan acı.

Her zaman çok az yemek yerdi. Yemek sonrasında da kendi sardığı sigaralardan içerdi. Diğer müşterileri kuşkuyla değil de doğal bir ilgiyle açıkça izlerdi. Bu bir inceleme izlemesi değildi. İnsanların davranışlarını ya da görünüşlerini anlamaya çalışmazdı. Bu davranışı ona karşı bende bir ilgi uyandırdı.

Onu daha yakından incelemeye başladım. Belli belirsiz de olsa bir zekâ pırıltısının yapısından yansıdığını fark ettim ama yüzündeki keder-acının donuk bir durgunluğu– nedeniyle diğer özelliklerini fark etmek zordu.

Lokantadaki bir garsondan adamın yakındaki bir iş yerinde çalıştığını öğrendim.

Bir gün, aşağıdaki caddede bir olay oldu; iki adam yumruk yumruğa kavga ettiler. Birinci kattaki lokantada bulunan herkes pencerelere koştu. Bunlar arasında ben ve anlattığım adam da vardık. Ona öylesine bir şey söyledim, o da cevap verdi. Umut için bir neden olmayıp da artık hiçbir şey için umut beslemeyenlerde olduğu gibi, sesi kararsız ve renksizdi fakat akşam yemeği arkadaşımı böyle tanımlamam belki de saçmaydı.

Nedenini bilmiyorum ama o günden sonra birbirimize hep selam verdik ve sonra bir gün, belki de akşam yemeğine ikimiz de aptalca bir rastlantıyla saat dokuz otuzda geldiğimiz için konuşmaya başladık. Bana yazıp yazmadığımı sordu. Yazdığımı söyledim. Ona yakın zamanda çıkmış olan yeni edebiyat dergisi Orpheu*'dan* bahsettim. Dergiyi o kadar fazla övüp göklere çıkarması karşısında hayrete kapıldım.* Orpheu*'da yer alan edebiyatla çok az kişi ilgilendiği için şaşırdığımı belirttim. "Belki de az sayıdakilerden biri benimdir" dedi. Ayrıca, oradaki sanatın kendisi için pek de yenilik arz etmediğini ekledi ve utangaç bir şekilde, gidecek bir yeri, yapacak bir şeyi, ziyaret*

* Yalnızca iki sayı basılabilen, Pessoa'nın 1915'te yayımladığı dergi.

edecek arkadaşı olmadığını ve kitap okumaktan da haz etmediği için gecelerini genellikle pansiyonda yazarak geçirdiğini söyledi.

•

Kaldığı iki odayı bazı temel ihtiyaçları yok sayma pahasına lüks görünümlü bir biçimde döşemişti. Yumuşak ve hoş yastıkları olan koltuklara, perdelere ve halılara fazlasıyla özen göstermişti. Bu tür bir iç mekân tasarımıyla 'çektiği sıkıntıya saygınlık katacak' bir ortam oluşturmuştu. Ona göre modern tarzda dekore edilmiş bir odada da olsa, sıkıntı rahatsızlık yaratır ve fiziksel acı verebilirdi.

Hiçbir neden onu bir şeyler yapmaya zorlamamıştı. Çocukluğunu yalnız geçirmişti. Hiçbir guruba katılmamıştı. Okula gitmemişti. Bir kalabalığa karışmamıştı. Yaşam koşullarını garip ama bilinen bir durum belirlemişti –belki de bu herkes için geçerlidir–, içgüdülerinin çizdiği ve benzerlerinde de olduğu gibi, hareketsiz kalma ve yaşamdan uzaklaşma eğilimi gösteriyordu.

Devletin ya da toplumun talepleriyle yüzleşmek zorunda kalmamıştı. İçgüdüsel isteklerinden bile kaçınmıştı. Arkadaş ya da sevgili edinme ihtiyacı duymamıştı. Bir biçimde yakınlaştığı tek kişi bendim. Ancak onun için öylesine birisi olmama ve beni arkadaş kabul etmemesine rağmen, yazdığı kitabı bırakacağı birine ihtiyaç duyduğunu baştan beri fark etmiştim. Bu, beni önce rahatsız etti ancak soruna bir psikologun bakış açısıyla bakabildiğimi ve onun beni kendine çektiği amaca –bu kitabın basımı– sadık bir dostu olmaya devam ettiğimi söylemekten memnuniyet duyuyorum.

Bu bakımdan bile şartlar onun için garip bir şekilde elverişliydi çünkü benim gibi, ona yararlı olabilecek birini karşısına çıkarmıştı.

Kurgusal Bir Otobiyografi

Bu rastlantısal izlenimlerde, rastlantısal olma dışında başka bir arzu taşımadan, kurgusal otobiyografimi, yaşamsız tarihimi, kayıtsızca aktarıyorum. Bunlar benim "İtiraflarım" ve burada hiçbir şey söylemiyorsam, nedeni söyleyecek bir şeyimin olmamasıdır.

Metin 12

1

Gençlerin çoğunluğunun Tanrı inancını yitirdikleri bir zamanda doğdum. Ataları da bir zamanlar, nedenini bilmeden aynı nedenle Tanrı'ya inanmışlardı. İnsan ruhu akıldan çok duygularla karar verdiği için, bu gençlerin çoğu Tanrı kavramı yerine *İnsanlık* kavramını koymuşlardı. Ben ise hep uçlarda gezen birisi olarak, ait olduğum alanın çok yönlülüğünü görürken, etrafındaki geniş açık alanları da fark edebilirim. Bu

nedenle onlar gibi Tanrıyı tamamen terk etmedim ve *İnsanlık* kavramını hiçbir zaman kabullenmedim. Tanrı'nın, bu olanaksız olsa da var olabileceğini düşündüm. Bu durumda ona tapınılmalıydı. Öte yandan, bir biyolojik fikir olan ve bizim ait olduğumuz hayvan türlerini işaret etmekten başka bir işe yaramayan *İnsanlık* ise diğer hayvan türlerine göre daha fazla tapınma gerektirmiyordu. *Özgürlük* ve *Eşitlik* ritüelleriyle *İnsanlık* kültü, bana her zaman, tanrıların hayvanlar gibi olduğu ya da hayvan kafaları taşıdığı eski kültlerin yeniden canlanması gibi geldi.

Ve Tanrı'ya nasıl inanılacağını bilemeden ve hayvanların tümüne inanma arzusundan da yoksun olarak, uçtaki diğer insanlar gibi ben de olgularla arama mesafe koydum. Bu mesafeye genellikle Çöküş denir. Çöküş, yaşamın temeli olan bilinçaltının tamamen kaybıdır. Eğer düşünebilseydi, kalp atmazdı.

Benim gibi yaşamın nasıl olduğunu bilmeden yaşayan bir azınlık için tutulacak yol her şeyi reddetmek ve dünyayı seyre dalmaktan başka ne olabilir ki? Dini yaşamı bilmeden ya da bilemeden; çünkü inanç akıl yoluyla elde edilemez, insana inanmadan hatta bu soyut kavrama tepki bile veremeden, ruhumuzun varlığının nedeni olarak yaşamın estetik düşüncesiyle baş başa kaldık. Herhangi bir şeyin ya da bütün dünyanın ciddiyetinin, kutsalın, insan olanı aşağılayanların karşısında kayıtsız kaldık. Kendimizi, beyin sinirlerimize uyan ve rafine bir Epikürcülükten kaynaklanan amaçsız bir duyguya bıraktık.

Bilimin yalnızca temel ilkesini elde tuttuk –her şey katı yasalara tabidir, özgürce hareket edemeyiz çünkü her tepkimizi bu yasalar belirler– ve bu algının daha eski olan kutsal kader kavramıyla örtüştüğünü görerek, zayıfların atletik olanlarla mücadele etmemesi gibi, her çabadan vazgeçtik ve duyguların özenli bilim insanları gibi, duygular kitabına eğildik.

Hiçbir şeyi ciddiye almadan ve duygularımızı tek gerçeklik kabul ederek, oraya sığındık, duyguları geniş ve bilinmeyen ülkeler gibi araştırdık. Eğer yalnızca estetik düşünceler için

değil, aynı zamanda onun yöntemlerinin ve sonuçlarının da ortaya konulması konusunda gayret gösterdiysek bu, yazdığımız şiir ya da nesrin (kimsenin istemini etkilemeye veya anlayışını çarpıtmaya çalışmadan, okumanın kişisel zevkini nesnelleştirmek için) bir okur tarafından yüksek sesle okunması arzusuna benzer.

Hepimiz, her yaratıcı çalışmanın kusurlu olduğunu ve en kuşkulu estetik düşüncemizin konusunun kendi yazdıklarımız olduğunu biliyoruz ama her şey kusurludur. Her güzel gün batımından daha güzeli, bizi derin uyutan her hafif meltemden, bizi daha derin uyutacak olanı vardır. Böylece, benzer heykelleri veya dağları seyrederek, kitaplardan, geçen günlerden zevk alarak ve her şeyi düşleyip onları kendi özümüz haline çevirerek, bittiğinde sanki bir günde oluşan dışsal şeyler gibi zevk alacağımız tanımlamaları ve analizleri de yazarız.

Bu, Vigny* gibi karamsarların bakış açısı değildir. Onun için yaşam, unutmak ve meşgul olmak amacıyla içinde hasır ördüğü bir hapishaneydi. Karamsar olan kişi, her yerde trajedi görür. Bu, aşırı ve rahatsız edici bir yaklaşımdır. Üretimimize bir değer yükleyemediğimiz ve bunu meşgul olmak için yaptığımız doğrudur ama biz, kaderimizi unutmak için durmadan hasır ören mahkûmlar gibi değiliz. Biz, kendisini meşgul etmek için yastık kenarı işleyen kızlara benziyoruz.

Ben yaşamı, uçurum arabası beni alana dek içinde beklemek zorunda olduğum bir yol kenarı hanı olarak görüyorum. Beni nereye götüreceğini bilmiyorum çünkü hiçbir şey bilmiyorum. Bu hanı bir hapis olarak görebilirim çünkü içinde beklemek zorundayım. Burayı bir sosyal merkez olarak görebilirim çünkü burada başkalarıyla karşılaşıyorum ama ben ne sabırsızım ne de sıradanım. Odalarına kapananları, yatağa uzanıp uyumadan bekleyenleri, şarkı ve insan seslerinin kulağıma çalındığı salonlarda birbirleriyle konuşanları kendi başlarına bırakıyorum.

* Alfred de Vigny (1797-1863) Fransız şair, oyun ve roman yazarı; romantizmin temsilcilerinden. Kendini tümüyle edebiyata vermek için ordudan ayrılmış; üzüntüyle biten evliliğinin ardından bir köy evine yerleşmişti. Şiirlerinde insanların umursamazlığına vurgu ve karamsar düşünceler belirgindir.

Kapıda oturuyor, doğa manzarası renkleri ve sesleriyle gözlerime ve kulaklarıma ziyafet veriyor ve –kendim için– beklerken bestelediğim anlaşılmaz şarkıları yavaşça söylüyorum.

Gece üzerimize çökecek ve araba bizi alacak. Bana bahşedilen hafif rüzgârdan ve bundan zevk almam için verilen ruhumdan zevk alıyorum. Ve artık aramıyorum, sormuyorum. Eğer yolcular kitabına yazdıklarım, ilerde birileri okuyunca, onları yolculuklarında eğlendirecekse, o zaman ne âlâ. Eğer okumazlarsa veya okuyunca zevk almazlarsa, yine de sorun yok.

2

Neden nefret ettiğimi seçmeliyim –zekâmın nefret ettiği düş kurmak ya da duygularımın iğrendiği eylem; bu nedenle doğmadığım eylem ya da kimsenin onun için doğmadığı düş.

Her ikisinden de nefret ederek hiçbirisini seçmiyorum ama bazen düşleyip bazen de eylem yapmam gerektiği için ikisini birbirine karıştırıyorum.

3

Şehirde, yaz başındaki sakin akşamları severim. Sakinlik, gündüz hareketli olan yollarda, aksine, özellikle daha da artar. Hüzünlü caddeler olan Rua do Arsenal, Rua da Alfândega, Rua da Alfândega'nın bittiği yer olan doğuya doğru uzanır. Düz biçimde uzanan sessiz rıhtımlar, bütün bunlar, akşama doğru onların beraber yalnızlıklarına girdiğimde beni bir hüzünle rahatlatır. Yaşadığım çağın öncesine süzülürüm. Cesário Verde'nin* çağdaşı olmaktan zevk duyarım. İçimde onun yazdığı mısralar değil, onu cisimleştiren mısralar olur.

Gece çökene dek bu caddelerde yürürken, onların yaşamını yaşıyormuş gibi olurum. Sokaklar gün boyu anlamsız işlerle doludur. Gece olunca da anlamsız bir ıssızlık vardır. Gün boyunca bir hiçim, gece olunca ben, ben olurum. Benimle

* Cesário Verde (1855-1886) 19. yüzyıl Portekiz şiirinin önemli şairlerinden. Dizelerindeki canlılık ve coşku Lizbon sokaklarını yansıtır; Pessoa'nın Álvaro de Campos heteronimiyle yazdığı şiirlerde esin kaynakları arasındadır.

sokaklar arasında bir fark kalmaz. Diyelim ki onlar sokaklar olsun, ben de ruh. Belki de şeylerin özünü düşününce bu anlamsız gelecek. İnsan ve şeyler için benzer ve soyut bir kader var. Her ikisi de aynı derecede dünya sırrının cebrinde anlamsız bir düzenleme ama başka bir şey daha var... Bu uyuşuk ve boş saatlerde, ruhumda zihnime doğru bir hüzün yükseldiğini hissederim –her şeyin benim duyumum ve aynı zamanda dışsal olduğuna, değiştirmeye gücümün yetmeyeceğine dair acı bir farkında olma durumu. Ah, düşlerim önümde ne kadar sık nesnelleşiyor. Gerçeğin yerine geçmek için değil ama onun eşiti olarak kendilerini ilan etmek için. Onları küçümsedikçe ve caddenin sonundaki köşeden dönen tramvay ya da bilmediğim ama alacakaranlığın monotonluğuna karşı koyan bir akşam yakarışı –birden fışkıran bir fıskiye gibi duyulan bir Arap şarkısı– gibi, onlar benden uzakta varlar.

Nişanlı çiftler geçiyorlar, gevezelik eden terzi kadınlar geçiyorlar, zevk peşinde acele eden genç erkekler geçiyorlar, her şeyden emekli olanlar her zamanki yürüyüşlerinde sigara içiyorlar; kapı önünde bir dükkân sahibi, işsiz bir serseri gibi dikilirken olanların pek farkında değil. Askere alınanlar –ağır ve sıska olanlar– gürültülü, hatta çok gürültülü kalabalıklar halinde dolaşıyorlar. Bazen normal biri yürüyor. Günün bu zamanında az araba var ve sesleri müzikal. Kalbimde huzurlu bir elem var ve huzurumun nedeni kaderime razı olmam.

Bütün bunlar geçiyor ve benim için anlamsız. Bunlar benim kaderim için yabancı, hatta kader için tamamen yabancı; insanın başına bir taş çarpınca, bilinçsizce söylediği protesto küfürlerinden, bilinmeyen seslerin ekolarından oluşan bir karışım –yaşamın kolektif bir karmaşası.

4

... ve düşlerimin görkemli yüksekliklerinden, Lizbon şehrindeki muhasebe yardımcılığı pozisyonuna döndüm.

Yine de bu çelişki beni sıkıntıya sokmuyor, özgürleştiriyor. Ve bunun ironik yanı benim kanımda. Kuramsal olarak beni

küçük düşüren, benim bayrak olarak açtığım şey. Kendime gülmek için atacağım kahkaha, müjde vermek için üfleyeceğim bir borazan, kendimi dönüştürdüğüm bir şafaktır.

Hiçbir şey olmadan büyük olmak geceleri kazanılan bir zafer! Görkemin müthiş gizemini kimse bilemez... Ve İsa'yla kumlarda veya inziva mağaralarında tanışan çöldeki veya inzivadaki bir rahibin yüce duygusunu birden deneyledim.

Ve garip odadaki masamda, acıklı haldeki ve bilinmeyen bir memur olan ben, kelimeleri sanki bir ruh kurtarırcasına yazıyorum. Yaşam zevkleri karşılığında ulaştığım statüyle, sürekli taşıdığım esrik küçümsememin mücevheri olan kutsal parmağımdaki vazgeçiş yüzüğüyle, uzaktaki yüksek ve geniş tepelerde olanaksız bir gün batımının yaldızına bulanıyorum.

5

Önümde, eski masanın eğik yüzü üstünde, muhasebe defterinin iki büyük sayfasından yorgun gözlerimi ve hatta daha da yorgun olan ruhumu ayırıyorum. Bunun ifade ettiği hiçliğin ötesinde, elbise için sıralı raflarıyla bir dükkân, tek tip giyimli çalışanlar, insan için bir düzen ve rahatlatan bir bayağılık var –Rua dos Douradores'in* önündeki duvara dizilmişler. Pencereden başka bir gerçekliğin sesi ulaşıyor ve bayağı olan bu ses rafların etrafındaki rahatlığa benziyor.

Özenli rakamlarla şirketin durumunun yazıldığı iki beyaz sayfaya bakıyorum. Ve kendime gülümserken, kumaş türleri, fiyatlar, satış rakamları, boşluklar, mektuplar, çizgili satırlarla yazılı olan bu sayfalardan oluşan yaşamın, aynı zamanda bu sayfalara hiç girmeyen büyük denizcileri, azizleri, her çağdaki şairleri de içerdiğini anımsıyorum –dünyanın değerini oluşturan ve bunlardan uzaklaştırılan geniş bir soy.

Tanınmamış bir dokunun adını deftere girerken, Hindistan ve Semerkant'ın kapıları açılıyor ve üçüncü satırında uyak olmayan dörtlükleriyle Pers şiiri (başka bir yere ait olan) hu-

* Lizbon'da, Tejo nehri kıyısında, çoğunlukla ticaret firmalarının bürolarının yer aldığı sokak.

zursuzluğumda benim için uzak bir dayanak noktası oluyor. Ama ben hata yapmıyorum: Yazıyorum, topluyorum ve muhasebe işlemi, bu ofisteki bir memur tarafından her zaman olduğu biçimde sürüyor.

6

Yaşamdan fazla bir beklentim yok ve bu kadarını bile elde edemedim. Yakında bir kırlık arazi, güneş ışığı, biraz ekmekle birlikte biraz huzur, beni sıkmayacak bir var olma bilinci, başkalarına ihtiyaç duymamak, başkalarının da bana ihtiyaç duymaması –kötü kalpli olduğumuz için değil de ceketimizin düğmelerini açmaya üşendiğimiz için bir dilenciye bozukluk vermekten kaçınmamız gibi, bunlar da benden esirgendi.

Sessiz odada, eskiden olduğu ve gelecekte olacağı gibi, yalnız başıma üzüntüyle yazıyorum. Ve açıkça önemsiz olan sesimin binlerce sesin, kendini ifade etmek isteyen binlerce yaşamın, benim gibi günlük işlere, yararsız düşlere ve umutsuz umutlara dalıp feragat eden milyonlarca sabırlı ruhun özünü oluşturup oluşturamayacağını düşünüyorum. Bu anlarda kalbim daha hızlı atıyor çünkü bunun farkındayım. Daha uzun yaşıyorum çünkü daha yüksekte yaşıyorum. İçimde dini bir güç, bir tür dua ve çığlık hissediyorum ama zihnim beni hemen yerli yerine koyuyor... Rua dos Douradores Caddesi'nde dördüncü katta olduğumu anımsıyorum ve kendime süzgün gözlerle bakıyorum. Yaşamın bu yarım sayfalık boş ve çirkin yazısına ve yıpranmış kayıt defterinin arkasındaki tablada söndürmek üzere olduğum ucuz sigaraya bakıyorum. Dördüncü kattaki ben, yaşamı sorguluyorum, ruhun hissettiklerini söylüyorum! Dâhi veya ünlü bir yazar gibi yazıyorum! Ben, buradaki dâhi!..

7

Bugün, iç dünyamın büyük bir bölümünü oluşturan anlamsız ve değersiz gündüz düşlerimin birinde, Rua dos Douradores'dan, patronum Vasques'den, muhasebe müdürü Moreira'dan, tüm

çalışanlardan, evrak taşıyan çocuktan, ofiste çalışan çocuktan ve kediden kurtulup sonsuza dek özgürleştiğimi gördüm. Güney denizlerinin bana keşfedilecek mükemmel adalar sunması gibi düşümde özgürlüğü deneyimledim. Bu, varlığım için huzur, sanatsal başarı ve entelektüel tatmin olurdu.

Yine de bunu bir kafede kısa gün ortası tatilimde düşlerken bile, tatsız bir düşünce bana musallat oldu: Pişman olacağımı fark ettim. Evet, bunu sanki düşüncelerim olmuş gibi söylüyorum. Pişmanlık duyardım. Patronum Vasques, muhasebe müdürü Moreira, veznedar Borges, tüm bu genç adamlar, mektupları postaneye götüren güler yüzlü çocuk, getir götür işleri yapan çocuk, nazik kedi –hepsi yaşamımın bir parçasıydı. Gözyaşı dökmeden –beğenin ya da beğenmeyin–, bir parçamın onlarla kaldığını hissetmeden ve onlardan ayrılmanın benim için kısmi ölüm olacağını düşünmeden onları bırakamazdım.

Eğer yarın onlara veda edip Rua dos Douradores'deki dairemden ayrılırsam ne işle uğraşabilirdim (bir iş yapmam gerekiyordu) ya da hangi takım elbiseyi giyebilirdim ki (başka bir takım elbise giymem gerekiyordu)?

Hepimizin Vasques adlı bir patronu var –kimileri için görünür, kimileri için görünmez. Benim Vasquesimi bu adla çağırıyorlar; sağlıklı ve hoş biri, bazen kabalaşsa da hiçbir zaman ikiyüzlü davranmaz, kendisini düşünür ama adil de davranır, medeniyetin sağcı ve solcu birçok dâhisinde ve insan harikasında bulunmayan bir adalet hissi taşır. Kibirli, zenginlik, şöhret, ölümsüzlük peşinde olan diğerleri de vardır. Patronuma Vasques adını taktım çünkü zor zamanlarda onunla iş yapmak, dünyadaki diğer soyut patronlarla iş yapmaktan daha kolay.

Devletle iş yaparak çok para kazanmış bir şirketin ortağı olan bir arkadaşım, çok az kazandığıma inanarak geçen gün bana şöyle dedi:

"Soares, sömürülüyorsun."

Ben de öyle olduğunu anımsadım ama yaşamda hepimiz sömürüleceğimize göre, kibir, şöhret, üzüntü, kıskançlık ya da

imkânsızlık isteyenler yerine, kumaş işi yapan Vasques beni sömürse daha iyi olmaz mı diye düşündüm.

Bazıları, bizzat Tanrı tarafından sömürülür ve onlar, bu boş dünyadaki azizler ve peygamberlerdir.

Aynı biçimde diğerleri evlerine nasıl dönerlerse, ben de Rua dos Douradores'deki evim olmayan büyük büroma dönüyorum. Masama, yaşam karşısındaki bir siper olarak oturuyorum. Başkalarının hesaplarını tuttuğum defterlerim, eski hokkam, oturduğum yerin arkasında fatura hazırlayan kambur Sérgio için duygulandım –ağlayabilirim. Bütün bunları seviyorum çünkü sevebilecek başka bir şeyim yok ya da belki de insan ruhu için sevilmeye değer bir şey yok –bu hissi duymak zorunda mıyız? Hepsi aynı, sevgiyi yönelttiğimiz ufak mürekkep hokkam veya yıldızların muazzam kayıtsızlığı olabilir.

8

Vasques –patronum. Bazen anlaşılmaz bir biçimde, Senyör Vasques beni ipnotize ediyor. Bu adam benim için rastgele bir engelden, yaşamımın gündüz saatlerinin sahibi olmaktan başka nedir? Bir şeylere canı sıkılıp da kabalaştığı ve kimseye karşı nazik olmadığı günler dışında, benimle konuşurken iyi ve nazik davranır ama neden düşüncelerimde yer alıyor? O, bir sembol mü? Bir neden mi? O nedir?

Vasques –patronum. Onu şimdiden, gelecekte hasretle anmam gerektiği biçimde anımsıyorum. Şehir dışında bir yerde ufak bir eve huzurla yerleşmiş olabilir, şimdi yazmadığım ve yazmayacağım çalışmalardan dolayı huzur bulabilirdim. Onları yazmamayı sürdürerek, bugün kendimi avutmaya çalıştığım bahanelerden daha iyilerini bulabilirdim ya da nihai çöküşümden mutluluk duyarak yoksullar için kurulmuş yerlerden birinde bulunabilir, dâhi olmayı umarken düşleriyle dilenciden fazlası olamayan ayak takımına karışabilir, rekabete girmeyerek vazgeçişi elde etmek için yeterince güç sahibi olmayan, bilinmeyen bir kalabalık arasına atılabilirdim. Her ne olursam olayım, Senyör Vaques'i ve Rua dos Douradores üs-

tündeki büroyu özlerdim ve günlük yaşamımdaki monotonluk hiç yaşamadığım aşkların anılarına ve hiç kazanmadığım zaferlere benzerdi.

Vasques –patronum. Tam burada gördüğüm gibi, onu bugünden, gelecekte görüyorum: orta boylu, tıknaz, biraz kaba ama anlayışlı, samimi ve kurnaz, sert ve tatlı dilli, yalnızca parayı yönetmeyen, aynı zamanda yavaş hareket eden, kılları ve şişkin damarlarıyla küçük renkli kaslara sahip gibi görünen, kalın ama şişman olmayan boynuyla, kırmızı ve şişkin yanaklarıyla, koyu ve tıraş edilmiş bıyıklarıyla bir patron. Onu görüyorum, enerjik ve amaçlı hareketlerini görüyorum. Gözleri, dışta olanları içeriden izliyor. Onu, bir şekilde huzursuz edersem o da beni huzursuz ediyor. O, geniş ve insanca bir gülümsemeyle alkışlayan bir kalabalık gibi gülümseyince ruhum şenleniyor.

Belki de yakın çevremde daha fazla göze çarpan birinin olmaması, sıradan hatta kaba biri olan Senyör Vasques'in, neden bazen kendimi unutturacak kadar düşüncelerimi esir aldığını açıklıyor. Burada bir sembol olduğuna inanıyorum. Uzak zamandaki bir yerde, bu adamın benim için bugüne göre daha önemli yer tuttuğuna inanıyorum ya da neredeyse inanacağım.

9

Ah anlıyorum! Patronum Vasques yaşamın kendisi –monoton ve gerekli, hükmeden ve bilinmeyen *Yaşam*. Bu sıradan adam, *Yaşam*ın sıradanlığını temsil ediyor. Benim için, dışsal anlamda, o her şey çünkü yaşam benim için dışsal olan her şey.

Ve Rua dos Douradores üzerindeki büro eğer benim için yaşamı temsil ediyorsa, aynı Rua dos Douradores üzerinde yaşadığım dördüncü kat benim için sanatı temsil ediyor. Evet, aynı caddede ama başka bir yerde. Hayatla birlikte ikamet eden *Sanat*. Beni yaşamdan kurtarmadan yaşam yükümü hafifleten *Sanat* da yaşam kadar monoton ama başka bir yerde. Evet, benim için Rua dos Douradores her türlü anlamı ve her mu-

ammanın yanıtını içeriyor. Yalnızca muammaların neden var olduğunu açıklamıyor; ki bunun yanıtı yok.

10

İşe yaramaz ve duyarlı. Çılgın ve tüketici dürtülere sahibim –iyi ve kötü, soylu ve aşağılık– ama ruhuma işleyen sürekli bir duygum, kalıcı bir heyecanım yok. İçimdeki her şeyin başka bir şey olma eğilimi var. Ruhum, yaramaz bir çocukla uğraşır gibi, kendisi için sabırsız. Huzursuzluğu artıyor ve hep böyle olacak. Her şey ilgimi çeker ama hiçbir şey beni yakalayamaz. Hep düş kurarak her şeyle ilgilenirim. Konuştuğum kişinin yüzündeki en ufak bir ifadeye bile dikkat ederim. Sesindeki en hafif tınıyı kaydederim. Dinlemeden duyarım, başka şeyler düşünürüm ve konuşmada en az söyleneni anımsarım –benim ya da onun tarafından söyleneni. Sıklıkla tekrarladıklarımı tekrarlarım ya da verilen yanıtları yeniden sorarım ama dört fotoğraf gibi, kelimeyle anımsayamadığım sözleri sarf ederken hangi yüz kaslarını kullandığını ya da ona söylediğim ama hatırlayamadığım sözleri gözleriyle dinleme biçimini tanımlayabilirim. Ben iki kişiyim ve her ikisi de birbirine mesafeli –bağlı olmayan Siyam ikizleriyiz.

11

İlahi

Kişisel gerçekleşmeyi hiç bilemedik.
İki uçurumuz –göğe bakan bir kuyu.

12

Hakkında biyografi yazılabilenleri ya da biyografilerini yazabilenleri kıskanıyorum ama kıskandığımdan emin değilim. Bu rastlantısal izlenimlerde ve rastlantısal olması dışında bir istek taşımadan, kayıtsızca, kurgusal biyografimi, yaşamsız tarihimi anlatıyorum. Bunlar benim itiraflarım ve burada hiçbir şey söylemiyorum çünkü söyleyecek bir şeyim yok.

İtiraf edilecek işe yararlı ya da değerli ne var? Bize olanlar ya herkesin başına ya da yalnız bizim başımıza geliyor. Herkesin başına geliyorsa bu yeni bir şey değildir, yalnızca bizim başımıza geliyorsa, o zaman da anlaşılamaz. Eğer hissettiklerimi yazarsam, bunu duygu ateşimi düşürmek için yaparım. İtiraflarım önemsizdir çünkü her şey önemsizdir. Hissettiklerimden manzaralar çizerim. Duyularımdan tatiller yaparım. Üzüntüleri nedeniyle nakış işleyen ya da yaşam denen şey var olduğu için örgü ören kadınları kolayca anlarım. Yaşlı teyzem, sonsuz akşamüstü boyunca iskambil falı açardı. Hissettiklerime ait itiraflar da benim açtığım fal. Onları, geleceği söylemek için kart okuyanlar gibi yorumlamam. Onları derinlemesine araştırmam çünkü falda kartların özel bir önemi yoktur. Kendimi renkli bir yumak gibi açarım veya açık parmaklara dolanıp hazırlanan ve çocuktan çocuğa geçirilene benzer biçimde kendime ait ip figürler yaparım. Bir tek başparmağımdaki düğümü kaçırmamaya dikkat ederim. Sonra, elimi ters çevirince şekil değişir. Ve işe yeniden başlarım.

Yaşamak, bize verilen örneğe göre örgü örmektir. Ama bunu yaparken zihin özgürdür ve tüm efsunlu prensler, kancalı ve fildişi bir tığla iki ilmek atarken kendi bahçelerinde gezinebilirler. Şeylerin tığ işi... Aralıklar... Hiçbir şey.

Hem kendimden ne bekleyebilirim ki? Duyularım korkunç derecede duyarlı ve etkili bir biçimde hislerimin farkındayım... Keskin bir zihin, yalnızca beni mahveder ve düş için olağanüstü bir kapasite beni eğlendirir... Ölü bir irade ve onu canlı bir çocuk gibi sallayan bir düşünce... Evet, tığ işi.

13

Derin düşüncelerle gelişi güzel yazılmış kitabımdaki tek tek bir araya getirilen bu kelimelerden oluşan acınası durumum hiç etkilenmiyor. Değersiz benliğim her ifadenin en dibinde, yalnızca su içilebilen bir bardağın altında eriyemeyen bir kalıntı gibi yaşıyor. Edebiyatı muhasebe defteri tutar gibi yazıyorum –dikkatle ve kayıtsızca. Yıldızlı engin gökyüzünün ve

birçok ruhun gizemi karşısında, bilinmeyen bir uçurumun gecesi ve yokluğun karmaşası anlam taşıyor –bütün bunların karşısında, muhasebe defterine ve bu kâğıda yazdıklarım, ruhumun, evrenin zengin alanları karşısında zavallı bir biçimde Rua dos Douradores ile kısıtlandığını anlatıyor.

Tüm bunlar düş ve göz aldanması. Bu düşün muhasebe kayıtları ya da iyi yazılmış metinler olması önemsiz. Bir prensesi düşlemek, büronun kapısını düşlemekten daha mı yararlı? Tek bildiğimiz kendi izlenimimiz ve bu bir dışsal izlenim, kendimizin farkında olan biz aktörlerin aynı zamanda kendimizi de izlediğimiz bir melodram. Bu, belediye meclisinin bir dairesinden verilen izinle oluşan kendi tanrılarımız.

14

Bitirmeyi ertelediğimiz bir işin kötü olacağını bilebiliriz. Oysaki hiç yapmadığımız iş en kötüsüdür. Bitmiş olan en azından bitmiştir. İyi olmayabilir ama sakat komşumun yalnız saksısındaki zavallı bir çiçek gibi vardır. Bitki, onun mutluluğudur ve bazen benim de. Yazdığım, kötü de olsa kırık ya da üzgün bir ruhun daha kötü olan bir şeyden birkaç dakika için uzaklaşmasını sağlar. Bu bana yeter ya da yetmez ama bir amaca yardım eder ve yaşam için de aynısı söylenebilir.

Bir şey ummayan, yalnızca daha çok sıkıntı uman bir sıkıntı. Bugünkü pişmanlığım nedeniyle yarın duyacağım pişmanlık için tam şu anda duyulan pişmanlık –amaçsız ve gerçeksiz büyük kafa karışıklıkları, büyük kafa karışıklıkları...

... nerede, bir tren istasyonunda bir bankta cesaretsizliğimin paltosuna sarılan hor görme dozlarım...

... bilgilerimin toplamından ve yaşamımdan oluşan düşlenen imgeler dünyası...

Şimdiye odaklanmak, benim için önemli olan veya sürekli dikkat ettiğim bir şey değil. Zamanı, bütün akışı içinde arzularım ve koşulsuz olarak kendim olmak isterim.

15

Onunla doğduğum iç alanı santim santim ele geçirdim. İçinde süründüğüm bataklığı parça parça geri aldım. Sonsuz varlığımı doğurdum ama kendimi kendimden forsepsle zorla çıkarttım.

16

Cascais ile Lizbon arasında gündüz düşleri görürüm. Patronum Senyor Vasques'in Estroil'deki* evinin emlak vergisini ödemek için Cascais'e gittim. Yolculuktan beklediğim zevki aldım. Bir saat boyunca, her iki yönde de geniş bir nehrin sürekli değişen manzarasını ve Atlantik Okyanusu'na dökülen ağzını gördüm ama oraya giderken, görmek istediğim nehir manzaralarına bakıp onları görmeyerek soyut düşüncelerde kayboldum. Geri dönerken bu izlenimleri zihnime çivileyip kendimi kaybettim. Yolculuğun en ufak bir ayrıntısını bile tanımlayamam, görülebilecek herhangi bir şeyi anlatamam. Kafa karışıklığımın ve unutkanlığımın meyvesi bu satırlarda kalanlar. Bunun, aksi bir durumdan daha iyi mi, daha kötü mü olduğunu bilmiyorum. Aksi durumda ne olduğunu da bilmiyorum.

Tren yavaşladı. Cais do Sodre'deyiz.** Lizbon'a ulaştım ama bir sonuca değil.

17

Belki de şu çabayı göstermemin artık vakti geldi: Yaşamıma iyice bir göz atmak. Kendimi geniş bir çölün ortasında görüyorum. Dün gerçekten de ne olduğumu söyleyeceğim ve buraya nasıl geldiğimi kendime açıklamaya çalışacağım.

18

Ruhumda bir tür gülümsemeyle yaşamımdaki Rua dos Douradores, bu büro, etrafımdaki insanlar ile ilgili kesin kısıtlamayı edilgen bir biçimde düşündüm. Beslenmeye, barınmaya

* Estoril ve Cascais: Lizbon'un güneybatısındaki sahil kasabaları.
** Cais do Sodre: Lizbon'un merkezinde önemli bir tren ve metro istasyonu.

yetecek kadar bir gelir ve düş kurmak, yazmak, uyumak için bana kalan biraz zaman –tanrılardan başka ne isteyebilirim ya da *Kader*imden başka ne umabilirim?

Büyük arzularım ve sonsuz düşlerim oldu –ama bunlar, ofiste çalışanlarda ya da terzi kadınlarda da var çünkü herkesin düşleri var. Bazılarımızı ayıran, bunları yerine getirme kapasitesi ya da bunların gerçekleşmesinin kaderimizde yazılı olması.

Düşlerim ofiste çalışanlarla ve terzi kadınlarla aynı. Onlardan farkım yazabilmem. Evet, yazmak bir eylem, beni onlardan ayıran kişisel bir durum ama ruhumda onlarla eşitim.

Güney'de adalar ve kozmopolit tutkular olduğunu fark ettim ve...

Eğer dünya avucumda olsaydı onu, Rua dos Douradores bileti için satacağımdan eminim.

Belki de şiir ve edebiyat birer kelebek olarak başıma konmuşken ve beni hem hoş hem gülünç gösterirken, kaderim sonsuza dek muhasebeci kalmak.

Moreira'yı özleyeceğim ama muhteşem bir yükselmenin yanında özlemin lafı bile olmaz.

Vasques şirketinde muhasebeci olduğum günün, benim için büyük bir gün olduğunu biliyorum. Bunu, acı ve alaycı bir öngörüyle ama aynı zamanda kesinliğin entelektüel avantajıyla biliyorum.

19

Kumsaldaki bir koyda, plajın önündeki çayırlar ve ormanda, kararsız ve yakıcı bir arzu karanlık uçurumun belirsizliğinden yükseldi. Buğdayı ya da çoğunluğu [*sic*] seçmek fark etmiyordu ve arazi servi ağaçları arasından uzuyordu.

Kelimelerin yalnızlıktaki ya da beraberce bir ses düzeninde birleştiklerindeki büyülü gücü; içsel yeniden düzenlemeleriyle ve benzeştiklerinde oluşan farklı anlamlarıyla, başka cümlelerin anlamları arasındaki cümlelerin ihtişamı; izlerin muzipliği; ormanların umudu; çocukluk kaçamaklarımın çiftliklerindeki havuzların mutlak sessizliği...

Böylece, saçma bir küstahlığın yüksek duvarları içinde, ağaç dizilerinin ve solanın ürpertileri arasında, benden başka biri, daha ısrarlı taraflara karşı inkâr edilen bir itirafı, hüzünlü dudaklardan duyacak. Tepenin üstünden görünen yoldan şövalyeler geri gelseler bile, görünmeyen avluda mızrakların vuruştuğu *Son Ruhlar Şatosu*'nda bir daha asla huzur olmayacak. Yolun bu tarafında, akşam vakti Mağrip kadınlarının ölen çocuklar için söylediği yaşama ve mucizeye ait şarkıdan başkası anımsanmayacak.

Çimenin üstündeki saban izlerinde, olacaklara ait anılar gibi, son kayıp adamın ayak sesi çok hafif yankılanıyordu. Sürüklenen ayakları huzursuz yeşilliklerde hiçliği aralıyordu. Gelecek olanlar, yaşlı olmaya mahkûmdular ve ulaşamayacak olanlar gençlerdi. Yolda davullar gümbürdüyordu ve borazanlar, eğer bırakmaya gücü olsa onları bırakacak olan yorgun ellerden işe yaramadan sarkıyordu.

İllüzyon bitince, ölü yaygara yeniden koptu ve ağaç sıralı yolda sinirle duraksayan köpekler göründü. Ölünün arkasından ağlamak gibi, her şey saçmaydı ve diğer insanların düşlerindeki prensesler özgürce ve sonsuza dek dolaşıyorlardı.

20

Yaşamımı sürekli olarak baskı altında tutan koşullardan ne zaman kurtulmak istesem, sanki esrarlı bir yaradılış ağı kaçınılmaz olarak benim karşımdaymış gibi, aynı tür başka koşullar etrafımı sardı. Beni boğmaya çalışan bir eli boynumdan çektim diyelim. Beni yabancının elinden kurtaran elimin, kendi boynuma bir ilmik geçirdiğini görürüm. İpi boynumdan dikkatle çıkartırken bu ellerle neredeyse boğazımı sıkmaya çalışırım.

21

Var olsalar da olmasalar da tanrıların kölesiyiz.

22

Aynalarda gördüğüm görüntüm, ruhumun göğsünde tuttuğumun aynısı. Zayıf ve kambur olmaktan başka bir şey olamam –düşüncelerimde bile.

Benle ilgili her şey, diğer çıkartmalarla birlikte çok önce ölmüş olan bir çocuğun eski albümüne yapıştırılmış parlak bir prens fotoğrafı gibi.

Kendimi sevmek, kendim için üzülmektir. Belki bir gün, geleceğin sonuna doğru, biri hakkımda bir şiir yazar ve ben de krallığımda hüküm sürmeye başlarım.

Tanrı, bizim varoluşumuzun kanıtıdır ve bu her şey değildir.

23

Saçmalık

Gerçek olmasa da kim olduğumuzu bilmeyeceğimiz noktaya ulaşana dek, sfenksler gibi davranalım. Çünkü gerçekdışı sfenksler olarak, gerçekte ne olduğumuzu bilmiyoruz. Yaşamla aynı fikirde olmanın tek yolu, kendimizle aynı fikirde olmamak. Saçmalık kutsaldır.

Sabırla ve dürüstçe düşünerek, onları hemen çürütmek için kuramlar geliştirelim –eylemlerimizi kınayan yeni kuramlarla eylemlerimizi onaylamak ve eyleme geçmek için. Yaşamda bir yol çizelim ve hemen bunun aksi yönüne gidelim. Benimsemediğimiz ve istemediğimiz, hatta başkalarının bizi böyle görmesini istemediğimiz pozlara girelim ve davranışları uygulayalım.

Okumayacağımız kitapları satın alalım. Müziğini dinlemeyeceğimiz ya da orkestrada çalanları görmek istemeyeceğimiz konserlere gidelim. Yürümek istemediğimiz için uzun yürüyüşlere çıkalım. Bizi sıktığı için bütün günü kırlarda geçirelim.

24

Bazen kabaran yaşlanma endişesiyle bugün neredeyse fiziksel bir hastalığım var gibi. Varlığımın sürdürülmesinden sorumlu olan lokantanın ilk kattaki salonunda her zamankinden daha az yedim ve içtim. Ayrılırken şarap şişesinin yarısının hâlâ dolu olduğunu belirten garson, bana dönerek "Görüşmek üzere Senyör Suares, umarım iyileşirsiniz" dedi.

Bu basit cümlenin borazan sesi, göğü bulutlardan temizleyen ani bir rüzgâr gibi ruhumu ferahlattı. Daha önce hiç düşünmediğim bir şeyi fark ettim: Bu kafe ve lokanta garsonlarından, berberlerden, evrak taşıyan çocuklardan, köşe başlarında doğal ve kendiliğinden oluşan ilişkilerden hoşlanıyorum. Daha iyi tanıdıklarıma karşı bu duyguyu taşıdığımı söyleyemem.

Kardeşliğin de incelikleri var.

Bazıları dünyayı yönetir, diğerleri dünyadır. Bir Amerikalı milyoner, Sezar, Napolyon, Lenin ve ufak bir kasabanın sosyalist bir lideri arasında niteliksel değil niceliksel farklar vardır. Onların altında fark edilmeyen biz varız: Pervasız oyun yazarı William Shakespeare, okul öğretmeni John Milton, serseri Dante Alighieri, dün ayak işlerimi gören bürodaki çocuk, bana fıkralar anlatan berber, şarap şişesinin yarısını içtiğimi fark edince, bana geçmiş olsun diyerek dostluğunu sergileyen garson.

25

Bu, kötü bir taş baskı. Onu gördüğümü bilmeden ona bakıyorum. Dükkân vitrininde diğerleri arasında duruyor –merdivenlerin altındaki vitrinin ortasında.

Baharı göğsüne bastırmış olan kadın, hüzünlü gözlerle bana bakıyor. Gülüşü parlıyor çünkü kâğıt parlaklığında ve yanakları kırmızı. Arkasındaki gökyüzünün rengi açık pamuk mavisi. Düzgün ve neredeyse küçük bir ağzı var ve kartpostal ifadesinin üstünden, gözleri büyük bir hüzünle bana bakmayı sürdürüyor. Çiçek tutan eli, bana başka birisini anımsatıyor.

Elbisesinin ya da bluzunun, bir omzunu ortaya çıkartan dar bir boynu var. Gözlerindeki hüzün gerçek; bana taş baskı bir gerçekliğin derinliğinden bir tür gerçeklikle bakıyorlar. Baharla geldi. Gözleri büyük ama onu hüzünlü yapan bu değil. Hızlı adımlarla vitrinden ayrılıyorum. Caddeyi geçiyorum ve zayıf bir öfkeyle geri dönüyorum. Hâlâ ona verilmiş olan Baharı tutuyor ve yaşamda ıskaladığım her şey gibi gözleri hüzünlü. Uzaktan bakınca, taşbaskı daha renkli görünüyor. Resmin saçı yukarıda toplanmış ve koyu pembe bir kurdeleyle bağlanmış. Bunu fark etmemiştim. İnsan gözlerinde, taş baskıda bile, korkunç bir şey var; bilincin kaçınılmaz ikazı, orada bir ruh olduğuna dair sessiz bir haykırış.

Büyük bir gayretle içine daldığım uykudan uyanıyorum ve bir köpek gibi, koyu sis tanelerini üzerimden silkeliyorum. Ayrılışımın farkında olmadan, sanki başkasına veda eder gibi, tüm yaşam demek olan o hüzünlü gözler –uzaktan izlediğimiz bu metafizik taş baskıdaki– sanki Tanrı hakkında bir şeyler biliyormuşum gibi bana bakıyor. Altında bir takvim olan bu baskı, yukarıdan ve aşağıdan iki adet kıvrılmış, yassı kötü boyanmış siyah şeritle çevrelenmiş. Bu alt ve üst sınır arasında 1929 tarihinin ve modeli geçmiş motiflerle süslenmiş kaçınılmaz 1 Ocak tarihinin üstündeki hüzünlü gözler alayla bana gülümsüyor.

Garip ama bu figürü başka bir yerden anımsıyorum. Büronun arkasındaki her köşede defalarca gördüğüm bir takvim var ama bir taş baskı gizemiyle ya da bana ait bir gizemle, ofiste olan kopyada gözlerdeki o hüzün yok. Sadece bir taş baskı (parlak bir kâğıda basılmış, solak Alves'in başının üstünde silik yaşamıyla uyuyor).

Bütün bunlar, bende bir gülümseme isteği yaratıyor ama derin bir kaygı da duyuyorum. Ruhumda ani bir hastalığın soğukluğunu hissediyorum. Bu saçmalığa karşı direnecek gücüm yok. İstemeyerek hangi vitrine baktım, Tanrı'nın hangi sırrıyla yüzleştim? Merdivenlerin altındaki vitrin beni nereye yöneltiyor? Taş baskının içinden bana hangi gözler bakıyor? Tam anlamıy-

la titriyorum. İstemeden, gözlerimi büronun uzak köşesine gerçek taş baskının bulunduğu yere doğru çeviriyorum. Gerçek baskının olduğu köşeye doğru gözlerimi kaldırıyorum... O köşeye doğru gözlerimi kaldırmayı sürdürüyorum.

26

Her duyguya bir kişilik, kalbin her durumuna bir kalp kazandırmak!

Kızlar dönemece büyük bir grup halinde geldiler. Yürürken şarkı söylüyorlardı ve seslerinin tınısı mutluydu. Kim olduklarını ya da olabileceklerini bilmiyordum. Özel bir şey hissetmeden, onları, bir süre uzaktan dinledim ve onlar için kalbimde bir üzüntü duydum.

Onların gelecekleri için mi? Onların bilinçsizlikleri için mi? Doğrudan onlar için değil ve belki de yalnızca kendim için.

27

Edebiyat –düşünceyle evli sanattır ve gerçeklik tarafından bozulmamış bir anlayıştır– bana göre, sanki gerçekten insancılmış ve hayvani yönümüzü ortaya çıkartmayacakmış gibi, tüm insanlık çabasının yönelmesi gereken bir amaç. Bir şeyi ifade etmek, değerini korumak ve vahşetini uzaklaştırmaktır. Tarlalar tanımlarında, gerçek durumlarından daha yeşildir. Eğer düş gücüyle tanımlanırlarsa, çiçekler, hücrelerden oluşan yaşamlarında bulunamayacak, hiç solmayan renklere sahip olurlar.

Hareket eden yaşar. Söylenen sürer. Yaşamda iyi tanımlanmış olan dışında bir gerçek yoktur. Dar kafalı eleştirmenler ahengi iyi olan şu ya da bu şiirin, sonunda, yalnızca güzel bir günden bahsettiğini söylerler ama güzel bir günden bahsetmek zordur ve güzel bir gün geçip gider. Güzel bir günü, boş tarlalarda açan yeni çiçekleriyle, tarlalar üzerindeki boş gökyüzündeki yıldızlarla, sözsel ve güzel bir biçimde süsleyerek bellekte korumak bize kalmış.

Her şey biz neysek odur ve öyle olacaktır. Zamanın çeşitliliği içinde bizden sonra gelecekler için, yoğun bir biçimde düşlediklerimiz, yani bedenleştirdiğimiz düşler gerçekleşecektir. Tarihin muhteşem, donuk görünümü, bana göre, bir yorumlar akışıyla, gözünüzle tanık olduğunuz güvenilmez kafa karıştırıcı fikir birliğiyle eş değerdir. Hepimiz, romancılarız ve gördüğümüzü betimleriz çünkü görmek de her şey gibi karmaşıktır.

Şu anda birçok temel düşüncem, birçok gerçek metafizik olarak söylenecek şey var ki birden yoruldum ve daha fazla yazmamaya, düşünmemeye karar verdim. Bunun yerine ateşin uykumu getirmesine izin vereceğim ve kapalı gözlerle, kedi okşar gibi söyleyebileceklerimi okşayacağım.

28

Bir müziğin ya da düşün soluğu, düşünmeyeceğimi hissetmemi sağlayacak bir şey.

29

Yağmurun son damlalarının yavaşça çatılardan akmaya başlamasından ve gökyüzünün maviliğinin caddenin döşenmiş taşlarına yansımaya başlamasından sonra, araçlar başka bir şarkıyı daha yüksek bir sesle ve mutlulukla söylemeye başladı ve açılan pencerelerden artık unutkan olmayan güneşin üzerine açan sesleri duyuldu. İlerdeki bloğun sonundaki dar sokaktan, piyango bileti satıcısının yüksek sesle daveti geldi ve karşıdaki dükkânda sandıklara çakılan çivilerin sesi berrak havada yankılandı.

Resmî olmasına rağmen herkesin uymadığı belirsiz bir tatildi. Çalışma ve dinlenme yan yanaydı ve yapacak bir şeyim yoktu. Sabah erken uyanmıştım ve var olmak için uzun zaman geçirdim. Odada bir köşeden diğerine yürüdüm, yüksek sesle uyumsuz ve olanaksız şeyler düşledim –yapmayı unuttuklarım, rastgele gerçekleşen umutsuz arzular, eğer yapılsaydı canlı ve akıcı olabilecek sohbetler. Bir görkem ve sakinlik taşımayan bu düşler içinde, bu umutsuz ve sonsuz vakit geçirmede, özgür

sabahımdan ve kelimelerimden uzaklaşıyorum, alçak sesle bağırıyorum ve bu, zavallı yalnızlığımın dehlizlerinde yankılanarak çoğalıyor.

Dışarıdan bakılınca insan görünümüm, insan olan her şey gibi gülünç. Uyku sonrasında erken kalkınca hep yaptığım gibi pijamalarımın üstüne bir ceket giydim. Eski terliklerim dökülüyordu –özellikle de sol teki. Ellerim, ölüm sonrasına ait olan ceketimin cebinde, geniş ve kararlı adımlarla ufak odamın meydanında dolaştım ve başkalarınınkinden farklı olmayan düşlerime daldım.

Tek penceremin açık serinliğinden, yağmurdan arta kalan damlaların çatılardan akan sesi hâlâ duyulabiliyordu. Yağmur nedeniyle hava nemli ve serindi. Ama gökyüzü bir zafer kazanmış gibi maviydi ve yorulmuş veya yenilmiş yağmurdan artakalan bulutlar, gökyüzüne kendi yolunu bırakarak *Kale*nin* arkasına çekilmişti.

Mutlu olma zamanıydı ama içimde bir ağırlık, bilinmez bir istek, tanımlanamaz hatta asil bir arzu vardı. Belki de yaşadığımı hissetmem uzun zaman alacaktı. Yüksek pencereden dışarıya sarkınca caddeye baktım ve bir şey göremedim. Birden kendimi kuruması için pencereden sarkıtılan, orada unutulduğu için buruşan ve orayı kirletmeye başlayan nemli ev temizleme bezleri gibi hissettim.

30

Hüzünle, belki de değil, çorak bir kalbim olduğunu fark ettim. Bir sıfat, benim için insan ruhunun gerçek gözyaşından daha önemli. Ustam Vieira...**

Yine de bazen farklıyım. Bazen anneleri olmamışların ve hiç olmayacakların ılık gözyaşlarına sahibim ve bu ölü gözyaşlarıyla yanan gözler kalbimin içinde yanar.

* São Jorge Kalesi: Lizbon'da, şehrin en yüksek tepesinde bulunan, Arap istilası döneminden kalma tarihi kale.

** António Vieira (1608-1697): Parlak üslup ve hitabıyla döneminde etkili olmuş Lizbonlu din adamı, siyasetçi, tarihçi.

Annemi anımsamıyorum. Ben bir yaşındayken ölmüş. Hissiz ve hislerimde dağınık olmam, sıcaklık eksikliğinden ve anımsamadığım öpücükleri boş yere arzulamamdan kaynaklanıyor. Yapayım. Uyandığımda yabancı kucaklardaydım ve sanki vekâleten avutuluyordum.

Ah, bu benim kafamı karıştıracak ve bana eziyet edecek öteki kişiliğim için duyduğum özlem! Eğer ana rahminden gelen ve bebeğin yüzüne öpücüklerle yerleştirilen sevgiyi alsaydım, şimdi kim olurdum?

Belki de hiçbir zaman bir erkek çocuk olamamam duygusal kayıtsızlığımı çok etkiledi. Beni, yüzüne karşı bir çocuk olarak kaldıran kadın, bağrına basamadı. Eğer kader isteseydi bir mezarda, uzakta olan bir kadın bunu yapabilirdi ve o bana ait olabilirdi.

Sonraları annemin güzel olduğunu söylemişler ve bunu söylediklerinde ben ses çıkartmamışım. Beden ve ruh olarak sağlammışım ama duygulardan haberim yokmuş ve insanların konuşmaları henüz başkalarından haberler değilmiş ve anlaşılmaz sayfalarmış.

Uzakta yaşayan babam, ben üç yaşındayken kendisini öldürmüş ve bu nedenle onu tanımadım. Neden uzakta yaşadığını hâlâ bilmiyorum. Bilmeyi de önemsemedim. Ölümünü öğrendikten sonra, yenen ilk yemeklerde, ölümünü derin bir sessizlik olarak anımsıyorum. Diğerlerinin bazen bana baktıklarını anımsıyorum. Ben de onlara ne olduğunu anlamadan bakardım. Sonra yemeğime odaklanarak yerdim çünkü belki de ben onlara bakmazken onlar, hâlâ bana bakıyorlardı.

Beğenin ya da beğenmeyin ben, kaderim olan duyarlılığın karmaşık derinliklerinde bütün bunların hepsiyim.

31

Boş kalmış evin arkasındaki saat (herkes uyuyor), saatin sabahın dördü olduğunu belirten berrak dörtlü sesi yavaşça

çalıyor. Ben hâlâ uyuyamadım ve uyuyabileceğimi de sanmıyorum. Zihnimde uykumu kaçırabilecek bir şey yok ve rahatlamama engel olabilecek fiziksel bir acı da duymuyorum. Ama garip bedenimin uyuşuk sessizliği orada, karanlıkta yatarken sokak lambalarının zayıf ay ışıkları beni daha da harap ediyor. O kadar uykuluyum ki düşünemiyorum bile, bu uykusuzlukta hissedemiyorum da.

Etrafımdaki her şey, gecenin olumsuzluklarına ait çıplak ve soyut bir evrenden oluşuyor. Yorgunluk ve huzursuzluk arasında bölünerek, olguların gizemindeki metafizik bilgiye değmeyi başarıyorum. Bazen, ruhum solmaya başlıyor ve sonra günlük yaşamımın rastlantısal ayrıntıları bilincimin yüzeyinde yüzmeye başlıyor ve kendimi uykusuzlukla boğuşurken, hesapları girerken buluyorum. Diğer zamanlarda içine düştüğüm yarı uykudan uyanıyorum, şiirsel ve tahmin edilemez renklerdeki puslu görüntüler sessiz gösterilerini ilgisizliğime sunuyor. Gözlerim tam kapalı değil. Bulanık görüşüm uzaktan gelen bir ışıkla çevrili. Işık aşağıdaki boş caddeyi sınırlayan sokak lambalarından geliyor.

Vazgeçmek, uyumak, bu arada kalmış bilinci daha iyi ve melankolik şeylerle doldurmak ve beni tanımayan birisine sırlar fısıldamak!.. Vazgeçmek, engin bir denizde gelgit olsam, kimsenin gerçekten de uyumadığı bir gecede gerçek kıyılara aksam!.. Vazgeçmek, bilinmeyen ve dışsal olmak, ağaçların sallanan uzak dalları, sesleri düşüşlerinden daha çok dikkat çekerek yavaşça düşen yapraklar, uzaktaki dağlardan fışkıran okyanus, gece vakti parklardaki belirsizlik, karanlığın doğal labirentlerinde ve sonsuz kıvrımlarında kayboluş!.. Vazgeçmek, sonlanmak ama başka bir şey olarak yaşamak: Bir kitabın sayfası, dağınık bir saçın püskülü, yarı açık bir pencere yanındaki bir bitkinin ürpertisi, yoldaki çakıllar üzerindeki alakasız adımlar, uykuya dalmakta olan köyden çıkan son duman, arabacının sabah erken saatte yol kenarına koyduğu kamçı... Saçmalık, kafa karışıklığı, bilinçsizlik –yaşam olmayan her şey...

Gözümü kırpmadan ve dinlenmeden kendime göre uyuyorum. Bu düş kurmanın bitkisel yaşamı ve sessiz sokak lambalarının uzaktan yansımaları, kirli denizin sessiz köpükleri gibi huzursuz kaşlarımın arkasında geziniyorlar.

Uyuyorum ve uyuyamıyorum.

Arkamda, yattığım yerin diğer tarafında, evin sessizliği sonsuzluğa dokunuyor. Zamanın damla damla aktığını duyuyorum ve düşen tek bir damla bile duyulamıyor. Fizyolojik kalbim, neredeyse olanları ve kim olduğumu tamamen unutan belleğim tarafından baskı altında. Başımın, cismen bir vadi oluşturan bir yastığa gömüldüğünü hissediyorum. Derim ve yastık yüzü sanki karanlıkta birbirine dokunan iki kişi gibi. Üzerine yattığım kulağım da kendisini matematiksel olarak beynime kazıyor. Halsizce göz kırpıyorum ve kirpiklerim yastığın eğiminin beyazlığını hissedince duyulmaz, çok cılız bir ses çıkartıyor. Nefes alıyorum, iç çekiyorum, soluğum öylesine oluşuyor –bana ait. Hissetmeden ve düşünmeden acı çekiyorum. Kesinlikle sonsuzluğun ortasında yer alan ev saati, kuru ve boş bir sesle yarımı vuruyor. Her şey çok dolu, derin, siyah ve soğuk!

Zamanları geçiriyorum, sessizlikleri geçiriyorum; şekilsiz dünyalar yanımdan geçiyor.

Gizemin çocuğu gibi, bir horoz aniden öterken gece vakti olduğunun farkında değil. Uyuyabilirim çünkü sabah içimde. Ve yastık kılıfının yüzüme değen kısmını hafifçe oynatarak, dudağımın gülümsediğini hissediyorum. Yaşama teslim olabilirim, uyuyabilirim, kendimi unutabilirim...

Ve uyku başlangıcı beni karanlıkta sararken, ya öten horozu anımsıyorum ya da horoz ikinci kez ötüyor.

32
Huzursuz Bir Gecenin Senfonisi

Sanki evren bir yanlışmış gibi, her şey uyuyordu. Rüzgâr, kararsızca eserken, var olmayan bir askeri direk üstündeki açılmış

bir şekilsiz bayrak gibiydi. Yüksekte güçlü rüzgârlar hiçliğin arasından hızla geçiyor ve pencere kanatları camlara vururken köşeleri tıkırdıyordu. Her şeyin altında, suskun gece Tanrı'nın mezarı* (ve ruhum Tanrı için üzüntülü).

Birden şehirde evrensel olanların yeni bir düzeni işlemeye başladı. Rüzgâr aralıklarla esti; yükseklerdeki sayısız heyecanların uykulu bir farkındalığı vardı. Sonra, gece bir kapan gibi kapandı ve geniş bir sükûnet bende uyuma arzusu yarattı.

33

Sonbaharın ilk günlerinde gece aniden ve erken bastırınca, sanki günlük işimizi yapmak için daha fazla zaman harcıyoruz. Ben, hâlâ çalışırken karanlığın getirdiği çalışmama düşüncesinden hoşlanıyorum çünkü karanlık gecedir ve gece de uyku, ev, özgürlüktür. Işıklar yanınca, büyük büro karanlıktan kurtulunca ve gecenin başlangıcında biz günün işlerini sürdürünce, sanki başkasına ait anıları hatırlar gibi garip bir rahatlık duyarım. Sanki uyumayı beklerken okuduğum gibi yazdığım sayılarla barışık olurum.

Hepimiz dış koşulların kölesiyiz. Güneşli bir gün bizi bir kafeden alır, dar bir sokaktan geçirip açık kırlara götürür. Kırlarda bulutlu bir hava kapanmamıza neden olur ve en azından kapısız bir ev olan kendimize sığınırız. Akşamın başlaması, günlük işlerimizin ortasında bile –yavaşça açılan bir yelpaze gibi– dinlenme bilincimizi genişletir.

Yine de iş yavaşlamaz, daha da canlanır. Artık çalışmayız, *Mecbur* olduğumuz işle kendimizi eğlendiririz. Ve birden sayılarla bezenmiş kaderimin geniş çizgili defteri üzerine dış dünyaya kapalı olan yaşlı teyzelerimin evi oturur, uyuşuk saat on çayını himayesine alır, yalnızca keten örtü kaplı masada parlayan kayıp çocukluğumun gaz lambası, karanlık bir elektriğin aydınlattığı Moreira'nın görüntüsünü, benden uzaklaştırıp saklar. Teyzelerimden de yaşlı olan hizmetçi, aksayan uykusunun izleriyle ve eski zaman hizmetkârlarının şefkatli,

* Ya da "dünyanın mezarı" / "her şeyin mezarı"

sabırlı suratsızlığıyla çayı getirir. Tüm ölü geçmişimden geçerek rakamlara ve toplamlara tek bir hata yapmadan girerim. Kendi içime çekilirim, kendimde kaybolurum, görev ve dünya tarafından kirletilmeden, gizem ve gelecek tarafından lekelenmeden uzak gecelerde kendimi kaybederim.

Beni alacak ve borç hesaplarından uzaklaştıran duygu o kadar nazik ki eğer şans eseri bana bir soru sorulsa sanki içim boşalmış, sanki her yere taşıdığım daktilo-portatif, açık ve hazır –olmuşum gibi yumuşak bir sesle yanıtlarım. Düşlerimin yarıda kalması beni rahatsız etmez. O kadar hoşturlar ki konuşurken, yazarken, yanıtlarken hatta tartışırken de düş görmeyi sürdürürüm. Bu arada uzun zamandır içmediğim çay biter, büro kapanır... Gözlerim akmamış yaşlardan yanarken kabullendiğim karışık duygularla yavaşça kapattığım muhasebe defterinden gözlerimi kaldırırım çünkü büro kapanırken düşlerim de kapanacak. Elim muhasebe defterini kapatırken, aynı zamanda geri gelmeyecek olan geçmişime de bir tül perde çeker. Yaşam yatağına gözlerim açık, yalnız ve huzursuz gireceğim. Karmaşık bilincimin gelgitlerinde, siyah gecedeki iki akıntı gibi nostalji ve perişanlık kesişecek.

34

Bazen Rua dos Douradores'i hiç terk edemeyeceğimi düşünüyorum. Bunu yazmak bana sonsuzluk gibi geliyor.

Zevk değil, ihtişam değil, güç değil... Özgürlük, yalnızca özgürlük.

İnancın hayaletlerinden aklın hayaletlerine gitmek, yalnızca bir hücre değişimidir. Sanat, bizi eskinin soyut idollerinden özgürleştirirken, aynı zamanda idollere benzeyen yüce fikirlerden ve sosyal endişelerden de özgürleştirmelidir.

Kaybederek kişiliğimizi bulmak –inancın kendisi de bu kaderi doğrular.

35

... ve insanlık için çalışanlara, ülkeleri için savaşanlara ve uygarlığın sürmesi için ölenlere karşı derin ve yorgun bir küçümseme...

... tek gerçeğin her insanın ruhu olduğunu ve başka her şeyin –dış dünya ve diğer insanlar– düşlerdeki zihinsel hazımsızlıkla estetik dışı bir karabasandan oluştuğunu fark etmeyenlere karşı tiksinti dolu bir küçümseme.

Her türlü şiddet çabası gösterilmesi karşısındaki tiksinmem, neredeyse beni kıvrandıran bir dehşete dönüşüyor. Savaş, enerjik ve verimli işgücü, başkalarına yardım etmek –hepsi de bence bir terbiyesizlik ürünü.

Ruhumun yüce gerçekliğinin ışığında yararlı ve dışsal olan her şey, özgün olan ve sık gördüğüm düşlerimin saf ve egemen ihtişamı yanında önemsiz ve saçmadır. Bunlar bana göre daha gerçektir.

36

Kiralık odamın çatlak duvarları değil, çalıştığım ofisteki eski masalar da değil, defalarca geçtiğim, yine geçtiğim ve yenilenemezler izlenimi yaratan şehirdeki aynı sokaklardaki fakirlik de değil –bunlardan hiçbiri günlük yaşamın iğrençliğinin sıklıkla midemi bulandırmasından sorumlu değil. Bunun nedeni, sürekli etrafımda olan insanlar, beni tam bilmeden konuşarak ve günlük ilişkilerle anlayan ruhlar– bunlar, boğazımda fiziksel iğrenmenin salya düğümünü yaratanlar. Onların iğrenç yaşam monotonluğunun dışsal biçimde benimle paralel olması ve onların arkadaşı olduğumu açıkça düşünmeleri –bunlar bana mahkûm kıyafeti giydiriyor, beni bir hücreye koyuyor ve adeta bir sahtekâra ya da dilenciye çeviriyor.

Kendi yararına, sıradan olanın her ayrıntısının beni ilgilendirdiği zamanlar oluyor ve bazı şeylere karşı yakınlık duyuyorum çünkü onları açıkça okuyabiliyorum. Sonra Vieira

ve Sousa'nın* tanımlamalarında gördüğü gibi, ben de sıradanı tekilliğinde görüyorum. Bende Yunan şiirinin entelektüel çağının etkilendiği türde bir şair ruhu var ama şimdi de sıkıldığım gibi, bazı zamanlarda dış şeylerden kendimi uzak hissedince, her şey yağmurlu ve çamurlu bir geceye dönüşünce ve sonsuza dek sonraki üçüncü sınıf treni beklerken yol dışındaki bir istasyonun yalnızlığında kaybolduğumu hissedince bunalıyorum.

Evet, sıklıkla nesnel olabilme özelliğim, her iyi ve kötü özellik gibi, bazen kendimi düşünmemi engelliyor, onaylamalarıma ara vermeme neden oluyor ve yaşamımı nasıl sürdürebileceğimi, bu insanlar arasında olma alçaklığına nasıl cesaret edebileceğimi, değersiz yanılsamalarına uyum sağlayarak tam da onlar gibi nasıl davranabileceğimi düşünmeye başlıyorum. Uzakta çakan bir fenerin ışıkları gibi, düş gücünün dişil cephesinden gelen tüm çözüm önerilerini görüyorum: kaçmak, intihar, feragat, aristokratik bilince ait gösterişli eylemler, tiyatro balkonları bile olmayanların yazdıkları palavra romanlar.

Yine de olası en iyi gerçekliğin ideal Juliet'i, edebiyat sohbetinin yüksek penceresini, benim kanımdan olan kurmaca Romeo'nun yüzüne kapattı. Juliet, babasının sözünü dinledi. Romeo'da kendi babasını. Montagueler ve Capuletler arasındaki savaş sürüyor. Perde olmamış olaylar üzerine kapanıyor ve ben eve gidiyorum –evde olmayan ve hoşlanmadığım ev sahibinin de yaşadığı, çocuklarını çok az gördüğüm kiralık evime gidiyorum. Büro arkadaşlarımı ancak yarın göreceğim– bir memurun yakası, bir şairin boynunda şaşkınlık yaratmadan yer alacak. Her zaman aynı dükkândan satın aldığım ayakkabılarımla soğuk yağmurun oluşturduğu sulardan otomatik olarak sakınacağım ve biraz endişeye kapılacağım çünkü bir kez daha şemsiyemi ve ruhumun onurunu** evde unuttum.

* Frei Luís de Sousa (1555-1632): Canlı ve parlak üslubuyla döneminde etkili olmuş Portekizli din adamı.
** Ya da: "ruhumun kutsallığını" / "ruhumun nesnelliğini"

37

Kederli Bir Ara

Bir köşeye atılmış bir nesne, yola düşmüş bir bez parçası olan rezil varlığım dünyaya rol kesiyor.

38

Onlar gibi olmadığım için insanları kıskanıyorum. Bu, bana her zaman olasılıkların en büyük olasılığı gibi geldiği için, her gün bunu arzuluyorum ve her üzüntülü anda umutsuzluğa kapılıyorum.

Sıkıcı ve korkunç bir güneş ışığı patlaması gözlerimin fiziksel görme duyusunu yaktı. Sıcak bir sarı, siyah yeşilliğinde zayıf düştü. Uyuşukluk...

39

Birden, sanki kaderin bir cerrah eli, uzun süren bir körlüğe operasyon yapmış ve hemen şaşırtıcı sonuçlar almış gibi, nasıl yaşadığımın açık bir kavrayışına doğru bakışımı isimsiz yaşamımdan kaldırdım.

Bulutların arasından çıktığında, bir güneş tarafından aydınlatılan bir tarlada geçmiş gibi olan eski yaşamıma baktım ve en planlı eylemlerimin, en açık fikirlerimin, en makul niyetlerimin doğuştan gelen bir sarhoşluktan, içsel bir delilikten ve büyük bir cehaletten başka bir şey olmadığını metafizik bir şaşkınlıkla anladım. Bir rol bile yapmadım. Ben oynanan roldüm. En fazla aktörün hareketleriydim.

Tüm yaptıklarım, düşündüklerim ya da bir seri teslimiyetler, dışarıya kendimi bu yolla ifade ettiğimden ya bana ait olduğunu sandığım sahte bir kimlik için ya da varsaydığım koşulların ağırlığını soluduğum havaya bağladığım için.

Bu görme anında, birden yalnız olduğumu anladım. Her zaman vatandaş olduğumu sandığım yerde bir sürgündüm. Düşüncelerimin merkezinde ben, ben değildim.

Yaşamın alaycı şiddeti, bilinçli varoluşumun limitlerini aşan bir umutsuzluk beni sersemletti. Tamamen hata ve sapma olduğumu, hiç yaşamadığımı, zamanımı bilinç ve düşünceyle doldurabildiğim kadar var olabildiğimi fark ettim. Şu anda, gerçek düşlerle dolu bir uykudan sonra uyanan veya içinde büyüdüğü bir hapishanenin loş ışığından bir deprem nedeniyle kurtulan bir adam gibi hissediyorum.

Her zaman hissettikleri ve gördükleri arasında uykulu olarak dolaşan bu gerçek, sahici varlığıma ait ani farkında olma hali, üzerimde hizmet için söylenmemiş bir cümle gibi ağırlık yaratıyor.

Gerçekten de var olduğumu ve ruhumun gerçek bir varlık olduğunu hissettiğimde, ne hissettiğimi tanımlamak çok zor. O kadar zor ki bunu hangi insan sözcüklerinin tanımlayabileceğini bilmiyorum. Öyle olduğunu hissettiğim biçimde ateşim var mı ya da yaşam boyunca uyuma ateşinden kurtuldum mu, bilmiyorum. Evet, tekrarlıyorum, ben, oraya nasıl gittiğini bilmeden kendisini birden yabancı bir şehirde bulan bir yolcu gibiyim. Bu da bana, hafızalarını kaybederek uzun süre kendileri olmayıp, başkaları olanları anımsatıyor. Uzun süre başkasıydım –doğumdan ve bilincimi kazanmamdan beri– ve birden bir köprünün ortasında uyandım. Nehre doğru eğilmiştim ve şimdiye kadar olduğumdan daha cisimsel biçimde var oluyordum ama bu şehri tanımıyordum, caddeler yeniydi ve sorunun tedavisi yoktu. Böylece, köprüden sarkarak, gerçeğin gitmesini ve sanal ve olmayan varlığıma (entelektüel ve doğal olan) dönmeyi bekledim.

Kısa bir andı ve geçti. Bir kez daha etrafımdaki mobilyaları, duvar kâğıdının desenini ve tozlu camlardan içeriye giren güneş ışığını gördüm. Bir an için gerçeği gördüm. Bir an için bilinçli olarak büyük adamlar gibiydim. Onların konuşmalarını ve yaptıklarını anımsadım ve onların da *Gerçeklik Şeytanı* tarafından başarıyla ayartılıp ayartılmadığını düşündüm. Kendiniz hakkında hiçbir şey bilmemek, yaşamaktır. Kendinizi iyi tanımamak, düşünmektir. Bende şu anda olan gibi, kendinizi

anlık bilmek, özünüz, ruhunuzun sihirli sözü hakkında geçici bir bilgiye sahip olmaktır. Ama o ani ışık her şeyi yakar, yok eder. Bizi kendimizden ve her şeyden soyar.

O, bir andı ve kendimi gördüm. Artık ne olduğumu bile söyleyemezdim. Şimdi uykum var çünkü –neden bilmiyorum– bütün bunların anlamı uyumak diye düşünüyorum.

40

Nedenini bilmiyorum ama bazen öleceğim içime doğuyor... Belki de bu tanımlanamayan bir hastalık çünkü acı vermiyor ve hiçlikte ruh olma eğilimi gösteriyor ya da bu, belki de uyumaktan daha derin bir uyku gerektiren bir yorgunluk. Bildiğim, sonunda sakince ve pişman olmadan zayıf ellerini sıkıca tuttuğu yatak örtüsünden ayıran ve durumu hep kötüleşen bir hasta gibi kendimi hissetmem.

Sonra, şu ölüm dediğimizin nasıl bir şey olduğunu düşündüm. Derinine inemeyeceğim, ölümün gizeminden bahsetmiyorum, kastettiğim yaşamanın sona ermesinin fiziksel duyumu. İnsanlık ölümden korkar ama kararsızca. Normal bir insan savaşta iyi savaşır. Yaşlanan ya da hastalanan normal bir insan hiçliğin uçurumuna, nadiren korkarak bakar ama bu hiçliği kabul eder çünkü düş gücü yoktur. Düşünen bir adamın ölümü uyumak olarak görmesinden daha değersiz bir şey olamaz. Ölüm, uyku gibi değilse niye uyku olsun? Uykudan uyanırız oysa ölümden uyanılmayacağını biliriz. Eğer ölüm uykuya benzeseydi uyanmamız gerekirdi ama normal bir insan böyle düşünmez. Ölümü kimsenin uyanmadığı bir uyku olarak düşünür ki bunun anlamı yoktur. Ölüm uykuya benzemez dedim çünkü uyuyan kişi canlıdır ve uyumaktadır ve ölümü neye benzetebileceğimizi bilmiyorum çünkü bunu deneyimlemedik ve onunla karşılaştırabileceğimiz bir şey yok.

Ne zaman bir ölü beden görsem, ölüm bana ayrılış gibi gelir. Ceset, arkada bırakılmış bir elbise gibidir. Birisi gitmiştir ama ona uyan tek elbiseyi geride bırakmıştır.

41

Sessizlik, yağmurun sesinden çıkıyor ve dikkatle seyrettiğim dar sokağa gri bir monotonlukta kreşendo* olarak yayılıyor. Uyanıkken uyuyorum, pencerenin yanında ayaktayım, sanki her şeye dayanır gibi pencereye dayanıyorum. Karanlıkta parlayan ve kirli binaların cephelerinden, özellikle de açık pencerelerden iplik gibi akan suyun karşısında, içimdeki duyguları araştırıyorum. Ne hissettiğimi ya da hissetmek istediğimi bilmiyorum. Ne düşüneceğimi ve kim olduğumu bilmiyorum.

Yaşamımın tüm hapsedilmiş acıları, duygusuz gözlerimin önünde her günü dolduran rastlantısal durumlarda giydiği doğal mutluluğun elbisesini çıkartıyor. Sıklıkla mutlu ve neşeliyken hep hüzünlü olduğumu fark ediyorum. Ve bunun farkında olan içimdeki parça, sanki pencereye dayanmış benliğim gibi, sanki omzumun, hatta başımın üstünden bakar gibi, gözlerimden bana daha yakın gözlerle dalgalanarak, yavaşça yağan ve loş ve kötü havayı çizgilerle bölen yağmuru seyrediyor.

Bütün görevleri, hatta bize verilmeyenleri bile umursamamak, bütün evleri, hatta bize ait olmayanları bile kabul etmemek, kalıntılarla ve iyi tanımlanmamış olanlarla yetinmek, deliliğin muhteşem mor elbisesi içinde ve düşlerdeki görkemin sahte dantellerinde... Ne dışarıdaki yağmurun ağırlığını ne de içteki boşluğun ıstırabını hissetmeyen bir şey, herhangi bir şey olmak... Dağ yollarında ve dik yamaçlar arasında gizlenen vadilerde düşünce ve ruh olmadan –duygusuz bir duyguyla– geri dönülmez derin düşüncelerle uzaklara doğru gitmek... Tablolara benzer manzaralarda kaybolmak... Arkada renkli bir yokluk...

Pencerenin bu tarafından hissetmediğim hafif rüzgâr, düzenli yağan yağmuru havada dağıtıyor. Gökyüzünün görünmeyen bir kısmı açıyor. Bunu fark ettim çünkü şimdi, bana doğru bakan duvardaki takvimi pek temiz olmayan camın arkasından fark edebiliyorum.

* Çalgıların giderek daha yüksek ses verecek biçimde çalınışı.

Unutuyorum. Görmüyorum. Düşünmüyorum.

Yağmur duruyor ve bir an için minyatür elmas zerreciklerinden oluşan bir toz bulutu, yukarıda biri, büyük mavi bir masa örtüsü üstündeki ufak kırıntıları silkelemiş gibi, havada asılı kalıyor. Göğün o tarafının aydınlandığını hissediyorum. Karşıdaki takvimi pencereden daha net görebiliyorum. Bu, bir kadın yüzü ve geri kalanını çıkartmak daha kolay çünkü anımsıyorum ve diş macunu da herkesin bildiği bir marka.

Yine de bu bakışta kaybolmadan önce ne düşünüyordum? Bilmiyorum. Çaba mı? İstek mi? Yaşam mı? Etrafı kaplayan ışık mavi gökyüzünü tamamen ortaya çıkarttı ama huzur yok, –ah, hiç olmayacak!– kalbimin derininde sattığımız çiftliğin bir köşesindeki eski bir kuyu, çocukluğun toz kaplı anısı başka birinin evindeki çatısına kapatılmış. Huzurum yok –heyhat– bunun için istek de duymuyorum!..

42

Bu dairede sürünmemi, değişmeyen yaşamımı ve yüzeye sürekli yapışmış olan bu toz ve pisliği ancak kişisel hijyenden yoksun olmam nedeniyle anlayabilirim.

Bedenimizi yıkadığımız gibi her zaman kaderimizi de yıkamalıyız, yaşamı elbiselerimizi değiştirdiğimiz gibi değiştirmeliyiz –yemek yiyerek ve uyuyarak yaşamımızı sürdürmemiz gibi değil. Kendimiz için nesnel bir saygı duyarak ve kişisel hijyen de bundan ibaret.

Hijyenden yoksun olan birçok insan var ve bu seçili bir durum değil, entelektüel bir omuz silkiş. Ve birçok kişinin yaşamındaki monotonluk ve sıkıcılık, onların yaşamdan beklediği değil, hatta bir yaşam istememelerinin sonucu da değil ama bu kendi farkındalıklarının uyuşukluğu, zekânın kendiliğinden bir alaycılığı.

Kendi pisliklerinden iğrenen domuzlar vardır ama uzaklaşamazlar çünkü iğrenme hissi o kadar güçlüdür ki paralize olurlar. Bu, bir insanın tehlike karşısında kaçması yerine donmasına benzer. Benim gibi kaderleri içinde yuvarlanan domuz-

lar vardır. Günlük yaşamın sıradanlığından kaçamazlar çünkü kendi yetersizlikleriyle büyülenmişlerdir. Bunlar yılan korkusuyla büyülenen kuşlara, bir şey görmeden ağaçlar etrafında uçarken bir bukalemunun diline yapışan sineklere benzerler.

Benzer bir biçimde, bilinçli bilinçsizliğimi olağanın ağaç dallarında gezdiriyorum. Önde giden kaderimi gezdiriyorum ama ben bir yere gitmiyorum. Ben sabit dururken zamanım ilerliyor. Monotonluğumu azaltacak tek şey, bununla ilgili yaptığım kısa yorumlar. Hücremde demir parmaklıklar içinde bir pencere olduğu için müteşekkirim ve pencereleri kaplayan gerekliliğin tozu üzerinde ismimi büyük harflerle yazdım, ölümle anlaşmam üzerine imzamı attım.

Ölümle mi? Hayır, ölümle bile değil. Benim gibi yaşayan birisi ölmez. Yok olur, solar, çürür. Eskiden olduğu yer, o olmadan da varlığını sürdürür. Üzerinde yürüdüğü sokak, o üzerinde görülmeden de oradadır. İçinde yaşadığı evde, o olmadan da yaşanır. Hepsi bu ve buna hiçbir şey deriz. Ama bu olumsuzluk trajedisi bile alkış için sahnelenebilir çünkü bunun hiçbir şey olmadığından emin olamayız. Biz bu gerçeğin ve yaşamın bitkisel görünümleri, camların içindeki ve dışındaki tozlar, kaderin torunları ve babamız olan *Kaos*tan ayrıldıktan sonra *Ebedi Gece* ile evlenen Tanrı'nın üvey çocuklarıyız.

Olanaksız için Rua dos Douradores'den ayrılmak... Masamı *Bilinmeyen* için bırakmak... Ama bu yolculuk Mantıkla kesişiyor –var olduğumuzu söyleyen Büyük Kitap ile.

43

Soyut zekâ yorgunlukların en kötüsü olan bir yorgunluk üretir. Bizi bedensel yorgunluk gibi etkilemez, duygusal yorgunluk gibi düzenimizi bozmaz. Bu dünya ile ilgili algımızın üstüne çöken ağırlıktır, ruhtaki nefes kesikliğidir.

Sonra, sanki rüzgâr tarafından dağıtılan bulutlar gibi, yaşamı içinde hissettiğimiz tüm fikirler, gelecek için kurduğumuz umutların temel alındığı tüm arzu ve planlar paramparça olup

sisin külleri gibi etrafa dağılır, var olmamış ve olmayacak olanın paçavrası haline dönüşür. Yine de bu felaket bozgunun arkasında siyah ve bastırılamaz, ıssız bir yıldızlı gökyüzünün yalnızlığı ortaya çıkar.

Yaşamın gizemi bizi birçok biçimde sıkar ve ürkütür. Bazen üstümüze biçimsiz bir hayalet gibi gelir ve ruh en kötü korkularla titrer –var olmayanın korkunç bedenleşmesi düşüncesiyle. Diğer zamanlarda arkamızdadır. Ona bakmak için geri dönmediğimiz sürece görülür. Ona ait derin korkudaki gerçek, onu hiçbir zaman bilememezdir.

Beni bugün yok etmekte olan korku, daha az soylu ve daha çok yıpratıcı. Bu, düşüncelere sahip olma isteği için özgürleşme arzusu; hiçbir zaman bir şey olmama arzusu; bedenimin ve ruhumun her hücresindeki bilinçli bir umutsuzluk. Onsuz bir hücrede hapsolmanın aniden hissedilmesi. Eğer hücre her şeyse, nereye kaçılabilir ki?

Sonra, Şeytan'dan önce bir tür satanizm için saçma bir istek üstüme çöküyor. Bir gün –zamanı ve mekânı olmayan bir gün– Tanrı'nın dışına kaçma yolunu bulma arzusu ve en derin benliklerimiz bir biçimde var olmanın ve olmamanın bir parçası olmayı bırakacak.

44

Bilinçli dikkatimizin açıklayamayacağım bir uykulu durumu vardır ama bu belirsizliğe bir nöbet denilebilirse, bu nöbet beni sıkça etkiler. Sanki oturur gibi bir caddede yürüyorum, her şeye açık olmasına rağmen dikkatim tamamen dinlenen bir bedenin ataletini taşıyor. Yaklaşan bir kişi üzerime gelirken, ondan isteyerek kaçınma yeteneğinden yoksunum. Kafamdaki düşüncelerle bile, benimle rastlantısal olarak yolu kesişen öylesine bir yabancının sorduğu sorulara tepki veremem. İçimde, genel isteğimin yönünü belli edebilecek bir arzu, ümit ya da herhangi bir şey taşıma yeteneğim yok; hatta –deyim yerindeyse– her bir tamamlayıcı parçama ait kısmi bir istek bile yok. Düşünemiyorum, hissedemiyorum, isteyemiyorum ve

yürüyorum, geziniyorum, yürümeyi sürdürüyorum. Hareketlerimdeki hiçbir şey (başkalarının fark etmedikleriyle fark ediyorum) durgunluk halimi gözle görülür kılmıyor ve yatan ya da arkaya yaslanan birisi için doğal ve rahat olan bu ruhsuz durum, yolda yürüyen bir adam olarak beni rahatsız ediyor, hatta bana acı veriyor.

Bu, hareketsizlikle sarhoş olmaya benziyor. Sarhoşsunuz ama içmekten ya da sarhoşluktan zevk almıyorsunuz. Bu, iyileşme umudu olmayan bir hastalık. Bu, canlı bir ölüm.

45

Fikirlerin açık havasında, okuyarak, düş kurarak ve yazmayı düşünerek tutkusuz ve kültürlü bir hayat yaşamak –sürekli sıkıntının eşiğinde olan ama kendini orada hiç bulmamaya yetecek kadar ince hesaplar yapan yavaş bir yaşam. Duygu ve düşüncelerden uzakta bu hayatı yaşamak, bunu yalnızca duyguların düşüncesinde ve düşüncelerin duygusunda yaşamak. Çiçeklerle çevrilmiş karanlık bir göl gibi, güneşin altında altın renginde olmak. Gölgede yaşamdan talepleri olmayan bir ruhun asaletine sahip olmak. Çiçek tozları gibi dünyaların karmaşıklığı içinde olmak, bilinmeyen bir rüzgârda bir öğleden sonrasında, alacakaranlık uyuşukluğunda havada gezinmek ve bir yere düşmek, daha büyük şeyler arasında kaybolmak. İyi bir anlayışla bu olmak, mutlu ya da mutsuz olmamak, parlaklığı nedeniyle güneşe ve uzaklıkları nedeniyle yıldızlara teşekkür etmek. Daha fazla olmamak, fazlasını istememek... Aç dilencinin müziği, kör adamın şarkısı, bilinmeyen bir yayanın bıraktıkları, yükü ya da hedefi olmayan bir devenin çöldeki izleri...

46

Küçük köyünde doğal olarak olanları anlatan Caeiro'nun* basit satırlarını edilgen bir tavırla yeniden okurken, ilham alma

* Pessoa tarafından yaratılmış ve köyde yaşadığı varsayılan kurgusal kişiliklerden şair Alberto Caeiro. Alıntılanan dizeler, O Guardador de rebanhos [Kuzuların Bekçisi] toplamının yedinci şiirindendir.

ve özgürlük duyguları hissettim. Dediğine göre, köy çok küçük olduğu için bir kişi, bir şehirle kıyaslayınca, orada dünyanın daha geniş bir bölümünü görebilirmiş, yani köyü şehirden daha büyükmüş...

Çünkü cismim kadar değil,
Gördüğüm şeyler kadar büyük olabilirim.

Bu gibi satırlar, sanki kendi başlarına, onları sarf edenlerden bağımsız olarak ortaya çıkıyormuş gibi, yaşamı, otomatik olarak eklediğim tüm metafizikten arındırıyor. Onları okuduktan sonra, dar sokağa bakmak için pencereme gidiyorum, engin gökyüzüne ve sayısız yıldızlara bakıyorum ve titreyişi tüm bedenimi ürperten kanatlı bir muhteşemlikte özgürüm.

"Gördüğüm şeyler boyutundayım!" Sinirlerime odaklanıp bu cümle üstünde her düşündüğümde, kocaman yıldızlı evreni tekrar tasarlamak bana daha uzak gelir. "Gördüğüm şeyler boyutundayım!" Bu cümlede, çok derin duygulardan uzak, yıldızlara kadar ulaşan bir büyüklük, zihnin zengin büyüklüğünde yansıyor!

Şimdi, görebildiğimi bildiğim için, tüm göklerin geniş nesnel metafiziğine, beni şarkı söylerken öldürebilecek bir güvenle bakıyorum. "Gördüğüm şeyler boyutundayım!" Ve tamamen benim olan ayın bulanık aydınlığının belirsizliği, ufkun siyah maviliği ile bozulmaya başlıyor.

Kollarımı kaldırmak, garip ve vahşi şeyler haykırmak, yüce sırlarla konuşmak, yeni ve geniş bir kişiliği boş maddenin sınırsız genişliklerinde onaylamak istiyorum.

Kendimi kontrol edip sakinleşiyorum. "Gördüğüm şeyler boyutundayım!" İşte, bu cümle ruhum oluyor. Tüm duygularımı ona yaslıyorum. Üstüme, içime, dışarıdaki şehrin üstüne olduğu gibi, gece çökerken geniş bir alanda parlayan ay ışığından aşağı doğru anlaşılmaz bir huzur iniyor.

47

... kafa karıştırıcı duygularımın hüzünlü karmaşasında...

Yorgunluktan ve gereksiz özverilerden oluşan bir alacakaranlık hüznü; herhangi bir duygunun bezginliği, bir kısık hıçkırık ya da gerçeğin keşfi olarak acı... Unutkan ruhumda bir vazgeçiş manzarası sergiliyor: Terk edilmiş jestlerden oluşmuş yürüyüş yolları, düşlenmemiş olan düşlerin yüksek çiçek tarhları, boş yolları ayıran çitler misali uyuşmazlıklar, fıskiyeleri harap olmuş eski havuzlar benzeri varsayımlar. Hepsi birbirine karışmış ve karmaşık duyularımın hüzünlü düzensizliğinde, sefil bir biçimde beliriyor.

48

Anlamak için kendimi yok ettim. Anlamak, sevgiyi unutmaktır. Leonardo da Vinci'nin "Bir şeyi anlayana dek hiçbir şeyi sevemeyiz ya da hiçbir şeyden nefret edemeyiz" ifadesinden, aynı anda daha çok yanlış ve anlamlı bir ifade bilmiyorum.

Yalnızlık beni mahvediyor; dostluk beni bunaltıyor. Başka birisinin varlığı düşüncelerimi yoldan çıkartıyor. Başka birisinin varlığını, analitik dikkatimin tanımlayamayacağı garip bir dalgınlıkla düşünüyorum.

49

Yalnızlık, beni imgesine dokuyor ve kendisine benzetiyor. Başka birisinin varlığı –kim olursa olsun– hemen düşüncemi yavaşlatıyor ve başkalarıyla kurulan ilişkiler, normal bir insan için başkalarıyla konuşmak ve kendisini ifade etmek için bir dürtüyken, bu benim için ters bir dürtü oluşturuyor –eğer bu kelime dil açısından mümkünse. Kendi başımayken tüm zekice açıklamaları düşleyebiliyorum, kimsenin söylemediği cümleleri söyleyebiliyorum ve zekice sosyallik parıldamaları aklıma gelebiliyor. Ama etten kemikten biriyle birlikte olunca, tüm bunlar kayboluyor. Zekâmı kaybediyorum, artık konuşa-

mıyorum ve yarım saat sonra yoruluyorum. Evet, insanlarla konuşmak bende uyku hissi uyandırıyor. Yalnızca hayalet türü, düşsel arkadaşlarım, yalnızca düşlerimdeki konuşmalarım gerçek ve belirgin. Onlarda, zekâ bir aynadan yansır gibi parıldıyor.

Başka biriyle ilişkiye girme düşüncesi bile tek başına sinirimi bozuyor. Bir arkadaşın basit bir yemek ziyareti, bende tarifi zor bir sıkıntı yaratıyor. Herhangi bir sosyal zorunluluk fikri –bir cenazeye katılmak, birisiyle iş konusunda konuşmak, istasyonda tanıdığım veya tanımadığım birisini beklemek– gün boyu düşüncelerimi karıştırıyor ve bazen bir gece öncesinden sıkılmaya başlıyorum ve iyi uyuyamıyorum. Olay gerçekleşince, kötü düşlerimin önemsiz olduğu ortaya çıkıyor, endişelerim gerçekleşmiyor ama gelecek sefer de aynısı oluyor; öğrenmeyi hiçbir zaman öğrenemiyorum.

"Alışkanlıklarım yalnızlığa ait, insanlara değil." Bu söz Rousseau'ya mı Senancour'a mı ait bilmiyorum ama bu, bana benzer bir zihnin ürünü, belki de benim ırkıma ait denemez.

50

Bir ateş böceği düzensiz aralıklarla öne doğru ışıyor. Etrafımdaki karanlık kırlarda, belli belirsiz hoş kokular yayan büyük bir sessizlik var. Bütün bu huzur, acı verici ve sıkıcı. Biçimsiz bir sıkıntı beni boğuyor.

Kırlara çok sık gitmem ve hiçbir zaman bütün gün boyunca kalmam ya da geceyi orada geçirmem. Ama evinde kaldığım bir arkadaşım, davetini reddetmeme izin vermedi. Bugün sıkıntı duyarak, büyük bir partiye giden utangaç bir kişi gibi, buraya geldim. Gelirken huzurluydum, temiz hava ve manzara hoşuma gitti. İyi bir öğle ve akşam yemeği yedim. Şimdi gecenin geç vaktinde, ışıksız odamda, belirsiz bir çevre beni endişelendiriyor.

Uyuyacağım odanın penceresi, geniş ve belirsiz yıldızlı, meltemin sesinin duyulmadığı, meltemin hissedilmediği bir gecede, tüm araziler gibi sınırsız olan açık bir araziye bakıyor.

Pencerenin yanına oturup dışarıdaki evrensel yaşamın hiçliğine yönelik duyularımla düşünüyorum. Bu saatte, her şeyin görünür görünmezliğinden beyaz pervazın eskimiş ahşabına kadar uzanan huzursuz bir uyum var. Sol elim eski ve boyası kalkmış pervazın üzerinde duruyor.

Eğer kolayca ve incelikle olabilse, neredeyse kendisinden kaçmaya çalışacağım bu huzuru, ne kadar sıklıkla zihnimde canlandırmışımdır! Eve döndüğümde, yüksek binalar ve dar sokaklar arasında, bu huzuru bulacağımı, nesrin ve tam gerçekliğin, medeniyetin masa örtüsünün, onların, boyalı çamlarla örtüldüğünü unutturduğu yerden çok, buradaki doğal şeyler arasında olabileceğini kaç kere düşünmüşümdür! Ve şimdi buradayım, güzel ve uzun bir gün sonrasında kendimi sağlıklı ve yorgun hissediyorum. Huzursuzum, kapana kısılmış gibiyim, evimi özlüyorum.

Bunun yalnızca benim başıma gelip gelmediğini, uygarlık sayesinde ikinci kez doğan başkalarının da etkilenip etkilenmediklerini bilmiyorum. Ama benim için ve belki de bana benzeyen diğerleri için öyle görünüyor ki yapay olan doğal hale geldi ve doğal olan da şimdi yabancı. Ya da daha doğru deyişle, yapay olanın doğal hale gelmesi değil de sadece doğal olanın değişmiş olması söz konusu. Yaşamı kolaylaştıran motorlu araçları, bilim ürünlerini –telefon, telgraf– yararsız buluyorum. Bunların, bunlardan hoşlananlar için hoş olan yan ürünlerini de– fonograflar, radyolar– yararsız buluyorum.

Bunların hiçbiri ilgimi çekmiyor, bana hitap etmiyor. Ama kıyısında büyük bir şehir kurulu olduğu için Tejo nehrini seviyorum. Şehirdeki bir caddede bir evin dördüncü katından gördüğüm için gökyüzünden hoşlanıyorum. Graça ya da São Pedro de Alcântara'dan* görünen ay ışığı altındaki şehrin heybetli ve karmaşık huzurunu, kırlık alan ya da doğa sağlayamaz. Lizbon'un güneşli bir gündeki renklerine benzeyen bir çiçek benim için yoktur.

* Graça ve São Pedro de Alcântara: Lizbon'un iki yakasında iki seyir noktası.

Çıplak bir bedenin güzelliği, yalnızca elbise kullanan kültürler tarafından takdir edilebilir. Enerji için direnen duyarlılıklarda alçak gönüllülük önemlidir.

Doğal olandan zevk almanın en iyi yolu yapaylıktır. Orada yaşamadığım için bu geniş tarlalardan hoşlanıyorum. Kısıtlamalar altında hiç yaşamayan biri, özgürlüğü bilemez.

Uygarlık, doğadaki eğitimdir. Yapaylık, doğal olanı anlamanın yoludur. Yine de hiçbir zaman yapayı, doğalın yerine koymamalıyız.

Üstün insan ruhunun doğal durumunu oluşturan, doğal olanla yapay arasındaki uyumdur.

51

Tejo'nun güneyindeki siyah gökyüzü, etrafta huzursuzca uçan martıların canlı beyaz kanatlarına göre daha kötü bakışlı bir siyahtı ama fırtına geçti. Yağmur tehdidi oluşturan büyük ve karanlık kütle, uzak sahile gitti. Yağan çisentiden hâlâ nemli olan şehrin kuzeyi, beyazlaşma yerine mavileşen göğe doğru gülümsedi. Serin bahar havası neredeyse üşütücüydü.

Bunun gibi boş ve kestirilemez zamanlarda, boş şeffaflığında bir hiçlik olan ve arkadaki siyah gökyüzüyle ve zıtlık yoluyla karanlıkla örtülü her şeyin gizemi için bazı sezgiler uyandıran –martılar gibi– parlak bir günde, ıssız bir ürpertiye ait bir şeyi yakalayan derin düşüncelere dalmayı severim.

Yine de birden ve benim edebi yaklaşımımın aksine, güney gökyüzünün siyah derinlikleri –yanlış veya doğru bir anımsamayla– bana başka bir gökyüzünü anımsattı. Ufak bir nehrin boydan boya aştığı, hüzünlü sazların olduğu ama şehrin bulunmadığı bu Kuzey'i, belki de başka bir yaşamda görmüştüm. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama yaban kazları için hazırlanmış bir manzara düşümde açıldı ve garip bir düşün grafik netliğiyle, kendimi düşlediğim manzaraya yakın hissettim.

Ufak çamurlu çıkıntılarıyla kurşuni sarı renkli sulara giren, dik kıyıları boyunca sazlar büyüyen nehir, avcılar ve bunalımlar için bir manzara. Nehir, daha sonra ufak oyuncak misali

motorlar için uygun olan balçıklı sulara, siyah yeşil tonlarda, yürünmeyecek kadar kalın, saz sapları arasına gizlenen pisliğin üstünde suların parladığı bataklık girintilere tekrar dönüyor.

Hüzün, orada burada bulutlarla karışmış grisinde daha çok siyah renk içeren, yaşamsız bir gri gökyüzü. Rüzgârı hissetmiyorum ama orada ve karşı kıyıda –büyük ve ıssız bir ırmak!– gerçek kıyının görünebileceği uzun bir ada.

Kimse orada bulunmamış ve hiç bulunmayacak. Ben bile zamanda ve mekânda geriye gidebilsem, bu manzara için dünyadan kaçsam orada, bana eşlik edecek hiç kimse olmaz. Ne için beklediğimi bilmeden boşuna beklerim ve sonunda yavaşça çöken gece dışında bir şey olmaz. Gökyüzünün tamamı, yavaş yavaş yok olan yoğunlukta kaybolacak olan en kara bulutlarının rengine dönüşür.

Burada aniden oradaki soğuğu hissettim. Kemiklerimden geliyor ve bedenimi titretiyor. Güçlü bir soluk alıp uyanıyorum. Borsanın yanında bulunan altımdaki geçitten geçen adam, nedenini bilmeden dikkatle bana bakıyor ve alçalmakta olan siyah gökyüzü, güney sahilinde neredeyse yüzeye indi.

52

Rüzgâr artıyordu... Önce, boşluğu bir deliğe emen bir elektrikli süpürgenin sesi, havanın sessizliğinde bir yokluk gibiydi. Sonra, dünyanın derinliklerinden gelen bir ağlama sesi duyuldu. Camların takırdamasının ve rüzgârın farkındalığı. Nihayet ses yükseldi, kulakları sağır eden bir uğultu, derinleşen gece karşısında bedensiz bir ağlama, nesnelerin tiz çığlığı, parçaların düşüşü, dünyanın sonundaki bir atom.

Ve sonra sanki...

53

Hıristiyanlık, akşamdan sabaha dek köpüren bir fırtına, üstünden aşıp geçerken ruhların görünmez olarak yarattığı bir yıkım gibi göründü ancak geçişi tamamlandığında gerçek yıkımı ortaya çıktı. Bazıları, yıkımın Hıristiyanlığın ayrılma-

sıyla oluştuğunu düşündü ama yıkıntıyı ortaya çıkartan ya da nedeni olan bu değildi.

Böylece, ruhlarımızın dünyası, apaçık felaket sonunda, yanıltıcı eğilimini gizleyecek örtü olmadan, bu görünür yıkıntıyla birlikte kaldı. Ruhlar oldukları gibi göründü.

Son zamanlarda, ruhlar romantizm adlı bir hastalığa yakalandı. Bu, sanrıları ve mitleri olmayan Hıristiyanlıktı; solgun ve hastalıklı özüne kadar soyunmuştu.

Romantizmin temel hatası, arzularımızı ihtiyaçlarımızla karıştırmasıdır. Yaşamımızı korumak ve sürdürmek için hepimizin temel ihtiyaçları vardır. Hepimiz mükemmel bir yaşam, tam mutluluk, düşlerimizi gerçekleştirmek isteriz ve...

İhtiyaçlarımızı istemek ve ihtiyaç duyduğumuzu ve arzulamadığımızı istememek insancadır. Eğer ihtiyacımızı ve isteğimizi aynı yoğunlukta arzularsak hastalık oluşur. Mükemmel olmamamızdan ve ekmeğimiz olmamasından dolayı aynı derecede sıkıntı duyarız. Romantizm hastalığı, sanki elde edilebilirmiş gibi ayı arzulamaktır.

"Kekine aynı zamanda hem sahip olup hem yiyemezsin."

Politikanın temelinde de ruhumuzun özel sığınağında da aynı hastalık var.

Pagan, olguların ve kendisinin bu hastalıklı boyutunu gerçek dünyada bilmez. İnsan olarak, o da olanaksızı ister ama bunun için kendisini paralamaz. Onun dini, gizemin en kutsal mekânıdır ve sıradan insanlar değil, inisiye olanlar oraya girebilirler. Dine ait ruhu, dünyanın boşluğuyla dolduran aşkın olguları bilirler.

54

Düşlerimde bazen özel olmaya ve romantiklerin kendileri için düşündükleri kişiliğe bürünmeye çalışırım. Sonunda bu fikre hep yüksek sesle gülerim. Her sıradan insanın düşünü mü-

kemmel bir insan süsler ve Romantizm, normal olarak içimizde taşıdığımız imparatorluğun ters yüz edilmesidir. Hemen her erkek, güçlü imparatorluğunun derinlerinde düş kurar: Tüm erkeklerin boyun eğmesi, tüm kadınların teslimiyeti, tüm insanların ve –soylu düşler için– çağların hayranlığı. Benim gibi çok az adam bu yolla düşlemenin estetik olasılığına gülebilecek kadar aklı başında davranır.

Romantizme karşı en büyük suçlama hâlâ gerçekleşmemiştir: Romantizmin insan doğasının iç gerçeğini açıkladığı savı. Romantizmin aşırılıkları, gariplikleri, baştan çıkartma ve kalpleri etkileme yeteneği, ruhun derinliklerinde olanın dışsal görünümü olmasından kaynaklanıyor –eğer insan olasılığı *Kader* dışında bir şeyle oluşuyorsa, olabilecek en somut ve görülebilir bir temsil biçimi.

Zihin oyunları olan bu baştan çıkarmalara gülen ben bile, ünlü olmanın, pohpohlanmanın, zafer kazanmanın ne hoş olduğunu düşlerken kendimi sıkça yakalıyorum ama bu yüce rollerdeyken, bir şehir caddesi gibi her zaman yanımda olan diğer benimin kıs kıs güleceğinden eminim. Kendimi ünlü olarak görmek? Gördüğüm, ünlü bir muhasebe elemanı olmak. Şöhretin doruklarında mıyım? Bu, Rua dos Douradores'deki büromda olacaksa iş arkadaşlarım görüntüyü bozarlar. Kaynaşan kalabalıkların beni alkışladıklarını mı duyuyorum? Duyduğum bu alkış dördüncü kattaki kiralık odama kadar geliyor, mutfaktan düşlerime uzanıp beni utandıran zavallı mobilyalarıma ve adiliğe çarpıyor. Tüm sanrılardaki İspanyol büyükleri gibi, düşlerimde İspanya şatoları da yok. Benim kalelerim, eksik bir desteden alınan ve onunla hiçbir zaman oyun oynanmayacak olan eski ve kirli oyun kâğıtlarından kurulu. Kendiliğinden bile dağılamayan, çay saati kaderin bir laneti gibi geldiği için masa örtüsünü düzeltmeye çalışan yaşlı hizmetçinin aceleci eliyle devrilen kaleler ama bu görüntü bile kusurlu çünkü gün sonunda masada onlarla birlikte rahatlatıcı bir çay yudumlayabileceğim ne yaşlı teyzelerim ne de kırda bir evim var. Düşüm, mecazları ve hileleri açısından da yetersiz. İmpa-

ratorluğum eski oyun kâğıtları arasında bile kurulu değil. Zafer yürüyüşüm bir çaydanlığa ya da yaşlı bir kediye bile ulaşabilmiş değil. Pisliğin ortasında dış mahallelerde, yaşadığım gibi öleceğim, yırtılmış kartpostallar arasında, kiloyla satılacağım.

Hiç olmazsa her şeyin uçurumunda bulunan sonsuz olasılıklara, sanrımın zaferini ve inanmamanın ihtişamını, bir bozgun sancağı gibi büyük bir düş olarak taşıyabilir miyim? Güçsüz ellerdeki bir sancak ama bir sancak olarak zayıfların çamurunda ve kanında sürüklenecek. Aynı zamanda biz bataklıkta yok olurken, bir nedenle –bir protesto, bir meydan okuma ya da bir umutsuzluk olarak– yükseğe kaldırılacak. Kimse nedenini bilmeyecek çünkü hiç kimse bir şey bilmiyor ve bataklık ellerinde sancak olanları ve olmayanları yutacak. Toprak her şeyi örtecek: Yaşamımı, yazılarımı, sonsuzluğumu.

Bozguna uğramamın farkındalığını bir zafer sancağı gibi taşıyorum.

55

Ruhumun büyük bir bölümünü romantiklerden miras almış olsam da klasik yazarları okumazsam zihnim huzur bulmuyor. Kendilerini ifade ettikleri sınırlılık bile garip bir biçimde beni rahatlatıyor. Oralarda dolaşmadan, onlardan geniş bir alana yayılan engin bir yaşam duygusunun neşesini alıyorum. Pagan tanrılar bile bilinmeyene ait yorgunluklarını orada giderirler.

Duyularımızın saplantılı analizi (bazen yalnızca düşsel olanların), kalbimizin manzara ile özdeşleştirilmesi, tüm sinirlerimizin anatomik olarak ortaya dökülmesi, arzunun istekle yer değiştirmesi ve düşünme isteği –tüm bunlar ilgimi çekecek veya başkası ifade ettiğinde bana huzur verecek kadar bilindik şeyler. Bunları ne zaman hissetsem, tam da bunları hissettiğim için başka bir şey hissetmeyi arzularım. Klasik bir yazar okuduğumda, bu başka şeyle karşılaşırım.

Açıkça ve yüzüm kızarmadan kabul ediyorum: Vieria'nın yazıları ya da Horatius'u izleyen bazı klasik yazarların yazdığı

şiirler gibi bana zevk verecek ve ayaklarımı yerden kesecek ne Chateaubriand'dan bir paragraf, ne Lamartine'den bir şiir var –benim fikirlerimin sesi olabilecek paragraflar, kendimi tanımam için bana yazılmış gibi olan şiirler.

Okurum ve özgürleşirim. Nesnellik kazanırım. Kendim ve dağınık olmaktan çıkarım. Okuduğum; bazen beni sıkan neredeyse görünmez bir elbise olmak yerine, dış dünyanın muhteşem ve önemli açıklığıdır, herkesi gören güneştir, durgun dünyaya gölgeler saçan aydır, denizde biten geniş topraklardır, tepeleri yeşilliklerle salınan koyu siyah ağaçlardır, çiftliklerdeki havuzların süregelen huzurudur, üzümlerle kaplanan, yollarıyla eğimli taraçalardır.

Vazgeçmiş biri olarak okurum. Kraliyet tacı ve kaftan, hiçbir zaman tahtından ayrılan kral, onları yere bıraktığı zamanki kadar muhteşem olmaz. Ben de sıkıntılarıma ve düşlerime ait tüm başarılarımı, girişin fayans kaplı zeminine bırakırım. Sonra da yalnızca bakışlarımın soyluluğuyla merdivenleri tırmanırım.

Nüfuz eder gibi okurum; klasik yazarlarda, sakin ruhlarda, onlardan anlatmazlarsa acı çekecek olanlarda kendimi kutsal bir fani, vaftiz edilmiş bir hacı, anlamsız dünyada amaçsız bir düşünür, ayrılırken hüznünün sadakasını son dilenciye veren *Büyük Sürgün* prensi gibi hissediyorum.

56

Şirketin belirsiz bir hastalıktan sürekli acı çeken paralı ortağı, sağlıklı bir kapris yapmaya ve çalışanlara ait bir grup fotoğrafı çektirmeye karar verdi. Böylece, iki gün önce güler yüzlü bir fotoğrafçı hepimizi, büroyu Senyor Vasques'in odasından ayıran, ince tahtadan yapılmış, kirli beyaz boyalı bir bölmenin önünde sıraya dizdi. Ortada Vasques'in kendisi vardı. Yanında da, önce belli, sonra belirsiz bir rütbede olan ve nihai amacı tanrıların sırlarına ait olan küçük işleri bitirmek için bir beden olarak her gün bir araya gelen diğer insan ruhları dizilmişti.

Bugün, büroya biraz geç ve bir araya gelip iki kez çektirdiğimiz fotoğrafı unutarak geldiğimde, Moreira'yı (genellikle ona göre erken bir vakitti) ve bir satış temsilcisini heyecanla siyah bir örtüye doğru eğilmiş buldum. Orada fotoğrafların ilk baskılarının olduğunu fark ettim. Aslında bunlar aynı çekimin iki baskısıydı ve birisi diğerinden daha iyiydi.

Kendimi fotoğrafta görmenin gerçeği içime sıkıntı verdi çünkü doğal olarak önce yüzüme bakmıştım. Görünümümden övünç duyduğumu söyleyemem ama buradakinden daha kötü olduğunu hiç düşünmemiştim. İş arkadaşlarımın tanıdık yüzlerinin yanında, bu sıralı günlük bakışlar arasında çirkin bir Cizvit papazı gibiydim. Kuru ve ifadesiz yüzümde, cansız yüzler arasından beni yükseltebilecek bir zekâ, bir canlılık izi veya adını koyabileceğim bir belirti yoktu. Cansız mı, hayır. Orada gerçekten de ifadesi olan bazı yüzler vardı. Senyor Vasques, kendisine benziyordu –geniş ve gülen sert bir yüz, fırça bıyıklarla tamamlanan sabit bir bakış. Adamın kurnazlığı ve enerjisi –dünyadaki binlerce adamda bulunabilecek kadar sıradan– yine de bir psikolojik pasaportta olacağı gibi, bu fotoğrafa da kaydedilmişti. İki gezgin satıcı sert bakışlıydı ve bölge satış temsilcisi de Moreira'nın arkasına yarı gizlenmiş bir halde, iyi görünüyordu. Ve müdürüm Moreira, monotonluğunun mükemmel bir örneği, benden daha canlı görünüyordu! Ayak işleri yapan çocuğun yüzünde bile –bunu söylerken bunun bir kıskançlık duygusu olmadığını hissedemiyorum– yüzümdeki, kırtasiyecide satılan sfenks kalıntısı benzeri boş ifadeden farklı bir doğruluk ifadesi vardı.

Bu ne demek? Fotoğrafın yanılmadığı bu gerçek de nedir? Soğuk bir lensin ortaya koyduğu bu kesinlik nedir? Ben kimim ki böyle görünüyorum? Neyse... Ve tüm gurubun aşağılanması?

Moreira birden "İyi görünüyorsun" dedi. Sonra satış temsilcisine dönüp "Ona benzemiş, değil mi?" diye sordu. Satış temsilcisi de beni çöp sepetine atan mutlu bir tatlılıkla onayladı.

57

Ve bugün yaşamımın ne olduğunu düşünürken, kendimi, iki taşra tren istasyonu arasında, bir sepet içinde elde taşınan bir tür hayvan olarak hissettim. Görünüş aptalca ama bunun tanımladığı yaşam daha da aptalca. İçindeki hayvan rahat hareket etsin diye bu sepetlerin genellikle her iki tarafında iki yarım oval kapağı olur ama sepeti taşıyan el ortadaki menteşeye biraz bastırınca, bu zavallı hayvan, zayıf düşmüş kelebek kanatları gibi, ayaklarıyla kapakları biraz aralamaktan fazlasını yapamaz.

Sepeti tanımlarken kendimden bahsettiğimi unuttum. Sepetin hizmetçinin tombul, inatçı eli tarafından taşındığını açıkça görüyorum. Yalnızca hizmetçinin elini ve alt kısmını görebiliyorum. Rahat değilim. Birden bir serinlik, taşındığımı fark eden bir hayvan güdüsüyle içinde kıvrandığım, beyaz kamışlardan örülü sepetin [içinden geçiyor]. Uzun bir sıraya benzer bir şey üstüne konuluyorum ve dışarıda insanların konuştuğunu duyuyorum. Etraf sessizleşti ve istasyonda tekrar yerimden kaldırılana dek uyudum.

58

Çevre nesnelerin ruhudur. Her şeyin kendi ifadesi var ve bu ifade her şeye dışarıdan geliyor. Her şey üç çizginin kesişmesinden oluşuyor ve bu çizgi de tek bir şeyi oluşturur: Belli bir miktardaki malzeme, bunu yorumlama biçimimiz ve çevre. Üstünde yazı yazdığım bu masa masif tahta, bir masa ve odada diğerleriyle birlikte bir mobilya. Bu masaya ait izlenimim, eğer aktarmak istersem, tahtadan yapıldığı, bazı yararları olan bir masa olduğu ve üstüne konulan nesneleri taşıdığı, yansıttığı, onlardan etkilendiği, bu nesnelerin ona dışsal bir ruh sağladığı kavrayışlarından oluşur. Rengi, renginin solması, lekeleri ve çatlakları –hepsi dışarıdan gelir ve bu ona ruh verir– ahşap olma özelliği dışında. Bu ruhun özü, yani masa olması da dışarıdan gelir ve onun kişiliği olur.

Cansız kabul ettiklerimizin ruhu olduğunu kabullenmek ne bir insan ne de edebiyat hatasıdır. Bir şey olmak, o şeye

özellikler yüklenmesi anlamını taşır. Bir ağacın hissettiğini, bir nehrin aktığını, gün batımının hüzünlü olduğunu, sakin denizin (olmayan gökyüzü maviliğiyle) gülümsediğini (dışındaki güneşle) söylemek hatalı olabilir ama her şeye güzellik yüklemek, her yönüyle hatalıdır. Nesnelerin renk, biçim, hatta varlıklarının olduğunu söylemek de hatalıdır. Bu deniz tuzlu sudur. Gün batımı, gün ışığının belli enlem ve boylamda kaybolmasının başlangıcıdır. Yanımda oynayan küçük çocuk zekâ içeren hücrelerden oluşur –daha iyisi, atom altı hareketlerin zembereğidir, minyatür milyonlarca solar sistemin elektriksel birleşimidir.

Her şey dışarıdan gelir ve insan ruhu da topraktan, gübre yığını olan, insan bedenini ayıran ve parlayan güneş ışığından başka bir şey olmayabilir.

Bu düşüncelerden, sonuç çıkartabilecek güce sahip biri için büyük bir felsefe oluşturulabilir. Bu, ben değilim. Kafamda olan sağduyulu bulanık düşünceler ve mantıksal olasılıklar ama bunların hepsi de duvar yanındaki kara toprak üzerinde duran bir gübre yığınını, nemli ve ezilmiş bir saman yığını gibi süsleyen güneş ışığı altında kararıyor.

Ben böyleyim. Düşünmek istediğimde, bakarım. Ruhuma inmek istediğimde, uzun bir döner merdiven tepesinde üst pencereden bir kütle halinde yayılan damları sarı ve kahverengi bir veda ile yıkayan güneşe bakarken dalgınlaşır ve birden donarım.

59

Arzularım ne zaman düşlerimden etkilenirse ve günlük yaşam seviyemin üstüne çıkarsa –bir an için salıncakta yükselen bir çocuk gibi olsam– hep park zeminine inmeliyim ve savaşta sallayacak bayrağım ve kınından çıkartmaya gücüm yetmeyen kılıcım elimde olmadan yengimle yüzleşmeliyim.

Sanırım, sokakta yürürken rastladığım insanların çoğu da kendisini bayraksız bir orduda umutsuz bir savaşta çarpışır gibi hissediyor. Sessizce hareket eden dudaklarında ve gözle-

rinde ya da beraberce mırıldanırken bazen yükselen seslerinde müphem bir belirsizlik fark ettim. Belki de hepsi benim gibi –geriye dönünce onların gevşek ve çökük omuzlarını görüyorum– kamışlar ve çamur arasında yenilmiş rezil avarelerden başka bir şey olmamanın iğrençliğini hissediyor. Kıyılarda ay ışığı ve bataklıklarda şiirsellik yok.

Benim gibi, onların da yüce ve hüzünlü kalpleri var. Onların hepsini tanıyorum. Bazıları mağaza çalışanları, diğerleri bürolarda çalışıyor, diğerleri de küçük iş insanları. Sonra bar ve kafe fatihleri var. Egolarına yönelik sohbet esrikliğinde farkında olmadan yücelmeye çalışıyorlar ya da ihtiyaç duymadan ve kendilerini beğenmiş biçimde cimriliklerini savunmaya gerek kalmadan sessiz durmaktan mutlular. Onların hepsi şair, ben onların gözleri önünden geçerken onlar da gözlerimin önünden geçen zavallı birer şeytan. Ortak uyumsuzluğumuzun aynı üzgün görünümünü sergiliyoruz. Onların da benim gibi, gelecekleri geçmişlerinde.

Şu anda büroda tek başına ve bir şey yapmadan oturuyorum. Diğerleri öğle yemeğine gittiler. Kirli pencereden, yolun diğer tarafında sendeleyerek yavaşça yürüyen dışarıdaki yaşlı adama bakıyorum. Sarhoş değil, düş görüyor. Dikkati, olmayana yönelik. Belki de hâlâ umutlu. Eğer tanrıların adaletsizliğinde bir adalet varsa o zaman olasılık dışı da olsa düşlerimize dokunmasınlar. Önemsiz de olsalar, bıraksınlar düşlerimizde mutlu olalım. Bugün hâlâ genç olduğum için, Güney Denizi Adaları'nı ve olanaksız Hindistanları düşleyebiliyorum. Belki de yarın, aynı tanrılar, ufak bir tütüncü dükkânı sahibi olmayı ya da emekli olup banliyöde bir evde yaşamayı düşlememe izin verecekler. Her düş aynı düştür çünkü hepsi düştür. Tanrılar düşlerimi değiştirebilirler ama düş görme yeteneğimi değil.

Bunun hakkında düşünürken, yaşlı adamı unuttum. Artık, onu görmüyorum. Pencereyi açıp iyice baktım ama orada değildi. Ayrılmıştı. Benim için bir sembolün görsel misyonuydu. Misyonunu bitirerek köşeyi dönmüştü. Eğer bana mutlak köşeyi döndüğü ve hiç burada olmadığı söylenseydi, pencere-

yi kapatırken yapmaya hazırlandığım hareketle bunu kabul ederdim.

Başarıldı mı?..

Yüce sözlerle ve niyetlerle imparatorlukları ele geçiren zavallı satıcı yarı tanrılar. Yine de yiyecek ve kira için otlakçılık yapmaları gerekecek! Zafer düşleri gören komutanları olan dağıtılmış bir ordunun askerlerine benziyorlar. Şimdi bataklığın çamurunda güçlükle yürürlerken, bu düşler onlarda müphem bir görkem kavrayışına, bir ordu mensubu oldukları bilincine ve hiç görmedikleri komutanın neler yaptığını bilmeme aptallığına dönüşmüş.

Her biri, bir an için kendisinin, artçı nöbetçisi olarak firar ettiği bir ordunun komutanı olduğunu düşleyecek. Her biri, dere çamurlarında kimsenin kazanamayacağı bir zaferi kutlarken, kimsenin silkelemediği lekeli bir masa örtüsü üzerinde kalan kırıntılar gibiydiler.

Günlük yaşamın çatlaklarını, fazla tozlanmış mobilyaların çatlaklarına dolan tozlar gibi doldurdular: Normal gün ışığında kızıl maun üstünde parlayan gri solucanlara benziyorlardı. İnce bir tırnakla kazınabilirlerdi ama kimsenin bununla uğraşacak sabrı yoktu.

Yüce düşleri olan zavallı arkadaşlarım –Onları ne kadar çok kıskanıyor ve küçümsüyorum! Ben diğerleriyle, daha zavallı olanlarla beraberim. Onların, kendilerinden başka düşlerini anlatabilecekleri ve yazsalardı düşlerinin hangi dizelerden oluşacağını gösterebilecekleri biri yok. Gösterebilecek kitapları olmayan, ruhları dışında bir edebiyata sahip bulunmayan, yaşam için gereken o gizemli, aşkın sınava girmeden var oldukları için boğularak ölmek üzere olan bu zavallı pasaklılarla beraberim.

Bazıları, dün caddede beş adamı yere seren kahramanlardan. Diğerleri, var olmayan kadınların bile kendini bıraktığı baştan çıkarıcılar. Kendi söylediklerine inanırlar veya inanmak için söylerler. Diğerleri... Kim olursa olsunlar, onlar için, dünya fatihleri sıradan insanlardır.

Ahşap bir kazanda kaynayan yılan balıkları gibi, kazandan ayrılmadan birbirlerinin altında ve üstünde kıvranırlar. Bazen gazetelerde onlardan bahsedilir. Bazılarından sıkça bahsedilir ama hiç ünlü olmazlar.

Bu insanlar mutludurlar çünkü onlara büyülü bir aptallık düşü bahşedilmiştir. Ama benim gibi olanlara, sanrı içermeyen düşler verilmiştir.

60
Kederli Bir Ara

Bana mutlu olup olmadığımı sorarsanız, yanıtım hayır olur.

61

Çekingenlik asil bir davranıştır, eylemsizlik hayranlık uyandırır, yaşam beceriksizliği yüceliktir.

Yalnızca geri çekiliş olan *Çekingenlik*, küçümseme olan *Sanat*... Benzer parlak bir tatminle...

Çürüyen yaşamlarımızla ortaya çıkan bu parıltılar, en azından karanlığımızı aydınlatır.

Yalnızca mutsuzluk yükseltir ve mutsuzluktan kaynaklanan tek sıkıntı, eski kahramanların soyunun arması gibidir.

Zihnimde izleri bile olmayan hareketlerin, dudaklarımda şekillendirmek için daha düşünmediğim kelimelerin, sonuna dek düşlemeyi unuttuğum düşlerin kuyusuyum.

Yapıcısının yarı yolda ne inşa ettiğini düşünmekten yorulduğu, harabesinden daha fazlası olamayan yapının harabesiyim.

Zevk aldıkları için zevk alanlardan nefret etmeyi ve mutlu olanları küçümsemeyi unutmayalım çünkü onlar gibi mutlu olmayı bilmiyoruz.

Bu sahte küçük görme ve zayıf kin yalnızca *Sıkıntı*mızın biricik ve mağrur heykeli için kabaca kesilmiş ve bulunduğu yerdeki toprakla kirlenmiş bir süpürgelik. Bu koyu heykelin belirsiz gülümsemesi, yüzüne gizemin belirsiz bir aurasını veriyor.

Yaşamlarını kimseye emanet etmeyenleri kutsuyorum.

62

Tek insanlık olan sıradan insanlık, fiziksel olarak midemi bulandırıyor ve bazen, kusma dürtüsünden kurtulmak için kusmaya çalışan biri gibi bulantının çoğalmasını isterim. Hapisten korkar gibi gelen günün sıradanlığından korktuğum sabahlarda, en sevdiğim şeylerden birisi hâlâ açılmamış dükkânlar önünde gezinmek, genç kadınların ya da adamların ironik sadakalar gibi dökülen konuşma parçalarını açık hava meditasyonunun görünmez okulunda dinlemektir.

Bu, her zaman aynı eski cümlelerin arka arkaya sıralanması... "Sonra dedi ki..." ve ton arkasından gelecek olan merakın habercisiydi. "Eğer olmayıp da sen..." ve protestoyla yanıtlayan ses duyma alanımın dışındaydı. "Sen söyledin, evet beyim seni duydum..." ve terzi kadının tiz sesi açıklar: "Annem ilgilenmediğini söyledi..." "Ben mi?" ve beyaz kâğıda sarılı öğlen yemeğini taşıyan adamın şaşkınlığı beni ve herhalde kirli sarı saçlı kızı da ikna etmez. "Öyle olmalı..." ve dört kızdan üçünün kıkırdaması müstehcenliği gizler... Ve sonra doğrudan adama yönelip suratına, yani doğrudan suratına, "José, düşünsene..." ve zavallı şeytan büro amiri nedeniyle yerde –sesinden diğer büro amiri olduğunu söyleyebilirim– masalarla çevrili bir alanda, saman çöpünden gladyatörün meydan okumasını kabul etmiş olamaz. "Ve sonra tuvalete gidip sigara içtim..." Pantolonunun arkasında koyu yamalar olan çocuk güldü.

Tek başına veya beraberce dolaşan diğerleri konuşmuyorlar ya da konuşuyorlar da ben duymuyorum ama ben, içeri sızan sezgimle, bana şeffaf olan sesleri ayırabiliyorum. Olağan biçimde parlayan gözlerde, istemsiz aşağı bakışlarda, pis gözlerde ne gördüğümü söylemeye –hemen yırtacak olsam da yazarak kendime bile söylemeye– cesaret edemem. Söylemeye cesaret edemem çünkü bulantı tetiklenecekse, bunu bir kez denemek yeterli. Masum bir küfür bile beni cesaretlendirir.

"Adam o kadar sarhoştu ki merdivenleri bile göremedi." Kafamı kaldırdım. Sonunda bu genç adam tanımladı. Bu insanlar tanımladıklarında daha dayanılır oluyorlar çünkü ta-

nımlarken kendilerini unutuyorlar. Bulantım azaldı. Adamı bir fotoğraf gibi gördüm. Alnımdaki kutsal esinti bu –adam o kadar sarhoştu ki merdivenleri bile göremedi. Belki de insanlığın tökezlediği merdivenler el yordamıyla ve itip kakarak yukarıya, dalgalı bir sanrıya doğru tırmanıyor ve onun bina arkasına düşmesini bir duvar engelliyor.

Entrika, dedikodu, yapmaya cesaret edilemeyen için yüksek sesle övünülmesi, kendi ruhunun bilinçsiz bir bilinç elbisesini giyen her zavallı yaratığın doyumu, tatlı ve kokulu cinsellik, birbirlerini gıdıklayan maymunları anımsatan şakalar, çok önemsiz oldukları hakkındaki cahillik... Bütün bunlar bende, düşler karmaşasında yaratılmış, arzuların ıslak kabuğundan ve duyuların çiğnenmiş artıklarından çıkmış, iğrenç ve korkunç bir hayvan izlenimi bırakır.

63

İnsan ruhunun tüm yaşamı, yalnızca gölgelerdeki hareketler. Bilincin alacakaranlığında yaşarız. Kim olduğumuz veya kim olduğumuzu düşündüğümüzle hiçbir zaman uyum sağlayamayız. Herkes, içinde bir tür gösteriş barındırır ve değerlendiremediğimiz değerler hata barındırır. Biz gösteri arasında olan bir şeyiz. Bazen, bazı kapılar arasından dekorun bir parçasından başka bir şey olmayan bir görüntü yakalarız. Dünya büyük bir kafa karışıklığıdır ve gece seslerine benzer.

Yalnızca kendi içinde var olabilen bir açıklıkla yazdığım bu sayfaları yeniden okudum ve kendime soruyorum: Bu nedir ve ne yararı var? Hissettiğim zaman ben kimim? Ben varken içimde ölen nedir?

Bir tepeden vadideki insanları ayırt etmeye çalışan birisi gibi, yukarıdan kendime bakıyorum ve oradaki her şeyle birlikte puslu ve karmaşık bir manzara olduğumu görüyorum.

Ruhumda bir uçurum açıldığı zamanlarda, en ufak bir ayrıntı bile bir ayrılık mektubu gibi canımı sıkıyor. Sanki tam uyanacakmış gibiyim. Beni saran benliğim beni sıkıştırır, vardığım sonuçlar içimi daraltır ve sanki sesim bir yerlere ulaşa-

cakmış gibi sevinçle bağırırım ama bir grup duyumdan diğerine doğru havada sürüklenen ve geniş alanların yarı gölgeli çayırlarını güneşin ve yeşilin çeşitli renklerine çeviren bulutlar gibi hareket eden bu ağır uyku halim var.

Rastgele bir şeyler arayan ve neye baktığını, baktığının nerede saklı olduğunu bilmeyen biri gibiyim. Hiç kimseyle saklambaç oynuyoruz. Bütün bunlarda aşkın bir hile, yalnızca sesini duyduğumuz akışkan bir yücelik var.

Evet, değersiz saatleri, kısa süreli sanrıları ya da sakin anları, manzaraya yönlendirilmiş büyük umutları, kapalı odalar misali üzüntüleri, bazı sesleri, ağır bir yorgunluğu, yazılmamış bir İncil'i temsil eden bu sayfaları yeniden okudum.

Hepimiz kendimizi beğeniriz ve bu kendini beğenmişlik, diğer insanların da bizimkine benzer ruhları olduğunu unutmak içindir. Benim kendimi beğenmişliğim birkaç sayfadan, paragraftan, kuşkulardan oluşur.

Yeniden okudum mu? Bir yalan! Yeniden okumaya cesaret edemedim. Yeniden okumanın bana yararı ne? Yazan bir başkası. Artık hiçbir şey anlamıyorum.

64

Kusurlu sayfalarım için ağlıyorum ama eğer gelecek nesiller bunları okursa, elde etmiş olabileceğim bir mükemmellikten çok, ağlamamdan etkilenecekler çünkü mükemmellik beni ağlatmayacaktı ve yazamayacaktım. Mükemmellik hiçbir zaman gerçekleşemez. Aziz, ağlar ve insandır. Tanrı sessizdir. Bu nedenle azizi sevebiliriz, Tanrı'yı sevemeyiz.

65

Ruhun hazinelerini ve şölenlerini koruyan şu soylu ve kutsal çekingenlik...

En azından bir ruhu bir çeşit zehirle, endişeyle veya huzursuzlukla zehirlemeyi ne çok istiyorum! Bu, beni eylem yapamama konusundaki süregelen başarısızlığım konusunda biraz

teselli edecek. Yaşam amacım ayartmak olacak ama kelimelerim başka birinin ruhunda bir zil çaldırıyor mu? Bunları benim dışımda duyan var mı?

66
Omuz Silkerek

Genellikle bilmediklerimize dair fikrimizi, bilinene ait izlenimlerimizle renklendiririz eğer ölüme uyku diyorsak çünkü dışarıdan bakıldığında uykuya benzer. Ölüme yeni bir yaşam diyorsak çünkü yaşamdan farklı bir şeydir. Gerçeğin ufak yanlış algılamalarıyla umutlarımızı ve inançlarımızı oluştururuz ve mutlu olduklarına inanan yoksul çocuklar gibi, kek diye adlandırdığımız ekmek kırıntılarıyla yaşarız.

Yaşam ya da en azından genellikle uygarlık diye bilinen yaşamın bir sistemi budur. Uygarlık, bir şeye, ona ait olmayan bir isim vermek ve sonuç üzerinde düş kurmaktan ibarettir ve gerçek düşle birleşen bu sahte isim, yeni bir gerçeklik yaratır. Nesne başka bir şeye dönüşmez çünkü onu biz değiştiririz. Gerçekler üretiriz. Ham madde aynı kalır ama sanatımız ona, artık aynı olmayan bir şekil verir. Çam ağacından yapılmış bir masa hâlâ çam ağacıdır ve masadır. Masada otururuz ama çam ağacında oturuyoruz demeyiz. Aşk, cinsel bir dürtüdür ama biz cinsel dürtüye âşık olmayız, varsaydığımız bir duyguyla âşık oluruz. Bu varsayım da zaten başka bir duygudur.

Sokakta yürürken, şimdi olduğu gibi bir kafede oturmaya karar verip rahatça ve dikkatim dağılmadan yazarken, bu konudan sapmalara hangi ışığın, belirsiz sesin bir ses veya koku anısının, anlaşılmaz ve monoton bir dış etkinin neden olduğunu bilmiyorum. Düşüncelerimle nereye gittiğimi ve gitmek istediğimi bilmiyorum. Bugün hafif, sıcak ve nemli, hüzünlü ve tehdit içermeyen, nedensiz monoton olan bir sis var. Tanımlayamadığım bir his canımı sıkıyor. Bilmediğim uygun bir fikirden yoksunum. Sinirlerim istekten yoksun. Bilinçaltında hüzünlüyüm. Ve bu satırları dikkatsizce yazıyorum ama bir şey söylemek istemiyorum fakat bir şey yapma konusundaki

dikkatsizliğimi aktarmak istiyorum. Ucu küt bir kalemle (onu inceltecek kadar duygusal değilim) yumuşak vuruşlar yaparak, bu kafede bana verilen sandviçin sarıldığı kâğıdı yavaşça katlıyorum çünkü rengi beyaz olduğundan, benim için diğer kâğıtlar kadar uygun. Tatmin olduğumu hissediyorum. Arkama yaslanıyorum. Öğleden sonra monoton ve yağmursuz olarak, hırçın ve belirsiz bir ışığın içinde bitiyor ve yazmayı bırakıyorum çünkü bırakıyorum.

67

Sıklıkla yüzeyselliğin ve sanrının oyuncağı, avı olurum ve kendimi bir erkek gibi hissederim. O zaman dünyada olmaktan mutluluk duyarım ve yaşamım şeffaf olur. Suda yüzerim. Maaşımı alıp eve gitmekten mutluluk duyarım. Havayı görmeden hissederim ve hoşuma giden bir tür organik duyumsama oluşur. Düşünceye dalarsam düşünmem: Böyle günlerde parklara özellikle bayılırım.

Şehir parklarında garip ve dokunaklı bir şey vardır ki ancak kendi farkıma varmadığımda bunun farkına varırım. Bir park uygarlığın kısa özetidir –doğanın anonim bir biçimde değiştirilmesi. Orada bitkiler de yollar da vardır– evet yollar. Ağaçlar büyür ama onların gölgesi altında banklar vardır. Şehrin dört bir yanına bakan geniş yollar üzerindeki banklar büyüktür ve hemen her zaman doludur.

Çiçeklerin düzenli bir sırada olmasına önem vermem ama bunun herkese açık olmasından nefret ederim. Eğer çiçekler kapalı parklarda olsalardı, eğer ağaçlar feodal dinlenme yerlerini gölgeleseydi, eğer banklar boş olsaydı, o zaman parkları yararsızca düşünmem beni teselli edebilirdi ama şehirlerdeki bu yararlı ve sıralı parklar, bana göre içinde ağaçların ve çiçeklerin renkli kendiliğindenliğiyle kaçabilmek için yeterince alana sahip olmayan ve ruhsuz bir güzellik içeren bir kafes gibi.

Bu manzaranın bana ait olduğu günler de var ve buraya bir trajikomik oyun aktörü gibi giriyorum. Böyle günlerde yanı-

lıyorum ama en azından bir biçimde de daha mutluyum. Dikkatim dağılınca, gerçekten de dönebilecek bir evim, yuvam olduğunu düşünüyorum. Unutunca, kaderi çizilmiş, normal bir adam oluyorum ve başka bir takım elbiseyi fırçalayıp bir gazeteyi baştan aşağıya okuyorum.

Yanılsama hiçbir zaman uzun sürmüyor. Kısmen böyle olduğu için, kısmen gece geldiği için. Bu çiçeklerin renkleri, ağaçların gölgeleri, yolların ve çiçek tarhlarının geometrisi soluyor ve küçülüyor. Bir adam gibi hissettiğim bu yanılgının üstünde, yıldızlar muazzam bir biçimde görünüyor. Gün ışığı sanki bu sahneyi benden gizleyen bir perde gibi. Sonra gözlerim dağınık seyirciyi unutuyor ve ben sirkteki bir çocuk heyecanıyla ilk aktörleri bekliyorum.

Özgürüm ve kayboldum.

Duyumsuyorum. Ateşle titriyorum. Ben benim.

68

Bütün yanılsamaların neden olduğu ve gerektirdiği yorgunluk –onları kaybetmemiz, onlara sahip olmanın yararsızlığı, onları kaybetmek için önce onlara sahip olmanın ön yorgunluğu, onlara sahip olmanın pişmanlığı, onların son bulacağını çok iyi bilirken onlara sahip olmanın entelektüel hüsranı.

Yaşam bilinçsizliğinin bilincinde olmak, zekâ üstüne salınmış en eski vergidir. Zekânın bilinçsiz biçimleri vardır –zekâ parıltıları, anlayış dalgaları, sırlar ve felsefeler– ve bunlar karaciğer veya böbrekler gibi otomatik olarak salgı veren beden reflekslerine benzer.

69

Çok yağmur yağıyor, daha çok, daha da çok... Sanki dışarıda karanlıkta bir şey çökecek...

Şehrin dağınık, dağlık kütlesi bugün bana düzlük –yağmurla kaplı bir düzlük– gibi geldi. Etrafta, görebildiğim kadarıyla her şey, yağmurun soluk siyah renginde.

Garip duygular taşıyorum ve hepsi de soğuk. Tam şimdi manzara sisle kaplanmış gibi ve manzarayı saklayan sis binalardan oluşuyor.

Benim artık ben olmamam, bedenimi ve ruhumu sarınca, bir ön nevroz ortaya çıkıyor. Gelecekteki ölümüme ait garip bir anımsama belimden aşağıya kadar beni titretiyor. Sezgimin pusunda, yağmurla düşen ve uluyan rüzgârın ağladığı ölü madde gibiyim. Ve hissetmediğim serinlik şimdiki kalbime acı veriyor.

70

Başka bir erdemim olmasa bile, en azından özgür, kısıtlanmamış duyuların sağladığı sürekli bir özgürlük yenilenmesine sahibim.

Bugün Rua Nova do Almada'da yürürken gözüm, önümde yürüyen adamın sırtına takıldı. Bu, sıradan bir adamın sıradan bir arka tarafıydı. Üzerinde, yürüyüşe çıkmış birinin giyebileceği basit bir spor giysi vardı. Sol elinde eski bir evrak çantası taşıyordu ve sağ elinde kıvrık sapını kavradığı, yürüyüşüyle aynı tempoda yere vurduğu kapalı bir şemsiye vardı.

Birden içimde o adama karşı şefkate benzer bir şey hissettim. İnsan sıradanlığı, aileye ekmek getirmek amacıyla işe gidenin günlük rutini, gösterişsiz ve mutlu bir ev, kaçınılmaz olarak yaşamı oluşturan mutlu ve mutsuz tatlar, analiz yapmadan yaşamanın masumiyeti, giysi içindeki sırtın hayvansı doğallığı karşısında hissedilen şefkat.

Gözlerim adamın sırtına, düşündüklerimi gördüğüm pencereye döndü.

Uyuyan birisini seyrederken aynı şeyleri hissederim. Uyurken hepimiz yeniden çocuk oluruz. Belki de uyku halinde hatalı davranmayız ve yaşam bilincimiz yoktur. En büyük cani ya da en bencil kişi bile, doğal bir büyüyle, uyurken kutsallaşır. Benim için bir çocuğu öldürmekle, uyuyan birini öldürmek arasında önemli bir fark yoktur.

Bu adamın sırtı uyuyor. Bu adamın, önümde aynı hızla yürüyen tüm bedeni uyuyor. Bilinçsiz olarak yürüyor. Uyuyor çünkü hepimiz uyuruz. Tüm yaşam bir düştür. Kimse ne yaptığını, ne istediğini, ne bildiğini bilmez. Kaderin ebedi çocukları olarak yaşamlarımızı uyuruz. Bu duygu, ne zaman düşüncelerime egemen olsa bu nedenle, tüm çocuksu insanlığı, tüm uyuyanları, herkesi, her şeyi saran muazzam bir şefkat hissederim.

Bu, amaçları ve sonuçları olmayan anlık bir insan sevgisidir ve şu an beni sarmaktadır. Sanki Tanrı'nın gözleriyle görür gibi bir hoşluk hissederim. Herkesi, dünyadaki tek bilinçli insan olarak merhametten etkilenmiş gibi görürüm. Zavallı talihsiz adam, zavallı talihsiz insanlık! Hepsi burada ne yapıyorlar?

Yaşamın tüm eylemlerini ve amaçlarını, ciğerlerin basit nefes alıp verişinden şehirlerin inşasına ve imparatorlukların sınır duvarlarına kadar bir uyku hali, istem dışı düşler ya da gerçekler, *Mutlağın* bir ya da diğer günleri arasındaki göz ardı edilen uçurumlar olarak görüyorum. Ve soyut ve anaç bir varlık olarak, gece yarısı hem iyi hem kötü çocuklara doğru aynı eşitlikle eğiliyorum –uyurlarken ve onlar benimken. Onlar için sonsuz bir şefkat duygusuyla doluyum.

Bakışlarımı önümdeki adamın sırtından ayırıyorum ve yolda yürüyen diğer insanlara bakıyorum ve takip ettiğim bilinçsiz adamın arkasından bana gelen aynı soğuk, garip hoşlukla hepsini, her birini kucaklıyorum. Hepsi de onun gibi; kızlar işlerine giderken yolda gevezelik ediyorlar, bürolarına giden genç adamlar gülüyorlar, büyük göğüslü hizmetçiler elleri dolu olarak alışverişten dönüyorlar, ayak işleri yapan çocuklar ilk işleri için sokağa çıkmışlar –görünmeyen bir el tarafından hareket ettirilen farklı kuklalar gibi, tüm bu tek ve aynı olan bilinçsizlik, farklı yüzlerde ve bedenlerde farklı görünüyor. Bilinçli tavır ve hareketler sergiler gibi yürüyorlar ve onların bilinci hiçbir şeye ait değil çünkü bilinçli olduklarının farkında değiller. Aptal da akıllı da olsalar, aynı derecede aptallar. Yaşlı da genç de olsalar, hepsi aynı yaştalar. Kadın da olsalar erkek de, hepsi de var olmayan aynı cinsiyette.

71

Diğerlerine karşı olan derin uyumsuzluk duygumun nedeni, bana göre, çoğu insanın duygularıyla düşünürken benim düşüncelerimle hissetmem.

Sıradan kişi için, hissetmek yaşamaktır ve düşünmek de nasıl yaşanacağını bilmektir. Benim içinse, düşünmek yaşamaktır ve hissetmek de düşünmek için bir gıdadır sadece.

Heyecan duymaya çok yatkın olmasam da gariptir ki huy olarak bana benzemeyenler, bende fazla heyecan uyandıranlardır. Edebiyatta en çok, bana en az benzeyen klasik yazarları beğenirim. Okumak için Chateaubriand ya da Vieira arasında seçim yapmak zorunda kalsam, hiç tereddüt etmeden Vieira'yı seçerdim.

Bir kişi benden ne kadar farklıysa bana daha gerçek gibi gelir çünkü öznelliğimden o kadar az etkilenir. Bu nedenle sürekli ve yakın bir inceleme konusu olarak sevmediğim ve uzak durduğum insanları yeğliyorum. Bunu seviyorum çünkü nefret ediyorum. Buna bakmayı seviyorum çünkü bu duygudan nefret ediyorum. Bir resim kadar güzel olan bir manzara rahat bir yatağı pek oluşturmaz.

72

Amiel,* manzaranın bir duygu durumu olduğunu söylemiş ama bu cümle zayıf bir hayalcinin kusurlu bir hazinesi. Bir manzara, manzara olunca, bir duygu durumu olamaz. Nesneleştirmek yaratmaktır ve hiç kimse bitmiş bir şiirin, bir şiir yazmayı düşünme durumunu anlattığını söyleyemez. Belki de görmek düş görmenin bir biçimi olunca, düş görmek yerine görmek desek de ikisini birbirinden ayırabiliriz.

Ama bu dil psikolojisindeki spekülasyonların yararı nedir? Benden bağımsız olarak çimenler büyür, büyüyen çimler üstüne yağmur yağar, büyüyen ve büyümeyi sürdüren çim öbek-

* Henri-Frédéric Amiel (1821-1881): İsviçreli yazar, estetik ve felsefe profesörü. Ölümünden sonra bulunan ve ün kazanmasını sağlayan günlükleri, bazı yönleriyle *Huzursuzluğun Kitabı* ile benzerlikler gösterir.

leri üzerinde güneş ışığı parlar, dağlar çağlar boyu oradadır, rüzgâr Homeros zamanındaki gibi eser. Duygu durumunun bir manzara olduğunu söylemek daha iyi olacak çünkü bu cümle bir kuram yalanı değil, bir mecaz gerçeği taşıyor.

Bu rastgele sözleri bana, evrensel güneş ışığı altında São Pedro de Alcântara'dan görünen şehir manzarası dikte etti. Geniş bir manzarayı her düşünüşümde, fiziksel olarak oluştuğum bir yetmiş boyumdan ve yetmiş kilomdan kurtularak, düş görmenin bir düş olduğunu düşleyenlere olabildiğince metafizik bir gülümseme yollarım ve anlamanın soylu saflığıyla tamamen dışsal olan gerçekliği severim.

Arkadaki Tejo, mavi bir göl. Uzak kıyıdaki tepeler, düz bir İsviçre. Küçük bir gemi –buharlı bir kargo gemisi– Poço do Bispo'dan,* göremediğim nehir ağzına doğru ayrılıyor. Şimdiki durumum ortadan kalkana dek tüm tanrılar, dışsal gerçekliğin bu net ve ışıklı görünümünü, önemsizliğimin bu içgüdüsel farkındalığını, küçük olmanın keyfini ve kendimi mutlu olarak düşlemenin avuntusunu benim için korusun.

73

Doğal yüksekliklerin yalnız zirvelerine ulaşınca, bir ayrıcalık hissi duyarız. Kendi yüksekliğimizle birlikte, bu tepelerden de yükseğiz. En azından burada doğa bütün ihtişamıyla iki ayağımızın altındadır. Pozisyonumuz bizi görünen dünyaların kralı yapar. Etrafımızdaki her şey doruğa yükselen varlığımız yanında aşağıdaki yaşamdır, alçalan yamaçtır veya aşağıdaki düzlüktür.

Olduğumuz her şey şansa ve hileye bağlı ve böbürlendiğimiz bu yükseklik, bize ait değil. Zirvede, normal boyumuzdan daha yüksek değiliz. Üstünde yürüdüğümüz tepe, bizi yükseltiyor. Üstünde bulunduğumuz yükseklik, bizi yüksek yapıyor.

Zengin bir adam daha rahat nefes alır, ünlü bir adam daha özgürdür, asalet unvanının kendisi de ufak bir tepedir. Her şey

** Poço do Bispo: Lizbon'un kuzeydoğusunda, rıhtım alanı.

yapaydır ama bizim oyunumuz bile değildir. Oraya tırmanırız ya da getiririliz veya tepedeki bir evde doğarız.

Aslında büyük olan, vadiden tepeye ve tepeden gökyüzüne kadar olan mesafenin aynı olduğunu fark edendir. Eğer sular yükselirse, tepede olmak iyidir. Ama Tanrı, bizi Jüpiter* olup şimşeklerle ya da Aeolus** olup sert rüzgârlarla lanetlerse, o zaman vadi daha emin bir yer olur ve alçakta daha iyi korunuruz.

Akıllı olan adam, yükselmek için kaslarında güç olan ama bilinçli olarak tırmanmayı reddedendir. Bakışının erdemiyle tüm tepeler, pozisyonunun erdemiyle tüm vadiler onundur. Tepelerde ışıyan güneş, tepedeki birine göre onun için tepeleri daha fazla parlak kılar çünkü tepedeki birisi göz kamaşmasıyla baş etmek zorundadır. Ormanlar üstünde yükselen bir şato, içindeki odalara hapsolmuşlara ve onu kanıksamışlara göre, onu vadiden görenler için daha güzeldir.

Bu tür düşünceler beni rahatlatıyor çünkü yaşam benim için rahatsız. Ve Tejo'ya giden bu aşağıdaki sokaklarda geçici bir ruh ve beden olarak, uzaktan gelen bir zafer gibi olan batmış güneş ışıklarıyla birlikte şehrin ışıklı tepelerinin ışıltısını gördüğüm zaman, simge gerçekle birleşiyor.

74
Fırtına

Sakin bulutlar arasından görünen göğün maviliği şeffaf bir beyazla kirlenmiş.

Büronun arka tarafındaki çocuk, ebedi paketin etrafına dolanan ipi bir an için tutuyor.

"Bunun gibi yalnızca bir tane daha anımsıyorum" diye istatistikî bir bilgi veriyor.

* Jüpiter: Roma mitolojisinde gökyüzü ve gök gürültüsü tanrısı; Satürn ile Opis'in en genç çocuğu; Zeus ile denk.

** Aeolus (Aiolos): Yunan mitolojisinde rüzgâr tanrısı; dört büyük rüzgârı bir tulumun içinde kapalı tutar ve sadece Zeus'tan aldığı buyrukla havaya salar; Poseidon'un oğlu.

Soğuk bir sessizlik. Sokak sesleri bıçakla kesilmiş gibi. Sonra uzun ve kozmik bir nefes tutma, bir tür genel tedirginlik. Tüm evren ölesiye durmuş. Anlar, anlar, anlar... Sessizlik karanlığı karartıyor.

Aniden canlı çelik...

Tramvayların metalik sesi nasıl da insan sesi gibi! Uçurumdan kurtulup yeniden canlanan şu yola yağan basit yağmurun manzarası ne kadar güzel!

Ah Lizbon, evim!

75

Dehşetin ya da hızın zevkini tatmak için hızlı arabalara ya da trenlere ihtiyacım yok. Tek istediğim bir tramvay ve şaşırtıcı derecede geliştirdiğim bir soyutlama yeteneği.

Hareketli bir tramvayda, sürekli ve anlık analizimle, tramvay fikriyle hız fikrini birbirinden ayırabilirim. Onları, öyle bir ayırırım ki gerçekte birbirlerinden farklılaşırlar. O zaman kendimi tramvayda değil, *Saf Hız* içinde gidiyor hissedebilirim ve canım sıkılır, aşırı hızın çılgınlığını arzularsam *Hızın Saf İmgelemi*ni arzuma göre azaltıp, arttırabilirim ve tramvay için en yüksek hızdan daha yüksek bir hıza çıkabilirim.

Çok yoğun hissetmekten korktuğum için değil ama gerçek risklerden uzak dururum çünkü duyularım üzerine tam odaklanmamı engeller. Bu da beni rahatsız eder, beni ben olmaktan uzaklaştırır.

Risk olan bir yere asla gitmem. Tehlikelerin sıkıntısını hissederim.

Bir gün batımı, entelektüel bir görüngüdür.

76

Bazen (çok gülerek) kendi farkındalığımızın gelecekte coğrafyasının çıkarılabilme olasılığını düşünmekten hoşlanırım. Kendi duyuları üzerine çalışan gelecekteki tarihçinin, kendi

farkındalığına karşı aldığı tavırdan mükemmel bir bilim oluşturabileceğine inanıyorum. Biz, bu zor sanatın başlangıcındayız –bu noktada yalnızca bir sanat; henüz simya aşamasında olan duyuların kimyası. Bu, geleceğin bilim insanı, iç yaşamına özel bir önem verecek ve kendisinden elde ettiği mükemmel bir gereçle analiz yapacak. Kişinin kendisini analiz etmesi için düşüncenin çeliğinden ve bronzundan mükemmel bir aygıt yapabilmesi konusunda bir engel görmüyorum. Ben gerçek çelikten ve bronzdan bahsediyorum ama bu zihne ait olacak. Belki de bu, başarmanın tek yolu. Titiz bir iç analiz yapabilmek için belki de mükemmel aygıt fikrini gerçekleştirmek, bunu somut olarak görmek gerekecek. İçinde var olabileceği bir yerde, zihni bir tür gerçek maddeye dönüştürmek kesin gerekli olacak. Tüm bunlar iç duyularımızın ileri derecelere ulaşmasını gerektiriyor ki bu durumda kuşkusuz maddelerin kapsadığı biçimde (düşünün ki bunun da bir gerçekliği yok) içimizde bir yer açılacak.

Her şey bir yana, bu iç alan belki de başka bir alanın yeni bir boyutu olabilir. Belki de bilimsel araştırmalar sonunda, her şeyin, fiziksel ve ruhsal olmayan, aynı alanın boyutları olduğunu bulacak. Böylece bir boyutta beden olarak yaşarken, diğerinde ruh olarak yaşadığımız ortaya çıkacak. Belki de kendimize ait başka gerçek görünümlerimizin olduğu başka boyutlar var. Bazen bu araştırmanın bizi nerelere götürebileceğini düşünmenin yararsızlığında kaybolmaktan hoşlanıyorum.

Belki de mantık, zaman uzam gerçekliği dışında açıkça yer alan, Tanrı diye adlandırdığımız şeyin bir varoluş halimiz, başka bir varoluş boyutunda kendimizi hissetmemiz olduğu ortaya çıkacak. Bence bunlar olabilir. Belki de düşler içinde yaşadığımız başka bir boyut ya da iki boyutun kesişmesi. Bedenimiz en boy ve genişlik içerisinde yaşarken, belki de düşler ideal bir benlik ve alanda yaşıyor görsel biçimde boşlukta; madde dışı varoluşuyla idealde; tamamen bize ait gibi, egoda kişisel boyutta. Ego, hepimizde var olan ben belki de kutsal

boyut. Bütün bunlar karmaşık düşünceler ve zamanı gelince kuşkusuz gerçekleşecek. Bugünün rüyaları, belki de geleceğin kesin biliminin öncülleri. Tabii ki geleceğin kesin bilimine inanmıyorum ama bu bizim tartışma konumuz değil.

Düzenli olarak bu tür metafizik düşünceleri, gerçekten bilimsel bir çalışma yapıyormuş gibi ciddi bir odaklanmayla üretirim. Belki de yaptığım bir bilimsel çalışma. Bundan çok fazla gururlanmamaya dikkat etmeliyim çünkü gurur bilimsel nesnelliğin tarafsızlığına zarar verebilir.

77

Yararsızca oyalanmak için bilimden ya da bilime benzer şeylerden daha iyi bir şey yok. Ben de sıklıkla başkalarının gördüğü biçimde ruhsallığımı inceleyerek zaman geçiririm. Bu yararsız beceriden aldığım zevk bazen hüzünlü, bazen acı vericidir.

Başkaları üzerinde bıraktığım genel izlenimi dikkatle araştırırım ve sonuçlar çıkartırım. Sevilen birisiyim. Hatta insanlar bana karşı kuşkulu ve meraklı bir saygı duyarlar. Bende ateşli duygular yoktur. Kimseyle tutkulu bir dostluğum olmayacak. Bu nedenle birçok kişi bana saygı duyar.

78

Bazı duyular, zihni bir sis gibi dolduran ve düşünmeyi, eylemi açık ve basit bir varlık olmayı engelleyen uyku haline benzer. Sanki uyumamış gibi, görmediğimiz düşlere ait bir şey bizi oyalar ve yeni günün güneşinin uyuşukluğu duyularımızın durgun yüzeyini ısıtır. Bir şey olmamanın sarhoşluğu içindeyiz ve istemimiz, avludan geçerken ayağımızla öylesine devirdiğimiz bir kovadır.

Bakarız ama görmeyiz. Giyinik hayvanların telaşla ilerledikleri uzun sokak, üzerindeki harfler yere döküldüğü için anlamı olmayan, yerdeki bir tabela gibi. Binalar yalnızca bina. Orada olanı çok iyi görmemize rağmen, gördüklerimize artık bir anlam veremeyiz.

Yakın ama uzak gibi olan bir yerden marangozun çekiç sesleri geliyor. Her vuruşun, yankısı olan ama amacı olmayan farklı bir sesi var. At arabaları gıcırtıları şimşek gürültüsünün tehdidi gibi. Sesler boğazlardan değil, havadan geliyor. Arkadaki nehir yorgun.

Hissettiğim bir bezginlik değil. Bir üzüntü de değil. Bu, başka bir kişilikle uyuma arzusu, bir maaş artışıyla her şeyi unutabilmek. Belki de ayakkabılarımız içinde sahip olduğumuz ayaklarla yürürken, aşağıdaki otomatikleşme dışında bir şey hissetmiyoruz. Belki, bunu bile hissetmiyoruz. Başımızda, gözlerimizin etrafında bir basınç var ve sanki parmaklar kulaklarımızı tıkıyor.

Bu, ruhun nezle olması gibi ve bu hastalığın edebiyat imgesi ile yaşamın bizi ayakta tutmayan bir durgunluk devresi olmasını istiyoruz. Durgunluk fikri şehir dışındaki villaları düşünmemize neden oluyor. Onları çeviren bahçeleri değil, yoldan ve araba seslerinden uzak hoş iç mekânlarını düşünüyoruz. Hayır, bir şey hissetmiyoruz. Girmemiz gereken kapıdan bilinçli olarak giriyoruz. İçeri girmiş olmamız uyumamız için yeterli. Her şeyin içinden geçiyoruz. Orada öylece duran ayıcık, nerede senin defin?

79

Başlangıç benzeri baygın bir akıntı kokusu Tejo'yu kapladı ve kıyıya yakın sokaklara ağır bir koku çöktü. Ilık denizden gelen soğuk ve uyuşuk koku tazeliğiyle mide bulandırıyordu. Yaşamı midemde hissettim ve koku duyum gözlerimin arkasına kaydı. Yüksek, seyrek bulut kümeleri hiçlikte yüzerken, gri renkleri yalancı bir beyaza dönüşüyordu. Korkak bir gökyüzü, havadan oluşmuş duyulamayan bir gök gürültüsü gibi atmosferi tehdit ediyordu.

Martıların uçuşunda bile bir durgunluk vardı. Havadan hafif ve birisi tarafından oraya bırakılmış gibiydiler. Boğucu bir hava yoktu. Geç öğleden sonrası huzursuzluğu bana aitti. Serin bir rüzgâr aralıklarla esti.

Yaşamaya mecbur kılındığım yaşamdan çıkan talihsiz umutlarım! Bu saat ve bu hava gibiler. Dumansız sis misali yalancı bir fırtınanın teyellerini çözüyorlar. Bağırmak, bu manzarayı ve meditasyonumu sonlandırmak istiyorum ama okyanusun pis kokusu aklıma başka şeyler getiriyor ve içimdeki alçak sular dışarıda bir yerlerdeki çamurlu siyahlığı ortaya çıkartıyor –onu yalnızca kokusuyla görüyor olsam da.

Kendine yeterli olmanın aptalca ısrarı! Farazi duyuların bu kinik farkındalığı! Bu duyularla, havaya ve nehre ait düşüncelerle oluşan ruhumdaki bu karmaşa –hepsi de yaşamın kötü koktuğunu ve bilincimde canımı yaktığını söylemek için. Hepsi de Eyüp'ün kitabındaki şu basit ve engin cümlenin nasıl söyleneceğini bilmemek için: "Ruhum yaşamımdan yoruldu!"

80
Istırap Molası

Beni yormayanlar dahil, her şey beni yoruyor. Mutluluğum acılarım kadar acıtıyor.

Kameriyesi olan, üzerindeki asmaların güneş ışığını yeşil küçük kareler halinde parlak koyu ve sığ bir su üzerine yansıttığı bir çiftlik bahçesindeki bir havuzda, kâğıttan kayıklar yüzdüren bir çocuk olmayı ne kadar isterdim.

Yaşam ve benim aramda ince bir cam tabakası var. Yaşamı ne kadar açık görsem ve anlasam da ona dokunamam.

Üzüntüyü mantıksallaştırmak? Eğer bu çaba gerektiriyorsa, neden? Hüzünlü insanlar çaba gösteremezler.

Vazgeçmek istediğim yaşamın sıradan işlerini bile bırakamıyorum. Vazgeçmek çaba ister ve bu çaba isteği bende yok.

Bir otomobil ya da bir atlı araba sürücüsü olmadığıma ne kadar sık hayıflanırım! Veya benim olmadığı için herhangi düşsel sıradan başka bir yaşam düşüncesi, ona karşı içimi hoş bir arzuyla ve bunun başkalığıyla kaplar! Eğer onlardan biri

olabilseydim, yaşam karşısında dehşete düşmezdim ve yaşam düşüncesi bir *Bütün* olarak düşüncemin omuzlarına ağır gelmezdi.

Benim düşlerim, şimşek karşısındaki bir şemsiye gibi aptalca bir sığınaktır.

Hareketlerimde ve eylemlerimde çok yetersiz ve dikkatsizim, acınacak bir durumum var.

İçime ne kadar derinden baksam da tüm düş yollarım endişe düzlüklerine çıkıyor.

Benim gibi takıntılı bir düş adamının bile düşlerini elinden kaçırdığı ve olayları canlı ayrıntılarıyla gördüğü zamanlar var. Kurtuluşu aradığım sis tabakası dağılıyor. Ve her görünen köşe ruhumun derisini çiziyor. Gördüğüm her kırıcı şey, bunu fark eden yönümü yaralıyor. Görülebilir ağırlığı olan her nesne ruhuma ağırlık veriyor.

Sanki yaşamım süprüntüye döndürülüyor.

81

Caddedeki atlı arabalar yavaş seslerle takırdıyor, ayrık sesler sanki uykulu halimle uyum sağlıyor. Öğle yemeği vakti ama büroda kalıyorum. Sıcak bir gün, biraz boğucu. Bir nedenle sesler, belki de uykulu olduğum için, günün özelliğini yansıtıyor.

82

Düzensiz akşamüstü esintisini hangi belirsiz okşamanın (ne kadar hafif bir okşamaysa o kadar hoş olan) alnımdan ve anlayışımdan geçirdiğini bilmiyorum. Tek bildiğim şey, çektiğim sıkıntının geçtiği ve bir bez parçasının artık bir yarayı ovalamaması gibi, bana bir anlık rahatlama sağladığı.

Çok az bildiği sükûneti elde etmek için havadaki en ufak bir harekete bile bağlı olan bahtsız bir duyarlılık! Yine de tüm insanlık duyarlılığı böyledir ve hafifçe geçen bir esintinin be-

nim için olan önemiyle karşılaştırılınca, beklenmeyen bir paranın veya gülümsemenin başkaları için daha fazla önemli olduğundan kuşkuluyum.

Uyumayı düşünebilirim. Düşlemeyi düşleyebilirim. Her şeydeki nedeni daha açık bir biçimde görüyorum. Yaşamın dışsal hissi benim için daha uygun ve tüm bunların nedeni yolun köşesine ulaştığımda hafif bir esintinin tenime hoş gelmesi.

Bütün sevdiklerimiz ya da kaybettiklerimiz –nesneler, insanlar, anlamlar– derimizi ovalar ve ruha ulaşırlar. Ve Tanrı'nın gözünde, bu olay, düşsel bir rahatlık, uygun bir an, her şeyden muhteşem bir biçimde çekilme dışında bana hiçbir şey sağlamayan hafif bir esinti dışında bir olgu değildir.

83

Yaşamın akışkan anlamsızlığındaki hortumlar, anaforlar! Bu geniş şehir meydanında, ciddi, çok renkli insan kalabalığı akıyor, yön değiştiriyor, birikintiler oluşturuyor, kollara ayrılıyor ve küçük kollara dönüşüyor. Gözlerim dalgın biçimde izlerken, kısmen yağmur da yağar düşüncesiyle, bu rastlantısal hareketleri içsel olarak en uygun biçimde su akışı diye adlandırıyorum.

Bu son satırları yazarken, bana göre tam da anlatmak istediğimi anlatıyor yayımlanmadan önce, kitabın sonuna "yanlışlar" listesinden sonra "yanlış olmayanlar" listesi eklemek yararlı olacak diye düşündüm. Şu notu koyabilirim: Şu numaralı sayfadaki "bu rastlantısal hareketler" cümlesi olduğu biçimiyle doğrudur –isim çoğul, işaret zamiri tekil olarak. Ama bunun, düşündüklerimle ne ilgisi var? Hiç. Bu nedenle de bu düşüncelere daldım.

Meydanın etrafında tramvaylar takırdıyor ve homurdanıyor. İçlerine bir çocuğun kullanılmış eğri bir kibriti direk olarak diktiği büyük sarı kibrit kutularına benziyorlar. Hareket ederlerken yüksek bir demir gıcırtısı duyuluyor. Ortadaki heykelin etrafından geçen güvercinler, sanki rüzgâr tarafından savrulan

siyah kırıntılar gibi. Tombul yaratıklar, küçük ayaklarıyla küçük adımlar atıyorlar.

Yukarıdan bakınca insanlar tekdüze bir farklılık içinde. Vieira, Frei Luís de Sousa'nın "sıradanlığın özgünlüğü" hakkında yazdığını söylemiş. *Başpiskoposun Yaşamı*'ndaki* tarzdan farklı olarak, bu insanlar sıradanlıklarında özgünler. Bunlar karşısında ilgisizim ama yine de yazık. Hayattaki her şey gibi nedensiz olarak bu görüşlerle fikrimi sonuçlandırıyorum.

Doğuya doğru, kısmen görülebilen şehir, istifini bozmadan kaleye saldırır gibi yükseliyor. Evlerin aniden ortaya çıkmasıyla görüş açısında olmayan solgun güneş, evleri belirsiz bir haleyle sarıyor. Gökyüzü nemli, mavi beyaz renkte. Belki de dünkünden daha hafif bir yağmur bugün geri gelir. Rüzgâr doğudan geliyor gibi, belki de bu nedenle, yandaki manavda olduğu gibi belirsiz bir olgunluk ve tazelik kokusu var. Meydanın doğu tarafında, batı tarafına göre daha çok şehir dışından gelenler bulunuyor. Marketin kıvrımlı demirden yapılmış kepengi, sesi azalan bir silah gürültüsü gibi gürültü çıkartarak yukarıya doğru iniyor. Nedenini bilmiyorum ama bu ses bana bu hareketi anımsattı– belki de bu ses genellikle kepenk aşağı doğru inerken çıkar ama şimdi yukarıya doğru kaldırılıyor. Her şeyin bir açıklaması vardır.

Birden dünyada yalnızım. Bütün bunları zihinsel bir çatının tepesinden görüyorum. Dünyada yalnızım. Görmek uzakta olmak demektir. Net görmek durmayı gerektirir. Analiz etmek yabancı olmaktır. Yanımdan geçen hiç kimse beni etkilemez. Etrafımda yalnızca hava var. O kadar yalıtılmışım ki elbisemle aramdaki mesafeyi hissedebiliyorum. Geceliğini giymiş, az ışık veren bir kandil taşıyan ve büyük boş bir evde yürüyen bir çocuğum. Etrafımda yaşayan gölgeler var –yalnızca gölgeler, sert mobilyanın ve taşıdığım kandilin dölü. Burada gün ışığında etrafımdakiler insanlar. Ve onlar, gölgeler, gölgeler...

* Portekizli rahip ve yazar Frei Luís de Sousa'nın (1555-1632) başpiskopos Frei Bartolomeu dos Mártires'un yaşamını anlattığı 1619 tarihli eseri.

84

Bugün duygu durumundan bir kopuş sırasında, yazım türüm üstüne düşündüm. Tam olarak nasıl yazıyorum? Birçokları gibi, bende de bir sistem ve norm bulmak için yoldan çıkmış bir arzu var. Norm ve sistem olmadan da yazdığım doğru ama herkes böyle yapıyor.

Bu öğleden sonra kendimi analiz ederken, benim stilimin iki temele dayandığını keşfettim. Klasik yazarların en iyi geleneklerine uygun olarak bu iki prensibi tüm iyi stillerin genel temeli olarak destekledim: 1) Hissettiğini tam hissettiğin gibi ifade etmek –açıksa açık, kapalıysa kapalı, karmaşıksa karmaşık; 2) Gramerin bir yasa değil, bir araç olduğunu anlamak.

Diyelim ki erkeksi hareketleri olan bir kız var. Sıradan bir insan şöyle der: "Bu kız oğlan gibi davranıyor." Anlatma konusunda biraz bilinçli olan bir başkası da "Bu kız bir erkek" der. İfade konusundaki görevlerini bilen, ama özetlemeyi (Düşüncenin duyusal hazzıdır) seven başka birisi "O erkek" der. Ben "Bu kadın bir erkek" diyerek gramer kuralını çiğnerim. Yani isimle sıfatın cins ve miktar kuralında olması. Doğru konuşmuş olurdum –tam; fotoğraflık; norm, kabul edilmiş dışında; sönük olmayan. Konuşmaz anlatırdım.

Dil kullanımını kurarken, dilbilgisi geçerli ve geçersiz kurallar koyar. Örneğin fiilleri geçişli ve geçişsiz olarak ayırır. Ama ne söyleyeceğini bilen biri, bazen geçişli kelimeyi geçişsiz yaparak, sıradan insanın hayvanlar gibi hissettiğini karanlıkta görmek yerine, onun fotoğrafını çeker. Eğer var olduğumu belirtmek istiyorsam "Varım" derim. Farklı bir varlık olarak var olduğumu belirtmek istiyorsam "Ben benim" derim. Kendini gösteren ve kendi üzerinde eylem yapan, yaradılışın kutsal işlevini deneyen bir kişi için geçişli fiil kullanırım. Azametle ve gramer karşısındaki üstünlükle "Kendim varım" derim. İki kelimeyle bir felsefe kurdum. Kırk cümlede hiçbir şey söylememekten daha iyi, değil mi? Felsefe ve diksiyondan daha fazla ne istenir?

Hissettiklerini nasıl düşüneceklerini bilmeyenleri, bırakın gramer yönetsin. Gramer, kendilerini ifade edebilme hâkimiyetine

sahip olanların emrinde olsun. Biri konuşmasındaki bir gramer hatasını ona gösterince, Roma Kralı Sigismund'un "Ben Roma kralıyım ve tüm gramer kurallarının üstündeyim" dediği söylenir. Tarihte Sigismund *super-grammaticam* olarak anılır. Muhteşem bir sembol! Neyi nasıl söyleyeceğini bilen herkes kendi hesabına Roma imparatorudur. Unvan muhteşem ve bunu haklı kılan şey imparatora ait oluşu.*

85

Üretken olduğunu ya da uzun bir eseri tamamladığını bildiğim ya da düşündüğüm insanları dikkate alınca, hafif bir kıskançlık, küçümser gibi bir hayranlık, karışık duyguların karmaşık bir tutarsızlığını içimde hissediyorum.

Tam ve bütün olan iyi ya da kötü bir şey yaratmak –ve tamamen iyi olmasa da fena değildir –evet, bütünsel bir şey yaratmak sanki bende her şeyin üstünde bir kıskançlık duygusuna neden oluyor. Tamamlanmış olan bir çocuğa benzer. İnsan olan her şey gibi mükemmel değildir ama çocuğumuz gibi bize aittir.

Ben, kendimi eleştiren ruhumla yalnızca eksiklerimi ve kusurlarımı görürken, sadece var olmayandan paragraflar, parçalar, alıntılar yazmaya cesaret edebilen ben –yazdığım çok az şey içinde–, ben de mükemmel değilim. Eksik kelimeler içerse ve kötü de olsa tamamlanmış bir eser, her durumda bir eserdir ve eylem yapamayacağını bilen bir ruhun bozulmamış sessizliğidir.

86

Belki de yaşamdaki her şey, başka bir şeyin yozlaşmış hali. Belki de varoluş, her zaman bir yaklaşık olma durumu –bir görünüm veya bizi saran şeyler.

Hıristiyanlığın, değersizleşen Yeni Platonculuğun peygamber vasıtasıyla yozlaştırılması, Helenizmin Yahudilik vasıta-

* Ya da: "Unvan fena sayılmaz ve 'kendisi olmayı' bilen kişinindir."

sıyla romantikleştirilmesinden* başka bir şey olmaması gibi, çağımız da –bunak ve kanserojen**– uyumun veya çelişkili olan bütün büyük amaçların çoklu sapmasıdır. Bu başarısızlık kendimizi ifade etmek için kullandığımız tüm olumsuzlamaların artmasına neden olur.***

Orkestra eşliğinde bir perde arası yaşıyoruz.

Bu dördüncü katta, bu gibi sosyoloji konularıyla**** ne işim var benim? Bunlar benim için prensesi olan bir düşe benziyor ve kendimizi insanlık düşüncesiyle meşgul etmek boşuna – yalnızca bugünün arkeolojisi.

Her şeyin üstünde yüzen ve yararsızca var olan bir gemi olarak, deniz düşünden ayrılan bir insan adası gibi, tüm yaşama yabancı olarak siste kaybolacağım.

87

Metafiziği her zaman gizli bir deliliğin uzatılmış bir biçimi olarak algıladım eğer gerçeği bilseydik, bunu görürdük; başka her şey sistemlerden ve tahminlerden oluşuyor. Evrenin anlaşılamaz oluşu üzerinde yeterince düşünebileceğimiz bir konu. Bunu gerçekten anlamayı istemek, bir insandan azı olmaktır çünkü insan olmak, bunun anlaşılamayacağını fark etmektir.

İnanç, bana garip görünümlü büyük bir tabak içinde paketlenmiş gibi verildi ve onu açmadan kabullenmem istendi. Bilim bana, boş bir kitabın sayfalarını açmam için tabaktaki bir bıçak gibi verildi. Kuşku bana, bir kutudaki toz gibi verildi –eğer içi toz doluysa neden bana verildi?

Bilmediğim için yazıyorum ve *Gerçek* için duygularım çerçevesinde soyut ve yüce ne varsa kullanıyorum. Eğer duygum

* Ya da: "Helenizmin Roma vasıtasıyla Yahudileştirilmesinden"
** Ya da: –okuma yazma bilmez kitapseverliği–
*** Ya da: "sonunu getiren döneme girilmesine neden olur."
**** Ya da: "bütün bu uygarlıklarla"

açık ve kararlıysa, o zaman doğal olarak tanrılardan bahsediyorum ve böylece bunu dünya çeşitliliği bilinciyle çerçevelendiriyorum. Eğer duygum derinse o zaman doğal olarak Tanrı'dan bahsediyorum ve böylece onu tekil bir bilinç içine yerleştiriyorum. Eğer duygum bir düşünceyse doğal olarak *Kader*den bahsediyorum ve böylece ona çıkış yolu bırakmıyorum.*

Bazen yalnızca cümlenin ritmi tanrılar yerine Tanrı kullanmayı gerektirir. Bazen "Tanrılar" kelimesindeki üç hece gereklidir ve evreni bir cümleyle değiştiririm. Başka durumlarda gereken iç ritimdir, ölçülü bir bozulma ya da bir duygu patlamasıdır. Tek ya da çok tanrılı kavramları buna göre ortaya çıkar. Tanrılar üsluba bağlıdır.

88

Tanrı yoksa bile nerede? Dua etmek ve ağlamak, işlemediğim suçlardan nedamet getirmek, anneliği aşan bir okşama gibi affetme hissini tatmak istiyorum.

Ağlanacak bir kucak ama büyük ve şekilsiz, bir yaz akşamüstü gibi ferah, hoş, ılık, şömine yanında... O kucakta anlayamadığım şeyler, anımsamadığım başarısızlıklar, var olmayan acı durumlar için ağlayabilmek ve bilmediğim gelecek için taşıdığım kuşkulara omuz silkebilmek...

İkinci bir çocukluk çağı, eskiden olduğu gibi yaşlı bir dadı, zayıf dikkatimle zorlukla izleyebildiğim ve ufak yatağımda uyumam için anlatılan ninni gibi macera öyküleri –bir zamanlar buğday sarısı çocuk saçlarımdan esen öyküler... Ve bütün bu muazzam ve ebedi olanlar, *Şeyler*in hüzünlü, sersemletici derinliğinin nihai gerçekliğinde Tanrı'nın daimi yüceliğini garantiliyor.

Bir kucak, bir beşik ya da boynuma sarılı sıcak bir kol... Beni ağlatacak gibi olan hafif bir şarkı sesi... Şöminede çatır-

* Ya da: "onu bir nehirmişcesine, kendi yatağında tutsak bir köle gibi akmaya bırakıyorum."

dayan ateş... Kış sıcağı... Uyuşuk biçimde akan bilincim... Ve sonra geniş bir alanda ayın yıldızlar etrafındaki yolculuğu gibi huzurlu, sessiz bir düş...

Hünerlerimi bir kenara koyup, bir köşede hevesle çok sevdiğim oyuncaklarımı, kelimelerimi, imgelerimi ve cümlelerimi sanki onları öper gibi düzenlediğimde, çok ufak ve masum, büyük bir odada çok yalnız ve hüzünlü, çok hüzünlü olurum!

Sonunda oyun oynamazken ben kimim? Duyularıyla soğukta dışarıda bırakılmış, *Gerçeğin* sokak köşelerinde titreyen, *Hüznün* steplerinde uyumaya zorlanan, *Fantezi* tarafından sunulan ekmeği yiyen zavallı bir yetim. Hiç tanımadığım babama Tanrı denildiğini bana söylediler ama bu ismin benim için bir anlamı yok. Bazen geceleri yalnızlık hissettiğimde, gözyaşları içinde onu çağırırım ve sevebileceğim, ona ait bir fikir oluşturmaya çalışırım ama sonra onu tanımadığımı anımsarım. Belki de düşlediğim gibi birisi değildi, belki de bu düş hiçbir zaman ruhumun babası olmadı...

Bunlar ne zaman sona erecek –sefaletimi sürüklediğim sokaklar, üşüyerek çömeldiğim ve paçavralarım arasından geçen gecenin ellerini hissettiğim merdivenler? Eğer Tanrı bir gün gelir de beni evine götürürse, bana sıcak ve anlayışlı davranırsa... Bazen bunun hakkında düşünüyorum ve bunun hakkında düşünebildiğim için sevinçle ağlıyorum ama aşağıda yolda rüzgâr esiyor ve yapraklar kaldırıma düşüyor. Gözlerimi kaldırıp, benim için bir anlam taşımayan yıldızlara doğru bakıyorum. Ve bundan geriye kalan ben, hiçbir *Sevgi*nin evlat edinmek istemediği ve hiçbir *Dostluğun* onunla oyun arkadaşı olmaya yanaşmadığı zavallı terk edilmiş bir çocuk.

Çok üşüyorum ve terk edilmişliğimle çok yorgunum. Git ve annemi bul, ey rüzgâr. Gece vakti beni hiç bilmediğim eve götür. Dadımı geri ver. Ey geniş *Sessizlik* ve beşiğim ve beni uyutan ninni.

89

Üstün bir insana yakışan tek değerli davranış, yararsız olduğunu fark ettiği bir eylemde ısrarcı olmaktır, verimsiz olduğunu bildiği bir disipline uymaktır ve tamamen sonuçsuz olduğunu düşündüğü felsefi ve metafizik düşüncelerin bazı normlarını uygulamaktır.

90

Gerçekliği bir yanılsama biçimi ve yanılsamayı bir gerçeklik biçimi olarak kabul etmek aynı derecede gerekli ve gereksizdir. Düşünceye dayalı bir yaşam, var olmak için gerekiyorsa, gerçek yaşam kazalarını, elde edilemez sonuçların dağıtılmış öncülleri olarak görmelidir ama aynı zamanda, düşte oluşan beklenmedik durumları da bir anlamda onlara verdiğimiz öneme değer bulmalıdır çünkü bu dikkat bizi derin düşünenler yapıyor.

Her şey ya da herhangi bir şeyin ne olduğu kişinin ona bakışına bağlıdır –bir mucize, engel, her şey, hiçbir şey, yol, problem. Bir şeyi sürekli olarak yeni biçimlerde görmek onu yenilemek ve çoğaltmaktır. Bu nedenle derin düşünen bir kişi, köyünü terk etmeden, tüm evreni kullanımına açık olarak bulur. Bir hücrede veya çölde sonsuzluk vardır. Bir insan bir kayaya dayanarak kozmik bir uyku uyuyabilir.

Meditasyonumuzda –bu her meditasyon yapan için geçerlidir– her şeyin birden yıprandığı, eskidiği, daha görmemiş olduğumuz halde görülmüş ve çok kere görülmüş gibi olduğu zamanlar vardır çünkü bir şey üzerinde ne kadar derin düşünürsek düşünelim ve onu düşünceyle dönüştürelim, dönüştürdüğümüz şey ancak derin düşüncenin maddesi olabilir. Belli bir noktada hayatı arzulama dürtümüz bizi baskılar. Bu; zekâ kullanmadan bilme, yalnızca duyularla derin, duyusal veya dokunsal durumda ve düşüncenin içsel objesinden sanki sünger ve suymuşuz gibi düşünme arzusudur. Böylece, geceyi geçiririz ve duygular tarafından üretilen derin yorgunluk daha da derinleşir çünkü bu durumda duygular düşünceden gelir

ama bu uykusuz, aysız ve yıldızsız, sanki her şeyin iç dış olduğu bir gecedir– sonsuzluk içselleşir ve patlamaya hazır olur ve gün bilinmez bir elbisenin siyah astarına dönüşür.

Evet, her zaman bilmediğini seven bir insan salyangoz, kendisinden ne kadar iğrenildiğini bilmeyen bir sülük olmak en iyisi. Yaşamak için göz ardı etmek! Unutmak için hissetmek! Ah, eski kamaraların gözlerinin altındaki bir burun işlevi gören uzun dümenin soğuk tükürüğü gibi olan, eski gemilerin yeşil beyaz dümen sularında neler kayboldu!

91

Şehrin dışındaki bir taş duvarın üstünden şehre göz atmak, şehri dolaşma açısından, başkalarıyla karşılaştırınca, benim için daha büyük bir özgürlük. Görüntünün her noktası ters yüz edilmiş ve tabanı belirsiz bir piramidin zirve noktası.

Bugün beni güldüren bazı şeylerden, bir zamanlar rahatsız olurdum. Hemen her gün anımsadığım bu şeylerden biri de günlük yaşamda hareketli olan insanların şair ve sanatçılara gülümseme biçimi. Gazetelerde yazan entelektüellerin düşündüğü gibi bunu, her zaman kendilerini üstün görerek yapmazlar; genel olarak sevecenlikle yaparlar. Sanki bir çocuğa, yaşamın kesinliği hakkında bir fikri olmayan birine sevgi gösteriyor gibidirler.

Bu, beni bir zamanlar rahatsız ederdi, çünkü düş görme ve kendini ifade etme arasında ortaya çıkan bu gülümsemenin bir içsel üstünlük duygusundan kaynaklandığını safça düşünürdüm. Aslında bu, yalnızca farklı olan bir şey karşısındaki tepkimdi. Bu gülümsemeyi bir zamanlar bir hakaret olarak kabul etmemin nedeni, bunu bir üstünlük davranışı olarak algılamamdı; bugün bunu bilinçsiz bir kuşkunun işareti olarak görüyorum. Genellikle yetişkinlerin, çocukların kendilerinden daha zeki olduklarını fark etmesi gibi, gülümseyenler de onlara tanıdık gelmediği için, onları kuşkucu yapacak bir şeyi, düş gören ve bunu ifade eden bizde fark ediyorlar. Aralarında

zeki olan bazılarının, üstünlüğümüzü fark ettiğini ve bunu gizlemek için küçümseyici bir gülümsemeyi yeğlediklerini düşünmek hoşuma gidiyor.

Bizim üstünlüğümüz, birçok düş görenin bizde bulunduğunu sandığı şey değil. Düş gören, düş gerçeğe daha üstün olduğu için eylem yapan bir insandan daha üstün değildir. Düş görenin üstünlüğü düş görmenin yaşamaktan daha pratik olmasından ve düş görenin, yaşamdan, eylem yapandan daha büyük ve çeşitli zevkler almasından doğar. Farklı ve basit bir biçimde anlatırsam, düş gören gerçek eylem yapandır.

Yaşam temelde zihinsel bir durum olduğu, yaptığımız ya da düşündüğümüz her şey geçerli olduğunu düşündüğümüz derecede geçerli olduğu için değerlendirme bize göredir. Düş gören para basan ve bunları zihin şehrinde, dış dünyadaki gerçek paralar gibi, dolaşıma sokandır. Yaşamın yapay simyasında altın yoksa ruhumun parası hiçbir zaman altına çevrilemeyecekse bunu neden umursamalıyım ki? Bizden sonrası tufan ama yalnızca bizden sonra. Her şeyin kurmaca olduğunu anlayanlar, birileri romanı onlar için yazmadan romanı yazanlar ve Machiavelli gibi gizlice yazmak amacıyla saray kıyafetleri giyenlerin yaşamı daha iyi ve mutludur.

92

*(A child hand's playing with cotton-reels, etc.)**

Düş görmek dışında hiçbir şey yapmadım. Yalnızca bu benim yaşamımın anlamı oldu. Beni ilgilendiren iç dünyamdı.** Düşlerimin*** penceresini sokağa açtığımda, en kötü üzüntülerim bile buharlaştı ve orada gördüklerim içinde kendimi unuttum.

Hayalci olmaktan fazlasını hiçbir zaman istemedim. Bana yaşamdan bahsedenleri önemsemedim. Olduğum yerde olmayana ve hiçbir zaman olamayacağıma ait oldum. Ne kadar

* Özgün metinde İngilizce: Pamuk makaralarıyla oynayan küçük bir çocuğun elleri, vb.
** Ya da: "sahnemdi."
*** Ya da: "İçimin"

değersiz olursa olsun, bana ait olmayan benim için her zaman şiirseldi. Sevdiğim tek şey hiçliktir. Tasarlayabildiğim tek şey düşleyemediğimdir. Yaşamdan arzuladığım, onu hissetmeden sürdürebilmektir. Aşktan talebim, hep uzak bir düş olmasıdır. Gerçekdışı olan iç manzaramda uzakta olan her zaman ilgimi çekti ve bulanık su kemerleri –düş manzaralarımda neredeyse görüş alanı dışında kalan– tüm manzara içinde, onları sevmeme neden olabilecek tatlı bir düşsellikteydi.

Gerçek olmayan bir dünya kurma konusunda takıntılıyım ve bu, ben ölene dek sürecek. Çekmecemde iplik makaraları ve satranç taşları (bazen filin veya atın dışarı taştığı) sıralamıyorum ama bunu yapmadığıma üzülüyorum ve düşümde iç dünyamda yeri olan karakterleri –çok canlı ve güvenilir olan!– sıraya diziyorum. Böylece, kış günü sıcak ateş karşısında oturur gibi rahatlıyorum. Kendi gerçek, kişisel, mükemmel olmayan yaşamlarıyla, içimde dünya dolusu arkadaşlarım var.

Bazılarının çok fazla problemi var, diğerleri bohemlere ait alçak gönüllü ve renkli hayatlar yaşıyorlar. Diğerleri gezici satıcılar. (Kendimi ezgici bir satıcı olarak düşlemek en büyük arzularımdan birisidir –ne yazık ki elde edilemeyecek olan!) İçimdeki diğerleri Portekiz'in köylerinde ve kırsal kasabalarında yaşıyorlar. Şehre geldiklerinde bazen onlara rastlıyorum ve heyecanla kollarımı açıyorum. Odamda yürüyüp el kol hareketleri yaparak yüksek sesle konuşup bunları düşlerken –bunları düşlerken ve onlara doğru koştuğumu düşünürken, mutlu olurum, sevinirim, zıplarım, gözlerim yaşarır, kollarımı açarım, gerçek ve büyük bir mutluluk duyarım.

Ah, hiçbir özlem, olmamış şeyler için duyulan özlem kadar içimi acıtmaz! Gerçekte yaşadığım hayata karşı duyduğum özlem, çocukluğumun cesedi üzerine ağlamam, düşlerimdeki alçak gönüllü karakterlerin –hatta sahte yaşamımda bir köşeyi dönerken veya aynı düşte caddedeki bir kapı önünden geçerken bir kez gördüğüm önemsiz olanların bile– gerçekdışılığına titreyen üzüntümle karşılaştırılamaz.

Bu karakterlere can verebilme konusundaki yetersizliğim, bu olanaksızlığın nedeni olan Tanrı karşısında gözyaşlarıyla dolu bir öfkeye dönüşür. Düşlerimdeki arkadaşlarımın –yaratılmış yaşamlarında çok şey paylaştığım ve düşsel kafelerde birçok heyecanlı konuşmalar yaptığım kişiler– benim bilincim dışında gerçekten var olabilecekleri bir yer yok.

Ah, içimde yaşayan ölü geçmiş, benim içimden başka bir yerde olamaz! Sadece, benim içimde var olabilen küçük köy evinin bahçesindeki çiçekler! Yalnızca benim düşüme ait olan çam korusu, sebze ve meyve bahçeleri! Düşsel gezilerim, hiç gerçekleşmemiş olan kırlarda dolaşmam! Yol kenarındaki ağaçlar, patikalar, taşlar, geçen köylüler –düşten başka bir şey olmayan tüm bunlar hafızamda kayıtlı, beni acıtıyor. Bunları düşünerek uzun saatler geçiren ben, şimdi bunları düşlediğimi düşünerek saatler geçiriyorum. Duyduğum özlem gerçek, gerçek bir geçmiş için ağlıyorum, tabutunda vakurla yatan gerçek bir yaşam cesedi izliyorum.

Sonra tamamen iç dünyama ait olmayan manzaralar ve yaşamlar var. Sanatsal değeri olmayan bazı tablolar ve her gün duvarlarda gördüğüm resimler içimdeki gerçeklikler oluyor. Bu durumdaki duyularım farklı –daha hüzünlü ve yakıcı. Bu görüntüler gerçek olsa da olmasa da orada olamadığım için üzülüyorum. Bir zamanlar uyuduğum bir odada, gördüğüm bir baskıda görünen mehtap altındaki koruda, yerde çizilmiş önemsiz bir figür olsam diyorum– çocukluğum çok uzakta kalmışken! Öyle ki nehrin yanındaki ebedi ay ışığıyla yıkanan koruda (kötü çizilmiş de olsa) saklandığımı ve söğüt ağacının dalları altından kayıkla geçen bir adamı izlediğimi düşleyemeyeyim. Bu durumlarda tam düş kuramama yeteneksizliğime üzülürüm. Özlemim farklı özellikler gösterir. Umutsuzluğumun ifade biçimleri farklıdır. Beni baskı altına alan olanaksızlık, bende farklı bir endişeye dönüşür. Ah, eğer bunların Tanrı için en ufak bir anlamı ve arzularıma uygun bir gerçekleşme –nerede gerçekleşirdi bilemem, belki dikey bir zamanda,

özlemlerime ve düşlerime uyumlu bir yönde– olasılığı olsaydı! Keşke bunlardan oluşan bir cennet olsaydı, yalnızca benim için olsaydı! Keşke düşlediğim arkadaşlarla buluşabilseydim, yarattıklarımla caddede yürüyebilseydim, horoz ve tavuk curcunaları arasında sabah vaktinde kendimi betimlediğim köy evinde uyanabilseydim –ve bunlara gerçekten sahip olabilmem için Tanrı tarafından mükemmel bir biçimde düzenlenebilecek ve sıralı biçimde gerçekleştirilebilecek olan tüm bunlara, bu biçimde düşlerimde erişemem çünkü içsel alanda bu talihsiz gerçeklikleri barındırmak için her zaman bir boyut eksik.

Yazdığım kâğıt parçasından kafamı kaldırdım... Vakit hâlâ erken. Pazar günü öğle vakti yeni geçmiş. Yaşamın temel hastalığı olan bilinçlilik hali bedenime işleyip beni bunaltıyor. Rahatsızlık hissedenlerin gidebileceği bir ada olmaması, düşlerine geri çekilenler için ayrılmış eski bahçe yollarının bulunmaması! Yaşama ve ne kadar az olsa da aksiyon yapma zorunluluğu; yaşamda sizin kadar gerçek başkaları da olduğu için fiziksel temas zorunluluğu! Ruhumun gereksinimi nedeniyle burada bunları yazıyor olmak, yalnızca düşleyememek, sözcükler ve bilinç olmadan, müzikte ve her şeye yayılan bir yapı içinde ifade edememek! Öyle ki kendimi ifade ettiğimi hisseder hissetmez gözlerim dolacak ve kendimin yumuşak yamaçlarında coşkun bir nehir gibi bilinçsizliğe, çok uzağa doğru çağlayacağım. Burada Tanrı'dan başka bir son olmayacak.

93

Duyularımın yoğunluğu, onların farkında olmamın yoğunluğundan her zaman az olmuştur. Acı çektiğimin bilincinde olmam nedeniyle çektiğim acı, bilincinde olduğum acıdan her zaman daha yoğun olmuştur.

Heyecanlarımın yaşamı, düşünce odalarıma çok erken yerleşti ve çoğu zaman duygusal yaşam deneyimlerimi burada tam yaşadım.

Ve duyguyu gölgelediğinde, düşünce duyguya göre daha fazlasını talep ettiği için yaşamak için seçtiğim bilinçli düzen nasıl hissettiğim konusunda ayaklarımı yere basar hale getirdi, daha fiziksel ve iç gıcıklayıcı bir hayat yaşamaya başladım.

Bu kadar çok düşünerek yankı ve uçuruma dönüştüm. Derinime dalarak kendimi çoğalttım. En ufak bir olay –ışık değişimi, kuru bir yaprak hışırtısı, çiçekten düşen solmuş bir taç yaprak, taş duvarın arkasından gelen bir ses, dinleyicilerin duyduğu konuşmacının ayak sesleri, eski evin yarı açık dış kapısı, kemerli bir bahçe ve ay ışığında bu bahçe etrafında görünen evler– tüm bunlar, bana ait olmasalar da özlem zincirleri ve duygusal çınlamayla duyularımı ele geçiriyor. Bu duyuların her birinde başka birisiyim ve her tanımsız izlenimimde acıyla yenileniyorum.

Bana ait olmayan izlenimleri yaşıyorum. Reddedişlerimle tükeniyorum. Kendim olduğum yolda bir başkasıyım.

94

Yaşamak, başkası olmaktır. İnsan her gün aynı şeyleri hissedemez eğer, bir kişinin bugün hissettikleri dünkülerle aynıysa, bu hissetmek değildir– bugün, dün hissettiklerini anımsamaktır. Dün yaşanan ve yok olanın, bugünkü yaşayan cesedi olmaktır.

Her gün karatahtayı silmek, duygusal saflığı sürekli canlı tutmak için her yeni sabahta yeni birisi olmak –bu, yalnızca bu olmaya veya sahip olmaya değer. Ne kadar tam olmasak da böyle olmalı ya da buna sahip olmalıyız.

Bu şafak, dünyanın ilk şafağı. Doğuya doğru sarıdan soluk bir beyaza dönüşen bu pembe, pencereden gözleri artan ışıkla gelen sessizliği izleyen binaların yüzünü hiç böyle renklendirmedi. Bu saat, bu ışık, ben olan bu kişi hiç olmadık. Yarın başka bir gün ve göreceklerimi yeniden yapılanan gözlerimle göreceğim –tamamen yeni bir vizyonla.

Yüksek şehir yamaçları! Dik yamaçlarının koruduğu ve onları daha da büyüttüğü büyük mimari eserler. Bina yığınlarının alacalı kaosunda, gün ışığı parlak noktalarda ve gölgelerde dalgalanıyor –sen bugünsün, sen bensin çünkü seni görüyorum, sen yarın [ben ne olacaksam] o olacaksın. Gemiler karşılıklı geçerken gemi korkuluğuna dayanıp seni seyretmeyi seviyorum ve bu geçişte esrarlı bir özlem ve pişmanlık var.

95

Gece vakti, denizin yalnız kıyısına doğru yürürken gizemli saatler, bağlantısız anlar silsilesi yaşadım. Deniz kıyısında derin düşüncelere daldığımda, insanı yaşatan tüm düşünceler ve ölmüş duygular, tarihin karanlık bir özeti gibi zihnimden geçti.

İçimde, benimle birlikte acı çektim. Tüm çağların arzuları, huzursuzlukları denizin fısıldayan sahiline benimle birlikte yürüdü. İnsanın istediği ve elde edemediği, elde etmek için öldürdüğü tüm ruhlar, gizlice ve hep beraber, sahile beraberce yürüdüğüm duygu ruhunu doldurdu. Sevgililerin sevdiklerinde bulduğu gariplikler, kadının eşine hiçbir zaman açıklamadığı şey, annenin doğmamış çocuğunda olduğunu düşündüğü şey, bir gülümsemede ya da fırsatta oluşan şey, doğru olmayan bir zaman ya da eksik bir duygu –bütün bunlar benimle birlikte sahile geldi ve döndü. Ve dalgalar görkemle müziklerini köpürtürken uyku halindeki bana bütün bunları yaşattı.

Biz kimiz ve kim değiliz ve yaşam hızlı ve hüzünlü. Dalgaların gece duyulan sesi gecenin sesi. Kaç kişi bunu aralıksız süregelen ve uzak bir köpüğün hafif şırıltısında karanlıkta eriyen bir umut gibi ruhunda duyuyor! Elde edenler ne gözyaşları döktüler, başaranlar ne gözyaşları kaybettiler! Ve tüm bunlar, deniz kıyısına yürürken, gece ve uçurum tarafından bana gizlice söylendi. Kaç kişiyiz! Kaçımız kendimizi kandırıyoruz! Ne olduğumuzu hissettiğimiz kıyılar boyunca, biz var olurken hangi denizler geceleri bizi duyguyla boğarak eziyor!

Kaybedilen her şey, aranması gereken her şey, elde edilen ve yanlışlıkla kazanılan her şey, sevip kaybettiğimiz ve sevip kaybettikten sonra hiç sevmediğimizi fark ettiğimiz her şey, hissederken düşündüğümüze inandığımız her şey, duygu sandığımız tüm anılarımız, engin gecenin derinliklerinden gelip plaja yayılan gürültülü, soğuk, koca okyanus –sahilde gece yürüyüşüm sırasında...

Ne düşündüğünü ve istediğini kim bilebilir ki? Kendisi için ne anlam taşıdığını kim bilebilir ki? Müzik ne anlamlar taşıyor ve onlar hiç olamayacağı için mutluyuz! Gece, hiç var olmamış ne kadar çok şeyi anımsatıyor ve ağlıyoruz! Sanki uzun yatay bir huzur sesini yükseltiyor, yükselen dalga çarpıyor ve sakinleşiyor. Görünmeyen plajda alçalan ve yükselen bir sürüklenme duyuluyor.

Her şeyi hissetmeye çalışırsam ne kadar ölürüm! Yaşadığımız gecede, deniz kıyısında yaptığım ebedi gece gezisinde, her şeyin denizi, yüksek ve alaycı bir sesle kıyıyı dövüp sakinleşirken böyle bedensiz ve insan olarak, kalbim plaj kadar durgun avare dolaşırsam ne kadar hissederim?

96

Düşlerimdeki manzaraları gerçek olanlar kadar açık görüyorum. Düşlerimin üzerinden eğilirsem bir şey üzerinden eğiliyorum. Eğer yaşamın aktığını görürsem, düşüm bir şeye ait oluyor.

Düşlerdeki şekillerin, yaşamdaki şekiller gibi biçim ve töze sahip olduğu biri için söylenmişti. Birinin aynı şeyi benim için söyleyebileceğini öngörebilirim ama aynı fikirde olmam. Benim için düşteki şekiller yaşam şekilleriyle aynı değil. Onlar birbirine paralel. Her yaşam –düşteki ve dünyadaki– diğeri kadar geçerli ve farklı olan kendi gerçekliğine sahiptir. Yani yakın olanlar karşısında uzak olanlar gibi. Bu düş biçimleri bana yakın olanlar, ama...

97

Gerçekten akıllı insan, dışsal olayların onu herhangi bir yönde değiştirmesini engeller. Bunu yapmak için, dünya gerçekleri yerine, kendisini ona yakın gerçekler zırhıyla korur. Böylece, gerçekler, ona ulaşmadan uygun bir biçim alır.

98

Bugün, erken saatte birdenbire kafa karışıklığıyla uyandım ve anlaşılmaz bir can sıkıntısı boğazımı sıkarken yavaşça yataktan kalktım. Bunun nedeni bir rüya ya da gerçek değildi. Bu, tam ve kesin bir can sıkıntısıydı ama bir nedeni vardı. Ruhumun bulanık derinlikleri, bilinmez güçlerin savaştığı bir savaş alanıydı ve ben de gizli bir çatışma nedeniyle baştan aşağıya sarsılmıştım. Yaşamdan pompalanan fiziksel bir bulantı, uyanır uyanmaz ortaya çıktı. Yaşama beklentisi karşısındaki korkum benimle birlikte yataktan kalktı. Her şey bir boşluktu ve problem her neyse çözümsüz olduğuna dair iç ürpertici bir izlenimim vardı.

Aşırı sinirli olmam nedeniyle en ufak bir harekette titremeye başladım. Delireceğimden korktum –aklımı kaçırmaktan değil, yalnızca orada olmam nedeniyle. Bedenim gizli bir çığlıktı. Kalbim konuşur gibi çarpıyordu.

Uzun acemi adımlarla, boş yere aksini yapmaya çalışıp çıplak ayakla odanın kısa mesafesini çapraz olarak, iç odanın boşluğuna doğru yürüdüm. Köşede hole açılan bir kapı vardı. Uyumsuz ve düzensiz adımlarla, dolabın üzerindeki fırçalara çarptım. Bir sandalyeyi yerinden çıkarttım ve sallanarak yürürken bir elimi İngiliz yatağımın sert demir dikmesine çarptım. Bir sigara yaktım ve bilinçsizce içtim. Küllerin başucumdaki sehpaya düşmesiyle birlikte –ama ona dayanmamıştım, bu nasıl gerçekleşmişti? –bir şeyin beni ele geçirdiğini veya benzer bir durum olduğunu anladım. Normal, günlük farkındalığım bir uçuruma yuvarlanmıştı.

Sabah olduğu haberini –açılmakta olan ufku, belirsiz bir beyaz maviliğine boyayan zayıf ve soğuk ışık– yaratılışın bir

teşekkür öpücüğü gibi aldım. Bu ışık, bu gerçek gün beni özgürleştirdi –neden özgürleştirdiğini bilmiyorum. Farkında olmadığım ihtiyarlığıma yardım eli uzatıyordu, sahte çocukluğumu okşuyordu, aşırı heyecanlı hissetme yeteneğim umutsuzca aradığı sükûneti bulmuştu.

Ah, bu, beni yaşam aptallığına ve sevecenliğine uyandıran bir sabahtı! Eski dar sokak aşağıda göründüğünde, neredeyse ağlayacaktım ve köşedeki bakkalın panjurları, yavaşça artan ışık altında kirli kahverengi boyasıyla ortaya çıkınca, gerçek bir masal anlatılmış gibi kalbim ferahladı ve kendim olmadığımı hissetmenin güvenliğini yaşadım.

Nasıl bir sabah sıkıntısı! Ve şu uzaklaşan gölgeler de ne? Ne gibi gizemler oluştu? Hiçbir şey. Ruhun karanlığını aydınlatan bir kibrit gibi, yalnızca ilk trenin sesi geldi. Somut gerçeklik olan ilk yayanın ayak sesleri, bana dostça bu yolda devam etmememi söyledi.

99

Normalde dinlendiklerimiz da dahil olmak üzere, bazen her şey bizde yorgunluk yaratır. Yorucu şeylerin bizi yoracağı tanımından bellidir. Dinlendirici şeyler de bunu elde etme düşüncesiyle insanı yorar. Endişe ve acı geçiren ruhun içine düştüğü yorgunluk vardır. Bunların yalnızca insan acılarından ve endişelerinden kaçınanlar ve sıkıntıyı uzaklaştırabilecek kadar kendilerine karşı diplomatça davranabilenler tarafından bilindiğini düşünüyorum. Bu yolla dünyaya karşı zırh giymiş varlıklar biçiminde küçülünce, belli bir noktada kendi farkındalıklarınla giydikleri zırhın onlara ağır geleceğinden ve yaşamın tersine, bir sıkıntıya, çekilmemiş bir acıya dönüşeceğinden kuşkum yok.

Bu durumlardan birisindeyim ve bu satırları, en azından yaşadığımı kanıtlamak için yazıyorum. Gün boyunca yarı uykulu çalıştım. Toplamaları uykuda gibi yaptım, uyuşukluğumla soldan sağa doğru yazdım. Gün boyunca yaşamın gözümün ve şakaklarımın üstündeki basıncını hissettim –gözle-

rimde uyku, şakaklarımda baskı vardı. Bunun mideme vuran bilinciyle mide bulantısı, halsizlik.

Yaşamak, bana, maddenin metafizik bir hatası, eylemsizlikle terk ediliş gibi geliyor. Dikkatimi dağıtabileceğim bir şey bulmak için güne bakmayı reddediyorum. Öyle ki bunlar, burada yazıya dökülerek kendimi istemediğim boş kabım dolabilir. Güne bakmayı reddediyorum ve omuzlarım öne doğru eğik, öznel biçimde hüzünlü olan, insan seslerinin geçtiği terk edilmiş sokakta güneşin var mı yok mu olduğunu düşünüyorum. Her şeyi göz ardı ediyorum ve göğsüm ağrıyor. Çalışmayı bıraktım, yerimden kıpırdamak da istemiyorum. Köşelerinden tutturulmuş ve eski eğimli masaya serilmiş olan lekeli, beyaz kâğıda bakıyorum. Yoğunlaşmanın ve kafa dağınıklığının izdüşümleri olan karalamaları inceliyorum. Birkaç yerde ters dönmüş ve yan yatmış imzam var. Şurada burada sayılar görüyorum. Bazı karmaşık çizimler –dikkatsizce çizilmiş. Kurutma kâğıdına sanki daha önce hiç görmemiş gibi bakıyorum. Sanki büyülenmiş bir aptal yeni bir icada bakıyor. Bu arada beynimin tamamı, görüşü kontrol eden sinir merkezinin ardında hareketsiz duruyor.

İçime sığabilecek miktardan daha fazla bir iç yorgunluk hissediyorum. İstediğim, yeğlediğim, kaçmam gereken bir şey yok.

100

Her zaman anda yaşarım. Geleceği bilmem ve artık geçmişim yok. Birincisi bana her şeyin olasılığı, ikincisi hiçbir şeyin gerçeği olarak baskı yapar. Umutlarım ve özlemim yok. Yaşamımın bugüne dek ne olduğunu bilerek –sıkça ve tamamen isteklerimin tam aksi olan– tahminde bulunduklarımın, istediklerimin dışında bir şeylerin, dışarıdan hatta kendi isteğim yoluyla gerçekleşeceğinden başka, yarınki yaşamım için ne tahminde bulunabilirim ki? Boş yere tekrarlamayı isteyebileceğim, geçmişimden, bir anım yok. Ben kendi kalıntımdan veya imgemden fazlası olmadım. Geçmişim beceremedikle-

rimden oluşuyor. O zamanki duygularımı bile özlemiyorum çünkü hissetmek o anı gerektirir –o an geçince sayfa çevrilir öykü sürer, başka şeyler anlatılır.

Bir şehir ağacı gölgesinin anlık görüntüsü, hüzünlü havuza dökülen suyun hafif sesi, biçilmiş çimlerin yeşili –alacakaranlıktan hemen önce park; şu anda benim için tüm evrensiniz çünkü bilinçli duyularımı tamamen dolduruyorsunuz. Yaşamdan bütün istediğim, bu beklenmedik akşamlarda, bu gibi parklarda oynayan yabancı çocukların seslerinde kaybolduğunu hissetmek. Bu parklar, onları saran caddelerin melankolisiyle çevrilidir. Ağaçların en uzun dallarının ardında yıldızların yeniden ortaya çıktığı ihtiyar gökyüzü son noktadır.

101

Ömrümüz pencere önündeki ebedi bir bekleyiş olsaydı ve durgun bir duman gibi orada hep kalabilseydik, alacakaranlık tepelerin eğimlerini hep aynı biçimde sızlatsaydı... Hep böyle kalabilseydik! En azından olanaksızın bu tarafında, bu şekilde bir eylem yapmadan, solgun dudaklarımız başka bir kelime söylemeden devam edebilseydik!

Bakın, hava nasıl da kararıyor!.. Her şeydeki olumlu sükûnet beni öfkelendiriyor, soluduğun havadaki bir tür acılık. Ruhum acıyor... Uzakta bir tutam duman yavaşça yükselip dağılıyor... Huzursuz bir sıkıntı nedeniyle artık senin hakkında düşünmüyorum...

Her şey çok boş! Biz, dünya ve ikisinin gizemi.

102

Yaşam, biz nasıl görüyorsak öyle. Tarlası onun için her şey olan bir çiftçi için tarla bir imparatorluk. İmparatorluk alanını yetersiz bulan Sezar için, imparatorluk arazisi tarla kadar küçük. Fakir adamın bir imparatorluğu varken, büyük adamın bir tarlası var. Gerçekten sahip olduklarımız duyularımız. Algılanan olgular yerine her şey algılar içinde ve biz yaşam gerçeğini buna dayandırıyoruz.

Bunun bir şeyle alakası yok.

Çok düş kurdum. Düşlerden değil, düş kurmaktan yoruldum. Kimse düşlerden yorulmaz, düşler unutturur. Unutmak ağırlık yaratmaz. İçinde düş olmayan bir uykuda uyanık kalırız. Düşlerimde her şeyi yaparım. Uyanırım da; ama ne olacak? Kaç kez Sezar oldum! Ve tarihin önemli adamları –ne kadar alçaktılar! Bir korsan tarafından yaşamı kurtulan Sezar, korsanı aratıp buldurur ve onu çarmıha gerdirir. Saint Helena'da yazdığı vasiyetinde Napolyon, Wellington'u öldürmeye çalışan bir caniye bağışta bulunur. Ey ruhun yücelikleri, tek gözlü kadının ruhundan daha yüce değilsiniz! Ey diğer dünyanın ancak aşçısı olabilecek büyük adamlar! Kaç kez Sezar oldum ve hâlâ olmayı düşlüyorum.

Kaç kez Sezar oldum ama gerçek değillerdi. Düş görürken gerçek imparator olurum ve bu nedenle hiçbir zaman bir şey olamadım. Ordularım yenildi ama yenilgiler hoştu, kimse ölmedi, hiç bayrak kaybetmedim. Düşlerim ordular kadar uzaklara gitmedi. Bayraklarım tam bir düş manzarası görebilmek için köşeden ileriye hiç götürülmedi. Burada Rua dos Douradores'de kaç kez Sezar oldum. Ve olduğum Sezarlar hâlâ imgelemimde yaşıyorlar ama bunlar ölen Sezarlar değiller ve Rua dos Douradores –Gerçeklik– onları bilemez.

Balkonsuz yüksek pencere pervazımın ötesindeki sokak olan uçuruma doğru boş bir kibrit kutusu fırlatıyorum. Sandalyemde oturup dinliyorum. Sanki bir anlamı varmış gibi, boş kibrit kutusunun sokaktaki yankısı açıkça duyuluyor ve bana sokağın ne kadar boş olduğunu açıklıyor. Tüm şehrin sesinden başka bir ses yok. Evet, bu uzun pazar gününde şehrin sesleri –çok fazla, her türden ve seçilebilen.

Gerçek dünyadan, en iyi düşünceleri destekleyebilecek ne kadar az biçim var: öğle yemeğine geç kalmak, kibritlerin bitmesi, kibrit kutusunu kişisel ve birey olarak pencereden fırlatmak, geç yemek yiyerek rahatsız olmak, pazar gününün kötü bir gün batımını garanti etmesi, dünyada bir hiç olmam ve tüm metafizikler.

Ama kaç kez Sezar oldum!

103

Eylem nefretini bir sera çiçeği gibi büyütüyorum. Yaşam muhalifiyim ve bundan gurur duyuyorum.

104

İçinde biraz aptallık olmayan hiçbir akıllı fikir genellikle kabul edilmez. Ortak düşünce aptalcadır çünkü ortaktır. İçerdiği zekânın büyük bir kısmını sınırda bırakmayan hiçbir şey ortak olan alana geçemez –geçiş ücreti gibi.

Gençlikte iki yönümüz vardır. İçsel zekâmız; önemli miktarda olabilir, deneyimsizliğimizin aptallığıyla beraberdir ve bu da daha az zeki yanımız olan ikinciyi oluşturur. Daha sonra bu ikisi birleşir. Bu nedenle gençler genellikle pot kırarlar –deneyimsizlikten değil, iki yönün bir arada olmamasından.

Bugün üstün zekâlı insan için kalan tek yol vazgeçmektir.

105

Vazgeçmenin Estetiği

Uyumlu olmak, teslim olmaktır ve yenmek de uyumlu olmaktır, yenilmektir. Böylece her zafer bir alçalmadır. Zafer kazanan, *status quo**sıkıntısıyla ortaya çıkan ve onu, ona zafer kazandıran savaşa yönelten tüm değerleri kaçınılmaz olarak kaybeder. Kazanan tatmin olur ve yalnızca uyum sağlayanlar –zafer kazananın mantığına sahip olmayanlar– tatmin olurlar. Yalnızca amacına hiçbir zaman ulaşmayan kişi kazanandır. Sürekli olarak cesaretini kırabilen güçlüdür. En iyi ve krallara layık olan yol, vazgeçmedir. En yüce imparator tüm normal yaşamdan ve diğer insanlardan uzaklaşan kişidir çünkü üstünlüğünün korunması için bir sandık dolu mücevheri sırtında taşımaz.

106

Bazen uykulu başımı başkalarının hesaplarını ve bana ait dediğim kendi yaşam devamsızlığımı kaydettiğim defterlerden

* Statüko: Özgün metinde Latince.

kaldırınca, belki de eğilmekten kaynaklanan ama sayıları ve düş kırıklığımı aşan fiziksel bir bulantı duyarım. Yaşamı, yararsız bir ilaç gibi tatsız bulurum ve işte o zaman, eğer bundan kurtulmak için isteme gücüm olursa, bu sıkıntıdan kurtulmanın ne kadar kolay olduğunu hissederim ve açıkça anlarım.

Eylemle yaşarız –arzu için eylem yaparak. İstemeyi bilmeyenler –dâhi ya da dilenci– yetersiz olanlardır. Bir muhasebe elemanıysam, kendime dâhi dememin ne anlamı var? Cesário Verde, doktorun onun büro çalışanı Senyor Verde olmadığını, şair olduğunu düşünmesini isteyince, kibir kokan, kendini beğenmişlik içeren bir cümle kuruyordu. Senyor Verde, zavallı adam, her zaman bir büro çalışanıydı. Şair, o öldükten sonra doğdu çünkü sadece o zaman şair olarak değer buldu.

Eylemde bulunmak –bu gerçek akıldır. Olmak istediğim neyse o olurum ama bunu istemeliyim. Başarı, bu potansiyele sahip olmak değil, başarmaktır. Geniş bir arsa bir saray kurmak için bir potansiyel taşır ama kurulana kadar üstünde bir saray olmaz.

Gururumu körler taşa tuttular, düş kırıklığım dilencilerin ayakları altında ezildi.

Ona bir şey söylemeye cesaret edemeyenler, sevilen kadına hiçbir zaman yollanmayan satırlarda "Yalnızca seni, seni düşlemeyi istiyorum" derler. Bu, "Yalnızca seni, seni düşlemeyi istiyorum" bana ait eski bir şiirden bir mısra. Anımsayınca gülümsedim ve gülümseme üzerine bir yorum yapamadım.

107

Ben kadınların sevdiklerini söyledikleri ama karşılaşınca hiç fark etmedikleri ruhlardan biriyim – fark etseler de hiçbir zaman fark etmeyecekleri ruhlardan biri. Duygularımın duyarlılığına küçümsemeyle dayanıyorum. Romantik bir şairde beğenilen tüm özellikler, hatta bir kişiyi gerçek romantik şair yapan bu özellik eksiklikleri bende var. Romanlarda, çeşitli hikâyelerde

kısmen kahraman olarak tanımlandığımı gördüm ama benim yaşamımın ve ruhumun özünde kahramanlık hiç yok.

Kendim hakkımda bir bilgim yok, hatta kendi hakkımda bilgisiz olma konusunda da bilgim yok. Kendi farkındalığım için bir göçebeyim. İlk gözlemimde iç zenginliklerimin sürüleri etrafa dağıldı.

Tek trajedi, kendimizi trajik olarak görememektir. Dünya ile birlikte yan yana var olduğumu her zaman açıkça gördüm. Dünyayla yan yana var olma ihtiyacını hiçbir zaman açıkça hissetmedim. Bu nedenle hiçbir zaman normal olmadım.

Eylem yapmak dinlenmektir.

Tüm problemler çözümsüzdür. Bir sorunun özünde çözümsüzlük yatar. Bir veriyi aramak, onun olmadığını gösterir. Düşünmek, nasıl olacağını bilmemektir.

Bazen Terreiro do Paço'da,* nehir kenarında boş yere meditasyon yaparak saatler harcıyorum. Sabırsızlığım beni bu huzur ortamından ayırmaya çalışıyor ve ataletim beni orada tutuyor. Ve duygusallığı, fısıldayan rüzgârın sesleri anımsattığı biçimde gösteren bu bedensel uyuşukluk durumunda, belirsiz arzularımın ebedi doyumsuzluğu, olanaksız özlemlerimin süregelen kararsızlığı üzerinde düşünüyorum. Temelde acı çekebilme hastalığım nedeniyle acı çekiyorum. Gerçekten istemediğim bir şeyi özlüyorum ve acı çekiyorum çünkü bu gerçek bir acı çekme değil.

İskelede, öğleden sonrası, okyanus kokusu kaygımın bileşimine giriyor. İmkânsız çobanların flütleri, şimdi bana onları anımsatmayan flütlerin seslerinden daha tatlı değil. Akarsular boyunca uzak sevdalar, bu anda beni içten içe hüzünlendiriyor...

* Praça do Comércio (*Ticaret Meydanı*) Lizbon'da Tejo Nehri kenarında bir meydan. 1755 Lizbon depremi ile yıkılan Ribeira Sarayı burada bulunduğundan, halen Terreiro do Paço (Saray Meydanı) olarak da bilinir.

108

Yaşam, insanın ruhunda ve bedeninde rahatsızlığa neden olan bir mide hastalığı gibi hissedilebilir. Ruhun perişanlığı iyice hissedilince, bedenimizde uzak gelgitler oluşur ve bu yolla acı hissedilir.

Bilinçli olmanın acısının farkındayım. Şairin* dediği gibi:

Halsizlik, bulantı
Ve acılı bir arzu

109

*(Storm)***

Koyu sessizlik öfkeyle çöküyor. Hızlı giden bir at arabasının bilinen gıcırtısını, yakındaki bir kamyonun gök gürültüsünü andıran sesi bastırıyor –yakındaki uzak göklerde gerçekten olanlara dair gülünç ve mekanik bir yankı.

Yine, ikaz edilmeden, manyetik bir ışık parlıyor. Kalbim bir yutkunmayla atıyor. Yüksekte bir cam kubbe büyük parçalara ayrılıyor. Yeni bir amansız yağmur örtüsü yeryüzünün sesini yansıtıyor.

(Senyor Vasques) Solgun yüzü doğal değil ve yeşile dönmüş. Zorla nefes aldığını izlerken ondan farklı bir kan bağım olmadığımı biliyorum.

110

Birçok düşle uyuduktan sonra, gözlerim iyice açık sokağa çıkıyorum ama düşlerimin atmosferi ve gerçekliği hâlâ var. Başkalarının, beni tam olarak tanımalarını engelleyen özdevinimim

---

* José de Espronceda (1808-1842). Romantik İspanyol şairi. "El Estudiante de Salamanca" başlıklı uzun bir şiirinden alınan bu iki mısra, özgün metinde İspanyolcadır. Pessoa'dan kalan belgelerde bu şiirin yine ilginç bir heteronim (Charles James Search, Alexander'ın biraderi) adına imzalanan tamamlanmamış bir çevirisi de bulunmaktadır.

** Fırtına: Özgün metinde İngilizce.

beni şaşırttı çünkü günlük hayatımla başa çıkabilmek için hâlâ astral dadımın elini tutuyorum, adımlarım, uyuyan zihnimin belirsiz tasarımlarıyla iyi bir uyum içinde. Ben doğru yönde yürüyorum. Yalpalamıyorum, iyi tepki veriyorum, ben varım.

Yine de geçen yayaları veya araçları kollamam gerekmediği, kimseyle konuşmadığım veya ilerdeki bir kapıdan geçmeyeceğim dinlenme zamanlarında, bir kâğıt kayık gibi uyku sularına kendimi yeniden bırakırım, şimdi sebze arabalarının sesleri arasında yükselen sisli sabah bir kez daha solmakta olan bilincimi kucaklarken, bu yanılsamaya geri dönerim.

Sonra, yaşam telaşı ortasında, düşüm muhteşem bir film olur. Gerçekdışı bir şehir sokağında yürürüm ve onun var olmayan yaşamlarının gerçekliği, başımı sevecenlikle sahte anıların beyaz kumaşına sarar. Kendimi bilmemeye açılmış bir denizciyim. Hiç olmadığım yerlerde her şeyin üstesinden geldim ve yürümeme neden olan bu uyuşukluk –eğilerek, olanaksız üzerine doğru bir yürüyüşle– taze bir rüzgâr gibidir.

Herkesin kendi alkolü vardır. Var olmak benim için yeterli bir alkol. Duygu sarhoşluğu ile dosdoğru giderken geziniyorum. Zamanı gelince herkes gibi büroda oluyorum. Zamanı değilse, herkes gibi seyretmek için nehre gidiyorum. Ben de farklı değilim ve bütün bunların arkasında, ah gökyüzü, gökyüzüm, gizlice yıldızlarla buluşup sonsuzluğa kavuşuyorum.

111

Bugünün her insanı, eğer ahlak ya da zekâ seviyesi bir cücelik ya da nobranlık derecesinde değilse, severken romantik bir aşkla sever. Romantik aşk, Hıristiyan etkisi yüzyılı sonrasında, yüzyılın seyreltilmiş bir ürünüdür. Onun tözü ve gelişimi ile ilgili her şey, aydınlanmamış olanlar arasındaki, ruhun ya da düş gücünün tasarladığı ve karşılaştığı kişilerden, zihnin uygun bulduğuna giydirdiği bir elbiseye benzetilerek anlatılabilir.

Gerçekte, elbiseler ölümsüz değildir, ömürleri kadar ömürleri vardır. İdeal biçimde diktiğimiz elbiseler yıpranır ve giyenin gerçek bedeni altından ortaya çıkar.

Romantik aşk da bu şekilde hayal kırıklığına giden bir yoldur. İdealin sürekli değişeceği, elbise giydirilen kişinin görünümünü sürekli değiştirmek için ruh terzihanesinde yeni elbiseler dikileceği baştan kabul edilirse hayal kırıklığı olmaz.

112

Hiçbir zaman hiç kimseyi sevmeyiz. Sevmek, bize ait birisi olduğu düşüncesine sahip olmaktır. Kendi kavramımızı –kendimizi– severiz.

Bu, aşkın her kademesi için doğrudur. Cinsel aşkta başka bir beden yoluyla bedensel zevk ararız. Cinsel olmayan aşkta düşüncemizle bir zevk ararız. Mastürbasyon yapmak iğrenç olabilir ama burada âşık olunanın mükemmel bir mantıksal ifadesi vardır. Bunu yapan ne başkasını ne de kendisini aldatır.

Paylaşılan kelimeler, gösterilen hareketler gibi belli olmayan ve değişen biçimlerle ifade edilen ruhlar arasındaki ilişkiler yanıltıcı biçimde karmaşıktır. Karşılıklı buluşma, buluşmamayı ifade eder. İki kişi birbirine "Seni seviyorum" diyebilir ya da bunu karşılıklı düşünebilir ve hissedebilir. Bu arada, ruhun eylemini meydana getiren izlenimlerin soyut toplamında her birinin düşüncesinde farklı bir fikir, yaşam, hatta koku ve renk vardır.

Bugün, sanki yokmuşum gibi kendimden eminim. Düşüncem, ifade yanılsamasının etten paçavraları olmadan bir iskelet kadar çıplak. Bu şekillendirip terk ettiğim düşünceler, bir kaynaktan ortaya çıkmadı –en azından bilincimin ön sıralarındaki bir kaynaktan çıkmadı. Belki de bu, satıcının kız arkadaşıyla yaşadığı bir düş kırıklığı, belki gazetelerimizin yabancı basından alıp bastığı bir romantik öyküde bunu okudum, belki de fiziksel bir neden bulamadığım, belirsiz bir mide bulantısı...

Belki de Vergilius için not ekleyen şerh ekleyici yanılıyordu. Bizi en çok yoran anlamaktır. Yaşamak düşünmemektir.

113

Başlayan bir aşk gibi geçen iki, üç gün...

Bir estet için bunun değeri yarattığı duygudadır. Daha ileri gidilirse kıskançlık, acı çekme ve endişe alanlarına girilir. Duyguya açılan bu odada aşkın bütün tatlı yönleri, derinlik olmadan vardır –zevk ipuçları, arzu dalgaları. Eğer bu trajik aşkın büyüklüğünden vazgeçmek anlamını taşıyorsa, bir estet için trajedilerin izlenecek ilginç, deneyimlenecek tatsız olaylar olduğunu unutmamalıyız. Yaşama önem vermek düş gücünü engeller. Uzak ve sıra dışı olan yönetir.

Eğer bunun olduğu gibi olmadığına kendimi ikna edebilirsem, bu kuram kuşkusuz beni tatmin eder: Zekâmın kulaklarını doldurmak, yaşam yeteneği olmadan kalpten ürkek olduğumu unutturmak için karmaşık bir ağızda yuvarlama.

114

Yapaylığın Estetiği

Yaşam, yaşamın ifade edilmesini engeller. Eğer gerçekten büyük bir aşk yaşamışsam, bunu hiçbir zaman tanımlayamam.

Size açıkladığımın ben olup olmadığımı bile bilemem. Bu dolambaçlı sayfalarda gerçekte var mıyım yoksa bir kurmaca, kendime ait estetik bir kavram mıyım? Evet, bu doğru. Ben de bir başkası gibi estetik bir biçimde yaşıyorum. Yaşamımı, kendime yabancı olan bir maddeyle bir heykel olarak yontuyorum. Farkındalığımı böyle saf sanatsal bir biçimde kullanmam ve kendim için tamamen dışsallaşmam sonucunda bazen kendimi tanıyamıyorum. Bu gerçekdışılığın ardında ben kimim? Bilmiyorum. Biri olmalıyım ve eğer yaşamaktan, eylemden, hissetmekten ve sonra kendime inanmaktan kaçınırsam bu, yapay kişiliğimin sınırlarıyla oynamak gibi olur. Tam istediğim gibi olmak istiyorum ama öyle değilim. Yaşama teslim olursam, yok olurum. En azından ruhumda bir sanat eseri olmak istiyorum çünkü bedenimde böyle olamam. Bu nedenle kendimi

sessiz bir yalnızlıkta yonttum ve serin hava ve doğrudan gelen ışığın girmediği bir seraya koydum –yapaylığımın anlamsız çiçeğinin gizli bir güzellikte açacağı bir yer.

Bazen, tüm düşlerimi süregelen bir yaşam gibi bir sıraya dizebilsem ne hoş olurdu diye düşünüyorum. Tüm günlerimi düşsel arkadaşlarla ve yaratılmış insanlarla dolu olarak yaşayacağım, acı çekeceğim ve eğleneceğim yapay bir yaşam oluşturuyor. Burada bazen şanssızlıklar olurdu, bazen büyük sevinçler duyabilirdim ve bana ait gerçek hiçbir şey olmazdı. Her şeyin yüce bir mantığı olurdu. Her şey duyusal yapaylığın ritminde atardı ve ruhumdan yapılmış bir şehirde gerçekleşir, benden çok uzakta duran bir tren platformuna kadar uzardı... Bunlar, dış yaşamdaki gibi canlı ve kaçınılmaz olurdu. Ama *Ölen Güneş*in estetiği de görülürdü.

115

Yaşamımızı başkalarına karşı gizemli olacak biçimde kurunca, bize yakın olanlar, ancak bizi bilmemeye yakınlaşırlar. Ben yaşamımı böyle, neredeyse onu hiç düşünmeden biçimlendirdim ama bunu o kadar çok içgüdüsel bir sanatla yaptım ki kendim için bile tam açık ve kesin bir birey olamadım.

116

Yazmak unutmaktır. Edebiyat, yaşamı görmezden gelmek için iyi bir yoldur. Müzik sakinleştirir, görsel sanatlar uyarır ve performans sanatları (tiyatro ve dans gibi) eğlendirir. Öte yandan edebiyat, onu bir uykuya dönüştürerek yaşamdan uzaklaşır. Diğer sanatlarda bu geri çekilme yoktur –bazıları görsel ve yaşamsal formüller kullandıkları, diğerleri insandan beslendikleri için.

Durum edebiyat için böyle değildir. Edebiyat yaşamı kışkırtır. Bir roman hiçbir zaman olmayanın öyküsüdür, oyun da öykülenmemiş bir romandır. Şiir hiç kimsenin kullanmadığı

bir dilde fikirlerin ve duyguların ifadesidir çünkü kimse mısralarla konuşmaz.

117

Birçok insan gördüklerini ya da düşündüklerini söylemekten acizdir. Dünyadaki en zor şeyin bir spirali ifade etmek olduğunu söylerler. Eli yukarıya doğru bükerek bir spiralin ya da bazı merdivenlerin anlatılabileceğini çünkü insan gözünün bu soyut şekilleri ancak böyle algılayabileceğini iddia ederler ama söylemenin yenilemek anlamına geldiğini anımsarsak, spirali tanımlamada zorluk çekmeyiz; sonu hiç birleşmeden açılan bir dairedir. Birçok kişinin böyle bir tanımlama kullanmaya cesaret etmediğini fark ettim çünkü insanlar tanımlamayı gereken biçimde yapmaktan çok, diğerlerinin yapacağı tanımlamalara göre yapıyorlar. Tanımlamayı daha da tam yapacağım; bir spiral kendisini asla tamamlamayan ve açıldıkça yuvarlak bir formda kıvrılan potansiyel bir dairedir. Hayır, bu tanımlama hâlâ soyut. Daha somut ve net olmalı; bir spiral yılansız bir yılandır ve hiçbir şey etrafında dikey biçimde sarılır.

Edebiyat, yaşamı gerçek yapma çabasıdır. Hepimizin bildiği gibi bildiklerimize ait eylemler yapmadığımızda bile yaşam, doğrudan gerçek olan biçiminde tamamen gerçekdışıdır. Şehir ve fikirlerimiz tamamen kurmacadır, kendimize ait karmaşık duyumsamalardan doğar. İzlenimler edebiyat olmadan iletilemez. Çocuklar özellikle edebiyat kullanırlar çünkü başkalarının onlara öğrettiklerini değil, hissettiklerini söylerler. Bir keresinde, bir çocuk ağlamanın eşiğinde olduğunu anlatmak için yetişkinler –aptallar– gibi "Ağlayacağımı hissediyorum" demedi. Şöyle demişti: "Kendimi gözyaşları gibi hissediyorum." Ve bu cümle –ünlü bir şair tarafından yazılsa, yani yazılabilse etkilenirdik– gözlerden akmaya hazır gözyaşlarının sıcaklığının ve sıvının yarattığı acının hissiydi. "Kendimi gözyaşları gibi hissediyorum." Küçük çocuk spiralini uygun bir biçimde tanımlamıştı.

Söylemek! Nasıl söyleyeceğini bilmek! Yazılı ses yoluyla ve entelektüel imgeyle nasıl var olabileceğini bilmek! Yaşamda önemli olan budur. Ötesi anlamsız mavi gökyüzünden oluşan aşınmış bir kaya altındaki erkekler ve kadınlar, düşlenen sevgililer ve sahte gururlar, sindirmek ve unutmak üzerine oyunlar, kıvranan insanlar-taşın altındaki solucan gibi.

118

Yazdıklarımın okunmamasına neden önem vereyim ki? Yaşamı unutmak için yazıyorum ve bu, oyunun bir kuralı olduğu için yayımlıyorum eğer yarın tüm yazılarım kaybolursa üzülürüm ama bunlar tüm yaşamıma ait oldukları için, bunun, beklendiği gibi derin ve çılgın bir acı olacağını sanmam. Oğlunu kaybeden ama iki ayda eski haline dönen bir anne gibi olurum. Tepeleri koruyan büyük dünya yazdığım sayfaları da –tam bir anne gibi olmasa da– koruyacaktır. Hiçbir şeyin önemi yok. Yaşama şöyle bakan insanlar olduğundan eminim: uyumayan çocuk için sabır gösteremeyen ama asıl istekleri çocuk uyuyunca çökecek sessizlik olan.

119

Amiel'in güncesindeki kitabın basımına ait göndermeler beni hep rahatsız eder. Orada tökezler. Bunu yapmasaydı ne iyi olurdu!

Amiel'in güncesinden kendi hesabıma da üzüntü duyarım. Scherer'in,* zihnin meyvesini "Bilincin bilincinde olmak" olarak tanımladığını anlattığı bölüme gelince, ruhuma doğrudan gönderme yapıldığını hissederim.

120

Diğerlerinin rahatsızlığı ve acısıyla karşılaşınca her insanın kalbine ferahlık veren anlaşılmaz ve tarifi zor bir kötülük vardır.

* Edmond Henri Adolphe Schérer (1815-1889): Fransız tiyatrocu, yazar, siyasetçi. Amiel'in arkadaşı olan Schérer, yazarın ölümünden sonra yayımlanan ünlü günlüklerine, burada göndermede bulunulan çarpıcı bir önsöz yazmıştı.

Kendi acılarımla ilgilenirken gülünç ve aşağılık bir duygudan, sanki bunları benim yerime başkası hissediyormuş gibi zevk alırım. Duyguların garip ve fantastik bir dönüşümüyle, diğer kişilerin acıları ve utançlarıyla karşılaşınca, bu kötü ve insanca mutluluğu hissetmem. Diğerleri zor durumdayken, duyduğum üzüntü değil, estetik bir huzursuzluk ve dolambaçlı bir kızgınlıktır. Buna şefkat denemez ama benim için alay konusu olan herkes için de alay konusudur ve birisinin başkalarına alay konusu olmasına kızarım. Buna hiç hakkı yokken, bir hayvan türünün diğerinin bir eksikliğine gülmesi canımı sıkar. İnsanlar, benim bir eksikliğime gülerlerse buna önem vermem çünkü dışımdaki her şeyi küçümsemek gibi avantajlı bir zırhım var.

Varlığımın bahçesini demir parmaklıklarla çevirdim –bir taş duvardan daha azametli. Öyle ki başkalarını dışarıda tutarken ve diğerleri gibi kendi yerlerinde tutarken, onları çok iyi izleyebiliyorum.

Eylemsizlik yollarının yaşamımda en önemli konu olduğunu keşfettim.

İnsanlara ya da devlete boyun eğmem, pasif direniş gösteririm. Devlet, benden ancak bazı eylemlerim nedeniyle isteklerde bulunabilir. Eylemsiz kaldığım sürece benden alabileceği bir şey yok. İdam cezası kaldırıldığına göre, en fazla canımı sıkabilir eğer bu olursa, ruhumun zırhını daha da pekiştiririm ve düşlerimin derinliğinde yaşarım ama bu henüz olmadı. Devlet benimle hiç ilgilenmedi. Beni koruyan kader olmalı.

121

Büyük zihinsel hareketliliğe sahip her insan gibi, bende de değişmez ve organik bir durağanlık sevgisi var. Yeni yaşam biçimlerinden ve bilmediğim yerlerden nefret ediyorum.

122

Yolculuk fikri midemi bulandırıyor.

Hiç görmediklerimi zaten gördüm.

Göreceklerimi zaten gördüm.

Sürekli yenilenmenin sıkıntısı, keşfetmenin sıkıntısı, –nesnelerin ve fikirlerin ardındaki aldatıcı farklılıklar– her şeyin acımasız benzerliği, caminin, tapınağın ve kilisenin tam benzerlikleri, bir kulübeyle ve bir şatonun aynı olması, elbisesi içindeki kralın çıplak bir vahşiyle bedensel benzerliği, yaşamın kendiyle olan ebedi uyumu, yaşadığım her şeyin durgunluğu, hepsi değişime mahkûm*...

Manzaralar tekrarlardır. Basit bir tren yolculuğunda, yararsız ve huzursuz bir biçimde manzaraya ve başkası olsam hoşuma gidebilecek bir kitaba karşı olan ilgisizliğim arasında bocalarım. Yaşam bende belirsiz bir bulantıya neden oluyor ve bir hareket onu azdırıyor.

Yalnızca olmayan manzaralar ve hiç okumadığım kitaplar sıkıntılı değil. Yaşam, benim için beyne ulaşmayan bir uyku hali. Bunu kendi haline bırakıyorum ki orada hüzünlü olabileyim.

Ah, var olmayanlar gezebilseler! Hiçbir şey olamayan biri için nehir gibi, ileriye hareket kuşkusuz yaşam olmalı ama tetikte olanlar, düşünen ve hissedenler için trenlerin, arabaların, gemilerin korkunç histerisi uyumayı ya da uyanmayı olanaksız kılar.

Kısa ya da uzun bir geziden dönünce düşlerle dolu bir rüyadan dönmüş gibi olurum –kafam karışık, duygularım iç içe geçmiş ve gördüklerimden sarhoş halde.

Ruhum sağlıklı olmadığı için rahat edemem. Bedenim ve ruhum arasında bir şey eksik olduğu için hareket edemem. Bende eksik olan hareket değil, hareket isteği.

Sıkça nehri geçmek isterim –Terreiro do Paço, Cacilhas'a on dakika uzakta. Her seferinde insanlardan, kendimden ve niyetimden ürkerim. Bir iki kez oraya gittim. Yol boyunca sinirliydim ve ancak dönünce kendimi emin bir toprakta hissettim.

Birinin duyguları çok yoğunsa, Tejo sonsuz bir Atlantik'tir ve Cacilhas başka bir kıtadır, hatta evrendir.

* Ya da: "çünkü deviniyor, geçiyor"...

Vazgeçmek özgürlüktür. İstememek güçtür.

Çin, ruhumun bana vermediği neyi verebilir? Ve ruhum bunu bana veremezse, Çin nasıl verebilir? Çünkü olabilirse, Çin'i ruhumla görebilirim. Doğu'ya gidip oradaki zenginlikleri arayabilirim ve ben neredeysem oradayım –Doğu'yla birlikte veya değil.

Yolculuk, hissedemeyenler içindir. Bu nedenle yolculuk kitapları, deneyim aktaran kitaplar gibi tatmin etmekten uzaktır. Onları yazanların düş gücü kadar değerleri vardır ve yazarın düş gücü varsa ayrıntılı ve fotoğraflı anlatımlarla –renkli flama ayrıntılarına kadar– bizi kolayca etkileyebilir. Bunlar imgelerindeki ayrıntılardır ve gördüğünü sandığını da daha az ayrıntılı anlatmıştır. Hepimiz, içimize bakmadığımızda miyobuz. Yalnızca düşte gördüklerimiz gerçektir.

Dünyevi deneyimlerimizde temelde yalnızca iki şey vardır: Evrensel ve özel. Evrensel olanı anlatırken tüm insan ruhlarında, deneyimlerinde ortak olanı anlatırız –geniş gökyüzü; onunla ve onun içinde oluşan gece ve gündüz; aynı serin ve kardeş suların aktığı nehirler; okyanus diye bilinen geniş dalgalı tepeler ki bunlar derinliklerinin sırlarında yüceliklerini saklarlar; tarlalar; evler; yüzler; tavırlar; elbiseler; gülümsemeler; aşklar ve savaşlar; sonlu ve sonsuz tanrılar; dünyanın kökeninin anası olan biçimsiz *Gece*; her şey olan entelektüel canavar, *Kader*... Bunları ya da diğer evrenselleri tanımlarken, ruhum ilkel ve kutsal dille konuşur. Bu, herkesin anladığı *Adem* dilidir ama Santa Justa Asansörü'nü,* Reims Katedrali'ni, Zouvasların pantolonlarını ya da Portekizlilerin Trás-os-Montes bölgesinde kullandıkları aksanı tanımlamak için hangi parçalanmış Babil dilini konuşabilirim? Bunlar yüzeydeki farklılıklardır. Topraktaki bu farklılıklar, soyut duygularla değil, sadece üzerinde yürüyerek hissedilebilir. Santa Justa Asansörü'nde evrensel olan, yaşamı kolaylaştıran mekanik teknolojisidir.

* Lizbon'da Baixa ve Bairro Alto'yu birbirine bağlamak amacıyla 1902'de kurulan neogotik tarzdaki asansör; Carmo Lift olarak da bilinir.

Reims Katedrali'nde gerçek olan Reims ya da katedral değil, insan ruhunun derinliklerini anlamaya adanmış olan binaların dini görkemidir. Zouvasların pantolonlarında evrensel olan kumaştaki renk kurgusudur –buradaki dil, belli bir biçimde yeni bir çıplaklığı anlatır. Yöresel aksanlarda evrensel olan gelişi güzel yaşayanların seslerindeki yerel tondur, guruplar içindeki çeşitliliktir, geleneklerin çok renkli cümbüşüdür, insanlar arasındaki farklılıklardır, ulusların zenginliğidir.

Kendimizin ebedi turistleri olarak kendimizden başka bir manzaramız yok. Hiçbir şeyimiz yok, çünkü kendimize bile sahip değiliz. Hangi ellerle, hangi evrene uzanacağız? Evren bana ait değil, benim.

124
*Kayıtsızlık ya da Benzer Bir Şeye Ait Bir Bölüm**

Kendisine değer veren her ruh *Aşırı Uç*ta bir yaşam arzular. Verilenden ancak köleler tatmin olurlar. Çocuklar fazlasını isterler. Daha fazla zafer kazanmak isteyenler delidirler çünkü her zafer...

Yaşamı *Aşırı Uç*ta yaşamak yaşamı zorlamaktır ama bunu yapmanın üç yolu vardır ve üstün ruh bu yollardan birisini seçer. Biri, yaşanmış tüm duygular, dışa vurulmuş tüm enerji biçimleriyle bir Ulysses seyahati yoluyla yaşamı en uç seviyede elde ederek *Aşırı Uç*ta yaşamaktır ancak dünyanın bütün çağlarında çok az kişi tüm yorgunlukların toplamı olan bir yorgunlukla gözünü kapatabilmiş ve her şeye her biçimde sahip olabilmiştir.

Yaşamın kendilerine beden ve ruh olarak tamamen teslimiyetini, kıskanç düşünceleri olanaksız kılacak kadar sevgisinden emin olmayı çok az kişi sağlayabilmiştir ama bu her üstün ve ne istediğini bilen ruhun arzusu olmalıdır. Yine de bu ruh, böyle bir üstün başarıyı elde edemeyeceğini, *Bütün*ün tüm parçalarını kazanabilecek güçten yoksun olduğunu ne zaman anlarsa izleyebileceği iki yol daha vardır. Birisi toptan

* Özgün metinde İngilizce: *Chapter on Indifference or something like that.*

vazgeçmektir, elde edilemeyeni tamamen yok saymaktır. Böylece, eylem ve enerji alanında hiçbir şeyin tamamen ele geçirilemeyeceği makul bir alana geçilir. Lüzumsuz, aptal çoğunluk gibi bölük pörçük, boş yere, yetersizce hareket etmektense, hiç hareket etmemek daha iyidir. Diğer yol tam dengedir, *Mutlak Orandaki Limit* arayışıdır. Burada *Aşırı Uç* arzusu istek ve duygudan *Zekâ*ya geçer. Kişinin tüm arzuları bütün yaşamı, yaşamak ve hissetmek yerine onu düzenlemek, akıllı bir *Uyum* ve *Eşgüdüm* içinde mükemmelleştirmek olacaktır.

Asil ruhlarda sıkça eylem arzusu yerine geçen anlama arzusu duyarlılık alanına aittir. Enerjiyi *Zekâ* ile değiştirmek, istek ve duygu arasındaki bağı kırmak, maddi yaşamın davranış biçimlerinden ve ilgilerinden soyunmak –eğer bu elde edilebilirse yaşamdan daha değerlidir. Bunu tam olarak elde etmek çok zordur ve kısmen elde edilince üzüntü verir.

Argonotlar önemli olanın yaşamak değil, denize açılmak olduğunu söylerlermiş. Biz patolojik duyarlı Argonotlar olarak önemli olanın yaşamak değil, hissetmek olduğunu söylüyoruz.

125

Lordum,* gemileriniz benim düşüncelerimin bu kitaptaki felaketle çıktığından daha büyük yolculuklara çıkamaz. Gemileriniz ne düşümde tasarladığım burunları geçti, ne de [...'im] ile ulaştığım uzak sahillere ulaştı –cesur adamların cesaret edebildiği, zihinlerin düşleyebildiğinin ötesine.

Lordum, sizin çabanızla *Gerçek Dünya* keşfedildiği için size teşekkür ediyorum. *Zihinsel Dünya* da sayemde keşfedilecek.

Argonotlarınızın karşısına canavarlar ve korkular çıktı. Benim zihinsel yolculuğumda da canavarlarla ve korkularla uğraşmak zorundaydım.

Varlıkların derinliklerindeki soyut uçuruma giden yolda, dünya insanının düşünemeyeceği bir dehşet, insan deneyimi-

* Viseu Dükü Küçük Henrique (1394-1460) kastediliyor; hiçbir zaman keşif amacıyla denize açılmamış olmasına karşın denizcileri desteklemiş ve korumuş olduğundan Gemici Henrique adıyla anılır.

nin bilmediği, karşılaşılacak korkular var. Ötesi tamamen gizem dolu olan ortak deniz burnu, belki de dünyanın hiçliğine giden soyut yoldan daha insancıl.

Doğdukları topraktan ayrılmış, evlerine dönen yola çıkmaları engellenmiş, hep aynı olan yaşam sükûnetinden kopartılmışken, tam ölmek üzereyken, *Dünyanın Okyanus Ucu*na sonunda yetiştiler. Maddi dünyada yeni bir gökyüzü ve toprak gördüler.

Ben, kendime ulaşan yollardan uzakta, yaşam vizyonuna kör olarak, sevdiğim... Ben de nihayet varoluşun limitindeki anlaşılamaz bir köşede, hiçbir yerde olmayan *Dünya*nın soyut uçurumunun limanında nesnelerin terk edilmiş sonuna ulaştım.

Lordum, o limana girdim. Su üzerinde gezindim Lordum. Lordum o görülmez uçurumu seyrettim.

Bu muhteşem *Keşfi* sizin Portekizce adınıza ithaf ediyorum –Argonotların yaratıcısına.

126

Bazen büyük durgunluklar içine girerim. Bu, herkeste olduğu gibi olmaz. Öyle ki aldığım önemli bir mektuba bile günlerce cevap vermem. Bu, kolay ve yararlı ya da yararlı ve zevkli olanı; kimse de böyle yapmaz, bu, sürekli ertelemek değildir. Kendimle çelişmemde başka incelikler de var. Ruhumda durgunlaşırım. İstemim, duygularım ve düşüncem işlem görmeyi bırakır ve bu günlerce sürer. Yalnızca ruhumun bitkisel yaşamı –kelimeler, tavırlar, alışkanlıklar– beni başkalarına ve bunlar yoluyla bana anlatır.

Bu gölgeli varoluş zamanlarında, düşünemem, hissedemem ve isteyemem. Yalnızca sayılar yazar, bir şeyler çizerim. Hissedemem ve sevdiklerimin ölümünden yabancı dilde olmuş gibi etkilenirim. Çaresiz olurum. Sanki uyurum ve davranışlarım, sözlerim ve istem içi hareketlerim nefes alma ve vermeden, bir organizmanın ritmik içgüdüsünden fazlası değildir.

Günler böylece geçer ve bunları birbirine eklersem, yaşamımın edeceği değeri kim bilebilir ki? Bazen bu durgunluktan silkininceye, belki de yeterince çıplak kalmadığımı düşünürüm. Öyle ki belki hâlâ soyut bir elbise, gerçek ruhumun ebedi yokluğunu kapatmaktadır. Bana öyle geliyor ki hissetmek, düşünmek ve istemek daha samimi bir düşüncenin eşiğindeki durgunluklardır –daha fazla bana ait olan bir his, gerçek olan benin dolambaçlarında bir yerde kaybolan istek.

Nasıl olacaksa öyle olsun. Kader ve şansın belirlediği, unutulmuş bir yemine sadık kalan ben, hangi Tanrı veya tanrılar varsa, onlara kendimi bırakıyorum.

127

Kızgın değilim çünkü kızgınlık güçlülere aittir. Vazgeçmem çünkü vazgeçmek asillere aittir. Sakin kalmam çünkü sessizlik büyüklere aittir. Ben, güçlü, soylu ya da büyük değilim. Acı çeker, düş görürüm. Zayıf olduğum için şikâyet ederim. Bir sanatçı olduğum için, şikâyetlerimi müzikal yapıp, düşlerimi, onları bence ne güzelleştiriyorsa ona göre ayarlayıp kendimi eğlendiririm.

Yalnızca çocuk olmadığıma üzülürüm çünkü olsaydım düşlerime inanabilirdim. Deli olmadığıma da üzülürüm çünkü olsaydım etrafımdaki herkesi ruhuma uzak tutabilirdim...

Düşlerimi gerçek kabul etmem, gördüğüm düşü çok yoğun yaşamam nedeniyle düşümün yalancı gülünde çok diken vardı; yani hataları görünce düşlerden bile hoşlanmadım.

Penceremi renkli boyadığım halde, benim onu izlediğimi bilmeyen dışarıdaki yaşamın sesini engelleyemedim.

Kötümser sistemin mutlu yaratıkları! Bir şey yapmış olma gerçeğine sığınmakla, evrensel acının açıklamasıyla havalara uçabilirler ve kendilerini buna dahil edebilirler.

Dünyayla ilgili şikâyet etmeyin. Evren adına protesto etmiyorum. Kötümser değilim. Acı çekiyor ve şikâyet ediyorum ama acı çekme bir genel kural mıdır bilmiyorum; insan acı çekmeli mi onu da bilmiyorum. Neden ilgileneyim ki?

Hak edip etmediğimi bilmeden acı çekiyorum (Avlanan bir ceylan).

Kötümser değil, üzgünüm.

128

Anlaşılır olmayı her zaman reddettim. Anlaşılır olmak, kendinin fahişesi olmaktır. Olmadığım şey için ciddiye alınmayı, doğallık ve saygıyla insani biçimde bilinmemeyi, yeğlerim.

Beni büroda farklı bulmalarından başka bir şeyden daha fazla rahatsız olmam. Beni hiç farklı bulmamalarının komik çelişkisi hoşuma gider. Onlarla eşitmişim gibi davranılmasının cezasını severim. Farklı görülmememin çarmıha gerilişini severim. Aziz ve keşişlerden daha az belirgin şehitler vardır. Beden ve arzu için olduğu kadar, zihinsel farkındalığımızın işkenceleri de vardır. İlkinde olduğu gibi, bir tür şehvet vardır...

129

Bürodaki çocuk, boş büronun alacakaranlık serinliğinde günün paketlerini bağlıyordu. Zalim haydut, hiç kimseye, "İyi sabahlar" sesiyle "Ne gürleme!" dedi. Kalbim yeniden atmaya başladı. Kıyamet geçti. Bir duraklama oldu.

Nasıl bir rahatlama şimdi bana çok yakın –bir şimşek, ara, sert bir patlama–, sonra azalan gök gürültüsü olanların sıkıntısını alır. Tanrı yok oldu. Sık nefes almaya başladım. Büronun havasız olduğunu fark ettim. Çocuk dışında çalışanlar da olduğunu fark ettim. Hepsi de sessizdi. Titrek ve çıtırdayan bir ses duydum; bir şey kontrol eden Moreira muhasebe defterinin ağır sayfasını kabaca çevirmişti.

Kaderin rüzgârlarından servet perdesiyle korunsaydım, amcamın işgüzar elleriyle Lizbon'da bir büroya getirilmeseydim, başka bürolardan bu önemsiz zirveye kadar, böyle uykulu bir işe ve ancak yaşayabileceğim bir maaşa, bilgili bir muhasebeci olarak terfi etmeseydim, nasıl olurdum sıkça merak ederim.

Eğer geçmişim böyle düşündüğüm gibi olsaydı, en azından bir değeri olan bu satırları yazamayacaktım. Böylece, bu sayfalardan daha iyisini, daha iyi koşullarda yazabileceğimi düşleyebilirim. Sıradanlık bir zekâ biçimidir ve gerçeklik –özellikle aptallık ve kabalık– ruhun doğal tamamlayıcısıdır.

Muhasebeci olmam daha çok ne hissedebileceğim ve düşüneceğim konusunda sorumluluk taşımama neden oluyor çünkü bu, işimin inkârı ve ondan kaçınmam olarak ortaya çıkıyor.

Eğer entelektüel gelişmemin üstündeki edebi etkiler konusunda bir anketin boş bir sayfasına bir liste yapmam gerekse hemen Cesário Verde yazarım ama patronum Senyor Vasques'i ve Muhasebe Müdürü Moreira'yı, mahalli satış temsilcisi Vieira'yı ve ayak işlerine bakan António'yu da eklerim. Ve onlara ait adres için de büyük harflerle LİZBON yazarım.

Nedeni, yalnız Cesário Verde değil, iş arkadaşlarım da dünyaya bakışımda düzeltici parametrelerdir. Sanırım bu mühendislerin, yaşama uygulayabilmek için matematik karşısındaki tavırları için uygun bir terim (tam anlamını bilmiyorum.) Eğer terim doğruysa o zaman söylemek istediğim de bu. Eğer değilse olabileceğini düşünelim. Benzetmeye değil niyete bakalım.

Toparlayabildiğim bilincimle yaşamımın görünürde ne olduğunu düşünürsem, onu, aklı havada bir hizmetçinin sert fırçasıyla kirli masa örtüsünden süpürdüğü ve kırıntılarla ve gerçeklik kabuklarıyla birlikte faraşa düşen renkli bir şey olarak görürüm –bir çikolata ambalajı veya sigara bandı. Aynı kaderle ve faraşa girme ayrıcalığıyla diğer şeylerden uzak durur. Ve hizmetçinin süpürme eylemi üzerinde tanrılar konuşmalarını sürdürürlerken, dünyanın hizmetçilerinin işleriyle ilgilenmezler.

Evet, zengin, korunmuş, şık, süslü olsaydım, kırıntılar arasındaki bu renkli kâğıt hikâyesi de olmazdım. Şanslı bir tabak kenarında kalır –"Teşekkürler, istemem"– ve yaşlanmak için bir dolaba kaldırılırdım. Böylece, en yararlı tarafım yendikten sonra, İsa'nın bedeninden kalan tozla çöp kutusuna atılırdım. Sonra ve hangi yıldızlar arasında ne olacağını düşünemiyorum. Ama bir şey olması kaçınılmaz.

131

Yapacak bir şeyim ve yapmak hakkında düşünecek bir şeyim olmadığı için bu kâğıtta idealimi tanımlayacağım.

Not:

Vieira'nın tarzında Mallarmé'nin duyarlılığı. Horatius'un bedeninde Verlaine gibi düş görmek, ay ışığında Homeros olmak.

Her şeyi her yönde düşünmek; duygularla düşünebilmek ve zihinle hissetmek; düş dünyası dışında fazla bir şey arzulamamak; kibirle acı çekmek; doğru yazabilmek için açık görebilmek; diplomasi ve ikiyüzlülükle kendini tanımak; gerekli evraklarla farklı bir kişi olarak tarafsızlaşmak; kısaca, yalnızca içerdeki tüm duyuları kullanmak. Buradan gördüğüm yeni ayakkabı boyası kutularını dizen satış yardımcısı gibi Tanrı'ya varana dek onları soymak ve her şeyi tekrar sarıp mağaza vitrinine geri koymak.

Olabilecek ya da olamayacak tüm bu idealler şimdi son buldu. Şimdi, satış yardımcısı bile olmayan (görmediğim) gerçekle karşı karşıyayım. Gerçeklik yalnızca onun eli, ailesi ve kaderi olan anlamsız bir ruhun dokunacı ve ayakkabı boyası kutularını vitrine geri koyarken ağı olmayan bir örümcek gibi kıvrılıyor.

Ve kutulardan biri, hepimizin *Kader*i gibi* düşüyor.

* Ya da: "yazdığım bu not gibi"

132

Dünyayı ve şeylerin sürekli değişimini ne kadar çok seyredersem, her şeyin içsel kurmacılığı, bütün gerçeklikler tarafından sergilenenlerin yanıltıcı önemi konusunda daha derinden ikna oluyorum. Bu derin düşünceyle (tüm düşünen ruhların er ya da geç tanışacağı), geleneklerin ve adetlerin renkli cümbüşü, uygarlıkların ve gelişimin karmaşık yolu, imparatorlukların ve kültürlerin büyük karmaşası –tüm bunlar beni, gölgeler ve yıkıntılar arasında düşlenen mit ve kurmaca olarak etkiliyor. Ama bu ölü niyetlerin üst derecedeki çözümü –elde edildiğinde ölü de olunsa–, bir zamanlar şeylerin boşluğunu anlayan ve esrikliğinden kurtulup "Artık her şeyi biliyorum" diyen Buda'nın esrik geri çekilişinde mi yatıyor ya da İmparator Servus'un kayıtsızca *"Omnia fui, nihil expedit* –Ben her şeydim, bunun için sıkıntıya girmeye değmezmiş" demesinde mi emin değilim.

133

... dünya –yine de güneş altında ışığın ve koyu altın renginin soluk gölgesinde parlayan içgüdüsel güçler mezbelesi.

Bana göre veba, fırtınalar ve savaşlar aynı kör gücün ürünleri. Bazen bilinçsiz mikroplar yoluyla, bazen bilinçsiz sular ve şimşekler ve bazen bilinçsiz insanlar yoluyla iş görürler. Benim için bir deprem ve katliam arasındaki fark, bıçakla öldürmek ile hançerle öldürmek arasındaki farka benzer. Onlar açısından açıkça fark etmeyecek olan kendi iyilikleri ve kötülükleri için nesnelerde bulunan canavar, bir kayanın bir tepeden yuvarlanmasıyla ya da kalpteki bir kıskançlık ya da açgözlülük kıpırtılarından aynı biçimde beslenir. Kaya yuvarlanarak bir insanı öldürür, kıskançlık veya açgözlülük bir eli silahlandırır ve el de bir insanı öldürür. Dünya böyledir –güneş altında ışığın ve koyu altın renginin soluk gölgesinde parlayan içgüdüsel güçler mezbelesi.

Şeylerin kendilerini göstermesinin özünü oluşturan zalim kayıtsızlığa karşı çıkmak için, mistikler en iyi yolun vazgeçme olduğunu keşfettiler. Dünyayı inkâr etmek, birden kendimizi bir kenarında ayakta bulduğumuz bir bataklık gibi ona sırt dönmek. Buda gibi mutlak gerçekliğini inkâr etmek. İsa gibi gerçek göreliliğini inkâr etmek. İnkâr...

Yaşamdan tek istediğim, benden bir şey istememesi. Hiç sahip olmadığın kulübenin kapısında, oraya hiç düşmeyen güneş ışığı altında oturdum ve yorgun gerçekliğimin gelecekteki yaşlılığından zevk aldım (henüz oraya ulaşmadığım için memnunum). Yaşam, zavallıları için hâlâ ölmemiş olmak ve hâlâ umut taşımak için yeterlidir...

... yalnızca düş görmezken, düşlerden tatmin olmak. Yalnızca ondan çok uzakta düş görürken, dünyadan tatmin olmak. Öne ve arkaya sallanan bir sarkaç, bir yere varmamak için hep hareket eder, bir merkezin ve yararsız bir hareketin ikili kaderine sonsuza dek mahkûmdur.

134

Arıyorum ve kendimi bulamıyorum. Saksılarda özenle dizilmiş olan kasımpatı saatlerine aitim. Tanrı, ruhumu dekoratif bir nesne olarak düzenlemiş.

Hangi aşırı görkemli ve özentili ayrıntılar yaradılışımı tanımlar bilmiyorum. Eğer süsü seviyorsam, orada ruhumun tözüne benzer bir şeyler hissetmiş olmalıyım.

135

Basit, kimsenin daha da indirgeyemeceği kadar basit, gerçekten de en basit şeyler, ben onları yaşayınca karmaşıklaşıyor. Bazen iyi günler dilemekten bile korkuyorum. Sanki bu kelimeleri yüksek sesle söylemekte garip bir küstahlık varmış gibi sesim alçalıyor. Bu, varoluşla ilgili bir tür utanç –başka türlü anlatamıyorum!

Duyularımızın sürekli analizi yeni bir hissetme yolu yaratıyor. Bu, duyularla değil, yalnızca zekâ ile analiz edenler için yapay gelebilir.

Bütün yaşamım boyunca metafizik olarak yarım yamalak ama eğlenirken ciddi oldum. Ne kadar istesem de ciddi bir şey yapmadım. Kötü* niyetli bir *Kader* benimle eğleniyor.
Basmadan, ipekten ya da brokardan yapılmış duygulara sahip olmak! Bu şekilde tanımlanabilecek duygulara sahip olmak! Tanımlanabilir duygulara sahip olmak!

Ruhumda her şeye karşı kutsal bir pişmanlık hissediyorum. Bu, düşleri görenlerin bedenine bürünerek bu düşleri kınayan, tıkanmış ve gözyaşı döken bir üzüntü. Mısraları yazan tüm şairlerden, ideallerinin şekillendiğini gören tüm idealistlerden ve istediklerini elde edenlerden, nefret hissi duymadan, nefret ediyorum.

Sakin sokaklarda rastgele dolaşıyorum. Bedenim de ruhum kadar yorulana dek yürüyorum. Tanımlanamaz anaç bir tutkuyla kendine acıyan, müzikli eski ve tanıdık bir üzüntünün arzuladığı noktaya kadar üzülüyorum.

Uyusam! Uyumak! Sakinleşmek! Yalnızca sakince nefes almanın bilincinde olan, dünyasız, cennetsiz, ruhsuz soyut bir bilinç olmak –yıldızların yokluğunu yansıtan duyguların ölü denizi!

136

Duyguların yükü! Hissetme zorunluluğunun yükü!

137

... duygularımın aşırı duyarlılığı ya da belki de yalnızca ifade edilmesi ya da belki de daha doğrusu ikisi arasında yatan ve

* Özgün metinde Fransızca; "malin"

ifade arzum nedeniyle ifade edilecek yapay bir duygu oluşturan zekâ. (Belki de bu kim olmadığımı açıklayan yalnızca içimdeki bir makine.)

138

En dar anlamıyla elde edilen bilginin bir bilgi derinliği var ve anlamanın derinliğine de kültür diyoruz ama duyarlılığın da bir derinliği var.

Duyarlılık derinliğinin yaşam deneyimiyle bir ilişkisi yok. Yaşam deneyimi bir şey öğretmez. Gerçek deneyim gerçeklikle ilişkimizi kısıtlamakla ve o ilişkiyi analiz etmeyi arttırmakla elde edilir. Böylece, duyarlılığımız daha geniş ve derin olur çünkü her şey içimizdedir– yapmamız gereken buna bakmak ve nasıl bakılacağını bilmektir.

Yolculuk nedir ve neye yarar? Bir günbatımı, günbatımıdır. Bunu görmek için İstanbul'a gitmek gerekmez. Yolculuk özgürlük hissi yaratır mı? Lizbon'dan Benfica'ya* giderek bu hisse sahip olabilirim; üstelik de Lizbon'dan Çin'e gidip olabileceğimden daha yoğun bir biçimde sahip olabilirim. Eğer özgürlük içimde değilse, nereye gitsem onu bulamam. Carlyle şöyle söylüyor: "Herhangi bir yol, bu basit Entepfuhl yolu bile sizi *Dünya*nın sonuna götürür."** Eğer sonuna kadar gidilirse Entepfuhl yolu yine Entepfuhl'a, bulunduğumuz yere döner. Burası bulmak için yola çıktığımız dünyanın sonudur.

Condillac,*** ünlü kitabına şöyle başlar: "Ne kadar yükseğe çıksak da ne kadar derine insek de duygularımızdan kaçamayız." Kendimizden hiçbir zaman ayrılamayız. Başka varlık olarak aktif ve canlı bir biçimde kim olduğumuzu düşünme-

* Benfica, bir zamanlar Lizbon'un kenar semtiyken zamanla merkezle tümüyle birleşmiştir.

** İskoç asıllı, deneme ve hiciv yazarı, tarihçi ve eğitmen Thomas Carlyle'ın (1795-1881) *Sartor Resartus: The Life and Opinions of Herr Teufelsdrockh* eserinden.

*** Étienne Bonnot de Condillac (1715-1780): Fransız düşünür. John Locke'un empirizminden etkilenerek sansüalizm (duyumculuk) adlı, tüm bilgilerin şekil değiştirmiş birer duyum olduğunu savunan bir bilgi kuramı geliştirmiştir. Ünlü eseri: *Essai sur l'origine des connaissances humaines* (1746).

diğimiz sürece başka bir varoluş elde edemeyiz. Gerçek manzaralar kendi yarattıklarımızdır, onların tanrıları olarak, onları gerçek ve yarattığımız biçimde görürüz. Dünyanın dört bir köşesinden hiçbiri ilgimi çekmiyor ve bunları gerçekten görmek istemiyorum. Yolculuk yaptığım beşinci köşedir ve bana aittir.

Bütün denizleri dolaşmış olan kendi monotonluğunda dolaşır. Ben herkesten fazla deniz dolaştım. Dünya üzerinde var olandan daha fazla dağ gördüm. Var olandan daha fazla şehirden geçtim ve olmayan dünyaların büyük nehirleri gözlerimin önünden özgürce aktı. Eğer seyahat etseydim, bir adım bile atmadan gördüklerimin basit bir kopyasıyla karşılaşırdım.

Başkaları, gittikleri ülkelerde tanınmazlar, yabancıdırlar. Ben, gittiğim ülkelerde yalnızca tanınmamanın zevkini tatmıyorum, aynı zamanda ülke kralının haşmetini, oraya ait halkın kültürünü, ülkenin ve komşularının tüm tarihini hissediyorum. Her manzarayı ve evi görüyorum çünkü onlar benim. Onlar düş gücümün tözünden Tanrı tarafından yaratıldı.

139

Uzun bir süredir yazmıyorum. Yaşamadığım, büro ve fizyolojim arasında düşünce ve duygunun içsel durgunluğuyla dayandığım aylar geçti. Ne yazık ki bu rahatlatıcı değil çünkü çürüme mayalanma içeriyor.

Uzun süredir yazmıyorum ve var olmuyorum. Düş bile zor görüyorum. Yollar benim için sadece yol. İşimi yalnızca onun bilincinde olarak yapıyorum ama dikkatim de dağılmıyor diyemem; zihnimin gerisinde derin düşünmek (genellikle yaptığım şey) yerine uyuyorum ve işimin arkasında hâlâ farklı bir varlığım var.

Uzun bir süredir ben var olmuyorum, tamamen sakinim. Kimse beni kim olduğumdan ayırt edemez. Sanki yeni veya ertelenen bir şey yapıyormuş gibi nefes aldığımı hissediyorum. Bilinçli olduğumun bilincinde olmaya başlıyorum. Belki yarın kendime uyanacağım ve var oluşumun akışına kaldığı yerden

devam ederim. Bunun beni daha az mı, çok mu mutlu kılacağını bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyorum. Başımı kaldırınca şatonun tepe tarafında güneş batımının yansımasının bir düzine pencereyi, soğuk ateşin yüce parlaklığıyla yaktığını görüyorum. Bu katı alevden gözlerin etrafında, tepenin tamamında gün sonunun yumuşaklığı var. En azından hüzün duyabiliyorum ve hüznümün –şimdi kulaklarımla gördüğüm– geçen tramvayın ani sesine, gençlerin olağan konuşmalarına, yaşayan şehrin unutulmuş mırıltılarına karıştığının bilincindeyim.

Uzun süredir ben, ben değilim.

140

Bazen beklendik, bazen beklenmedik bir biçimde, duyumsamalarımın ortasında, yaşamın feci bir yorgunluğu beni sarar. Öyle ki bundan kurtulmanın bir yolunu bulamam. İntihar, kuşkulu bir çaredir ve doğal ölüm –bilinçsizliğe neden olacağı düşünülse bile– de yetersizdir. Daha çok –olabilse de olamasa da– varoluşuma bir ara verebilirsem bu yorgunluk nedeniyle daha dehşet verici ve derin bir şey arzulayabilirim; hiç var olmamak ki bu tamamen olanak dışı.

Bazen, Hintlilerin genel karmaşık derin düşüncelerindeki gibi, bu tür bir arzunun yokluktan daha olumsuz olduğunun sanki farkına varıyorum ama ya düşündüklerini iletmek için duyuların keskinliğinden yoksunlar ya da ne hissettiklerini gerçekten hissetmek için gereken düşünce netliğinden yoksunlar. Onlarda fark ettiğimi fark etmez gibiyim. Gerçek olan şu ki tedavi edilemez bu duygunun uğursuz saçmalığını ilk olarak ben kelimelerle ifade ettim.

Yine de hakkında yazarak onu tedavi ettim. Evet, her gerçek ve derin perişanlık için saf bir duygu olmayan biraz da zekâ içeren, bunu ifade etmenin ironik bir çaresi her zaman vardır. Eğer edebiyatın bir yararı olmadığı düşünülürse bile, en azından bu yararı vardır –çok az kişi için olsa bile.

Ne yazık ki zekâ hastalıkları, bizi, duygu hastalıklarından, duygu hastalıkları da beden hastalıklarından daha az acıtıyor.

"Ne yazık ki" dedim çünkü insanlık onuru bunun diğer yönde olmasını gerektirir. Bilinmeyenle karşılaştırıldığında aşk, kıskançlık ya da özlem gibi canımızı acıtabilecek, fiziksel korku gibi bizi sarabilecek, bizi hiddete ya da arzuya düşürebilecek bir zihinsel ıstırap yoktur. Yine de herhangi bir acı, bir diş ağrısı, karın ağrısı ya da çocuk doğurmak (sanırım) gibi ruhu gerçekten ele geçiremez.

Öyle bir yapımız var ki bazı duyguları ya da duyuları yücelten, diğerlerinden daha yüksekte tutan aynı zekâ, hepsiyle birlikte bir analiz yapınca, aynı zamanda onları alçakgönüllü yapıyor.

Uyuyor gibi yazıyorum ve tüm yaşamım imzalanmamış bir makbuz.

İçinde öldürüleceği zamana dek kümeste bekleyen horoz özgürlük şarkıları söyler çünkü iki tüneği vardır.

141
Yağmur Manzarası

Her yağmur yağışı, doğada ağlayan başarısız yaşamımdır. Sonsuzca çiseleyen, bardaktan boşanırcasına yağan, çiseleyen, bardaktan boşanırcasına yağan yağmurda huzursuzluğuma ait bir şeyler var. Yağan yağmurla günün üzüntüsü boş yere kendisini toprağa akıtıyor.

Sürekli olarak yağmur yağıyor. Ruhum bunu duymaktan nemlendi. Çok fazla yağmur... Etim, bunun fiziksel duyumsamasıyla sırılsıklam.

Bir sıkıntı soğuk buzlu elleriyle zavallı kalbimi tutuyor. Gri saatler uzuyor, zamanla düzleşiyor; saniyeler durgunlaşıyor.

Ne çok yağmur!

Suyollarından aniden sular fışkırıyor. Yağan yağmurun sorun yaratan sesi, bir oluk bulunduran farkındalığıma sızıyor. Yağmur pencereleri kayıtsızca döverken inliyor...

Soğuk bir el boğazımı sıkıyor ve yaşamı solumamı engelliyor.

İçimdeki her şey, düşleyebileceğime dair bilgim bile ölüyor! Fiziksel bir rahatlığa sahip değilim. Dayandığım her yumuşak şey keskin köşeleriyle ruhumu acıtıyor. İçine baktığım tüm gözler, bu azalan gün ışığında çok kötü bir biçimde karanlık ve acısız ölmeye çok uygun.

142

Düşlerle ilgili en itici şey, bunlara herkesin sahip olması. Getir götür işleri yapan çocuk, işlerinin arasında lamba direğine dalıp karanlık kafasında bir şeyler düşünüyor. Ne düşündüğünü biliyorum; iki kayıt arasında, yaz sıkıntısında, durgun büroda benim daldığım düşünceler.

143

Uzakta ve olağandışı olanların fantezisini yapanlarla karşılaştırınca olası, makul ve ulaşılabilir olanı düşleyenlere daha çok acıyorum. Büyük düşleri olanlar ya düşlerine inanan delilerdir ya da düşleri onlara ninni söyleyen ve onlar için anlamsız bir müziğin ruhu gibi olan gündüz düşü görenlerdir. Olası olanı düşleyenler, büyük bir olasılıkla gerçek düş kırıklığına uğrarlar. Roma imparatoru olamadığım için düş kırıklığına uğramam ama her sabah tam dokuzda sokağın köşesinden dönen kadın terziyle hiç konuşmadığım için üzülürüm. Bize olanaksızı vadeden düş, ona baştan sızar ama olanaklıyı vadeden düş normal yaşamımızı etkiler ve bizi, onu gerçekleştirmeye zorlar. Biri kendi başına, bağımsız olarak yaşarken, diğeri olanlara veya olmayanlara bağımlıdır.

Bu nedenle olanaksız manzaraları ve hiç görmeyeceğim geniş boş alanları seviyorum. Geçmiş çağ tarihi tam bir harikadır çünkü bir parçası olabileceğimi başlangıçtan itibaren bilirim. Olmayanı düşlerken uyurum; olabileni düşlemek beni uyandırır.

Gün ortasında, boş büroda, balkon penceresinden sarkıp aşağıdaki sokağa bakıyordum. Gözlerimdeki insan hareketlerinin farkında olan kafa dağınıklığım, onları derin biçimde görebilmek için çok dolu. Dirseklerim balkon korkuluklarına acıyla dayanmış uyuyordum ve hiçbir şey bilmemenin büyük vaadini hissettim. Zihinsel bir kopuşla aceleci insanlarla dikkat çeken sokağa baktım ve ayrıntıları ortaya koydum: Arabaya yüklenmiş sandıklar, diğer deponun kapısındaki çuvallar, bakkalın en uzak penceresindeki kimsenin satın almaya gücünün yetmeyeceğini düşlediğim Porto şarabı şişelerinin parıltısı. Ruhum maddesel boyuttan vazgeçti. Düş gücümle araştırma yapıyorum. Caddeden geçenler her zaman biraz önce geçenlerin aynısı. Hep dalgalanan şekiller topluluğu, hareket kümeleri, kararsız sesler, geçen ve tam da olmayan şeyler.

Duyularımla değil de duyularımın farkındalığıyla not almak... Diğer şeylerin olasılığı... Ve birden arkamda büroda çalışan çocuğun ani, metafizik gelişini duyuyorum. Düşünmediğim bir konuya daldığı için, sanki onu öldürebilirmişim gibi hissediyorum. Arkamı dönüyorum sessizce ve öfkeyle dolu olarak, gizli bir cinayet gerginliğiyle ona bakıyorum. Zihnim sürekli olarak bana söylerken kullanacağı bir veya başka şeyin sesini duyuyor. Odanın diğer tarafından gülümserken, yüksek bir sesle bana "İyi günler" diyor. Ondan evren gibi nefret ediyorum. Düşlemekten gözlerim ağrıyor.

144

Günlerce yağmur yağdıktan sonra, yüksekteki genişliklere göğün gizli mavisi geri döndü. Birikintileri tarlalardaki havuzlar gibi uyuyan sokaklar ve yukarıdaki berrak, serin mutluluk arasındaki çelişki, kirli sokakları sempatik, kederli kış gökyüzü de bahar gibi yapmaktaydı. Pazar günüydü ve yapacak bir şeyim yoktu. O kadar güzel bir gündü ki düş görmek bile istemedim. Duyularımın tüm samimiyetiyle bundan zevk aldım ve zekâm bunun önünde eğildi. Özgür bir mağaza çalışanı gibi dolaştım. Kendimi yaşlı hissettim ve böylece, yeniden gençleşmenin zevkine varabilecektim.

Büyük Pazar günü meydanında, başka bir güne ait ağırbaşlı bir hareket vardı. İnsanlar São Domingos Kilisesi'ndeki ayinden geliyorlardı ve yeni bir ayin başlamak üzereydi. Ayrılanları ve henüz girmemiş olanları görüyordum çünkü onlar kimin çıkacağına bakarken orada olmayanları bekliyorlardı.

Bunların hiçbiri önemli değil. Bunlar olağan dünyada olan şeyler: gizemler ve mazgallı siperlerin uykusu ve yeni ulaşan bir haberci gibi meditasyonumun açık arazisine bakıyorum.

Ben çocukken, bu ayine ya da başkasına giderdim ama sanırım buydu. Saygım nedeniyle tek güzel takımımı giyerdim ve zevk alınacak özel bir şey olmasa da her anımdan zevk alırdım. Dış dünyayla yaşardım, takımım temiz ve yeniydi. Bir gün ölecek olan ve zamanını bilmeyen, annesinin elini tutan bir insan daha fazla ne isteyebilir ki?

Bütün bunlardan zevk alırdım ama bunun yoğunluğunu şimdi anlayabiliyorum. Ayine büyük bir gizemmiş gibi girerdim ve sonunda bir açıklığa varmış gibi çıkardım. Aslında geçekten de böyleydi ve hâlâ böyle. Artık, inanmayan ve yetişkin olan, anımsayan ve ağlayan bir ruha sahip olan benlik –yalnızca bu benlik kurmaca ve kafa karıştırıcı, acı ve mezar.

Eğer bir zamanlar ne olduğumu hatırlayamasaydım, ne olduğum dayanılmaz olurdu. Ve hâlâ ayini terk eden bu yabancılar kalabalığı ve sonraki ayine gidecek olan potansiyel kalabalığın başlangıcı, kıyıdaki penceremin altında yavaş akan bir nehirden geçen kayıklar gibi.

Anılar, pazar günleri, ayinler, bunların verdiği zevk, geçtiği için bende kalan ve benim olduğu için hiç unutulmayacak zamanın mucizesi... Normal duyularımın saçma diyagonali, meydandaki eski bir arabanın ani sesi, arabaların sesli sessizliklerinde bir şekilde gıcırdayan tekerlekler –zamanın maddi paradoksuyla, benimle kaybettiğim arasında, bugün tam burada var olan, ben olan geriye bakışımın içindeki...*

* El yazması, yazar tarafından üzerine çarpı işareti konmuş şu paragrafla sonlanır: Ne biliyorum? Neyi arıyorum? Ne hissediyorum? Bir şey isteyecek olsaydım neyi isterdim?

145

Bir insan ne kadar yükselirse, eylem yaparken daha çok şeyden mahrumdur. Zirvede kendisinden başkası için yer yoktur. Ne kadar mükemmelleşirse ve tam olursa, başkası olması o kadar zordur.

Bu fikirler gazetede meşhur birinin ünlü ve çok yönlü yaşamı ile ilgili bir yazı okuduktan sonra aklıma geldi –her şeyi olan Amerikalı bir milyoner. Arzuladığı her şeyi elde etmişti– para, aşk, arkadaşlık, ün, seyahatler, koleksiyonlar. Para her şeyi satın alamaz ama insana çok para kazandırabilen kişisel manyetizma birçok şey elde edebilir.

Gazeteyi lokantadaki masaya bırakırken, benzer bir yazının, konuyu daraltarak, az çok tanıdığım, arka köşedeki masada her günkü gibi yemek yiyen şirket satış temsilcisi hakkında nasıl yazılabileceğini düşünüyordum. Milyonerin sahip olduğu her şeye bu adam da sahipti –doğal olarak küçük ölçekte ama yeterince çok. Her ikisi de benzer başarılar elde etmişlerdi ve ünleri bile farksızdı çünkü her iki adamı da kendi bağlamı içinde değerlendirmeliydik. Dünyada Amerikalı milyonerin adını bilmeyen yoktu, Lizbon'un ticari çevresinde de köşede yemek yiyen adamı herkes tanıyordu.

Bu adamlar ellerinin uzanabileceği mesafedeki her şeyi elde etmişlerdi. Fark, ikisinin ellerinin uzunluğundaydı. Diğer yönlerden aynıydılar. Bu tür insanları hiç kıskanamamıştım. Bana göre önemli olan elinin uzanamayacağı yerdekini elde etmektir, var olmadığın yerde yaşamaktır, ölümden sonra yaşamına göre daha canlı kalabilmektir, olasılık dışı, saçma, bir şey elde etmektir ve bir engel gibi dünyanın gerçekliğini aşabilmektir.

Eğer biri artık var olmayan için varlığı sürdürme zevkinin boş olduğunu söylerse her şeyden önce, bundan emin olmadığımı söylerim çünkü insanın yaşamda kalmasının gerçeği hakkında bir bilgim yok. İkincisi, gelecekte sahip olacağın ünün zevki bugüne aittir –ün yarınındır. Bu gurur duygusunun zevki, hiçbir maddi zenginliğin zevkine eşit değildir. Düşsel olabilir ama her durumda yalnızca burada olandan alınan

zevkten fazladır. Amerikalı milyoner, şiirlerinden gelecek kuşakların hoşlanabileceğine inanamaz, çünkü yazmamıştır. Satış temsilcisi gelecekte tablolarından hoşlanılacağını düşünemez çünkü resim yapmamıştır.

Bu geçici yaşamda bir hiç olan ben, bu sayfanın gelecekte okunma düşüncesinden zevk alabilirim çünkü ben yazdım. Gelecekteki ünümden gurur duyabilirim –babanın oğlu için duyduğu gibi– çünkü en azından bana ün sağlayabilecek bir şeyim var. Ve bunu düşünürken ve masadan kalkarken, içsel ihtişamım Detroit, Michigan üzerinde ve Lizbon'un tüm ticari çevresi üzerinde ayağa kalktı.

Bu düşüncelerle kafamı meşgul etmeye başlamamıştım. İlk başta, yaşamı sonra da yaşayabilmesi için bir insanın yaşamda ne kadar küçük olması gerektiğini düşünmüştüm. Bu düşünce diğeri kadar iyi çünkü ikisi de aynı. Zafer bir madalya değil bir bozuk paradır; bir yüzünde resim, diğerinde değer vardır. Büyük değerler için kullanılan kâğıt paraların değerleri hep düşüktür.

Bunun gibi metafizik psikolojilerle, benim gibi alçak gönüllüler kendilerini avuturlar.

146

Bazılarının yaşamlarında hiç elde edemedikleri büyük düşler vardır. Diğerlerinin de düşleri olmadığı için bir şey elde edemezler.

147

Amacı ne olursa olsun her mücadele yaşam tarafından ayarlamalar yapmaya zorlanır; farklı bir mücadele olur, farklı amaçlara hizmet eder ve bazen de başta amaçlananın tam tersi elde edilir. Yalnızca ufak amaçların peşinden gitmeye değer çünkü ancak onlar tam elde edilebilir. Eğer, bir servet elde etmek için çabalarsam, buna belli bir yolla ulaşabilirim. Bu, tüm ölçülebilir amaçlar gibi –kişisel veya değil– ufak bir amaçtır; elde edilebilir, kanıtlanabilir. Eğer amacım ülkeme hizmet etmek ya da

insanlık kültürünü zenginleştirmek ya da insanlığı geliştirmekse, bunu nasıl yerine getirebilirim? Doğru yolu seçtiğimden emin olabilirim ama amacıma ulaşıp ulaşmadığını test edemem...

148

Paganlar için mükemmel insan, var olanın mükemmelleşmesiydi. Hıristiyanlar için var olmayan insan mükemmelleştirilmeliydi. Budistler için var olan hiçbir insan mükemmelleştirilmemeliydi.

Doğa, ruh ve Tanrı arasındaki farktır.

İnsan tarafından söylenmiş ya da ifade edilmiş her şey tamamen silinmiş bir yazının kenarındaki bir nottur.

149

Birçok kişi insanı tanımladı ve genelde onu hayvanlarla karşılaştırdı. Bu nedenle insan tanımları genellikle şöyledir: "İnsan şu tür bir hayvandır" ya da "İnsan şöyle davranan bir hayvandır." Sonra bize nasıl davrandığı söylenir. Rousseu, "İnsan hastalıklı bir hayvandır" der. Bu, kısmen doğru. Kilise, "İnsan rasyonel bir hayvandır" der. Bu da kısmen doğru. Carlyle, "İnsan alet kullanan bir hayvandır" der. Bu da kısmen doğru. Ama bu ve benzeri tanımlar her zaman eksik kalır. Nedeni çok basit; insanı hayvandan ayırmak çok kolay değil çünkü bu ayrımı yapabilecek güvenilir kriterler yok. İnsan yaşamı sürerken, hayvanlar gibi aynı içsel bilinçsizlik söz konusudur. Aynı temel yasalar hayvan içgüdüsünü ve insan zekâsını (gelişmekte olan bir içgüdüden fazlası değildir) yönetir. Zekâ, bir içgüdü kadar bilinçsizce yönetir ve tam oluşamadığı için içgüdüye göre daha da az mükemmeldir.

Yunan antolojisi "Var olan her şey saçmalıktan gelir" der. Aslında her şey saçmalıktan gelir. Matematik, ölü sayılar ve boş formüllerle ilgilendiği için tamamen mükemmel olabilir ama bilimin geri kalanı alacakaranlıkta oynanan bir çocuk

oyunundan fazlası değildir. Kuş gölgelerini yakalama ve rüzgârla uçuşan çimlerin gölgelerini durdurma çabasıdır.

Gülünç olan, bir yandan insanı hayvandan ayıran gerçek bir tanımlama yapmak çok zorken, sıradan ve üstün olan adamı ayırmak çok kolaydır.

Çocukken zekâmın gelişme aşamasında okuduğum, biyolog Haeckel'e* ait bir cümleyi hiç unutmam. O çağda dine hücum eden popüler bilim ve yazılar ilgimizi çekerdi. Cümle aşağı yukarı şöyleydi: Üstün insan (herhalde Kant veya Goethe'yi kastediyor) ile sıradan insan arasındaki fark, sıradan insan ve maymun arasındaki farktan çok daha büyüktür. Bu cümleyi hiç unutmadım çünkü doğruydu. Düşünen insanlar arasında aşağıda bir seviyede olan benle Louresli bir çiftçi arasındaki fark, çiftçiyle (maymun demeyeceğim) bir kedi ya da köpek arasındaki farktan kuşkusuz daha büyüktür. Kediden bana ulaşana dek, hiçbirimiz yaşadığımız hayatı ya da kaderimizi kontrol edemeyiz. Hiçbirimiz nereden geldiğimizi bilemeyiz. Başkalarının tavırlarının gölgeleriyiz, cisimleşmiş izlenimleriyiz, hissedebilen sonuçlarız ama benimle çiftçi arasında bir kalite farkı var çünkü bende soyut düşünme ve çıkarsız duygu mevcut. Öte yandan onunla kedi arasında, zekâ ve psikoloji açısından yalnızca derece farkı var.

Üstün insan, sıradan olandan ve hayvan kardeşlerinden yalnızca ironi özelliğiyle bile ayrılır. İroni, bilinçsizliğimizin bilinçliliğe döndüğünün ve iki aşamadan geçtiğinin ilk işaretidir: Birincisi, "Tek bildiğim şey hiçbir şey bilmediğimdir" derken Socrates tarafından temsil edilendir, diğeri de "Hiçbir şey bilmediğimi bile bilmiyorum" derken Sanches** tarafından

* Ernst Heinrich Philipp August Haeckel (1834-1919): Alman biyolog ve filozof. Başlıca ilgi alanı evrimdir. Darwin'in Almanya'daki çalışmasını ilerletmiş, organizmaların biyolojik gelişimi ve türlerin evrimsel gelişimi teorisini geliştirmiştir. Maddeci bir dünya bakışı içeren Riddle of the Universe kitabının da aralarında olduğu dört kitabının Fransızca çevirileri Pessoa'nın şahsi kitaplığında yer alıyordu.

** Francisco Sanches (1550-1623): Yaşamının büyük bölümünü Fransa'da geçirmiş olan Portekizli filozof, doktor. En önemli çalışması olan *Quod nihil scitur* (1581) sistematik olarak hiçbir şeyin kesin biçimde bilinemeyeceği tezi üzerine kuruludur.

temsil edilendir. İlk aşamada kendimizden dogmatik olarak kuşku duyarız ve her üstün insan bu aşamaya ulaşır. İkinci aşamada yalnızca kendimizden kuşku duymayız, aynı zamanda kuşkumuzdan da kuşku duyarız. Güneşle gecenin renklendirdiği yeryüzünde insan ırkının uzun gibi ama yine de kısa olan yaşam süresince, bu aşamaya çok az insan ulaşabilir.

Kendini bilmek yanılgıya düşmektir ve "Kendini bil" diyen kâhin, Herkül'ün başarabileceğinden daha zorlu bir işten ve sfenksinkinden karanlık bir bilmeceden bahsetmektedir. Bilinçli olarak kendimizi bilmememiz –çıkar yol budur! Bilinçli olarak kendini bilmemek, aktif biçimde ironik olmaktır. Bağımsız gölgelerin metafiziğiyle, düş kırıklığı alacakaranlığının şiiriyle kendimizi tanımamanın yollarını sabırla analiz edenlerden, bilinçli durumlarımızın bilinçsizliğini sürekli kayıt edenlerden daha büyük, gerçekten değerli büyük insanlar tanımıyorum.

Ne var ki bir şey hep bundan kaçınmamıza neden olur, bir analiz ya da diğeri hep kafa karıştırır ve gerçek –yanlış da olsa– hep bir sonraki köşenin ötesindedir ve bu, bizi yaşamdan bile fazla yorar (yaşam bizi yorunca) ve bilgiden ve yaşamı düşünmekten (bizi her zaman yoran) de fazla yorar.

Bu garip izlenimleri anlatarak eğlendiğim sandalyemden (masaya dalgın bir biçimde dayanmışken) kalktım. Bedenimi kendime yaslayarak kalkıyorum ve etraftaki damlardan daha yüksekte olan pencereye doğru yürüyorum. Sessizliğin yavaş başlangıcında uyumaya giden şehri seyrediyorum. Büyük ve bembeyaz bir ay karşıdaki binalardaki taraçalı farklılıkları hüzünle açığa çıkarıyor. Ay ışığı, sanki dünyanın tüm gizemini buzlu bir biçimde aydınlatıyor. Sanki her şeyi açığa çıkarıyor ve her şey soluk ışıkta karışmış gölgelerden, sahte ve garip boşluklardan, görünenin saçmalıklarından oluşuyor. Esinti yok ve gizem daha büyük gibi görünüyor. Soyut düşüncelerimde bulantı hissediyorum. Bana veya herhangi bir şeye ışık tutacak bir sayfayı asla yazmayacağım. Ufak bir bulut, bir sığınak gibi salınıyor. Ben bu çatılar gibi cahilim. Doğa gibi başarısız oldum.

Sürekli ve derin düşüncelerimden biri, insan zekâsı maskesinde içgüdüsel yaşamın sürdürülmesi üzerine. Bilincin yapay biçimde gizlenmesi, gizlenemeyen bilinçsizliğin ortaya çıktığını bana gösteriyor.

İnsan, yaşamdan ölüme kadar hayvanları kontrol eden aynı dışsal boyutun kölesi oldu. Hayatı boyunca yaşamadı, hayvanlardan daha yoğun ve karmaşık bitkisel bir ömrü oldu. Kurallar tarafından yönetildiğinin farkında olmadı, hatta onların varlıklarını bile fark etmedi; tüm fikirleri, duyguları ve eylemlerini bilinçsizce gerçekleştirdi –bilinçsiz olduğu için değil, iki bilince sahip olmadığı için.

Yanılsama içinde olduğunu bazen anlayabilmek –büyük insanın tek farkı budur.

Gezinen bir zihinle sıradan insanın sıradan tarihini düşünüyorum. Her şeyde bilinçaltı davranışlarının, dış koşulların nasıl kölesi olduklarını; sosyal ve anti sosyal dürtülerin içinde, onlarla birlikte, onların üstünde zavallı nesneler gibi birbirleriyle nasıl çarpıştıklarını görüyorum.

İnsanların, tüm saçmalıkları, hiçliği, yaşamlarına ait cahilce söylemi sembolize eden aynı eski cümleyi kurduklarını ne kadar sık duyuyorum. Bu cümlede maddi zevke gönderme var: "Yaşamdan kazandığımız budur..." Kazandığınızı nereye götüreceksiniz? Nasıl kazandınız? Niye götüreceksiniz? Onları içinde bulundukları karanlıktan bu gibi sorularla uyandırmak üzücü olacak... Yalnızca materyalistler böyle bir cümle sarf edebilirler çünkü böyle bir cümle sarf eden herkes, bunun farkında olsa da olmasa da materyalisttir. Yaşamdan ne almayı beklemektedir ve nasıl alacaktır? Domuz pirzolasını, kırmızı şarabı ve kız arkadaşını nereye götürecektir? İnanmadığı hangi cennete? Yalnızca yaşamının gizli özü olan çürümüşlüğü götürebileceği toprağa mı? Bundan daha trajik olabilecek ya da insanın insanlığını ortaya çıkartabilecek bir cümle düşünemiyorum. Eğer güneşten nasıl zevk aldıklarını bilselerdi, bitkiler de böyle konuşurlardı. Eğer kendilerini insanlar gibi

ifade edebilselerdi hayvanlar da uykuda gezme zevklerini böyle anlatırlardı. Belki de kalıcı olabilecekleri izlenimine sahip olduğum bu kelimeleri yazarken bile, "Yaşamdan kazandığımız" cümlesi ile ilgili anımı düşlüyorum. Sıradan bir cesedin sıradan bir çukura indirilmesi gibi, beklerken yazdığım sıradan bir yazı cesedi de sıradan bir kayıtsızlığa gömülür. Bir adamın domuz pirzolası, şarabı, kız arkadaşı –onlarla alay edebilecek birisi miyim ki?

Ortak cehaletimizin kardeşleriyiz, aynı kanın farklı ifadeleriyiz, aynı soyun farklı biçimleriyiz –hangimiz diğerini inkâr edebilir? Bir eş inkâr edilebilir ama anne, baba, kardeş inkâr edilemez.

151

Dışarıda yavaş ay ışıklı gecede, rüzgâr, titrek gölgelerini savuran nesneleri yavaşça sallıyor. Belki de bunlar yukarı katta asılı olan çamaşırlar ama gölgeler gömleklere ait olduklarını bilmiyorlar ve her şeye uyum sağlayarak ele avuca sığmaz bir biçimde dalgalanıyorlar.

Erken uyanabilmek için panjurları açık bıraktım ama şu ana dek uyuyamadım, hatta tam uyanık da kalamadım. Gece hâlâ yaşlı ve hiçbir ses duyulmuyor. Odamın gölgelerinin ardında ay ışığı var ama pencereden içeriye gelmiyor. Aldatıcı gümüşsü bir gün ve yataktan görünen karşı binanın çatısı siyahımsı saydam bir beyazlıkta. Ayın katı ışığında, sanki bunu duymayan birisine yüce bir kutlama gönderen hüzünlü bir rahatlık var.

Ve görmeden, düşünmeden, şimdi gözlerim var olmayan uykularıma kapalı biçimde, hangi kelimelerin ay ışığını tam olarak tanımlayabileceklerini düşünüyorum. Eskiler kurşuni ya da beyaz derlerdi ama bu varsayılan beyazlık aslında birçok renk içeriyor. Yatağımdan kalkıp soğuk camlardan dışarıya baksam, çok yalnız olan havada ayın, yüksekte grimsi olduğunu ve hafif bir sarıyla mavileştiğini göreceğimi biliyorum. Çeşitli ve farklı biçimlerde karanlık çatıların üzerinden, sabırlı

binaları siyaha ve beyaza boyarken, en yüksekteki kiremitlerin kırmızı kahverengisini renksiz bir renge boğuyor. Sokağın sonunda –çıplak parke taşlarının düzensiz bir biçimde yerleştirildiği aşağıdaki sakin uçurumda– belki de taşların gri yansımalarından gelen mavilikten başka bir renk yok. Ufkun derinlikleri, göğün derinliklerindeki siyah mavilikten farklı olarak, koyu mavi olmalı. Camlara vuran da siyah sarı bir ay ışığı.

Burada yatağımda gözlerimi açarsam, uykulu olduğum için onu bulamam, içinde sıcak sedef ipliklerinin uçuştuğu renklenmiş kar gibi görünür. Ve düşündüklerimle hissettiğim beyaz bir gölgeye dönüşmüş bir sıkıntı, bu sisli beyazlıkta sanki gözler kapanıyormuş gibi bir kararmadır.

152

Bir şey bitirdiğimde şaşırırım. Şaşkın ve huzursuz olurum. Mükemmeliyetçi içgüdüm bitirmemi engeller. Aslında baştan itibaren engellemeliydi ama dikkatim dağılır ve bir şey yapmaya başlarım. Elde ettiğim arzumun bir ürünü değildir, arzumun teslim olduğu şeydir. Düşünmeye gücüm olmadığı için başlarım. Bırakmaya cesaretim olmadığı için bitiririm. Bu kitap, benim korkaklığımın bir ürünüdür.

Bazen izlenimlerimin gerçek ya da kurgusal şemasına bir biçimde uyan bir bilimsel tanımlama aklıma takılır çünkü bu manzara, yaratıcılık yetersizliğimin farkındalığından kaçabileceğim bir kapıdır. Bu kitabın kelimelerini oluşturan kendimle yaptığım söyleşinin ortasında, aniden başka biriyle konuşma ihtiyacı hissederim ve böylece, şimdi olduğu gibi, sanki nemliymiş gibi parlayan çatılar üzerinde yükselen ışığa hitap ederim ya da çok yakın ve sessizce düşecekmiş gibi görünen şehrin yüksek ve hafifçe salınan ağaçlarını barındıran tepelerine ya da posterler gibi birbiri üstüne yıkılmış, pencereleri harfleri andıran, ölmekte olan güneşin nemli yapışkanlıklarında parladığı dik evlere doğru dönerim.

Daha iyisini yazamıyorsam, neden yazıyorum ki? Öte yandan bana göre daha düşük seviyede de olsa, eğer yazabilece-

ğimi yazmazsam, halim ne olur? İdeallerimde basit bir insanım çünkü bir şeyler elde etmeye çalışıyorum. Karanlık bir odadan korkan biri gibi, sessizlikten korkarım. Madalyonu, onu elde etme çabasından daha fazla değerli bulan, başarının tadını kürk kaplı pelerin içinde çıkartan biri gibiyim.

Yazmak beni küçülten bir şey, yine de onu bırakamıyorum. Yazmak iğrendiğim ama almayı sürdürdüğüm bir ilaç, küçümsediğim ama bağımlı olduğum bir alışkanlık gibi. Bazı gerekli zehirler vardır ve bazıları çok hafiftir ve ruhun bileşenlerinden, düşlerimizin harabelerinden toplanan otlardan, niyet mezarlarımızın yanında bulunan gelinciklerden, dalları ruhun iğrenç ve yankılı nehir kıyılarının üzerinde sallanan ahlaksız ağaçların uzun yapraklarından yapılmıştır.

Yazmak kendimi kaybetmektir, evet ama herkes kendisini kaybeder çünkü her şey kaybolur. Ama ben hiç neşelenmeden kendimi kaybediyorum, *Gizlice* doğduğu denize doğru akan bir nehre değil, gelgitle kumsalda oluşan su birikintisine benzerim. Sahildeki su okyanusa asla dönmez, kum tarafından emilir.

153

Devasa bir çaba sarf ederek sandalyemden kalktım ama onu kendimle beraber taşıdığıma ve daha ağırlaştığına dair bir izlenimim var, çünkü öznelliğin sandalyesi bu.

154

Ben kendim için kimim? Duyularımdan birisiyim.

Kalbim çaresiz bir biçimde, kırık bir kova gibi boşalıyor. Düşünmek mi? Hissetmek mi? Tanımlanan her şey nasıl da yoruluyor!

155

Bazı insanlar sıkıldıkları için nasıl çalışırlarsa, ben de söyleyecek bir şeyim olmadığı için bazen yazarım. Düşünmeyen

insanlar nasıl gündüz düşü görürlerse, bu bende yazı biçimine dönüşür çünkü yazıyla düşlemeyi bilirim. Ve hissetmemekten elde ettiğim birçok samimi duygu ve gerçek heyecan var.

Bazen insanın yaşarken hissettiği boşluk anları olumlu bir tutarlığa ulaşır. Kısmen değil, tamamen duygularıyla hareket eden, azizler gibi büyük eylem insanlarında yaşama dair bu hiçlik duygusu onları sonsuzluğa ulaştırır. Kendilerini gece ve yıldızlarla taçlandırırlar, yalnızlık ve sessizlikle vaftiz ederler. Benim de alçak gönüllülükle içine dahil olduğum büyük eylemsizlik insanlarında aynı duygu sonsuz küçüklüğe ulaşır. Lastik bantlar gibi duyular uzayarak gevşekliğin çatlakları ile yalancı süreklilik ortaya çıkar.

Ve bu anlarda eylem yapmayan ve eylem yapmama edimin-de bulunmayan sıradan insanlar gibi, iki tür insan da insan türünün var oluşuna has bir yansıması biçiminde uyumayı sever. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, uyumak Tanrı'yla birleşmektir, Nirvana'dır. Uyku duyuların yavaş analizidir. Ruhun anatomik bilimi olarak da kullanılsa, istemimizin müziği gibi uykuya da bırakılsa monotonluğun yavaş bir anagramıdır.

Sanki vitrinlere dikkatle bakmıyormuşum gibi, yazarken kelimelerle oyalanıyorum ve ortaya çıkan aslında görmediğim kumaş renkleri benzeri yarı anlamlar, ayrı ifadeler; neden yapıldığını bilmediğim uyumlu ekranlar. Yazarken, çılgın bir annenin ölü çocuğunu sallaması gibi sallanıyorum.

Bilmediğim bir günde, kendimi bu dünyada buldum ve doğduğum günden beri, o güne kadar hissetmeden yaşadım. Nerede olduğum sorulunca, herkes beni yanılttı ve her biri diğeriyle çelişti. Onlara ne yapmam gerektiğini sorduğumda, yanlış şeyler söylediler ve her biri farklı bir şey söyledi. Hayretle yolda durunca, kimsenin nereye doğru olduğunu bilmediği bir yöne gitmediğim veya geri dönmediğim için herkes şaşırdı. Kesişen yollarda uyandırılan ben, nereden geldiğimi bilmiyorum. Sahnede olduğumu gördüm ve herkesin rollerini bilmeden oynamaya başladığı oyunun bana ait kısmını bilmiyorum. Şövalye gibi giyinmiştim ama kraliçeyi bana vermedi-

ler ve yanımda olmadığı için beni suçladılar. Elimde, götürmem gereken bir mesaj olduğunu gördüm. Kâğıdın boş olduğunu onlara söyleyince bana güldüler. Tüm kâğıtlar boş olduğu için mi mesajların tahmin edilmesi gerektiğinden mi gülüp gülmediklerini hâlâ bilmiyorum.

Sonunda, hiç sahip olmadığım bir ocak karşısında oturur gibi dört yol ağzındaki bir taşa oturdum. Bana verilen yalanla kendi başıma kâğıttan kayıklar yapmaya başladım. Kimse bana yalancı olarak bile inanmadı ve gerçeğimi deneyebileceğim bir göl de yoktu.

Kayıp ve verimsiz kelimeler, rastgele benzetmeler belirsiz bir endişeyle gölgelere zincirlenmiş... Daha iyi zamanların kalıntıları, bilmediğim bahçe yolları için harcanmış... Altın ışığı ölü bir ışığın anısıyla karanlıkta parlayan sönmüş bir lamba... Gevşek parmaklardan, görülmeyen sonsuz bir ağaçtan düşen kuru yapraklar gibi rüzgâra değil, toprağa savrulan kelimeler... Bilinmeyen çiftliklerin havuzları için duyulan özlem... Hiç olmayan için içten duyulan şefkat...

Yaşamak! Yaşamak! Ve en azından Proserpina'nın* yatağında iyi bir uyku çekebilme umudu.

156

Havuzunun yanında duran ve kırık yaşamımın anılarını bekleyen haşmetli kraliçe kim? Huzurumun maviliğinde yükselen anlarda yeterli olmayan ağaçlı yollarda bir komiydim. Uzaktaki gemiler teraslarımın eteklerindeki denizi tamamladılar ve güneye doğru olan bulutlarda, suya düşen bir kürek gibi ruhumu yitirdim.

157

Kendi politikalarıyla, partileriyle ve devrimleriyle kendi içimde bir ülke yaratmak ve onun her şeyi olmak, halkın gerçek panteizminde Tanrı olmak! Bastıkları toprakta ve yaptıkları

* Proserpina: Yaşam, ölüm ve yeniden doğuş döngüsünü simgeleyen eski bir Roma tanrıçası. Yunan mitolojisindeki eşdeğeri Persephone'dir.

eylemlere ruhlarının ve bedenlerinin tözü ve hareketi olmak! Her şey olmak, onlar olmak ve olmamak! Ah, bu benim gerçekleştirmekten hâlâ çok uzakta olduğum düşlerden biri. Eğer gerçekleşirse herhalde ölürüm. Nedenini bilmiyorum ama bana öyle geliyor ki biri Tanrı'ya karşı böyle büyük bir saygısızlık yaparsa ve her şey olma kutsal gücüne el koyarsa yaşayamaz.

Duyguların Cizvit tarikatını kurmak ne zevkli olurdu!

Sokakta yürüyen insanlardan daha gerçekçi mecazlar var. Birçok kadından ve erkekten daha canlı yaşayan kitaplara gizlenmiş imgeler var. Edebiyat kitaplarındaki bazı cümlelerin insanlar gibi kişilikleri var. Kendi yazılarımdan bazı bölümler beni korkuyla ürpertir, onları açıkça insan gibi hissederim, odamın duvarlarında gece vakti gölgeler arasında belirginleşirler... Yüksek ya da alçak sesle okunduğunda (sesleri gizlenemeyen) benim dışımda ve bağımsız bir ruha ait bir ses olabilecek cümleler yazdım.

Neden bazen çelişkili ve uyuşmaz düş ve düş öğrenme metotlarını ileri sürüyorum? Belki de yanlış olanın doğru olduğunu ve düşümün gördüklerim kadar canlı olabileceğini hissetmeye çok alıştım. Öyle ki gerçek ve doğru arasındaki insana ait ayrımı –bence bu yanlış bir ayrım– artık yapamıyorum.

Bir şeyin gerçek olduğunu hissedebilmem için görerek, duyarak ya da diğer algılarımla, o şeyi açıkça algılamam yeterli. Hatta mantıksal açıdan beraberce var olamayacak iki şeyi aynı anda hissedebilirim. Her ne olursa.

Bir resimde ya da bir kâğıt destesinde bir şekil olamadıkları için uzun saatleri acı çekerek geçiren insanlar var. Bugün Ortaçağ'da yaşayamadıkları için ve sanki bu, kutsal bir lanetmiş gibi acı çeken ruhlar var. Bu tür acıları ben de çekerdim ama artık çekmiyorum. O seviyenin ötesine geçtim. Ama kendimi, diyelim ki farklı zaman ve mekânlardaki evrenlere ait farklı iki krallıktaki iki kral olarak düşleyemediğim için üzgünüm. Bunu gerçekte elde edememem bana ıstırap veriyor. Karnım acıkıyor gibi oluyor.

Düşlerde, algılanamaz olanı görmek, gelişkin bir düş gören olarak, çok az elde edebildiğim büyük zaferlerden biri. Düş

görmek, örneğin bir kadın ve erkek nehir kenarında gezinirken aynı anda, farklı olarak kadın ve erkek olduğunu düşünmek. Kendimi Güney Denizi'nde bilinçli bir gemi ve eski bir kitap sayfası olarak görmek –aynı anda, aynı biçimde, aynı netlikte ve birbirine karışmadan, her ikisine de eşit ama ayrı biçimde uyum sağlamak. Bu ne kadar saçma görünüyor! Ama her şey saçma, en az saçma olan da düş görmek.

158

Düşlerinde bile olsa, Porserpina'yı etkilemiş Dis* gibi bir adam için dünyadaki bir kadının aşkı düşten başka ne olabilir?

Shelly gibi, vaktinden önce *Mutlak Kadını* sevdim. Maddi kadınlar bana tat vermezler, hepsi de ne kaybettiğimi anımsatırlar.

159

Sanki okuduğum veya bana anlatılan başkasına ait bir öykü gibi şimdi bana çok uzak gelen ergenliğimde iki kez âşık olmanın aşağılayıcı ıstırabını hissettim. Şimdiki avantajlı noktamdan artık "çok önceleri" veya "yakında" diye adlandıramayacağım geçmişime bakıp, düş kırıklığına bu kadar erken uğramanın benim için iyi bir deneyim olduğunu düşünüyorum.

Hissettiklerimin dışında fazla bir şey olmadı. Dıştan bir bakışla, bir alay insan da aynı içsel sıkıntıyı duydu. Ama...

Duyarlılığımın ve zekâmın eş zamanlı olarak işin içinde olduğu bir deneyimimde, ne kadar hastalıklı görünse de bu düşsel yaşamın benim mizacımda olanlara uygun geldiğini erken fark ettim. Düşümdeki kurmacalar (daha sonra gelişen) beni yorabilir ama acıtmaz ya da küçük düşürmez. Olanaksız sevgililer bizi aldatamazlar ya da bize sahte gülümsemelerle bakamazlar ya da bizi okşarken hesap yapamazlar. Bizi terk edemezler, ölemezler ya da yok olamazlar.

* Dis Pater: Roma'nın yeraltı, zenginlik ve kısmet tanrısı. Yunan tanrısı Hades'e benzer özelliklere sahiptir.

Ruhumuzun büyük endişeleri her zaman, etrafımızdaki yıldızları altüst eden ve güneşi yörüngesinden çıkartan kozmik felaketlerdir. Hisseden tüm ruhlarda, kader er ya da geç bir endişe mahşeri rolünü oynarken, tüm gökler ve dünyalar hüzünlerini üstümüze yağdırır.

Üstün olduğunuzu hissetmek ve kaderin size onarılamaz ve güçlü bir biçimde zavallı olduğunuzu hissettirecek şekilde davranması –kim bu durumda olmakla övünür?

Eğer günün birinde ifade gücünün ışığı tüm sanatı içimde yoğunlaştırırsa uykuya methiye yazarım. Yaşamda uyuyabilme zevkinden daha büyüğünü bilmiyorum. Yaşamdan ve ruhtan tamamen uzaklaşmak, tüm varlıkları ve insanları sürgüne yollamak, anısız ya da yanılsamasız bir gece, geçmiş ve gelecek olmaması...

160

Bütün gün, günün dağınık ve sıkıntılı bulutlarıyla perişan biçimde devrim haberleriyle doluydu. Doğru ya da yanlış olsunlar, bu raporlar bende özel bir rahatsızlık uyandırır, küçümsemeyle karışık bir mide bulantısı hissederim. Bir şeyleri sarsarak olayların değiştirilebileceğine inanılması zekâmı incitir. Benim için şiddetin her türü, insan aptallığının bir alçaklığıdır. Bu anlamda tüm devrimciler aptaldırlar ve reformcular da bir dereceye kadar aptaldırlar –bir dereceye kadar çünkü daha az problem çıkartırlar.

Devrimci veya reformcu –aynı hataya düşüyorlar. Her şey olan, yaşam karşısındaki kendi tavrına ya da hemen her şey olan varlığına hâkim olamadan ya da onu biçimlendiremeden diğerlerini ve dış dünyayı değiştirmeye çalışırlar. Her devrimci ya da reformcu bir kaçaktır. Dış değişim için savaşmak, kendini değiştirebilme yeteneksizliğidir. Reform yapmak kendini onaramamaktır.*

* Ya da: "varolma ruhundan yoksun olmaktır."

Duyarlı ve dürüst bir insan, eğer dünyadaki kötülük ve adaletsizlik canını sıkıyorsa, bunlara karşı bir kampanyayı en yakınından başlatır; kendisinden. Bu görev tüm yaşamı boyunca sürer.

Bizim için her şey dünyayı algılamamızın içindedir. Dünyayı algılama biçimini değiştirmemiz, dünyayı kendimiz için değiştirmek ya da dünyayı değiştirmek demektir çünkü dünya kendi başına bizim için bir şey ifade etmez, bizim ondan ne anladığımız önemlidir. Güzel ve akıcı bir sayfayı yazmamız için gereken iç adalet, ölü duyarlılığımızı canlandıran gerçek reformlar –gerçekler bunlar, bizim gerçeklerimiz, tek gerçek. Dünyadaki başka her şey seyirlik, duygularımızın resim çerçeveleri, düşüncelerimizin kitap ciltleri. Ve bu, varlıkların ve şeylerin renkli bir manzarası –tarlalar, evler, posterler, elbiseler– olsa da ya da sıradan sözler ve tavırlar yoluyla periyodik olarak yüzeye çıkan ve daha sonra aşağıya doğru batan insanlık ifadesinin temel aptallığındaki monoton ruhların renksiz bir manzarası olsa da doğru.

Devrim mi? Değişim mi? Tüm kalbimle gerçekten istediğim, göğü kaplayan gri ve zayıf bulutların dağılması. İstediğim maviliğin ortaya çıkması, hiçbir şey olmayan ve istemeyen açık ve kesin olan bir gerçeğin.

161

Beni sosyal sorumluluk edebiyatından daha fazla rahatsız eden bir şey yok. "Görev" kelimesi, istenmeyen bir misafir gibi bana hoş gelmiyor. "Yurttaşlık görevi", "dayanışma", "insanlık" ve benzeri kelimeler sanki pencereden üstüme dökülen çöpler gibi beni iğrendiriyor. Bu ifadelerin bana ait olduğuna dair bana yakıştırılan dolaylı varsayımdan inciniyorum; yani bu ifadeleri değerli, hatta anlamlı bulduğumun düşünülmesi.

Yakın bir zamanda bir oyuncakçı vitrininde gördüğüm bazı nesneler bu ifadelerin tam da ne anlama geldiğini bana anımsattı. Bir bebeğin ufak masası üzerindeki yapma tabaklar yapma yiyeceklerle doldurulmuştu. Konuşma yeteneği nedeniyle

başkalarının arkadaşı ve yaşama hırsı nedeniyle düşmanı olan gerçek, şehvetli, boş ve bencil bir adam için boş ve anlamsız kelimelerin bebekleriyle oynayarak elde edilebilecek ne var?

Hükümet iki şey üstünde kurulur: Baskı ve aldatma. Parlak ifadelerdeki problem, onların baskıcı ve aldatıcı olamamalarındadır. En fazla sarhoş edebilirler ama bu da başka bir şeydir.

Nefret ettiğim biri varsa o da reformcudur. Bir reformcu dünyanın yüzeysel hastalıklarını görür ve daha temel hastalıkları büyüterek yüzeysel olanları iyileştirmeye çalışır. Bir doktor, hastalıklı bir bedeni normal ve sağlıklı bir bedene dönüştürmeye çalışır ama sosyal alanda neyin hastalıklı, neyin sağlıklı olduğunu bilemeyiz.

Ben, insanlığı yalnızca *Doğa*nın dekoratif boyama konusundaki yeni okullarından biri olarak görüyorum. İnsan ya da ağacı temelde farklı bulmuyorum ve hangisi daha çok dekoratifse, düşünen gözlerim için ilgi çekiciyse onu yeğliyorum. Eğer bir ağaç bana bir insandan daha ilgi çekici geliyorsa o zaman bir ağacın devrilmesi, bir insanın ölmesinden beni daha çok üzer. Çocukların ölümlerinden beni daha fazla üzen batan güneş vardır. Duygularımı her şeyin dışında tutarım ki hissedebileyim.

Bu yarım yamalak düşünceleri, öğleden sonranın derinliklerinden gelen hafif meltem renklenmeye başladığı bir anda yazdığım için kendime neredeyse kızacağım. Aslında renklenen meltem değil içinde kararsız bir biçimde salındığı hava. Yine de meltem renkliymiş gibi hissediyorum ve bu nedenle hissettiğimi söylemeliyim çünkü ben buyum.

162

Yaşamın tüm tatsız deneyimleri –kendimizi kandırmamız, düşüncesiz davranışlarımız, bir erdemden yoksun olmamız– ruhumuzun tözünü etkileyemeyecek olan dış kazalar olarak kabul edilmeli. Bunları diş ağrıları ya da yaşam nasırları olarak görebiliriz. Yani bizi rahatsız eden ama bizim dışımızda kalan şeyler (bize ait olsalar da) ya da onlara, yalnızca organik varo-

luşumuzu ilgilendiren ve yaşamsal işlevlerimizin endişe edeceği şeyler diyebiliriz.

Bu yaklaşıma sahip olunca, bu mistik olmanın özünde vardır, yalnızca dünyadan değil, kendimizden de korunuruz çünkü bize zıt ve dışsal olduğu için içimizdeki yabancı düşmanı ele geçiririz.

Horatius, etrafındaki dünya harap olsa da dürüst insan cesur kalır demiş.* İmge saçma da olsa ortaya konulan şey geçerli. Etrafımızda neyin harap olduğunu kabul etsek de (çünkü başkalarıyla bir arada yaşıyoruz) cesur olmalıyız –adil olduğumuz için değil, biz olduğumuz için. Biz olmak demek dış dünyada harap olanlarla ilgili olmamak demek– onlar için var oluşumuzun tepesine çökseler bile.

Üstün insanlar için yaşam, yüzleşmeleri geri çeviren bir düştür.

163

Doğrudan deneyim, düş gücü olmayanlar için bir kaytarmadır ya da bir saklanma yeridir. Bir kaplan avcısının aldığı riskleri okurken, iz bırakmadan yok olacağı için hissetmeye değer olmayan gerçek riske atılmadan, hissetmeye değer tüm riskleri hissederim.

Eylem insanları, istemeden mantık insanlarının köleleri olurlar. Olguların değerleri yorumlarındadır. Bazıları bir şeyler yaparken diğerleri anlama yatırım yaparak bunu yaşama dönüştürürler. Anlatmak yaratmaktır, öte yandan yaşamak yalnızca yaşanmış olmaktır.

164

Eylemsizlik her şeyi onarır. Eylem yapmamak her şeyi sağlar. Eylem eğilimi yoksa düşlemek her şeydir. Hiç kimse düşleri dışında dünyanın kralı olamaz. Kendisini bilen herkes dünyanın kralı olmak ister.

* Horatius, *Odlar, III.*

Var olmaksızın düşlemek tahtta olmaktır. İstemeksizin arzulamak, taç giymektir. Vazgeçtiğimiz şeye sahibizdir, çünkü onu olmayan güneşin ya da olamayacak ayın ışığıyla rüyalarımızda sonsuza kadar bozulmadan muhafaza ederiz.

165

Bunu beğensem de beğenmesem de ruhuma ait olmayan her şey benim için bir manzara veya dekordan fazlası değil. Mantık yoluyla bir adamın benim gibi canlı bir varlık olduğunu fark edebilirim ama eğer ağaç daha güzelse, benim gerçek, istem dışı varlığımın bir ağaçtan daha az önemi var. Bu nedenle insana ait olaylarını –tarihin büyük ortak trajedilerini ya da tarihi nasıl düzenliyorsak onu– orada görülen ruhsuz figürleriyle renkli duvar süsleri olarak görüyorum. Çin'deki trajediler üzerine iki kez bile düşünmem. Kanla ve hastalıkla boyanmış olsa da bu, uzaktaki bir manzaradır.

Ne kadar samimi olduğunu bilmediğim (çünkü kolektif hareketleri samimi bulduğumu söyleyemem çünkü birey, yalnızca kendisi olarak duygu sahibi olabilir) bir işçi gösterisini ironik bir hüzünle anımsıyorum. Gösteriye gidenler aptal varlıklardan oluşan kalabalık ve kabadayı bir gruptu ve çeşitli sloganlar atarak benim yabancı kayıtsızlığımdan geçiyorlardı. Hemen iğrendim. Yeterince kirli bile değillerdi. Gerçekten acı çekenler bir grup oluşturmazlar veya sürü halinde dolaşmazlar. Acı çeken, yalnız çeker.

Ne kadar zavallı bir grup! İnsanlıktan ve gerçek acıdan ne kadar yoksunlar! Gerçek ve inanılmazlar. Kimse onları bir roman sahnesi veya zemin tanımlaması olarak kullanamaz. Nehirden, yaşam nehrinde yüzen pislikler gibi geçiyorlardı ve onların geçişini görmek midemi rahatsız etti ve uyku bastırdı.

166

İnsanın yaşadığı hayata dikkatle bakınca, hayvanların yaşamından farklı bir şey göremem. İnsanlar da hayvanlar da şeylerin ve dünyanın içine bilinçsizce atılmışlar. Her ikisinin

de boş zamanları var, her ikisi de günler günleri takip ettikçe aynı organik döngüyü tamamlıyor, her ikisi de düşündüğünün ötesinde bir şey düşünmüyor, yaşadığının ötesinde bir şey yaşamıyor. Bir kedi güneş altında yuvarlanıp uyumaya gider. İnsan, tüm karmaşasıyla, yaşamda yuvarlanıp uyumaya gider. Her ikisi de ne olduğuna dair acımasız yasadan kaçamaz. Her ikisi de var olmanın ağırlığından silkinemez. Büyük insanlar şöhreti severler ama bu kişisel ölümsüzlüğün şöhreti değildir, her zaman katılmaları gerekmeyen soyut bir ölümsüzlüktür.

Aklıma sıkça gelen bu düşünceler yapı olarak tiksindiğim bir kişilik konusunda içimde bir hayranlık uyandırıyor. Yani mistiklerden ve çilecilerden bahsediyorum –Tibet münzevileri, tüm kolonlar üstündeki Simeon Styliteler.* Bu insanlar her ne kadar saçma yollarla da olsa hayvan yasalarından kurtulmaya çalışırlar. Delice hareket etseler de bu adamlar, başkalarının güneş altında yuvarlanmalarına ve düşünmeden ölümü beklemelerine neden olan yasayı reddederler. Sütun tepesinde de olsalar gerçekten de bir arayış içindedirler, karanlık bir hücrede bile arzular taşırlar, acı çekerken ve şehit olmaya hazırken bile bilmedikleri şeyi arzularlar.

Geride kalan ve çeşitli karmaşıklıklarda hayvan yaşamı yaşayan bizler, konuşmadan, sahneyi gezinerek geçenleriz ve geçmenin şatafatlı ağırbaşlılığından tatmin oluruz. Köpekler ve insanlar, kediler ve kahramanlar, pireler ve dâhiler –yıldızların engin durgunluğu altında varoluşta eğlenirken, bunun hakkında düşünmeyiz (en gelişmiş düşüncemiz düşünme hakkındadır). Diğerleri –acı ve fedakârlığın mistikleri– bedenlerinde ve günlük yaşamlarında gizemin sihirli varlığını en azından hissederler. Görünen güneşi reddettikleri için kaçarlar. Çok doludurlar çünkü kendilerini dünyanın hiçliğinden boşaltmışlardır.

Onlardan bahsederken kendimi mistik gibi hissediyorum ama biliyorum ki ne zaman hevese kapılsam yazdığım bu keli-

* Saint Simeon Stylites (İÖ. 388-459) Halep yakınlarındaki bir sütunun tepesinde küçük bir platformda kırk yedi yıl yaşamasıyla bilinen münzevi Süryani aziz. Takipçilerinden ayırmak için Yaşlı Simeon Stylites olarak da adlandırılır.

melerden daha fazlası olamam. Her zaman, tüm insanlık gibi Rua Dos Douradores'e aitim. Her zaman bir nesirde ya da nazımda bir büro çalışanıyım. Mistik olarak ya da olmayarak hep böyle, mahalli boyun eğmiş, duygularımın ve oluştuğu anların hizmetkârı biçiminde kalacağım. Sessiz gökyüzünün büyük mavi örtüsü altında, anlaşılmaz bir törenin uşağı olarak, bu tören için yaşam giysisi giymiş, nedenini bilmeden tören –ya da buradaki rolüm– bitene dek adımlar atan, davranışlar, duruşlar ve ifadeler sergileyen biri olacağım ve bahçenin arkasında, aşağıdaki büyük barakalarda olduğu söylenen nefis yemeklerden yiyeceğim.

167

O günlerden birinde her şeyin monotonluğu, sanki hapse atılmışım gibi üzerimde baskı oluşturdu. Oysaki her şeyin monotonluğu yalnızca benim monotonluğum. Henüz dün bile görmüş olsam her yüz, bugün farklı çünkü bugün dün değil. Her günün aynı olduğu gün ve dünyada birbirine benzeyen günler yok. Tanımlamayı yalnızca ruhumuz yapar –samimi olarak hissedilen ama yanlış bir tanımlama– ve böylece her şey benzer ve basit olur. Dünya farklı köşelerdeki farklı olgular setidir ama eğer miyopsak, onu sürekli ve tanımlanamaz bir sis olarak görürüz.

Kaçmak istiyorum. Bildiklerimden, benim olandan, sevdiğimden kaçmak. Olanaksız Hindistanlara ya da her şeyin güneyindeki büyük adalara değil ama burası olmayan herhangi bir yere –bir köy ya da çöl– gitmek istiyorum. Bu değişmeyen yüzleri, bu rutini, bugünleri görmek istemiyorum. Dinlenmek, yerleşmiş rolümden uzaklaşmak istiyorum. Uykunun bana dinlenme olarak değil, yaşam olarak gelmesini istiyorum. Deniz kenarında bir kabin veya dağlarda bir mağara bunu bana sağlayabilir ama ne yazık ki arzum sağlayamaz.

Kölelik yaşam yasası ve tek yasa çünkü boyun eğilmeli; karşı konulamaz, kaçmanın yolu yoktur. Bazıları köle olarak doğarlar, diğerleri de buna zorlanırlar. Özgürlük için olan

korkakça sevgimiz –eğer varsa, buna alışamadığımız için bunu reddederiz– köleliğin içimize ne kadar işlemiş olduğunun delilidir. Bunu bilerek her şeyin monotonluğundan özgürleşerek– yani kendi monotonluğumdan, bir kulübede veya mağarada yaşamak istediğimi söylemiştim. Deneyimimden bilerek, monotonluk benden kaynakladığına göre, hep benimle beraber olacaksa bu kulübeye ya da mağaraya gitmeye cesaret etmeli miyim? Ben kendim olduğum için bulunduğum yeri boğucu hissediyorsam –başka nerede daha kolay nefes alabilirim, eğer hastalık etrafımda değil de ciğerlerimdeyse? Saf gün ışığını ve kırları, açık okyanusu ve uzanan ufku özleyen ben yeni yatağıma, yemeğime, sokağa dört kat inerek ulaşmamaya, köşedeki tütüncü dükkânına gitmemeye, dükkânının dışında duran berbere günaydın dememeye alışabilecek miyim?

Etrafımızdaki her şey bir parçamız olur, fiziksel duyularımıza ve yaşam duygumuza sızar ve *Büyük Örümcek*in salgısı gibi fark ettirmeden bizi yakında olan her şeye bağlar, yavaş ölümün rüzgârla sallanan yumuşak yatağında bizi yatıştırır. Her şey biz olur, biz her şey oluruz ama eğer her şey hiçlikse, bunun ne yararı var? Bir güneş ışığı, üzerimizden geçtiğini bize anlatan bir bulut gölgesi, artan bir esinti, geçtiğinde ortaya çıkan sessizlik, bir ya da başka yüz, birkaç ses, konuşan kızların arada duyulan kahkahaları, anlamsız ve paramparça hiyeroglifleriyle yıldızlar.

168

...Ve yaşamdan ürkekçe nefret eden ben, ölümden hayranlıkla korkuyorum.* Sanki büyük korku ve yokluk bir arada olabilirmiş gibi, ondan aynı anda bir hiç ve başka bir şey olarak korkuyorum. Sanki tabutum bedenli bir ruhun ebedi nefesini hapsedebilir, sanki ölümsüzlük hapsedilerek işkenceye maruz kalabilir gibi korkuyorum ancak şeytani bir ruhun icat edebileceği

* Ya da: "...isteksizce sevdiğim yaşam ile hayranlık duyarak korktuğum ölüm arasında..."

cehennem fikri bence bu tür bir kafa karışıklığından kaynaklanıyor –zıt ve birbirini kirleten iki farklı korkunun birbirine karışması.

169

Yazdığım her şeyi sayfa sayfa ve sakin bir kafayla yeniden okudum ve tamamen değersiz bularak yazmasaydım iyi olurmuş diye düşündüm. İster imparatorluklar, ister cümleler olsun elde ettiklerimiz (artık elde edildikleri için) gerçek şeylerin en kötü yönleri olurlar; geçicidirler ama şimdi, bu ağır saatlerde, yeniden okuduğum bu sayfalar hakkında beni üzen veya sıkıntıya sokan konu bu değil. Beni üzen onları yazarken içine girdiğim sıkıntıya değmemeleri. Onları yazarken harcadığım zaman, şimdi parçalanan bir yanılsamadan başka bana değecek bir şey kazandırmadı.

Ne zaman bir şeyin peşinden koşsak, hırsla koşarız ama ya hırsımızı tatmin edemeyiz ve fakir aptallar oluruz ya da tatmin ettiğimizi zannedip zengin aptallar oluruz.

Beni üzen şey en iyi yazımın bile kötü olması –eğer varsa düşlediğim başka biri bu işi daha iyi yapardı. Sanatta ya da yaşamda yaptığımız her şey, yaptığımızı düşündüklerimizin eksik bir kopyasıdır. İç ve dış, mükemmellik kavrayışımızı yalanlar. Ulaşılması gereken standarda ulaşamazken, aynı zamanda düşündüğümüz standarda da ulaşamaz. Dışta olduğu gibi içte de bir boşluğuz, beklentilerimizin ve elde ettiklerimizin paryalarıyız.

Yalnız insan ruhunun gücüyle kaçış sayfalarını arka arkaya ürettim, yaşayan hecelerin yanıltıcı büyüsüyle tek tek ortaya koyduğumu değil, yazdığımı düşündüğümü yazdım! Sanki ironik bir büyücünün büyüsünün etkisiyle, içimde kaynayan yaşam hakaretleri karşısındaki yanıltıcı bir intikam gibi kanatlandığım anlarda –kalemimin darbelerinden daha çevik olarak– kendimi kendi mısralarımın şairi olarak düşündüm.

Yalnızca onları kovalayan rüzgâr arkada kalıp, son yağmurlar da güneye gittikten sonra güvenilir güneşin mutluluğu şehir tepelerine geri döndü ve her renkten binaların yüksek camlarından dışarıya çıkan demirlere gerili iplere asılmış beyaz çamaşırlar görünmeye başladı.

Ben de var olduğum için mutluluk hissettim. Zihnimde, büroya zamanında ulaşmak gibi büyük bir amaçla kiralık odamdan ayrıldım ama bugün yaşama zorunluluğu, yıllıkta yazan saatlerde, güneşin her yerde eylem ve boylamlara göre doğacağına dair diğer iyi zorunluluğa eşlik ediyordu. Mutluydum çünkü kendimi mutsuz hissedemiyordum. Dikkat etmeden, emin olarak sokakta yürüdüm çünkü çalıştığım büro ve beraber çalıştığım insanlar kesin şeylerdi. Neden olduğunu bilmeden özgürlüğümü hissettim. Rua da Prata kaldırımı kenarındaki sepetlerde güneş altında iyice sarı görünen muzlar satılıyordu.

Tatmin olmam için çok az şey gerekir; yağmurun durması, bu mutlu Güney'de parlayan bir güneş, üzerindeki kara lekelerle daha sarı görünen muzlar, onları sattığımız insanların sesleri, Rua da Prata kaldırımı, kaldırımın sonundaki yeşilimsi altın rengi ve mavi rengi karışımıyla Tejo, evrenin bu bilindik tüm köşeleri.

Kaldırımda dizili olan muzlar, şirret satıcı kadınların sesleri ve bir oğlan çocuğunun sokağın diğer köşesinde sattığı günlük gazeteler –yaşarken artık bunları göremeyeceğim bir gün gelecek. Başka muzların, satıcı kadınların, başka günlere ait gazetelerin –eğilip bakanların bunu göreceği– de olacağını biliyorum ama canlı olmadıkları için değişseler bile, var olacaklar. Ben ise yaşadığım için aynı kalsam da geçiciyim.

Bugünün anısına kolayca muz satın alabilirim; bugünün güneşi onlar üstünde kaynaksız bir ışıldak gibi odaklanmış ama törenler, semboller, sokakta bir şey satın almak beni utandırır. Belki muzları doğru bir şekilde sarmazlar. Onları bana satmaları gerektiği gibi satmazlar çünkü alınmaları gerektiği

gibi onları satın almayı bilmiyorum. Fiyat sorarken sesimi garip bulabilirler. Yaşamak, yalnızca güneş ışığında muz satın almak olsa bile, yaşamayı göze almaktansa yazmak daha iyi. Güneş parladıkça orada satılacak muzlar olacak.

Belki sonra... Evet, sonra... Bir başkası belki... Ya da belki de değil...

171

Birçok insanın yaşam biçimlerindeki aptallık dışında yalnızca bir şey beni şaşırtıyor: aptallıktaki zekâ.

Görünürde, sıradan yaşamların monotonluğu dehşet verici. Öğle yemeğimi yediğim bu basit lokantada, tezgâhın arkasındaki aşçının ve masamın yanında bana hizmet eden, otuz yıldır garson olduğunu düşündüğüm yaşlı garsona bakıyorum. Kırk yıldır bu aşçı, çoğu zamanını mutfakta geçirmiş, fazla boş zamanı olmamış, az uyumuş, doğduğu şehre pek gitmemiş, tereddüt etmeden ve pişmanlıkla dönmüş, az kazandığı ve bir harcama planı olmadığı az parayı biriktirmiş, eğer mutfaktan emekli olup Galiçya'da satın aldığı bir parça toprağa giderse hastalanacak. Kırk yıldır Lizbon'da yaşıyor, Rotunda'ya* ya da tiyatroya gitmemiş, bir kez soytarıları hâlâ yaşamının iç yıkıntılarında yaşayan Coliseum da sirke gitmiş. Evli, –nasıl ya da neden olduğunu bilmiyorum– dört oğlu ve bir kızı var. Tezgâhtan bana doğru eğilince, gülümsemesi önemli derecede ciddi bir mutluluk taşıyor. Rol yapmıyor, bunu yapması için bir neden de yok. Mutlu görünüyorsa, gerçekten de öyledir.

Ya bana hizmet eden ve müşterilerine bugüne dek servis ettiği milyonuncu kahveyi önüme koyan yaşlı garsona ne demeli? Aşçınınkine benzer bir yaşamı var? Tek fark mutfakla yemek salonu arasındaki dört, beş metrelik mesafede işlerini görmeleri. Bunun dışında garsonun iki oğlu var, sıkça Galiçya'ya gider, Lizbon'u aşçıdan daha iyi bilir, dört yılını geçirdiği ve aynı derecede mutlu olduğu Oporto'yu da bilir.

* Marquay Pombal Meydanı: Lizbon'da önemli bir kavşak.

Bu yaşamların panoramasını düşünmek beni şaşırtıyor ama onlar için dehşet, üzüntü ve kızgınlık duymadan önce, dehşet, üzüntü ve kızgınlık duymayanların bunları duymaya hakkı olduğunu düşünüyorum –yani, bu hayatları yaşayanların. Edebiyatın temel hatası bu: diğerlerinin de bizim gibi olduğunu ve bizim gibi hissetmesi gerektiğini varsaymak. Neyse ki insanlık için herkes neyse o, başka birkaç kişi daha olabilenler dâhilerdir.

Aslında neyin verildiği, her zaman verilen kişiye ya da nesneye bağlıdır. Aşçıyı kapıya yönelten sokaktaki ufak bir olay, benim özgün bir fikir üzerinde düşünmemle, önemli bir kitap okumamla ya da yararsız düşlerle eğlenmemle karşılaştırılınca onu daha fazla eğlendirebilir. Eğer yaşam temelde monotonluksa, benden daha çok bundan kaçabilir, benden daha kolay kaçabilir. Gerçek bende ya da onda değildir çünkü kimsede değildir ama mutluluk ona aittir.

Akıllı insan kendi varlığını monotonlaştırır ve böylece, en ufak bir olay bile muhteşem olur. Aslan avcısı üçüncü aslandan sonra heyecan duymaz. Monoton aşçım için sokaktaki ilk dövüş ortalama bir kıyamettir. Lizbon dışına hiç çıkmamış bir kimse Benfica'ya tramvayla giderken sonsuzluğa doğru yolculuk yapar. Sintra'ya* gidiyorsa Mars'a gittiğini zanneder. Dünyayı dolaşmış olan biri, beş bin mil içinde bir yenilik bulamaz çünkü yenilikle ilgili soyut düşüncesi, yeni gördüğü ikinci şeyden sonra denizde kaybolurken ancak yeni şeyleri bulabilir –hep bir yenilik, sürekli yeniliğin eski rutini.

Hüzün içermeyen duyuları ve ruhundan başka bir şeyi olmayan gerçek bir bilge, okuma bilmeden ve kimseyle konuşmadan, oturduğu sandalyeden dünyanın tüm manzarasından zevk alabilir.

Var oluşu monotonlaştıralım ki monoton olmasın. Günlük yaşamı sıradanlaştıralım ki ufak şeyler bize zevk versin. Her zaman aynı sıkıcı ve yararsız işleri yaptığım büro günlerim

* Lizbon'un kuzey batısında, güzel iklimi, yeşil doğası ve Mağribi ve Portekiz krallarının inşa ettirdiği saraylarla ünlü eski bir yerleşim.

kaçma düşüncelerimle, uzak adaların düşsel kalıntılarıyla, farklı çağlardaki festival eğlenceleriyle, başka manzaralarla, duygularla ve başka bir benle noktalanır ama iki kayıt arasında fark ederim ki eğer bütün bunlar olsa da hiçbiri benim olmaz. Hem düşlerimde krallar olması yerine patronum Vasques'in olması en iyisi. Olanaksız parklardaki büyük gezintiler yerine Rua dos Douradores'deki büromda olmak daha iyi. Vasques patronum olduğu için kralları düşlemekten zevk alabilirim. Rua dos Douradores'de bürom olduğu için olmayan manzaraların içsel görünümlerinden zevk alabilirim. Düşlerimdeki krallarım olsaydı, düşleyecek neyim kalırdı? Olanaksız manzaralarım olsaydı, düşlenecek başka hangi olanaksızlıklarım olurdu?

Bana monotonluğu verin –aynı eski günlerin sıkıntılı tekrarı, bugünün dünün tam kopyası olması. Bu arada gözlemci ruhum, gözümün önünden geçip giderken dikkatimi dağıtan sinekten, hangi sokaktan geldiğini bilemediğim yükselen kahkahadan, büroyu kapama zamanı gelince hissettiğim özgürlükten, tatil gününün sonsuz dinlencesinden zevk alsın.

Her şey olabildiğimi düşleyebilirim çünkü hiçbir şeyim. Bir şey olsam düşleyemezdim. Bir muhasebe elemanı Roma imparatoru olduğunu düşleyebilir ama İngiltere kralı bunu düşleyemez çünkü İngiltere kralı düşünde kendisinden başkası olamaz. Gerçekliği bu hisse engel olur.*

172

Bayır değirmene doğru gider ama bu çaba bir yere gitmez.

Erken bir sonbahar öğleden sonrasıydı, gökyüzünde soğuk ve ölü bir sıcaklık vardı ve bulutlar ışığı nem perdesiyle örtmüşlerdi.

Kader bana iki şey vermişti; muhasebe defterleri ve düş görme yeteneği.

* Ya da: "varolmasına izin vermeyecektir."

173

Düş, uyuşturucuların en kötüsüdür çünkü en doğalıdır. Alışkanlıklarımızın içine diğer uyuşturuculardan daha iyi girer. İçeceğimize konulmuş bir zehir gibi onu fark etmeden alırız. Acı vermez, renginizi soldurmaz, nakavt etmez ama bunu alan ruh tedavi edilemez çünkü kendisi halini alan bu zehri asla atamaz.

Puslu bir manzara gibi...

Düşlerde, sıradanların başlarını imgelerle taçlandırmayı, sıradanlığı gizemle ve basiti dolambaçlı yolla göstermeyi, karanlık köşeleri ve unutulmuş eşyaları yapay güneşle parlatmayı, ne zaman yazsam (kendimi avutur gibi) tespitlerime değişkenlik katmayı öğrendim.

174

Kötü uyunan bir gece sonrasında bizi kimse sevmez. Bizden uzaklaşan uyku, bizi insan yapan bir şeyi de beraberinde götürür. Etrafımızdaki cansız havaya bile sinen gizli bir rahatsızlık hissederiz. Hem kendimizden uzaklaşan biziz. Bu sessiz diplomatik savaş kendi benliklerimiz arasındadır.

Bugün ayaklarımı ve ağır yorgunluğumu sokaklarda sürüdüm. Ruhum bir ip yumağına dönüştü ve ben neysem, ne idiysem, ben olan ben adını unuttu. Yarınım olacak mı, bilmiyorum. Tek bildiğim uyumadığım ve belli zamanlarda hissettiğim kafa karışıklığının iç sesimde uzun sessizliklere neden olması.

Ah, başkalarının kullandığı büyük parklar, çok kişinin bildiği bahçeler, beni tanımayanların yürüdüğü sıralı ağaçlar olan yollar! Yüzeysel olmaya cesaret edemeyen birisi olarak uykusuz geceler arasında dondum ve derin düşüncelerim biten bir düş gibi irkiliyor.

Ben, içine hapsolmuş, utangaç ve sinsi hayaletlerle dolu dul bir evim. Her zaman yan odadayım ya da onlar oradalar ve ağaçlar yüksek sesle etrafımda hışırdıyor. Dolaşıyorum ve buluyorum. Dolaştığım için buluyorum. Ah, bu sensin, önlüklü çocukluk günlerim!

Bu sokakta yürüdüğüm sürede, ayakta uyuyan biri, savrulan bir yaprak gibiyim. Hafif bir rüzgâr beni yerden kaldırıyor ve manzaranın detaylarında alacakaranlığın sonu gibi dolaşıyorum. Sürüklenen ayaklarımda gözkapaklarımın ağırlığını hissediyorum. Yürüdüğüm için sanki uyuduğumu hissediyorum. Sanki dudaklarım mühürlü gibi ağzım kapalı. Bir gemi batarmış gibi yürüyorum.

Hayır, uyumadım ama uyumadığımda daha çok kendim oluyorum ve yine uyuyamıyorum. Kendimi avuttuğum bu yarım ruhsal durumda gerçekten rastlantısal ve sembolik bir ebediyetteyim. Bir iki kişi beni tanırmış ve garipmişim gibi bana bakıyorlar. Gözkapaklarıma sürten gözlerle onlara baktığımın pek farkında değilim. Daha çok dünyanın var olduğunu bilmek istemiyorum.

Çok uykuluyum, çok uykuluyum, tamamen uykuluyum!

175
*(First Article)**

Ait olduğum nesil, beyni ve kalbi olanların destek bulamadıkları bir dünyaya doğdu. Önceki nesillerin yıkıcı çalışmaları dini alanda korunma, ahlaki alanda bir yol gösterme, politik alanda bir sükûnet olmayan bir dünyayı bize bıraktı. Metafizik sıkıntıların, ahlaki endişelerin ve politik huzursuzlukların ortasına doğduk. Nesnel formüllerle, yalnızca mantık ve bilim yöntemleri kullanarak sarhoş edildik. Bizden önceki nesiller bu yolla Hıristiyanlığı yerle bir ettiler çünkü İncil eleştirileri –tekstten mitolojiye doğru gelişen eleştiriler– İncil'i ve Yahudilerin eski kutsal metinlerini kuşkulu mit, efsane ve edebiyat yığınlarına çevirdi. Bu arada bilimsel eleştiriler İncil'in ilkel 'bilimindeki' hataları ve kurnazlıkları zamanla ortaya çıkarttı. Aynı zamanda özgür araştırma ruhu tüm metafizik problemleri ve metafizikle ilgili dinsel problemleri açığa çıkarttı. "Pozitivizm" diye adlandırılan bulanık kavramdan sarhoş olan bu nesiller, yaşama ait tüm ahlak kurallarını eleştirdiler ve ince-

* Özgün metinde İngilizce: İlk makale.

lediler. Doktrinler çarpışmasından bunların hiçbirinin kesin olmadığı ortaya çıktı ve bu nedenle bir sıkıntı yükseldi. Kültürel açıdan bu kadar disiplinsiz bir toplum politik açıdan yardımcı olamaz, kaosunun kurbanı olabilirdi. Böylece, sosyal yeniliklere aç olan bir dünyaya uyandık –yakalayamadığı bir özgürlüğü ve tarif edemediği bir gelişimi neşeyle kovalayan.

Babalarımızın beceriksiz eleştirileri bize Hıristiyan olma olasılığını miras bırakmadığı için olanaksızı kabul etmeyi de miras bırakmadı. Bize kurulu ahlak kurallarına inançsızlığı miras bırakırken, ahlaka ve huzurlu bir insan beraberliğinin kurallarına karşı kayıtsız kalmayı miras bırakmadı. Politikanın dikenli problemini kuşkuda bırakırken, zihinlerimizi çözüm yolu için ilgisiz bırakmadı. Babalarımız neşeyle yıktılar çünkü yaşadıkları çağ geçmişin sağlamlığından izler taşıyordu. Yıktıkları şey topluma güç veriyordu ve binanın çatırdadığını anlamadan onların bunları yok etmelerini sağladı. Yıkımı ve sonrasını miras aldık.

Bugün dünya yalnızca aptallara, duyarsızlara ve tedirginlere ait. Bugün yaşama ve zafer kazanma hakkı, tımarhaneye giriş şartlarıyla aynı biçimde veriliyor; düşünme yeteneksizliği, ahlaksızlık ve sinirlilik hali.

176
Akıl Hanı

İnanç ve eleştirinin yarı yolunda akıl hanı yer alır. Akıl, inanç olmadan anlaşılabilen şeyler olabileceğine dair inançtır ama hâlâ bir inançtır çünkü anlamak bir şeyin anlaşılabilir olduğu öngörüsü üstüne kurulur.

177

Anlatılmazı anlattığımızı düşünerek bizi anlık yanılsamalara düşürebilecek olan metafizik kuramlar; kapalı kapılardan hangisinin erdeme açıldığına dair bir saatliğine bizi kandırabilecek olan ahlaki kuramlar; matematik dışında çözülebilecek bir problem yokken problemi çözdüğümüze dair bir gün boyun-

ca bizi ikna edebilecek politikalar... Yaşam karşısındaki yaklaşımımız, bu bilinçli ve boş aktiviteler olarak özetlenirse, bundan zevk almayız ama en azından acı da duymayız.

Toplum üyelerinin, bizi yöneten yasaları ortadan kaldırmaya ve engellemeye yönelik tüm çabaların boş olduğunu – çünkü acımasız yasalar bizi yönetiyor– fark etmeleri, uygarlığın tepe noktasına ulaşıldığına dair en iyi belirtidir. Bizden daha güçlü olan ve bizden daha iyi olmayan tanrıların kapris-lerine zincirlenmiş köleler olabiliriz ama bizim gibi onlar da soyut (adaletten ve iyilikten üstün olan, iyi ve kötü karşısında kayıtsız kalan) *Kader*in demir pençesindedirler.

178

Biz ölümüz. Yaşam dediğimiz gerçek yaşamımızın uyku hali, gerçek halimizin ölümü. Ölüler doğarlar, ölmezler. Dünyalar gözümüzün önünde değişir. Yaşadık zannederken ölüyüzdür. Ölünce yaşamaya başlarız.

Uyku ve yaşam arasındaki ilişki, yaşam dediğimiz şeyle ölüm dediğimiz şey arasındaki ilişkinin aynısıdır. Uyuruz ve yaşam bir düştür. Mecaz ya da şiirsel olarak değil, gerçekten böyledir.

Yaptıklarımız arasında üstün olduğunu düşündüklerimiz ölümle ilgilidir ve ölümdür. İdealler yaşamın anlamsız olduğunun kabulünden başka şeyler değillerdir. Sanat, yaşamın olumsuzlanmasıdır. Heykel, ölümü bozulmaz bir malzemede hapsedebilmek için şekillendirilmiş ölü bir bedendir. Yaşama dalmak gibi görünen zevk almak aslında kendimize dalmaktır, yaşamla aramızdaki ilişkiyi kesmektir ve ölümün heyecanlandıran gölgesidir.

Yaşamak ölmek anlamına gelir çünkü yaşadığımız her gün yaşamdan bir gün eksilir.

Rüyalarda yaşarız, olanaksız ormanlarda dolaşan gölgeleriz. Buradaki ağaçlar evlerdir, adetlerdir, fikirlerdir, ideallerdir ve felsefelerdir.

Tanrı'yı hiç bulmadan, var olup olmadığını hiç bilmeden! Bir dünyadan diğerine, bir bedenden diğerine geçerek, yanılsamalarla şımartılarak, hatalarla okşanarak...

Gerçeğe hiç ulaşmadan, hiç dinlenmeden! Tanrı'yla hiç birleşmeden! Hiçbir zaman tam huzurlu olmadan, onun ipucuyla ve onu arzulayarak!

179

İnsanlıkta bulunan çocukça bir içgüdü nedeniyle aramızdaki en kibirli kişinin bile, bir insansa ve deli değilse, bir Kutsal Baba'ya, ona yol gösterecek bir baba eline ihtiyacı vardır. Bu hangi şekilde ya da biçimde olursa olsun, yeter ki dünyanın gizeminde ve karmaşasında bize yol göstersin. Her birimiz yaşam rüzgârının yerden kaldırıp daha sonra yere attığı toz taneleriyiz. Daha büyük bir güce dayanmalıyız, küçük elimizi başka bir elin tutmasına izin vermeliyiz çünkü bugün hep belirsiz, gökyüzü hep uzak ve yaşam bize yabancı.

Yükseklere ulaşanlarımız her şeyin ne kadar belirsiz ve boş olduğunu daha derinden anlayanlardır.

Belki de bir yanılsama içindeyiz. Bizi yönetenin bilinç olmadığı kesin.

180

Eğer günün birinde mali açıdan güvende olursam, özgürce yazar ve yazdıklarımı yayımlarsam, zorlukla yazdığım ve yazdıklarımı hiç yayımlatamadığım bu zor yaşamı özleyeceğimi biliyorum. Ne kadar sıradan da olsa yalnızca bunu tekrar yaşayamayacağım için özlemeyeceğim, aynı zamanda her tür yaşamın kendine has bir niteliği ve zevki olduğu için de özleyeceğim. Daha iyi de olsa başka bir yaşama geçersek, aynı zevk olmayacak, nitelik farklı olacak. Bu duygu ortadan kalkana dek eksik bir şeyler olacak.

Günün birinde taşıdığım niyet haçını iyi bir *Azap* yoluna taşıyabilirsem, bu iyi *Azap* yolundan başkasını, değersiz, sıra-

dan ve mükemmel olmayan zamanlarımı ararım. Bir anlamda azalmış olurum.

Yorgunum, neredeyse boş olan büroda bütün gün aptalca işler yaptım. İki eleman hasta, diğerleri de burada değiller. Arkadaki müstahdem dışında büroda yalnızım. Arkama bakabilince geleceği özlüyorum ve ne kadar saçma da olsa tüm bunları özlüyorum.

Beni burada sanki sağlam bir kasa içinde dünyanın üzüntülerinden ve zevklerinden uzakta hangi tür tanrılar tutuyor diye sormaya niyetleniyorum.

181

Akşamüstü akşama evrilirken, son ışıkların soluk gölgeleri arasında şehrin değişimi içinde düşünmeden dolaşmayı severim ve sanki hiçbir şeyin çaresi yokmuş gibi dolaşırım. Benimle birlikte, duyumsamaktan çok düşlemekten hoşlandığım belirsiz bir hüzün taşırım. Ayaklarım beni sürüklerken, içimdeki bir kitabı okumadan karıştırırım. Hızla geçen imgeler serpiştirilmiş bir kitaptır ve buradan hiç tamamlanamayan bir fikir geliştirmenin zevkine varırım.

Baktıklarını hızla okuyanlar vardır ve tam anlamadan bitirirler. Böylece ben, ruhumda kayan bir kitapta, puslu bir öyküyü, başka bir gezginin anılarını, ortada bahçe yollarıyla alacakaranlık ya da ay ışığı tanımları parçalarını ve geçen çeşitli ipeksi şekilleri derliyorum...

Bir ya da başka sıkıntıyı birbirinden ayırmıyorum. Akşamüstü yolda ve düşlediğim kitapta aynı anda yürüyorum ve bu yollardan gerçekten geçerim. Açık denizdeki bir gemi güvertesindeymiş gibi göçer ve dinlenirim.

Uzun bir eğri çizen sokağın iki ucundaki ölü lambalar aniden beraberce yandılar. Sanki pat diye bir ses çıkartarak üzüntüm artar. Kitap bitmiştir. Soyut sokağın yapışkan havasında yalnızca duygunun dışsal bir sızıntısı kalır. Bu ruhumun bilincine damlayan aptal bir Kader salyası gibidir.

Gece çökerken başka bir şehrin başka bir yaşamı. Geceyi seyreden başka bir ruh. Kararsız, alegorik, gerçekdışı algılanabilecek biçimde yürüyorum. Birinin anlattığı bir öykü gibiyim. Öyle iyi anlatılmış ki bölümlerin birinin başında bunun dünyaya ait olduğuna dair somut bir ipucu elde ediyorum: "Bir adamın şu ya da bu isimli sokakta yürüdüğünün görüldüğü andan itibaren."

Yaşamla ne işim var?

182
Ara

Başlamadan, başımı öne eğerek yaşamdan çekildim çünkü düşlerde bile onu çekici bulmadım. Düşler beni yordu ve bu da bende sanki sonsuz bir yolun sonuna ulaşmışım gibi yanlış, dışsal bir duyuya neden oldu. Kendimden taşıp bilmediğim bir yere ulaştım ve orada yararsızca kaldım. Bir zamanlar olduğum bir şeyim. Hiçbir zaman olmayı hissettiğim yerde değilim ve eğer kendimi arasam, beni kimin aradığını bilmiyorum. Her şeyden sıkılarak duyarsızlaşıyorum. Ruhumdan kovulduğumu hissediyorum.

Kendimi izliyorum. Kendimin seyircisiyim. Bana ait hangi bakış olduğunu anlamadan, duyularım dışsalmış gibi gözümün önümden geçiyorlar. Ne yapsam sıkılıyorum. Gizeme uzanan köklerine kadar, her şeyde sıkıntımın rengi var.

Zamanın bana verdiği çiçekler soldular bile. Yapabileceğim tek şey taç yapraklarını yavaşça kopartmak ve bu, ileri yaşta çok rahatsız edici. En ufak bir eylem bile kahramanca bir çaba gibi üstümde ağırlık yapıyor. En ufak bir hareket düşüncesi bile, sanki gerçekten yapacakmışım gibi beni yoruyor.

Arzuladığım hiçbir şey yok. Yaşam canımı acıtıyor. Olduğum yerde ya da olabileceğimi düşündüğüm başka bir yerde kendimi iyi hissetmiyorum.

İdeal olan bir fıskiyenin yanlış hareketiyle yetinmek olabilir –aynı yere düşmek için yükseğe çıkmak, güneş altında anlamsızca parlamak, düş gören düşünde nehir görsün ve dalgınca gülümsesin diye gecenin sessizliğinde ses çıkartmak.

Sıcak ve aldatıcı günün donuk başlangıcından bu yana, bunalmış şehrin üstünde şekilsiz bulutlar dolaşıyorlar. Nehir ağzına doğru vahşice üst üste binmişler ve ikaz eden bir trajedi gibi sokağın değişen güneş karşısındaki belirsiz hıncına dağılıyorlar.

Gün ortasında, işi yemek için bırakınca, solgun atmosferde uğursuz bir beklenti asılı kalmıştı. Dağınık bulut parçaları ön planda kararıyorlardı. Şatoya doğru gökyüzü açıktı ama maviliğinde uğursuz bir şey vardı. Güneş çıkmıştı ama çekici değildi.

Saat bir buçukta büroya döndük. Gökyüzü, yalnızca şehrin eski bölümleri üzerinde, nehir ağzında daha açık gibiydi ve görüş daha açıktı. Şehrin kuzey bölümünde karanlık, zalim bulutlar siyah ellerinin ucundaki puslu gri beyaz pençeleriyle öne doğru ilerleyerek tek bir bulut biçiminde birleşmişti. Kısa zamanda güneşe ulaşacaklardı ve olağan şehir sesleri sanki bekler gibi susmuştu. Doğuya doğru gökyüzü bir tür berraklık sergiliyordu ya da öyle gibiydi ama sıcaklık iyice boğucu olmuştu. Büyük odamızın gölgelerinde terliyorduk. Moreira "Büyük bir fırtına geliyor" dedi ve muhasebe defterinin sayfasını çevirdi.

Saat üçte güneş etkisini kaybetti. Önce yollanmaya hazır kolilerin bulunduğu ofisin arka tarafında, sonra sevkiyat makbuzlarını ve tren sefer numaralarını yazmanın zorlaştığı orta bölümde ışıkları yakmak gerekti (Bu, yaz için sıkıcıydı). Sonunda, saat dörde doğru, cam yanında oturacak kadar imtiyazlı olanlar da çalışmaya yeterli ışıktan yoksun kaldılar. Bürodaki tüm ışıklar yandı. Senyör Vasques, odasının kapısını açıp "Moreira, Benfica'ya gitmem gerekiyordu ama gidemeyeceğim –yağmur yağacak" dedi. Avendia* yakınında yaşayan Moreira "O yönden gelecek" dedi. Sokaktan gelen sesler birden yüksek ve duyulur bir biçimde değişti. Bilmem neden, bir blok ötedeki tramvayların zilleri hüzünlü çalıyordu.

* Olasılıkla Lizbon'un merkezindeki Avenida da Liberdade (Özgürlük Meydanı).

184

Yaz bitmeden ve sonbahar gelmeden önce, ılık günlerde hava ağırken ve renkler yumuşakken, geç akşamüstleri adeta yapay bir zaferin soyut bir elbisesini giyerler. Bu, hiçlikten özlem çıkartan düş gücünün oyunlarına benzer. Bunlar, gemilerin sürekli yılankavi uzayan dümen suları gibi sonsuza kadar sürer.

Bu geç öğleden sonraları, yükselen bir deniz gibi, başka bir adı olmayan ama sıkıntıdan da kötü bir duyguyla beni doldurur. Bu tam tespit edemediğim bir perişanlıktır, tüm ruhumun bir gemi kazasıdır. Sanki hayırsever Tanrı'yı kaybetmiş gibi olurum; sanki her şeyin *Tözü* ölmüştür. Fiziksel evren, yaşarken sevdiğim bir ceset gibidir ve son renkli bulutların hâlâ sıcak olan ışığında, hiçlikte erimiştir.

Bezginliğim dehşete dönüştü, can sıkıntım da bir korku oldu. Soğuk olan terim değil, onun hakkındaki farkındalığım. Fiziksel olarak hasta değilim ama ruhumun endişesi o kadar yoğun ki bedenimin tüm gözenekleri ve ürpertileri arasından geçiyor.

Bu bezginlik o kadar büyük ve yaşam karşısındaki dehşetim o kadar başına buyruk ki çare olarak yatıştırıcı, panzehir, merhem ya da dikkat dağıtma gibi bir şey düşünemiyorum. Her şey gibi uyumaktan da ürküyorum. Her şey gibi ölmekten de ürküyorum. Gitmek de kalmak da aynı derecede olanaksız. Umut ve kuşku aynı derecede soğuk ve gri. Ben bir boş kavanozlar rafıyım.

Eğer, sıradan gözlerim biten günün ölü selamını görürse, içimde gelecek için nasıl bir özlem* oluşur! Kıpırtısız göklerin altın sessizliğinde ilerleyen umudun toprağa gömülmesi ne muhteşem! Yoklukların ve hiçliklerin geçit töreni berrak boşluğun genişliklerinde solacak olan mavi kırmızılığı nasıl da aşıyor!

Ne istediğimi ya da istemediğimi bilmiyorum. İstemeyi bıraktım, nasıl isteyeceğimi bilmeyi bıraktım, insanların genellikle bir şey istediklerini ya da istemeyi istediklerini fark ettik-

* Ya da: "başka biri olmamanın kederi"

leri duyguları ve düşünceleri bilmeyi bıraktım. Ne olduğumu ve kim olduğumu bilmiyorum. Çöken bir duvar altında kalmış gibi, tüm evrenin çöken boşluğu altında yatıyorum. Böylece, kendi izimi takip ederek, gece çökene ve farklı olmanın birazcık konforu yeni başlayan, olmayan kendi farkındalığım* üzerinde bir meltem gibi esene dek yürüyorum.

Ah, bu huzurlu gecelerin yüksekteki büyük ayı, sıkıntıdan ve huzursuzluktan uyuşmuş! Göklerin güzelliğinin uğursuz huzuru, sıcak havanın soğuk alaycılığı, ay ışığının pusu içindeki yıldızları göstermekten çekinen mavi siyahlık.

185
Ara

Olabilme olasılığına büzüştüğüm veya ölümsüzlüğe yükseldiğim o iğrenç saat.

Keşke sabah ışımasaydı. Yalnızca ben ve bu oda ve ait olduğum iç atmosfer *Gece*nin ruhuna dönüşebilse, *Karanlık*ta mutlaklaşabilse. Öyle ki belleğimle lekelenebilecek gölge olarak benden geriye yaşayan fazla bir şey kalmasın.

186

Üzgün kalbim *Kader*in bir anlamı olmasını tanrılardan dilesin! Veya *Kader*, tanrıların bir anlamı olmasını dilesin!

Bazen geceleri uyandığımda, kaderimi dokumakta olan görünmez eller hissediyorum.

Yaşamım burada yatıyor. İçimdeki hiçbir şey, başka bir şeyi aksatmıyor.

187

Yaşamımın merkezi trajedisi, tüm trajediler gibi, *Kader*in bir alaycılığı. Gerçek yaşamı bir mahkûmiyet olarak reddediyorum.

* Ya da: "kendime karşı yeni başlayan sabırsızlığım"

Düş görmeyi kolay bir çıkış yolu olarak reddediyorum ama gerçek yaşamım daha sıradan ve iğrenç olamazdı ve düş yaşamım daha fazla sabit ve yoğun olamazdı. Siestada sarhoş olan bir köle gibiyim –tek bedende iki acizlik durumu.

Evet, tüm yaşamım olan Douradores adlı bu caddedeki kalitesiz, eskimiş, unutulmuş ve yasadışı olan her şeyi açıkça –yaşamın karanlıklarında çakan ve bizim için yaşamı kuran etrafımızdaki nesneleri saran mantığın berraklığında– görüyorum. Çalışanları kadar iğrenç olan bu büro, ölü bir adamın dışında başka hiçbir şeyin terlemediği bu kiralık oda, insanların birbirlerini tanıdıkları gibi sahibini tanıdığım şu köşedeki bakkal, eski tavernanın kapısında duran şu genç adam, değişmeyen günlerin bu yorucu yararsızlığı, yalnızca gizem dolu bir drama gibi eski rollerini hep yineleyen karakterler ve ters dönmüş bir dekor...

Ama kaçmanın aynı zamanda başa çıkma ya da reddetme anlamına geldiğini fark ediyorum ve ben hiçbir zaman başa çıkamayacağım çünkü gerçekte daha öteye gidemem ve hiçbir zaman reddedemem çünkü ne düşlersem düşleyeyim, her neredeysem orada kalırım.

Bir de düşlerim! Kendime kaçmanın utancı, yaşamımı diğerlerinin yalnızca uykuda horlarken ölüm halinde, gelişkin sebzelere benzeyen hareketsizliklerinde deneyledikleri ruhun inkârına indirgeme korkaklığı.

Ruhuma bağımlı olmayan tek bir soylu davranışta bulunamam, gerçekten de yararsız, tamamen yararsız olan bir arzum yok.

Sezar, hırsı uygun bir biçimde tanımlamış: "Roma'da ikinci adam olmaktansa bir köyde birinci adam olmayı yeğlerim." Ben ne bir köyde ne de Roma'da bir şeyim. Köşedeki bakkala Rua da Assunção'dan, Rua da Vitória'ya kadar saygı duyulur, tüm bölgenin Sezar'ıdır ve tüm kadınlar onu severler. Ben ondan üstün müyüm? Eğer hiçliğin bir üstünlüğü ya da alçaklığı, karşılaştırılma olasılığı yoksa ne konuda üstün olabilirim?

Böylece, kendimi yapmak istemediğimi yapmaya ve düşleyemeyeceğimi düşlemeye doğru sürüklüyorum, yaşamım ..... kırık bir meydan saati kadar anlamsız.

Hassas ama istikrarlı duyarlılığım ve uzun ama bilinçli rüyam beraberce, gölgeler içindeki yaşam ayrıcalığını oluşturuyorlar.

188

Sıradan insanın yaşamı ne kadar zor olsa da en azından bunu düşünmeme zevkini tadabilir. Yaşamı olduğu gibi kabul etmek, bir kedi veya köpek gibi dışsal olarak yaşamak –insanlar genelde bu biçimde yaşarlar ve eğer kedinin ya da köpeğin tatmin biçimi gerekiyorsa yaşam bu biçimde yaşanmalıdır.

Düşünmek yok etmektir. Düşünce, düşünce süreci içinde yok edilir çünkü düşünmek parçalamaktır. Eğer, insanlar yaşam sırrı üstünde düşünebilselerdi, her eylemin en ufak ayrıntısında ruhu anlamaya çalışan binlerce karmaşayı hissedebilselerdi, eylem yapmazlardı –hatta yaşamazlardı. Ertesi gün idam edilmekten kurtulmak için intihar edenler gibi korkuyla kendilerini öldürürlerdi.

189
Yağmurlu Gün

Kirli bir beyazın arasından görülen soluk bir sarı gibi, havada kapalı bir sarılık var. Gri havada pek sarı renk yok ama grinin soluk rengi hüznünü sarartmış.

190

Kişinin her zamanki rutinindeki bir değişiklik, ruh tarafından, her zaman ürpertici bir yenilik, hafif bir rahatsız edici hoşluk olarak kabul edilir. Büroyu saat altıda terk etmeyi alışkanlık edinen biri saat beşte terk ederse zihinsel bir tatil deneyimler ve kendisiyle ne yapacağını bilememenin pişmanlığını hisseder.

Dün uzak bir yerde işim olduğu için büroyu saat dörtte terk ettim, saat beşte işimi bitirdim. O saatte sokaklarda olmaya alışık değilim ve kendimi farklı bir şehirde buldum. Her zamanki binaların üstündeki yumuşak ışık yararsız bir biçimde dingindi, her zamanki yayalar geçen gece gemiden inen denizciler gibi şehirde yanımdan geçiyorlardı.

Hâlâ açık olan büroya geri döndüm ve iş arkadaşlarım doğal olarak şaşırdılar çünkü çıkarken vedalaşmıştım. Ne? Geri mi döndün? Evet, döndüm. Orada, benim için ruhsal anlamda var olmayan tanıdık yüzlerle tek başıma, hissetmemekte özgürdüm. Bir anlamda burası evimdi –yani kişinin hissetmediği yer.

191

Bazen, günün birinde (ait olmayacağım bir gelecekte) yazdığım cümleler okunur ve takdir edilirse sonunda, kendi kanımdan insanlar, 'beni anlayanlar', içinde doğduğum ve sevildiğim bir ailem olacak diye hüzünlü bir zevkle düşünürüm. Ama o döneme doğmak bir yana, ben ölmüş olacağım. Ölü adamın yaşamda payına düşen kayıtsızlığın şefkatle onarılamayacağı zaman ancak resimlerde görülebileceğim.

Yüzyılımızın bir bölümünü anlamlandırmaya dair içgüdüsel görevimi, kimseye benzemez bir biçimde yerine getirdiğimi belki günün birinde anlayacaklar ve bunu anladıklarında, yaşarken yanlış anlaşıldığımı, etrafımdakilerin benimle ne yazık ki ilgilenmediklerini ve yaptıklarım konusunda duyarsız olduklarını, bunu benim açımdan acıklı bulduklarını yazacaklar. Bunu kim yazarsa yazsın, çağdaşlarımın beni anlamadıkları gibi, gelecekte benim gibi yazanları da anlayamayacak. İnsanlar, eski atalarının işine yarayacak şeyleri öğrenirler. Yaşamanın doğru yolunu ancak ölülere öğretebiliriz.

Yazı yazdığım bir öğleden sonrasında yağmur sonunda durdu. Havadaki bir mutluluk deride neredeyse bir serinlik olarak hissediliyordu. Gün yalnızca gri renkte değil, aynı zamanda

soluk mavi olarak sonlanıyordu. Puslu bir mavi, sokağın kaldırım taşlarından yansıyordu. Yaşamı acıtıyordu ama acı uzaktaydı. Hissetmenin önemi yoktu. Bir iki vitrinde ışık yandı. Yüksekteki bir pencerede, insanlar, günü tamamlamakta olan işçilere bakıyorlardı. Omzuma sürünüp geçen dilenci beni tanısaydı şok geçirirdi.

Şimdide olan, yine de biraz sonra gelişecek belirsiz zaman, daha az soluk ve mavisiyle binalarda yansıyor.

İnananların ve hata yapanların acılarında bile bilinçsizliğin neşesiyle, her zamanki işleriyle meşgul oldukları günün son saati yavaşça çöktü. Işığın son dalgası, bu yararsız öğleden sonranın melankolisi, yüreğime işleyen sisi taşımayan pus yavaşça çöktü. Suyla yoğrulan bu öğleden sonrasının parıltılı soluk mavisi yavaşça ve hafifçe çöktü –yavaşça, hafifçe, soğuk ve basit dünya üzerine hüzünle çöktü. Görünmez grilikteki, küskün monotonluk, uykusuz sıkıntı yavaşça çöktü.

192

Sıcaktan nefes alınamayan bu üç günde, bir fırtına, sonunda başka bir yere gidene dek endişeli durgunlukta pusuya yatmıştı. Sonra yumuşak, neredeyse serin bir sıcaklık, nesnelerin parlak yüzeylerini yatıştırmak için geldi. Aynı biçimde yaşarken, yaşam ağırlığı çeken ruh nedensizce birden rahatladı.

Kendimizi, başka yerde patlamadan önce, fırtınaların tehdit ettiği iklimler olarak görüyorum.

Varlıkların boş yoğunluğu, gökteki ve yerdeki önemli kayıtsızlık...

193

Yaşamımın zamanla çöküşüne, olmak istediklerimin yavaşça suya gömülüşüne gizlice tanık oldum. Ölü olduğunu göstermek için çiçeklere gerek olmayan bir gerçeklikle söyleyebilirim ki istediğim her şey –bir yere yerleştirdiğim bir anım, o ana ait bir düşüm bile– yüksek balkonumdaki saksıdan düşen bir taş gibi pencerelerimin altında parçalandı. Öyle ki *Kader* her

zaman bazı şeyleri sevmeme ya da istememe çabalıyor gibi. Böylece hemen ertesi gün onlara hiç sahip olmadığımı ve olamayacağımı bana gösterebilecek.

Ama kendimin ironik bir izleyicisi olarak, yaşamın ne getirdiğini görme konusundaki ilgimi hiç yitirmedim. Şimdi her belirsiz umudun bir yanılsamayla sonuçlanacağını önceden bildiğim için zıtlıkla tatlıyı daha tatlı yapan tatlının yanındaki acı gibi, bu yanılsamalı umuttan özel bir zevk alıyorum. Hiç savaş kazanamayan, her yeni savaşın akşamında, kaçınılmaz bozgununun ayrıntılarını kâğıda dökmekten zevk almayı öğrenmiş suratsız bir generalim.

Kötü niyetli bir yaratık gibi peşimde olan kaderim ne istersem onu hiç elde edemememi arzulayabiliyordu. Eğer sokakta çekici bir kız görürsem ve bir an için kayıtsızca da olsa onun benim olmasını istesem, düşümden on adım sonra kocası ya da sevgilisi olan bir adamla muhakkak karşılaşırım. Bir romantik, bundan trajedi çıkartır, duruma yabancı olan biri bunu komedi olarak görür. Ama ben ikisini harmanlıyorum çünkü ben, kendi içimde romantiğim ve kendime yabancıyım ve yeni bir ironi sayfası çeviriyorum.

Bazıları, umutsuz yaşam olanaksızdır, diğerleri umutla yaşamak boştur derler. Umut etmeyi ya da etmemeyi bırakacağım için yaşam, konusu olmayan bir gösteri gibi beni ve ona bakan beni içeren, yalnızca gözlere zevk vermeyi amaçlayan basit bir dış resim –tutarsız bir dans, rüzgârla uçuşan yapraklar, güneş ışığının içinde renk değiştirdiği bulutlar, şehrin her yerinde kıvrılan eski sokaklar...

Büyük ölçüde yazılarımın aynısıyım. Yazdığım cümlelerde ve paragraflarda kendimi gözler önüne sererim, kendimi noktalarım. İmgeleri düzenlerken ve yeniden düzenlerken bir krala, gazete kâğıdından elbiseler yapan bir çocuk gibiyimdir. Bir seri kelimeyle ritim yaratırken, hâlâ düşlerimde yaşayan kuru çiçeklerle saçlarını süsleyen bir deli. Her şeyin üzerinde kendi bilincinde olan ve bazen sivri külahının (kafanın ayrılmaz bir parçası) tepesindeki zille ses çıkartmak için –bir ölü-

nün çınlayan yaşamı, *Kader*in zayıf bir belirtisi –başını sallayan bir bez bebek kadar sakinim.

Ama bu huzurlu tatminsizliğin ortasında, bilinçli duygularım, böyle düşündüğüm için ne kadar sık ve yavaşça boşluk ve sıkıntı hissiyle doluyor! Sanki sürekli olmayan seslerin arkasında bir ses duymuş gibi, insan yaşamına çok yabancı olan bu yaşamda kendimi temeldeki acı olarak ne kadar sık hissediyorum –kendi farkındalığı dışında hiçbir şey oluşmayan bir yaşam! Kendim olan bu sürgünden bir an için uyandığımda, tamamen hiç kimse olmanın daha iyi geleceğine dair en azından gerçek acı çeken ve mutlu olan, bıkkınlık yerine yorgunluk hissetmekten memnun olan, acı çektiğini düşlemek yerine acı çeken, kendini öldüren, evet, ölümünü seyretmek yerine kendini öldüren bir adam olduğuma dair bir düşünce ne kadar sık içime doğar!

Kendimi bir roman karakteri, okunan bir yaşam yaptım. Hissettiğim her şey yazabilmem için hissedildi (isteğim dışında). Düşündüğüm her şeyi onu bozan imgelerle hemen kelimelere dökerim, tamamen başkalaşan bir biçimde ritimlere sokarım. Kendimi bu kadar çok yeniden düzenleyerek mahvettim. Bu kadar çok kendimi düşünerek, kendim olmaktan çıkıp düşüncelerim oldum. Kendime iskandil sallandırdım ve iskandili düşürdüm. Derin olup olmadığımı düşünerek yaşamımı harcarken, onu izlediğimi gören kendi yüzümü gösteren –kuyunun dibindeki aynada siyah bir canlılıkta– bakışımdan başka bir iskandilim yoktu.

Eski ve tanınmaz haldeki bir ikiliye ait olan bir iskambil kâğıdı gibiyim –kayıp bir desteden tek kalan. Bir anlamım yok, değerimi bilmiyorum, keşfetmek için kendimi karşılaştırabileceğim biri yok ve bu keşfin kimseye yararı olmaz. Böylece, kendimi imgelerle arka arkaya tanımlayarak –gerçekle değil, içine karışan yalanlarla– kendimden çok imgelerde sonlandım, tüketene kadar kendimi ifade ettim, mürekkep olarak, yazmak dışında bir işe yaramayan ruhumu kullandım ama reaksiyon bitti ve yeniden boyun eğdim. Bu hiçlik de olsa, her kimsem

ona geri döndüm. Ağlanmamış gözyaşlarına ait bir ipucu katılaşmış gözlerimi yakıyor. Hissedilmemiş bir sıkıntıya dair bir ipucu boğazımı kurutuyor. Eğer ağlamış olsam, ne için ağladığımı ve ağlamadığımı bile bilemezdim. Kurgu beni gölgem gibi izliyor. Ve tek istediğim uyumak.

194

Berbat bir yorgunluk ruhuma ve kalbime doluyor. Hiç olmadığım kişi için üzgünüm ve onu kaybettiğim için nasıl bir özlem duyduğumu bilmiyorum. Her güneş batımında umutlarım ve emin olduklarımın aksi yönünde düşünüyorum...

195

Gerçek yaşamda Mr. Pickwick* ile beraber yaşayamadıkları ya da Mr. Wardle'nin** elini sıkamadıkları için çok üzülen insanlar vardır. Ben bu insanlardan biriyim. O romanda, o zamanda, o insanlarla, o gerçek insanlarla birlikte yaşayamadığım için samimi gözyaşı döktüm.

Romanlardaki felaketler her zaman güzeldir çünkü oradaki kan gerçek değildir ve orada ölenler çürümezler, hatta çürümüşlük de çürümez.

Mr. Pickwick gülünç davranırken gülünç değildi çünkü bu bir romandı. Belki de roman, Tanrı'nın bizim elimizle yarattığı daha mükemmel bir yaşam ve gerçekliktir. Belki de yalnızca onu yaratmak için yaşıyoruz. Sanki uygarlıklar yalnızca sanat ve edebiyat üretmek için var, kelimelerse onlar için konuşan ve bize kalanlar. Bu insan ötesi figürlerin aslında gerçek olmadıklarını nasıl bilebiliriz? Durumun böyle olabileceği zihnimi sıkıntıya sokuyor...

* Samuel Pickwick: Charles Dickens'ın ilk romanı The Pickwick Papers'ın (Bay Pikvik'in Maceraları, 1836) baş kahramanı. Londra'dan uzak yerlere keşif gezileri yapmak için kendi adıyla anılan Pickwick Kulübü'nü kurar.

** Mr. Wardle: Dickens'in adı geçen eserindeki yardımsever, asabi, sorumluluk sahibi karakter. Pickwick'ten daha kaba ve erkeksi, emir vermeye alışkın taşra beyefendisi.

En fazla acıtan duygular, en fazla sızlatan heyecanlar, en sıra dışı olanlardır: olanaksız oldukları için olamayacak şeyleri arzulamak; olmamış olanın özlemi; geçmişte olabilecek olan için istek; başkası olamamanın üzüntüsü; dünyanın varoluşundan tatminsizlik. Ruhun bilinciyle ilgili tüm bu yarım tonlamalar içimizde acılı bir manzara, ne olduğumuza ait ebedi bir gün batımı yaratır. Ne olduğumuza ait duyularımız alacakaranlıkta terk edilmiş bir alana aittir, üstünde kayık olmayan nehirlerdeki sazlarla, geniş sahiller arasında siyaha çalan parlak sularıyla hüzünlüdür.

Bu duygular, yürek yanıklığından doğan yavaş bir deliliğe ait midirler ya da yaşadığımız başka bir dünyanın kalıntıları mıdırlar, bilmiyorum. Düşlerde görülen şeyler gibi, ne olduklarını bilsek kaynaklarında saçma olmayan ama algılanmalarında saçma olan karmaşık, iç içe geçmiş anılardır. Aslında bu muhteşem bütünlüklerin, bugün ancak gölgelerini yarım yamalak hissedebildiğimiz, yalnızca yaşamımızın iki boyutunda, kaybolmuş nesnelliklerinin ne olduğuna dair bir çizim yapabileceğimiz, başka varlıkların biz olup olmadığımızı da bilmiyorum.

Bu duygu düşüncelerinin ruhu acıttığını biliyorum. Bunların neye karşılık gelebileceklerine dair algılama eksikliğimiz, düşümüzde neyi sarmaladığına dair bir karşılık bulamamamız –bütün bunlar nereye, kim tarafından ve neden konulduğu bilinmeyen kaba bir cümle gibi ağırlık yapıyor.

Ama tüm bu duygulardan geri kalan yaşam karşısındaki kaçınılmaz hoşnutsuzluk, buna yönelik davranışlar, tüm görünüş biçimleriyle tüm arzuların önceden tadılmış bıkkınlığı, tüm duygular için genel bir iğrenme. Böyle şiddetli sıkıntı zamanlarında, rüyada bile âşık, kahraman, mutlu olmak olanaksız. Tüm bunlar, bunlara ait düşüncelerimizde bile boş şeyler. Hepsi kavrayamadığımız başka bir dilde konuşuluyor –anlayışımızın anlamsız heceleri olarak. Yaşam bir boşluk, ruh boş, dünya boş. Tüm tanrılar ölümden daha derin bir ölümle yok olur. Hepsi de hiçlikten daha boştur. Hepsi de olmayan şeylerin karmaşasıdır.

Bunu düşünerek, eğer gerçeklik benim susuzluğumu giderecekse diye etrafa bakındığımda, ifadesiz evler, yüzler, davranışlar görüyorum. Taşlar, bedenler, fikirler –hepsi ölü. Tüm hareketler tek bir büyük durgunluk. Hiçbir şeyin benim için bir anlamı yok. Hiçbir şey bilmiyorum –tanıdık gelmediği için değil, ne olduğunu bilmediğim için. Dünya gözden kaybolmuş. Ve ruhumun en dibinde –bu anın tek gerçeği olarak– yoğun ve görünmez bir ıstırap, karanlık bir odada ağlayan birinin sesindeki hüzün var.

197

Geçen zaman için derin bir acı duyuyorum. Bu, her zaman arkada bıraktığım abartılı bir duyguyla –her neyse– oluyor. Birkaç ay yaşadığım sefil kiralık oda, altı gün oturduğum bölge otelindeki yemek masası, hatta iki saatimi tren beklemek için harcadığım istasyondaki hüzünlü bekleme salonu –evet onların kaybı beni üzer ama yaşama ait özel şeyler –onları arkamda bırakıp, sinirlerimin tüm duyarlılığıyla, en azından o an için, onları bir daha hiç görmeyeceğimin ya da elde edemeyeceğimin farkında olunca– metafizik bir üzüntü beni kaplar. Ruhumda bir uçurum oluşur ve Tanrı saatinin soğuk esintisi solgun yüzüme çarpar.

Zaman! Geçmiş! Bir şey –bir ses, bir şarkı, rastlantısal bir koku– ruhumun anıları üstündeki perdeyi kaldırır... Olduğum ve hiçbir zaman olamayacağım ben! Bir zamanlar sahip olduğum ve hiçbir zaman sahip olamayacağım şeyler! Ölü! Beni çocukluğumda seven ölü! Onları ne zaman anımsasam, tüm ruhum titrer ve gecede; yalnız başına, tüm kapıların kapalı sessizliği önünde bir dilenci gibi ağlarken, tüm kalplerden sürgün edildiğimi hissederim.

198
Tatil Notları

İki minyatür burunla dünyayla ilişkisi kesilmiş küçük koy ve sahil, üç günlük tatilde kendimden kaçışım oldu. Basit bir

biçimde yapılmış, tepesinde başlayan ve yarısına kadar devam eden tahta basamaklı bir merdivenle plaja ulaşılıyordu. Basamaklar yarıdan sonra doğrudan kayaya oyulmuştu ve tutunmak için paslı bir tırabzan vardı. Bu eski merdivenden her indiğimde, özellikle taştan oyulmuş bölümde, var oluşumdan dışarıya doğru adım atarak kendimi buluyordum.

Okültistler, (en azından bunlardan bazıları) duygularla ya da belleğin bir kısmıyla, önceki yaşama ait bir anı, bir durumu ya da bir gölgeyi anımsadığı zamanın, ruhun üstün anları olduğunu söylerler. Ruh, olguların başlangıcına veya özüne şimdiki zamandan daha yakın bir zamana döndüğü için çocukluk ve özgürlük hissi duyar.

Artık az kullanılan bu merdivenlerden inip yavaşça sonsuza dek terk edilmiş bu sahile ayak basarken, sanki bir büyü yoluyla, belki de asıl varoluşum olan bir zerreciğe kendimi daha yakınmışım gibi hissettim. Günlük varoluşumun bazı yönleri ve özellikleri –normal kişiliğimde arzular, tiksinmeler, endişeler olarak ortaya çıkan– algının ötesindeki gölgelerde kanun kaçakları gibi yok oldular ve dünü anımsamanın ya da içimde yaşayan benin, gün geçtikçe bana ait olduğuna inanmanın zor olduğu bir içsel uzaklık elde ettim. Olağan duygularım, düzenli olan düzensiz alışkanlıklarım, diğerleriyle olan konuşmalarım, dünyanın sosyal düzenine sağladığım uyum –yayımlanmış bir biyografinin hareketsiz sayfaları ya da bölüm ortasına geldiğimizde başka şey düşünerek okuduğumuz ve hikâyesinin kayıp yere düşecek kadar gevşediği bir romanın ayrıntıları gibi, bunları sanki bir yerlerde okudum.

Orada, sahilde duyulan sesler yalnızca okyanus dalgalarına ve görünmez büyük bir uçak gibi yüksekten geçen rüzgâra aitken, yeni tür düşler gördüm –yumuşak, biçimsiz şeyler; imgesiz ve duygusuz, gök ve su gibi berrak, engin bir gerçeğin derinlerinden yükselip okyanusun beyaz girdapları gibi yansıyan çok etkileyici mucizeler; uzaklarda, kavis çizerken, titrek bir mavi yaklaştıkça parlayan, çamurlu yeşil bir renk alıyor, binlerce ezici kolunu büyük bir tıslamayla kırıp koyu kumun üstüne saçıyor ve kuru bir köpük bırakıyor; sonra geriye dönen

dalgaları, özgün özgürlüğe dönüşün tüm yolculuklarını, tüm Tanrı özlemlerini, önceki duruma ait, çok iyi ya da farklı olduğu için zevk veren, özlemden yapılmış bir bedeni, köpükten, sükûnetten, ölümden, her şeyden ya da hiçlikten yapılmış bir ruhu olan, büyük bir okyanus gibi aslında yaşam olan reddedilmişler adasını saran tüm anıları (bunun gibi, biçimsiz ve acısız olan) kendisinde toparlıyor.

Ve uyumadan uyuyorum, duygularımla gördüklerimden, kendi alacakaranlığımdan, ağaçların arasında suyun dalgalanmasından, geniş nehirlerin huzurundan, hüzünlü akşamların serinliğinden, derin düşüncedeki çocukluk uykusunun beyaz göğsündeki hafif nefesinden uzaklaştım bile.

199

Ne bir aileye ne de arkadaşlara sahip olmamanın tatlılığında, sürgün olmanın tadında, bir sürgün gururu, garip bir şehvetle, evden uzak kalma konusundaki belirsiz endişemize boyun eğer –tüm bunlardan kendimce, kayıtsızca zevk alırım. Zihinsel tavrımın ilkelerinden biri, duygumuz karşısındaki ilgimizin aşırı derecede işlenmiş olmaması gerektiğine dair. Hatta düşlerimiz bile, aristokrat bir farkındalıkla, bizsiz var olmayacakları ortaya konularak ve küçümsenerek ele alınmalıdır. Düşlere çok önem vermek, bizden kopan ve olabildiğince kendisini gerçeklik gibi ortaya koyan, böylece bizden özel bir muamele görme hakkını kaybeden bir şeye çok önem vermektir.

200

Sıradanlık bir yuvadır. Bayağılık anne kucağıdır. Yüce şiirin yüksekteki arzularına, aşkın ve o kült olanın kayalıklarına uzun bir yolculuk yaptıktan sonra, gülen mutlu aptallar hanına dönmek ve Tanrı'nın bizi yarattığı biçimde onlara katılan bir aptal olarak, beraberce içmek, bize bahşedilen evrenden hoşnut olmak ve gerisini tepede hiçbir şey yapmamak için dağlara tırmananlara bırakmak, iyinin de ötesinde hoştur, yaşamdaki her şey sıcak olarak algılanır.

Eğer, deli ya da aptal diye baktığım bir adamın, yaşama ait birçok konuda ve başarıda sıradan bir adamdan ilerde olduğunu biri bana söylerse, etkilenmem. Sara hastaları kriz esnasında çok güçlü olurlar; paranoyaklarda, çok az insanda bulunan bir mantık yürütme kabiliyeti vardır; din manyakları, çok az laf ebesinin (eğer varsa) başarabileceği bir biçimde inananları bir araya toplarlar ve topluluğu ikna etme güçleri laf ebelerinden daha yüksektir. Bütün bunlar deliliğin delilik olduğunun kanıtlarıdır. Çiçeklerin güzelliğini bilen bir yenilgiyi ruhun tam körlüğüyle ve hiçlikteki yalnızlığıyla çöldeki bir zafere yeğlerim.

Yararsız düşlerim sıkça iç yaşamımdan iğrenmeme neden olmuştur, mistiklik ve derin düşünceler nedeniyle mide bulantısı hissetmişimdir. Bu durumlarda sıkça düş gördüğüm apartmandan hızla büroya kaçardım ve Moreira'nın yüzünü görünce sanki sonunda bir limana demirlemiş gibi olurdum. Her şey söylenip, yapılınca Moreira'yı astral yaşama yeğlerim. Gerçeği doğruya yeğlerim. Evet, yaşamı, onu yaratan Tanrı'ya yeğlerim. Çünkü bana verdiği bu hayatı yaşıyorum. Düş gördüğüm için görürüm ama düşlerimi kişisel tiyatromdan başka bir şey olarak görememenin onursuzluğu canımı yakmaz. Hatta içmekten hoşlandığım şarabı bile gelişim ve yaşam için gerekli bir kaynak olarak görmem.

*201**

Sabahın erken vaktinden beri ve bu parlak şehrin güneşe ait alışkanlıklarının aksine, sis, bina sıraları etrafındaki açılan boşluklarda, yerin ve binaların yükseklerinde ağırlıksız bir örtüye (güneşin hafifçe parladığı) sarındı ama gün ortası saatlerinde, salınan tül gölgelerine benzer biçimde nefes alarak, hafif sis tamamen yok olana dek çözülmeye başladı. Saat onda gökteki donuk çivitlenme, daha önce sis olduğunun tek kanıtıydı.

* Metnin girişinde, "Bunun gibi daha uzun alternatif pasajlarla mı?" şeklinde not bulunmaktadır.

Bulanık maske kayınca şehrin çizgileri yeniden ortaya çıkmıştı. Sanki bir pencere açılmış gibi, doğmuş olan gün bir daha doğdu. Tüm seslerde hafif ve ani bir değişim oldu. Hafif bir mavilik kaldırım taşlarına ve yayaların kişisel olmayan aurasına bile yansıdı. Güneş sıcaktı ve kaybolan sisin filtresinden geçtiği için nem vardı.

Sisle ya da sissiz olarak bir şehrin uyanması, kırda şafak sökmesinden beni daha fazla etkiler. Bu daha çok yeniden doğuş gibidir. Güneş –karanlık, sonra nemli sonra da altın gibi parlak ışığıyla yalnızca çayırlar, fundalık siluetleri, ağaçların sonsuz yeşil elleri üstünde parlaması yerine– etkisini, camlarda (birçok yansımayla), duvarlarda (onları farklı renklere boyayarak), çatılarda (her birine farklı bir gölge vererek) çoğaltıp, muhteşem bir sabahı farklı gerçekliklerden tamamen farklı yapınca, umut edilecek çok şey vardır. Kırda şafak sökmesi bana iyi gelir. Şehirde şafak iyi de kötü de sökse bana çok iyi gelir. Tüm umutlar gibi, bende uyandırdığı büyük umutta gerçeklik olmayışa ait biraz acılı ve özlemli bir tat vardır. Biri yaşatır, diğeri düşünmeye neden olur. Dünyanın en büyük lanetli adamı gibi, ben her zaman düşünmenin yaşamaktan daha iyi olduğunu hissetmeye mahkûmum.

202

Yaz sonunda sıcaklık azaldıktan sonra, bazen akşama doğru geniş gökyüzündeki bazı yumuşak renkler ve bazı soğuk meltem esintileri gelen sonbaharın işaretidir. Yapraklar henüz solmamış ve düşmemiştir, etrafımızda ölümü görünce, kendi ölümümüzü düşünerek, doğal olarak hissettiğimiz o belirsiz endişe de henüz yoktur. Yine de tüm eylemlerimiz yavaşlar, çabalarımızın sonunda belirsiz bir yorgunluk vardır. Ah, bu öğleden sonralarında bu kadar çok kayıtsızlıkla, sonbahar, nesnelerden önce içimizde başlar.

Her yeni sonbahar, göreceğimiz son sonbahara biraz daha yakındır. Aynısı bahar ya da yaz için de geçerlidir ama doğası gereği sonbahar her şeyin bir sonu olduğunu anımsatır. Bu,

ilkbaharda ya da yazda etrafa baktığımızda unutmaya eğilimli olduğumuz bir gerçektir.

Hâlâ sonbahar gelmedi, hâlâ havada uçan sarı yapraklar, kışın da yolda olduğunu anlatan havadaki nemli hüzün yok ama beklenen hüznün bir ipucu var –seyahat için giyinmiş bir üzüntü. Renklerin etrafa saçılmasının, rüzgârın farklı sesinin, evrenin kaçınılmaz varlığı boyunca çöken geceye yayılan eski durgunluğun puslu bilincindeyiz.

Evet, hepimiz her şeyimizle göçüp gideceğiz. Duygular ve eldivenler takınan, ölümden ve mahalli politikalardan bahseden insandan geriye hiçbir şey kalmayacak. Azizlerin yüzlerini ve yayaların tozluklarını aydınlatan tek ve aynı ışık gibi, ışığın aynı biçimdeki eksikliği de azizlerden ve tozluk takanlardan geriye kalan hiçliği içine çekecek olan karanlığa neden olur. Bütün dünyanın, kuru yapraklar gibi kayıtsızca döndüğü bu geniş kasırgada, krallıklar terzi kadınların elbiselerinden daha değerli değildir, sarışın kızların saç örgüleri aynı ölümlü girdapta krallık asalarının döndüğü gibi döner. Her şey hiçliktir ve açık kapısı yalnızca arkadaki kapalı kapıyı gösteren *Görünmezlik*in giriş holünde, elleri olmadan onları yoğuran rüzgârın hizmetinde her şey dans eder –içimizde ve bizim için olan, evrenin algılanabilir sistemini oluşturan, büyük ve küçük her şey. Her şey tozla karışmış gölgelerdir. Rüzgârın kaldırıp savurduklarının çıkarttığı sesler haricinde, ses ve rüzgârın ardında bıraktıkları dışında sessizlik yoktur. Hafif yapraklar olan bazılarımız dünyaya daha az bağımlıyız, duvarların üstüne yükselip ağırlığın uzağında yere düşeriz. Neredeyse görünmez ama hâlâ toz biçiminde, yalnızca yakından bakınca farklı olanlar kasırgada kendi tabakalarımızı oluştururuz. Daha başkaları, minyatür ağaç gövdeleri, etrafta sürüklenerek orada burada durur. Her şeyin nihai ve tam olarak ortaya çıkacağı bir gün, o kapı açılacak ve her neysek –yıldız ve ruh artıkları– kapı dışına süpürülecek ve böylece var olan her şeye yeniden başlanabilecek.

Kalbim, yabancı bir beden gibi canımı yakıyor. Beynim tüm hissettiklerimi uyuyor. Evet, cansız sarı renkteki düzensizliği,

günbatımının bazı bulutlarının yuvarlak köşelerini hafifçe renklendiren o gülümsemeyen ışığı, havaya ve ruhuma getiren sonbahar başlangıcı. Evet, bu berrak saatte her şeyin bilinmeyen yetersizliği, sonbahar başlangıcı ve açık farkındalık. Sonbahar, evet sonbahar, burada ve aynı zamanda gelecek olan ve her eylemin önceden tadına bakılan yorgunluğu, tüm düşlerin önceden tadına bakılan yanılsaması. Ne için umutlanabilirim ve bu nereden gelecek? Kendimle ilgili olarak düşündüğüm zaman, orada yapraklar ve giriş holünün tozları arasındayım, hiçliğin yörüngesindeyim, bilmediğim bir yerde, batan güneşin son ışıkları altında parlayan temiz kaldırım taşları üzerinde yaşam sesleri çıkartıyorum.

Bütün düşünebildiğim, düşleyebildiklerim, yaptıklarım ve yapmadıklarım –yere yayılmış ve çeşitli yönleri gösteren kullanılmış kibritler ya da buruşturulup top yapılmış kâğıtlar, büyük imparatorluklar, tüm dinler, uçurumun uyuyan çocuklarının spor için icat edildiği felsefeler gibi, hepsi sonbahara gidecek. Yüce arzularımdan alçakgönüllü kiralık odama, sahip olduğum Tanrı'dan patrona –Senyor Vasques– kadar ruhumu oluşturan her şey, hepsi sonbaharda gidecek– sonbaharda, sonbaharın nazik kayıtsızlığında. Hepsi sonbaharda, evet, sonbaharda.

203

Gün ışığıyla bitenin, yararsız bir üzüntüyle içimizde bitip bitmeyeceğini, gölgeler arasında yanılsamalar olup olmadığımızı ve gerçeğin, dik ve sert sazlıkların yana yattığı göllerde yüzen yaban kazları bulunmayan bu geniş sessizlik olup olmadığını bilmiyoruz. Hiçbir şey bilmiyoruz. Kaybolan, şimdi yosuna benzeyen, çocuklukta duyduğumuz öykülerin anısı. Hâlâ gelecek olan gelecekteki göklerin yumuşaklığı, belirsizliğin yavaşça yıldızlara açıldığı bir meltem. Adak lambası, mabette kararsız bir biçimde titriyor, terk edilmiş villaların havuzları güneş altında kokuyor. Bir zamanlar ağaca kazılan ismin şimdi bir anlamı yok ve bilinmeyenin ayrıcalığı parça-

lanmış kâğıtlar gibi yollarda uçuşuyor ancak bir nesne önünü kestiğinde duruyor. Diğerleri, başkaları gibi aynı pencereye dayanıyorlar; kötü gölgeyi unutanlar uyumaya ve hiç görmedikleri güneşi özlemeye devam edecekler ve hiç eylem yapmadan risk alan ben, yakındaki nehrin çamurlu, ıslak sazların ve sıkıcı yorgunluğumun arasında, geniş sonbahar akşamları altında ve olanaksız bir uzaklıkta pişmanlık duymadan öleceğim. Bütün bunların arasında, gündüz düşümün arkasında, ruhumu, çıplak bir endişenin ıslığı, saf ve tiz bir uğultu gibi, dünyanın karanlığında yararsız hissedeceğim.

204

Bulutlar... Bugün gökyüzünün bilincindeyim ama yalnızca şehirde yaşadığım ve onu içeren doğada yaşamadığım için onu hissettiğim ve ona bakmadığım günler oldu. Bulutlar... Bugün onlar ana gerçek, sanki basık gökyüzü kaderimin yakın tehditlerinden birisiymiş gibi endişeleniyorum. Bulutlar... Denizden *Şato*ya, batıdan doğuya doğru dağınık ve çıplak bir karmaşada geçiyorlar: Dağınık biçimde, kimin ne olduğunu bilmediği ön tarafa doğru ilerlerken beyaz; oyalanıp, mırıldayan rüzgârın onları dağıtmasını beklerken yarı siyah; kirli beyazlıkta –sanki kalmak ister gibi– gölgelerinden çok gelişleriyle karardıklarında, binaların geçit vermez sıraları arasında sokaklarda açılan sahte boşluklarda, siyah.

Bulutlar... Onları bilmeden varım ve istemeden öleceğim. Ne olduğum ve olmadığım, ne düşlediğim ve yaşamın beni ne yaptığı arasındaki boşluğum; hiçlik olan nesnelerin soyut ve somut ortalamasıyım ve ben de hiçliğim. Bulutlar... Hissettiğim zamanki huzursuzluk, düşündüğüm zamanki rahatsızlık, arzuladığım zamanki beyhudelik! Bulutlar... Hâlâ geçiyorlar, bazıları o kadar büyük ki sanki tüm gökyüzünü dolduracak (göründükleri kadar büyük olup olmadıklarını anlamamızı binalar engelliyor). Diğerlerinin büyüklükleri belirsiz, belki ikisi beraber ya da biri ikiye bölünmüş. Yorgun gökyüzünün yükseklerinde anlamsızlar. Diğerleri sanki güçlü varlıkların

oyuncakları gibi küçükler –göğün bir yanındaki soğuk yalnızlığında, garip bir oyuna ait garip biçimli toplar.

Bulutlar... Kendimi sorguluyorum ve bilmiyorum. Yaptığım hiçbir şey yararlı değildi ve yapacağım hiçbir şey de farklı olmayacak. Yaşamımın bir bölümünü, kafa karışıklığıyla hiçbir şey yorumlamayarak, kalanını da bu mısraları iletilemez duygularım için nesre dönüştürmekle geçirdim. Böylece, kendi bilinmez evrenimi yarattım. Nesnel ve öznel olarak kendimden iğreniyorum. Her şeyden, her şeyin her şeyliğinden iğreniyorum. Bulutlar... Onlar her şey: Dağınık atmosfer parçaları; değersiz dünya ve var olmayan gökyüzü arasındaki bugünün tek gerçek şeyleri; üzerlerine yıktığım sıkıntının tarifsiz paçavraları; renksiz tehditlere yoğunlaşan sis; duvarsız hastanedeki kirli pamuk tıkaçlar. Bulutlar... Benim gibiler, gürleyen ya da gürlemeyen, görünmez bir dürtünün merhametindeki gökyüzü ve yeryüzü arasındaki yıkık bir geçit. Beyazlıkla neşe verir ya da siyahlıkla sıkıntı saçar, dünyanın sesinden uzakta ama gökyüzünün huzuru olmadan, aradaki açıklıkta kurgular başıboş dolaşır. Bulutlar... Geçmeyi sürdürüyorlar, hep geçiyorlar, solgun yumaklarını düzensiz bir biçimde toplayıp sahte ve kırık göğün dağınıklığında hep devam edecekler.

205

Günün akışkan başlangıcı yorgun morluklarla sonlanır. Kimse benim kim olduğumu söyleyemeyecek ve bilemeyecek. Bilinmez bir dağdan bilinmez bir vadiye indim ve durgun bir akşamda adımlarım orman düzlüklerinde bırakılan izlerdi. Sevdiğim herkes beni gölgede unuttu. Hiç kimse son geminin zamanını bilmiyor. Postanenin, hiçbir zaman hiç kimsenin yazmayacağı mektup hakkında bilgisi yok.

Hepsi yanlıştı. Hiç kimsenin onlara anlatmadığı öyküleri anlatmadılar ve hiç kimse, uzun süre önce ayrılıp umudunu yanlış bir yolculuğa bağlayan kişi, sisin oğlu ve gelecek olan kararsızlık hakkında kesin bilgiye sahip değil. Oyalananlar arasında adım var ve bu isim geri kalanlar gibi gölge.

206
Orman

Ah, çardak bile asıl çardak değil –kayıp çocukluğumun eski çardağıydı! Gerçek odamın beyaz duvarları arasından gerçekten geçerek bir sis gibi çekildi. Yaşam ve gün, atlı araba gıcırdaması ve yorgun hayvanın eğimli bedenindeki kasları uyandıran kamçının ölgün sesi gibi uzaktaki ve daha küçük gölgeler arasından çıkmıştı.

207

Doğru ya da gerçek olarak kabullendiğimiz ne kadar çok şey düşlerimizin kalıntılarıdır, anlayamamamızın uyurgezer figürleridir! Kimse neyin gerçek ya da doğru olduğunu biliyor mu? Güzel dediğimiz ne çok şey yalnızca günün modası, zaman ve mekânın uydurmacası! Bizim diye düşündüğümüz ne çok şey mizacımıza tamamen yabancı –onların mükemmel aynaları ya da şeffaf ambalajları olan bize.

Kendimizi kandırma kapasitemiz üzerinde ne kadar çok düşünürsem, inançlarım ufalanıp sanki bir kum gibi ellerimin arasından daha çok kayıyor ve bu derin düşünce zihnimi bulandıran bir duyguya dönüşünce, tüm dünya bana gölgelerden yapılmış bir sis, köşeler alacakaranlığı, bir ara verme kurgusu, sabaha hiç dönmeyen bir şafak gibi geliyor. Her şey kendinin ölü bir mutlaklığına, donmuş ayrıntılarına dönüşüyor. Unutmak için derin düşünceye daldığım duyularım bile bir çeşit uykuda, uzakta ve ikincil gibi, bir tür arada kalmışlık, farklılık, gölgelerin ve kafa karışıklığının yan ürünleri.

Bu gibi zamanlarda –çilecileri ve yalnızları anladığımda, insanın kesin amaçlar için nasıl hareket edebildiğini ya da çaba gerektiren inançlara nasıl bağlandığını anladığımda– eğer becerebilirsem kocaman bir çaresizlik estetiği, uzaklardaki yuvalarda gecenin okşamasından geçen, bir beşik sallanması benzeri bir içsel ritim yaratacağım.

Bugün, farklı zamanlarda, birbirleriyle kavga etmiş olan iki arkadaşa rastladım. Her biri neden kavga ettiğini kendisine

göre anlattı. Her ikisi de gerçeği anlattı. Her ikisi de nedenlerini açıkladı. İkisi de tamamen haklıydı. Biri olayı bir açıdan, diğeri başka açıdan ya da başka bir anlam vererek görmüyordu. İkisi de tam da olanı aynı kıstasa göre görmüşlerdi. Ama gördükleri başka bir şeydi ve ikisi de haklıydı.

Gerçeğin bu ikili varlığı beni şaşkına çevirdi.

208

Bilsek de bilmesek de metafiziğimiz olduğu gibi, sevsek de sevmesek de ahlak anlayışımız var. Benim basit bir ahlak anlayışım var: Kimseye iyilik ya da kötülük yapma. Kötülük yapma çünkü kendim için doğru olandan yararlanmak –rahatsız edilmemek– diğerlerinin de hakkıysa, bu adil bir davranıştır ve bana göre dünyanın, zaten var olan doğal kötülüklerden daha fazlasına ihtiyacı yok. Dünyada hepimiz bilinmeyen bir limandan bilinmeyen bir limana doğru yolculuk yapan bir gemi güvertesindeyiz ve birbirimize karşı seyahat eden kişilerin nezaketini göstermeliyiz. İyilik de yapma çünkü öyle olduğunu sanarak hareket ederken bile iyi nedir ki? Bir dilenciye para verirken hangi kötülüklere yol açacağımı bilemem. Öğretirken ya da talimatlar verirken hangi kötülükleri ürettiğimi bilemem. Bilmediğim için kendimi geri çektim. Hem bence, bir biçimde yardım etmek ya da açıklamak, başkalarının yaşamlarına karışarak kötülük yapmaktır. Nazik olmak ruh halimizin kaprisidir ve ne kadar insancıl ve nazik olsak da başkalarını kaprislerimizin kurbanları yapmaya hakkımız yok. İyi eylemler zorla benimsetilirler, bu nedenle onlardan kategorik olarak tiksiniyorum.

Eğer ahlaki nedenlerle başkalarına iyilik yapmazsam, başkalarından da iyilik beklemem. Hastalanınca, birinin benimle ilgilenmek zorunda kalmasından nefret ederim çünkü bunu yapmaktan ben iğrenirdim. Hasta bir arkadaşı hiç ziyaret etmem. Hastalandığımda ne zaman ziyaretçilerim olsa onların varlıkları canımı sıkar, bunu bir hakaret ve arzuladığım mahremiyetime karşı hoş görülemez bir tecavüz olarak algılarım.

İnsanların bana bir şeyler vermesinden hoşlanmam çünkü sanki karşılığında onlara bir şeyler vermeye beni zorluyor gibidirler –kendilerine ya da başkalarına, fark etmez.

İleri derecede, olumsuz anlamda, ileri derecede sosyalimdir. Yapım gereği saldırgan değilim. Ama bundan fazlası da değilim. Daha fazlası da olmak istemiyorum ve olamam. Var olan her şey için görsel bir yakınlık, entelektüel bir şefkat duyarım –kalpten değil. Hiçbir şey için inancım, umudum, merhametim yoktur. Tüm samimiliklerin samimi ruhlarından, bütün mistikçe davranışların mistikliklerinden ya da samimi ruhların samimiliklerinden, mistiklerin bütün mistikçe davranışlarından midem bulanır ve canım sıkılır. Bu mide bulantısı mistik davranışlar aktifken fiziksel olmaya başlar –diğer insanları ikna etmeye çalışırlarken, başkalarının iradelerine karışırlarken, gerçeği bulmaya ya da dünyayı düzeltmeye yönelirlerken.

Artık, bir ailem olmadığı için kendimi şanslı sayıyorum çünkü birilerini sevme zorunluluğum yok ve bunu bir yük olarak görüyorum. Duyduğum herhangi bir özlem edebidir. Çocukluğumu gözyaşlarıyla anımsıyorum ama onlar nesrin biçim bulduğu ritmik gözyaşları. Bunu dışsal bir şey olarak anımsıyorum ve bana dışsal şeyler arasından geri geliyor. Yalnızca dışsal şeyleri anımsıyorum. Beni sevindiren çocukluğumu geçirdiğim kır akşamlarının sakinliği değil, masanın çay için hazırlanması. Odadaki mobilyaların düzenlenme biçimi, insanların yüzleri ve fiziksel davranışları. Görüntüleri özlüyorum. Böylece, başkasının çocukluğu beni kendiminki kadar etkiler. Her ikisi de geçmişten gelen, kavrayamayacağım, saf görsel görüngüler ve onları algılama biçimim edebi. Evet, beni etkiliyorlar ama anımsadığım için değil, gördüğüm için.

Hiç kimseyi sevmedim. En fazla duyularımı sevdim. Bilinçli görme durumları, dikkatle dinleyerek elde edilen izlenimler, dış dünya alçakgönüllülüğünün bana geçmişi anlattığı aromalar (kokuyla çok kolay anımsanır), bana, ekmeğin fırında hazırlanmasının basit gerçeğinden daha ötede bir gerçeklik ve duygu sağlar –o, uzaktaki öğleden sonrasında beni

seven amcamın cenazesinden dönerken ne olduğunu anlayamadığım tatlı rahatlık gibi.

Bu benim ahlak anlayışım, metafiziğim ya da kendim: her şeyin, hatta ruhumun yanından geçip giderim. Hiçbir şeye ait değilim, hiçbir şey arzulamıyorum, bir hiçim –yalnızca kişisel olmayan duyuların soyut merkezi, dünyadaki çeşitliliği yansıtan düşmüş bir duygu aynası. Bu yolla mutlu olup olmadığımı bilmiyorum. Umurumda da değil.

209

Başkalarına katılmak, onlarla işbirliği ya da beraberce bir şeyler yapmak metafizik ve hastalıklı bir dürtü. Kişiye verilen ruh başkalarıyla olan ilişkilere ödünç verilmemeli. Var olmanın kutsal durumu, beraberce var olmanın şeytani durumuna yenik düşmemeli.

Başkalarıyla birlikte hareket ettiğimde, kaybettiğim en az bir şey var –yalnız hareket etmek.

Genişlerim gibi görünse de katılımcı olunca, kendimi kısıtlarım. İlişki kurmak ölmektir. Yalnızca benliğimin bilincinde olmak benim için gerçekliktir. Diğerleri bu bilinçaltındaki bulanık görüngülerdir ve onlara fazla bir gerçeklik yüklemek doğru olmaz.

Ne pahasına olursa olsun kendi yollarını seçmek isteyen çocuklar Tanrı'ya en yakın olanlardır çünkü var olmak isterler.

Yetişkinler olarak, başkalarına yardım edip onlardan yardım alarak yaşamımızı daraltırız. Beraber olma âlemlerinde kişiliğimizi harcarız.

Her konuşulan kelime bizi ele verir. Kabul edilebilir tek iletişim yolu yazılan kelimelerle olur çünkü bir kelime ruhlarımız arasında kurulan köprüdeki bir taş değil, yıldızlar arasında ışık huzmesidir.

Açıklamak inanmamaktır. Her felsefe, ebediyet elbisesi giymiş bir diplomasidir... Diplomasi gibi gerçek bir tözü yoktur, kendi hakkı için değil, tamamen başka bir amaç için var olur.

Kitapları yayımlanan bir yazar için tek soylu kader, layık olduğu üne kavuşamamaktır ama gerçek soylu kader, yayım yapmayan yazara ait olandır. Yazmayandan bahsetmiyorum çünkü o zaman yazar olamaz. Yani doğasında yazmak olan ama ruhsal durumu yazdığını göstermesini engelleyen bir yazar.

Yazmak düşleri somutlaştırmaktır, yapımızın bize yaratıcılar olarak sunduğu maddi bir ödül biçiminde dışsal bir dünya yaratmaktır [?]. Yayımlamak dış dünyayı başkalarına vermektir. Eğer ortak dış dünya onlar için 'gerçek' olan, görünen ve somut dış dünyaysa bu, neye yarar? Başkalarının benim iç evrenimle işleri ne?

210
Cesaretsizliğin Estetiği

Yayımlamak –kendini sosyalleştirmek. Rezil bir ihtiyaç! Yine de gerçek bir *Eylem* değil çünkü yayıncı parayı kazanır, matbaa basar. En azından bağdaşmazlık olarak bir meziyet taşıyor.

İnsan sağduyu çağına erişince, ana çabalarından birisi aktif ve özenli bir biçimde kendisini idealine yönelik olarak biçimlendirmektir. Hareketsizlik, modern dünyanın koşuşturması ve gürültüsü karşısında ruhumuzun aristokratik tavrının mantığının en iyi ideali olduğuna göre idealimiz *Hareketsiz*, *Pasif* kalmak olmalıdır. Yararsız? Belki. Yine de bu, yalnızca yararsızlıktan etkilendiklerini hissedenler için sorun olur.

211

Coşku kabalıktır.

Coşkuyu ifade etmek, her şeyin üstünde, samimi olmama hakkımızı ihlal etmektir.

Ne zaman samimi olacağımızı bilemeyiz. Belki de hiç olamayız. Bugün bir konuda samimiysek bile, yarın tamamen aksi bir konuda samimi olabiliriz.

Benim ikna olduğum konular yoktur. Hep izlenimlerim vardır. Kötü bir güneş batışı gördüğüm yerden nefret edemem.

İzlenimlerimizi onlara sahip olduğumuz için değil, yapacaklarımız konusunda kendimizi ikna etmek için dışsallaştırırız.

212

Görüş sahibi olmak, kendine satış yapmaktır. Görüş sahibi olmamak, var olmaktır. Her görüşe sahip olan şairdir.

213

Her şey elimden kayıp gidiyor. Bütün yaşamım, anılarım, düş gücüm ve içerdikleri, kişiliğim; hepsi elimden kayıp gidiyor. Sürekli olarak bir biçimde farklı olduğumu hissediyorum. Farklı hissediyorum, farklı düşünüyorum. Bir oyunu farklı, alışılmadık bir düzende izliyorum ve izlediğim benim.

Edebi çekmecelerimin olağan dağınıklığında, bazen on, on beş yıl ya da daha uzunca bir süre, önce yazdıklarımı buluyorum ve sanki çoğunu, sesini kendi sesim olarak algılayamadığım bir yabancı yazmış. Sesi, kendi sesim olarak algılayamıyorum eğer ben yazmadıysam, bunları kim yazdı? Bunlar sanki başkasının uykusundan yeni uyandığım başka bir yaşama ait.

On yedi ya da yirmi yaşında, gençlikte yazdığım yazılarla sıkça karşılaşıyorum ve bazıları şimdi anımsayamadığım bir ifade gücüne sahip. Ergenliğimin başlarında yazdığım bazı paragraflar ve cümleler var ve bunlar sanki geçen yıllarda öğrendiklerimi yansıtan şimdiki kişiliğime ait. O zaman da şimdiki gibi olduğumu görüyorum. Genel olarak eskiye göre büyük gelişme gösterdiğimi genelde hissettiğime göre, eğer hâlâ aynıysam, gelişimin nerede olduğunu merak ediyorum.

Burada beni küçük düşüren ve rahatsız eden bir gizem var.

Geçen gün yıllar önce yazdığım küçük bir yazı beni sarstı. Dil konusundaki duyarlılığımın birkaç yıldır sürdüğünden emindim ama çekmecelerimden birinde bulduğum eski bir yazıda aynı duyarlılık açıkça görülüyordu. Geçmişe bakarken kendimi tanıyamıyorum. Zaten olduğum halime şimdi nasıl geldim? Eskiden tanıyamadığım kendimi şimdi nasıl tanıya-

biliyorum? Her şey, içinde gezindiğim, kafa karıştıran, içimdeki benden uzak bir labirente dönüşüyor.

Zihnimin gezinmesine izin veriyorum ve zaten yazmış olduklarımı yazdığımdan eminim. Anımsıyorum. Ve *Platonik* duygularda başka ve daha keskin bir unutkanlığın olup olmadığını içimde var olduğunu varsayan benliğe soruyorum...

Tanrım, Tanrım, kimi gözlüyorum ben? Kaç kişiyim? Ben kimim? Ben ve benim aramdaki bu boşluk ne?

214

Yeniden, on beş sene önce, bu sefer Fransızca yazılmış olan bana ait metinler buldum. Fransa'ya hiç gitmedim ve Fransızlarla yakın bir ilişkim hiç olmadı. Bu dili çok kullanmadığım için yıllar içinde dil bilgim zayıflamış olmalı. Bugün de eskisi kadar Fransızca yazılar okuyorum. Yaşlandım ve daha çok düşünüyorum. Gelişim göstermiş olmalıyım. Yine de uzak yıllardan gelen bu yazılar, artık sahip olmadığım Fransızca kullanımım konusundaki güveni ortaya koyuyor. Bugün o dilde kullanamayacağım akıcı bir tarz var. Şimdi anımsamadığım ve kaybettiğim akıcılığı içeren paragraflar, uzun cümleler, gramer biçimleri, deyimler var. Bu nasıl açıklanabilir? İçimdeki benim yerime kim geçti?

Nesnelere ve ruhlara ait bir akıcılık sağlamak, kendimizi yaşamın bir iç akışı olarak anlamak, varlığımızın büyüklüğünü, kendimizi çaprazlama geçtiğimizi, çok fazla olduğumuzu düşlemek kolay... Bu durumda kişiliğin kendi sahilleri arasında akışının dışında başka bir şey var; ben olan dışsal bir kişilik, mutlak bir başkası var. Yaşlandıkça düş ve duygu gücümü kaybedeceğim; belli bir kafa yapısı, bir duygu türü –tüm bunlar, pişmanlık yaratırken, beni çok şaşırtmayacak. Sanki bir yabancıyı okur gibi kendimi okurken neyle yüzleşiyorum? Eğer kendimi derinliklerde göreceksem, hangi sahilde duruyorum?

Diğer zamanlarda yalnızca yazdığımı anımsadığım ve beni şaşırtmayan değil, aynı zamanda o zamanlar bunları yazma yeteneğim olduğunu anımsamadığım ve beni dehşete düşüren

sayfalar buluyorum. Bazı paragraflar başka bir düşünce tarzına ait. Sanki artık anımsamadığım bana ait farklı boyda ve özelliklerdeki eski bir resmimi bulmuş gibiyim. Ama bu kuşkusuz bana ait ve dehşet verici.

215

En çelişkili düşüncelere, farklı inançlara sahibim çünkü düşünen, konuşan ya da eylem yapan hiçbir zaman ben değilim. Geçici olarak somutlaştırdığım, düşünen, konuşan ve benim için eylem yapan düşlerim. Ağzımı açtığımda konuşan bir başka ben. *Bana* gerçekten ait olduğunu hissettiğim tek şey, geniş bir yetersizlik, boşluk, yaşamdaki her şeye dair yeteneksizlik. Gerçek eyleme ait tavırları bilmiyorum...

Nasıl var olunabileceğini hiç öğrenmedim.

İçimde olduğu sürece istediğim her şeyi elde ettim.

Duygusal bir kâbus gördüğünüz izlenimiyle, bu kitabın okunmasını size bırakmak istiyorum.

Bir zamanlar ahlaki olan bizim için estetik, sosyal olan bireysel.

Eğer içimde binlerce farklı alacakaranlık varsa –alacakaranlık olmayanlar da dahil– alacakaranlıklara neden bakayım? İçerde ve dışarıda, ben kendim *onlarım.*

216

Gün batımı, tüm gökyüzünde noktalar halinde saçılmış bulutlar üzerine dağılmış. Her rengin yumuşak tonları yüksekteki, başıboş dolaşan hüzünleri uzaysal çeşitliliğiyle doldurmuş. Yarı renkli, yarı gölgeli çatı tepelerinin zirvelerinde batan güneşin son yavaş ışıkları kendilerine ve ışık verdikleri nesnelere ait olmayan renklere bürünüyorlar. Yoğun bir sükûnet sessizleşmeye başlayan şehrin sesleri üstünde asılı kalmış. Her şey rengin ve sesin ötesinde derin ve sessiz bir soluk alıyor.

Güneşin görmediği renkli binalarda, renkler grileşmeye başlamış. Bu renk farklılıklarında bir soğukluk var. Sokakların

oluşturduğu sahte vadilerde hafif bir endişe uyukluyor. Uyukluyor ve sakinleşiyor. Yavaş, yavaş yüksekteki bulutların alt kısımlarındaki renkler gölgeleniyor. Yalnızca şu ufak buluta –beyaz bir kartalın her şeyin üstünde uçması gibi– uzaktaki güneşin gülümseyen altın ışığı vuruyor.

Yaşamda aradığım her şeyi, araştırmanın selameti için bıraktım. Neye baktığını bilmediği; düşlerken, araştırma sırasında ne araştırdığını unuttuğu için boş gözlerle bakan birisi gibiyim. Araştırılan şey, araştıran ellerin gerçek hareketlerinden –didikleyen, toplayan, koyan– daha az gerçek oluyor ve var olan, uzun, beyaz beş parmağa ait.

Sahip olduklarım bu yüksek ve değişirken aynı olan gökyüzüne benzer, uzak bir ışıkla aydınlanan hiçlik paçavraları, tüm gerçekliğin hüzünlü gülümsemesiyle uzaktaki ölümün parlattığı sahte yaşam parçaları. Bütün sahip olduklarımın değeri, alacakaranlıktaki bataklıkların feodal efendisi, boş mezarların yalnız prensi gibi, araştırma yapmayı bilmememin değeri kadar.

Şimdi ve bir zamanlar olduğum ya da olduğumu sandığım, belirsiz ve yaşam için yatak olan her şey, sırrı, gerçeği, belki şansı birden kaybetti– bu düşüncelerde ve aniden ışığı sönen şu yüksek bulutta. Artık olmayan güneş gibi, bunlar elimde kalanlar. Farklı çatılar üzerinde, aynı çatıların bütünlüğünde her şeyin iç gölgesi ortaya çıkana dek ışık ellerini dolaştırıyor.

Belirsiz titrek bir damla gibi, uzakta ilk ufak yıldız parlıyor.

217

Duyarlılığımızın her kıpırdanışı, hatta en zevkli olanları bile, aynı duyarlılığın gizemli içsel yaşamını bozacaktır. Ufak ve büyük endişeler, farkında olsak da olmasak da bizi kendimizden uzaklaştırır, hepimizin arzuladığı zihin sükûnetini engeller.

Neredeyse dışımızda yaşarız ve yaşamın kendisi sürekli bir dağınıklıktır ama bu, bir merkez çevresindeki planetler gibi kendimize yöneliktir ve garip ve uzak elipslerin izlerini çizeriz.

218

Ben *Zaman*dan ve *Uzay*dan daha yaşlıyım çünkü bilinçliyim. Olgular benden doğar. Bütün doğa benim duyularımın çocuğudur.

Aradım ve bulamadım. İstedim ve elde edemedim.

Ben olmadan güneş doğar ve batar. Ben olmadan yağmur yağar ve rüzgâr eser. Mevsimlerin oluşması, on iki ay, zamanın akışı bana bağlı değildir.

İçimdeki dünyanın efendisini, dünya toprakları gibi, benimle götüremem...

219

Ruhum olarak bilinen duyularımın merkezi, farklı bir düş içinde düş gördüğüm yorgun saatlerde, bazen benimle birlikte bilinçli olarak gecenin şehir sokaklarında, gaz lambaları altında ve trafiğin geçici sesleri arasında yürür.

Bedenim dar sokaklara ve yan yollara nüfuz ederken, ruhum duyuların girift labirentlerinde kendini kaybeder. Bütün bunlar, gerçekdışılık ve uydurma var oluş kavramlarını rahatsız edici bir biçimde bize aktarabilirler. Hepsi de –soyut olarak değil somut bir biçimde– evren tarafından işgal edilen yerin boşluktan da boşluk olduğunu gösterebilir; bütün bunlar nesnel olarak bağımsız ruhumun önüne serilir. Nedenini bilmiyorum ama bu geniş ve dar nesnel sokaklar ağı, arka arkaya dizili sokak lambaları, ağaçlar, ışıklı ve karanlık pencereler, açık ve kapalı kapılar bana sıkıntı veriyor –gözlerim iyi görmediği için daha da belirsizleşen, birbirine benzemeyen gece şekilleri, öznel biçimde kocaman bir hal alıncaya dek algılanamaz gerçekdışıdır.

Kıskançlık, hırs ve önemsizlik parçaları işitme duyuma çarpar. Fısıldanan mırıltılar bilincime doğru yayılır.

Bütün bunlarla aynı anda var olduğum gerçeği hakkındaki açık farkındalığımı yavaş yavaş kaybederim. Yani, gerçek varlıkları ve yerleri temsil eden gölgeler arasında, daha az görerek,

daha çok duyarak yürüdüğüm duygusu kaybolur. Ebedi zamanın ve sonsuz uzayın karşısında bütün bunların nasıl var olabileceği zamanla, karanlık ve belirsiz bir biçimde benim için anlaşılmaz olur.

Fikirlerin edilgen bir çağrışımıyla, zaman ve uzay hakkındaki bilinçleri çok analitik ve sezgisel olan ve böylece dünyayla ilişkiyi kaybeden insanlar hakkında düşünmeye başladım. Kuşkusuz böyle gecelerden birinde, kendi kendime düşündüğüm bu şehirden farklı olmayan şehirlerde, Platon, Scotus Erigena,* Kant ve Hegel gibi bu şeyleri unutup, diğerlerinden farklılaşan insanların yaşamış olması bana komik geldi. Onlar da aynı insan ırkından geliyorlardı...

Burada bu düşüncelerle yürürken, ne kadar dehşet verici bir netlikle kendimi uzak, yabancı, kafası karışık ve... Hissediyorum.

Yalnız gezintimi sonlandırdım. Hafif sesler karşısında edilgen olan derin bir sessizlik bana saldırıyor ve beni sıkıyor. Beden ve ruh olarak, her şeyden, burada ve bu halde olmaktan yorgunum. Enginliğim hem uzayın sonsuzluğuyla veya zamanın ebediyetiyle, hem de ölçülebilecek ve isimlendirilebilecek bir şeyle ilişkisi olmayan bir okyanusa batıyor duygusuyla bağırmak isterken kendimi yakalıyorum. Doruğa ulaşan sessiz dehşetin bu anlarında, nesnel olarak neyim, ne yaparım, ne isterim, ne hisseder ve düşünürüm? Kendimden kopup ulaşamayacağım bir yere gittiğimi hissediyorum. Mücadele etmenin ahlaki dürtüsü, sistemleştirmenin ve anlamanın entelektüel çabası, artık kavramadığım ama bir zamanlar kavradığımı anımsadığım ve güzellik olarak adlandırdığım bir şey üretmenin huzursuz sanatsal arzusu –bütün bunlar gerçeklik duygularımdan kayboldu, tüm bunlar benim için yararsız, boş ve uzak olarak değerlendirmeye bile değmez. Kendimi yalnızca bir

* Johannes Scottus Erigena (815-877): Antik Yunan felsefesini ve Yeni Platoncu felsefeyi Hıristiyan inancıyla bağdaştırmaya çalışmış İrlandalı Ortaçağ düşünürü.

boşluk, ruh yanılsaması, bir varlık mekânı, yabancı bir böceğin en azından ışığa ait sıcak bir anıyı boş yere aradığı bilinçli bir karanlık yer gibi hissediyorum.

220
Hüzünlü Ara

Düş görmenin yararı ne?

Kendimle ilgili olarak ne yaptım? Hiçbir şey.

Gece ruhsallaşmak...

Dış çizgileri olmayan *İçsel Durum*, düş için özü olmayan *Dışsal Düş*.

221

Hep ironik bir hayalci olmuşumdur ve içsel olarak verdiğim sözleri tutmam. Tamamen bir yabancı, kim olduğumu zannediyorsam onu gündelik olarak gözleyen biri gibi, gündüz düşlerimdeki kötüleşen yenilgileri izlemekten her zaman zevk aldım. İnandıklarıma hiçbir zaman ikna olmadım. Ellerimi toprakla doldurup ona altın dedim ve ellerimi açıp toprağın kaymasına izin verdim. Tek gerçeğim kelimeler. Doğru kelimeler söylenince her şey tamamdır. Geride kalan, hep öyle olan kumdur.

Eğer beni sürekli yabancılaştıran düşler görmeseydim, kendimi rahatlıkla gerçekçi olarak tanımlayabilirdim –dış dünyayı bağımsız bir ülke olarak kabul eden birisi gibi. Kendime bir isim vermemeyi, bir biçimde kim olduğuma dair gizemli davranmayı ve kendim için bile şeytanca kestirilemez olmayı yeğledim.

Kendi izleyicimden fazlası olmayan ve bundan fazlasını da istemeyen biri olarak, en iyi gösteriyi sahneleyebilmek için sürekli düş görmeyi iş edindim. Böylece, kendimi altın renklerle ve ipeklerle giydirip, düşsel odalarda, sahte bir sahnede,

eski dekorlarla beraber olurum; görünmez bir müzik ve yumuşak ışıklarla oynanan bir oyun tarafından yaratılan düşler.

Çocukluğumdan kalan, mavi bir ay ışığı dekoru altında, benzer bir dekor olan büyük bir park içindeki olanaksız bir sarayın terasını betimleyen bir tiyatro anısını, özel bir öpücük anısı gibi kalbimde yaşatıyorum. Bu dekor gerçekmiş gibi yaşayarak ruhumu harcadım. Zihinsel yaşam deneyimimin bu durumunda, yumuşak tonda çalan müzik sahne dekoruna ateşli bir canlılık sağladı.

Sahne dekoru kesinlikle maviydi ve ay ışığı vardı ama sahnede kimin olduğunu anımsamıyorum. Anımsadığım o sahneden bugün sahnelediğim oyundaki dizeler Verlaine ve Pessanha'ya* ait ama bu (unuttuğum) asıl sahnede oynanan oyun değil ve o mavi müziğin gerçekliğiyle bir alakası yok. Bu bana ait, akıcı bir oyun, muhteşem bir ay ışığı komedisi, gümüş renginde bir gece mavisi perde arası.

Sonra yaşam geldi. O akşam beni Gold Lion'a** yemeğe götürdüler. Bifteklerin lezzetini hâlâ özlemimin damak tadında hissediyorum –bugün kimsenin hazırlayamayacağı ya da her durumda benim yemediğim biftekler (biliyorum çünkü düşlüyorum).*** Her şey –uzakta kalan çocukluğum, lokantadaki lezzetli yemek, ay ışığı dekoru, gelecekteki Verlaine ve şimdiki ben– bulanık bir diyagonalde, eskiden ve şimdi ne olduğum arasındaki yapay açıklıkta birbirine karışıyor.

222

Bir fırtınanın yükselmesi, sokaktaki seslerin yüksek olması, yalnız bir sesin...

Yoğun beyaz ışık altında sokak ürkekti ve soluk karanlık çatırtıların yansıyan patlamasıyla titredi. Ağır yağmurun kaba

* Camilo Pessanha (1867-1926) Pessoa'nın şiirini etkilemiş Portekizli sembolist şair.

** Altın Aslan: Lizbon şehir merkezinde 1885 yılında açılmış ünlü restoran.

*** Ya da: "(biliyorum ya da düşlüyorum)."

hüznü havanın çirkin siyah rengini belirginleştirdi. Aynı zamanda soğuk, ılık ve sıcak olan hava her yerde belirsizdi. Sonra sivri ve metalik bir ışık büyük büroya girdi, her insan bedenindeki huzurda gedik açtı, büyük bir taş büyüklüğünde bir ses her tarafta ürpertici bir şoke etkisi yaratarak çarparken, katı bir sessizliğe parçalandı. Yağmur sesi kesildi ve yumuşak bir sese dönüştü. Sokaktan gelen sesler korkuyla kesildi. Yeni bir ışık sarı rengini hızla sessiz karanlığa doğru yaydı ama gümbürdeyen sesin yumruğu, öfkeli bir veda gibi, uzaklardan aniden yankılanmadan önce yine nefes alınabildi. Fırtına geri çekilmeye başlamıştı.

... uzayan ve can çekişen bir mırıltıyla, artan ışıkta ışık olmadan, fırtınanın gürültüsü uzaklarda azaldı –Almada* tarafına gitti...

Aniden berbat bir ışık çatırdayarak yayıldı. Her beyinde ve odada dondu. Her şey dondu. Kalpler bir an için durdu. Hepsi çok duyarlı insanlardı. Sessizlik, sanki ölüm gibi korkuttu. Sanki her şey ağlıyor gibi artan yağmurun sesi rahatlık sağladı. Hava kurşun gibi.

223

Solgun bir şimşek kılıcı, geniş odada karanlık bir biçimde döndü. Arkasından gelen gürültü, geniş yutkunmalara dağıldı ve uzaklara sürüklendi. Konuşmalar arasındaki ağıtlar gibi, yağmur yüksek sesle ağlıyordu. Burada içerde her ufak ses açık ve sinirli bir biçimde göze çarptı.

224

... gerçeklik dediğimiz o düş epizodu.

İki gündür yağmur yağıyor ve soğuk gri gökyüzünden yağan yağmurun ruhumu etkileyen bir rengi var. Tam iki gündür...

* Almada: Lizbon yakınlarında, Tejo'nun diğer tarafında bulunan bir belde.

Hissetmek hüzünlü ve bunu pencereden, damlayan sulara ve yağan yağmura yansıtıyorum. Kalbim sıkıntılı ve anılarım endişelere dönüştü. Kendimi yorgun hissetmememe ve buna bir neden olmamasına rağmen, hemen yatmaya gidiyorum. Çocuk ve mutluyken, yan komşunun bahçesindeki evde renkli yeşil bir papağan sesi yaşardı. Yağmurlu günlerde konuşması hiç ağlamaklı olmazdı, –iyi bir yerde yaşadığı için– etrafta yükselen hüzünde, bir gramofon sesi gibi, sabit bir duyguyu dile getirirdi.

Hüzünlü olduğum ve uzak çocukluğum onu, bana anımsattığı için mi bu papağanı düşündüm? Hayır, aslında onu düşündüm çünkü bir papağan yaşadığım odanın karşısındaki bahçede şimdi çılgınca bağırıyor.

Her şey allak bullak. Bir şeyi anımsar gibi olunca, başka şeyi düşünüyorum. Bakarsam tanıyamıyorum ve kafam karışıkken çok net görüyorum.

Dokunulamayacak kadar soğuk camları olan gri pencereye arkamı döndüm ve yarı karanlığın yarattığı bir sihirle birden eski evimizin içini gördüm. Yanında bağıran bir papağan bulunan bir bahçe vardı ve değiştirilemez gerçek olan yaşam ağırlığıyla gözlerim tamamen uykuluydu.

225

Evet, bu günbatımı. Yavaşça ve dalgın olarak Rua da Alfândega'nın sonuna ulaştım ve Terreiro do Paço'nun ötesinde güneşsiz batılı gökyüzünün açık bir manzarasını gördüm. Bu, yeşile çalan ve soluk bir griye doğru dönmekte olan mavi bir gökyüzü; karşı sahildeki tepelerin üstündeki kahverengi kütle, ölü bir pembe sis gibi pusuya yatmış. Sahip olmadığım tüm yoğun huzur, soyut sonbahar havasında soğuk bir biçimde var. Sahip olamayınca, var olduğuna dair düş kurmanın zayıf zevkini yaşıyorum. Ama gerçekte ne huzur ne de huzursuzluk var, yalnızca gökyüzü, her türlü rengiyle solan bir gökyüzü var; açık mavi, mavi yeşil, yeşil ve mavi arasında soluk gri, yok olmakta olan bir kırmızıda sararak kararan, bulut olmayan

uzaktaki bulutların belirsiz renkleri. Bunların hepsi oluşur oluşmaz yok olan görüntüler; yüksekte, gökyüzünün ve üzüntünün gölgeleri arasında hiçlikle hiçlik arasına nüfuz eden ve belirsiz olan hızlı bir ara.

Hissederim ve unuturum. Bir özlem –herkesin her şey için hissettiğinin aynısı– soğuk havadaki bir afyon gibi beni istila ediyor. Görmekten kaynaklanan bir içsel, sahte esrikliğim var.

Güneş batımının tam da sonlandığı okyanusa doğru ışık, yeşil bir soğukla mavileşen mor bir beyazlığa dönüşüyor. Havada hiç elde edilemeyenin uyuşukluğu var. Gökyüzü panoraması yüksek sesle susuyor.

Duygularla infilak ettiğim bu anda, kendimi zalimce ifade edebilme yeteneğim, kaderimde rastgele bir kapris yapma biçimi olsun isterdim ama hayır; çözülmekte olan bu uzak, yüksek gökyüzü, şimdi her şey ve hissettiğim duygu –beraber olan birçok duygunun karışımından oluşuyor –yalnızca bu yararsız gökyüzünün içimdeki bir göl yansıması. Dik kayalar arasında inzivaya çekilmiş, tamamen sakin, bir tür ölü adam bakışıyla, etrafındaki dağların dalgınca kendilerini izlediği bir göl.

Şimdi olduğu gibi ne kadar çok, ne çok kez hissettiğimi hissetmek beni sıkıntıya soktu –bunun bir duygu olduğunu bilmekten ıstırap duymak, burada bulunmaktan huzursuz olmak, bilmediğim bir şeyin özlemi, bütün duyguların gün batımı, sararan ben, dış farkındalığımda gri hüzne teslim olmak.

Ah, var olmaktan kim kurtaracak beni? İstediğim ne yaşam ne de ölüm; istediğim, inilemeyen bir çukurda bulunan bir elmas gibi arzuların derinliklerinde parlayan diğer şey. Bu, gerçek ve olanaksız evrenin tüm ağırlığı ve üzüntüsüdür, bilinmeyen bir ordunun bayrağına benzeyen gökyüzüdür, uzak bir duyarsızlıktan gelen ve şimdi sakin, beyaz elektriğiyle yükselen düşsel hilalin kurmaca gökyüzündeki solan renklerdir.

Bütün bunlar gerçek bir Tanrı'nın yokluğuna bağlıdır –yüce göklerin ve kapalı ruhun boş kadavrası olan bir yokluk. Sonsuz insan– sonsuz olduğuna göre, senden kaçışımız yok.

226

Gece vakti şehir sokaklarında yürürken ve bina yüzeylerine, bu yapısal farklılıklara, mimari ayrıntılara, ışıklı pencerelere, balkonları özel yapan saksılardaki bitkilere ruhumdan bakarken, nasıl bir aşkın şehvet –evet, bütün bunlara bakarken ve bilincimin dudaklarına bu kefaret çığlığı geldiğinde duyumsadığım nasıl bir içgüdüsel sevinç.

227

Sanat olarak nesri şiire iki nedenle yeğlerim ve bunlardan birincisi tamamen kişiseldir: Başka bir seçeneğim yok çünkü şiir yazamam. İkinci nedenim herkes için geçerli ama bunun, birincisinin gizli veya gölgeli bir biçimi olduğunu düşünmüyorum. Buna biraz ayrıntılı bakmaya değer çünkü sanatın değeri ile ilgili.

Şiiri müzik ve nesir arasında bir aşama olarak kabul ederim. Müzik gibi, şiir de ritmik yasalara bağlıdır ve bunlar katı yasalar olmasalar da hâlâ kontrol, kısıtlama, otomatik baskı ve sansür amaçlı olarak ortadadırlar. Nesirde özgürce konuşuruz. Müzik ritimleri ekleyebilir ve buna rağmen düşünebiliriz. Şiirsel ritimler eklerken hâlâ bunların dışında kalabiliriz. Rastgele bir şiirsel ritim düzyazıyı bozmaz ama rastgele bir düzyazı ritmi şiiri kötüleştirir.

Nesir tüm sanatı kapsar. Kısmen kapsar çünkü kelimelerde tüm dünya vardır, kısmen kapsar çünkü özgür bir dünya konuşmanın ve düşünmenin her olasılığını içerir. Nesirde, anlamlarda yer değiştirerek her şeyi ortaya koyabiliriz; resmin doğrudan, olduğu gibi, içsel boyut olmadan sunabildiği renk ve biçim; müziğin de ancak doğrudan, biçimsel bir yapısı –hatta düşünce denen ikinci bir yapısı bile olmadan– sunduğu ritim; mimarın verili, katı, dışsal nesnelerden çıkarması gereken ve ritimle, tereddütlerle ve akışkanlıklarla inşa ettiği yapı; heykeltıraşın, dönüştürme aurası olmadan dünyada bırakması gerektiği gerçeklik ve son olarak, gizli bir topluluk üyesi gibi şairin bir disiplin ve ritüelin emrinde olduğu (gönüllü biçimde) şiir.

Mükemmel ve uygar bir toplumda nesir dışında bir sanat olmadığını düşünüyorum. Sanatı kullanarak ve anlaşılabilir bir renk müziğiyle ileterek, onları yalnızca sözsel olarak anlamak için günbatımları, bırakalım günbatımları olarak kalsın. Bedenleri yontmayalım ama görebilmek ve dokunabilmek için onları yumuşak ve sıcak konturları içinde bırakalım. Evleri yalnızca içinde yaşamak için inşa edeceğiz ve aslında kullanım amaçları da bu. Şiir çocuklar için onları nesre hazırlamak amacıyla olacak çünkü şiir açıkça çocuksu, bellek eğitici ve destek verici.

Küçük sanatlar diye adlandırabileceklerimizin bile nesirde yansımaları var. Dans eden, şarkı söyleyen, ezberden tekrar yapan nesir vardır. Dolambaçlı koreografileri olan sözsel ritimler vardır ki fikir, gerçek ve ibret verici bir çıplaklık şehvetiyle ifade edilir. Ve nesirde ayrıca *Kelime* denilen büyük bir aktör tarafından sahneye konan incelikler vardır. Bu, evrenin kavranamaz gizemlerini ritmik olarak kendi bedensel tözüne dönüştürür.

228

Her şey birbiriyle bağıntılıdır. Gün batımından hiç bahsetmeyen klasik yazarları okuyunca, birçok gün batımı, tüm renkleriyle benim için anlaşılır olur. Varlıkların, seslerin ve biçimlerin değerlerini ayırt etmemizi sağlayan sözdizimsel yeterlilik ile onları algılama kapasitesi –mavi gökyüzünün ne zaman yeşil olduğu, mavilikte ne kadar sarı bulunduğu– arasında bir ilişki var.

İkisi de aynı şey –ayırt etme yeteneği ve fark gözetmek.

Sözdizimi olmadan sürekli bir duygu olamaz. Ölümsüzlük gramercilere bağımlıdır.

229

Okumak düş görmektir, başkası tarafından yol gösterilmesidir. Dikkatsizce ve kafa dağınıklığıyla okumak, yol gösteren eli bırakmaktır. İyi ve derin bir biçimde okumanın en iyi yolu yüzeysel olarak öğrenmektir.

Yaşam ne kadar aşağılık ve iğrenç! Aşağılık ve iğrenç olabilmesi için bilin ki onu istememeniz halinde bile size verilmiş olması, ona ait hiçbir şey için iradenizin, hatta irade yanılsamanızın olmaması yeter.

Ölmek tamamen farklı olmaktır. Bu nedenle intihar korkaklıktır; kendini tamamen yaşama teslim etmektir.

*230**

Sanat, eylem yapmak ya da yaşamak yerine geçer. Eğer yaşam, duygunun inatçı bir ifadesiyse, sanat da aynı duygunun entelektüel ifadesidir. Bizim olmayan, olmasına çabalamadığımız ya da elde edemediğimiz herhangi bir şey düş yoluyla elde edilebilir ve bunlardan yararlanarak sanat yaparız. Bazı zamanlarda duygumuz o kadar güçlüdür ki eyleme dönüşse de eylemle tamamen tatmin edilemeyebilir. Yaşamda ifade edilemeyip, tatmin edilemeyen duygu sanat için kullanılır. İki tür sanatçı vardır: Sahip olmadığını ifade eden ve elde ettiğinin artığını ifade eden.

231

Ruhun büyük trajedilerinden birisi bir şey yapıp, iş bittikten sonra, bir işe yaramadığını fark etmektir. Yapılan işin, yapılabileceğin en iyisi olduğunu fark etmek ise trajedilerin en büyüğüdür ama bir şey yazmadan bunun mükemmel olmayacağını ve kusurlu olacağını bilmek; yazarken bunun mükemmel olmayacağını ve kusurlu olacağını bilmek –bu ruhsal sıkıntının ve utancın zirvesidir. Yalnızca şimdi yazdığım şiirler nedeniyle tatminsizlik yaşamıyorum, gelecekte yazacaklarım da beni tatmin etmeyecek. Bunu, içimde uyanır gibi olan sivri ve puslu bir ön görüşle tensel ve felsefi olarak biliyorum.

O zaman yazmayı neden sürdürüyorum? Çünkü vaaz verdiğim vazgeçme işini tam öğrenemedim. Nesir ve nazım ko-

* Metnin girişinde, A. de C. (?) ya da H. K. (veya başka bir şey) şeklinde not bulunmaktadır.

nusundaki eğilimimden vazgeçemedim. Sanki bir ceza çekermiş gibi yazmalıyım ve en büyük ceza, ne yazarsam yazayım boşuna, hatalı ve belirsiz olacağını bilmem.

İlk şiirlerimi çocukken yazdım. Berbat olmalarına rağmen, bana mükemmel göründüler. Mükemmel iş yapma yanılsamasının zevkine artık varamayacağım. Bugün yazdıklarım çok daha iyi. Hatta çok iyi yazarların yazdıklarından bile iyi ama yazabileceğimi –ya da yazmam gerektiğini– düşündüklerimden, bir nedenle, çok daha kötü. O ilk berbat şiirler nedeniyle, kaybolan bir umut, ölü bir çocuk için ağlar gibi ağlıyorum.

232

Ne kadar çok yaşarsak, birbiriyle çelişen iki gerçek hakkında o kadar çok ikna oluruz. Birincisi, yaşam gerçekliği yanında sanat ve edebiyat kurguları soluk kalır. Yaşamdan aldığımıza göre onlardan daha soylu zevkler aldığımız doğrudur. Onlar yaşamda olmayan duygular sunarak, yaşamda karşılaşılamayacak biçimleri bir araya getirerek düşlere benzerler. Yine de uyanınca yok olan, ikinci bir yaşamda birlikte yaşayabileceğimiz anı veya özlem bırakmayan düşler gibidirler.

Diğer gerçek, her soylu ruh, yaşamı tam yaşamayı arzu eder –her şeyi, yeri, duyguyu deneylemek– ve bu nesnel olarak olanaksızdır. Bu nedenle, soylu bir ruhun yaşayabileceği bir hayat özneldir ve bunun tek yolu yaşamın tam yaşanabileceğinin inkârıdır.

Bu iki gerçek birbirini olumsuzlar. Bilge insan bunlar arasında uyum sağlamaktan da birisini göz ardı etmekten de kaçınır ama ya birini ya da ötekini seçmelidir ve seçmediği için arzu duyacaktır. Ya da her ikisini de reddedip kişisel bir Nirvana'ya ulaşır.

Yaşamın ona öylesine verdiği şeylerden fazlasını istemeyen, kendi içgüdüleriyle hareket eden, güneş varken güneş ışığı arzulayan ve güneş olmayınca da sıcağı bulduğunda memnun olan kişi mutludur. Düş uğruna kişiliğinden vazgeçen ve diğer kişilerin yaşamlarını düşünmekten zevk alan, tüm izlenimler

yerine izlenimlerin dış görünümlerini deneyleyen kişi mutludur. Son olarak, her şeyden vazgeçen, kaybedecek, yok olacak bir şeyi olmayan kişi mutludur.

Köylü, roman okuru, saf çileci –bunlar yaşamda mutludurlar çünkü bu üç tür de kişiliklerinden vazgeçmişlerdir; biri kişisellikten uzak olarak içgüdüleriyle yaşar, diğeri unutmak anlamına gelen düş gücüyle yaşar, üçüncüsü yaşamaz neredeyse uyur (Çünkü hâlâ ölmemiştir).

Hiçbir şey beni tatmin etmiyor, hiçbir şeyde teselli bulamıyorum; beni yoran ve yormayan her şey. Ruhum olsun da istemiyorum, ondan vazgeçmek de. İstemediğimi istemek, sahip olmadığımdan vazgeçmek istiyorum. Ne hiçbir şey ne de her şey olabilirim. Olmadığım ve istemediğim arasındaki köprüyüm.

233

... büyük şeylerde bulunan ağırbaşlı hüzün –yüksek dağlarda ve büyük insanlarda, derin gecelerde ve ebedi şiirlerde.

234

Eğer tek yaptığımız şey sevmekse ölebiliriz.

235

Yalnızca, bir zamanlar gerçek aşkı yaşadım. Bana karşı hep arkadaşça davranıldı. Az tanıdıklarım bile bana karşı nadiren soğuk, kaba veya hoyrat davrandılar. Arkadaşça davranan bazı kişiler, benim de teşvikimle, bunu sevgiye dönüştürmüş olabilirler ama benim bunu yapmak için sabrım ya da zihinsel yoğunlaşmam hiç olmadı.

İlk bakışta (kendimizi çok az tanıyoruz!) ruhumun bu konudaki açık ilgisizliği, bu utangaçlık için suçlanabilir ama bunun nedeninin duygular karşısındaki bıkkınlığım olduğunu anladım –bu, yaşam bıkkınlığıyla karıştırılmamalı. Özellikle uzun süre gerektiren bir duyguyu sürdürecek sabrım yok. Düşünmeyen bir yönüm "Nasıl?" diye düşünür. "Nasıl" kavramını bilecek kadar entelektüel yeteneğim ve psikolojik iç

görüm var. "Nasılın nasıl olduğunu bilmek" kavrayışım dışında kalıyor. İsteme konusundaki zayıflığım, her zaman isteme konusundaki istek zayıflığı olarak başlar. Bu duygularım kadar zekâm ve yaşamda yaptıklarım için de geçerlidir.

Ama koşulların zararlı etkisiyle âşık olduğuma ve diğer kişinin de beni gerçekten sevdiğine inanırsam, ilk tepkim, sanki geçmeyen bir para ile büyük ikramiye kazanmış gibi, sersemletici bir kafa karışıklığı olur. Sonra, hiçbir insan, insan olmaktan kaçınamayacağı için, belirli bir kibir hissederim. Ama doğal gibi görünen bu duygu hemen yok olur. Tanımı zor, sıkıntı, aşağılanma ve yorgunluk karışımı, rahatsız edici bir duygu bunu izler.

Sıkıntıya bakarsak, sanki *Kader*, boş akşamlarımda beni garip ve bilinmedik bir iş için zorluyor gibidir. Yeni bir görev gibi olan bu sıkıntı, –iğrenç bir karşılıklılığa ait olan– alay edercesine, *Kader*e bunun için bolca teşekkür etmem beklenen bir ayrıcalıkmış gibi üstüme yüklenir. Sanki yaşamın düzensiz monotonluğu yetmezmiş gibi, bir de bunun üstüne belirgin bir duygunun zorunlu monotonluğuna ihtiyacım varmış gibi hissederim.

Aşağılanmaya bakarsak –evet, aşağılanma. Dayandığı nedenle uyuşmayan bu duygunun varlığını anlamak biraz zamanımı aldı. Âşık olunmayı sevmem gerekirdi. Sevilebilir bir insan olarak birisinin dikkatini bana yüklemesi gururumu okşamış olmalıydı. Ama bu kısa kibir duygusu dışında (belki de bu kibirden çok şaşkınlıktı) utandım. Sanki başkasının ödülü bana veriliyordu –yalnızca onu tam olarak hak eden kişi için bir değer taşıyan bir ödül.

Ama en çok yorgunluk hissettim –sıkıntının ötesinde bir yorgunluk. Kişisel deneyim eksikliği nedeniyle, Chateaubriand'a ait kavrayamadığım bir cümleyi sonunda anladım. Chateaubriand, René kişiliğinde şöyle der: "Sevilmek onu yormuştu."–*on le fatiguait en l'aimant.** Bu deneyimin benimkiyle aynı olduğunu fark edince şaşırdım ve geçerliliğini inkâr edemedim.

* Özgün metinde Fransızca; severek onu yoruyorduk/yoruyorlardı.

Sevilmekten, gerçekten sevilmekten yorulmak! Diğer kişilerin yorucu duygularının nesnesi olmaktan yorulmak! Hep özgür kalmak isterken, kendini, görevi karşılık vermek olan bir sevkiyatçı çocuğa dönüşmüş; kaçmamak için nezaket gösteren, en azından duygular karşısında şövalye gibi davranan ve insan ruhunun sunacağı en yüce duyguyu reddedecek birisi olarak görmek. Var oluşunuzun yorgunluğunun başka birisinin duygusuyla olan ilişkinize tamamen bağımlı olması! Bir şey hissetmenin yorgunluğu, gerçek bir karşılıklılık olmasa da biraz karşılık görebilmek için sevme zorunluluğu!

Geldiği gibi gitti ve bugün o gölgeli epizottan aklımda ya da duygularımda hiçbir şey kalmadı. İnsan olduğum için içgüdüsel olarak öğrendiğim, insan yaşamının yasalarından çıkarsama yapabileceğim bir deneyime bu yolla sahip olmadım. Pişman olarak geriye bakacağım bir zevk almadım, aynı pişmanlığı anımsayacağım bir üzüntü için de duymadım. Bu, sanki bir yerde okuduğum, başkasının başına gelen bir şeydi. Yarısını okuduğum ve ikinci yarısı olmayan ama anlamı olmasa da öykünün ilk yarısı orada olduğu için eksik bölümü fazla önemsemediğim bir roman gibiydi. Çünkü eksik bölümde anlatılanlar ne olursa olsun, tamamından da bir anlam çıkartamayacağımı anlamıştım.

Geride kalan tek şey beni seven kişiye karşı duyduğum şükran hissidir. Ama bu soyut ve şaşkınlık içeren bir duygudur, duygusal olmaktan çok entelektüeldir. Birinde üzüntü duygusuna neden olduğum için üzülürüm. Buna, yalnızca buna üzülürüm.

Yaşamın, karşıma, doğal duygular içeren başka rastlantılar çıkarması pek beklenemez. İlk deneyimimi iyice analiz ettikten sonra, ikinci kez nasıl davranacağımı görebilmek için bu rastlantıları karşıma çıkarmasını isterdim. Duygularım daha az veya çok şiddetli olabilir. Eğer kader, bunu karşıma çıkartırsa iyi olur. Oluşacak duyguları merak ediyorum. Öte yandan, ne olursa olsun, olayları hiç merak etmiyorum.

236

Hiçbir şeye boyun eğmemek –bir kişi, aşk ya da fikir– ve gerçeğe inanmamanın, hatta (eğer varsa) bunu bilmenin ilgisiz bağımsızlığına sahip olmak –bu, düşünmeden yaşayamayanlar için entelektüel iç yaşamları açısından doğru davranış gibi. Ait olmak bayağılıkla eş anlamlı. İlkeler, idealler, bir kadın, bir iş– hepsi zindan ve pranga. Var olmak özgür olmaktır. Hatta hırs bile, bundan gurur duyuyorsak, bir engeldir. Eğer bunun bizi oynatan bir ip olduğunu fark etseydik, gurur duymazdık. Hayır! Kendimizle bile bağımız olmamalı! Başkalarından olduğumuz kadar kendimizden de özgür olmalıyız, esrimeden derin düşünmeliyiz, sonuca varmadan düşünmeliyiz, Tanrı'dan kurtulmalıyız ve böylece cellâtlarımızın dalgınlığından yararlanarak, hapishane bahçesinde izin verilen birkaç mutluluk dakikasını yaşamalıyız. Yarın giyotinle karşılaşacağız. Yarın değilse de öbür gün. Tüm projeleri ve amaçları bilerek unutup, sonumuz gelmeden önce güneş altında dolaşalım. Alınlarımız, kırışıklıklar olmadan, güneş altında parlasın ve meltem umudunu yitirenleri serinletsin.

Kalemimi eğimli masaya atıyorum ve yakalamaya çalışmadan düşmesini izliyorum. Bütün bunları aniden hissettim. Ve mutluluğum, hissetmediğim bu hiddetli tavrımdan oluşuyor.

237

Bir Yaşam Düzeni İçin Notlar

Başkalarına hükmetme ihtiyacı, başkalarına karşı olan ihtiyaçtır. Yani komutan da bağımlıdır.

Dışarıdan bir şey almadan kişiliğinizi genişletin –başkalarından bir şey istemeden ve başkalarına bir şey dayatmadan, onlara ihtiyaç duyduğunuzda onlar *olarak*.

İhtiyaçlarınızı en alt düzeye indirin ki hiçbir şey için hiç kimseye bağımlı olmayın. Böyle bir hayatı tam yaşamak olanaksızdır ama bunu göreceli olarak yaşayabilirsiniz.

Bir patronu düşünelim. Çalışanlar olmadan işini görebilmelidir. Daktilo yazabilmeli, hesapları tutturabilmeli, büroyu temizleyebilmeli. Yeteneksiz olduğu için değil, zaman kazanmak için başkalarına ihtiyaç duymalı. Postanenin yolunu bilmediği için değil, oraya giderek vakit kaybetmemek için müstahdemi bu işe yollamalı. Bazı işleri nasıl yapacağını bilmediği için değil, zaman kaybetmemek için yardımcıları olmalı.

238

Erdemin değeri, günahın cezası kesin değildir. Bu tür ödül ve cezaların olması da doğru değildir. Erdem ve günah organizmaların kaçınılmaz edimleridir ve organizma ikisine de mahkûmdur, hükmü iyi veya kötü biçiminde verilecektir. Bu nedenle dinler, diğer dünyalarda, hiçbir bilimin kanıtlayamayacağı ve inancın tanımlayamayacağı ödüller ve cezalar sunarlar –hiç olan, hiçbir şey yapamayacak olan ve bu nedenle hiçbir şey hak etmeyen insanların hak ettiği.

Bu nedenle her türlü samimi inançtan ve başkalarını etkileme kaygısından vazgeçelim.

Tarde* şöyle diyor: "Yaşam yararsızlığın yolunu izleyerek olanaksızı aramaktır."

Hep olanaksızı arayalım çünkü bu bizim kaderimiz ve bunu yararsızlığın yolunu izleyerek yapalım çünkü başka hiçbir yol yok. Ama aradığımız hiçbir şeyi bulamayacağımızın ve yolda gurur duymaya veya anımsamaya değer hiçbir şeye rastlamayacağımızın bilincine yükselelim.

Şerh yazıcısı, 'anlamak dışında her şeyden bıkarız' demiş. Anlayalım, anlamayı sürdürelim ve bu anlama eyleminden solacak çiçekler çıkartalım. Onları, solmaya mahkûm çelenkler ve kolyeler biçiminde kurnazca düzenleyelim.

* Jean-Gabriel de Tarde (1843-1904): Fransız felsefeci, yazar, sosyolog, kriminolojist. Fikirleri, sosyal davranışın tanımlanmasında ardılı sosyolog ve sosyal psikologlara esin kaynağı olmuştur.

239

"Anlamak dışında her şeyden bıkarız." Bu cümleyi anlamak bazen zor olabilir.

Bir sonuca varmak için düşünmekten bıkarız çünkü ne kadar çok düşünürsek, analiz edersek ve anlamaya çalışırsak, sonuca o kadar az yaklaşırız.

Böylece, yalnızca bize önerilenin açıklamasını anlamayı istediğimiz edilgen bir duruma düşeriz. Bu bir estet yaklaşımıdır çünkü önerilenin gerçekliği üzerinde düşünmeyiz. Anladığımızda tek gördüğümüz açıklamanın ayrıntılarıdır, bize sağladığı rasyonel güzellik türüdür.

Düşünmekten, kendi fikirlerimizden, eylem için düşünmeye çalışmaktan sıkılırız ama geçici olarak başkalarının fikirlerine sahip olmaktan yorulmayız çünkü onların müdahalelerini hissetmek isterken, onların yolunu izlemeyiz.

240

Yağmur Manzarası

Gece vakti, geçmez saatler boyunca yağmurun patırtısı duyuldu. Bütün gece boyunca, ben kıpırdanıp dönerken yağmurun soğuk tekdüzeliği camlara çarptı. Bazen ani bir rüzgâr tepeleri kamçıladı ve yağmur sesiyle birlikte pencerelerde elini gezdirdi. Bazen ölü dış mekânda her şeyi uyutan boğuk bir ses vardı. Her zaman olduğu gibi, ruhum, yatakta veya insanlar arasında, acıyla dünyanın bilincindeydi. Mutluluk gibi, gün de doğamıyordu –sanki sonsuza dek.

Mutluluk ve yeni gün hiç gelmese! En azından beklediğimizi ve umduğumuzu elde etmenin düş kırıklığına hiç düşmesek!

Parke taşları üzerinde sarsılarak giden geç kalmış bir arabanın ani gürültüsü giderek arttı, penceremin altında takırdadı ve sokağın sonunda, hiçbir zaman gerçek bir uykuya dönüşmeyen düzensiz uykumun en uzak köşesinde yok oldu. Arada sırada komşulardan birisinin kapısı çarptı. Bazen su

sıçratan ayak sesleri, ıslak elbiselerin şıpırtısı duyuldu. Bir iki kez, birçok ayak sesi varken, sesler yükseldi. Sonra kesildi, sessizlik geri döndü ve yağmur acımasızca yağdı.

Eğer, gözlerimi sahte uykumdan açarsam odamın karanlık ve görünen duvarlarında, daha sonra görülecek olan dalgalanan rüya parçaları, duvarda tırmanıp inen soluk ışıklar, siyah çizgiler, puslu şekiller görebilirim. Gündüz ebatlarından daha büyük olan çeşitli mobilyalar, karanlığın saçmalığında belirsiz lekeler gibiydi. Kapı, geceden daha beyaz veya siyah olmayan, farklı bir şey olarak ayırt edilebiliyordu. Pencereyi göremiyor, duyuyordum.

Akışkan ve belirsiz yağmur yeniden başladı. Zaman yağmurun refakatinde yavaşladı. Ruhumun yalnızlığı arttı ve yayıldı. Duygularımı, isteklerimi ve göreceğim düşleri istila etti. Gölgelerdeki uykusuzluğumu paylaşan odamdaki bulanık nesneler hüzünlerini, perişanlığıma taşıdı.

241
Üçgen Düş

Işık iyice cansız bir sarıya dönüştü –kirli bir beyaza. Nesneler arasındaki mesafeler büyüdü ve sesler farklı biçimde, bağlantısız olarak ve birbirinden uzakta yerleşti. Sesler duyulur duyulmaz, sanki kısa devre olmuş gibi kesildi. Artmış gibi görünen ısı, sıcak olmasına rağmen soğuktu. Pencerenin iki panjuru arasındaki çatlaktan görülebilen tek ağaç abartılı bir bekleyiş tavrı sergiliyordu. Sessizlikle demlenmiş farklı bir yeşili vardı. Atmosfer, bir çiçek gibi taç yapraklarını kapatmıştı ve boşluğun kendi kompozisyonunda, bir şeylerin farklı ilişkileri değişmiş ve seslerin, ışıkların ve renklerin uzayı kullanma biçimlerine yayılmıştı.

242

Sıradan düşlerimizin dışında bile –kimsenin itiraf edemeyeceği ve gecelerimizi iğrenç hayaletler, kirli kabarcıklar ve bas-

tırılmış duyarlılık balçığı gibi baskıda tutan ruh lağımlarındaki pislikleri– ne kadar saçma, ürkütücü ve konuşulamaz şeyleri, az bir çabayla, ruhun köşelerinde bulabiliriz!

İnsan ruhu grotesk bir tımarhanedir. Eğer ruh kendini samimiyetle ifade edebilse, eğer utancı ve alçak gönüllülüğü ona ait bilinen ve adlandırılan rezaletlerden daha derin olmasa, o zaman –gerçeklik içinde söylendiği gibi– bir kuyu olur. Bu, bulanık seslerin yansıdığı, iğrenç yaratıkların, sümüksü yok varlıkların, ölü sümüklüböceklerin, öznellik salyasının bulunduğu tekin olmayan bir kuyudur.

243

Bir canavarlar katalogu yapmak için gecenin, uyuyamayan, uykulu ruhlara getirdiklerini kelimelerde fotoğraflamak yeter. Uyuma bahanesi bile olmadan, bunlarda düşlerin tutarsızlığı vardır. Bunlar ruhun edilgenliği üzerinde yarasalar gibi süzülürler ya da teslimiyet kanı emen vampirlere benzerler.

Yamaçta bulunan döküntüdeki larvalardır, vadiyi dolduran gölgelerdir, kaderin geride bıraktığı izlerdir. Bazen onları büyütüp besleyen ruh için bile iğrenç olan solucanlardır. Bazen hiçbir şey etrafında uğursuzca dolaşan hayaletlerdir. Bazen harcanmış duyguların garip deliklerinden çıkıveren yılanlardır.

Sahteliğin safrası olarak bir işe yaramazlar ama bizi yararsız yaparlar. Soğuk ve kaygan bedenlerini ruh boyunca sürükleyen, uçurumdan gelen kuşkulardır. Duman olarak yaşama tutunurlar, ayak izleri bırakırlar, üzerlerindeki farkındalığımızın arınmış tözünden fazlası değillerdir. Bazıları bir içsel havai fişek gibi düşler arasında parlarlar, geri kalan, onları gördüğümüz bilinçsiz bilincimizdir.

Sallanan, bağlanmamış bir kurdele olarak ruh, kendi içinde ve kendiliğinden var olmaz. Yarına ait büyük manzaraları yaşadık bile. Konuşma kısa ve boş oldu. Yaşamın böyle olacağına kim inanırdı?

Kendimi bulursam kayboldum demektir. Keşfettiğimden kuşku duyarım. Elde ettiğime sahip olmam. Sanki yürürmüş

gibi uyurken uyanık kalırım. Uyur gibi uyanırım ve bana ait olmam. Yaşam özünde büyük bir uykusuzluktur. Bütün düşündüklerimiz ve yaptıklarımız açık bir uyku halinde olur.

Uyuyabilsem mutlu olurdum. Şimdi böyle düşünüyorum çünkü uyumuyorum. Düşlerin sessiz battaniyesinin ötesinde, gece beni boğan büyük bir yük. Ruh hazımsızlığı çekiyorum.

Bütün bunlardan sonra, her günkü gibi sabah olur ama her zamanki gibi artık çok geçtir. Benden başka herkes uyuyor ve mutludur. Uyumaya bile çalışmadan biraz dinlendim. Var olmayan canavarların kocaman kafaları kimliğimin derinliklerinden kafa karışıklığıyla yükseliyor. Onlar, uçurumdan gelen Oryantal canavarlar ve kırmızı dilleri mantığın dışına sarkmış, gözleri geri bakmayan ölü yaşamıma ölümcül bir bakış atıyor.

Kapak, Tanrı aşkına, kapağı kapatın! Kapağı bilinçsizliğin ve yaşamın üstüne kapatın! Neyse ki soğuk pencerenin açık panjurları arsından giren ince soluk bir ışık, karanlığı ufuktan kovalamaya başlıyor. Neyse ki sabah doğacak. Beni çok yoran huzursuzluk neredeyse huzura dönüştü. Şehrin ortasında aniden bir horoz ötüyor. Solgun gün belirsiz uykuma doğuyor. Sonunda uyuyacağım. Tekerlek sesleri bana bir araba olduğunu söylüyor. Gözkapaklarım uyuyor, ben değil. Her şey sonunda *Kader*.

244

Emekli bir binbaşı olmak idealim. Ebediyen bir şey olamamak ama emekli bir binbaşı olabilmek çok kötü.

Tam olma arzum, beni bu yararsız pişmanlık durumuna sokuyor.

Yaşamın trajik yararsızlığı.

Merakım –tarlakuşlarının kız kardeşi.

Gün batımının kalleş endişesi; tan vaktinin ürkek kefeni.

Buraya oturalım. Buradan daha çok gökyüzü görürüz. Bu engin yıldızlı yükseklikler beni yatıştırıyor. Onlara bakarken yaşam daha az acıtıyor. Görünmez bir fanın hafif esintisi, yaşam yorgunu yüzlerimizi serinletir.

245

Beklenenler olsa da insan ruhu, kaçınılmaz olarak acılı sürprizin acısından etkilenen acının kurbanı. Kadınlarda normal bir davranış olarak döneklikten ve ihanetten hep bahseden bir kişi, sevgilisinin onu kandırdığını öğrenince, kadın sadakatini ve bağlılığını bir doğma ya da beklenen bir hareket gibi kabul ettiğinde de olacağı gibi üzüntü veren bu sürprizle mahvolur. Her şeyi çürük ve boş olarak gören başka bir adam, yazdıklarının işe yaramaz bulunduğunu öğrenip eğitim çabalarının boşa çıktığını görünce ya da duygularını iletemeyince yıldırım çarpmışa döner.

Başlarına gelen felaketler, onların kelimelerinde öngörülebilir olduğu zamanlarda da bu ya da benzeri felaketlere uğrayanların söylediklerinde veya yazdıklarında samimi olmadıklarını düşünmemiz gerekmez. Entelektüel kabullenmedeki samimiyetle aniden ortaya çıkan duyguların bir ilişkisi yoktur. Garip ya da değil, bana öyle geliyor ki bu sürprizler, yalnızca acıdan uzak kalmaması, utancı bilmesi, yaşamdaki üzüntüden ona düşen payı alması için ruha veriliyor. Hata ve acı çekme kapasitemizde hepimiz eşitiz. Yalnızca hissetmeyenler acı çekmezler ve en yüksek, en saygın, en tedbirli insanlar önceden gördükleri acıları çekerler ve hor gördükleri başlarına gelir. Buna yaşam denir.

246

Başımıza gelen her şeyi bir romandaki kaza ya da rastlantı olarak görmek ancak bu yaklaşımla her günün sıkıntısının ve olayların kararsızlığının üstesinden gelebiliriz.

247

Aktif yaşamı, her zaman intiharın en rahatsız edici biçimi olarak düşündüm. Eylem yapmak, bana göre, adil olmayan bir biçimde verilen zalim ve kötü bir düşsel hükümdür. Dış dünyayı etkilemeye çalışmak, olguları değiştirmek, engelleri aşmak, insanları etkilemek –bütün bunlar, bana, gündüz düşlerimin özünden daha kuşkulu geliyor. Çocukluğumdan beri, eylemin bütün biçimlerinin içsel beyhudeliği, ben dahil her şeyden bağımsızlaşmamın değerli bir mihenk taşı oldu.

Eylem yapmak, kendine karşı tepki göstermektir. Etkileme çabası, kendinden ayrılmaktır.

Gerçekliğin tözü yalnızca bir seri duyguyken, iş yaşamı, endüstri, sosyal ilişkiler ve aile ilişkileri gibi çok karmaşık biçimde basit şeylerin, gerçeklik fikri karşısındaki ruhun içsel tutumunun ışığında, yıkıcı bir biçimde anlaşılır olmamasının ne kadar garip olduğunu her zaman düşünmüşümdür.

248

Dış dünyanın var oluşundaki iş birliğine katkıda bulunmamam, başka şeyler yanında, garip psişik bir görüngüye neden oldu.

Eylemden tamamen uzak durup, *Şeyler*le ilgilenmeyerek, dış dünyayı tam bir nesnellikle görebildim. Hiçbir şey ilgimi çekmediği ve hiçbir şeyin değişmesi gerektiğini düşünmediğim için hiçbir şeyi değiştirmedim.

Ve böylece becerebiliyorum...

249

18. yüzyılın ortalarından başlayarak, kötü bir hastalık uygarlığı silip süpürdü. Düş kırıklıklarıyla geçen on yedi yüzyıllık Hıristiyanlık özlemleri ve tamamen vazgeçilen beş yüzyıllık pagan özlemleri (Katoliklik, Hıristiyanlık olarak başarısız olunca, Rönesans paganizm olarak başarısız olunca, reformistler evrensel bir görüngü olarak başarısız olunca) düşlerin deniz kazasına dönüşünce, elde edilenlerin değersizliği, başkalarıy-

la paylaşılacak olan sefil bir yaşamın neden olduğu üzüntü, diğer insanların paylaşılacak yaşamlarının bize göre çok sefil olması –bütün bunlar ruhlarımızın üstüne düşüp zehirlediler. Zihinler her türlü eylemin dehşetiyle doldu ki bu ancak aşağılanacak bir toplum tarafından aşağılanabilirdi. Ruhun yüksek eylemleri sönükleşti. Daha alçak, organik işlevleri gelişti. Birincisi hareketsiz kalırken, ikincisi dünyayı yönetti.

Böylece, edebiyat ve sanatta düşüncenin alt seviyelerinden doğdu –Romantizm ve bununla birlikte, eylemin alt seviyelerinden kurulan bir sosyal yaşam oluştu– modern demokrasi.

Yönetmek için doğan ruhların kendilerine hâkim olmaktan başka çareleri yoktu. Yaratıcı güçlerin zayıf kaldığı bir toplumda yaratmak için doğan ruhlar, arzularını ancak düşlerindeki sosyal dünyada, kendi ruhlarının içe dönük kısırlığında şekillendirebildiler.

Başarısız olan büyük adamlar ve ne olduklarını gösteren küçük adamlar için "Romantik" dedik ama bu ikisi arasındaki tek benzerlik açık duygusallıklarıdır. Bu, birinci gurupta zekânın aktif kullanımındaki yetersizliğe, ikinci gurupta zekâ yokluğuna işaret eder. Bir Chateaubriand ve bir Hugo, bir Vigny ve bir Michelet,* aynı çağın ürünleridir ama Chateaubriand, yok olmuş büyük bir ruhtur, Hugo günün rüzgârıyla şişen küçük bir ruhtur. Vigny, kaçmak zorunda kalan bir dâhidir, Michelet, erkek dâhi olmaya zorlanan bir kadındır. Hepsinin babası olan Jean Jacques Rousseau'da iki eğilim birleşir. Aynı derecede yaratıcı bir zekâya ve köle duygusallığına sahiptir. Sosyal duygusallığı, kuramlarını zehirlemiştir ve zekâsını yalnızca açıkça ortaya koymakla yetinmiştir. Zekâsı yalnızca böyle bir duygusallıkla beraberlik trajedisinden şikâyet etmesine yardımcı olmuştur.

Rousseau modern adamdı ama herhangi bir modern adamdan daha tamdı. Onu başarısızlığa uğratan zayıflıktan bile, ona

* Athénaïs Michelet (1826-1899): Fransız doğal tarih araştırmacısı, bilim insanı ve anı yazarı. Babasının etkisi altında büyümüş, sonradan mentoru da olan kocası Jules Michelet ile tartışmalı ilişkisi irdelemelere konu olmuştur.

zafer kazandıracak güçler çıkartmıştır –ne yazık ki hem kendisi, hem bizim için! Öne doğru atılan kısmı zafer kazanmıştı ama şehre girerken zafer bayraklarının altında "Bozgun" yazıyordu. Arkada kalan ve zafer kazanmak için savaşamayan kısmında, yönetenin asaleti ve kazananın ihtişamı olan taçlar ve asalar vardı –yasal içsel kaderi.

II

Bir yüzyıldan, yarı vazgeçmiş ve şiddetten acı çekmiş bir dünyaya doğduk –üstün insanın vazgeçişi, sıradan adamın, onun zaferi olan şiddeti.

Modern çağda hiçbir üstün yetenek, eylem ya da düşünce yoluyla, politik veya kuramsal alanda kendisini ortaya koyamaz.

Aristokratik etkinin ortadan kalkmasıyla, sanata karşı kaba ve kayıtsız bir atmosfer oluştu ve rafine bir duyarlılık için barınacak bir yer kalmadı. Ruh için yaşamla ilişki daha da acılı bir hal aldı, tüm çabalar daha da zorlaştı çünkü çaba gerektiren dış koşullar zorlaştı.

Klasik ideallerin ortadan kalkması herkesi potansiyel sanatçı yaptı ve böylece kötü sanatçılar ortaya çıktı. Sanat sağlam bir yapıya ve katı kurallara bağlanmaya dayandığında, çok az kişi sanatçı olmaya çaba gösterebilirdi ve bunların çoğu iyi sanatçılardı. Sanat, yaratma değil de duyguların ifadesi olarak anlaşılınca, herkes sanatçı olabilirdi çünkü herkesin duyguları vardı.

250

Ben yaratmak istesem bile...

Tek gerçek sanat, *yapımın* sanatıdır. Ama günümüzdeki ortam, yapımcı niteliklerin insan ruhunda görünmesini imkânsız kılıyor.

Bu nedenle bilim gelişti. İnşa özelliği taşıyan tek şey bugün makinelerdir; matematiksel kanıtlar bir dizi mantık zinciri içerirler.

Yaratıcılık bir dayanak noktası, gerçeklik bastonu ister.

Sanat bir bilimdir...
Ritmik olarak acı çeker.

Okuyamıyorum çünkü aşırı eleştirel mantığım yalnızca hataların, eksikliklerin, geliştirilebilecek şeylerin farkına varıyor. Düş göremem çünkü düşlerim o kadar canlı ki onları gerçeklikle karşılaştırıyorum ve gerçek olmadıklarını hemen anlıyorum ve düş değer kaybediyor. İnsanları ve nesneleri masum bir biçimde seyretmek bana zevk vermez çünkü daha derine inme arzuma karşı konulamaz ve ilgim, bu arzu olmadan var olamayacağı için ya kendi ellerinde ölecek ya da sönecek.

Metafizik spekülasyon, beni tatmin etmiyor çünkü çok iyi biliyorum ki (kendi deneyimimden) her sistem savunulabilir ve bu zihinsel açıdan olabilir ve inşa edilen sistemlerin entelektüel sanatından zevk almak için metafizik spekülasyonun amacının gerçeği aramak olduğunu unutabilmem lazım.

Şimdi beni neşelendirecek, hatta ilgimi çekebilecek bir şey; geleceğin, şimdiden farklı olacağına dair bir olasılık ya da düş; bu geçmişten farklı bir geçmiş olmasa da anısından mutluluk duyabileceğim bir geçmiş beni mutlu ederdi! –yaşamım burada, bilmediğim, bilinçli bir cennet hayaleti, gerçekleşmemiş umutlarımın doğacak cesedi olarak yatıyor.

Bütünleşmiş kişilikler olarak acı çekenlere ne mutlu –endişeleri başkalaşan ama parçalanmayan, en azından inançsızlığa inanan, güneş altında zihinsel takıntıları olmadan oturabilenlere!

251
Bir Otobiyografiden Parçalar

İlk önce metafizik spekülasyonlara, sonra klasik düşüncelere daldım. Sonunda sosyolojik [kavramlar] ilgimi çekti. Ama gerçeği aradığım bu aşamaların hiçbirinde rahatlamadım ve emin olamadım. Bu türden bir alanda çok fazla şey okumadım ama

okuduklarım, çelişen çeşitli kuramlar nedeniyle bana sıkıntı verdi. Bunların hepsinin de gelişmiş mantıksal tabanları vardı, hepsi de olabilir ve verilerin tamamı izlenimi veren seçilmiş olanlara uygun görünüyordu. Yorgun gözlerimi kitaplardan kaldırınca ya da bir kafa dağınıklığıyla düşüncelerimden dış dünyaya dönünce, tek bir şey gördüm: Çabamın taç yaprakları tek tek yolunuyordu. Böylece, okumanın ve düşünmememin yararsızlığına ikna oldum. Gördüğüm, olguların sonsuz karmaşıklığıydı, muazzam bir toplama gereğiydi, bilim kurmak için gereken azıcık verinin bile elde edilme olanaksızlığıydı.

•

Zamanla hiçbir şey keşfetmemenin sıkıntısını keşfettim. Kendisini olumlayan bir mantığı bile aramayan bir kuşkuculuk dışında, hiçbir şey için bir mantık ya da neden bulamadım. Bu hastalıktan kurtulmak aklıma gelmedi. Aslında, neden tedavi görecektim ki? "Sağlıklı" da ne demekti? Bu yaklaşımın hastalıklı olduğunu nasıl bilecektim? Eğer hastaysam, hastalık sağlığa göre daha kötü, mantıksız veya yeğlenemez bir şey miydi? Eğer sağlık yeğlenecekse ben de doğal bir nedenle hastalanmayacak mıydım? Ve bu doğalsa bir ya da başka amaçla –eğer doğanın bir amacı varsa– hastalanmamı istiyorsa doğaya neden karşı geliyorduk?

Eylemsizlik dışında ikna edici bir sonuca varamadım ve zamanla eylemsizliğim konusunda, bir yaşamdan vazgeçen olarak, daha dikkatli ve iç karartıcı bir farkındalığa sahip oldum. Eylemsizliğin yollarını arayarak, kişisel çabalardan ve sosyal sorumluluklardan kaçındım –bu tözden varoluşumun imgesel durumunu yonttum.

Kitap okumaktan yoruldum ve bir bunu, bir şunu yaşamın estetik biçimi olarak keyfî bir yaklaşımla izlemeyi bıraktım. Okuduğum çok az şeyden yalnızca düş görmeye yarayan nesneleri çıkartmayı öğrendim. Duyduğum ve gördüğüm çok az şeyden, yalnızca içimde uzak ve çarpık bir yansıma olarak sürecek neyse onu almaya çalıştım. Tüm düşüncelerimin ve

deneyimimin tüm günlük bölümlerinin duyguları dışında bana bir şey sağlamaması için çaba gösterdim. Yaşamıma estetik bir yön verdim ve bunu tamamen kişiselleştirdim, bana ait yaptım.

İçsel hazcılığımın gelişiminde bir sonraki adım, sosyal olan her şeye karşı duyarsızlıktı. Küçük düşme hissine karşı zırh kuşandım. İçgüdü taleplerine ve ... isteklerine karşı duyarsız olmayı öğrendim.

Başkalarıyla olan ilişkilerimi en aza indirdim. Yaşam bağlılıklarımı gevşetmek için elimden geleni yaptım... Zamanla, elbiselerini üstünden çıkartıp uyumaya giden uykulu bir adam gibi, zafer arzumdan bile soyundum.

•

Metafizik ve bilim okuduktan sonra, sinir dengem için daha tehlikeli olan düşüncelere daldım. Yazılarını ara vermeden okumaya sabredemeden mistiklerin ve kabalistlerin eserlerine eğilerek korkulu geceler geçirdim, titredim ve... Gül-Haç törenleri ve gizemleri, *Kabala*nın ve *Tapınak Şövalyeleri*'nin sembolleri... –bunların tümü beni uzun süre bunalttı. Heyecanlı günlerim, metafiziğin şeytani mantığına dayanan ölümcül düşüncelerle doldu– sihir, simya. Her zaman büyük bir sırrı çözmenin eşiğinde olduğuma dair acılı ve yarı psişik bir duygudan yanlış bir yaşamsal dürtü çıkardım. Metafiziğin, coşkulu alt sistemlerinde kayboldum –rahatsız edici analojilerle ve berrak düşünce için tuzaklarla dolu sistemler, doğaüstüne ait soluk ışığın saçaklarda gizem yarattığı geniş ve anlaşılmaz manzaralar.

Duyarlı olmak beni yaşlandırdı. Çok düşünmek beni yordu. Yaşamım, olaylarda hep gizli bir anlam arayan, gizemli benzetmelerin ateşiyle oynayan, açıklığa ve normal senteze tam ulaşmayı erteleyen, kötüleyen [?] metafizik bir heyecan oldu.

Karmaşık bir zihinsel disiplinsizlik ve genel kayıtsızlık içine düştüm. Nereye sığındım? Bence sığındığım bir yer yok. Bilmediğim bir şeye kendimi bıraktım.

Bilemek ve rafine etmek için arzularımı kısıtladım ve odakladım. Sonsuza ulaşabilmek için –bence ulaşılabilir– *Bilinmeyen*e yol almaya hazırlanacağımız tek bir emin liman gerekir.

Bugün, kendimin dininde bir çilekeşim. Bir fincan kahve, bir sigara ve düşlerim kolayca evren ve yıldızları, iş, aşk, hatta güzellik ve şöhret yerine geçer. Uyarıcılara gerek duymuyorum. Ruhumda yeterince afyon var.

Hangi düşlerim var? Bilmiyorum. Artık ne düşündüğümden, düşlediğimden, emin olamayacağım bir noktaya kadar kendimi zorladım. Sanki daha uzak, açık ve tam olmayan, görülemeyen şeyleri düşlüyorum.

Yaşam kuramlarım yok. Yaşam iyi mi kötü mü bilmiyorum ve bunun hakkında düşünmüyorum. Bana göre yaşam, oraya buraya dağılmış hoş düşleriyle zor ve üzüntülü. Başkaları için ne anlam taşıdığından bana ne?

Diğerlerinin yaşamları yalnızca herkese uygun bir yaşam sürdürdüğüm düşlerimde bana yararlı.

252

Düşünmek, hâlâ bir eylem biçimi. Yalnızca yolundan sapan, aktif olan hiçbir şeyin etkilemediği hatta kendi farkındalığımızın çamura saplandığı dalgınca bir düşüncede, yalnızca burada, bu sıcak nemli var olmama durumunda eylemden tamamen vazgeçme elde edilebilir.

Anlamaya çalışmaktan vazgeçmek, analizden vazgeçmek... Kendimizi, doğayı gördüğümüz gibi görmek, izlenimlerimizi tarlaları izler gibi izlemek –bu gerçek bilgelik.

253

... kuram sahibi olmamanın kutsal içgüdüsü...

254

Pek çok kez akşama doğru sokaklarda dolanırken, birden ve şiddetli bir biçimde olguların içindeki organizasyonun garip

varlığıyla sarsılmıştım. Ruhumda bu güçlü farkındalığa neden olan doğal şeyler değildi. Sokakların planı, işaretler, insanların giyinme, konuşma biçimleri ve işleri, gazeteler, hepsinin arkasında yatan mantık ya da daha çok planlı sokakların, işaretlerin, insanların ve işlerin olduğu, hepsinin birbiriyle uyumu olduğu, ilerlediği ve yollar açtığı gerçeği.

İnsana iyice bakınca, bir kedi veya köpek gibi bilinçsiz olduğunu görüyorum. Yani, farklı toplumda konuşuyor ve kendisini düzenliyor. Bu, karıncaları ve arıları sosyal yaşamlarında yönlendiren bilinçsizlikten daha da aşağı seviyede. Sanki bir ışık yanmış gibi, dünyayı yaratan ve bilgilendiren zekâ benim için organizmaların, mantıki ve değişmez fizik yasalarının varlıkları kadar net oluyor.

Bu durumlarda hep hatırlayamadığım bir skolastiğin kelimelerini anımsarım:

Deus est anima brutorum, "Tanrı, hayvanların ruhudur." Bu muhteşem cümleyle, yazar, alt seviyedeki hayvanları güden içgüdüyü açıklıyor –zekâ içermeyen, belki çok ilkel biçimi var olan ama hepimiz alt seviyedeki hayvanlarız; konuşmak ve düşünmek yalnızca içgüdülerimiz; ayrıca, yeni oldukları için daha az güvenilirler. Skolastiğin çok doğru olan cümlesinin geniş bir uygulama alanı var. Ben şöyle diyorum: "Tanrı, her şeyin ruhudur."

Bu evrenin bir saat mekanizması olduğunu düşünen bir insanın, saatçiyi nasıl inkâr edebileceğini anlamıyorum, ki buna Voltaire bile inanmıştı. Bir plandan saptığı açıkça belli olan durumların ışığında (tabii ki sapmayı bilen, planı da biliyor olmalı) birisinin bu üstün zekâya bir miktar hata yüklemesini anlayabilirim. Bunu anlayabilirim ama kabul edemem. Dünyadaki kötülüklerin ışığında, yaratıcı zekânın sonsuz derecede iyi olmadığının düşünülmesini anlarım. Bunu da anlarım ama yine kabullenmem ama Tanrı denilen bu zekânın varlığını inkâr etmek, diğer alanlarda ileri düzeyde olan insan türünün, bu alandaki aptallığı gibi gelir –örneğin toplama ve çıkartmada sistematik hatalar yapanlar ya da (zekânın estetik

duyarlılığı kontrol ettiğini düşündüğümüzde) müzik, resim ya da şiirden etkilenmeyenler gibi.

Kötücül ya da hatalı olan bir saat yapımcısı fikrini kabul etmediğimi söylemiştim. Mükemmel olmayan bir saat yapımcısı fikrini de reddediyorum, hatalı ya da anlamsız gibi görünen dünya düzeni ve organizasyonu, planı bilsek, düşünülenin aksi yönünde olabilir. Her şeyde bir plan olduğunu açıkça görürken, bize açıkça mantıksız gelen bazı şeyleri de görüyorsak ve her şeyin ardında bir neden varsa, bu şeyler de aynı mantıkla planlanmıyor mu? Planı görmeden ve bilmeden yalnızca nedeni görerek bazı şeylerin plan dışında kaldığını nasıl söyleyebiliriz? İncelikli ritimlerle şiir yazan bir şairin, ritmik amaçla aritmik dizeler yazması gibi –yani, amaç uğruna ters davranarak– (ritmik olmaktan çok lineer olan bir eleştirmen bu şiiri eleştirir). Yaratıcı da yalnızca dar bir bakış açısının aritmik olarak göreceği şeyleri metafizik ritim akışı içersine yerleştirmiş olabilir.

Kötücül bir saat yapımcısı fikrini çürütmenin zor olduğunu biliyorum ama bu görünüşte böyle. Kötülüğün ne olduğunu bilmediğimize göre, neyin kötü ya da iyi olduğuna kesin bir karar veremeyiz denilebilir ama iyiliğimiz için de olsa acı kendi içerisinde kötüdür ve bu da dünyada kötülük olduğunun yeterli bir kanıtıdır. Diş ağrısı, *Yaratıcı*nın iyiliği konusunda kuşkulanmamız için yeterlidir. Buradaki temel hata Tanrı'nın planını bilmemizden ve *Sonsuz Zekâ*'nın zekâsını anlamamamızdan kaynaklanmaktadır. Kötülüğün varlığı bir şey, neden olduğu başka bir şeydir. Aradaki fark oldukça karmaşık ama yine de geçerli. Kötülüğün varlığı inkâr edilemez ama kötülüğün nedeninin kötü olduğu inkâr edilebilir. Bir problem olduğunu kabul ediyorum ama bunun nedeni bizim yetersizliğimiz.

255

Tanrılara şükretmemiz için yaşamın bize sunduğu bir şey varsa –onlara yaşamın kendisi için teşekkür etmenin dışında– o da bilmeme konusunda bize verilen armağandır: Kendimizi

ve birbirimizi bilmemek. İnsan ruhu karanlık ve çamurlu bir uçurumdur, dünya yüzeyindeki hiç kullanılmayan bir kuyudur. Gerçekten kendini tanısa, hiç kimse kendini sevmez. Bu, cahillikten doğan ve ruhsal yaşamımızın kanı olan kibir olmadan, ruhlarımız kansızlıktan ölürdü. Kimse kimseyi bilemez ve eğer bilseydi –annesinde, eşinde, çocuğunda– de yerleşik, metafizik düşmanını keşfederdi.

Kalpten yabancılar olduğumuz için bir araya gelebiliyoruz. Söylediklerinin tehlikesini bilmeden, romantiklerin söyledikleri gibi –önemsiz olsa da– çiftler birbirlerinin ruhlarını görebilseler, birbirlerini anlayabilseler mutlu çiftlere ne olurdu? Tüm evlilikler sorunludur çünkü her kadın, şeytana ait olan içinin gizli bir köşesinde, kocasına benzemeyen bir adamın ufak bir imgesini saklarken, her erkek de karısının canlı hali olmayan yüceltilmiş bulanık bir kadın figürü saklar. Mutlu insanlar, bu bastırılmış eğilimlerinin farkında olmayanlardır. Daha az mutlu, farkında olup, göz ardı edenlerde en ufak bir hareket ya da kaba bir söz saklı şeytanı, kadim Havva'yı, *Şövalye* ve *Peri*yi, hareketlerde ve sözlerde kışkırtır.

Yaşadığımız hayat esnektir, akıcı bir yanlış anlama ile var olmayan bir yücelikle olamayacak bir mutluluk arasındaki mutlu bir ortalamadan ibarettir. Düşünebiliyor ve hissedebiliyorken bile ruhun varlığına inanmama kapasitemizden memnunuz. Yaşamımız olan maskeli baloda kıyafetlerimizin kabul görmesi hissi bizi tatmin ediyor ki önemli olan da bu. Işıkların ve renklerin köleleriyiz, dışarıdaki soğuk ve azametli havanın, kendinden daha uzun ömürlü çaputlar içindeki ölümlü bedenimizin, kişisel olarak düşlediğimizin kendimiz değil, kendimiz sandığımızın içsel bir parodisi olduğunun farkında olmadan –yalnız başına kalıp, dans etmedikçe– gerçek içinde dans eder gibi dans ediyoruz.

Bütün yaptıklarımız, söylediklerimiz, düşündüklerimiz ya da hissettiklerimiz aynı maskeyi ve kostümü giyiyor. Giydiklerimizi ne kadar çıkartmaya çalışsak da çıplak kalamayız çünkü bu, giysi çıkartmayla değil, ruhla ilgilidir ve böylece,

beden ve ruhla giyinmiş olarak, tüyler kuşlara nasıl yapışmışsa, kostümlerimiz de bedenlerimize öyle yapışmış, tanrılar tarafından, ciddi oyunlar oynayan çocuklar gibi onları eğlendirmemiz için bize verilen bu kısa sürede mutlu ya da mutsuz olarak yaşarız –ya da nasıl yaşadığımızı bilmeyiz.

Bağımsız ya da lanetlenmiş olan bir kişi, olduğumuz kişiler olmadığımızı, neyin gerçek olduğu hakkında kendimizi kandırdığımızı, doğru bildiklerimizin yanlış olduğunu birdenbire görür –bu sık olmaz ve bu kişi bir an için evreni çıplak görünce bir felsefe üretir ya da bir din düşler. Felsefe yayılır, din büyür. Felsefeye inananlar bunu, göremedikleri bir elbise olarak giyinir, dine inananlar da onu kısa zamanda unutacakları bir maske olarak takar.

Ne kendimizi ne başkalarını bilmeden bir araya gelir, yıldızların büyük orkestrasının müziğiyle ve gösteri düzenleyicilerinin ilgisiz ve küçümseyen bakışları altında neşeyle dans eder, aralarda konuşuruz –insanca, boş yere ve samimi olarak.

Bizler için yarattıkları yanılsamanın avları olduğumuzu yalnızca onlar bilirler ama bu yanılsamanın nedeni nedir, neden bu ya da başka bir yanılsama vardır ve onlar da aynı kandırmaca içindeyken, bu yanılsamayı neden bize vermişlerdir? Kuşkusuz, bunu onlar da bilmezler.

256

Entrika, diplomasi, gizli topluluklar, büyülü bilimler gibi gizli şeylerden oldum olası nefret ederim. Beni en çok son ikisi rahatsız eder –bazı kişilerin tanrıları, efendileri ya da Demiurgosları* anlayarak dünyanın oluşumuna ait sırları kendilerinin, yalnızca kendilerinin bildiği iddiası.

Onların iddialarına inanamam ama böyle düşünenler olduğuna inanabilirim. Bütün bu insanların deli ya da ayartılmış olmaları için bir neden yok mu? Çok kalabalık olmaları bir şeyi kanıtlamaz çünkü toplu halüsinasyonlar olabilir.

* Demiurgos: Birçok kültürde görülen, Dünya'yı oluşturduğu varsayılan ilahi kuvvete eski Yunan geleneğinde verilen ad; yaratıcı güç, etken; kudret sahibi.

Beni gerçekten şaşırtan şey, bu görünmez büyücülerin ve üstatların iletişim kurmak veya sırlarını açıklamak için yazdıklarında hepsinin de kötü yazılar yazması. Portekiz diline hâkim olamayan birisinin şeytana nasıl hâkim olabileceğini anlayamıyorum. Şeytanla uğraşmak, gramerle uğraşmaktan kolay olabilir mi? Uzun süreli odaklanma ve irade çalışmaları ile astral görüşe sahip olunabiliyorsa, aynı kişi –daha az süreli odaklanma ve iradeyle– sentaks konusunda bir görüşe neden sahip olamıyor? Öğretilerinde ve törenlerinde, *Sihir Sanatları* taraftarlarının düzgün yazmasını engelleyen ne? Açıkça demeyeceğim çünkü onların yasası bunu gerektirebilir ama en azından derin konularda geçerli olan zarif ve akıcı bir yazıyı yeğleyebilirler. Ruhun enerjisi neden tanrıların dilini öğrenmeye harcanmalı ve insan dilinin rengini ve ritmini öğrenmek için ufak bir kırıntı bile ayrılamamalı?

Gerçekçi olmayan ustalara güvenmem. Bence onlar, herkes gibi yazamayan garip şairlere benzerler. Onların garip olduklarını kabul ederim ama bana standarda uyamadıklarını değil onun üstünde olduklarını göstermelidirler.

Basit toplamalarda hata yapan sözde büyük matematikçiler vardır ama benim bahsettiğim hata değil, cehalet. Büyük bir matematikçinin ikiyle ikiyi toplayıp beş sonucunu bulmasını kabul ediyorum; bir dikkatsizlik anında bunu herkes yapabilir. Benim kabul etmediğim toplamanın ne olduğunu ve nasıl yapıldığını bilmemek ve gizemci ustaların çoğunda durum böyle.

257

Düşünce, zarafet içermeden yüce olabilir ama zarafetten ne kadar yoksunsa, başkalarını o kadar az etkiler. İncelikten yoksun bir güç öylesine bir kütledir.

258

İsa'nın ayaklarına dokunmak, noktalama işaretlerinde hata yapmak için mazeret olamaz.

Bir kişi yalnızca sarhoşken iyi yazabiliyorsa, o zaman şöyle derim: Sarhoş ol. Eğer bunun karaciğeri için iyi olmadığını söylerse, şöyle yanıtlarım: Karaciğer de nedir? Sen yaşarken yaşayan ölü bir şey. Öte yandan yazdığın şiirler hep yaşayacak.*

259

Konuşmaktan hoşlanırım. Başka bir deyişle, kelimeleri sözlü olarak kullanmaktan hoşlanırım. Kelimeler benim için soyut bedenlerdir, görülebilir sirenlerdir, bedenleşmiş duygulardır. Belki de gerçek duyarlılık beni hiç ilgilendirmediği için –ne zihinsel olarak ne de düşlerimde– içimdeki arzu, sözsel ritimler yaratma ve diğerlerinin konuşmaları için bunları not etme eğilimine dönüştü. Biri iyi konuşursa titrerim. Fialho** ve Chateaubriand'dan alınan birkaç sayfa bütün varlığımın gözeneklerini karıncalandırıyor, olanaksız bir zevkle ve sakin bir ürpertiyle beni çıldırtıyor. Vieira'dan bazı sayfalar bile, yazım mühendisliğinin soğuk mükemmelliğinde, sarsılan bir şeylerin edilgen coşkusuyla rüzgârla sallanan bir dal gibi titrememe neden oluyor.

Bütün tutkulu insanlar gibi, kendimi kaybetmekten, kendini bırakmanın dehşetli deneyiminden büyük zevk alıyorum ve sıklıkla düşünme arzum olmadan, dışsal bir dalgınlıkla yazıyorum ve kelimelerin beni ellerinde bir bebek gibi okşamasına izin veriyorum. Bunlar, hissedebildiğim su gibi hafifçe akan anlamsız cümleler, dalgaları birbirine karışıp belirsizleşen, unutkan, başkalaşan bir nehir oluşturuyorlar ve yeni dalgalar, yeni dalgalar oluşuyor. Böylece, fikirler ve imgeler, açılımları nedeniyle, üzerlerinde düş gücünün ay ışığı lekesi gibi sonsuza dek parladığı solgun ipeklerin çınlayan tören alayları olarak içimden geçerler.

* Aynı el yazması kâğıda Pessoa İngilizce olarak şunları yazmıştı: "İnsanlığı ilgilendiren şey şiirlerin; karaciğerin değil. İyi yazana ve kendini hasta hissedene kadar iç. Seni korusun şiirler ve lanet olsun sana."

** José Valentim Fialho de Almeida, (1857-1911) Portekizli hikâyeci ve eleştirmen. Başlangıçta doğalcılığın etkisinde yazarken sonraları geleneksel yöntemlerle aktarılamayan duygu ve durumları yansıtabilmek amacıyla dilin sınırlarını zorlayan izlenimci bir biçeme yönelmiştir.

Yaşamın getireceği ya da götüreceği hiçbir şeye ağlamam ama beni ağlatan nesir sayfaları vardır. Çocukken ilk kez bir antolojide Vieira'nın Kral Süleyman ile ilgili ünlü bölümünü okuduğum geceyi şu an gördüklerim kadar net olarak anımsıyorum: "Süleyman bir saray kurdu..." Ve bölümü sonuna kadar titreyerek ve kafa karışıklığıyla okudum. Sonra neşe içinde ağlamaya başladım –ne gerçek bir mutluluğun ne de yaşam üzüntülerinin hiçbir zaman neden olamayacağı gözyaşları. Berrak ve görkemli dilimizin bu kutsal hareketi, eğim olduğu için akan su gibi düşüncelerin kaçınılmaz kelimelerle ifadesi, seslerin içinde ideal renklerin olduğu sesli harflerden oluşan mucize– bütün bunlar beni, saran bir politik duygu gibi içgüdüsel olarak etkiledi. Ve ağladım. Bunu bugün anımsayarak, yine ağlıyorum. Çocukluğuma karşı duyduğum özlem nedeniyle değil çünkü bende öyle bir özlem yok ama o anın duygusuna karşı duyduğum özlemle, bu büyük senfonik yoğunluğu artık bir daha ilk kez okuyamayacağımın pişmanlığıyla ağlıyorum.

Sosyal ya da politik duygularım yok ama yine de bir biçimde milliyetçiyim. Benim vatanım Portekizce. Bana dokunulmazsa, Portekiz'in ele geçirilmesi veya istila edilmesi beni etkilemez ama özgün ve hissettiğim tek tür nefretle kötü Portekizce ile yazanlardan nefret ederim. Sözdizimleri hatalı olanlardan, etimolojik yerine fonetik imla kullananlardan* değil, kötü yazılmış sayfanın kendisinden bir insanmış gibi; hatalı sözdiziminden kırbaçlanması gereken bir insan gibi; *y* yerine *i* kullanılmasından, tükürenden bağımsız olarak, beni doğrudan iğrendiren bir tükürük gibi nefret ederim.

Evet, imla da bir kişilik. Bir kelime görülüp duyulduğunda tamdır. Yunan-Roma alfabesinin geçit töreni elbisesinde giyilen özgün kıyafet onu hanımefendi ve kraliçe yapar.

* Portekiz 1911'de cumhuriyet olduktan bir yıl sonra, kapsamlı değişiklikler getiren bir İmlâ Reformu yapılmıştı. Etimolojik imlânın savunucusu olan Pessoa, bu değişikliklerin çoğunu hiçbir zaman benimsemedi.

Sanat, başkalarına kendi hissettiklerimizi hissettirmektir, onlara kendi kişiliklerini sunarak, onları kendilerinden özgürleştirmektir. Hissettiğim şeyin özü iletilemez ve bunu ne kadar derinden hissedersem, o kadar çok iletilemez olur. Hissettiklerimi bir başkasına aktarabilmek için, duygularımı onun diline çevirmem gerekir –yani, başkası okuduğunda benim hissettiklerimi hissetmesi için sanki benim duygularımmış gibi bir şeyler söylemek ve bu kişi anlattığım sanat tarafından şu veya bu kişi olarak değil de herkes olarak adlandırıldığı için (yani herkesi temsil eden bir kişi), sonunda yapmam gereken, gerçek duygularımın anlamını çarpıtsa da duygularımı tipik bir insan duygusuna çevirmek olmalıdır.

Soyut olan zor kavranır çünkü okurun dikkatini kolayca yönlendiremez. Bu nedenle soyutlamalarımı somutlaştırmak için basit bir örnek kullanacağım. Diyelim ki bir nedenle (muhasebe defteri tutmaktan yorulmuş ya da yapacak bir şeyim olmadığı için sıkılmış olabilirim) yaşama dair belirsiz bir üzüntü beni sardı, içsel bir endişe beni rahatsız ve sinirli yaptı. Bu duygularımı, hissettiklerime yakın cümlelerle anlatırsam, ne kadar yakın olurlarsa o kadar kendi duygularımı temsil ederler ve iletmek o kadar zor olur. Başkalarına iletilemezse onları yazmadan yalnızca hissetmek daha kolay ve akıllı bir yoldur.

Ama diyelim ki bunları başkalarına iletmek istiyorum –sanata dönüştürmek, yani onlarla birlikte hissettiğim kişilik olan sanatı iletmek istiyorum ki onlar olmadan iletişim ve buna gerek olmazdı. Yorgun bir muhasebeci ya da sıkılmış bir Lizbonlunun insani olmayan kişisel nedeni olarak, şimdi hissettiğim duygunun rengine, ruhuna ve biçimine sahip olabilecek sıradan insan duygusu arıyorum. Ve benim duygularımla aynı olan, sıradan ruhlara ait olan sıradan duygunun kaybolan çocukluğun özlemi olduğu sonucuna varıyorum.

Seçtiğim temanın kapısının anahtarı bende şimdi. Kayıp çocukluğum hakkında yazıyorum ve ağlıyorum, kırlardaki eski evimizin mobilyaları ve insanları hakkındaki acıklı ayrın-

tılara giriyorum. Haklarımın ve sorumluluklarımın olmadığı, düşünmeyi ya da hissetmeyi bilmediğim için özgür olduğum zamanları neşeyle anımsıyorum –ve bu anımsama eğer iyi yazılırsa ve görsel etkisi olursa okur, çocuklukla ilgisi olmayan, benim hissettiklerimi hissedecektir.

Yani, yalan mı söylemiş oluyorum? Hayır, anlıyorum. Düş kurma isteğinden gelen çocuksu ve kendiliğinden oluşan durum dışındaki yalan, yalnızca diğerinin varlığını kabullenme ve o varlıkla kendi varlığımız –onunkine uyum sağlayamayacak olan– arasında uyum sağlama ihtiyacıdır. Yalan, ruhun ideal dilidir. Saçma bir biçimde ifade edilen sesler olan kelimeleri, düşüncelerimizin ve duygularımızın en özel ve ince değişimlerini gerçek dile çevirmek için kullandığımız biçimde (kelimelerin kendi başına tercüme edemeyeceği) yalanı ve kurmacayı aramızdaki anlaşmayı geliştirmek için kullanıyoruz ki bunu gerçek –kişisel ve iletilemez olan– hiçbir zaman sağlayamaz.

Sanat sosyal olduğu için yalan söyler. Sanatın iki büyük biçimi vardır: Biri ruhumuzun derinliklerine, diğeri ruhumuzun dikkat eden yönüne hitap eder. Birincisi şiirdir, ikincisi roman. Yalan, birincisinin yapısında, ikincisinin niyetinde vardır. Biri gerçeği bize kesin kurallı satırlarla ifade eder ve böylece konuşmanın doğasına aykırıdır; diğeri gerçeği bize hiç var olmadığını hepimizin bildiği bir gerçeklik aracılığıyla ifade eder.

Rol yapmak sevmektir. Ne zaman hoş bir gülümseme veya anlamlı bir bakış görsem, bu gülüş ve bakış kime ait olursa olsun, hangi politikacıların oyumuzu satın almaya çalıştıklarını ya da hangi fahişenin onu satın almamızı istediğini anlamak için gülen ya da akan ruhun derinliklerine inerim. Ama bizi satın alan politikacı en azından bizi satın almaktan hoşlanırken, fahişe de tarafımızdan satın alınmayı ister. Beğenin ya da beğenmeyin, evrensel kardeşlikten kaçamayız. Hepimiz birbirimizi severiz ve yalan birbirimize verdiğimiz öpücüktür.

261

İçimdeki tüm duygular yüzeyde ama samimi olarak yaşarlar. Hep içtenlikle bir aktör olarak yaşadım. Ne zaman sevsem, aslında sever gibi görünürdüm –kendime bile.

262

Bugün garip ama geçerli bir duygu beni etkiledi. İçsel bir şimşek çaktı ve hiç kimse olduğumu fark ettim. Tam anlamıyla hiç kimse. Bu çakan şimşekte gördüğüm bir şehir sandığım yerdeki kıraç bir boş alandı ve beni bana gösteren bu uğursuz ışıkta yukarıda bir gökyüzü yoktu. Dünya var olmadan olabilme gücü benden alınmıştı. Eğer yeniden bedene girmişsem bu, bensiz oldu, benliğim oluşmadan oldu.

Ben var olmayan bir şehrin varoşlarıyım, hiç yazılmamış bir kitaba ait uzatılmış bir eleştiriyim. Ben hiç kimseyim, hiçbir biçimde bir kimse değilim. Hissetmeyi, düşünmeyi, istemeyi bilmem. Beni nasıl tamamlayacağını bilemeyen birisinin düşleri arasında havada dolaşan, var olmadan parçalara ayrılmış, yazılmamış bir roman karakteriyim.

Hep düşünüyorum, hep hissediyorum ama düşüncelerim mantıksız, duygularım duygusuz. Sonsuz boşluktan geçerek yüksekteki tuzaktan amaçsızca, sonsuzca ve boş bir inişle düşüyorum. Ruhum siyah bir girdap, boşlukta dönen engin bir sersemlik... Sonsuz bir okyanusun, hiçliğin içindeki bir deliğin etrafındaki yarışı ve bu sularda –gerçek sulardan daha dalgalı olan– dünyada gördüğüm ve duyduğum her türlü imge yüzüyor– evler, yüzler, kitaplar, kutular, müzik parçaları ses heceleri uğursuz ve dipsiz bir girdapta dönüyor.

Bu kafa karışıklığının arasında ben, gerçek ben olan ben, yalnızca uçurumun geometrisinde var olan merkezim; her şeyin etrafında döndüğüm bir hiçim, yalnızca bu dönüş için varım, bir merkezim çünkü her dairenin bir merkezi var. Ben, gerçek olan ben duvarları olmayan ama duvarlarının akışkanlığı olan bir kuyuyum, etrafında hiçbir şey olmayan, her şeyin merkeziyim.

İçimde gülenler şeytanlar (onların en azından insan yüzleri var) değil de cehennemin kendisi gibi. Bu, ölü evrenin delice vaklaması, fiziksel boşluğun dönen kadavrası, onları yaratan Tanrı, hatta kendisi bile olmadan, rüzgârda kapkara biçimsiz ve zamansız salınan tüm dünyaların sonu, tek, yalnızca tek gerçek olarak mutlak karanlıktaki olanaksız girdap, her şey.

Düşünebilmeyi bilebilseydim! Hissetmeyi bilebilseydim!

Annem ben onu tanıyamadan, çok erken öldü...

263

Sıkılmaya eğilimli biri olarak, bunun ne olduğunu şimdiye dek ciddi bir biçimde düşünmemiş olmam garip. Bugün ruhum ne yaşamın ne de başka bir şeyin gerçekten bana hitap edebildiği bir yerde, arada kaldı. Bunu daha önce yapmadığım için, ben de izlenimci düşüncelerimle sıkıntıyı analiz etmeye karar verdim –düşlediğim her tür analiz doğal bir biçimde yapay olsa da.

Sıkıntının, bir serserinin sersemliğinin uyanıklık biçimindeki karşılığı olup olmadığını veya daha soylu bir anlam taşıyıp taşımadığını bilmiyorum. Deneyimlerime göre sıkıntı sıkça ama önceden kestirilemez bir biçimde oluşur ve düzenli bir yol izlemez. Gevşek bir pazar gününün tümünü canım sıkılmadan geçirebilirim ya da yoğun bir işin ortasında, sanki tepedeki bir bulut gibi aniden çökebilir. Anlatabileceğim kadarıyla bu, benim sağlığımla ilgili değil (ya da sağlıksızlık nedeniyle), görünen, somut benliğimin içinden gelen nedenlere de bağlı değil.

Bunun, gizli bir metafizik endişe; sahte kimlikli bir yanılsama; pencerede oturan ve dışarıda yaşamı izleyen sıkıntılı bir ruhun sözsüz şiiri olduğunu söylemek –bir figürün ana hatlarını renklendirip sonra yok eden bir çocuk misali, bu veya benzer bir şeyi söylemek sıkıntıyı renklendirebilir ama bu

benim için kelimelerin zihin kilerindeki çınlamasından daha fazlası değil.

Sıkıntı... Düşünmeden düşünmek ama düşünmekten yorulmak. Hissetmeden, hissetmenin endişesiyle hissetmek. Geri durmadan ama geri durmaya neden olacak bir iğrenmeyle çekinmek. Bütün bunlar sıkıntıyla gerçekleşir ama bunların kendisi sıkıntı değildir, en iyi deyimle sıkıntının yorumu veya çevirisidir. Dolaysız duyum anlamında, sanki ruhun şatosunun önündeki hendek üstünde duran köprü kaldırılmıştır ve böylece ayak basamadan, şato etrafındaki toprağı ancak izleyebiliriz. Bunda, bizi kendimizden ayıran bir şey vardır ve ayırıcı eleman bizim kadar durgundur, kişisel yabancılaşmamızın etrafındaki bir pis su hendeğidir.

Sıkıntı... Acı çekmeden acı duymak, arzulamadan istemek, neden olmadan düşünmek... Bu, olumsuz bir şeytan tarafından ele geçirilmek, hiçlik tarafından büyülenmek gibi. Büyücüler ve cadılar, bizden imgeler yapıp onlara işkence ederek, astral bir aktarımla bu işkenceleri sözde bize yansıtabilirlermiş. Bu imgeyi bizim konumuza aktarırsak, sıkıntım için, cinlerin büyülerinin imgeme değil, onun gölgesine şeytani bir yansımasıdır diyebilirim. İçsel ruhumun dışında olan içsel gölgemin üstüne kâğıtlar yapıştırılır veya iğneler batırılır. Gölgesini satan adam* ya da daha çok satılan gölge gibiyim.

Sıkıntı... Çok çalışıyorum. Eylem ahlakçılarının benim sosyal görevim olarak adlandırdıkları şeyi yerine getiriyorum. Çok fazla çaba harcamadan ve fazla yeteneksizce davranmadan bu görevi ya da kaderi yerine getiriyorum ama bazen, tam işimin ya da aynı ahlakçılara göre tam da hak ettiğim biçimdeki bir dinlenmenin ortasında ruhum acı bir hareketsizlikle taşarken, çalışmaktan ya da dinlenmekten değil, kendimden yorgun düşüyorum.

* Sürgündeki Fransız aristokrat Adelbert von Chamisso tarafından 1814'de Almanca olarak yazılan *Peter Schlemih'in Mucizevi Hikâyesi* adlı romanın baş karakteri. Hikâyede Schlemih, gölgesini Şeytan'a Fortunatus'un altın çuvalı için satar.

Eğer, kendim hakkında düşünmüyorsam neden kendimden sıkılıyorum? Eğer, hiçbir şey hakkında düşünmüyorsam neden başka şeylerden sıkılıyorum? Muhasebe defterlerimin veya umursamazlığımın üstüne çöken evrenin sırrından mı? Ruha dönüşmüş medyumluğumda birden özellik kazanan yaşamın evrensel üzüntüsünden mi? Kimliği bile belli olmayan birisini neden bu kadar yüceltelim? Bu, bir boşluk duyumsanması, iştahsız bir açlık ve çok fazla sigara içtiğimizde ya da hazımsızlık çektiğimizde fiziksel olarak beynimize ve midemize kadar gelen duygular kadar yüce.

Sıkıntı... Belki, çok derinde, inançsız bırakmamız nedeniyle ruhun tatminsizliği, ona kutsal bir oyuncak satın almadığımız için üzgün çocuğun (içimizdeki biz olan) düş kırıklığı. Belki kılavuz bir ele ihtiyacı olanın ve derin duyguların karanlık patikasında, düşünememenin sessiz gecesinden, hissedememenin boş yolundan daha fazlasını hissetmeyenin duyduğu güvensizlik.

Sıkıntı... Tanrıları olanlar sıkıntı duymazlar. Sıkıntı mitoloji eksikliğidir. İnançsız insanlar için kuşku bile olanaksızdır, onların kuşkularında bile sorgulama gücü yoktur. Evet, sıkıntı, ruhun yanılgı kapasitesinin kaybıdır; zihnin, gerçeğe doğru kesinlikle yükselebileceği, var olmayan bir merdiveninin eksikliğidir.

264

Fazla yemek yemenin anlamını analojiyle biliyorum. Bunu midemle değil, duygularımla biliyorum. Çok yediğim, ağırlaştığım, beceriksizleştiğim ve tek bir kasımı bile oynatmak istemediğim günler oldu.

Bu durumlarda, içimdeki bir diken gibi, kaybolan düş gücüme ait bir iz rahat uyuşukluğumun içinden her zaman ortaya çıkar ve cehalet üzerine konumlanan planlar yaparım, hipotezlere dayanan binalar inşa ederim, hiçbir zaman olamayacak şeyler gözlerimi kamaştırır.

Bu garip zamanlarda ahlakî ve maddi yaşamım yalnızca kimliğimin uzantılarıdır. Yalnızca görev kavramını değil, aynı zamanda var olma fikrini de unuttum ve tüm evren beni fiziksel olarak yoruyor. Bildiğime ve düşlediğime, gözlerimi ağrıtan aynı yoğunlukla uyuyorum. Evet, böyle zamanlarda kendimi her zamandan daha iyi tanıyorum ve *Hiç Kimse Malikânesi*'nin ağaçları altında yatan her dilencinin her türlü uyuklamasıyım.

265

Seyahat fikri, sanki ben-olmayan birini baştan çıkartmak için mükemmel bir fikirmiş gibi, beni dolaylı olarak etkiliyor. Dünyanın tüm engin panoraması tetikte duran düş gücümü, renkli bir sıkıntı gibi arşınlıyor. Hareketler yapmaktan yorulmuş biri gibi bir arzu fark ediyorum ve potansiyel manzaraların beklenen bıkkınlığı umutsuz kalbimin çiçeğini sert bir rüzgâr gibi kamçılıyor.

Yolculuklar kadar kitaplarla da kitaplar kadar her şeyle de... Eskilerin ve modernlerin arkadaşlığında bilgece bir yaşam düşlüyorum. Bu yaşamda başkalarının duyguları yoluyla duygularımı yenileyeceğim ve derin düşünenlerle neredeyse düşünenler (ki bunlar yazarlar arasında çoğunlukta) arasındaki zıtlığı dayanak alarak zihnimi zıt fikirlerle dolduracağım. Ama masadan bir kitap alır almaz okuma isteğim kayboluyor, okumaya yönelik fiziksel bir eylemim tüm okuma arzumu yok ediyor. Aynı biçimde, eğer bir tren istasyonuna ya da kalkış limanına gidersem, yolculuk isteğim yok oluyor ve aynı derecede değersiz iki şeye geri dönüyorum: Önemsiz bir gelip geçen gibi günlük yaşamıma ve uyanan uykusuzluk düşlerime.

Kitaplarla olduğu gibi her şeyle de... Günlerimin sessiz akışını bozacak bir şey aklıma gelir gelmez, bana ait olan periye ve belki de yalnızca şarkı söylemeyi öğrenmiş olan zavallı denizkızına doğru güçlü bir protestoyla gözlerimi kaldırıyorum.

266

Lizbon'a ilk geldiğimde, üstümüzdeki kattan gelen piyano sesleri duyardım. Bu monoton sesler, hiç görmediğim bir kızın yaptığı çalışmalara aitti. Bugün, gizemli bir içe sızma süreciyle bu notaların ruhumun mahzenine girdiklerini, kapı açıksa duyulabildiklerini, artık başkası olan (yetişkin bir kadın olan ya da ölüp genç servilerin gölgeler yaparak sallandığı bir beyazlık içine yerleştirilen) o kız tarafından sürekli çalındıklarını fark ediyorum.

Artık, o zamanki çocuk değilim ama belleğimdeki piyano sesi sanki gerçek gibi: Böylece, uyuyormuş gibi yaptığı yerden ne zaman kalkarsa, aynı yavaşlıkta ve ritmik monotonlukta çalıyor. Onu hissettiğimde veya onun hakkında düşündüğümde, bana ait olan belirsiz ve endişeli bir hüzün beni sarıyor.

Yitirilmiş çocukluğuma ağlamıyorum. Çocukluğum dahil her şeyi kaybettiğim için ağlıyorum. Önemli olan günlerimin somut bir biçimde akması değil, yukarı kattan acımasızca, isimsiz ve uzaktan sürekli gelen o piyano çalışmasıyla beynime işkence eden zamanın soyut akışı. Süregelen hiçliğin büyük gizemi gerçekte müzik olmayan, özlem olan şeyleri belleğimin garip derinliklerinde sürekli olarak vurguluyor.

Hiç karşılaşmadığım çocuğun bugün, hâlâ dikkatli parmaklarla, artık ölü olan hep aynı notalarla içinde piyano çaldığı, hiç görmediğim oturma odasının görüntüsünü duygusuzca görüyorum. Görüyorum, daha fazlasını görüyorum, görerek yeniden kuruyorum ve dün duymadığım bir özlem, bugün duyduğum bütün üst düzey belirsiz düşüncelerimde düşsel olarak kuruluyor.

Yine de bu doğrudan olmayan özlemin gerçekten bana ait veya gerçekten soyut olmamasından, bilinmeyen üçüncü bir kişiden alınmış bir his olmasından kuşkulanıyorum. Benim edebi bulduğum bu duygular, Vieira'nın da söyleyeceği gibi, o kişi için gerçek olabilir. Farazi duygular beni sıkıntıya sokuyor ve bana işkence ediyor. Gözlerime yaşlar dolduran özlem, düş gücü ve tasarım yoluyla düşünülüp hissedilebiliyor.

Dünyanın derinliklerinden gelen bir acımasızlıkla, tuşlara metafizik olarak vuran bir azimle, belleğimin fiziksel belkemiğinde notalar öğrenci tarafından sürekli olarak çalınıyor. Eskiden başkalarının dolaştığı eski yollar bugün farklı. Yokluklarının şeffaflığından bana konuşanlar ölüler. Yaptıklarımdan ve yapmadıklarımdan pişmanım. Gece vakti nehirlerin dalgaları, sessiz evin altından gelen sesler duyuluyor.

Kafamın içinden haykıracağımı hissediyorum. İçimde süregelen ve oraya ait olmayan, soyut işkenceci, bu olanaksız fonograf kaydını durdurmak, kırmak, ezmek istiyorum. Ruhumun başkaları tarafından bir araç gibi alınmasını ve yola bensiz devam etmesini istiyorum. Duymak beni delirtiyor ve sonunda belleğin ürkütücü ve kişisel piyanosunda notaların çalındığı, çalındığı, çalındığı tuşlar ben oluyorum –iğrenç bir biçimde çabuk etkilenen beynimin, derimin, çok duyarlı sinirlerimin içinde.

Her zaman, altımda ve üstümde, Lizbon'a geldiğimde yaşadığım ilk evde, sanki otonom olan beynimin bir parçasının içinde, notalar çalıyor, çalıyor, çalıyor.

*267**

Bu Kaptan Nemo'nun son ölümü. Yakında ben de öleceğim.

O anda, tüm çocukluğum bütün dayanabilme gücünü kaybetti.

268

Koku almak garip bir görme biçimidir. Bilinçaltının aniden çizdiği duygusal sahneleri tetikler. Sıklıkla bu durum benim de başıma gelir: Bir caddede yürürüm. Hiçbir şey görmem, daha doğrusu etrafa bakar ve herkesin gördüğünü görürüm. Bir caddede yürüdüğümü bilirim ama insan elleriyle yapılan çeşitli biçimlerdeki binaların bulunduğu iki tarafı olduğunu bilmem. Bir yolda yürürüm. Bir fırından gelen ekmek kokusu

* El yazmasının altında, İngilizce olarak: ("Sherlock Holmes maddesinin dönüştürülmesi – yapılmalı mı?") yazılıdır.

içimi bayıltacak kadar tatlıdır ve uzak bir mahalleden çocukluğum yükselir ve başka bir fırın, ölen her şeyimize ait olan o masal diyarında ortaya çıkar. Bir yolda yürürüm. Birden ufak bir bakkal dükkânındaki eğimli tezgâhlardan meyve kokusu gelir ve kırlardaki kısa yaşamımın –nerede ve ne zaman olduğunu söyleyemem– arkasında içinde yalnızca çocukluk kalbimin olabileceği ağaçlar ve huzur vardır. Bir yolda yürürüm, bir sandık üreticisinin dükkânından gelen kokular dengemi bozar: Sevgili Cesário! Önümde belirdin ve sonunda mutluyum çünkü bellek yoluyla tek gerçeğe döndüm ki bu, edebiyat.

269

Yaşamımdaki en büyük trajedilerden birisi *The Pickwick Papers** adlı kitabı okumamdır (tekrar dönüp ilk kez okuyamam.)

270

Sanat, bizi var olmak denen sefaletten kurtaran bir yanılsamadır. Danimarka prensi Hamlet'in çektiği acıları ve yaptığı hataları hissederken, kendimize ait ve bize ait oldukları, iğrenç oldukları için iğrenç olanları hissetmeyiz.

Aşk, uyku, uyuşturucular ve sakinleştiriciler sanatın temel biçimleridir veya sanatın yarattığı etkiyi yaratırlar. Ama aşk, uyku ve uyuşturucuların da kendilerine ait yanılsatıcı yönleri vardır. Aşk yorar ya da düş kırıklığı yaratır. Uykudan uyanırız ve uyurken yaşamayız. Para verdiğimiz uyuşturucular bedeni yıpratarak uyarır ama sanatta düş kırıklığı yoktur çünkü yanılma baştan kabul edilir. Sanattan uyanmayız çünkü düş kurarken uyumayız. Sanattan zevk aldığımız için vergi ve ceza ödemeyiz.

Sanattan aldığımız zevk, bir anlamda bize ait olmadığı için para ödemeyiz ya da sonra pişman olmayız.

Sanat derken bize ait olmadan hoşumuza giden her şeyden bahsediyorum –geçen birisinin bıraktığı iz, başkası için bir gülümseme, gün batımı, bir şiir, somut evren.

* Charles Dickens'ın ilk romanı olan The Pickwick Papers (Bay Pikvik'in Maceraları, 1836).

Sahip olmak kaybetmektir. Sahip olmadan hissetmek korumak ve sahip olmaktır çünkü böylece, nesnelerin özleri çıkartılır.

271

Bilinmeye değer olan aşk değil, aşkın etrafındakilerdir...

Aşkın bastırılması, doğasına, onun yaşanmasından daha fazla ışık tutar. Bekâret, derin bir anlayışın anahtarı olabilir. Eylemin ödülleri vardır ama kafa karışıklığına neden olur. Sahip olmak, sahip olunmak, kendini kaybetmektir. Yalnızca düşünce, yıpranmadan gerçeği kavrayabilir.

272

İsa bir duygu biçimidir.

Panteon'da* birbirlerini yok sayan tüm tanrılara yer vardır. Hepsinin tahtı ve iktidarı vardır. Her biri her şey olabilir çünkü orada sınır yoktur –mantıksal olanlar bile– ve çeşitli ölümsüzlerin bir arada olmasıyla farklı sonsuzlukların ve karışık ebediyetlerin beraber olduklarını görebiliriz.

273

Tarihte kesin olan bir şey yoktur. Her şeyin küçümsenebileceği düzen çağları ya da her şeyin yüceltilebileceği düzensizlik çağları vardır. Çöküş dönemlerinde canlı zihinler, yükseliş dönemlerinde zihinsel zayıflıklar bolca bulunabilir. Her şey birbirine karışır, iç içe geçer ve gerçek, ancak varsayıldığı kadar gerçek olur.

Birçok asil fikir çamura düşmüş, birçok içten duyulan arzu fırtınalarda kaybolmuştur!

Tanrılar ve insan –tahmin edilemez kadere ait coşkun kafa karışıklığında benim için hepsi aynı. Kimsenin bilmediği bu

* Latince, "tüm tanrıların tapınağı." İlk olarak Antik Roma'nın tanrıları için inşa edilmiş yapıya verilen ad. Günümüzde ünlü kimselerin gömülü olduğu anıtlar için kullanılmaktadır.

dördüncü kat odasında, düşlerimde geçit töreni yapıyorlar ve benim için onlara inananlardan daha fazla anlamları yok. Kurnazlık putları, gözlerini açmış Afrikalılar, iç bölgelerde dolaşan vahşilerin hayvan tanrıları, Mısırlıların kişiselleştirilmiş sembolleri, parlak Grek tanrıları, sert Roma tanrıları, Güneşin ve duygunun efendisi Mitra,* sonuçların ve merhametin efendisi İsa, aynı İsa'nın çeşitli biçimleri, yeni şehirlerin yeni kutsal tanrıları –hepsi de hata ve yanılsamadan oluşan bu cenaze töreninde (cenaze töreni ya da hac) geçiyor. Hepsi de yürüyor ve arkalarında yere düşen boş gölgeler olan düşler yürüyor. Kötü düş görenler, bu gölgelerin düştükleri yerde kaldıklarını sanıyorlar. Bu, bedeni ve ruhu olmayan zavallı kavramlar –*Özgürlük*, *İnsanlık*, *Mutluluk*, *İyi Bir Gelecek*, *Sosyal Bilim*– karanlığın yalnızlığında, dilenciler tarafından çalınan kraliyet elbisesinin kuyruğunda sürüklenen yapraklar gibi ilerliyorlar.

274

Burjuva ile toplulukları, asillerle sıradan insanları, yönetenlerle yönetilenleri birbirinden ayıran devrimciler üzücü ve ahmakça bir hata yaptılar. Tek ayrım uyum sağlayanlarla sağlayamayanlar arasında. Geri kalan edebiyat, kötü bir edebiyat. Eğer uyum sağlarsa, dilenci yarın kral olabilir ama bunu yaparken dilenci olma erdemini kaybeder. Sınırı geçerek milliyetini kaybeder.

Pis pencereleri neşesiz bir sokağa bakan bu sıkışık odada bu düşüncelerle avunuyorum. Bu düşünceler beni teselli ediyor ve arkadaşım olarak dünya bilincinin yaratıcıları var –pervasız oyun yazarı William Shakespeare, öğretmen John Milton, bohem Dante Alighieri... Hatta referans için iznim varsa dünyada bir hiç olan ve varlığı tarihte kuşkulu olan İsa. Başka bir sınıf ise; devlet danışmanı Johann Wolfgang von Goethe, se-

* Mitra (Mitras ya da Mica) Zerdüştlük dininde ahit, yemin, anlaşmadan sorumlu ilahi varlık. Sözleşmelere uyulmasını denetlemenin yanında, her şeyi gören; gerçeğin, sığırların, hasadın ve suyun koruyucusu olduğuna inanılır.

natör Victor Hugo, devlet başkanı Lenin, devlet başkanı Mussolini...

Postacı çocuklar ve berber çırakları olarak gölgede kalan bizler insanlığı oluşturuyoruz...

Bir yanda itibarlı krallar, ihtişamlı imparatorlar, auralı dâhiler, haleli azizler, üstün liderler, fahişeler, kâhinler ve zenginler var... Öte yanda biz varız –köşedeki postacı çocuk, *pervasız oyun yazarı* William Shakespeare, şakalar yapıp duran berber çırağı, öğretmen John Milton, mağaza çalışanı çocuk, bohem Dante Alighieri. Bunlar, ölümün unuttukları ya da kutsadıkları, yaşamın kutsamadan unuttukları kişiler.

275

Dünyaya hükmetmek içimizde başlar. Dünyayı yöneten samimi olan da olmayan da değildir; yapay ve otomatik yollarla kendilerinde gerçek samimiyeti yaratanlar yönetirler. Bu samimiyet onları güçlü kılar ve diğerlerinin daha az yapmacık samimiyetleri gölgede kalır. Siyasetçiler için ilk gereken şey başkalarını aldatma maharetidir. Yalnızca şairler ve filozoflar dünyayı olduğu gibi görürler çünkü yalnızca onlar yanılsamalara kapılmadan yaşarlar. Net görmek için eylem yapmamak gerekir.

276

Samimi olmadığı zamanda bile bir fikir kabalıktır.

Samimiyet her anlamda hoşgörüsüzlüktür. Samimi liberal zihinler yoktur. Bu anlamda liberal zihinler hiç yoktur.

277

Orada her şey zayıf, anonim ve nedensiz. Orada tutkunun büyük tezahürlerini gördüm. Bu, trajik biçimde hüzünlü olan ruhların derinlikleri gibiydi ama bu tezahürlerin kelime oldukları andan daha fazla sürmediğini ve acımaya benzer bir şeye dönüştükle-

rini, –sessizliğin sezişiyle bunu ne kadar sık izledim– gözlemin yeniliği olarak hemen kaybolduklarını, aksi takdirde tutkulu ruhun akşam yemeğinin şarabı olduklarını keşfettim. İfade edilen insancıl duygularla, içilen içki miktarı arasında her zaman doğrudan bir ilişki vardır ve birçok önemli davranış fazla bir kadehten ya da lafı uzatma susuzluğundan etkilenmiştir.

Bütün bu insanlar ruhlarını ayaktakımı arasından çıkan, aşağılık ve tembel bir şeytana satmış. Gurur ve tembelliğin sarhoş yaşamını yaşarlar ve zehirleri yalnızca salya olan akreplerin kaynaştığı kelime yastıklarında gevşek bir biçimde ölürler.

Tüm bu insanlar için en olağanüstü şey, onların tam ve bilinmeyen bir önemlerinin, kelimenin her anlamıyla olmayışıdır. Bazıları önemli gazetelere yazı yazarlar ve var olamama konusunda başarılıdırlar. Diğerleri profesyonel kayıtlarda hemen ortaya çıkarlar ve yaşamda hiçbir şey yapmamayı başarırlar. Bazıları, hatta bilinen şairlerdir ama onların aptal suratlarını tek ve aynı kül tozu soldurmuştur ve hepsi de yaşar gibi elleri kalçalarında katılaşmış mumyaların yattığı mezarlığı anımsatırlar.

Zihinsel beceri sürgününde donduğum kısa süreden, birkaç iyi ve gerçekten hoş anın, birçok sıkıcı ve mutsuz zamanın, hiçlikten çıkan bazı kişilerin, görevdeki herhangi bir garsona yapılan el işaretinin, kısaca, fiziksel olarak mide bulandıran bir sıkıntının ve bir iki gülünç şakanın anısı kalmış.

Boş aralıklar gibi aralarına serpiştirilen birkaç yaşlı adam var. Bazıları modası geçmiş nüktelerle, aynı insanlar hakkında, diğerleri gibi çekiştirecekler.

Başka ufak şahsiyetler tarafından kötülenirlerken ve ufak başarıları kıskanılırken duyduğum sempatiyi, toplumsal başarının ufak şahsiyetleri için daha önce hiç duymadım. O zaman, *Büyüklük* paryalarının neden zafer kazanabileceklerini anladım çünkü insanlığa karşı değil, o adamlara karşı zafer kazanmış olacaklardı.

Tatmin olmaz açlıklarıyla zavallı şeytanlar –ya yemeğe, ya şöhrete, ya yaşam lezzetlerine açlar. Onları ilk kez duyan birisi Napoleon'un ya da Shakespeare'in öğretmenlerini dinlediğini zanneder.

Bazıları aşkta, bazıları politikada, bazıları sanatta başarı kazanırlar. Birinci grup iyi öykü anlatır çünkü gerçekte olanlar herkes tarafından bilinmeden de aşkta başarı öyküleri anlatılabilir. Doğal olarak cinsel maratonlarını anlatan kişiyi dinlerken, yedinci başarıdan sonra kuşku duyulabilir. Aristokrat ya da iyi bilinen hanımların âşıkları olanlar (bu neredeyse her âşık için geçerlidir) o kadar çok kontesi perişan etmişlerdir ki bu hesaba göre bu kadınların büyük annelerinin bile namusları çatırdar.

Bazıları fiziksel çatışma konusunda uzmandırlar; Chiado Sokağı* köşelerindeki gece âlemlerinde, Avrupa boks şampiyonlarını öldürürler. Diğerlerinin tüm bakanlıklar bakanlarını etkileme gücü vardır ve bunların savları en azından makul olabilir.

Bazıları müthiş sadisttirler, diğerleri oğlancıdırlar, başkaları yüksek ve hüzünlü bir sesle kadına karşı şiddet uyguladıklarını ve onları döverek yola soktuklarını itiraf ederler. Kahve paralarını her zaman başkalarına ödetirler.

Bazıları şairdir, bazıları...

Gölgelerin işkencesine karşı sıradan insan yaşamını doğrudan tanımaktan daha iyi bir ilaç bilmiyorum –örneğin Rua dos Douradores'te olduğu gibi ticari gerçekliğiyle. O kuklalar tımarhanesinden, müdürüm Moreira'nın gerçekliğine dönmek ne kadar rahatlatıcı. Moreira gerçekten de işini bilen bir muhasebeci, şekilsiz, kötü giyinir ama her durumda diğerlerinin olamadığı bir şey olan bir adam.

278

Çoğu insan kurmaca ve yabancı bir yaşamı öylesine yaşar. Oscar Wilde "Çoğu insan başka insandır"** demiş ve doğru söylemiş. Bazıları istemedikleri şeyler peşinde koşarak yaşam-

* Lizbon'un merkezinde, Pessoa zamanında yazarlar ve entelektüellerin sürekli uğradığı şık mahalle.

** *De Profundis*'ten. Pessoa'nın alıntıladığı pasaj şöyle devam eder: "Düşünceleri başkasının görüşü, yaşamları öykünme, tutkuları iktibas."

larını tüketir. Kimisi istedikleri ama işlerine yaramayacak şeylerin peşinden gider. Diğerleri de kendilerini kaybeder...

Ama insanların çoğu mutludur ve nedensiz yere yaşamdan zevk alır. İnsanlar genellikle ağlamazlar ve şikâyet ettiklerinde, bu, onların edebiyatıdır. Kötümserlik demokratik bir formül olarak pek geçerli değildir. Dünyanın kötülüklerine yas tutanlar yalnız kalırlar –tek başlarına yas tutarlar. Bir Leopardi'nin ya da Antero de Quental'ın* sevgilisi yok muymuş? O zaman evren bir işkencedir. Bir Vigny yeterince sevilmediğini mi hissetmiş? O zaman dünya bir hapishanedir. Bir Chateaubriand olanaksızı mı düşlemiş? O zaman insan yaşamı sıkıcıdır. Bir Eyüb'ü çıbanlar mı sarmış? O zaman dünyayı çıbanlar sarmıştır. Hüzünlü birisinin nasırına mı basılmıştır? Güneşin ve yıldızların ayaklarına yazık!

İnsanlık, bunlara karşı kayıtsız kalarak yemeye ve sevmeye, ağlaması gerekene olduğunca az ağlamaya devam ediyor –örneğin yakında, doğum günleri dışında unutulacak olan ölen bir oğlun arkasından; daha fazlası gelene veya kayba alışana kadar kaybedilen paranın arkasından.

Yaşama arzusu kendisini toparlar ve yola devam eder. Ölüler gömülür. Kayıplar unutulur.

279

Doğduğu şehre gitmek için bugün ayrıldı ve açıkça iyi yaptı. İşbirliğimizin bir parçası olarak kabullendiğim, bu nedenle benim ve dünyamın bir parçası olan, ofiste ayak işlerine bakan çocuktan bahsediyorum. Bugün ayrıldı. Koridorda karşılaşıp, beklenen sürpriz vedalaşmayı gerçekleştirdik. Sarılmama çekinerek karşılık verdi. Benden bağımsız olan, kalbimin coşkun gözlerinin talebine rağmen ağlamamak için kendimi tuttum.

* Pessoa'nın çok beğendiği ve etkilendiği Portekizli şair, düşünür (1842-1891). Zihinsel çalkantılarla birleşen kronik karamsarlığı, ilerleyen yaşına da bağlı olarak kötüleşti ve yaşamına son verdi.

Günlük rutinin ya da bakış açımızın bir sonucu olarak bile olsa bize ait olduğu için bize ait olan her neyse, bizim bir parçamız olur. Bugün, ismini hiç duymadığım bir Galiçya şehri için ayrılan kişi, benim için ofiste çalışan çocuk değildi. Görünür ve insan olduğu için yaşamımın tözünün önemli bir parçasıydı. Bugün azaldım, aynı kişi değilim. Ofiste çalışan çocuk bugün ayrıldı.

Yaşadığımız yerde olanlar içimizde olur. Gördüklerimizde yok olanlar içimizde yok olur. Eğer gittiğini görürsek, giden her şey bizden alınmış olur. Ofiste çalışan çocuk bugün ayrıldı.

Daha yorgun ve yaşlı, daha az istekli olarak yüksek sandalyeme oturup, dün kaldığım yerden işime devam ettim. Ama bugünün belirsiz trajedisi, zorla hâkim olmaya çalıştığım kafamı kurcalayan düşünceler iyi muhasebe yapmanın otomatik sürecini engelliyor. Çalışmanın tek yolu aktif bir hareketsizlik, kendi kölem olmak. Ofiste çalışan çocuk bugün ayrıldı.

Evet, yarın ya da başka bir gün çan, ölümümü ya da ayrılışımı sessiz çalışıyla bildirince, ben de artık burada olmayacağım, merdiven altındaki dolapta dosyalanan eski bir kayıt olacağım. Evet, yarın ya da *Kader* karar verdiğinde, içimdeki ben gibi davranan kişi son bulacak. Doğduğum şehre mi gideceğim? Nereye gideceğimi bilmiyorum. Bugün bir eksiklik yüzünden trajedi ortada, önem verilmemesi gerektiği için de önemli. Tanrım, Tanrım ofiste çalışan çocuk bugün ayrıldı.

280

Ey yıldızların sahte ışık saçtıkları gece, ey *Evren* büyüklüğündeki gece, beni bedeninin bir kısmı, bedenin ve ruhun yap, öyle ki –yalnızca karanlık olarak– kendimi kaybedip, ben de içimdeki yıldızlar gibi düşleri ve gelecekte parlayacak bir güneş için umudu olmayan bir geceye dönüşeyim.

281

Önce nesnelerin gece boşluğunda başka bir ses çıkartan bir ses. Sonra sokakta sallanan levhaların çatırtısına eşlik eden

hafif bir uluma. Daha sonra boşluğun sesi artıyor, kükremeye dönüşüyor, her şey ürperiyor, sallanan bir şey yok ve bu ürkütücü ortama sessizlik çöküyor –birincisi geçtikten sonra başka bir dehşet gören suskun bir dehşet gibi.

Sonra yalnızca rüzgâr kaldı ve kapıların menteşelerinden nasıl sarsıldıklarını ve pencere camlarının yüksek sesle nasıl direndiklerini uykulu olarak fark ettim.

Uyumadım. Arada var oluyorum. Bilinçliliğe ait birkaç iz süregeliyor. Bilinçsizliğin değil uykusuzluğun ağırlığını hissediyorum. Ben yokum. Rüzgâr... Uyandım ve henüz daha uyuyamamış olarak uyumaya çalıştım. Ötesinde kendime yabancı olduğum yüksek ve belirsiz bir ses manzarası var. Uyuma olasılığından ihtiyatla hoşnut kalıyorum. Gerçekten uyudum ama farkında olmadım. Bana uyku hali gibi gelen şeyde her zaman her şeyin sonunun, karanlıktaki rüzgârın sesi var ve eğer yakından dinlersem bu, ciğerlerimin ve kalbimin sesi.

*282**

Sabahın gökyüzünde son yıldızlar sonsuzluğa ağarınca ve aşağıda kalan bazı bulutlar üzerine düşen ışığın portakal rengi sarısında meltem daha az soğuk olunca, sonunda hiçbir şeyden yorgun olan bedenimi, evreni uyumadan düşündüğüm yataktan kaldırdım.

Tüm gece açık kalmaktan yanan gözlerle, pencereye doğru yürüdüm. Işık, soluk sarının çeşitli tonlarında, sıkışık çatılardan yansıdı. Uykusuzluktan kaynaklanan büyük bir aptallıkla bunları izledim. Yüksek binaların hantal görüntüleri karşısında sarı renk, belirsiz ve önemsizdi. Batıda, uzakta (benim fantezimdeki yönde) ufuk yeşilimsi beyaz olmuştu bile.

Hiçbir şey anlamadığım zamanlarda olduğu gibi, bugünün de bende sıkıntı yaratacağını biliyorum. Bugün yaptığım her şeye uyuyamamadan kaynaklanan yorgunluğun değil uykusuzluk problemimin damga vuracağını biliyorum. Yalnızca uyu-

* Girilen tümcelerden önce, "Ara ara yazıldı ve gözden geçirilecek çok şey var" yazılı.

madığım için değil, uyuyamadığım için de varlığımın her zamankinden daha fazla uykuda gezerlik hissedeceğini biliyorum.

Yaşama ait yorumlar öneren felsefelerin, evrensel kaderimizin kitabında marjinal notlar –kritik izlenimlerle dolu– oldukları günler vardır. Bugün o günlerden biri gibi. Yorgun gözlerimin ve boş beynimin, derin ve yararsız açıklamalarımın, garip bir kalem gibi izini sürdüğüne dair gülünç bir izlenimim var.

283

Özgürlük yalnızlık olasılığı taşır. İnsanlardan uzak kalabilirseniz; para, arkadaşlık, aşk, şöhret veya merak nedeniyle onları aramazsanız –bunların hiçbiri sakinlikte ve yalnızlıkta bulunamaz– özgür olursunuz. Eğer yalnız yaşayamıyorsanız, köle olarak doğmuşsunuzdur. Zihnin ve ruhun tüm muhteşemliklerine sahip olabilirsiniz. Bu durumda, soylu bir köle ya da zeki bir hizmetkâr olabilirsiniz ama özgür değilsinizdir. Bunu kendi trajediniz olarak benimsemeyin çünkü doğumunuz tek başına bir *Kader* trajedisidir. Öte yandan, eğer yaşam zorluğu nedeniyle köle olmaya mecbur kaldıysanız, şanınıza küsün! Yalnız kalabilme ve kendine yetme kapasitesiyle özgür doğduysanız ve fakirlik, sizi başkalarıyla birlikte yaşamaya zorladıysa, şansınıza küsün! Evet, bu trajedi sizin ve sizi takip edecek.

Özgür doğmak insana ait muhteşem bir özelliktir. Alçakgönüllü bir keşiş, bunu küçümsemeden, güçleriyle kendine yeten krallardan, hatta tanrılardan bile yüce olur.

Ölüm, bir kurtuluştur çünkü ölenin kimseye ihtiyacı olmaz. Ölünce, zavallı köle zevklerinden, acılarından, vazgeçemediği süregelen yaşamından zorla kurtulur. Kral, vazgeçemediği memleketinden kurtulur. Aşk dağıtan kadınlar, elde ettikleri zaferlerden kurtulurlar. Erkekler, yaşamlarının kaderi olan zaferlerden kurtulurlar.

Zavallı bedenlerimize gülün bilinmeyen mükemmel elbiselerini giydiren ölüm bize asalet katar. Ölen kişi, istememiş olsa da özgürdür; köle olmadığı için ağlasa da artık köle değildir. En büyük zaferi kral unvanı olan bir kral, bir insan

olarak gülünçken, kral olarak üstün bir durumda olabilir. Aynı biçimde, bir ölünün bedeni çürür ama hâlâ üstün durumdadır çünkü ölüdür.

Yorgun olarak penceremin kepenklerini kapatıyorum, dünyayı dışarıda bırakıyorum ve birkaç özgür anım var. Yarın yeniden köle olacağım ama şimdi –yalnız, kimseye ihtiyaç duymadan, sadece bir ses veya varlığın beni rahatsız etmesinden endişelenerek– ufak özgürlüğüme, yücelme anıma sahibim.

Sandalyeme yaslanarak, beni sıkan yaşamı unutuyorum. Yaşadığım acılar dışında hiçbir şey canımı yakamaz.

284

Yaşama parmak uçlarımızla bile dokunmayalım.

Düşüncelerimizde bile sevmeyelim.

Düşlerimizde bile bir kadın öpücüğünün hissini bilmeyelim.

Hastalık ustaları, başkalarına yanılsamalardan kurtulmayı öğretme yolunda ilerleyelim. Yaşam gözlemcileri, yeni ya da güzel bir şey göremeyeceğimizi bilmenin ön yorgunluğuyla tüm duvarların ardına bakalım.

Umutsuzluk dokuyanlar, yalnızca kefen dokuyalım –hiç düşlemediğimiz düşler için beyaz kefenler, öldüğümüz günler için siyah kefenler, yalnızca düşlediğimiz davranışlar için gri kefenler, yararsız duygularımız için kraliyet moru renginde kefenler.

Tepelerde ve vadilerde ve göl kıyılarında avcılar kurt, geyik ve yaban ördeği avlıyorlar. Öldürdükleri için değil, eğlendikleri için (ve biz eğlenemediğimiz için) onlardan nefret edelim.

Ağlamak üzereymişiz gibi yüz ifademizde solgun bir gülümseme, görmek istemezmiş gibi uzak bir bakış, yaşamı küçümser ve yalnızca onu küçümsemek için yaşar gibi yüzümüzü kaplayan bir küçümsememiz olsun.

Ve bu küçümsememiz çalışan ve mücadele edenler için, nefretimiz umut edenler ve güvenenler için olsun.

Neredeyse hiç uyanık kalmadığım konusunda ikna oldum. Yaşarken aslında düş görüp görmediğimden ve düş görürken yaşayıp yaşamadığımdan ya da bilincimi oluşturacak biçimde, yaşamanın ve düş görmenin kesişip kesişmediğinden, birbirine karışmadığından emin değilim.

Bazen yaşamla aktif biçimde uğraşırken ve kendime ait açık bir fikir sahibiyken, zihnimi garip bir kuşku duygusu sarar; var olup olmadığımı, başka birisinin düşü olup olmadığımı düşünürüm. Karmaşık bir anlatımla kurulan gerçeklik içinde hareket eden ve kendi türünün içinde dalgalanan bir roman kahramanı olabileceğimi bedensel bir canlılıkla düşlerim.

Bazı kurmaca karakterlerin, gerçek yaşamda bizimle konuşan ve bizi dinleyen bazı arkadaşlardan ve tanıdıklardan daha fazla önem kazandıklarını sıkça fark ederim. Böylece, dünyadaki her şeyin düşler ve romanlar arasında, büyük kutular içindeki daha küçük kutular gibi, bir seri bağlantı olup olmadığı, her şeyin öykülerden kurulu öyküler olup olmadığı konularında fantaziler yaparım –bitmeyen *Bin Bir Gece Masalları* gibi.

Düşününce her şey bana saçma geliyor. Hissedince her şey saçma oluyor. Eğer bir şey istersem bu, içimdeki isteyen bir şey gibi. İçimde ne zaman bir eylem olsa, bunun sorumluluğunu taşımadığımdan eminim. Düşlerken yazıyor gibiyim. Hissedersem boyanmış gibiyim. İstersem, yollanacak bir yük gibi bir araca bindirilmiş gibiyim ve oraya varınca isteyeceğim, bana ait, istemediğim bir hedefe doğru hareket ediyorum.

Hepsi ne kadar kafa karıştırıcı! Düşünmektense görmek, yazmaktansa okumak ne kadar daha iyi! Gördüğüm beni yanıltabilir ama onu kendime ait olarak benimsemiyorum. Okuduğum şey beni sıkabilir ama onu yazmış olursam kendimi kötü hissetmem. Bilinçli düşünürleri, bilinçleri, bildiklerini bildikleri ikinci aşamaya ulaşan derin düşünen varlıklar olarak düşündüğümüz zaman her şey ne kadar acı verici! Gün muhteşem olsa da bu biçimde düşünmekten kendimi alamıyorum. Düşünmek mi, hissetmek mi? O zaman arkada sahne dekor-

ları arasında duran üçüncü şey ne? Alacakaranlık sıkıntısı ve yaşama zorunluluğundan kaynaklanan dağınıklık, kapalı pervaneler ve yorgunluk...

286

Hâlâ gençken, yüksek ağaçların ve ormanın yumuşak hışırtısının altında yürüdük. Ay ışığı amaçsızca dolaşırken önümüze çıkan açıklıkları göl gibi yapardı ve dalların birbirine dolandığı sahilleri; geceden daha geceydiler. Ormanın esintisi ağaçlar arasındaki bir iç çekişti. Olanaksızlıklar hakkında konuştuk ve seslerimiz geceye, aya ve ormana aitti. Sesleri, sanki başkalarına aitlermiş gibi duyduk.

Belirsiz orman tamamen yollardan yoksun değildi. Adımlarımız, içgüdüsel olarak bildiğimiz, sert ve soğuk ay ışığında oynayan izleri takip etti. Olanaksız şeylerden bahsettik ve o gerçek manzaranın tümü de olanaksızdı.

287

Mükemmelliğe tapıyoruz çünkü onu elde edemeyiz. Eğer elde edebilsek, reddederdik. Mükemmel olmayan insanca olandır çünkü insan mükemmel değildir.

Cennete karşı gizli bir nefret taşırız. Yakarışlarımız, kırların cennet olduğunu sanan bir zavallınınkilere benzer. Hisseden bir ruh için, mutlak olanın sarhoşlukları veya mucizeleri çekici gelmez; bunlara sahip olmasak da toprak alanlar, tepeler, yeşil adalar, mavi denizler, ağaçlıklı yollar, atadan kalma çiftliklerdeki sakin yaşamlar bizi tatmin eder. Eğer cennette toprak yoksa cennetin olmaması daha iyidir. O zaman her şey hiçbir şey olsun ve konusuz roman bitsin.

Kusursuzluğa ulaşmak insanın bilmediği bir soğukluk gerektirir ve o zaman da onun kusursuzluk sevgisi isteyen kalbi kalmaz.

Huşu duyarken, büyük sanatçıların mükemmelliğine yönelen dürtüye taparız. Mükemmelliğe biraz yaklaşmalarından hoşlanırız ama bunu, tam mükemmellik olmadığı için severiz.

288

İnsan mükemmeliyetine inanmamak ne kadar trajik!
Ve buna inanmak da ne kadar trajik!

289

Eğer *Kral Lear*'i ben yazmış olsaydım, yaşamım boyunca pişman olurdum. Bu eserin muhteşemliği, tüm hatalarını, bazı sahneler arasında kalan ufak şeyleri ve onların olası mükemmeliyetlerini de büyütürdü. Bu, lekeli bir güneş değil, kırık bir Yunan heykeli. Bugüne kadar yapılan her şey hatalarla, yanlış yaklaşımlarla, cehaletle, tatsızlık belirtileriyle, eksikliklerle ve dikkatsizliklerle dolu. Yüce olabilecek kadar büyük ve mükemmel bir eser yazabilmeyi başarabilmek için kimsenin yeteneği ve şansı yok. Bir kerede yapılamayan bir şey ruhun dengesizliğinden bozulur.

Bu düşünceyle düş gücümü bir pişmanlık sarıyor. Acılı bir kesinlikle, *Güzellik* için iyi ya da yararlı bir şey yapamayacağımı düşünüyorum. Mükemmelliğe erişmenin tek yolu Tanrı olmaktır. Büyük çabalar zaman alır; bu zaman içinde ruhumuzun çeşitli aşamalarından geçeriz ve birbirine benzemeyen her aşama, kendi kişiliğiyle işin karakterini lekeler. Yazarken emin olabileceğimiz tek şey kötü yazmamızdır. Büyük ve mükemmel eserler, yapabileceğimizi düşleyemediklerimizden oluşur.

Yine de anlayışlı bir kulakla dinle! Beni duy ve düşlememin yaşamdan daha iyi olup olmadığını söyle...

Çok çalışmanın yararı yok. Çaba bir yere varmaz. Yüce ve soylu olan, bir şey yapmamaktır çünkü böylece elde edilenin her zaman hedefin altında kaldığını, çalışmamızın, düşlediğimizin garip bir gölgesi olduğunu anlarız.

Düşlerimdeki karakterler arasında geçen konuşmaları, yüksek sesle okunmak ve dinlenmek üzere kâğıt üstüne kaydetmeyi çok isterdim! Bu dramlardaki eylemler mükemmel bir biçim-

de akar ve konuşmalar hatasızdır ama eylem, onu maddi bir biçimde yansıtmama yetmeyecek kadar mekânsal olarak belirsizdir. Bu iç konuşmaların tözü de yakından dinleyip kâğıda aktarabileceğim gerçek kelimelerden yoksundur.

Bazı lirik şairleri, epik ya da dramatik olmadıkları, yoğun bir biçimde hissedilen ya da düşlenen bir andan fazlasını ifade etmeyi istemeyen sezgisel zekâları olduğu için severim. Bilinçsiz olarak yazılabilen, olanaklı olanın mükemmellik ölçütüdür. Hiçbir Shakespeare oyunu, Heine'nin lirik şiiri kadar etkili değildir. Heine şiirleri mükemmeldir. Shakespeare ya da başkasına ait olan oyunlar kaçınılmaz olarak kusurludur. Ah, mükemmel bir bütün; tüm parçaları uyum, ahenk ve yaşam bütünlüğü içinde işleyen insan bedeni benzeri bir şey oluşturabilmek ve çeşitli kısımların kendine has yeteneklerini bir bütün haline getirebilmek!

Beni dinleyip zor işitenler, trajedinin ne olduğunu bilmezler! Anne ve babayı kaybetmek, zafer elde etmemek ya da mutlu olmamak, arkadaşı ya da sevgilisi olmamak –bunların hepsine dayanılır; dayanılmaz olan kelimede veya eylemde elde edilemeyecek güzel bir şey düşlemektir.

Bir işin mükemmel olduğunu fark etmek, elde edilenden tatmin olmak... Sakin bir yaz günü gölgeli bir ağaç altında uyumak yatışmaktır...

290

Arkama yaslanıp yaşama yalnızca uzaktan ait olunca, hiç yazmayacağım cümleleri hareketsizliğime ne kadar akıcı bir biçimde dikte ediyorum ve derin düşüncelerimde hiç tanımlayamayacağım manzaraları ne kadar net tanımlıyorum! Cümleleri, yanlış tek bir kelime bile kullanmadan tamamlıyorum; ayrıntılı oyun özetleri kafamdan geçiyor; her kelimede, büyük şiirlerin sözsel ve metrik ritmini hissediyorum ve büyük bir heves gölgelerdeki görünmez bir köle gibi beni izliyor. Neredeyse gerçekleşecek olan bu düşlerimi uyuttuğum sandalyeden

kalkarsam ve bunları yazmak için masaya doğru gidersem, kelimeler uçuyor, düşler ölüyor, ritmik mırıltının altındaki yaşamsal bağ yok oluyor. Kalan yalnızca uzak bir özlem, uzak dağlardan gelen gün ışığı kalıntısı, kırların ucunda yaprakları süpüren bir rüzgâr, hiç ortaya çıkmayan bir kan bağı, diğer kişilerin hoşuna giden bir parti, arkasını dönüp bakacağını umduğumuz ama pek de var olmayan bir kadın.

Düşünülebilecek her türlü projeye giriştim. Yazdığım *Iliada*'daki eposların organik bağı arasındaki yapısal mantık Homeros'da yoktu. Yazılmamış satırlarımın titiz mükemmelliği Vergilius'un mükemmelliğini zavallı ve Milton'un gücünü sönük bırakır. Alegorik satirlerim, birbirine bağlanan simgelerin mükemmelliğiyle Swift'inkilerden üstündür. Ne kadar çok kez Horatius* oldum!

Aslında bu şeylerin tamamen düşlenmediği sandalyemden ne zaman kalksam, bunların değersiz olduklarını ve saf düş olmadıklarını, onlara ait bir şeyin düşünmemin ve onların varlıklarının soyut eşiğinde kalmış olduğunu fark etmenin çifte trajedisini deneyimlerim.

Düşlerimdekinden daha fazla, yaşamımdakinden daha az dâhiydim. Bu benim trajedim. Ben, bitiş noktasının çok yakınında düşene dek birinci sırada koşan bir koşucuydum.

291

Sanatta geliştirme ofisi olsaydı, yaşamda en azından sanatçı olarak bir fonksiyonum olurdu.

Başka birinin yarattığı şeyle işe başlamak ve yalnızca geliştirmeye çalışmak... Belki de *Iliada* böyle yazılırdı.

Önemli olan özgün yaratım için mücadele etmemek!

Roman üretenleri, romana başlayıp, yazıp bitirenleri ne kadar çok kıskanıyorum! Romanları, bazen gerçek konuşma paragraflarıyla ve aradaki anlatımlarla bölüm bölüm düşlüyorum ama bu düşlerimi yazıya dökemem...

* Ya da: "Verlaine"

292

Savaştan mantık yürütmeye kadar, tüm eylem biçimleri hatadır ve her vazgeçme de hatadır. Keşke eylem yapmasam ve yapmaktan vazgeçmesem! Bu benim zaferimin *Düş Tacı*, büyüklüğümün *Sessizlik Asası* olurdu.

Acı bile duymuyorum. Her şeyi o kadar küçümsüyorum ki kendim de buna dahilim. Diğerlerinin acılarına karşı duyduğum küçümseme kendim için de var. Böylece tüm acılarım küçümsemem altında eziliyor.

Ah! Ama bu, bana daha çok sıkıntı veriyor... Çünkü birinin sıkıntısını değerlendirmek onu gurur güneşiyle süslemektir. Yoğun sıkıntı, sıkıntı çekende *Acının Seçilmiş Kişisi* olduğu yanılsamasına neden olabilir. Böylece...

293

Istırap Molası

Bir kitaba uzun süre baktıktan sonra kitaptan kaldırılan gözler doğal ve parlak güneş ışığı altında kamaşmış gibi olur. Ben de gözlerimi kendimden kaldırınca, canlı netliği ve kendimden, diğerlerinin varlığından, pozisyonumdan ve uzaydaki hareketlerin korelasyonundan bağımsızlığımı görmem nedeniyle gözlerim acır ve batar. Diğerlerinin gerçek duyguları beni sendeletir. Onların bana karşı olan tutumları beni iter ve beni çelmeler. Kulaklarımdaki garip sesler, başkalarının gerçek zeminde kararlı ve sert yürüyüşleri ve gerçekte var olan hareketleri, bana ait farklı haller olmayan çeşitli ve karmaşık kişilikleri üstünde ve arasında kayar ve düşerim.

Ve kendimi bu ruhların arasına atınca, sanki ölmüş ama ağrılı ve solgun bir gölge olarak yaşıyor gibi, birden çaresiz ve boş olduğumu hissederim. Sanki ilk meltem bu gölgeyi yere serecek, ilk fiziksel temas toz içinde yok edecektir.

Ve sonra düşünürüm: Kendimi yalnızlaştırma ve yetiştirme çabama gerek var mı? *Çarmıha Gerilmiş Zafer*im için yaşamımı uzun soluklu bir zahmete sokmaya değer mi? Buna değdi-

ğini bilsem de bu anlarda değmediğine ve hiçbir zaman değmeyeceğine dair bir sıkıntı içine girerim.

294

Para, çocuklar, deliler...

Zenginlik, platonik olmak dışında asla kıskanılmamalı. Zenginlik özgürlüktür.

295

Para güzeldir çünkü bizi özgürleştirir.

Beijing'de ölmeyi arzulamak ve bunu yapamamak benim üzerime yaklaşan bir felaket duygusu gibi çöken bazı şeylerden biridir.

Yararsız şeyleri satın alanlar, sanılandan daha akıllıdırlar –ufak düşler satın alırlar. Alırken çocuk olurlar. Paralı insanlar yararsız ufak nesnelerin çekiciliğine karşı koyamayınca, kumsalda kabuk toplayan bir çocuğun neşesiyle onlara sahip olurlar –bir çocuk mutluluğunu en iyi ifade eden tavırla. Kumsalda kabuk toplar! Bir çocuk için hiçbir kabuk diğerine benzemez. Elinde en güzel iki tanesiyle birlikte uyur, eğer bunlar kaybolur veya elinden alınırsa, sanki yeni yaratılan evren Tanrı'nın elinden alınmış gibi ağlar. (Bir suç! Ruhunun en dışındaki parçalardan yapılmışlardı! Onun düşlerinin parçalarını çaldılar!)

296

Saçma ve paradoks sevgisi, üzgün olanın hayvani mutluluğudur. Normal bir insanın boş konuşup başkalarının sırtına zevkle ve canlılıkla vurması gibi, neşe ve heves yoksunu olanlar da zihinlerinde taklalar atarlar ve kendi soğuk tarzlarıyla yaşamın sıcak davranışlarını sergilerler.

297

*Reductio ad absurdum** favori içkilerimdendir.

298

Her şey saçmadır. Miras bırakacak çocukları ya da ulu bir gücün yaşam sonrasında ona, bu paradan bir parça ayıracağından umudu olmayan biri, para kazanarak ve biriktirerek yaşar. Başka biri, ününün farkında olabileceği ölüm sonrası yaşama inanmadan, ölümünden sonra ününün sürmesine çalışır. Başka biri, önemsemediği şeyler peşinde koşar. Başkası da...

Biri öğrenmek için yararsız yere okur. Başka biri de yararsız yere yaşamaktan zevk alır.

Tramvaydayım ve her zaman olduğu gibi etrafımdakilere ait ayrıntıları gözlemliyorum. Benim için bu ayrıntılar nesneler, sesler, cümleler gibi. Önümdeki kızın elbisesini alarak onu yapıldığı kumaş parçalarına ve onu yapan iş gücüne bölüyorum (öyle ki yalnızca doku değil bir elbise görüyorum). Yakadaki ince süsü inceleyerek dokunduğu ipek ipliğine ve dokuyanın sarf ettiği iş gücüne dönüştürüyorum. O anda, temel ekonomi kitabında okur gibi, önüme fabrikalar ve işler seriliyor: Kumaşın dokunduğu fabrika; boyun kısmını süslemek için kullanılan koyu renkli ipeğin büküldüğü fabrika; fabrikanın çeşitli bölümleri, makineler, işçiler, terziler. İçeriye dönen gözlerim sakin durmaya çalışan yöneticileri gördüğüm bürolara dalıyor ve her şeyin muhasebe defterlerine kaydedildiğini görüyorum. Ama hepsi bu değil: Bütün bunların ötesinde bu fabrikalarda ve bürolarda sosyal varoluşlarını yaşayanların özel yaşamlarını görüyorum. Bütün dünya gözlerimin önünde açılıyor çünkü benim önümde –öbür tarafındaki yüzü görmediğim koyu bir ensede– açık yeşil bir elbise üzerinde alışılmamış, her zamanki koyu yeşil süsü görüyorum.

Ve insanlığın tüm sosyal var oluşu gözlerimin önüne seriliyor ve bunun ötesinde aşkları; tramvayda önümde duran kadın,

* Latince: saçma olana indirgeme.

giydiği açık yeşil elbise, üzerinde ölümlü boynu etrafında dolanan koyu yeşil süs bayağılığını taşıyabilsin diye, emek verenlere ait sırları ve ruhları hissediyorum.

Başım dönüyor. Sert, içine saman doldurulmuş tramvay koltukları beni uzak yerlere götürüyor ve endüstriler, işçiler, evleri, yaşamları, gerçekleri, her şey olarak çoğalıyor.

Tramvaydan sersemlemiş ve yorulmuş olarak iniyorum: Bu yaşamları ben yaşadım.

299

Ne zaman bir yere gitsem, büyük bir yolculuk olur. Cascais'e tren yolculuğu, bu kısa sürede, sanki dört beş ülkenin şehir ve kırlarından geçmişim gibi beni yorar.

Önünden geçtiğim her evde, her köşkte, duvarları beyaza ve sessizliğe boyalı her uzak kulübede yaşadığımı düşlerim – önce mutlu olur, sonra sıkılır ve bıkarım. Bütün bunlar, bir anda olur ve bu evlerden birisini terk eder etmez, orada geçirdiğim zamanı özlerim. Böylece, yaptığım her yolculuk büyük neşelerin, sıkıntıların ve sayısız sahte özlemlerin acılı ve neşeli bir harmanıdır.

Evlerin, villaların, bahçeli evlerin önünden geçerken içinde yaşayanların günlük yaşamlarını da onlarla birlikte yaşarım. Ben, baba, anne, çocuklar, kuzenler, hizmetçi ve hizmetçinin kuzeni, hepsi birlikte, bir arada olurum. Çeşitli ve farklı hisleri aynı anda hissetme ve çeşitli insanların yaşamlarını aynı anda yaşama konusunda özel bir yeteneğim var –onları hem dışarıda görür, hem içerde hissederim.

İçimde farklı kişilikler yarattım. Hep kişilikler yaratırım. Düş görmeye başlar başlamaz, her düşüm bir başkası olarak canlanır ve bunu gören ben değil, bir başkası olur.

Yaratmak için kendimi yok ettim. İçimde kendimi o kadar çok dışsallaştırdım ki orada ancak dışsal biçimde var olabildim. Ben, çeşitli aktörlerin çeşitli oyunlar sergilediği boş bir sahneyim.

300
Üçgen Düş

Düşümde güvertede titredim: *Çok Uzaktaki Prens*imin ruhundan ürpertici bir önsezi geçti.

Gürültülü, tehditkâr bir sessizlik odanın görünür atmosferini canlı bir esinti gibi kapladı.

Bütün bunları yapan, sallanmayan ama hâlâ dalgaları olan okyanus üzerindeki sert, problemli, parlak ay ışığı. Hâlâ onları duyamamama rağmen, *Prens*in sarayının yanında serviler olduğu kesin.

İlk şimşeğin kılıcı, ötede belli belirsiz döndü. Açık denizin üzerindeki ay ışığı şimşeğin rengi ve bütün bunların anlamı, hiç gitmediğim prensin sarayı şimdi uzak geçmişin harabeleri.

Gemi iç karartıcı bir sesle yaklaşırken, odaya solgun bir karanlık çöktü ve o ölmedi, esir de olmadı ama ona, *Prens*e, ne olduğunu bilmiyorum. Şimdi onun kaderi nasıl soğuk ve bilinmez bir şey?

301

Yeni duygular elde etmenin tek yolu, yeni bir ruh inşa etmek. Onları yeni bir biçimde hissetmeden yeni şeyler hissetmeye çalışmak yararsız ve ruhunuzu değiştirmeden yeni şeyler hissedemezsiniz. Varlıklar onları hissettiğimiz gibidir –bunu bilmeden ne kadar zamandır biliyorsun?– ve yeni şeyler olabilmesi için tek yol yeni şeyler hissetmektir yani varlıkları hissetme biçimimizde bir yenilik olmalıdır.

Ruhunu değiştir. Nasıl? Bunu sen bileceksin.

Doğumdan ölüme kadar ruhumuz, bedenimiz gibi, yavaşça değişir. Onu hızlı değiştirecek bir yol bulun –hastalık çeken veya iyileşen bedenimizin daha hızlı değişmesi gibi.

Asla konferans vermek için alçakgönüllülük göstermemeliyim ki birileri fikrimiz olduğunu veya halkla konuşmaya tenezzül ettiğimizi sanmasın. İsterse halk, yazdıklarımızı okusun.

Konuşmacılar aktöre benzerler –Sanatın getir götür işlerini yapan çocuk, iyi bir sanatçı tarafından küçümsenen biri.

302

İki şeyi hep aynı anda düşündüğümü ve onlara aynı anda dikkat ettiğimi fark ettim. Sanırım herkes biraz böyle. Bazı izlenimler öyle belirsiz ki daha sonra onları anımsadığımızda onların farkına varırız. Bu izlenimlerin, hepimizin sahip olduğu ikili dikkatin bir bölümünü –herhalde iç bölümü– oluşturduğuna inanıyorum. Benim durumumda dikkatimi çeken iki gerçeklik aynı derecede canlı. Beni özgün yapan da bu. Bu, belki de benim trajedimi ve onun komedisini oluşturuyor.

Muhasebe defterine doğru eğilerek, belirsiz bir firmanın yararsız tarihini anlatan kayıtları dikkatle giriyorum. Aynı zamanda eşit bir dikkatle düşüncelerim, gerçekdışı Doğu'nun manzaraları arasından geçen ve var olmayan bir geminin rotasını izliyor. Benim için bu ikisi de aynı derecede yakın ve uzak: Vasques & Co.'nun ticari epiğini dikkatle yazdığım çizgili sayfalar ve dikkatle izlediğim güverte –yer tahtalarının, düzenli ve katranlı birleşme noktalarının ötesinde– dizili şezlonglar ve yolculuk sırasında dinlenen yolcuların uzanan ayakları var. (Bir çocuk bisikleti bana çarpsa, bisiklet benim tarihimin bir parçası olur.)

Sigara odası manzarayı kapatıyor; bu nedenle, ancak ayakları görebiliyorum.

Kalemimi hokkaya sokarken, sigara odasının kapısı açılıyor –olduğumu hissettiğim yere çok yakın– ve bir yabancının yüzü görünüyor. Sırtını bana dönerek diğerlerine doğru yürüyor. Yavaş yürüyor ve kalçaları fazla bir şey söylemiyor. O bir İngiliz. Başka bir kayıt daha giriyorum. Nerede yanlış yaptığımı anlamaya çalışıyorum. Markinin hesabına alacak değil de borç yazmalıydım. (Onu şişman ve hoş birisi olarak görüyorum ve gemi birden yok oluyor.)

303

Dünya, onu hissetmeyenlere ait. Pratik bir insan olmak için gerekli koşul duyarsızlıktır. Yaşamın pratik ifadesinin temel gereği iradedir çünkü bu eyleme dönüşür. İki şey eylemi engelleyebilir– duyarlılık ve analitik düşünce; ikincisi duyarlı düşüncedir. Doğası gereği her eylem dış dünyadaki kişilik yansımamızdır ve dış dünya da büyük ölçüde ve her şeyden önce insanlarla oluştuğu için bu kişilik yansıması, eylemimizin biçimine bağlı olarak, diğer insanların yollarıyla kesişir, onları engeller, canlarını yakar ve ezer.

O zaman, eylem yapmak, diğerlerinin kişilikleri, neşeleri ve sıkıntıları hakkında düş kurma konusunda bir tür yetersizlik gerektirir. Yakınlık duymak insanı felç eder. Eylem insanı, dış dünyayı tamamen hareketsiz bir maddeden yapılmış olarak kabul eder –ya üzerinden geçtiği ya da tekmelediği taşlar gibi içsel olarak hareketsiz ya da ona karşı koyamayan bir insan gibi hareketsiz. İkinci durumdaki insan taşa benzer çünkü taş gibi üzerinden geçilir ya da tekmelenir.

Pratik bir insan için en iyi örnek, onda, aşırı bir eylem yoğunlaşmasının aşırı bir önemle birleştiği askerî strateji uzmanıdır. Tüm yaşam bir savaştır ve çatışma da yaşam sentezidir. Strateji uzmanı, bir satranç oyuncusunun taşlarla oynadığı gibi yaşamlarla oynar. Bir strateji uzmanı, her hamlesinin binlerce evi karartacağını ve üç bin kalbi üzeceğini düşünse ne olurdu? Eğer insan olabilseydik dünyaya ne olurdu? İnsan gerçekten hissedebilseydi, uygarlık olmazdı. Eylemin unutmak zorunda olduğu duyarlılık için sanat bir sığınaktır. Sanat, öyle olması gerektiği için evde kalan Sinderella'dır.

Her eylem adamı temelde neşeli ve iyimserdir çünkü bir şey hissetmeyen kişi mutlu olur. Bir eylem adamını keyifli olmasından anlarsınız. Keyifli olmadan çalışan kişi ikinci dereceden eylem adamıdır. Genel ve büyük bir yaşamda, benim gibi muhasebeci olabilir ama olayları ve insanları yönetemez. Yönetmek duyarsızlığı gerektirir. Yöneten mutludur çünkü mutsuz olmak için hissetmek gerekir.

Bugün, patronum Senyör Vasques, hasta bir adam ve ailesini mahveden bir işi bitirdi. Anlaşma imzalarken, karşıdaki ticari taraf olma dışında, bu adamın varlığını tamamen unuttu. İş bitince duygusallaştı. Tabii ki bu daha sonra oldu, yoksa işi bitiremezdi. Bana, "Adama üzüldüm, parasız kalacak" dedi, sonra bir puro yaktı ve ekledi: "Eğer benden bir şey isterse –yani sadaka demek istiyorum– bu iyi anlaşmayı ve kazandığım para için ona teşekkür etmeyi unutmam."

Senyör Vasques bir dolandırıcı değil, bir eylem adamı. Bu oyunun kaybedeni gelecekte patronumdan sadaka alabileceğine güvenmelidir çünkü patronum çok cömerttir.

Senyör Vasques, diğer tüm eylem adamları gibidir –iş insanları, yatırımcılar, politikacılar, komutanlar, sosyal ve dinî idealistler, büyük şairler, büyük sanatçılar, güzel kadınlar ya da istediklerini elde eden çocuklar. Buyuran kişi hissetmez. Başarılı olan yalnızca başarı için gerekeni düşünür. Geri kalan genel anlamdaki insanlık, –biçimsiz, duyarlı, düş kuran ve kırılgan– kukla oyunu bitene dek sahnede kalan bu aktörlerin fonundan; kendisini çift kişilikle kandıran, kendi kişiliğine karşı oynayan ve bundan hep zevk alan *Büyük Oyuncu*nun, oyun bitene dek taşlarla üzerinde oynadığı ve sonra da ortadan kaldırdığı düz ve cansız bir satranç tahtasından fazlası olamaz.

304

İnanç, eylem içgüdüsüdür.

*305**

Hiçbir şeye inanmamaya dair yaşamsal alışkanlığım (özellikle içgüdülere) ve samimiyetsizliğe yönelen doğal eğilimim, yöntemimin uygulanması karşısındaki engelleri ortadan kaldırıyor.

* Bu pasajın el yazması ilk iki sayfası kayıptır. Eldeki metnin ilk cümlesinin sonunun tam anlamıyla çevirisi şöyledir: "bunu sürekli yapmanın önündeki engeller"; buradaki "bu" olasılıkla önceki yani halihazırda kayıp olan paragrafa gönderme içermektedir.

Temelde yaptığım şey, diğer insanları düşlerime dönüştürmek. Fikirleri alırım, onları kendime ait kılmak, kendi zevkime uygun biçime sokmak, kişileri düşlerimle ilişkilendirebileceğim nesnelere çevirmek için mantığım ve sezgimle fikirleri geliştiririm. Kendi görüşlerim olmadığı için birçok görüşü alabilirim.

Düş görmeyi gerçek yaşam karşısında o kadar yeğliyorum ki sözlü ilişkilerimde (benim için tek biçim) düş görmeyi; diğerlerinin fikirleri ve duyguları arasında şekilsiz kişiliğimin akışkan yolunu izlemeyi sürdürebiliyorum.

Diğer insanlar, okyanus suyunun içinden zevklerine göre aktığı kanallar ya da arklar. O suyun güneş ışığı altındaki parıltısı, onların eğik yolunu boş bir kuruluktan daha iyi çiziyor.

Bazen aceleci bir analizle diğerleri için parazitmişim gibi düşünsem de gerçekte ben onları daha sonra gelen duygularımın parazitleri olmaya zorlarım. Yaşamım, onların kişiliklerinin kabuklarında yaşar. Ruhumun kilinde onların adımlarını yeniden üretirim; onları, bilincimde o kadar iyi eritirim ki sonunda, adımlarını alıp onlardan daha çok onların yollarında yürürüm.

Kendimi bölme alışkanlığıma, aynı zamanda iki zihinsel iş yapabilmeme bağlı olarak, genellikle, açık ve yoğun bir biçimde diğerlerinin duygularıyla uyum sağlarım. Onların bilinmeyen kişiliklerinin nesnel analizini –kendileri hakkında ne düşündükleri analizini– aynı anda çok iyi yapabilirim. Ve böylece, düş görürken, uykumu bölmeden, yalnızca onların bazen ölü olan duygularının damıtılmış özünü yaşamam, aynı zamanda onların çeşitli entelektüel ve ruhsal enerjileri (genellikle ruhlarında hareketsiz bekleyen) arasındaki girift bağlantıları da keşfeder ve sınıflandırırım.

Bunlar olurken fizyonomileri, giyimleri ve davranışları da gözümden kaçmaz. Onların düşlerini, içgüdüsel doğalarını bedenlerini ve duruş tarzlarını aynı anda yaşarım. Yayılan bir bütünsellikte her yerlerinde var olurum ve konuşmanın her anında, açılmış bir yelpazede birleşen birçok kişilik yaratırım –bilinçli, bilinçsiz, analiz edilen ve analitik.

Hıristiyan inancını benimsememeyi miras alan ve tüm diğer inançlar için içinde inançsızlık yaratan bir nesle aidim. Hâlâ inanma dürtüsü taşıyan babalarımız Hıristiyanlıktan vazgeçip tüm diğer yanılsama biçimlerine inandılar. Bazıları sosyal eşitlik şampiyonlarıydı, diğerleri güzelliği sevdi, diğerleri bilime ve elde ettiklerine inandı. Bazıları, yalnızca yaşamanın boş bilincini başka türlü eğlendiremeyecekleri için yeni din biçimleri aramak için Doğu'ya ve Batı'ya yönelerek daha da koyu Hıristiyan oldu.

Bütün bunları kaybettik. Biz, bu teselliler olmadan doğduk. Her uygarlık, onu temsil eden özel din yolunu izler. Yeni dinlere dönülünce, eldeki kaybolurken, sonunda hepsi kaybolur.

Elimizdekini ve onunla birlikte diğerlerini kaybettik.

Böylece, yaşadığını hissetmenin yalnızlığıyla, herkes kendiyle baş başa kaldı. Bir gemi, amacı yüzmek olan bir nesne olarak görülebilir ama hayır, amacı bir limana ulaşmaktır. Kendimizi hangi limana ulaşacağımıza dair bir fikrimiz olmaz halde bulduk. Böylece, Argonotların maceralı anlayışının acılı yaklaşımını ürettik; yaşamak önemli değil, önemli olan gemiyle gitmek.

Yanılsamalar olmadan, düşlerle yaşarız ki bunlar, yanılsamaları olmayanların yanılsamalarıdır. İçsel köle olarak yaşamak bizi tüketir çünkü tam bir insan kendini bilmeyendir. İnanç olmadan ümit yoktur ve ümit olmadan gerçek yaşam olmaz. Gelecekle ilgili bir fikir taşımadan, bugünü bilemeyiz çünkü bugün, eylem adamı için, geleceğin giriş bölümünden başka bir şey değildir. İçimizde savaşma enerjisi yok çünkü savaşma ruhuyla doğmuyoruz.

Bazılarımız, günlük ekmeği hor görerek, ter dökmeden, bilinçli bir çaba göstermeden, elde etme soyluluğu olmadan, onu kazanmanın aptalca fikrine takıldı kaldı.

Daha asil olan diğerlerimiz, hiçbir şey istemeyerek devleti ve toplumu reddetti, varoluş hacını kayıtsızlık şövalyelerine taşımaya çalıştı –Hacın sahibi, gibi kutsal bir kaynağa dayanan bir bilince sahip olmayanlar için olanaksız bir çaba.

Ruhun dışında meşgul olan başkaları, ne zaman kendilerini duysalar, yaşadıklarını ve sevginin dış biçimlerini teğet geçerken sevdiklerini düşünerek, kendilerini gürültü ve kafa karışıklığı kültüne adadılar. Yaşamak acı doluydu çünkü yaşadığımızı biliyorduk. Ölmekten korkmuyorduk çünkü ölümün aslında ne olduğunu unutmuştuk.

Ama *Son Tür* fikrini, *Ölümcül Saat*in ruhsal limitini yaratanların gerçek inkâr ve tımarhane için yeterince cesareti olmadı. İnkârı, mutsuzluğu ve avunamamayı yaşadık. Ama bunu, hareket etmeden, odamızın dört renkli duvarı ve eylem yapamamamızın dört taş duvarı arasında hep kapalı kalarak yaşadık (en azından kendi yaşadığımız biçimde).

307
Cesaretsizliğin Estetiği

Yaşamdan güzellik bulamayacağımıza göre, güzellik bulamamanın güzelliğini elde edelim. Başarısızlığımızı sütunlar arasında kendi isteğimizle yükselip yücelen bir zafere, olumlu ve yüksek bir şeye dönüştürelim.

Eğer yaşam bize yalnızca bir hapishane hücresi vermişse, onu elimizden geldiğince süsleyelim –düşlerimizin gölgelerinin renkli çizgileriyle duvarların statik yüzeylerini unutalım.

Her düş gören gibi, görevimin yaratmak olduğunu düşünürüm. Çaba gösteremediğim ya da bir niyetimi gerçekleştiremediğim için, yaratmak benim için düş görmek, yazmak ya da arzulamak anlamını taşıdı ve eylem de yapabilmeyi istediğim eylemleri düşlemek anlamına geldi.

308

Yaşayamama kapasiteme dâhilik dedim ve korkaklığıma incelik elbisesi giydirdim. Kendimi, mermer gibi görünmesi için boyanan kartondan bir sunak –sahte altın tozuna bulanmış– üstüne yerleştirdim.

Ne kendimi ne de kendi [...] yanılsamamı kandırabildim.

309

Kendimizi methetmenin zevki...

•

Yağmur Manzarası

Soğukluk, pişmanlık, her yoldaki ve düşlenen her idealdeki umutsuzluk kokusunu alıyorum.

•

Kadınlar bugün görünüşlerine ve hareketlerine çok fazla önem veriyorlar. Öyle ki dayanılmaz bir biçimde geçici ve vazgeçilemez oldukları izlenimini alıyoruz.

Kendileri ve süsleri, onları öyle bir renklendirip boyuyor ki cismen canlı olmaktan çok dekorasyon gibi görünüyorlar. Duvar süsleri, resimler, tablolar –aslında bizim için değerleri bu kadar.

Bir şalı omuzlarına sarma hareketleri, eskisine göre görsel etkisinin daha çok farkında olunarak yapılıyor. Kadının temel bir giysisi olan şal, şimdi estetik zevke bağlı bir seçim oldu.

Hiçbir şeyin sanata dönüşmekten kurtulamadığı bu renkli zamanlarda, bilinç alanından taç yaprakları kopartılıyor ve fantezinin coşkusuyla birleştiriliyor.

Bu kadın figürleri, olmayan resim tablolarındaki kaçaklara benziyorlar. Bazıları çok fazla ayrıntı dolu... Bazıları sanki gerçekdışı görünmek isterler gibi çok net ve saf çizgileri fondan kopuk.

310

Ruhum bir gizli orkestra ama hangi çalgı aletlerinin içimde kulak tırmaladığını ve gürültü çıkarttıklarını bilmiyorum – yaylı çalgılar, arplar, büyük ziller, davullar. Kendimi bir senfoni olarak biliyorum.

•

Her çaba bir suçtur çünkü her tavır ölü bir düştür.

•

Elleriniz yakalanmış güvercinlerdir. Dudaklarınız sessiz güvercinlerdir (gözlerimin önünde ses çıkartan).

Bütün davranışlarınız kuşlardır. Alçakgönüllülük gösterdiğinde kırlangıç, bana baktığında akbaba, küçümser kadın esrikliğinde kartal. Sana baktığımda çırpan kanatlarla dolu bir havuz görüyorum...

Sen kanatlardan başka bir şey değilsin...

•

Yağmur, yağmur, yağmur...

İnleyen ve ara vermeyen yağmur...

Havadaki soğukla değil, yağmuru seyretmekten gelen soğukla bedenim ruhumu titretiyor.

•

Her türlü zevk kötü alışkanlıktır çünkü yaşamda herkes zevk peşindedir ve en kötü alışkanlık herkesin yaptığını yapmaktır.

311

Bazen, hiç beklemeden ve beklemek için bir neden olmadan, sıradan yaşamın baskısı boğazımı tıkar ve arkadaş dediklerimin sesleri ve tavırları nedeniyle midem bulanır. Bu, birden midemde ve başımda oluşan fiziksel bir bulantı hissidir; her an tetikte olan duyarlılığımın etkileyici ama aptalca sonucudur. Benimle konuşan herkes, bana bakan her yüz, bana yapılan bir hakaret ya da söylenen bir küfür gibi gelir. İçim tamamen iğrenmeyle dolar. Bunları hisseden kendimi hissetmek beni sersemletir.

Midemin sıkıntılı olduğu bu anlarda, bana işkence eden sıradanlığın canlı temsilcisi olan bir adam, kadın veya çocuk

önümde durmaktadır. Bu, öznel, üstünde düşünülmüş duygularıma göre oluşmaz. Nesnel bir gerçeklik, içsel biçimde hissettiğimin dışsal karşılığı, analojik bir sihir yoluyla kavradığım kuralın mükemmel bir örneği olarak karşıma çıkar.

312

Karşılaştığım herkesin, özellikle her gün karşılaşmak zorunda olduğum, bana sembol gibi göründüğü günler var. Bireysel olarak ya da beraberce anlaşılmaz bir biçimde yaşamımı anlatan gelecekten haber veren ya da gizemli bir yazıyı oluşturuyorlar. Büro içindeki insanların kelimeler olduğu bir kitaba dönüşüyor. Sokak bir kitap. Tanıdık veya tanımadık kişilerle konuştuğumuz kelimeler sözlüğü olmayan cümleleri oluşturuyorlar ama bunları anlayabiliyorum. Konuşuyorlar, anlatıyorlar ama konuşan ve anlatan kendileri değil. Söylediğim gibi, onlar, anlamlarını ortaya koymayan kelimeler ama bir göz atmak için izin veriyorlar. Alacakaranlık görüşümde, nesnelerin yüzeylerindeki pencerelerin içerde gizlediklerini ve içerden gösterdiklerini zorlukla ayırt edebiliyorum. Birinin, kör bir adama renklerden bahsetmesi gibi, bilmeden anlıyorum.

Sokakta yürürken sıklıkla özel konuşmalar duyarım ve bunlar hep başka kadınlar, erkekler, birinin kız arkadaşı veya erkek arkadaşı hakkındadır...

Bu insan konuşmalarının gölgelerini duymak (birçok bilinçli yaşamı meşgul eden) beni hastalıklı bir sıkıntıyla doldurur, örümcekler arasına sürülmüş gibi sıkıntıya düşerim ve gerçek insanlar arasında olduğumu birden fark ederek ezilirim, ev sahibimin ve komşularımın, bana, apartmandaki herkese benzeyen bir kiracı gözüyle bakmasına mahkûm edilirim. İşyerinin arka penceresinin parmakları arasından iğrenerek bakarken, sefil bir avlu olan yaşamımda herkesin pisliğinin yağmurla biriktiğini görürüm.

313

Mutsuz olduklarını bilmeyen bütün bu insanların mutluluklarından iğreniyorum. Onların insani yaşamı, gerçek duyarlılıkla, aşırı endişe üretirdi ama gerçek yaşamları bitkisel olduğu için, ruhlarına dokunmadan, acıları gelir ve gider. Onların yaşamları, büyük ikramiye kazanan ve dişi ağrıyan birinin yaşamıyla karşılaştırılabilir –farkında olmadan yaşamanın büyük şansı, tanrılar tarafından bahşedilen en büyük hediye çünkü bu, onlar gibi yaşayabilme, mutluluk ve acı konusunda üstün olabilme armağanıdır (farklı bir biçimde de olsa).

Her şeye rağmen, bu nedenle hepsini seviyorum. Sevgili bitkilerim!

314

Modern toplumlardaki üstün ruhlar için bir hareketsizlik yasası geliştirmek isterdim.

İçinde duyarlı ve zeki insanlar yoksa, toplum kendisini kendiliğinden yönetir. Onların bunu engelleyen tek şey olduğu kesindir. İlkel topluluklar, böyle insanlar olmadığı için mutludur.

Ne yazık ki üstün ruhlar, toplumdan uzaklaştırılırlarsa ölürler çünkü çalışmasını bilmezler. Aralarında aptal boşluklar kalmadığından, belki de sıkıntıdan ölürler ama benim burada önem verdiğim şey genel insan mutluluğu.

Toplumda görülen her üstün ruh, üstünler adasına* sürülebilir. Normal bir toplumda üstünler, kafeslerde hayvanlar gibi beslenebilir.

Bana inanın; eğer insanlığın çektiği çeşitli acılardan bahseden akıllı insanlar olmasa, insanlık bunları fark edemezdi. Acı çeken duyarlı insanlar, diğerleriyle olan ilişkileri nedeniyle onlara acı çektirirler.

Şimdilik, bir toplumda yaşadığımız için, üstünler olarak görevlerimizden biri kabile yaşamına katılımımızı en az dü-

* Ya da: "beldesine"

zeye indirmektir. Örneğin, gazete okumamalıyız ya da önemsiz anlatıları bulmak için okumalıyız. Bölgesel haberlerden ne kadar zevk aldığımı tahmin edemezsiniz. Oradaki isimler bana sonsuzluğun kapısını açar.

Üstün insan için en büyük onur, monarşi ya da cumhuriyetle yönetilse de ülkesinin devlet başkanının adını bilmemektir.

Ruhunu, olanlardan ve gelip geçenlerden etkilenmeyecek biçimde düzenlemelidir. Aksi halde, kendisiyle ilgilenmek için başkalarına ilgi gösterir.

315

Zamanı boşa harcamanın bir estetiği vardır. Duygu ekenler için, içinde her tür açıklığın tarifi olan, yazılmamış bir eylemsizlik el kitabı vardır. Sosyal gelenekler kavrayışına, içgüdü dürtülerimize ve duygu taleplerine karşı savaşmak için doğru strateji geliştirmek, her estetin hazır olmadığı bir çalışma gerektirir. Geleneklerin çok iyi incelenmesi, kurallar için verdiğimiz ödünlere alaycı bir teşhis konulması gerekir. Yaşam müdahalelerini başımızdan kovmayı öğrenmeliyiz. Dış görüşlere kapalı olmak dikkat ve ruhumuzu başkalarıyla beraber olmanın yaratacağı görünmez darbeler karşısında izole etmek yumuşak bir kayıtsızlık ister.

316

Yaşamın hakaretlerinden ve küçümsemelerinden kaçınmak için estetik dinginliğe dayalı olarak, bilinçli ruhumuzun dışındaki duyarlılığımızın tiksindirici çevresine yaklaşmadan yaşamak.

Hepimizin aşağılık bir yönü var. Hepimiz içimizde işlediğimiz ya da ruhumuzun işlemek için yalvardığı bir suç taşırız.

317

Aklıma sürekli takılan bir şey başka insanların nasıl var olduğu, bana ait olmayan ruhlara, bilinçlere –bilinç olduğuna göre

bir tek benim bilincim olmalı diye düşünüyorum– nasıl sahip oldukları konusu. Önümde durup, benim kullandığım kelimelerle, el kol hareketleriyle konuşan kişi, bir anlamda benim benzerim ama çizimlerden düşlediklerim, romanlarda rastladığım karakterler, rol yapan aktörlerin sahnede temsil ettikleri kişiler de öyle.

Bana göre, hiç kimse başka bir kişinin gerçek varlığını samimiyetle kabullenmez. Karşımızdaki kişinin yaşadığını, bizim gibi düşünüp hissettiğini kabul edebiliriz ama her zaman adlandırılamayan bir fark, somut bir eşitsizlik olacaktır. Mağaza tezgâhları arkasından bizlerle konuşan, tramvaylarda bize bakan ya da sokaklardaki ölü bir rastlantıyla bize değip geçen kayıtsızlığın cisimleşmiş hallerinden daha gerçek olan geçmişe ait figürler ve kitaplardaki canlı kişilikler vardır. İnsanların çoğu bizim için bir manzaradan, genellikle, çok iyi bildiğimiz bir sokağın görünmez manzarasından fazlası değildir.

Gerçek diye adlandırdığımız, etten ve kandan yapılmış birer metafizik önemsizlik olan insanlarla karşılaştırılınca, kitaplarda tanımlanan bazı karakterlere, baskılarda gördüğüm bazı imgelere kendimi daha yakın ve bağlı hissediyorum. Aslında "etten ve kandan" lafı onları iyi tanımlıyor: Kasap dükkânında sergilenen et parçaları, canlı gibi kanları akan ölü şeyler, *Kader*in incikleri ve pirzolaları.

Böyle hissettiğim için utanmıyorum çünkü herkesin böyle hissettiğini keşfettim. İnsanların birbirini sevmemelerinin ve birbirlerine karşı kayıtsız kalmalarının arkasındaki neden, anlaşılması güç olan diğer insanların da yaşayan ruhlar olması konusuna hiç kimsenin önem vermemesi gibi. Öyle ki insanlar, gerçekten öldürdüklerini hissetmeyen katiller ya da ne yaptığını düşünmeyen askerler gibi birbirlerini öldürüyorlar.

Bazı günler, bazı anlarda, hangi esintinin getirdiğini ve açılan hangi kapıdan geldiğini bilmediğim bir biçimde, aniden köşedeki bakkalın düşünen bir tüzel kişilik, girişin yanında patates çuvalları üzerine eğilen yardımcısının da acı çekebilecek gerçek bir ruh olduğunu düşünürüm.

Tütün dükkânında çalışan çırağın intihar ettiği dün bana söylenince, bu, bana yalan gibi geldi. Zavallı adam, o da var olmuştu! Hepimiz, onu tanıyanlar ve tanımayanlar, bunu unutmuşuz. Yarın daha da iyi unutacağız ama bir ruhu olduğu açık çünkü kendisini öldürmüş. Hırs mı? Endişe mi? Kuşkusuz... Ama bütün insanlık gibi, benim için de yalnızca aptalca bir gülümsemenin ve omuzlarına eğreti oturmuş eski bir spor ceketin anısı kalacak. Çok yoğun hissettiği için bu duygu nedeniyle –başka hangi nedenle kendisini öldürebilir ki?– kendisini öldüren bu adamdan aklımda kalanlar yalnızca bunlar. Bir keresinde, ondan sigara satın almıştım ve erken kelleşecek diye düşünmüştüm. Oysaki kel olmaya zamanı olmadı. Ona ait anılarımdan biri bu. Başka ne olabilir ki? Bu bile onunla olan bir anım değil, ona ait düşüncelerim.

Birden cesedi, onu içine koydukları tabut, onu indirmiş olmaları gereken isimsiz mezar gözlerimin önüne geldi ve garip ceketi ve tüm görüntüsüyle tütüncü dükkânı kasiyerinin bir anlamda bütün insanlık olduğunu düşündüm.

Bu anlık bir olaydı. Bugün, benim için açık olan, bir insan olarak onun ölümü. Hepsi bu.

Hayır, başkaları yok... Benim için olan bu kanatları ağır gün batımı çok yavaş, renkleri sert ve bulanık. Aktığını göremesem de büyük nehir, gün batımı altında hafifçe benim için parlıyor. Suların kabardığı şu nehre bakan bu meydan, benim için. Tütün dükkânının kasiyeri bugün halk mezarlığına gömüldü mü? O zaman güneş bugün onun için batmıyor ama bunu düşündüğüm için ve bunu istemesem de güneş benim için de batmıyor.

318

... gece geçen gemiler ne işaret veriyor ne de birbirini fark ediyor.

319

Şimdi başarısız olduğumu fark ettim, yalnızca başarısız olacağımı öngörememekten şaşkınım. Başaracağımı düşünmem

için neden var mıydı? Ne zafer kazanan birinin kör gücüne ne de bir delinin kesin bakış açısına sahiptim. Soğuk bir gün gibi anlaşılır ve hüzünlüydüm.

Açık şeyler ve güneş ışığı altındakiler beni rahatlatır. Yaşamın, mavi gökyüzü altında akıp geçtiğini görmenin benim için çok anlamı var. Kendimi sürekli olarak, anımsayabildiğimden bile daha çok unutuyorum. Olguların yeterliliği ağırlıksız, yarı saydam kalbimi dolduruyor ve yalnızca bakmak tatlı bir tatmin oluşturuyor. Ben, tek ruhu geçerken gören, hafif bir meltem olan bedensiz bir bakıştan fazlası değilim.

Tutma çabası öncesinde bunu düşünmenin bile uykuya dalması nedeniyle, benim, insanın elleri arasından kayan bir şey gibi yaşamın akıp gitmesine ses çıkartmayan bohem türü bir ruhum var ama hiçbir zaman bohem ruhu için dışa dönük bir karşılık elde etmedim –gelip giden duyguların aldırmaz biçimde kabulü. Saçmalık olan yalnız bir bohemden ya da olanaksızlık olan mistik bir bohemden fazlası olamadım.

Doğanın karşısında bazı boş saatler, nazik bir yalnızlığa oyulmuş anlar yaşadım. Bunlar benim için her zaman madalyalar gibi olacak. Bu anlarda tüm yaşam amaçlarımı ve izlemek istediğim tüm yolları unuturum. Yoğun bir ruhsal dinginlik, arzularımın mavi kucağına düşer ve hiç olmamdan zevk almama olanak tanır ama herhalde hiçbir zaman bozulmamış, altında yatan bir başarısızlık ruhu ve sıkıntı olmayan bir anın zevkine varamadım. Ruhsal özgürlük hareketlerimin hepsinde uyku halinde bir üzüntü vardı, bilinç duvarlarımın ötesindeki bahçelerde belirsiz çiçekler açardı ve bu hüzünlü çiçeklerin kokusu ve rengi sezgisel olarak, kimliğimin bulanık gizeminde hiçbir zaman belirsiz bir yakın taraf olmayı bırakmayan uzak tarafında güllerin açtığı taş duvarlardan, günlük varoluşumun uykulu halinde geçiyor.

Yaşam nehrim bir iç denizde sona eriyor. Düşsel köşkümün her tarafında ağaçlar sonbaharla sararmış. Bu dairesel manza-

ra ruhumun dikenli tacıdır. Yaşamımın en mutlu anları, düşlerim ve hüzün düşleri. Kendimi onların gölcüklerinde suya eğilirken serinlikten zevk alan, soyut duygularıyla kısıtlı, düş gücünün girintilerinde bir anne sevgisiyle beğenilen, içsel bir biçimde gece görüşüyle gördüğü, oradaki yansımasının farkında olan kör bir Narcissus olarak görüyorum.

Sahte incilerden oluşan kolyen, en iyi zamanlarımı benimle birlikte sevdi. Belki de gösteriş istemediklerinden, karanfiller bizim en çok sevdiğimiz çiçeklerdi. Dudakların, ağır başlı bir biçimde gülümsemendeki alaycılığı kutluyor. Kaderini anlayabildin mi? Onu anlamadan biliyorsun çünkü gözlerinin hüznünde yazılı olan gizem, teslim olmuş dudaklarına gölge düşürmüştü. Ana vatanımız güllerden çok uzaktaydı. Bahçelerimizin çağlayanlarında su, sessizliklerle berraklaşmıştı. Suyun üstünden aktığı kayaların ufak deliklerinde, çocukluğumuzdan sırlar ve eski oyuncak askerlerimiz boyutunda düşler vardı. Düşlerimizde hiçbir eksik olmadan ve düşlerimiz duraklamadan büyük bir askeri operasyonun statik uygulaması için bu askerleri çağlayandaki taşlar üstüne dizebilirdik.

Başarısız olduğumu biliyorum. Tükenmişliğinde, onu yatağa bağlayan ateşten hoşlanan bir kişi gibi başarısızlığın belirsiz lezzetinden hoşlanıyorum. Arkadaşlık için belli bir yeteneğim var ama hiç arkadaşım olmadı. Ya hiç ortaya çıkmadılar ya da düşlediğim arkadaşlık düşlerimin bir hatasıydı. Hep yalnız yaşadım ve kendimi ne kadar çok fark ettiysem, o kadar yalnız oldum.

320

Yazın sonuna doğru, soluk güneş ısısı etkisini kaybedince, sanki gökyüzü gülmek istemez gibi, yumuşak ve sonsuz ve belirsiz hüznüyle sonbahar olmadan sonbahar başlardı. Gökyüzünün yükseklerindeki renk tözünü kaybedince, mavi rengi bazen daha açık, bazen daha yeşil olurdu. Bulutların bastı-

rılmış mor tonlarında bir tür unutkanlık vardı. Bulutların üstünden geçtiği yalnız alanlarda uyuşukluk değil, sıkıntı oluşurdu.

Sonbaharın gerçek başlangıcını havanın soğuk olmayan soğukluğu ilan ederdi. Hâlâ solmamış renkler solmaya başlardı. Gölgeler ve manzaraların solan renkleri, nesnelerin belirsiz görüntüleri sonbahar başlangıcının işaretleriydi. Henüz ölen bir şey yoktu ama her şey, yaşamı, henüz var olmayan bir gülümsemeyle özlerdi.

Sonunda sonbahar tastamam gelirdi. Hava soğur ve rüzgârlı olurdu; kuru olmasalar bile, yapraklar kuru bir sesle hışırdardı; toprak, kolay tutulamaz, hareketli bir bataklığın rengine ve şekline bürünürdü. Gözler ağırlaşırken ve hareketler gevşerken son bir gülüş olan şey solardı ve böylece, hisseden ya da hissettiğini düşündüğümüz her şey son vedasını göğsüne sıkıca bastırırdı. Avluda dönüp duran rüzgârın sesi, başka bir şey olarak bilincimizden geçerdi. İyileşme dönemi, en azından yaşamı gerçekten hissetmenin bir yolu gibi olurdu.

Ama artık sert bir sonbahar gelmişken yağan kış mevsiminin ilk yağmurları, bu yarım tonlamaları saygısızca silerdi. Sert rüzgârlar sabit olan her şeye karşı uğuldardı, bağlı olan her şeyi yerinden kaldırırdı, hareketsiz olan her şeyi siler süpürürdü ve anonim bir protestonun olmayan kelimelerini, umutsuz bir çaresizliğin hüzünlü ve neredeyse kızgın sesleriyle –şiddetli yağmurlar arasında– sarf ederdi.

Ve sonunda sonbahar soğuk ve gri bir biçimde biterdi. Sonra her şeyin tozu, her şeyin çamuruna dönüşerek kışın sonbaharı gelirdi ama aynı zamanda kış soğuğunun iyi yanının ilk tadı alınırdı; arkamızda kalan yakıcı yaz, yolunda olan ilkbahar ve sonunda kışa dönüşen sonbahar. Ve soluk tonların artık sıcaklığı ya da hüznü anımsatmadığı gökyüzünde, her şey bağışlayan bir gece ve sonsuz düşüncelerdi.

Her şey, ben düşünmeden önce önümde böyle gerçekleşirdi eğer bugün yazıyorsam, anımsadığım içindir. Bana ait olan sonbahar kaybetmiş olduğumdur.

321

Fırsat para gibidir ki düşününce o da fırsattan başkası değil. Eylem yapanlar için, fırsat istek ile ilgilidir ve istek beni ilgilendirmiyor. Benim gibi eylem yapmayanlar için fırsat olmayan, denizkızlarının şarkılarıdır. Hiç kullanılmamak üzere yüksek bir yere kaldırılıp, büyük bir istekle aşağılanmalıdır.

"Fırsat bulmak.." Bu boşluğa vazgeçmenin heykeli dikilecek.

Ey güneş altında uzanan tarlalar, yalnızca onun için var olduğunuz izleyici, izi gölgeden izliyor.

Ey büyük kelimelerin alkolü ve ritimlerinin nefesleriyle dalgalar gibi kabaran ve çarpan, köpüğün kıvrılan yılanlarının alaycılığıyla ve parlayan gölgelerin hüzünlü muhteşemliğiyle gülümseyen uzun cümleler...

322

Her hareket, ne kadar basit olursa olsun, içsel bir sırrı rahatsız eder. Her hareket devrimseldir ve belki de gerçek niyetlerimizden bir sürgündür.

Eylem bir düşünce hastalığıdır, düş görme kanseridir. Eylem kendini sürgün etmektir. Her eylem eksik ve hatalıdır. Düşlediğim şiir, yazılana dek hatasızdır. Bunun İsa'nın mitinde yazılı olduğunu görüyoruz. İnsana dönüşen Tanrı yardım edemez, sonunda şehit olur. Yüce hayalci ancak oğlu için yüce bir şehitlik düşleyebilir.

Yaprakların parçalanan gölgeleri, kuşların titrek şarkıları, güneş altında soğuk parlayan nehrin uzun kolları, bitkiler, gelincikler ve duyguların basitliği –bunları hissederken bile, sanki hissederken hissetmez gibi, bunlar için bir özlem duyuyorum.

Günün sonunda ilerleyen bir arabaya benzeyen zaman, düşüncelerimin gölgeleri arasından gıcırdayarak dönüyor. Eğer gözlerimi düşüncelerimden kaldırırsam, dünyanın görüntüsü ile yanarlar.

Bir düşü gerçekleştirmek için onu unutmak, dikkatini ondan uzaklaştırmak gerekir. Böylece, gerçekleştirmek gerçekleştirmemektir. Güllerin dikenlerle dolu olması gibi, yaşam da paradokslarla doludur.

Ruhların yeni anarşisi için bir olumsuzluk sözleşmesi yerine geçebilecek yeni bir tutarsızlık övgüsü yazmak istiyorum. Düşlerimin derlenmesinin insanlığa yararlı olabileceğini hep düşündüm ve bu nedenle hiçbir zaman derlemedim. Yaptığım bir şeyin yararlı olabileceği fikri beni yaralar ve bitirir.

Yaşamın dış mahallerinde kır evlerim var. Eylemler şehrimden düşlerimin ağaçlarına ve çiçeklerine kaçıyorum. Eylemlerimin yaşamından tek bir yankı bile yeşilliklere çekilmeme ulaşamıyor. Belleğim beni sonsuz bir merasim geçidi gibi uyutuyor. Derin düşüncemin kadehlerinden yalnızca altın şarabın gülümsemesini içiyorum. Yalnızca gözlerimle içiyorum ve onları kapatınca *Yaşam* uzaktan geçen bir gemi.

Güneşli günlerde sahip olmadıklarımın tadı var. Mavi gökyüzü, beyaz bulutlar, ağaçlar, eksik olan kaval –ağaçların hışırtısında türküler yarım kalmış... Tüm bunlar, parmaklarımın hafifliğiyle değdiğim sessiz bir arp.

Sessizliklerin bitki akademisi... Gelincikler gibi çınlayan sesin... Gölcükler... Eve gidişim... Tören sırasında deliren çılgın rahip... Bunlar düşlerimin anıları... Gözlerimi açık tutuyorum ama hiçbir şey görmüyorum... Gördüklerim burada değil... Sular...*

Bulanık bir karmaşadaki ağaçların mükemmel yeşilliği kanımın bir parçası. Yaşam uzaktaki kalbimde hızla atıyor... Ben, gerçeklik için yaratılmadım ama yaşam gelip beni buldu.

* Ya da: "Metaller / Algler".

Kader acısı! Yarın ölebilirim! Bugün bile kötü bir şey ruhumun başına gelebilir! Bunları düşününce, kesin olmayan yollarımızın nerede sonlanacağını bilmeden bizi yürümeye zorlayan yüce zorbadan bazen korkuyorum.

323

Yağmur hüzünle yağmayı sürdürüyordu ama şimdi sanki kozmik bir yorgunluk sarmış gibi şiddeti azalmıştı. Şimşek çakmıyordu ve bazen uzaktan kısa süreli, şiddetli gök gürültüleri duyuluyordu ve sanki yorulmuş gibi ara sıra kesiliyordu. Bir anda yağmur daha da azaldı. Çalışanlardan biri Rua dos Douradores'e bakan pencereleri açtı. Sıcağın ölü izlerini taşıyan serin bir hava, büyük büroya süzüldü. Senyör Vasques, odasında telefonla yüksek sesle konuşuyordu: "Hat hâlâ meşgul mü diyorsunuz?" Sonra kendi kendine kupkuru bir sesle konuştu –herhalde diğer taraftaki operatöre kötü bir şey söyledi.

324

Düş kurabilmek için yanılsamaya düşmemek önemlidir.

Bu yolla düş içindeki bir yokluğun zirvesine ulaşırsınız. Burada duyular birbirine karışır, duygular taşar ve fikirler iç içe girer. Burada renkler ve ruhlar birbirine, nefretler aşklara, somut olanlar soyut olanlara, soyut olanlar somut olanlara benzer. Her şeyi birleştiren ama ayıran bağlar –çünkü her unsuru yalnız bırakmışlardır– kırılır. Her şey erir ve birleşir.

325

Ön hazırlık kurguları,* uyuşukluğu ve altta yatan inançsızlığımızın tembelliğini renkli bir biçimde kaplar.

* Ön Hazırlık Kurguları: Bu ifadenin, Pessoa'nın farklı ciltler altında gün yüzüne çıkarmayı tasarladığı heteronimik çalışmasının genel başlığı olması düşünülmüştü (bkz. Ek III'te alıntılanan "Ön Hazırlık Kurgularına Önsöz") ve esasen kendi adıyla imzaladığı ve 1917'de yayımlanmış beş şiirden oluşan bir toplamın adıdır. Metin 348'in son iki paragrafı anlamına açıklık getirmektedir.

326

Ve ben düş görmüyorum, yaşamıyorum, gerçek yaşam düşü görüyorum. Eğer onları düşleme gücümüz varsa tüm gemiler düş gemileridir. Düş göreni öldüren, düş görürken yaşamamasıdır; eylem adamının canını acıtan, yaşarken düş görmemesidir. Yaşam düşünü ve gerçekliğini tek ve mutlu bir renkte birleştirdim. Ne kadar çok düşümüz olsa da onlara, cebimizdeki mendil gibi sahip olamayız –veya etimiz kadar. Ne kadar çok dolu, sınırsız ve başarılı bir hayat yaşasak da başkalarıyla ilişkilerden özgür olamayız, engellere takılmaktan ve hatta az da olsa zamanın geçişini hissetmekten kaçınamayız.

Düş yaşamımızı öldürmek, kendimizi öldürmek, ruhumuzu sakatlamaktır. Düş görmek bize ait olan tek şeydir. Yaralanamaz ve değiştirilemez biçimde bizimdir.

Yaşam ve *Evren* –gerçeklikleri ya da yanılsamalarıyla– herkese aittir. Herkes gördüklerimi görebilir, sahip olduklarıma sahip olabilir ya da en azından gördüğünü veya sahip olduğunu düşünebilir ve bu da...

Ama benim dışımda hiç kimse düşlerimi göremez ya da onlara sahip olamaz eğer dış dünyayı başkalarından farklı görüyorsam, gözlerimle gördüğümle düşlerimi fark etmeden birleştiririm.

327

Bu açık ve parlak günde seslerin yumuşaklığı bile altından. Her yerde bir yumuşaklık var eğer bana savaş çıktığı söylenseydi, savaş yok derdim. Bugünkü gibi bir gün, her şeydeki yumuşaklığı bozacak herhangi bir şeyi kabul etmez.

*328**

Ellerini birleştir ve ellerimin içine koy ve dinle aşkım.

* El yazması sayfanın arkasında alt kısma şöyle yazılmış: !Hiç kimse hiçbir şeyi sonuna vardırmıyor... Hiçbir şey yapılmaya değer değil."

Vaaz veren bir papazın yumuşak ve rahatlatıcı sesiyle bir şey elde etme arzumuzun, isteğimizin ne kadar gerisinde kaldığını sana anlatmak istiyorum.

Kendi sesimle ve dikkatinle beraberce umutsuzluk duası etmemizi istiyorum.

Daha mükemmel olmayacak hiçbir sanatçı eseri yoktur. Satır, satır okuyunca, büyük şiirlerde geliştirilemeyecek birkaç satır, daha canlı anlatılamayacak birkaç sahne vardır ve genel sonuç hiçbir zaman daha iyi olmayacak kadar mükemmel olmaz.

Bunu fark eden, bunun hakkında bir gün düşünecek olan bir sanatçıya ne yazık! O, artık neşeyle çalışamaz veya huzur içinde uyuyamaz. Artık gençliği olmayan bir gençtir ve tatmin olmadan yaşlanır.

Ve insanlar neden kendilerini ifade etsinler? Sarf ettiğimiz birkaç kelimenin söylenmemesi daha iyidir.

Vazgeçmenin güzelliğine kendimi gerçekten ikna edebilsem, her zaman ne kadar hüzünlü bir mutluluğum olurdu!

Söylediklerimi, duyduğum aynı kulaklarla söylediklerimi sevmiyorsunuz. Yüksek sesle de konuşsam, kulaklarım bile konuştuğum kelimeleri, iç kulağımın kelimeleri düşündüğüm biçimiyle duyduğu gibi duymuyor. Kendimi duyduğumda, kafam karışıyorsa ve ne demek istediğimin her zaman farkında olmuyorsam, o zaman başkaları beni yanlış anlamaya ne kadar da mahkûmlar!

Başkalarının bizi anlamalarına dair ne kadar ayrıntılı yanılgı var!

Başkaları tarafından anlaşılmanın neşesini, anlaşılmak isteyenler elde edemezler çünkü onlar anlaşılamayacak kadar karmaşıktırlar. Başkaları tarafından anlaşılabilen basit insanların anlaşılma arzuları hiç yoktur.

329

Ah sevgilim, birbirimiz için ne kadar görünmez olduğumuzu hiç düşündün mü? Birbirimizi ne kadar az tanıdığımızı hiç

düşündün mü? Birbirimize bakarken, birbirimizi görmüyoruz. Birbirimizi dinlerken yalnızca içimizdeki sesi duyuyoruz.

Başkalarının kelimeleri kulaklarımızın hataları, anlayışımızın gemi kazalarıdır. Diğerlerinin kelimelerinin *kendimize göre* olan anlamlarından ne kadar çok eminiz. Başkaları mutluluğu ifade ederlerken, biz ölümü duyarız. Başkalarının dudaklarından dökülürken en ufak bir derinlik bile içermeyen kelimelerde heyecan ve yaşam duyarız.

Derelerin yorumladığınız sesi, saf açıklama... Hışırdamaları, biz ne anlama geldiğini söylüyorsak, o anlamda olan ağaçların sesleri... Ah, benim gizli aşkım, bu yalnızca biziz ve bizim fantezilerimiz, hepsi de hücremizin parmaklıklarından akan kül.

330

Belki de her şey yanlış olmayabilir, o zaman aşkım, yalan söylemenin neredeyse esrik zevkinden bizi hiçbir şey kurtaramaz.

Nihai incelik! İleri derecede sapıklık! Saçma yalanlarda tüm sapkınlıkların çekiciliği var ve bu, masum olmanın nihai çekiciliği ile birlikte daha da güçlü. Kasten masum olan bir sapkınlık –kim bu ileri derecedeki inceliğin ötesine gidebilir? Bizde zevk bile yaratmayan ve bizde acıya neden olacak şiddetten yoksun olan, zevk ve acı arasında yerlerde sürünen, bir yetişkinin kendisini eğlendirmeye çalıştığı kalitesiz bir oyuncak gibi yararsız ve saçma olan sapkınlık mı?

Hassas olan, ihtiyacın olan şeyleri satın almanın zevkini bilmiyor musun? Kafamız karışınca yanlışlıkla girdiğimiz yolların keyfini bilmiyor musun? Hangi insan eylemi yapay olan kadar hoş bir renge sahiptir... Kendi doğasını yalanlayan ve kendi niyetiyle çelişen?

Yararlı olan bir yaşamı harcamak, güzelliği belli olan bir sanat eserini yapmamak, zafere kesin giden bir yolu yarı yolda terk etmek ne inceliktir!

Ah, aşkım, sonsuza dek kaybedilen işler, bugün yalnızca isimden ibaret olan antlaşmalar, yakılan kütüphaneler, yok edilen heykeller çok görkemli!

Güzel bir eseri ateşe veren sanatçıların *Saçmalık*larına şükretmeliyiz! Veya güzel bir eser yaratabilecekken sıradan bir eser ortaya çıkartan sanatçılar! Veya mükemmel bir şiir yazabileceklerini bilen ama onu yazmayarak taçlandıran *Sessizlik*in büyük şairleri! (çalışma iyi değilse bir şey fark etmez.)

Eğer onu göremeseydik, *Mona Lisa* daha da güzel olabilirdi! Eğer biri onu yakmak için çalsaydı, onu resmedenden ne kadar da büyük bir sanatçı olurdu!

Sanat neden güzel? Çünkü yararsız. Yaşam neden çirkin? Çünkü amaçlar, hedefler ve niyetlerden oluşuyor. Tüm yolları bir noktadan öbürüne gitmek için. Keşke kimsenin terk etmediği bir yerle, hiç kimsenin gitmediği bir yeri bağlayan bir yol olsa! Keşke biri kendisini bir tarlanın ortasından diğer tarlanın ortasına giden bir yol yapmaya vakfetseydi –iki ucundan da uzatılınca yararlı olabilecek ama yalnızca bir yolun orta kısmı olarak kalacak yüce bir yol!

Harabelerin güzelliği mi? Artık, onlar bir işe yaramaz.

Geçmişin tadı mı? Ona ait belleğimiz, onu anımsamak, bugüne getirmek olduğu ve hiçbir zaman bugün olamayacağı için– saçmalık aşkım, saçmalık.

Ve bütün bunları söyleyen ben –bu kitabı neden yazıyorum? Çünkü yetersiz olduğunu fark ettim. Düşlesem mükemmel olurdu. Yazılınca kusurlu oluyor. Bu nedenle yazıyorum ve her şeyin üstünde, yararsızlık ve saçmalık taraftarıyım– bu kitabı kendime yalan söylemek, kendi kuramıma ihanet etmek için yazıyorum.

Ve bütün bunların zirvedeki zaferi, aşkım, hiçbirinin doğru olmadığını ve bunların doğruluğuna inanmadığımı düşünmek.

Ve yalan söylemekten zevk almaya başlayınca, onu yalancı çıkartmak için doğru söyleyelim ve yalan bizde endişe yaratınca, duralım ki acı bizi zevk olarak sarmasın.

331

Bir baş ağrısından ve evrenden rahatsızım. Fiziksel ağrılar, açık bir şekilde, ahlaki olanlardan daha çok acı veriyor, ruha yansıyor ve içinde olmayan trajedilere yol açıyor. Acı çekenin her şeyi çizmesini sağlıyor ve her şey de doğal olarak her yıldızı kapsıyor.

Bizi, yaşayan ruhlar olarak, başka bir maddesellikten kaynaklanan ve kafatası içinde bulunan, kendisi de maddesel bir şey olan beynin sonuçları olarak kabul eden şu çürümüş kavramı kabullenmiyorum, hiç kabullenmedim ve kabulleneceğimi de hiç düşünmüyorum. Bir materyalist olamam –sanırım ki buna benzer bir yaklaşım için böyle deniyor– çünkü gri veya renkli olabilecek bir maddeyle, bakışımın ardında gökler görüp onlar hakkında düşünen ve olmayan gökleri düşleyen ben diye adlandırılan kavram arasında açık bir ilişki –yani görsel bir ilişki– kuramam. Bir şeyle başka şey, başka yerde oldukları için onların aynı olduklarını düşünme tuzağına düşmesem de (duvar ve üstündeki gölgem gibi) veya ruhumun beynime bağlı olmasının, benim seyahat esnasında içinde bulunduğum araca bağlı olmamdan daha önemli olmadığını düşünsem de, içimizde saf ruh olanla içimizde bedensel ruh olan arasında bir sosyal ilişki olduğuna, aralarında tartışmalar geçtiğine inanırım. Genellikle, bu iki kişiden daha sıradan olan diğerini sinirlendirir.

Bugün başım ağrıyor ve herhalde bunun nedeni midem ama bu ağrı, midemden başıma iletilince, düşünen beynimin arkasında süren derin düşünceyi engelliyor. Gözlerimin bağlanması beni kör etmez ama görmemi engeller ve şimdi de başım ağrıdığı için dışımda süren gösteride beğenilecek ya da değerli bir şey bulamıyorum, bu saçma ve monoton anda, bunu, dünya olarak bile görmek istemiyorum. Başımın ağrıması, maddenin beni incittiği anlamına geliyor ve biri incininince olduğu gibi, kırgınım ve herkesi rahatsız ediyorum. Bunlar arasında beni incitmeyen ama yakınımda olanlar da var.

Yapmayı isteyeceğimi hissettiğim şey, en azından geçici olarak ölmek ve söylediğim gibi, nedeni de başımın ağrıması.

Ve büyük bir nesir stilistinin bunu ne kadar şık bir biçimde söyleyebileceği birden aklıma geldi. Dünyanın adsız üzüntüsünü satır satır ince bir biçimde anlatırdı. Paragraflarının arkasındaki düş gören gözler, dünyanın çeşitli insan dramlarını tarardı. Şakaklarındaki ateşli nabız atışları yoluyla üzüntünün ve çöküşün tüm metafiziği kâğıt üstünde şekillenirdi ama benim şık bir sitilim yok. Başım ağrıdığı için başım ağrıyor. Başım ağrıdığı için evren canımı acıtıyor ama canımı acıtan evren sahici olan, benim var olduğumu bilmediği için var olan değil. Yalnızca bana ait olan diğeri, ellerimi saçlarımın arasından geçirirsem, her telin bana acı çektirmekten başka bir nedenle acı çektirmediğini hissettiren evren.

332

Endişe kapasitem beni şaşırttı. Genellikle metafizik spekülasyona eğilimli olmamama rağmen, metafizik olan şeyler ve dini problemler için cevap ararken, bugünlerde bazen yoğun hatta fiziksel bir endişeye kapılıyorum...

Dinsel problem çözümünün, benim için rasyonel anlamda duygusal problem çözümü olduğunu hemen anladım.

333

Hiçbir problemin çözümü yoktur. Hiçbirimiz Gordion'un* düğümünü çözemeyiz. Ya vazgeçeriz ya da düğümü keseriz. Ya düşünmekten yorulduğumuz için ya sonuçlara varmaktan korktuğumuz için, ya bir şey üzerine ağlama yönündeki açıklanamaz duygumuz nedeniyle ya da diğer insanlara ve yaşama dönmeye yönelik sürü dürtüsüyle entelektüel problemlerimizi kaba duygularımızla çözeriz.

Bir problemi oluşturan tüm unsurları bilemeyeceğimiz için, onu hiçbir zaman çözemeyiz.

* Antik Frigya'nın başkenti olan Gordion'dan. Efsaneye göre ilk Frig Kralı Gordios, tahta çıkışı sırasında sabanını, boyunduruğuna bir kördüğüm atarak bağlamıştır. Gordion düğümü ifadesi, genellikle, çözümü zor bir sorunun kaba kuvvetle halledilmesi çerçevesinde metafor olarak kullanılmaktadır.

Veriyi iyice yorumlamaya yarayan entelektüel kaynaklar yanında, gerçeğe ulaşmak için daha çok veri gerekir.

334

Aylardır yazıyorum. Başka birinin yaşamına dönüşen zihinsel bir uyuşukluk içinde yaşıyorum. Sıklıkla mecazî bir mutluluk duyuyorum. Ben yokum. Başka biriyim. Düşünmeden yaşıyorum.

Bugün aniden kimsem ya da kimi düşlediysem, o oldum. Bu, sıkıcı bir işin bitmesi sonrasındaki büyük bir yorgunluk anıydı. Dirseklerimi yüksek eğimli masaya dayadım, başımı ellerimin arasına koydum, gözlerimi kapadım ve kendimi yeniden keşfettim.

Uzaktaki yalancı bir uykuda, ne olduğuma dair her şeyi anımsadım ve bu gözlerimin önünde canlı bir biçimde dururken birden, her şeyden önce ya da sonra, eski çiftliğin kırlara açılan tarafını gördüm ve görüntünün ortasında boş harman yeri belirdi.

O anda, yaşamın ne kadar boş olduğunu hissettim. Sanki dirseklerimdeki ağır acıdan etkilenmiş gibi, gördüğüm, düşündüğüm, anımsadığım, unuttuğum her şey caddeden gelen soluk ışıkla ve her zaman büroda olan hafif çalışma sesleriyle kaynaştı.

Ellerimi masaya koyup orada olanlara ölü dünyalardan ağırlaşmış olabilecek bir bakışla fiziksel gözlerimle ilk gördüğüm şey hokkanın üstündeki kurt sineği oldu. (Büroya ait olmayan yumuşak vızıltı.) Ona bir uçurumun derinliklerinden isimsiz bir dikkatle baktım. Siyah bir mavinin yeşil gölgeleriyle renklenmişti ve parlayan iticiliği kötü değildi. Bir yaşam!

Üstün güçler –gölgelerinde dolaştığımız gerçeğin tanrıları ya da şeytanları– için bir iki dakikada önlerine yanarak düşen parlak bir sinekten başka bir şey olup olmadığımı kim bilir? Yüzeysel bir hipotez mi? Beylik bir gözlem mi? Gerçek düşünce içermeyen bir felsefe mi? Belki. Ama ben şöyle düşünüyorum; hissediyorum. Belki. Ama düşünmüyorum; hissediyorum.

Bu gülünç karşılaştırmayı şehvetli, doğrudan, derin ve kara bir dehşetle yapıyorum. Kendimi bir sinekle kıyaslarken, ben de bir sinektim. Kendimi bir sinek gibi hissederken, gerçekten de kendimi bir sinek gibi hissediyordum ve sinek gibi bir ruhum olduğunu, uyuduğumu ve köşeye sıkıştığımı hissettim. En ürkütücü olan da aynı zamanda kendimi kendim gibi hissettim. Gözlerimi otomatik olarak tavana doğru çevirdim, benim bir sinek ezmem gibi yüce bir tahta parçasının üstüme düşüp beni ezmesinden korktum. Gözlerimi aşağıya doğru indirince, sinek neyse ki sessizce kayboldu –en azından ben bir ses duymadım. İsteksiz büro yine felsefesiz kaldı.

335

"Hissetmek baş ağrısıdır." Bu, lokantada rastladığım bir yabancının öylesine sarf ettiği bir cümleydi ve belleğimin alt tarafında o günden beri parıldamaktaydı. Dilin metaneti, söylenene lezzet katıyordu.

336

Boş bir sokağı, içindeki insanlarla gereken dikkatle kaç kişi düşünmüştür diye merak ederim. Bu cümle, içerdiği ifadeyle başka bir şey söylüyor gibi ve gerçekten de böyle. Boş bir sokak üstünde kimsenin yürümediği bir sokak değildir, insanların sokak boşmuş gibi üstünde yürüdükleri bir sokaktır. Bunu anlamak, bunu gören bir kişi için zor olmaz: Eşekten başkasını görmeyen kişi için zebrayı anlamak zordur.

Onları nasıl ve ne dereceye kadar anladığımıza bağlı olarak duyularımız değişir. Anlamanın, özel biçimde anlaşılmasını gerektiren yolları da vardır.

Yaşama ait sıkıntının, acının ve endişenin sanki altımdaki topraktan kafama doğru yükseldiği günler var ve bunu katlanabilir gördüğüm için buna katlanabiliyorum. Bu, içimdeki yaşamın boğuculuğu, bütün gözeneklerimde bir başkası olma isteği, sonra kısa bir bakış.

337

En çok yorulduğumu ve bunun ikizi olan nedensiz bir yorgunlukla oluşan huzursuzluğu hissediyorum. Yapmam gereken hareketleri düşlüyorum ve söyleyeceğim kelimeler için entelektüel bir çekingenliğim var. Her şey daha baştan bana boş geliyor.

Akıllıca ya da akılsızca aptal olan bütün bu yüzlerin dayanılmaz sıkıcılığı, mutluluklarında ya da mutsuzluklarında mide bulandırıcı derecede grotesk ve iğrenç, beni ilgilendirmeyen yaşayan şeylerin yabancı bir kabarışı...

338

Kendimizin, başkaları tarafından 'başkası' olarak görüldüğümüzün bir birey olarak bilincine vardığımız kopma zamanlarında, her gün ya da şans eseri beni izleyenler ve benimle konuşanlar üzerinde yarattığım fiziksel, hatta ahlaki izlenimim için hep endişe duyarım.

Kendimizi zihinsel gerçeklikler ve diğer insanları da fiziksel gerçekler olarak düşünme alışkanlığımız var. Başkalarına bakış açımız göz önüne alınırsa, kendimizi fiziksel insanlar olarak çok net bir biçimde göremeyiz ancak âşık olursak ya da aramızda anlaşmazlık çıkarsa onların da bizim gibi, aslında bir ruha sahip olduklarını anlarız.

Böylece, bazen başkalarının gözünde nasıl bir insan olduğuma dair boş spekülasyonlarda kayboluyorum: Sesim nasıl çıkıyor, onların istem dışı belleklerinde nasıl bir izlenim bırakıyorum, davranışlarım, sözlerim ve görünen yaşamım onların yorumlama retinalarına nasıl yazılıyor. Kendimi dışarıdan görmeyi hiç başaramadım. Hiçbir ayna bizi bize dışarıdan gösteremez çünkü hiçbir ayna bizi, bizden dışarıya çıkartamaz. Bunun için başka bir ruha, başka bir bakış ve düşünce açısına gerek duyarız. Eğer beyaz perdede izlenen bir aktör olsaydım ya da sesim bir stüdyoda kayda alınsaydı, yine de dıştan nasıl biri olduğumu bilemeyeceğimden eminim çünkü sevsem de sevmesem de ve ne tür bir kayıt yaparsam yapayım, her zaman burada, bilincimin özel mülkü üzerindeki yüksek duvarlarla çevriliyim.

Başkalarının benim gibi olup olmadıklarını ya da yaşam biliminin, kişinin ikinci bir doğası olacak ve bilincinden çıkartılmış gibi yaşama katılacak kadar, insanın kendine çok fazla yabancılaşmasından ibaret olup olmadığını bilmiyorum. Ya da belki de benden daha düşünceli olan diğer insanlar yalnızca kendileri olma vahşiliğinden tamamen vazgeçebilirler, herhangi bir ulustan daha organize bir toplum kurabilen ve sonuçları bizim karşılıklı anlayış dediğimiz karmaşık sistemden daha etkili çalışan arılara, ufak antenlerle iletişim kurabilen karıncalara bu olanağı sağlayan aynı mucizeyle dışa dönük olarak yaşayabilirler.

Gerçekliğe yönelik bilincimizin coğrafyası düzensiz kıyıların, alçak ve yüksek dağların ve sayısız göllerin sonsuz karmaşıklığıdır. Eğer ben de çok fazla düşünürsem, hepsini, bir tür *Pays du Tendre** veya *Gulliver'in Yolculukları* haritası olarak görürüm –şehirlerin nerede gerçek şehirler olduğunu bilen üstün insanları eğlendirmek için alaycı ya da fantastik bir biçimde yazılan bir kusursuzluk fantezisi olarak.

Düşünenler için her şey çok karmaşık ve kuşku yok ki düşünce, olguları daha karmaşık kılmaktan hoşlanır. Ama düşünenler, vazgeçişlerini geniş bir anlatma programıyla meşrulaştırmalıdırlar. Ortaya koydukları açıklamaları, yalancılar gibi, toprak kazıldığında sonunda yalan köklerini ortaya çıkartacak biçimde abartılı ayrıntılarla dolu olmalıdır.

Her şey çok karmaşık ya da karmaşık olan benim ama her durumda, bu önemli değil çünkü her durumda hiçbir şey önemli değil. Bütün bunlar, geniş karayolundan uzaklaşan tüm düşünceler, tırmanan bitkilerin duvarlarından ayrılması gibi, dışlanan tanrıların bahçelerinde yetişirler. Bu sonuçsuz düşüncelerle bir sonuca vardığım bu gecede, yıldızlardan bile daha önce kaderin ana amacının, yetim çocuğu olan insan

* Düşsel bir aşk ülkesi. *Tendre* Haritası, Madeleine de Scudéry'nin 1654'te yayımlanmış Clélie romanının ilk cildinde çizim olarak yer almaktaydı. Üzerinde Samimiyet, Hassasiyet, Düşüncesizlik ve Kin gibi isimlere sahip kasabalar yer alan düşsel bir araziyi resmeden bu haritanın sevgiye giden yolu gösterdiği kabul edilmekteydi.

ruhunda bunları ortaya çıkartan yaşamsal alaycılığa gülümsüyorum.

339

Batan güneşin hâlâ sularda parıldayan altın rengi, yorgunluğumun yüzeyinde dolaşıyor. Kendimi düşlediğim bir göl olarak görüyorum ve gölde gördüğüm benim. Bu imgeyi, bu sembolü ya da bu düşü nasıl açıklayacağımı bilmiyorum ama ölmeye mahkûm olan ışınlarını, koyu altın renginde parlayan bu göle yansıtan tepelerin ardındaki güneşi gerçekten de görüyor gibi gördüğümü biliyorum.

Düşünmenin tehlikelerinden biri de düşünürken görmektir. Mantıkla düşünen kişinin dikkati dağılır. Duyguyla düşünen kişi uyur. Tutkuyla düşünen kişi ölüdür ama ben düş gücümle düşünürüm ve içimdeki tüm mantık, üzüntü ve dürtü, güneşin son ışıklarının üzerinde sürekli olarak gezindiği bu kayalar arasındaki cansız göl gibi, uzak ve alakasız bir şeye dönüşür.

Durduğum için sular ürperdi. Düşündüğüm için güneş geri çekildi. Ağır ve uykulu gözlerimi kapatıyorum ve gece gündüzün yerini alırken, parlayan suların koyu kahverengi yüzeyinde yosunların yüzdüğü bir göl bölgesi dışında, içimde hiçbir şey yok.

Yazdığım için hiçbir şey söylemiyorum. Bana göre var olan her zaman başka bir bölgede, tepelerin ardında ve bunu yapmaya yetecek ruhumuz varsa, yapılacak büyük yolculuklar var.

Manzaramdaki güneş gibi ortadan kayboldum. Şimdi çöken geceden, yaban ördeklerinin bulunmadığı parıltılı, akışkan ve ölü, nemli ve uğursuz ova göllerinden başka söylediğimden ya da gördüğümden geriye kalan yok.

340

Hayır, manzaraya inanmıyorum. Bunu Amiel'in "Manzara bir duygu durumudur" sözüne inandığım için söylemiyorum (onun katlanılmaz içselleştirmelerinin iyi bir sözlü ifadesi). Bunu söylüyorum çünkü inanmıyorum.

341

Her gün, rezil ve derin ruhumda, kendi farkındalığımın dışsal tözünü oluşturan izlenimleri kayda alıyorum. Onları, yazılır yazılmaz beni terk edecek, kendi başlarına imge tepelerinde ve çayırlarında, kavram caddelerinde, kafa karışıklığı patikalarında dolaşacak olan serseri kelimelere koyuyorum. Bunların bana bir yararı yok ama hastalığı iyileşmeden daha iyi nefes alabilen bir hasta gibi yazmak beni sakinleştiriyor.

Bazı insanlar dalgın bir biçimde kurutma kâğıdı üzerine çizgiler çizer, garip isimler yazarlar. Bu sayfalar benim entelektüel kendi farkındalığımın karalamalarıdır. Güneş altındaki bir kedi gibi, hissettiğim uyuşuk bir duyguyu hissederim ve sanki yıllar önce unuttuğum bir şeyi anımsar gibi, müphem ve gecikmiş bir şaşkınlıkla bazen onları yeniden okurum.

Yazdığım zaman kendime resmi bir ziyaret yaparım. Düş görmemin çatlaklarında başka biri tarafından anımsanan, hissetmediklerimi analiz etmekten zevk aldığım ve karanlık bir köşede bir resim gibi kendimi analiz ettiğim özel odalarım var.

Doğmadan önce eski şatomu kaybettim. Atadan kalma sarayın halıları benden önce satılmış. Malikânem ben doğmadan harabe olmuş ve yalnızca belli anlarda, ay nehirdeki sazlıklar üzerinden içime ışıyınca, duvarların dişsiz kalıntılarının –süt sarısı bir rengin daha az koyu yaptığı– koyu mavi gökyüzü karşısında simsiyah dikildiği yer için özlemle titrerim.

Kendimi bir sfenks gibi kavrarım ve ruhum olan ipten yapılmış bir top özlediğim kraliçenin kucağından düşer –yararsız süsünden kaynaklanan bir kaza. Adsız ve ölümcül bir dehşetle kaybolana dek, benim bir bölümüm onu bir çift göz gibi izlerken, oymalı çekmecenin altına yuvarlanır.

342

Hiç uyumam. Yaşar ve düş görürüm ya da yaşamda ve uykuda düş görürüm ki uyku da yaşamdır. Bilincim kesintiye uğramaz; henüz uyumamış olsam da derin uyusam da etrafımdakilerin

farkında olurum ve gerçekten uykulu olur olmaz uyurum. Böylece ben, bağlantılı ya da bağlantısız ama her zaman dışsal gibi görünen, uyanıksam gün ışığında insanlar arasında, uyuyorsam düşleri aydınlatan karanlığın hayaletleri arasında yer alan imgelerin sürekli açılımıyım. İki durumu birbirinden nasıl ayıracağımı gerçekten de bilmiyorum ve belki uyanıkken aslında uyuyorum ve uyurken uyanmış oluyorum.

Yaşam birinin dolaştırdığı bir ipliktir. Eğer düzgün sarılırsa ya da tamamen düzgünce açılırsa anlamlıdır. Ama yaşam böylesine şekilsiz bir problemdir, hiçbir yere varmayan kafa karıştırıcı ipliktir.

Yalnızca yarı uykuluyum ve daha sonra yazacağım bu şeyleri düşünürken (şu anda kullanacağım cümleleri düşünüyorum), açık olmayan düşlerimden sahneler görüyorum, düşlerimi daha da belirsiz kılan dışarıdaki yağmurun sesini duyuyorum. Onlar yokluğun bilmeceleri, hiçlikle titriyorlar ve onların arasından, sürekli yağan yağmurun yararsız ve dışsal homurtusu sızar –işitsel manzaranın ayrıntısını sürekli olarak yineleyen. Umut var mı? Yok. Rüzgârın kamçıladığı hüzün yağmuru, görünmez gökyüzünden gürültüyle dökülüyor. Uyumayı sürdürüyorum.

Kuşkusuz park gezintilerinde yaşam trajedileri ortaya çıkardı. İki kişi vardı, ikisi de güzeldi ve başka bir şey olmak isterlerdi. Onların aşkı, onları geleceğin sıkıntısında beklerdi ve deneylemedikleri, gelecek olan aşkın kızı için özlem duyarlardı. Hiçbir arzu ya da umut olmadan, yakındaki ormandan sızan ay ışığı altında, terk edilmiş patikaların yalnızlığında el ele yürürlerdi. Onlar, mükemmel çocuklardı çünkü gerçekten çocuk değillerdi. Yolları aşarak, ağaçlar arasından geçerek, kimseye ait olmayan bir sahnede karton figürler gibi hareket ederlerdi. Ve sonunda, daha yakın ve birbirinden ayrı olarak, gölcüklerin civarında gözden kaybolurlardı ve şimdi dinen yağmurun gürültüsü yöneldikleri çeşmelerin sesi olurdu. Ben onların paylaştıkları sevgiyim. Bu nedenle, uyuyamadığım bu gece onları duyabiliyorum ve bu nedenle de neşesiz yaşayabiliyorum.

343

Bir Gün (Zigzag)

Bir harem hanımefendisi olabilseydim! Böyle olmaması çok üzücü!

Günün sonunda kalanla dünün sonunda kalan aynı; aynı ve başkası olmak için duyulan sonsuz, doyumsuz arzu.

Düşlerimin ve yorgunluklarımın merdivenlerinden inerek gerçekdışılığından çık. Aşağı in ve dünyanın yerini al.

344

Kısır Kadınlara Methiye

Eğer günün birinde dünyadan bir kadınla evlenirsem, şunun için bana dua edin: Mutlaka kısır olsun. Eğer benim için dua ederseniz, bu varsayımsal kadınla hiç karşılaşmamamı da isteyin.

Yalnızca kısırlık asil ve değerlidir. Hiç olmamış olanı öldürmek yalnızca yüce, sapıkça* ve saçmadır.

345

Sana sahip olmayı düşlemiyorum. Neden düşleyeyim ki? Bu, yalnızca düş dünyamı alçaltır. Bir bedene sahip olmak, bayağılaşmaktır. Olabilse, bir bedene sahip olmayı düşlemek belki daha da kötüdür: bu, bayağı olmayı düşlemektir –en üst derecedeki dehşet.

Ve kısır olmayı arzu ettiğimize göre, iffetli de olalım, doğanın doğurgan olduğuna dair yalan yere yemin edip, yeminimize aykırı davranmaktan daha utanç verici ve aşağılık bir durum yoktur. Soylu davranışlarda bir ara yol yoktur.

Kapalı dudaklar** gibi iffetli, düşlenen bedenler gibi saf olalım ve deli rahibeler gibi kendimizi bu yola adayalım.

* Ya da: "kibirlice"

** Ya da: "Münzeviler"

Aşkımız bir dua olsun... Seni gördüğüm için beni mesh et, pederlerimiz için hissettiğim sıkıntılarla ve Meryem için hissettiğim endişelerle seni düşlediğim anlardan bir tespih yapacağım.

Karşıdaki başka bir renkli camdan yapılmış pencere arkasında bir kadın figürü dururken, renkli camı olan bir pencere arkasında bir erkek figür gibi sonsuza dek kalalım... Ve aramızdan insanlık geçerken, gölgelerin adımları soğukça yankılansın... Dua mırıltıları, sırlar... Bazen hava tütsü kokusuyla dolar. Diğer zamanlarda bir heykel silueti her tarafa kutsal su serper... Ve bizler her zaman aynı renkli camlardan oluşan pencereleriz. Güneş vurduğunda renklerimiz aynıdır, güneş battığında aynı siluetlere sahibiz... Cam gibi sessizliğimize asırlar dokunamayacak... Dış uygarlıklar dünyaya gelip gidecekler, devrimler olacak, şenlikler dönecek ve patlayacak, huzurlu ve düzenli insanlar yaşamayı sürdürecekler... Gerçekdışı sevgilim, biz hep aynı yararsız ifadeler, aynı sahte varoluş olacağız ve aynı...

Çeşitli imparatorlukların ve asırların sonundaki bir güne kadar Kilise çökecek ve her şey bitecek...

Ama biz bununla ilgili değiliz ve ebedi renkli cam pencereler; birbirleriyle el tutuşan iki meleğin yer aldığı ve mermerde ölüm fikrinin donduğu Gotik bir mezarda yıllardır uyuyan bir sanatçı tarafından renklendirilen naif tasarımlar olarak kalacağız –nasıl ve nerede ya da ne süre için olduğunu bilmiyorum.

346

Düşlediklerimizin yalnızca bir yönü var. Etraflarından dolaşıp diğer tarafı göremeyiz. Yaşamla ilgili şeylerin problemi, onları her yönden görebilmemiz. Ruhlarımız* gibi, düşlediğimiz şeylerin de yalnız bir yönünü görürüz.

* Ya da: "Onlar[a dair] düşüncemiz" / "Görüşümüz"

347

Gönderilmeyecek Bir Mektup

Sana ait fikrimde görünmeyebilirsin.

Yaşamın...

Bu benim aşkım değil, yalnızca senin yaşamın.

Seni gün batımını ya da ay ışığını sevdiğim gibi seviyorum; bu anın hep sürmesini istiyorum ama tek istediğim onu elde etmek isteğimin duygusu.

348

Başkalarına karşı şefkat göstermekten daha ağır bir şey yok –başkalarından nefret etmek bile daha ağır değil çünkü nefret en azından şefkatten daha az sürekli; tatsız bir duygu olarak, doğal olarak bunu hissedenlerde daha seyrek ortaya çıkar ama aşk gibi, nefret de zalimdir, her ikisi de peşimizden gelip, bizi rahat bırakmaz.

İdealim her şeyi romanlar yoluyla yaşamak ve gerçek yaşamda dinlenmek –duygularımı okuyarak onları küçümseyişimi yaşamak. Dikkatli ve duyarlı bir düş gücüne sahip biri için kurgusal bir başrol oyuncusunun maceraları, yeterli derecede özgün bir duyguya neden olur ve dahası, bunlar oyuncu kadar bizim de başımıza gelenlerdir. *Lady Macbeth*'in gerçek ve doğrudan aşkından daha romantik bir aşk macerası yaşanamaz. Böyle bir aşktan sonra, gerçek dünyada hiç kimseyi sevmeden, huzura kavuşmak dışında ne yapılabilir?

Geceler arasında, evrenle birlikte yapmaya zorlandığım bu yolculuğun anlamını bilmiyorum. Zevk alarak okuyabileceğimi biliyorum. Bu ve benzeri yolculuklarda zaman geçirmenin en iyi yolu okumaktır. Okurken gerçek duygulara sahip olduğum kitaptan gözlerimi nadiren kaldırırım ve geçip giden görüntüye bir yabancı olarak bakarım –tarlalar, şehirler, adamlar ve kadınlar, gururlu bağımlılıklar ve arzular– ve bütün bunlar benim için bir huzur anından, dikkatle okuduğum

sayfalardan gözlerimi kaldırdığım tembelce bir dikkat dağınıklığından başka bir şey değildir.

Yalnızca düşlediklerimiz gerçek olarak gördüklerimizdir çünkü diğer gerçekleşenler dünyaya ve herkese aittir. Eğer bir düşü gerçekleştireceksem, kıskanç olurum çünkü gerçekleşerek beni aldatmıştır. Zayıf bir adam, "İstediğim her şeyi elde ettim" der ve bu yalandır. Gerçek şudur ki o, yaşamın ondan elde ettiği her şeyi bir kâhin gibi düşlemiştir. Yaşam, bizi bir taş gibi yuvarlar ve havada hareket ederken "Bak, hareket ediyorum" deriz.

Güneş ışığı ve yıldızların pullardan süsü altında oynanan bu ara verme oyunu her neyse, bunun bir ara olduğunu bilmenin bir zararı yok. Eğer tiyatro kapısının arkasındaki şey yaşamsa, o zaman yaşayacağız, ölümse, öleceğiz ve oyunun bununla bir ilgisi yok.

Bu nedenle, nadiren tiyatroya ya da sirke gittiğimde kendimi gerçeğe ve onun sırlarına çok yakın hissediyorum. Böylece, sonunda yaşamın tam bir temsilini izlediğimi anlıyorum. Aktörler ve aktrisler, soytarılar ve sihirbazlar, güneş ve ay, aşk ve ölüm, açlık ve insanlık savaşı gibi önemli ve yararsız şeyler. Her şey bir tiyatro. İstediğim gerçek mi? Romanıma dönerim...

349

İhtiyaçların en sefili içini dökmeye, itiraf etmeye yönelik olandır. Bu, ruhun dışsallaşma ihtiyacıdır.

Hadi, itiraf edin ama hissetmediğinizi itiraf edin. Hadi ruhunuzu hafifletmek için sırlarınızı anlatın ama bunlar size ait olmasın.

Gerçeği açıklamadan önce kendinize yalan söyleyin. Kendinizi ifade etmek her zaman bir hatadır. Bilinçli olun; sizin için ifade etmek yalan söylemekle aynı olsun.

350

Zamanın ne olduğunu bilmiyorum. Tek bir zaman ölçüsü olduğunu varsayarak gerçek ölçümünün nasıl olduğunu bil-

miyorum. Saat ölçüsünün yanlış olduğunu biliyorum çünkü zamanı dışarıdan uzamsal olarak bölüyor. Duygusal zaman ölçümünün de yanlış olduğunu biliyorum. Bu, zamanı değil, onu algılamamızı bölmek demek. Düşlerimizin zaman ölçüsü de hatalı çünkü düşlerimizde zamana hafifçe dokunurken, zaman bazen tatlı, bazen çabuk geçer ve akışta anlayamadığımız bir nedenle düşlerimizi bazen yavaş, bazen hızlı yaşarız.

Bazen her şeyin yanlış ve zamanın ona dışsal olan şeyler etrafına yerleştirilmiş bir çerçeve olduğunu düşünüyorum. Geçmişimi anımsadığımda, zamanlar garip seviyelerde ve düzlemlerde düzenlenmişti. Öyle ki belli bir bölümde, on beşinci ciddi düşünceli yaşımda, oyuncaklarla dolu çocukluğuma göre daha gençtim.

Bunları düşününce kafam karışıyor. Bütün bunlarda bir hata varmış gibi hissediyorum ama nerede olduğunu bilmiyorum. Sanki bir sihirbazlık gösterisi izliyorum, yanıltıldığımı biliyorum ama hilenin ardındaki tekniği ya da mekanizmayı anlayamıyorum.

Sonra, saçma düşünceler beni ziyaret ediyor ama bunları tamamen saçma olarak reddedemiyorum. Hızlı giden bir arabada, yavaş düşünen bir adam hızlı mı, yavaş mı gider diye düşünüyorum. Aynı hızla intihar etmek için suya atlayan bir adamla, kazayla terastan düşen adamın hızları aynı mıdır, diye düşünüyorum. Sigara içmem, bu satırları yazmam ve kötü düşüncelere dalmam –aynı zaman aralığında olduğunda– senkronize midirler, diye düşünüyorum.

Aynı dingilde bulunan iki tekerlekten birinin her zaman, milimetrenin ufak bir bölümü mesafesinde diğerinin önünde olduğunu düşünebiliriz. Bir mikroskop, inanılmaz bir görüntü elde edilene dek bunu büyütebilir –gerçekdışı gibi olanaksız bir görüntü. Bir mikroskop, zavallı gözlerimizden neden daha doğru görmesin?

Bu düşünceler yararsız mı? Öyle. Bunlar mantık tuzakları mı? Bunu inkâr etmiyorum ama bir ölçü olmadan bizi ölçebilen ve var olmadan bizi öldürebilen şey nedir? Zamanın olup

olmadığını bile bilmediğim bu anlarda, bu şey bana insan gibi geliyor ve uyumak istiyorum.

351
İskambil Oyunu

Akşam vaktinde seslerin yankılandığı, gaz lambalarının yandığı geniş kır evlerinde, hizmetçi, çaydanlıktan gelen sesle uykuya daldığında, yaşlı teyzeler iskambil oynayarak vakit geçirirken... Benim yerimi alan içimdeki biri, bu yararsız yer için özlem duyar. Çay gelir ve eski oyun kartları, masanın köşesinde düzenli olarak durur. Büyük Çin büfesinin gölgesi loş yemek odasını daha da karanlık yapar. İşini tamamlamak için yavaşça acele eden hizmetçinin yüzü, uyku mahmurluğundadır. Bütün bunları, hiçbir şeyle ilişkisi olmayan bir üzüntü ve özlemle içimde görürüm. Ve kendimi iskambil oynayan birinin zihnini düşünürken bulurum.

352

Baharın geldiğini büyük bahçelerden ya da tarlalardan görmem. Bunu ufak şehir meydanındaki cılız ağaçlardan anlarım. Buradaki yeşillik bir armağan gibidir ve ılık bir üzüntü gibi neşe verir.

Çok trafiği olmayan yollar arasına sıkışan ve kendileri de ufak olan bu yalnız meydanları severim. Bunlar, unutulmuş kargaşalar arasında hep bekleyen yararsız açıklıklardır. Şehirdeki köyün bir parçasıdırlar.

Bir meydana geldim, oraya açılan sokaklardan birine girdim, sonra aynı sokaktan geri döndüm. Diğer taraftan bakınca meydan farklıydı ama aynı huzur yolda yürürken görmediğim bir manzaranın üzerinde ani bir özlemle –batan güneş– altında parıldadı.

Her şey yararsız ve ben de böyle hissediyorum. Yaşadığım her şeyi sanki öylesine duymuş gibi unuttum. Sanki yaşamış ve unutmuş gibi bana ait hiçbir şey anımsamıyorum.

Hafif bir hüznün gün batımı etrafımda dolaşıyor. Hava soğuduğu için değil de dar bir sokağa girdiğim ve meydan yok olduğu için her şey soğudu.

353

Soğuk olmayan –sıcak da olmayan sabah, şehrin sonundaki yamaçlardaki birkaç ev üstünde parlıyor. İnce, iyice uyanmış bir sis uykulu yamaçlardaki şekilsiz parçalar halinde yok oluyor. (Yaşama yeniden başlama gerçeği olmasa hava soğuk değildi.) Ve bütün bunlar –hafif sabahın nemli serinliği– onun hiç hissedemediği bir mutluluk gibiydi.

Tramvay yavaşça sokaklardan aşağıya doğru iniyordu. Evlerin çoğaldığı bölgelere ulaşınca, garip bir kayıp olma duygusu onu sardı. İnsan gerçekliği görünür olmaya başlıyordu.

Sabahın bu erken saatlerinde, gölgeler kaybolmuşken ama hafif ağırlıkları hâlâ hissedilirken, ruh, kendisini ana bırakarak eski ve güneş altındaki bir limanı ve oraya ulaşmayı özler. Ağır başlı manzaralar ya da ay huzurlu bir biçimde göl üzerinde parlarken olduğu gibi, insan anın donmasından pek hoşlanmaz. Anın farklı tatlarını almak, kendine daha yakın olmak için farklı yaşamları yeğler.

Kararsız sis daha da inceldi. Güneş ışıkları nesnelere daha derin sızdı. Yaşam sesleri her yerde daha yüksek oldu.

Bu gibi zamanlarda, en doğru şey, yaşam kaderimiz olan insan gerçekliğine hiç ulaşmamaktır. Siste ve sabahta, ruhta değil ruhsallaşmış olan bedende, kanatlı gerçek bir yaşamda kestirilemeyen bir biçimde gezinmek –buna gerek olmasa da kurtuluş arama arzumuzu en çok bu tatmin eder.

Her şeyi ayrıntısıyla hissetmek, elde edemeyeceklerimiz dışında bizi farklı kılar: Ruhumuzun hâlâ anlayamayacak kadar az gelişmiş olduğu duygular, olguları derin hissetmeye uygun olan insan eylemleri, daha görünür başarı türleri arasında kaybolan tutkular ve duygular.

Caddede sıralanan ağaçlar bunlardan bağımsızdı.

Gemi rıhtıma yanaşınca, nehrin öbür yakasındaki yamacın yok olması gibi, şehirde sabah vakti sona erdi. Gemi limana yanaşana kadar küpeştesinde karşıdaki kıyının manzarasını taşıdı. Küpeştenin kayalara sürtünmesiyle çıkan sesle manzara yok oldu. Pantolonu diz üstüne kıvrılmış olan bir adam halata bir kanca taktı, hareketleri bilinçliydi, tamamen doğaldı ve ruhum metafizik olarak artık kuşkulu bir endişeden zevk alamayacağına karar verdi. Limandaki çocuklar bana normal bir insanmışım, geminin limana yanaşması gibi pratik bir olayı uygunsuz bir düşünceyle izlemeyecek birisiymişim gibi baktılar.

354

Görünmeyen bir giysi parçası gibi olan sıcak, bende onu üstümden çıkartma hissi uyandırıyor.

355

Kendimi rahatsız hissediyorum. Sessizlik, ikaz etmeden nefes almayı kesti.

Bütün cehennemlerin bütün ışıkları* birden çelik gibi çatırdadı. Ellerimi yararsız pençeler gibi yere dayayarak bir hayvan gibi masamın arkasına çömeldim. Ruhsuz bir ışık, tüm hataları ve ruhları yalayarak geçti; yakındaki bir tepeden gelen ses, bir patlamayla aşağıya doğru yuvarlanırken uçurumun sert peçesini** parçalamıştı. Kalbim durdu. Yutkundum. Bilincim yalnızca kâğıt üstündeki bir mürekkep izini gördü.

356

Sıcak geçtikten ve hafif başlayan yağmur duyulur hale gelinceye dek arttıktan sonra, sıcak havada olmayan bir sükûnet,

* Ya da: "Sonsuz bir gün" / "Muazzam bir gün"
** Ya da: "uçurumun ipekten kumaşlarını"

suyun kendi rüzgârını estirdiği yeni bir huzur oluştu. Karanlık veya fırtına tehdidi olmadan, bu yumuşak yağmurun yarattığı neşe çok açıktı. Yağmurlukları ya da şemsiyeleri olmayanlar bile (hemen herkes) parıldayan sokakta hızla yürürken gülerek konuşuyorlardı.

Boş bir anda, açık büro penceresine doğru yürüdüm, –sıcak nedeniyle açıktı ama yağmur nedeniyle kapanmamıştı– âdetim olduğu gibi, dikkatli ve kayıtsız bir yoğunlaşmayla görmeden önce neyi tam olarak tanımladığıma baktım. Evet, geçen sıradan iki ruhun neşesini gördüm, gölgelenmeye başlayan ama ışıklı, duru bir günde acele etmekten çok canlı olarak yağmur altında yürürken gülümsüyorlardı.

Ancak arka köşeden yaşlı bir adam birden görüş alanıma girdi. Zavallı ve kibirsiz görünümlü bu adam, azalan yağmur altında sabırsızca yürüyordu. Bir amacı olmadığı belliydi ama en azından sabırsızdı. Nesnelere dikkatsizce bakar gibi değil, sembollere ilgi gösterircesine onun üstünde yoğunlaştım. O, hiç kimse olmanın sembolüydü ve bu nedenle acele ediyordu. Hiçbir zaman hiçbir şey olamayanların sembolüydü ve bu nedenle acı çekiyordu. Yağmurun neşe veren rahatsızlığını hissederken gülümseyenlerden değildi, o, yağmurun kendisiydi –bilinçsizce olduğu için gerçeği hisseden adam.

Aslında söylemek istediğim bu değil. Geçeni (bakmayı bıraktığım için her durumda gözden kaybettiğim) izlememle açıklama serilerim arasına bir şey girdi. Gözlemlenmeyenden gelen bir gizem, ruha ait bir öncelik, araya girip devam etmemi engelledi. Kafa karışıklığımın derinliklerinde, deponun başlangıcı olan büronun öbür ucunda paket yapanların seslerini duymadan duydum ve arka pencere yanında şakalar ve makaslar arasında, paketler için kullanılan sicimin kahverengi paketler etrafına iki kez sarılarak iki kez düğümlendiğini görmeden gördüm.

Görmek, görmüş olmaktır.

357

Herkesten bir şeyler öğrenmek ve öğrenmeye çalışmak yaşam kuralıdır. Şarlatanlardan ve serserilerden öğrenebileceğimiz samimi ve ciddi konular vardır. Bize aptallar tarafından öğretilecek felsefeler; şans eseri rastladıklarımız tarafından, şans eseri olarak sadakat ve adalet konusunda alabileceğimiz dersler vardır. Her şey her şeyin içindedir.

Erken öğleden sonrasında sokaklarda etrafa bakınarak gezindiğim anlar gibi derin düşüncenin açıkça anlaşılabileceği bazı zamanlarda, herkesten bir yenilik alırım, her bina bana yeni bir şey öğretir, her pankartta benim için bir mesaj vardır.

Benim sessiz gezintim sürekli bir konuşmadır ve hepimiz –insanlar, binalar, taşlar, pankartlar ve gökyüzü– *Kader*in büyük geçit töreninde kelimelerle dirsek teması sağlayan büyük bir arkadaş topluluğuyuz.

358

Dün büyük bir adamı gördüm ve dinledim. Ünlü olduğunu söylemiyorum ama gerçekten de büyük bir adamdı. Eğer bu dünyada değer varsa ve insanlar bunu görebiliyorlarsa, değerli bir adamdı. O da bunun görüldüğünü biliyordu. Böylece, ona büyük adam diyebilmem için gereken bütün koşullar onda vardı. Onun için onu böyle niteledik.

Yorgun bir işadamı görünümündeydi. Yüzünde, çok düşünmekten ya da sağlıksız bir yaşamdan kaynaklanabilen yorgunluk izleri vardı. Davranışları sıradandı. Bakışında belirli bir kıvılcım vardı –miyop olmamanın ayrıcalığı. Sanki genel bir felç başlangıcı, ruhunun bu ifade tarzını etkilemiş gibi sesi çok net değildi ve ruhu, bu ifade tarzıyla, parti politikalarından, devalüasyondan, meslektaşlarının büyüklüklerindeki eksikliklerden bahsediyordu.

Eğer, kim olduğunu bilmeseydim, görünüşünden nasıl biri olduğunu söyleyemezdim. Büyük insanların, basit ruhların kahramanlık ideallerine uyum sağlamasına gerek olmadığını fark ettim. Öte yandan büyük bir şair bedende her zaman bir

Apollo'dur ve ifadede Napoleon'dur ya da en azından yüz ifadesiyle fark edilir. Bu kavrayışların insaniliğiyle saçma olduğunu fark ettim ama her şeyi ya da hemen her şeyi ummasak da bir şeyler umabiliriz. Ve gördüğümüz figürden konuşan ruha geçerken, öz veya canlılık beklemesek de en azından zekâya ve yücelik ipucuna güvenebiliriz.

Bütün bu insancıl düş kırıklıkları, eğer varsa, genel ilham kavrayışımızda gerçeğin nerede olduğunu bize sorgulatır. Öyle görünüyor ki bir işadamının bu bedeni ve nazik, eğitimli bir kişinin ruhu, kendi başlarına kalınca, esrarlı bir biçimde, onlara dışsal olan içsel bir şeyle donatılıyorlar. Sanki konuşmuyorlar ama içlerinde konuşan bir ses var ve neyi söylerlerse yalan olacağını onlara fısıldıyor.

Bunlar, sıradan ve yararsız düşünceler. Bazen bu düşüncelere daldığım için pişman oluyorum. Bunlar kişinin değerini azaltmaz, bedenin ifade gücünü de arttırmaz ama sonra, bir şeyi değiştirebilecek hiçbir şey yok ve söylediklerimiz ya da yaptıklarımız vadilerinde her şeyin uyuduğu tepeleri ancak yalar geçer.

359

Kimse, kimseyi anlamıyor. Şairin dediği gibi, "Yaşam denizindeki adalarız."* Aramızda akan deniz bizi tanımlar ve ayırır. Bir ruh diğerini tanımaya ne kadar çok çabalarsa çabalasın, ona bir kelimeyle anlatılanı ancak bilebilir –anlayışının temeli üzerindeki biçimsiz bir gölge.

Deyimleri severim çünkü neyi ifade ettiklerini anlamam. Azize Martha'nın** öğretmeni gibiyim. Bana verilenle tatmin olurum. Görürüm ve bu bana yeter. Kim bir şey anlayabiliyor ki?

Belki de anlayışımız karşısındaki bu kuşkuculuk nedeniyle bir yüze ya da ağaca, bir postere ya da bir gülümsemeye aynı

* Matthew Arnold'un (1822-1888) "Marguerite'e: Devamı" adlı şiirine iktibasen. Şiirin ilk kıtasında insan, yaşamın kuşattığı bir ada olarak imlenir; ilk olarak *Empedocles on Etna* (1852) kitabında yayımlanmıştır.

** Beytanyalı Lazarus'un kız kardeşi. Luka ve Yuhanna İncillerinde anlatılan kehanetin kahramanıdır. İsa'nın, kardeşi Lazarus'u diriltişine tanıklık eder.

biçimde bakıyorum. (Her şey doğal, yapay, eşit.) İster şafak vakti öncesindeki beyaz yeşil bir renk alan yukarıdaki mavi gökyüzü olsun, ister sevdiğinin ölümüne başkalarının önünde şahit olduğu için acı çeken birinin yüzünde gördüğüm sahte surat asma olsun, her şey benim için yalnızca görülebilir olacaktır.

Çizimler, resimler, bakıp çevirdiğimiz sayfalar... Kalbim onların içinde değil ve bir kâğıt üzerindeki sinek gibi, bakışlarım onlara yalnızca dıştan bakıyor.

Eğer hissedersem, düşünürsem, var olursam, bunları bilir miydim? Yalnızca, onların durmadan hareket eden yararsız ve satışa çıkartılan aynası olduğum, nesnel bir renkler, biçimler ifadeler aşaması var.

360

Doğal, öylesine bir amacı olan ve yaşam sokaklarında yürüyen, gerçek, sıradan bir adamla, kafelerde oturanlar karşılaştırılınca, ikinci türü düşlerimizdeki cücelere benzetiyorum –kâbusa ya da hüzne neden olmayan ama uyanıp anımsandıklarında, ağızda anlaşılmayan kötü bir tat bırakan, doğrudan onlar için olmasa da somutlaştırdıkları bir şey için duyulan derin bir iğrenme duygusuna neden olan yaratıklar.

Dünyanın gerçek dâhilerini ve fatihlerini –büyük ve küçük– nesneler gecesinde, paket iplerinden ve mantar parçalarından oluşan yosunlu denizinde, kibirli pruvalarının neleri yardığının farkında olmadan yelken açarlarken görüyorum.

Her şey o kafelerde özetleniyor. Deponun demir parmaklıklı penceresinden bakınca görülen, çöpleri saklayan bir hapishane hücresine benzeyen, işyeri binasının arkasındaki avludaymış gibi.

361

Gerçeği ararken –öznel gerçek ya da inanç, nesnel gerçeklik, para ve güce ait sosyal gerçek olsun– ödüle layık araştırmacılar, her zaman bunun kesinlikle var olmadığı sonucuna ula-

şırlar. Yaşamın büyük ödülünü ancak bileti şans eseri olarak alanlar kazanırlar.

Sanatın değeri, bizi buradan uzaklaştırmasındadır.

362

Daha üst bir ahlak yasası için sıradan bir ahlak yasasına uymamak yasaldır. Ekmek çalmak için açlık bir neden olamaz ama iki yıl için gıdasını ve huzurunu sağlamak amacıyla para çalan bir sanatçı affedilebilir, yeter ki çalışmaları uygarlık için bir gelişme olsun. Eğer çalışmaları estetik amaçlıysa, bu kural geçerli olmaz.

*363**

Biz sevemeyiz oğlum. Yanılsamaların en tenselidir. Dinle: Sevmek, sahip olmaktır ve seven neye sahip olur? Bedene mi? Ona sahip olmak için onu kendimize mal etmeliyiz, yemeliyiz, kendi tözümüz yapmalıyız. Bu da olanaksızdır, olanaklı olduğunda uzun sürmez çünkü kendi bedenimiz devinerek dönüşür; çünkü kendi bedenimize bile sahip değiliz (onu yalnızca hissederiz) çünkü sevilen bedene sahip olunca, o *bizim* olur ve artık, *öteki* olamaz ve böylece, diğerinin ortadan kalkmasıyla sevgi de ortadan kalkar.

Ruha sahip miyiz? Dikkatle dinleyin: Hayır, değiliz. Kendi ruhumuz bile bize ait değil. Bir ruha nasıl sahip olunabilir? Bir ruhla diğeri arasında, ikisinin farklı ruhlar olduğuna dair aşılamaz bir uçurum vardır.

O zaman neye sahibiz? Neye sahibiz? Bizi sevmeye yönelten ne? Güzellik mi? Eğer bir bedene vahşice tamamen sahip olursak, gerçekte sahip olduğumuz nedir? Beden değildir, ruh değildir, güzellik bile değildir. Çekici bir bedeni ele geçirince, sahip olduğumuz güzellik değil sarıldığımız yağ ve et yığınıdır; öpücüklerimiz dudağın güzelliğine değil, dudak derisinin kuruyan nemli etine dokunur. Cinsel birleşmede bile, yakın

* "H. K. veya Pul Koleksiyoncusu" olarak not düşülmüştür. "Pul Koleksiyoncusu" Pessoa'nın asla bitirmediği birçok kısa hikâyeden biriydi.

ve coşkulu bir ilişki olsa da, bu *gerçek* bir nüfuz hatta iki bedenin birleşmesi bile değildir. Neye sahip oluruz? Gerçekten sahip olduğumuz nedir?

En azından kendi duygularımız mı? Aşk, en azından duygularımız yoluyla kendimize sahip olmak değil midir? En azından canlı ve muhteşem bir biçimde var olduğumuz düşünü düşlemek değil midir? Ve duygular yok olunca, en azından bellek hep bizimle kalmaz mı, öyle ki gerçekten sahip olalım...

Buna da aldanmayalım. Kendi duygularımıza bile sahip değiliz. Konuşmayın. Belleğimiz geçmişe ait duygularımızdan başka bir şey değil. Ve her duygu bir yanılsama.

Beni dinleyin ve dinlemeyi sürdürün. Dinleyin ve pencereden nehrin düz ve geniş olan uzak kıyısına, alacakaranlığa ve uzaktaki boşluğu yaran tren düdüğüne bakmayın... Beni dikkatle dinleyin.

Duygularımıza sahip değiliz ve onlar yoluyla kendimize sahip olamayız.

(Alacakaranlığın eğik kabı, üzerimize yağ döküyor ve bu yağda saatler, çiçek yaprakları gibi ayrıca yüzüyor.)

364

Bedenime sahip değilken, bir şeye bedenimle nasıl sahip olabilirim? Ruhuma sahip değilken, bir şeye ruhumla nasıl sahip olabilirim? Zihnimi anlamamışken, bir şeyi zihnimle nasıl anlayabilirim?*

Sahip olduğumuz bir beden ya da gerçeklik yok, hatta yanılsama da yok. Biz yalanlardan oluşan hayaletleriz, yanılsama gölgeleriyiz ve yaşamımız hem dışta hem içte bir boşluk.

Ruhunun sınırlarını bilen var mı ki "Ben benim" diyebilsin.

* İlk paragrafın diğer versiyonu şöyledir: "Duyumlarımız geçer, yani bırakın bize bildirdikleriyle yetinelim, biz onlara nasıl sahip olabiliriz ki? İnsan akan nehri elinde tutabilir mi? Önümüz sıra esen rüzgâr birilerinin uhdesinde mi?"

Ama hissettiklerimi hissedenin ben olduğumu biliyorum.

Başka biri bu bedene sahip olunca, içinde ben olduğum aynı şeye mi sahip mi olur? Hayır. Başka bir duyguya sahip olur.

Sahip olduğumuz bir şey var mı? Eğer kim olduğumuzu bilmiyorsak, neye sahip olduğumuzu nasıl bilebiliriz?

Eğer, yediğinizden bahsederken "Buna sahibim" derseniz sizi anlarım. Çünkü dikkat etmeden yediğinizi kendinize dahil edersiniz, kendi tözünüz yaparsınız, içinize girdiğini ve size ait olduğunu hissedersiniz ama yerken sahiplenmekten bahsetmeksiniz. Sahip olmak nedir?

365

Onaylamak denilen delilik, inanmak denilen hastalık, mutluluğun rezilliği –tüm bunlar dünyanın pis kokuları ve dünya denen hüzünlü şeyin tadını veriyor.

Kayıtsız olun. Günbatımını ve gün doğuşunu sevin çünkü bunları sevmenin sizin için bile bir yararı yok. Güllerin tam açtığı bir sabah vakti, beyaz bulutlardaki mayıs ayı ve uzak villalardaki bakirelerin gülümsemeleri arasında kendini azleden bir kral gibi, kendinizi ölen bir öğleden sonrasının altın rengiyle giydirin. Arzularınız mersinler arasında yok olsun, sıkıntınız demirhindiler arasında sonlansın ve nehrin sahillerindeki alacakaranlık gibi bunlara eşlik eden suyun sesinin tek anlamı, sanki uzak denizlere doğru ebediyen akmak olsun. Geride kalan bizi terk eden yaşam, gözlerimizde sönen pırıltı, daha biz giymeden eskiyen erguvan rengi kaftan, sürgünlüğümüz üstünde ışıyan ay, gerçekleri anladığımız saatin üstüne sessizliklerini dağıtan yıldızlar.

Çöküş benim kaderim.

Eskiye ait mülküm derin vadilerde. Düşlerimde damlayan su hiçbir zaman kan renginde değildi. Yaşamı unutan ağaçların

yeşillikleri, benim unutmalarımda her zaman yeşildi. Ay taşlar arasında su gibi akışkandı. Aşk o vadiye hiç ulaşmamıştı ve yaşam bu yüzden orada mutluydu. Ne aşk, ne düşler, ne tapınaklardaki tanrılar –hafif rüzgârda ve yararsız, sarhoş inançlar için özlem duyulmayan bölünemez saatte yürüdük.

366

Kulpun başından başlayıp kulpun bitiminde birden sonlanan Çin fincanlarının etrafındaki süsler gibi olan yararsız manzaralar. Fincanlar her zaman çok küçüktür... Eğer fincan kulpunu aşmayı sürdürebilirse, manzara nereye ve hangi porselenle uzanabilir?

Çin yelpazesi üstünde resmedilen manzara üç boyutlu olmadığı için, bazı ruhlar derinden üzüntü duyarlar.

367

... ve kasımpatılar, onlar nedeniyle daha da kasvetli olan bahçelerde hastalıklı yaşamlarıyla perişandırlar.

... Japonların iki açık boyuta sahip olma zenginliği.

... Fincanların donuk saydamlığını süsleyen renkli Japon figürleri.

Akıllıca düzenlenen bir çay sofrası –içi tamamen boş olan konuşmalar için bir bahanedir– bana her zaman canlı bir şey, ruhu olan bir birey gibi gelir. Bir organizma gibi, bir sentetik bütünlük oluşturur ki bu, yalnızca parçalarının toplamı değildir.

368

Sonsuza dek bazı fincanları çevreleyen bu fantastik bahçelerdeki diyaloglar nedir? Çay fincanının öbür tarafında oturan iki figürün sarf ettikleri hangi yüce kelimeler var? Ve onları

duymak için kulaklara sahip olmayan ben, çok renkli insanlığın ölü bir üyesiyim!

Gerçekten statik olanların zarif psikolojisi, ebediyet tarafından dokunan bir psikoloji! Görünen sonsuzluğunun zirvesindeki çizilmiş figürün ifadesi, ne bir yaklaşımın pencerelerinde oyalanan ne de bir tavrın kapılarında duraksayan* geçici öfkemizi küçümsüyor.

Tablolardaki renkli insanların folklorlarını düşünün! Nakşedilmiş figürlerin aşkları –iki boyutlu geometrik iffet üzerine kurulmuş aşklar– maceraperest psikologların eğlencesi için [irdelenmeli].

Biz sevmeyiz, sever gibi yaparız. Ölümsüz ve yararsız olan gerçek aşk, duyguları hiç değişmeyen bu figürlere hastır çünkü doğası gereği onlar statiktirler. Onu bildiğimden bu yana, çaydanlığımın eğik [yüzeyi] üstünde oturan Japon erkeği henüz hareket etmedi. Hiç ulaşamayacağı bir kadının elini hiç hissetmedi. İçi boş, dökülmüş bir güneşte olduğu gibi, soluk renkler o tepenin yamaçlarını ebediyen gerçekdışı kılıyor. Ve tüm görüntü bir anlık hüznü izliyor –yorgun anlarımın boşluğunu tam şimdi doldurmadan doldurandan daha sadık.

*369***

Barbarların bu metalik çağında, yalnızca düş görme yeteneğimizin acımasız bir gelişimi olarak, analiz etmek ve etkilemek kişiliğimizin bir hiçliğe veya sıradanlığa dönüşmesini engeller.

Duygularımızdaki gerçek, onların bize ait olmamasıdır. Gerçeği oluşturan hepimizdeki ortak duygulardır. Bu nedenle, duygularımızın bireyselliği hatalı olan yönde yer alır. Kırmızı renkli bir güneş görmek benim için ne kadar neşeli olurdu! Tamamen bana özel olurdu!

* Ya da: "ne de kesin bir duruş benimseyen"

** El yazması aynı zamanda ilerisi için öngörülen bir pasajın başlığını da içermektedir: "Porselen Çay Fincanındaki Çinli Kadınla Aşık"; sadece tek bir cümle yazılmıştır: "Aşkımız huzur içinde, tıpkı onun istediği şekilde, sadece iki boyutta gerçekleşti."

Onlara ne hissettireceğimi, duygularımın bilmesine asla izin vermem. Büyük, haince çevik kedileriyle oynayan canı sıkkın prensesler gibi, ben de duygularımla oynarım.

Bazı duyguların gerçekleşmek için geçmek üzere olduğu içimdeki kapıları çarparak kapatırım. Bazı davranışlara neden olabilecek zihinsel nesnelerden onların yolunu hemen temizlerim.

Yapar gibi göründüğümüz konuşmalardaki ufak anlamsız cümleler, diğerlerinin küllerinden oluşan anlamsız onaylamalar, aynı derecede anlamsız onaylamalar...

– Bakışın bana karşı kıyısında ağaçlar olan, gizemli bir nehir ortasındaki bir gemideki müziği anımsatıyor...

– Bunun soğuk ve mehtaplı bir gece olduğunu söylemeyin... Gecelerden tiksinirim... Mehtaplı gecelerde müzik çalanlar var...

– Bir olasılık daha var... Tabii ki şanssız biri... Ama bakışınız açıkça bir şey hakkında özlem duymak istiyor... İfade ettiği duygudan yoksun... İfadenizin sahteliğinde, düştüğüm birçok yanılgı var...

– Bazen ne söylediğimi hissettiğimden, hatta bir kadın olmama rağmen, bakışımla ne söylediğimden emin olabilirsiniz...

– Kendinizi hırpalamıyor musunuz? Hissettiğimizi zannettiklerimizi gerçekten de hisseder miyiz? Örneğin, bu konuşmanın gerçeklikle bir alakası var mı? Kesinlikle yok. Bir romanda bile kabul edilemez.

– Ve iyi bir nedenle... Bakın, sizinle konuştuğumdan tam olarak emin değilim... Bir kadın olmama rağmen, deli bir ressamın çizim defterindeki bir çizim olmak benim görevim... Bazı ayrıntılarım çok net... Beni sinirli gibi gösterdiğinin farkındayım, bir tür zorlama gerçeklik... Bir çizim olmak, çağdaş bir kadın için değecek tek idealmiş gibi geliyor. Çocukken evdeki iskambil destesindeki kızlardan biri olmak isterdim...

Bu bana tutkulu bir davet ilanı gibi gelirdi... Tabii ki bir çocuk için bu ahlaki eğilimler sıradandı... Daha sonra, tüm eğilimlerimiz ahlak dışı olunca, bunun hakkında düşündük...

– Çocuklarla hiç konuşmadığım için, onların sanatsal içgüdülerine inanırım... Biliyorsunuz ki şimdi konuşurken bile, bana anlattıklarınızın gerçek anlamlarını kavramaya çalışıyorum. Beni affeder misiniz?

– Tamamen değil... Diğer insanların varmış gibi gösterdikleri duyguları araştırmamalıyız. Onlar, her zaman çok yakın davranırlar... Hepsi yalan ama acıklı ruhumun gerçek paçavralarını temsil eden bu özel sırları paylaşmanın beni incitmeyeceğini düşünmeyin... Hakkımızdaki en üzücü şey bana inanın, gerçekte var olmayışımız ve en kötü trajediler kendimize ait fikirlerle oluşuyor.

– Bu, çok doğru... Söylemenin yararı ne? Canımı sıktınız. Konuşmamızın süregelen gerçekdışılığına neden zarar veriyorsunuz? Böylece, çay masasında, güzel bir kadınla duygu hayalcisi arasında makul bir değişim olabilir.

– Haklısınız... Şimdi af dileme sırası benim... Ama dikkatim dağıldı ve anlamlı bir şey söylediğimi fark etmedim... Konuyu değiştirelim... Her zaman vakit ne kadar geç oluyor! Yine moralinizi bozmayın –hem, şimdi söylediğim cümle tamamen saçmaydı...

– Özür dilemeyin konuştuğumuzu önemsemeyin... Her iyi ikili görüşme, ikili monolog olmalıdır... Biriyle gerçekten mi konuşuyoruz, yoksa bunu düşlüyor muyuz konusunu sonunda açıklayamamalıyız... En derin ve iyi sohbetler, en azından ahlaki açıdan içgüdüsel olan, yazarların, roman karakterleri arasındaki konuşmalar olarak yazdıklarıdır. Örneğin...

– Tanrı aşkına! Bir örnek vereceğinizi söylemeyin! Bu yalnızca dilbilgisi kitaplarında olur. Belki de onları hiç okumadığımızı unuttunuz.

– Siz hiç dilbilgisi okudunuz mu?

– Hiç okumadım. Bir şeyi doğru söylemenin yolunu her zaman küçümserim... Dilbilgisi kitaplarında en sevdiğim şey-

ler istisnalar ve laf uzatmalarıdır... Kurallara uymamak ve yararsız şeyler söylemek modern tavrı özetler. Doğru mu söyledim?..

– Kesinlikle... Dilbilgisi kitaplarında özellikle rahatsız edici olan (Bizim için, bunun hakkında konuşmanın ne kadar lezzetli ve olanaksız olduğunu fark ettiniz mi?) –dil bilgisinin en rahatsız edici yönü fiillerdir çünkü cümlelere anlam verirler... Dürüst bir cümlenin olası birkaç anlamı olmalıdır... Fiiller! İntihar eden bir arkadaşım –ne zaman uzun bir sohbete dalsam, bir arkadaşı intihar ederim– yaşamını kelimeleri mahvetmeye adamıştı.

– Niye intihar etti?

– Bir dakika, nedenini hâlâ bilmiyorum... Cümleleri gizlice tamamlamamanın bir yöntemini keşfedip, geliştirmek istiyordu. Anlam mikrobunu bulmaya çalıştığını söylerdi... İntihar etti –evet, tabii ki– çünkü bir gün yüklendiği büyük sorumluluğu fark etti... Problemin büyüklüğü onu delirtti... Bir revolver ve...

– Hayır, bu akıldışı... Bunun bir revolver olamayacağını görmüyor musunuz? Böyle bir adam asla kendisini başından vurmaz... Hiç sahip olmadığınız arkadaşlarınız hakkında çok az bilginiz var... Biliyorsunuz ki bu ciddi bir eksiklik... En iyi kız arkadaşım, yarattığım nefis bir genç erkek...

– Aranız iyi mi?

– Olabildiğince... Ama bu kızı düşünemezsin...

Çay için hazırlanan bir masada oturan iki kişi kesinlikle bu konuşmayı yapmaz ama o kadar bakımlı ve iyi giyimliydiler ki bu şekilde konuşmamaları yazık olurdu... Bu nedenle bu konuşmayı onlar için yazdım ki... Hal ve tavırları, neşeli bakışları ve gülüşleri –kendi var oluşumuzu hissetmeyi bıraktığımız bu kısa konuşma araları– dürüstçe raporluyor, görünüşümü açıkça ortaya koyuyor. Herkes kendi yoluna gittikten ve her biri başkasıyla evlendikten sonra (çünkü evlenebilmek için aynı şeyleri çok fazla düşünüyorlardı) günün birinde bu satır-

ları okurlarsa, sanırım neyi hiç söylemediklerini fark edecekler ve yalnızca gerçekten ne olduklarını değil, aynı zamanda neyi hiçbir zaman olmak istemediklerini, hatta gerçekte ne olacaklarını bilmediklerini tam anlamıyla yorumladığım için bana müteşekkir olacaklar...

Eğer yazdıklarımı okurlarsa, gerçekten de söylediklerinin bu olduğuna belki inanırlar. Birbirlerinden açıkça duydukları sözlerde, havadaki koku, çayın aroması, kadının göğsündeki süsün anlamı gibi eksik çok şey vardı... Hiçbir zaman söylenmemiş olsa da bunlar sohbetin bir kısmını oluşturdu... Bütün bunlar oradaydı ve benim görevim edebiyat değil tarih yazmaktı. Eksik olanları tamamlayarak yeniden inşa ettim ve bu da söylemediklerine ve söylemek istemediklerine* kulak kabartmamın özrü olsun.

371
Saçmalığa Övgü

Ciddiyetle ve üzülerek konuşuyorum. Bu, bir neşelenme konusu değil çünkü düş kurmanın neşelerinin, çelişkili ve iç karartıcı ve özel ve gizemli bir biçimde keyfi çıkartılabilir.

Bazen içsel ve nesnel olarak zevk veren ve saçma, görmek için mantıksız olan, görmeyi bile düşünemeyeceğim şeyleri izlerim –hiçbir şeyi birbirine bağlamayan köprüler, başı ve sonu olmayan yollar, baş aşağı olan manzaralar... –saçma, mantıksız, çelişkili, bizi gerçeklikten ayıran ve uzaklaştıran her şey ve onun pratik düşüncesinin etrafındakiler, insan duyguları, yararlı ve kârlı eylemlere ait tüm kavrayışlar. Saçmalık, çok fazla sıkılmamız nedeniyle düş görmenin tatlı bir hırs olduğu ruh durumunu engeller.

Ve bu saçmalıkları düşünmek için özel ve gizemli bir yöntemim var. Açıklayamayacağım bir biçimde, insanlar tarafından algılanamayacak olan bu şeyleri görebiliyorum.

* Ya da: "ve bir gün söylemekten kendilerini alamayacakları sözlere"

372

Saçmalığa Övgü

Doğudan batıya kadar yaşamı saçmalaştıralım.

373

Yaşam, istemeden yaptığımız deneysel bir yolculuktur. Zihnin madde içinde yaptığı bir yolculuktur ve yolculuk yapan zihin olduğuna göre orada yaşarız. Böylece, dışsal olarak yaşayanlardan daha yoğun, geniş ve hareketli olarak yaşayan düşünsel ruhlar vardır. Önemli olan sonuçtur. Hissedilen yaşanır. Bir düş, bizi fiziksel bir iş kadar yorabilir. Derin düşünmek, yaşarken karşılaştığımız zorluklardan daha zordur.

Dans salonunun köşesindeki adam dans edenlerin hepsiyle dans ediyor. O, her şeyi görüyor ve her şeyi gördüğü için her şeyi yaşıyor. Her şey sonunda bizim duyularımız olduğuna göre, bir bedenle olan fiziksel bir temas, onu görmekten ya da anımsamaktan fazlası olamaz. O zaman, birinin dans ettiğini görerek dans ederim. Çimlerde yatıp ilerde hasat yapan üç kişiyi izleyen İngiliz şairin şu dediklerine katılıyorum: *"Dördüncü bir adam hareket ediyor, o da benim."**

Hissettiğim, içimde anlatılan bütün bunlar, bugün birden ve nedensiz yere üstüme çöken büyük yorgunlukla ilgili. Yalnızca yorgun değilim, aynı zamanda bunaldım ve bunalmam da bir gizem. O kadar kederliyim ki neredeyse ağlayacağım –dışa değil, içe doğru; acı duygusuyla değil, ruh hastalığı nedeniyle oluşan gözyaşları.

Hiç yaşamadan ne kadar çok yaşadım! Hiç düşünmeden ne kadar çok düşündüm! Statik şiddet dünyalarından, bir kas bile oynatmadan girdiğim maceralardan yoruldum. Hiç sahip olmadıklarım ve olmayacaklarım bana fazla geldi, bugüne dek var olmayan tanrılar beni yordu. Kaçındığım tüm mücadelelerin yaralarını taşıyorum.

* İngiliz şair Edmund Gosse'un (1849-1928) "Çimlerde Uzanırken" adlı uzun şiirinden alıntı.

Donuk, sessiz, yararsız... Kusurlu ve ölü bir yazın yükseklerdeki gökyüzü. Ona, sanki orada değilmiş gibi bakıyorum. Düşündüğümü uyuyorum, yürür gibi yatıyorum. Bir şey hissetmeden acı çekiyorum. Hiçbir şey için büyük özlem, yukarıdaki görmediğim ve kimliksiz olarak baktığım gökyüzü gibi hiçbir şey.

374

Günün berrak mükemmelliğinde, güneşle dolan hava yine de durgun. Bu, gelecekteki bir fırtınanın şimdiki baskısı değil, isteksiz bedenlerimizdeki keyifsizlik de değil, gerçek mavi rengiyle gökyüzünün belirsiz pusu da değil. Bu, çalışmama düşüncesinin bizde yarattığı uyuşukluk duygusu, uyuklayan yüzümüzü gıdıklayan bir tüy. Kır, onu sevmeyene bile çekici geliyor.

Eğer, başka biri olsaydım kuşkusuz bugün benim için mutlu bir gün olurdu çünkü onun hakkında düşünmeden onu hissederdim. Günlük işimi tamamlamaya çalışırdım –her gün benim için daha monoton olan-, sonra birkaç arkadaşla Benfica tramvayına binerdim. Tam güneş batarken bahçedeki bir lokantada yemek yerdik. O anki mutluluğumuz manzaranın bir parçası olurdu ve bizi gören herkes bunu böyle anlardı.

Ama ben, ben olduğuma göre, kendimi başkası olarak düşlemek gibi küçük bir şeyden yalnızca zevk alabilirim. Evet, bir ağaç ya da gölgelik altındaki o –benim yiyebileceğimi iki kez yer, içmeye cesaret edebileceğimi iki kez içer ve gülünür diye algılayacağıma iki kez gülerdik. En kısa zamanda o, şimdi ben. Evet, bir an için başka biriydim: Başka biri olarak bu insanı gördüm ve gömlek giyen bir hayvan olmanın alçakgönüllü neşesini yaşadım. Tüm bunları düşlememe neden olan büyük gün! İş günü bittiğinde oluşan bir tür tatilde canlı ve samimi satış temsilcisi olduğum uçucu düşüm gibi gökyüzü hafif mavi.

375

Kırlar her zaman, bizim olmadığımız yerler. Orada ve yalnızca orada, gerçek ağaçlar ve gölgeler var.

Yaşam bir ünlem ve soru arasındaki tereddüt. Kuşku bir noktayla çözülür.

Mucizeler, Tanrı'nın tembellikleridir –ya da mucize, icat ettiğimizde Tanrı'ya yüklediğimiz tembelliklerdir.

Tanrılar, hiç olamayacaklarımızın bedenleşmiş durumlarıdır.

Tüm kuramların yorgunluğu...

376

Yumuşak ve işleyen rahatsızlığıyla, hafif ateşin neden olduğu hafif sarhoşluk, ağrıyan kemiklerimizdeki soğuk ve zonklayan şakaklarımız altındaki gözlerimizdeki sıcak –bu rahatsızlıktan, efendisini seven bir köle gibi hoşlanıyorum. İçinde görüntüler izlediğim, fikirlerin köşelerinden döndüğüm, ani ve beklenmedik duyguların arasında kaybolduğum, zayıf ve titreyen bir edilgenliğe koyuyor beni.

Sanki çeşitli çekmeceler yere boşaltılmış gibi düşünmek, hissetmek ve istemek tek ve karmaşık bir şey oluyor, inançlar, duygular, düşler ve gerçekler birbirine karışıyor.

377

Hastalık özellikle sinirleri* etkilemişse, iyileşme duygusu ile ilgili olarak hüzünlü bir mutluluk duygusu olur. Duygularımızın ve düşüncelerimizin bir sonbaharı vardır. Daha doğrusu buna, yaprakların düşmediği, havasıyla ve gökyüzüyle sonbahara benzeyen bahar başlangıcı denebilir.

Yorgunluğumuz keyiflidir ve keyif biraz can yakar. Hâlâ içindeyizdir ama sanki yaşam evinin balkonundaymışız gibi, kendimizi yaşamdan biraz uzak hissederiz. Düşünmeden dalgınlaşırız. Tanımlanabilir bir duygu olmadan hissederiz. İsteğimiz azalır çünkü ona gerek duymayız.

* Ya da: "aklı"

Bazı anılar, umutlar, belirsiz arzular, bu zamanda tepeden görünen ve uzaktan gelen yayalar gibi yavaşça bilincimizin yamaçlarından tırmanırlar. Yararsız şeylere ait anılar: elde edilememesinin önemsiz olduğu anılar; doğasında ya da görünümünde şiddetli olmayan, gerçekten olmasını bile istemediğimiz arzular.

Gün, bu duygularla uyumlu olduğunda –örneğin, bulutlu bir yaz gününde, sıcak olmayan, serin sayılabilecek hafif bir rüzgârın estiği bugünde– düşünceye daldığımızda, bu izlenimleri hissettiğimiz ve yaşadığımız özel ruh hali önem kazanır. Sahip olduğumuz anılar, umutlar ve arzular daha belirgin olmaz ama onları daha fazla hissederiz ve onların sonsuz toplamı kalpte biraz saçma olarak ağırlık kazanır.

Bu anda garip bir biçimde kendimi uzakta hissederim. Yaşam balkonundayım, evet ama bu yaşama ait değil. Yaşamın üstündeyim ve ona doğru bakıyorum. Vadideki köylerin beyaz evlerinden gelen dumana doğru bayırlarla ve teraslarla inen, önümde serili bir manzara olarak duruyor. Eğer gözlerimi kapatırsam görmeyi sürdüreceğim çünkü görmediğim bir gerçek. Eğer daha fazlasını görmek için gözlerimi açarsam, başta da hiçbir şey görmediğim için, geçmiş ve gelecek için değil, bugün için belirsiz bir özlemden başkası olamam –anonim, sonsuz, anlaşılmaz.

378

Nesneleri sınıflandıranlar, yani bilimleri yalnız sınıflandırma olan bilim insanları, sınıflandırılacak olanın sonsuz olması nedeniyle sınıflandırılamayacağını genellikle fark etmezler ama beni gerçekten şaşırtan, bilgi çatlaklarında saklı sınıflandırılabilecek şeyler –ruha ve bilince ait olanlar– olduğunu da fark etmemeleridir.

Belki çok fazla düşündüğüm, belki çok fazla düş gördüğüm için ya da belki başka bir nedenle, var olan gerçeklikle var olmayan gerçeklerden oluşan düşler dünyasını ayıramıyorum. Ve gökyüzü ve dünyaya dair geviş getirmelerimde, güneş ta-

rafından aydınlatılmayan ya da üstüne ayak basılmayan şeyleri de içeriye alıyorum –düş gücümün akışkan harikaları.

Kendi icadım olan gün batımlarıyla kendimi süslüyorum ama bu icadım, icadımda canlı. Düşsel meltemlerle seviniyorum ama bunu düşlenirken yaşanılan yaşamlarda yapıyorum. Birçok hipoteze göre bir ruhum var ve her hipotezin de bana verdiği kendi ruhu var.

Gerçekle ilgili tek problem canlı olduğu kadar çözünemez olması. Bir ağaç ve düş arasındaki fark hakkında ne biliyoruz? Ağaca dokunabilirim; bir düş gördüğümü bilirim. Bütün bunlar gerçekten ne demek?

Bütün bunlar ne demek? Ben, boş büroda yalnız başıma, aklımı işe katmadan düş görerek yaşayabilirim demek. Düşüncem, boş masalar ve kahverengi kâğıtlar ve sicim yumakları dışında boş olan sevkiyat bölümü tarafından kesilmez. Kendi sandalyemde değil, Moreira'nın rahat koltuğunda otururum ve henüz olmamış bir terfi keyfini çıkartırım. Belki de etrafımdakilerin etkisiyle kafa karışıklığı kutsal yağıyla yağlanırım. Bu çok sıcak günlerde yoruluyorum. Enerjisizlikten uyumadan uyuyorum. Bu nedenle böyle düşünüyorum.

379
Istırap Molası

Caddeden yoruldum ama hayır ondan yorulmadım –cadde yaşam dolu. Eğer sağ omzumun üstünden arkaya bakarsam görebileceğim karşıda bir lokanta ve sol omzumun üstünden arkaya bakarsam görebileceğim dizili kasalar var. Arkaya tamamen dönersem görebileceğim, ortada, Afrika firması bürolarının girişinde ayakkabıcının çekicinin sürekli sesi var. Üst katlarda ne olduğunu bilmiyorum. Üçüncü katta ahlaksızca kullanıldığı söylenen bir pansiyon var ama yaşam da böyle değil mi?

Sokaktan yoruldum mu? Beni yalnızca düşünmek yoruyor. Sokağa baktığımda ya da onu hissettiğimde, düşünmüyorum; köşemde hiç kimse olan muhasebeci işini büyük bir iç sükûnetle

yapıyor. Benim ruhum yok, burada bulunan hiç kimsenin de yok –geniş büroda yalnızca iş yapılır. Milyonerlerin iyi bir yaşam sürdüğü yabancı bir ya da başka ülkede de benzer işler vardır ve benzer şekilde ruh yoktur. Kalan bir iki şairdir. Bir cümlem, kayıtlarım gibi, insanlara "İyi olmuş" dedirtebileceğim tüm yaşamı defterime kaydettiğim tek rakam benden sonra kalabilse.

Sanırım bir kumaş deposunda, hep muhasebe yardımcısı olarak kalacağım. Baş muhasebeciliğe yükselmemeyi tüm içtenliğimle diliyorum.

380

Uzun zamandan beri –günlerden beri mi, aylardan beri mi emin değilim– izlenimlerimi kaydetmiyorum. Düşünmüyorum, öyleyse yokum. Kim olduğumu unuttum. Yazamıyorum çünkü var olamıyorum. Anlamsız bir uyku içinde başkası oldum. Kendimi anımsamadığımı fark etmem uyandığım anlamını taşıyor.

Yaşamımın bir anında bayıldım. Kim olduğumu anımsamadan kendime geldim ve bir zamanlar kim olduğuma ait belleğim kesintiye uğramaktan zarar gördü. Gizemli bir ara ile ilgili olarak karmaşık bir izlemim var. Belleğimin bir parçası, diğerini bulmak için boş yere çabalıyor. Kendimi toparlayamıyorum. Eğer bu sürede yaşamışsam, bunun farkında olmayı unuttum.

Mesele, bu ilk günün sonbahar –soğukluğuyla ilk kez rahatsız eden ve ölü yazı daha az ışıkla giydiren– gibi hissedilmesi, kafa karıştıran bir açıklıkla ölü bir amaç ve yanlış bir arzu duygularının bana verilmesi değil. Önemli olan bu kayıp şeyler arasında yararsız belleğin soluk bir izinin olması değil. Bundan daha acı verici. Anımsanamayanı anımsama çabasından kaynaklanan sıkıntı, kim ne bilir kıyısında, bilincimin kamışlar ve yosunlar arasında kaybettikleri karşısında duyduğu üzüntü.

Bu açık, durgun günün mavi rengi koyu maviden daha az canlı olan gerçek bir gökyüzüne sahip olduğunu biliyorum.

Her zamankinden biraz daha solgun olan güneşin nemli ışıklarıyla duvarları ve pencereleri yıkadığını biliyorum. Bunu anımsatacak ve olumsuzlaştıracak rüzgâr ve meltem olmasa da dumanlı şehirde uyanık bir serinliğin uyukladığını biliyorum. Düşünmeden ya da düşünmeyi arzulamadan bütün bunları biliyorum. Uykuluyum çünkü yalnızca uykulu olmayı anımsıyorum, özlem duyuyorum çünkü huzursuzum.

Hiç yakalanmadığım bir hastalığın ertesinde uzak ve yararsız bir biçimde iyileşme sürecine girdim. Tam uyanmış olarak cesaret edemeyeceğim bir şeye kendimi hazırlıyorum. Hangi uykusuzluk beni uyumaktan alıkoyuyor? Hangi sevgi ifadesi benimle konuşmak istemiyor? Canlı baharın soğuk soluğunu içime çekerek bir başkası olmak ne güzel! Uzakta, anımsadığım imgede, rüzgâra ait hiçbir belirti yokken ve mavi yeşil sazlar nehir boyunca salınırken, bunu en azından düşleyebilmek ne güzel –yaşamdan da güzel!

Kim olmadığımı anımsarken, kendimi genç olarak sıklıkla düşünürüm ve her şeyi unuturum! O zaman var olan ama hiç görmediğim manzaralar farklılaşır; var olmayan ama gördüğüm manzaralar da bana yeni gibi görünür. Bana ne! Şans eseri boşluklarla tükendim ve şimdi güneş soğuk ışıklarını yayarken, gördüğüm ama sahip olmadığım gün batımında nehir kenarındaki koyu sazlar soğuk bir şekilde uyuyor.

381

Hiç kimse sıkıntıyı, onu yaşamayanlara anlaşılır bir biçimde anlatamadı. Bazıları can sıkıntısına sıkıntı diyorlar, diğerleri rahatsızlık olarak adlandırıyorlar, yorgunluk diyenler de var. Sıkıntı, yorgunluk, rahatsızlık can sıkıntısı içerir ama suyun kendisi bileşenleri olan oksijen ve hidrojen olmaması gibi, sıkıntı da bu bileşenler değildir.

Bazılarının sıkıntıyla ilgili kısıtlı ve tam olmayan bir anlayışı varsa da birkaç kişi ona, onu aşan bir anlam verirler –dünyanın çeşitliliği ve belirsizliği nedeniyle kelimeyi entelektüel ve içsel tatminsizliği belirtmek için kullandıklarında. Can sı-

kıntısı dediğimiz bizi esneten şey, rahatsızlık dediğimiz bizi yerimizde kıpırdatan şey ve bizi hareketsiz kılan yorgunluk dediğimiz şey– bunların hiçbiri sıkıntı değildir. Sıkıntı, boşa çıkmış arzuyu yüzeye çıkartan, düş kırıklığına uğrayan beklentileri yükselten, kâhinin veya azizin ruhuna tohum eken yaşamın boşluğuna dair derin duygu da değildir.

Evet, sıkıntı, dünyaya karşı can sıkıntısıdır, yaşam rahatsızlığının vızıltısı, yaşam yorgunluğudur. Sıkıntı aslında olguların sonsuz boşluğunun bedende hissedilmesidir. Ama dahası, sıkıntı, gerçek ya da düşsel olan diğer dünyalara ait can sıkıntısıdır; başka biri olarak, başka bir şekilde ve başka bir dünyada yaşamı sürdürmenin rahatsızlığıdır; yalnızca düne ve bugüne ait olmayan, aynı zamanda yarına ve eğer varsa ebediyete veya eğer ebediyet buysa hiçliğe ait olan bir yorgunluktur.

Sıkıntıdan etkilenen ruha sorun olan yalnızca nesnelerin ve canlıların boşluğu değildir, nesnelerin ve canlıların boşluğu dışında da bir şey vardır –bunu, bu boşluk olduğunu hisseden ve bu boşluk içinde kendisinden midesi bulanan ve tiksinen ruhun boşluğu. Sıkıntı, kaosun fiziksel duyumudur ve kaos her şeydir. Canı sıkılan, rahatsız olan ve kendisini yorgun hisseden küçük bir hücredeki mahkûma benzer. Yaşamın darlığından nefret edenler, kendilerini daha büyük bir hücreye kilitlenmiş hissederler ama sıkıntı çekenler sonsuz bir hücrenin değersiz özgürlüğünde hapis olduklarını hissederler. Dar hücrenin duvarları çökebilir ve canı sıkılanlar, rahatsız olanlar ya da yorulanlar altında kalabilirler. Prangalar kırılabilir ve yaşamın zayıflığından nefret edenlerin kaçmasına olanak sağlanır ya da hücreden çıkmak için prangalardan boş yere kurtulma çabası acıya neden olur. Bu acı duygusu eski iğrenme olmadan bir canlılık sağlar. Ama sonsuz hücrenin duvarları yıkılıp bizi altına alamaz çünkü yokturlar; biz de hiç kimsenin bize vurmadığı prangaların acısıyla yeniden can bulamayız.

Bu ebediyen ölmekte olan öğleden sonrasının durgun güzelliği karşısında hissettiklerim bunlar. Bulutların gölgelerine benzeyen donuk ve pembemsi şekiller gördüğüm yukarıdaki

gökyüzüne, hafif kanatları zor hissedilen uzak bir yaşama bakıyorum. Hafif parlayan suyu mavi olan ve sanki daha derin bir gökyüzünü yansıtan aşağıdaki nehre bakıyorum. Gözlerimi yeniden, görünmez havada parçalanarak ortaya çıkan renkli donukluğa, şimdi donuk bir beyazlığın cansız gölgesiyle renklenen gökyüzüne doğru kaldırıyorum. Sanki daha yüksek ve daha az yoğun şeylerin kendi maddi sıkıntıları var. Bu sıkıntı, kendin olamamaya, ölçülemez bir kaygı ve hüzne ait.

O zaman, bir hiç olan muazzam havanın dışında, muazzam havada ne var? Gökyüzünde kendi rengi olmayanın dışında ne var? Bu, bulut (varlıklarından kuşku duyduğum) bile olmayan paçavralarda, artık batmakta olan güneşten fiziksel olarak gelen birkaç ışık parlaması dışında ne var? Bütün bunların dışında benden başka ne var? Ama bu, tek başına sıkıntı. Tüm bunlarda –gökyüzü, dünya, toprak– benden başka hiçbir şey yok!

382

Sıkıntının bir kişilik, kendime ait kurgusal bir bedenleştirme olduğu noktasına ulaştım.

383

Dış dünya sahnedeki bir aktör gibidir; oradadır ancak başka bir şey olarak.

384

... ve her şey tedavi edilemez bir hastalık.

Duygu zayıflığı, bir şeyi nasıl yapacağını bilmemenin düş kırıklığı, eylem yapma yeteneksizliği...

385

Sis mi, duman mı? Yerden mi yükseliyor, gökten mi iniyor? Cevap vermek olanaksız; yerden çıkma veya gökten gelme

yerine havanın hastalığı demek daha iyi. Bazen doğanın gerçeğinden çok, bir göz hastalığı gibi.

Bu her ne ise, tüm manzara, kayıtsızlık ve dikkatten oluşan belirsiz bir rahatsızlıkla örtülü. Sanki kötü güneşin sessizliği kusurlu bir beden biçimini almış ya da bir şey olacakmış genel sezgisi görünen dünyanın kendisini gizlemesine neden olmuş.

Gökyüzünün sisle mi, dumanla mı dolu olduğunu söylemek güç. Oraya buraya renk veren durgun hava ve yanıltıcı bir pembeye dönüştüğü ya da mavide donduğu yerler dışında biraz sarılık içeren bir gri renk, bu mavilik içinde üzerinde başka bir mavi renk gösteren gökyüzü olabilir.

Kesin olmayan dahil, hiçbir şey kesin değil. Bu nedenle sise duman demek doğal çünkü sise benzemiyor. Sis mi, duman mı diye sorduğumuzda da karar vermek olanaksız. Hava ısısı da kuşkuya katkıda bulunuyor. Hava sıcak, soğuk ya da ikisinin arası değil ama sanki sıcaklıkla ilgisi olmayan unsurlardan oluşuyor. Aslında gözlerde soğukluk hissi yaratan sis, dokunnunca sıcak geliyor –sanki görmek ve dokunmak aynı algılama yeteneğinin farklı iki yönü.

Gerçek dumanın bir gösterip bir göstermediği, ağaçların çevresi ve evlerin köşesi ve gerçek sis çökünce buralarda oluşan bulanık çizgiler ve köşeler her zaman bulunmaz. Sanki her şey açık olmayan, kendi günlük gölgesine her yönde yansımaktadır. Bunun gölge olduğunu açıklayacak ve görünür bir şeyin olduğunu kanıtlayacak bir ışık kaynağı ve kaynağın yansıtıldığı özel bir yer yoktur.

Aslında görünür değildi; nerden bakılırsa bakılsın ortaya çıkmak üzere olan ama sanki görünmekten çekinen bir şey gibiydi.

Ve hangi duygu vardı? Hep ortaya çıkmak üzere olan ama hep yerinde kalan, hiç ortaya çıkmayan gerçeğe ait ikilik gibi kesin ve yararsız bir aydınlanmanın anlaşılabilmesi için gereken hissetmenin olanaksızlığı, zihinde parçalara ayrılmış olan kalp, karmaşık duygular, uyuşukluk halinde bilinçli bir var olma, işitmeye benzeyen bir yeteneğin –ama ruhta– artması.

Zihin tarafından anımsanan uyuma arzusu bile azaldı çünkü yalnızca esnemek bile çok çaba gerektiriyor gibi. Bakmamak bile gözü acıtır ve ruhun tam ve renksiz feragatinde bile yalnızca dış, uzak sesler olanaksız dünyadan geriye kalanı oluşturur.

Ah, başka bir dünya, diğer şeyler, onları hissetmek için diğer ruh, bu ruhu bilecek olan başka bir zihin! Herhangi bir şey, hatta sıkıntı bile olabilir –ruhun ve şeylerin bu genel, bu mavimsi bulanıklığı, her şeyin çaresiz sonsuzluğu dışında her şey olabilir.

386

Beraber ve ayrı olarak ormanın keskin virajlı yollarında yürüdük. Bize yabancı olan adımlarımız birleşti çünkü engebeli zemine yayılan sarı ve yarı yeşil yaprakların çatırdayan yumuşaklığı üzerinde beraberce yürüdüler ama aynı zamanda ayrılarak da yürüdük çünkü aynı titreşimde olan toprak üstünde birlikte yürüyenler olmadığımız dışında ortak yönleri olmayan iki zihindik.

Sonbahar başladı bile ve ayaklarımızın altındaki yaprakların sesini rüzgârın sert sesiyle, sürekli düşen diğer yaprakların sesiyle birlikte nerede yürüyorsak ve yürüdüysek, orada duyabiliyoruz. Diğer manzaraları kapatan ormanın görüntüsünden başka bir manzara yok ama tek yaşamı can çekişen toprak üzerinde ayrı ve beraberce yürümek olan bizim gibiler için yeterli yer var. Sembolik ve gerçek ormanda, tüm sonbaharlar olan bir sonbaharda, günün sonu ya da o günün sonu veya herhangi bir günün sonu ya da bütün günlerin sonu gelmişti diye düşünüyorum.

Hangi evleri, görevleri ve aşkları arkada bıraktığımızı bile söyleyemeyiz. O anda unuttuğumuzla bilmediğimiz arasındaki yaya yolculardan, vazgeçilmiş bir ideali atsız olarak savunan şövalyelerden başkası değildik. Çiğnenen yaprakların düzenli sesleriyle ve kararsız rüzgârın sert sesiyle birlikte yola çıkmamızın ya da dönüşümüzün nedenini bu açıklıyordu çünkü

yolu bilmememiz nedeniyle geldiğimizin mi gittiğimizin mi farkında değildik. Ve her zaman, görmediğimiz, etrafımızda nereye düştüğünü bilmediğimiz yaprakların hüzünlü sesleri, uyuması için ormana ninni söylüyordu.

Birbirimize dikkat etmesek de ikimiz de yalnız başına devam etmeyecektik. Her ikimiz de arkadaşlığımızı hissettiğimiz uyku içinde tuttuk. Beraberce attığımız adımların sesi, her ikimizin de diğeri olmadan düşünebilmemizi sağladı. Oysa tek başına olsak adımlarımız diğerini akla getirirdi. Sanki kendisi de sahteymiş ya da tükenmek üzereymiş gibi, orman sahte düzlüklerden ibaretti ama ne o ne de sahtelik tükenecekti. Beraberce adım atmayı sürdürdük ve üstünde yürüdüğümüz yaprak sesleri arasında, her şey olan, evren olan ormanda düşen yaprakların hafif seslerini işittik.

Biz kimdik? İki kişi miydik, bir kişinin iki hali mi? Bilmiyorduk ve sormadık. Bir yerlerde bulanık bir güneş olmalıydı çünkü ormana gece çökmemişti. Belirsiz bir amaç olmalıydı çünkü yürüyorduk. Bir ya da daha fazla dünya var olmalıydı çünkü orman vardı ama bu bize, ölü yapraklar üzerinde beraberce sürekli yürüyen iki kişiye, düşen yaprakların anonim ve olanaksız dinleyicilerine yabancıydı veya yabancı olabilirdi. Başka bir şey değil. Gizemli rüzgârın bir kaba, bir yumuşak mırıltısı, düşmeyen yaprakların bir alçalan bir yükselen hışırtısı, yok olan bir kalıntı, kuşku, amaç, hiç olmayan bir yanılsama –orman, yürüyen iki kişi ve ben, ben, hangisi, ikisi mi, hiçbirisi mi olduğundan emin olmayan. Sonbahar ve orman, her zaman sert ve düzensiz olan rüzgâr, her zaman düşen ya da düşmüş olan yapraklar dışında hiç olmayanın trajedisini sonunu görmeden seyrettim. Ve her zaman, sanki orada güneş ve gün olmuş gibi, ormanın şamatacı sessizliğinde insan açıkça –olmayan yeri– görebilir.

387

Sanırım ben çökmüş diye nitelendirilenlerdenim; ruhu, alışılmadık kelimelerde, endişeli ve ustalıklı bir ruhu canlandıran

yapay bir tuhaflığın hüzünlü ışıltıları tarafından dışsal olarak tanımlananlardanım. Evet, sanırım ben buyum. Ve ben saçmalığım. Bu nedenle, klasik bir yazar ruhuyla, benim yedek ruhumun dekoratif duygularını en azından anlamlı bir matematiğin içine yerleştirmeye çalışıyorum. Yazılı düşüncelerimin belirli bir noktasında, dikkatimin merkezinin nerede olduğunu artık bilemem –ya dağınık duygularla esrarengiz nakışlar ya da tanımlama eylemini tanımlamaya çalışırken beni içine alan, beni içine alırken dikkatimi dağıtıp başka şeyler görmeme neden olan kelimeler gibi tanımlamaya çalışırım. Fikir, imge ve kelimelerin berrak ve serbest çağrışımlarıyla, gerçekten ne hissettiğim kadar, düşlediğim hislerimi de söylerim ve ruhumun önerileriyle ruhumdan yere düşen imgelerden oluşan meyveler arasındaki farkı söyleyemem. Öylesine bir cümledeki ahenksiz bir kelimenin veya ritmin sesinin beni zaten belirsiz olan bir noktadan, biriktirdiğim duygulardan uzaklaştırıp uzaklaştırmadığını, dikkatimizi dağıtmak için planlanan uzun yolculuklar gibi, beni düşünmekten ve konuşmaktan alıkoyup koymadığını da bilemem. Ve ben bile anlatırken bende bir yararsızlık, başarısızlık ve acı duygusu yaratan tüm bunlar bana yalnızca altın rengi kanatlar verir. İmgeler hakkında konuşmaya başladığımda, bunların az kullanılması gerektiğini anlatmaya çalışsam da, içimde imgeler doğar. Hissetmediğim bir şeyi reddetmek için ayağa kalkar kalkmaz, o şeyi hissetmeye başlıyorum ve reddetme hissim bile süslü bir duyguya dönüşüyor. İnancımı, çabalarım içinde kaybederek kendimi rüzgâra bırakmak istediğim anda, sessiz bir cümle ya da ciddi, tutarlı bir sıfat, gün ışığı gibi, aniden uyuklayarak yazdığım önümdeki sayfayı açıkça görmeme neden oluyor ve mürekkebimle yazılan harfler sihirli işaretlerin garip bir haritasına dönüşüyor. Kendimi, bir kalem gibi yan tarafa koyuyorum, kendimi umursamazca arkama yaslanmanın salınan pelerinine sarıyorum. Uzaktayım, arada kaldım ve itaatkârım, uzak yataklarda gerçek bir biçimde düşlenen aynı morumsu denizler arasındaki muhteşem adaların görüş alanında boğulmaya mahkûm bir kazazede gibiyim.

388

Duyularımızın algısını tamamen edebi yapalım ve ortaya çıkma alçakgönüllüğünde, duygularımızı akıcı ve parlak kelimelerle heykellere dönüşebilecek görünür bir maddeye çevirelim.

389

"Kayıtsızlıkların yaratıcısı," bugün ruhumu tanımlamak için istediğim cümle. Yaşam aktivitemin, her şeyin üstünde, kendilerini daha fazla hissedebilmeleri ve beraber davranışın dinamik yasasına daha az uymaları için diğerlerini eğitmekten oluşmasını isterim. İnsanları, onlara sıradanlığın ve bayağılığın bulaşmasını önleyecek bu ruhsal antiseptik içinde eğitmek, istediğim iç disiplin pedagogu olmak için en yüce arzumdur. Eğer tüm bunları okuyanlar –tabii ki konu gereği yavaş bir hızla– başkalarının fikirleri, hatta bakışları karşısında tamamen duyarsız olmayı öğrenirlerse, yaşamımın skolastik durgunluğunun süsü için bu yeter.

Eylem yapma beceriksizliğim bende her zaman metafizik bir hastalıktan kaynaklanan bir rahatsızlık yarattı. Bir davranışımın her zaman dış dünyada bir rahatsızlığa, bir tepkiye neden olduğunu hissettim. Yapabileceğim herhangi bir hareketin yıldızları ve gökyüzünü yerinden oynatacağı izlenimine kapıldım. Ve böylece, en ufak bir hareketimin metafiziksel karşılığını çok erken öğrendim. Tüm eylemler karşısında aşkın bir dürüstlük tavrı geliştirdim ve o zamandan beri, bu tavır bilincime iyice yerleşerek somut dünyayla yoğun ilişkiler kurmamı engelledi.

390

Batıl inanç sahibi olmak, mükemmelliğe ulaşınca, hâlâ üstün olan bir adamı ayıran sanatlardan biri.

391

İzlemek ve düşünmek için tembel hareketler yapmaya başladığımdan bu yana, insanların yaşamda gerçekten önemli ya

da yararlı olan herhangi bir şey hakkındaki gerçeği bilmediklerini ve bu konuda aynı fikirde olmadıklarını fark ettim. En doğru bilim, kendi yasa ve kuralları içinde yaşayan matematiktir. Evet, uygulandığında diğer bilimleri açıklar ama açıkladığı yalnızca onların ne keşfettiğidir –keşfe yardımcı olamaz. Diğer bilimlerde, kesin olarak kabul edilen veriler yaşamın yüce amaçları için önemli değildir. Fizik, demirin genişleme katsayısını bilir ama dünyanın kompozisyonunun gerçek mekanizmasını bilmez. Bilmek istediğimiz konularda daha çok ilerledikçe, bildiklerimiz de o kadar azalır. Metafizik üstün bir yol gösterici gibidir çünkü tek başına nihai gerçekle ve yaşamın üstün amaçlarıyla ilgilenir ama bilimsel bir kuram bile değildir, bazı ellerin bunlarla garip evler inşa ettiği, harcı olmayan bir tuğla yığınıdır.

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki tek farkın, kendilerini kandırma ve yaşadıkları hayat konusunda cahil kalma biçimi olduğunu fark ettim. Hayvan ne yaptıklarını bilmez: doğar, büyür, yaşar ve düşünmeden, akıl yürütmeden, gerçek bir geleceği olmadan ölür. Kaç kişi hayvandan farklı yaşıyor? Biz de uyuruz, farklı olan rüyalarımız, bunların derecesi ve kalitesidir. Belki ölüm bizi uyandıracak ama inanç (inanmak, sahip olmaktır), umut (umut etmek elde etmektir) ya da yardım etmek (vermek, almaktır) dışında bundan emin olamayız.

Bu soğuk ve hüzünlü öğleden sonrasında, sanki aynı derecede biteviye bir biçimde dünyanın ilk sayfasından beri yağmur yağarmış gibi, yağmur yağıyor. Yağmur yağıyor ve yağmur sanki onları öne doğru eğer gibi, duygularım aptal bakışlarını, hiçbir şeyi beslemeyen, yıkamayan, neşelendirmeyen suyun aktığı toprağa doğru alçaltıyor. Yağmur yağıyor ve ne olduğunu bilmeyen, harabe olan bir yere çekilerek, duyumsadığı sıcaklıktan ebedi gerçeklik diye tatmin olan bir hayvanın feci ağırlığını hissediyorum, onun düşünceleri ve duygularını aniden düşlüyorum.

392

"Halk" genellikle arkadaş canlısıdır.

Halk hiçbir zaman insancıl değildir. Bu "halk" denenin en büyük özelliği, kendi dar çıkarlarına odaklanması ve diğerlerinin çıkarlarını dikkatle göz ardı etmesidir –olabildiğince.

Halk geleneğini kaybederse, sosyal bağ zayıflar. Sosyal bağ zayıflayınca, halkla onlar gibi olmayan azınlık arasındaki bağ da zayıflar. Halkla azınlık arasındaki bağın zayıflaması sanatın ve gerçek bilimin ölümü, var olan uygarlığın temellerinin sonu demektir.

Var olmak, inkâr etmektir. Yaşayan bugünkü ben, dünkü benin inkârı değil midir? Var olmak kendinle çelişkiye düşmektir. Dün gazetelerde yazanları tekzip eden bugünün haberleri yaşamı çok iyi sembolize eder.

İstemek, elde edememektir. Elde ettiğini isteyen biri, elde edecek güce sahip olana kadar onu istemez. İsteyen, istediğini hiçbir zaman elde edemez çünkü isteme duygusunda kaybolur. Bunlar bana temel ilkeler gibi geliyor.

393

... seçmeden, onlar için yaşadığımız, iğrenç gibi olan amaçlar.

Herkes olmasa da insanların çoğu iğrenç bir hayat yaşar; bütün neşesiyle ve ölüme dair olanlar haricinde üzüntüsüyle iğrenç, çünkü buna *Gizem* karışır.*

Dikkatsizliğimden süzülen, dışarıdan kesilerek gelen dalgalara benzeyen akışkan, dağınık sesler duyuyorum ve sanki bunlar başka bir dünyadan geliyor: sebze gibi doğal olan, piyango bileti gibi sosyal olan şeyleri satanların bağırışları; hızla ilerleyen atlı arabaların ve yük vagonlarının tekerleklerinin gıcırtısı; tekerleklerin dönüşü motorlarından daha fazla ses çıkartan arabalar; bazı pencerelerden silkelenen bir tür örtüler;

* Ya da: "yaşamımız kendini inkâr eder."

bir çocuğun ıslığı; üst kattan gelen kahkaha; bir üst sokaktan geçen tramvayın metalik homurtusu; karşıdaki sokaktan gelen karışık sesler; yüksek ve alçak seslerle sessizliğin karışımı; trafiğin gürültülü duruşları; konuşmaların başlangıçları, ortaları ve sonları –ait olmadığı bir çimenlik parçasından dışarı uzanan bir taş gibi bunları düşünürken, uyuyan ben için hepsi de var.

Sonra ve kiralık odamın duvarları arasından gelirken beraber akan mahalli sesler var: ayak sesleri, bulaşıklar, süpürge, kısa kesilen bir şarkı (Fado mu?),* dün akşamki balkon buluşması, yemek masasından bir şey kaybolduğu için duyulan rahatsızlık, komodinin sol üst tarafında kalan sigarayı isteyen biri –bütün bunlar gerçekler, düş gücümde yeri olmayan, cinsellik içermeyen gerçekler.

Terliklerinin kenarında kırmızı siyah kurdeleler olduğunu düşündüğüm genç hizmetçi kızın adımları çok hafif. Böyle düşündüğüm için ayak sesleri kırmızı ve siyah kurdeleye dönüşüyor. Giderken "Sonra görüşürüz" diye bağıran ailenin erkek çocuğunun yüksek ses çıkartan ayakkabıları; kapatılan kapı sesinin *sonra* ve *görüşürüz* kelimelerini yararak yansıması; dördüncü kattaki dünya sona ermiş gibi oluşan bir ölüm sessizliği; yıkanmak için mutfağa götürülen bulaşıklar; akan su; "Sana bunu söylemedim mi..." ve nehirden gelen sessizlik ıslığı.

Ama ben düş görerek ve sindirerek uyukluyorum. Sinesteziler** arasında zamanın var. Şunu düşünmek olağanüstü: Bu kısa yaşamda ne istediğim şimdi bana sorulsa, bu uzun, yavaş anlardan, bu duygu, düşünce ve eylem yoksunluğundan ve bunu hissetmekten, harcanmış arzuların bu içsel gün batımından daha iyisini düşünemezdim. Herkes olmazsa da insanların çoğunun az veya çok bir bilinçle, öne doğru hareket ederek ya da hareket etmeyerek, kişisel hedeflerini aynı biçimde bırakarak, nihai amaçlar karşısında kayıtsız kalarak, aynı ıslak haya-

* Portekiz'in kelime olarak "kader" anlamına gelen, hüzünlü geleneksel halk müziği formu.

** Bir duyu uyarıldığında başka duyuların da uyarılması durumu.

tı* yaşadıkları daha sonra neredeyse hiç düşünmeden aklıma geldi. Ne zaman güneş altında yatan bir kedi görsem, insanlığı düşünürüm. Ne zaman uyuyan birini görsem, her şeyin uyku hali olduğunu düşünürüm. Ne zaman birisi bana düş gördüğünü söylese düş görmekten başka bir şey yapmadığının farkında olup olmadığını düşünürüm. Sanki bir kapı açılmış gibi sokaktan gelen sesler artıyor ve kapı zili çalıyor.

Önemli bir şey yok, kapı hemen kapandı. Holün sonunda ayak sesleri kesiliyor. Yıkanmış tabakların su ve porselenden sesleri yankılanıyor ... Yoldan geçen bir kamyon apartmanın arka tarafını sarstı ve her şey sona erdiği için düşünmeyi bırakıp ayağa kalkıyorum.

394

Düş gördüğüm biçimde, isteyerek akıl yürütürüm çünkü o da başka tür bir düş görme biçimi.

Ah, iyi günlerin prensi, bir zamanlar senin prensesindim ve anısı beni üzen başka bir aşkla birbirimizi sevdik.

395

Çok nazik ve zarif olan saat bir dua sunağıydı. Buluşmamızın horoskopu kesinlikle yararlı bağlaçlarla yönetiliyordu –duygu farkındalığımıza karışan görür gibi olduğumuz düşlerin belirsiz tözü çok narin ve ipeksi. Hayatın yaşamaya değer olmadığına dair acı düşüncemiz geçen bir yaz gibi sona erdi. Aldatıcı da olsa, artık kendimize ait olduğunu düşleyebileceğimiz bahar yeniden doğdu. İnsanlara aşağılık bir biçimde benzememizle, gölgesiz çiçek tarhlarındaki güllerle ve yaşamın belirsiz melodisiyle birlikte ağaçlar arasındaki su birikintileri de sızlanırken, hiçbirisi sorumlu değildi.

Fark etmenin ya da öngörünün bir yararı yok. Geleceğin tümü bizi saran bir sis ve yarına bir göz atarsak bugünün ta-

* Ya da: "hislenişi / yaşam bilincini"

dını alırız. Benim kaderlerim, karavanın geride bıraktığı palyaçolar. Orada açık yolda bulunandan daha iyi bir ay ışığı; meltemin yarattıkları, anın belirsizliği ve yaprakların titrediğine dair inancımız dışında yaprak kıpırtıları yok. Uzaktaki mor renkler, kısa süreli gölgeler, tamamlanmamış olan düş ve ölümün onu tamamlayabileceği umudunu taşımamak, batmakta olan güneşin ışıkları, tepedeki evde yanan ışık, ıstıraplı gece, bu kitaplar arasında ölümün parfümü, tek başına, dışarıdaki yaşamla, tepenin öbür tarafında yıldızlarla dolu olan engin gecede yeşil kokan ağaçlar... Ve böylece, üzüntülerinizin kendilerine ait ağırbaşlı ve hayırsever bir ittifakları var. Birkaç kelimeniz yolculuğu asil bir biçimde kutsadı. Gerçek gemiler de dahil, dönen gemi yok ve yaşayanların dumanı her şeyi dış çizgilerinden soyundurarak, yalnızca gölgelere ve iskeletlere, anımsanan, uzaktaki Watteau'daki* kapıları arasından görünen şimşir tahtaları arasındaki ürkütücü su birikintilerinin acı sularına ve sıkıntılarına son kez bıraktı. Yalnız senin geleceğin bin yıllar ama yolun dönemeçleri yok ve sen de hiç gelemezsin. Kaçınılmaz zehirler için saklanan kadehler –senin değil, hepimizin yaşamı için ve hatta sokak lambaları, kuytular ve sığınaklar, yalnızca duyduğumuz hafif kanatlar, huzursuz ve düşüncelerimizi boğan gece yavaşça yükseliyor ve endişesinin etrafında koşuyor... Sarı, yeşil-siyah, aşk mavisi: Hepsi ölü, kutsal sütannem de ölü ve bütün gemiler hiç yolculuğa çıkmamış! Benim için dua edin, belki Tanrı vardır çünkü ona benim için dua edeceksiniz. Uzakta parıldayan çeşme, belirsiz yaşam, gecenin çöktüğü köyde hiçbir şeye dönüşen duman, bulanık belleğim, çok uzaktaki nehir... Kendi var oluşlarınızla uzlaşmayan *Belirsiz Tasarımlar*ın hanımı, *Okşayıcı Sözler*in ve *Takdisler*in annesi, bana uykumu bağışlayın, kendimi unutmayı bağışlayın.

* Jean-Antoine Watteau (1684-1721): Fransız ressam. İlk yapıtlarında küçük esnafın ya da askerlerin günlük yaşantısından sahneleri işlerken daha sonraları, özellikle Rubens'in etkisi altında kır eğlencelerini ve şenlikleri resmetmeye yönelmiştir.

396

Son yağmurlar da toprak için gökyüzünü terk ettikten, hava açık ve yer nemli biçimde yansıdıktan sonra, yükseklerdeki mavilikle birlikte geri gelen ve burada aşağıdaki suyun temizliğiyle neşe dolan yaşamın parlak netliği, ruhlarımızda kendi gökyüzünü, kalplerimizde bir tazeliği bıraktı.

Sevsek de sevmesek de zamanın renklerinin ve biçimlerinin köleleriyiz, gökyüzünün ve yeryüzünün uyruklarıyız. Etrafındakileri küçümseyerek kendi içlerine dalanlar bile, hava yağmurlu ve açıkken bunun için farklı yollar kullanırlar. Belki de yalnızca soyut duygularımızın derinlerinde hissedebileceğimiz fark edilmeyen dönüşümler yağmur yağdığı ya da durduğu için oluşur. Onlar hissedilmeden hissedilirler çünkü hissetmediğimiz hava da kendisini hissedilir kılar.

Her birimiz çeşitli, öz çoğalmasıyız. Öyle ki etrafını küçümseyen öz ile bundan acı çeken veya zevk alan öz aynı değildir. Orada var oluşumuzun geniş kolonisinde farklı biçimlerde düşünüp, hisseden birçok insan türü yaşar. Bugün fazla iş olmadığı için anlaşılabilir bir biçimde ara verdiği tam bu anda, bu izlenimleri not alırken, bunları dikkatle yazan benim, şu anda çalışmadığım için memnun olan benim, içerden görünmeyen dışarıdaki gökyüzünü gören benim, tüm bunları düşünen benim, rahatlayan bedenimi ve hâlâ biraz soğuk olan ellerimi hisseden benim. Ve birbirlerini tanımayan bu ruhlara ait tüm dünyamdan, rengârenk ama sıkışık tek bir gölge çıkıyor –benden ödünç aldığı kurutma kâğıdını almaya giderken, Borges'in yüksek masasına sakin, muhasebeci bedenini dayıyorum.

397

Binalar arasında, ışık ve gölge görünümlerinde (ya çok ya da az parlak olarak) gün, şehirde doğuyor. Gün sanki güneşten değil, şehirden fışkırıyor (sanki gün ışığı duvarlardan ve çatılardan yayılıyor) –onlardan fiziksel olarak değil, orada oldukları için.

Bunu görmek ve hissetmek bende büyük umut yaratıyor ama umudun edebi olduğunu fark ediyorum. Sabah, bahar, umut –hepsi de aynı melodik niyetle ve müzikle, benzer bir niyetin anısıyla ruhta birbirine bağlı. Hayır, eğer kendimi, şehri izler gibi izlersem, tek umudum, tüm günler gibi günün bitmesi için olabilir. Akıl şafağı da görür. Güne yerleştirdiğim umut bana ait değildi. Yalnızca geçen zamanda yaşayanlara aitti ve bir an için onların dışsal algılamalarını kendimde somutlaştırmıştım.

Umut mu? Umut edecek neyim var? Gün, bana günden fazlasını vaat etmiyor ve onun belli bir süresinin ve sonunun olduğunu biliyorum. Işık beni sevindiriyor ama geliştirmiyor çünkü aynı kişi olarak yürüyüp gideceğim –birkaç saat daha yaşlanmış, biraz daha mutlu, biraz daha hüzünlü düşüncelere dalmış. Bir şey doğunca, onu doğmuş ya da ölecek bir şey olarak hissedebiliriz. Şimdi güneş ışığı altında şehrin manzarası binalar tarlası gibi– doğal, geniş ve uyumlu ama bunu izlerken, var olduğumu unutabilir miyim? Özünde, şehre ait olan bilincim, kendime ait olan bilincim.

Çocukken, sabah oluşunu bugünkü gibi izleyip görmediğimi birden anımsadım. O zamanlar, gün, benim için değil yaşam için doğardı çünkü o zamanlar, ben (Bilinçsiz olduğum için) yaşamadım. Günün doğduğunu görür, mutlu olurdum. Bugün de günün doğuşunu görüyorum, kendimi mutlu hissediyorum ve mutsuz oluyorum. O çocuk hâlâ orada ama sessiz. O zaman nasıl gördüğümü görebiliyorum ama gözlerimin arkasından, gören beni görüyorum ve bu da güneşi karartmak, yeşil ağaçları yaşlandırmak, çiçekleri açmadan soldurmak için yeterli. Evet, bir zamanlar buraya aittim ama bugün, ne kadar yeni olursa olsun, her manzara karşısında bir yabancı, misafir, sürgün, gördüklerim ve işittiklerim için bir ziyaretçi, kendimden yaşlı biri olarak duruyorum.

Hiç görmediklerim, göremeyeceklerim de dahil olmak üzere, her şeyi gördüm. Geleceğin manzaralarının anıları bile kanımda akıyor ve tekrar görmem gerekenlere dair endişem monotonlaştı bile.

Ve pervaza dayanarak günün keyfini çıkartıyorum, şehrin renkli kütlesini seyrediyorum ve ruhumu tek bir düşünce dolduruyor: Ölmeyi, yok olmayı, bu ya da başka bir şehir üzerinde parlayan ışıkları hiç görmemeyi, artık düşünmemeyi, artık hissetmemeyi, zamanın ve güneşin yürüyüşünü arkamda bir paket kâğıdı bırakmayı, büyük bir yatakta, var olmanın istemsiz çabasını ağır bir giysi gibi üstümden çıkartmayı derin bir biçimde düşünüyorum.

398

Benim gibiler için hiçbir maddi koşulun elverişli olmayacağından, hiçbir durumdan elverişli bir sonuç çıkmayacağından içgüdüsel olarak eminim. Eğer yaşamdan çekilmek için iyi nedenlerim varsa bu da başka bir neden. Sıradan bir kişide başarıyı kaçınılmaz kılan olaylar akışı, bende beklenmedik, ters bir etki yaratıyor.

Bu gözlem, bende bazen kutsal bir düşmanlığa ait acılı bir duyguya neden oluyor. Yaşamımı oluşturan felaketler serisi düşünülünce, olaylar sanki bilinçli bir düzenlemeyle bana karşı gelişiyor diye açıklanabilir.

Böylece, fazla çaba göstermiyorum. Şans gelebilirse gelsin. Biliyorum ki ne kadar çaba gösterirsem göstereyim başkalarının elde ettiklerine ulaşamayacağım. Bu nedenle fazla bir şey beklemeden işi şansa bıraktım. Ne bekleyebilirim ki?

Stoacılığım organik bir gereklilik. Kendimi yaşama karşı korumalıyım. Stoacılık, Epikürcülüğün katı bir biçimi olduğu için, talihsizliğimle eğlenmeye çalışıyorum. Bunu ne kadar başarabildiğimi bilmiyorum. Herhangi bir şeyi ne kadar başarabildiğimi bilmiyorum. Herhangi bir şey ne kadar başarılabilir, onu da bilmiyorum...

Başka birinin çabasıyla değil de kaçınılmaz koşullar nedeniyle başarılı olduğu bir yerde, ne çabayla ne de koşullar nedeniyle, ben hiç başaramadım ve başaramayacağım.

Ruhsal olarak açıklarsak, kısa bir kış gününde doğmuşum. Gece varlığıma erken inmiş. Yaşamımı ancak düş kırıklıkları ve hüzünle yaşayabilirim.

Bunların hiçbiri gerçek Stoacılık değil. Benim ıstırabımın soylu olması yalnızca lafta. Hasta bir hizmetçi gibi şikâyet ediyorum. Bir ev kadını gibi yıpranıyorum. Yaşamım tamamen amaçsız ve hüzünlü.

399

Yaşamdan istediğim, Diyojen'in İskender'den istediği; gölge etme. İstediğim şeyler vardı ama onları isteme sebeplerim kabullenilmedi. Bulduklarımı gerçek yaşamda bulabilsem daha iyi olurdu. Düş kurmak...

Dışarıda yürürken, eve dönünce anımsayamadığım mükemmel cümleler kuruyorum. Bu cümlelerin tarif edilemez şiiri tamamen kendilerine mi ait (ve unuttuğum), yoksa kısmen zaten olmadıkları şeye mi ait, emin değilim.

•

Sıklıkla, nedenini bilmeden, her şey için tereddüt ediyorum. İki nokta arasındaki en uzun yolu sıklıkla arıyorum –benim düz çizgim olarak, bunu zihnimde ideal düz çizgi biçiminde düşünerek. Aktif yaşam becerim hiç olmadı. Her zaman, hiç kimsenin atmadığı yanlış adımları attım. Başkaları için doğal olanları elde etmek amacıyla her zaman çok çaba sarf ettim. Başkalarının neredeyse istemeden elde ettiklerini, her zaman elde etmek istedim. Benimle yaşam arasında her zaman, görerek ya da dokunarak algılayamadığım mat cam tabakaları oldu. Ne o hayatı, ne o boyutu yaşadım. Olmak istediğimin gündüz düşüydüm ve düşüm irademde başladı; amaçlarım, her zaman hiç olmadıklarımın ilk kurmacalarıydı.

Duyarlılığım mı zekâm için fazlaydı, yoksa zekâm mı duyarlılığım için fazlaydı, bunu bilemedim. Birincisi için mi,

ikincisi için mi yoksa ikisi birden için mi ya da üçüncü bir şey için mi bilmiyorum ama hep geç kaldım.

•

İdeal için düş görenler [?] –sosyalistler, özgeciler, her tip hümanistler– midemi bulandırıyorlar. Onlar idealleri olmayan idealistler, düşünceleri olmayan düşünürler. Yaşamın yüzeyinden etkilenirler çünkü kaderleri su yüzeyindeki pisliği sevmektir ve bunun güzel olduğunu zannederler çünkü deniz kabukları da suda yüzer.

400

Gözleri kapalı olmak, pahalı bir sigara içmek –zenginlik işte bu.

Bir kişinin gençlikte yaşadığı bir yeri yeniden ziyaret etmesi gibi, ucuz bir sigara içtiğim zamana kalbimle ve ruhumla oraya dönebilirim. Dumanın hafif kokusuyla, tüm geçmişim bana geri döner.

Başka zamanlarda, bu bir şekerleme olur. Ufak bir çikolata parçası anılarımı fazlasıyla canlandırarak sinirlerimi yıpratabilir. Çocukluk! Dişlerim, koyu ve yumuşak kütleye geçtikçe, alçakgönüllü neşelerimi, oyuncak askerlerimin mutlu arkadaşları ya da at olarak kullandığım sopayla mükemmel uyum içindeki bir şövalye olarak çiğneyip yutarım. Gözlerim yaşarır ve çikolatanın tadı yanında, giden mutluluğumun, kayıp çocukluğumun da tadını alırım ve hüznümün tadını şehvetle çıkartırım.

Ne kadar basit olsa da tat almanın töreni diğerleri kadar ciddidir.

Ama geçmişimi en sinsi ve ruhsal biçimde kuran şey sigara dumanıdır. Tat alma farkındalığıma şöyle bir dokunduğu için bir tür yer değiştirme yoluyla öldüğüm anları daha genel bir anlamda tetikliyor. O anları daha uzakta bugün, beni sardıklarında daha dumanlı, onları içerdiğimde daha ebedi yapıyor. Mentollü bir sigara ya da ucuz bir puro bazı anlarımı

tatlı bir yumuşaklıkla sarıyor. Hangi kurnazca ustalıkla –tat ile kokuyu birleştirerek– yorgun ve haşarı uzaklıklarıyla, çok fazla 18. yüzyıl olan, tamir edilemez kayboluşlarında çok fazla Ortaçağ olan, ölü sahne dekorlarını yeniden yarattım ve onları geçmişin renkleriyle yeniden donattım!

401

Rezilliği görkemliliğe yükselterek, kendim için bir acı ve yok olma debdebesi yarattım. Acımdan bir şiir çıkartmadım ama onu bir kortej yapmak için kullandım. Ve kendime baktığım pencereden, koyu kırmızı gün batımlarında, hüzünlerimin ufacık alacakaranlıklarını bir neden olmadan hayranlıkla düşünürken, var olmak yönündeki iç yetersizliğimin tehlikeleri, yükleri ve başarısızlıkları amaçsızlığımın törenlerinde yürüdüler. İçimdeki hiç ölmeyen çocuk, kendim için hazırladığım sirki izliyor ve heyecanla el sallıyor. Yalnızca sirkte var olan palyaçolara gülüyor. Sanki yaşam onlarmış gibi numara yapanlara ve akrobatlara gözünü dikmiş. Ve böylece, insan ruhunun tüm beklenen ıstırabı patlamak üzere. Tanrı'nın vazgeçtiği kalbin tamir edilemez çaresizliği, neşesiz ama memnun olarak çirkin ve yıpranmış duvar kâğıdıyla kaplı odamın dört duvarı arasında masum bir çocuk uykusu uyuyor.

Sokaklarda ama hüznümün arasından yürüdüm. Yan taraflarda sıralanan binaların hepsi ruhumu saran anlayışsızlık, ... adımlarım kaldırımda saçma bir matem çanı, geceleyin korkutan bir ses, bir makbuz ya da mezarla sonlanma gibi yankılanıyor.

Kendimden geriye doğru adım atarak, kendimin bir kuyu dibi olduğumu görüyorum.

Hiç ben olmadığım kişi öldü. Tanrı, kim olmam gerektiğini unutmuş. Ben boş bir arayım.

Eğer müzisyen olsaydım, kendi cenaze marşımı yazardım ve haklı olurdum!

402

Bir taş veya toz parçası olarak yeniden dünyaya gelmek –ruhum, bu arzuyla ağlıyor.

Her şeyden aldığım tat kayboluyor, her şeyi bulma konusunda aldığım tat da buna dahil.

403

Kendime verebileceğim bir anlam yok... Yaşam bana yük oluyor... Herhangi bir duygu benim için çok fazla... Kalbimi yalnızca Tanrı biliyor... Özlemimi büyütmek için geçmişime ait hangi kortejler anımsanmayan harikaların sıkıntısına neden oldu? Ve hangi saçaklar? Hangi yıldız silsileleri? Hangi zambaklar? Hangi flamalar? Hangi lekeli pencereler?

Gizemin hangi yolu, bu dünyanın sızan sularını, servi ve şimşir ağaçlarını canlı olarak anımsayan ve geçit törenleri için vazgeçişin meyveleri dışında saçak altları bulamayan en iyi fantezilerimiz tarafından izleniyor?

•

Kaleydoskop

Konuşma... Fazla oldun... Eğer seni görmeseydim... Ne zaman gurur duyduğum bir anım olacaksın? Bu gerçekleşene dek kaç kadın olacaksın? Seni gördüğüme sanmama sahip olmam kimsenin kullanmadığı eski bir köprü... Evet, bu yaşam. Diğerleri küreklerini bıraktılar... Taraftarlar disipline uymadılar... Şövalyeler sabaha karşı mızrak sesleri arasında ayrıldılar... Şatolarınız edilgen bir biçimde boşalmayı bekliyor... Zirvedeki sıralı ağaçları hiçbir rüzgâr terk etmedi... Yararsız sundurmalar, saklı gümüş eşyalar, kehanet belirtileri –bütün bunlar eski tapınaklarda yenilmiş alacakaranlıklara ait (şu anki buluşmamıza ait değil) çünkü ıhlamur ağaçlarının, parmaklarınız ve onların gecikmiş hareketleri dışında gölge vermesi için bir neden yok...

Uzak bölgeler için sayısız nedenler... Vitray krallar tarafından imzalanan anlaşmalar... Dini resimlerdeki zambaklar... Maiyet kimi bekliyor? Kayıp kartal nereye gitti?

404

Pencerede gündüz düşü görürken bir kadının parmakları etrafında çevirdiği kurdele ya da ip gibi dünyayı parmaklarımızın etrafına sarmak...

Her şey sıkıntı duyma çabamıza öyle bir yakındı ki ama bizi acıtmaz.

Aynı anda iki kral olmak ilgi çekerdi; aynı anda ikisine ait bir ruh değil de iki ayrı ruh olarak.

405

Yaşam, birçok insan için, pek fark etmedikleri bir boyun ağrısıdır, bazı mutlu araları olan hüzünlü bir olaydır. Ölü cenazesi bekleyenlerin, uzun, hareketsiz bir gece geçirmek ve bu arada izleme görevlerini yerine getirmek için anlattıkları öykülere benzer. Yaşamı gözyaşları vadisi olarak görmeyi her zaman boş bir bakış açısı saydım. Evet, o bir gözyaşı vadisi ama içinde pek ağlamayız. Heine, büyük trajediler sonrasında yalnızca sümkürürüz der. Bir Yahudi ve evrensel birisi olarak, insanlığın evrensel doğasını anlamıştır.

Eğer bilincinde olsaydık yaşam dayanılmaz olurdu. Neyse ki değiliz. Hayvanlar kadar bilinçsiz, yararsız ve amaçsız yaşıyoruz ve kesin olmasa da hayvanlar ölümü beklemezken, biz ölümü bekliyoruz ama bu beklemede birçok dalgınlık, kafa karışıklığı ve unutma var ve böylece ölümü düşündüğümüzü söylemek zor.

Biz böyle yaşıyoruz ve hayvanlardan üstün olduğumuz tezi sağlam bir temele dayanmıyor. Tamamen dışsal olan konuşma ve yazma yeteneklerimizle, somut bir zekâdan bizi uzaklaştıran soyut bir zekâyla ve olanaksız şeyleri düşleme yeteneğimizle

onlardan farklıyız. Bütün bunlar bizim organik yapımız için önemsiz ayrıntılar. Konuşmanın ve yazmanın nasıl ve neden olduğunu bilmediğimiz en ilkel yaşam dürtümüzle bir ilgisi yok. Soyut zekâmız, yalnızca sistemleri, yarı sistem olan fikirleri incelememize yarıyor ve bu da hayvanların güneş altında yatmasına karşılık geliyor. Olanaksızı düşlemek yalnızca bize ait olmayabilir. Aya bakan kediler gördüm, belki de ona sahip olmak istiyorlardı.

Bütün dünya, tüm yaşam, birey bilinci ile çalışan bilinçsiz unsurlardır. Elektrik akımı aralarından geçen iki gazın suyu oluşturması gibi, yaşam ve dünya iki bilincin –somut ve soyut varlıklarımıza ait– arasından geçince üstün bir bilinçsizlik oluşturur.

Mutlu insan düşünmez çünkü birçoğumuz dolambaçlı yollardan geçerek, organik olmayan sosyal amaçlara ulaşmaya çalışırken, o kişi içgüdüsel olarak organik amacına ulaşır. Mutlu insan hayvana benzer çünkü diğerlerinin zorlukla elde ettiklerine o, kolayca sahip olur. Diğerleri kurmacanın yan yollarından ve puslu dönüş patikalarından eve dönmeye çalışırken o, evin yolunu bilir. Biz sahneden geçen mitler, yararsızca yürüyenler ve gerçek yaşam elbisesi giyen figüranlarken o, bir ağaç gibi kök salar ve manzaranın, böylece güzelliğin bir parçası olur.

*406**

Belli bir duygunun çerçevesinin altını çizmek için kullanmazsam, hayvan mutluluğuna pek inanmam. Mutlu olmak için, mutlu olduğunu bilmek gerekir. Eğer uyandığımızda bunu fark edersek, düş görmeden uyuma nedeniyle ancak mutlu olabiliriz. Mutluluk, mutluluğun dışındadır.

Bilgisiz mutluluk olmaz ama mutluluk bilgisi mutsuzluk getirir çünkü mutlu olduğunuzu bilmek mutlu bir an yaşadı-

* Son iki paragraf arasında aşağıdaki yalıtılmış cümle yer almaktadır: Dolup taşan toprağın parlak anaç gülümsemesi, hermetik ihtişamı yükseklerdeki karanlığın...

ğınızın ama yakında bunu arkada bırakacağınızın farkına varmaktır. Bilmek, her şeyde olduğu gibi mutlulukta da öldürmektir. Öte yandan, bilmemek var olamamaktır.

Yalnız Hegel'in mutlak kavramıyla, kâğıt üzerinde iki şey tek olabildi. Var olmak ve olmamak yaşamın duyularında ve yasalarında birleşmez ve kaynaşmaz. Bir tür ters sentezle birbirlerini dışlarlar.

Ne yapmalı? An, bir nesne gibi yalıtılmalı ve şimdi, mutluluğumuzu hissettiğimiz anda mutlu olmalı, anda hissedilenden başka bir şey düşünmemeli ve her şey dışarıda kalmalı. Düşüncelerinizi duygularımıza hapsedin...

Bu öğleden sonra buna inanıyorum. Yarın sabah inanacağım bu olmayacak çünkü yarın sabah başka birisi olacağım. Yarın ne tür bir inanır olabilirim? Bilmiyorum. Bilmek için orada olmam gerekir. Bugün inandığım ebedi Tanrı bile –bugün veya yarın– benim yarınım hakkında hiçbir şey bilemez çünkü bugün ben, benim, yarın belki o hiç var olmamış olacak.

407

Tanrı, beni çocuk olmam ve öyle kalmam için yarattı ama yaşamın beni hırpalamasına neden izin verdi, oyuncaklarımı elimden alıp teneffüste, gözyaşlarımla ıslanmış mavi okul önlüğümü zayıf ellerimle sıkarken beni neden yalnız bıraktı? Sevgiyle büyütülmem gerekirken, neden bir pislik gibi bir kenara atıldım? Ah, ne zaman sokakta tek başına ağlayan bir çocuk görsem, yorgun kalbimin sarsan dehşeti, bana, çocuğun üzüntüsünden daha fazla üzüntü verir. Duygusal yaşamımın her gözeneğiyle üzülürüm, çocuğun önlüğünü kavrayan benim ellerimdir, ağzım gerçek gözyaşları nedeniyle bükülür, zayıflığım, yalnızlığım... Ve geçip giden yetişkin yaşamından gelen bütün kahkahalar, kalbimin duyarlı dokusuna* sürtülen kibritlerin alevleri gibidir.

* Ya da: "buruşuk / pürüzlü / dış kumaşına"

408

Yumuşak ve hafif bir sesle uzak bir ülke şarkısı söylüyor. Müzik, bilinmeyen kelimeleri tanıdık yapıyor. Ruhun *fado*suna benziyor ama *fado*yla en ufak bir benzerliği yok.

Örtülü kelimeleriyle ve insani ezgisiyle, şarkı, hiç kimsenin bilmediği hepimizin kalbinde olanları söylüyor. Şarkıcı bir uyuşukluk, sokaktaki esriklik içinde şarkı söylüyor ve dinleyicileri görmüyor.

Toplanan kalabalık belirgin bir alay ifadesi olmadan dinliyor. Şarkı herkese ait ve kelimeler bazen bize kayıp bir ırkın oryantal bir sırrını anlatıyor. Şehrin seslerini duysak da onları işitmiyoruz ve arabalar o kadar yakından geçiyorlar ki bir tanesi ceketime sürtüyor ama bunu yalnızca hissediyorum, duymuyorum. Yabancının şarkısında uyuşuk bir yoğunluk var ve içimizde düş olanı ya da bunu başaramayanı yumuşatmaya çalışıyor. Bu sokağa özgü bir olaydı ve polisin köşeden döndüğünü hep beraber fark ettik. Ağır adımlarla yaklaştı, sanki gözüne bir şey çarpmış gibi şemsiye satan çocuğun arkasında bir müddet durdu. O anda şarkıcı sustu. Hiç kimse konuşmadı. Sonra polis müdahale etti.

409

Bir ya da başka nedenle, büroda yalnızdım. Bu aniden olmuştu ama belirsiz bir biçimde bunu hissetmiştim. Bilincimin bir köşesinde, büyük bir rahatlama hissettim, sanki farklı ciğerlerle derin nefesler aldım.

Bu, tesadüflerin bizde uyandıracağı ve devamsızlıkların getirebileceği en garip duygulardan biridir; normal olarak insanlarla ve sesle dolu olan ya da başkasına ait olan bir yerde kendimizi yalnız bulmak. Aniden geniş ve çabasız bir hâkimiyetin ve –daha önce söylediğim gibi– rahatlama ve huzurun mutlak bir mülkiyet hissine kapılırız.

Tamamen yalnız olduğunu hissetmek ne kadar güzel! Kendimiz hakkında yüksek sesle konuşabilmek, izlenilmeden etrafta yürüyebilmek, rahatsız edilmeden düşlere dalarak arka-

ya yaslanabilmek! Her ev açık bir alan oldu, her oda bir çiftlik genişliğinde.

Yakın ama bağımsız bir evrene ait gibi, tanıdık sesler hep garip. Sonunda biz krallarız. Bu, gerçekten olmak istediğimiz şey ve içimizde en halktan olanlar belki de sahte süslerle dolu olanlardan daha fazla arzulular. Bir an için evrenin emeklileriyiz, ihtiyaçları ve endişeleri olmayan düzenli gelir sahipleriyiz.

Ah, merdivenleri tırmanan bu ayak seslerinde, buraya gelen, hoşuma giden yalnızlığımı bozacak olan birisini fark ettim. Varsayımsal imparatorluğum barbarlar tarafından istila edilmek üzere. Ayak sesleri bana kimin geldiğini söylemiyor. Bildiğim birinin ayak seslerine benzemiyor. Ama içgüdüm, merdivenleri tırmanan bu ayak seslerinin hedefinin ben olduğumu söylüyor. Tırmanan kişi aniden gözümde canlanıyor çünkü onu düşünüyorum. Evet, muhasebecilerden biri. Durdu ve kapı açıldı, içeriye girdi. Onu tamamen görüyorum. Girerken "Yalnız mısınız Senyör Suares?" diye soruyor. "Evet, bir süreden beri..." diye cevap veriyorum. Portmantoda asılı eski ceketine bakarken, ceketini çıkartıyor ve "Burada yalnız başına kalmak sıkıcı olmalı Senyör Suares ve yalnızca bu da değil..." diyor. "Kuşkusuz, gerçek bir sıkıntı" diyorum. Eski ceketini giyip masasına doğru giderken "Uyku getirir" diyor. "Kesinlikle" diye gülümseyerek onaylıyorum. Unutulmuş kalemime doğru uzanarak, normal yaşamın isimsiz sağlıklılığına grafik olarak yeniden giriyorum.

410

Bazıları ne zaman fırsat bulsalar aynanın karşısına otururlar. Bizimle konuşurlarken, kendilerine işveyle bakarlar. Bazen, âşıklar arasında olduğu gibi, konuşmanın akışını kaybederler. Beni her zaman severler çünkü bir yetişkin olarak fiziksel görünümümden hoşlanmamam nedeniyle gördüğüm her aynaya arkamı otomatik olarak dönerim. Bu yüzden bana iyi

davranırlar çünkü gösteri için kürsüyü her zaman onlara bırakan iyi bir dinleyici olduğumu içgüdüsel olarak fark ederler.

Bir grup olarak çok fena değillerdir. Birey olarak bazıları iyi, bazıları kötüdür. Ortalama bir davranış bekleyen bir gözlemci tarafından beklenmeyecek olan nazik ve cömert duygulara, normal bir insanın pek düşünemeyeceği adi ve basit yaklaşımlara sahiptirler. Acıklı, kıskanç, hayalci –bu nitelemeler onları tanımlar ve aynı kelimeler bu orta sınıfın, bu çamura bir süre bulanan değerli insanların çalışmasına sızan özelliklerini de tanımlar. (Bu, Fialho'nun yazılarındaki aleni kıskançlığın, yaygın kabalığın ve şıklığın iğrenç yokluğunun varlığını açıklar.)

Bazıları şakacı, başkaları yalnızca şakadan ibaret, diğerleri de zaten yok. Şaka kahvehanesi orada olmayanlar hakkında yapılan şakalar ve orada olanlara sataşmalar olarak ikiye bölünebilir. Bu tür şakacılık, başka her yerde kabalık olarak bilinir. Bir insanın kıt akıllı olduğu en iyi biçimde, diğer insanlara zarar vermeden şaka yapamamasıyla kanıtlanır.

Geldim, gördüm ve diğer insanlara benzemez bir biçimde yendim çünkü zaferim görmekten ibaret. Onların alt tabaka sosyal guruplardan farklı olmadıklarını gördüm: Oda kiraladığım evde, kahvehanenin bana gösterdiği sefil bir ruh buldum ama Tanrı'ya şükürler olsun, Paris'te zirveye çıkma yanılsaması bende yok. Düş fantezilerinde, ev sahibim, Lizbon'un yeni bölümlerini hayal ediyor ama yurtdışına çıkma efsanesinden çekiniyor. Ben de onu dinlerken etkileniyorum.

İnsan iradesinin mezarında geçirdiğim o zamandan beri, sıkıntıdan patlamamak için birkaç gülünç şaka anımsıyorum.

Mezarlığa doğru gidiyorlar ve sanki geçmişleri kahvehanede kalmış çünkü artık ondan hiç bahsetmiyorlar.

... ve gelecek nesiller onları hiç bilmeyecek, sözel savaşlarında kazandıkları flamaların çürük yığınları altında sonsuza dek gizli kalacaklar.

411

Gurur, bizim büyüklüğümüzün duygusal kesinliği. Kendini beğenmişlik de başkalarının bu büyüklüğü gördüğüne ya da bize yüklediğine dair duygusal kesinlik. Bu iki duygu birbiriyle kesişmeyebilir ya da zıt olmayabilir. Farklı ama uyumludurlar.

Kendini beğenmişlikle beraber olmadan, tek başına gurur, kendisini ürkek bir davranışta gösterir. Büyük olduğunu ama başkalarının bunu fark etmediğini düşünen kişi, kendi fikrini başkalarının fikirleriyle karşılaştırmaktan korkar.

Gururla beraber olmadan, tek başına kendini beğenmişlik (nadirdir ama olabilir) kendisini küstahça ortaya koyar. Başkalarının kendisini beğendiğini düşünen kişi onlardan korkmaz. Fiziksel ve ahlaki cesaret kendini beğenmişlik olmadan da var olabilir ama küstahlık var olamaz. Küstahlık derken öncelik kullanmak için gereken cesaretten bahsediyorum. Küstahlık, fiziksel ve ahlaki cesaret olmadan da var olabilir çünkü bu karakter özellikleri farklı yapıdadır.

412

Istırap Molası

Gurur bile benim için teselli değil. Böbürlenecek bir şey bile yapmış olsam utanılacak daha çok şeyim olurdu!

Yaşamımı yatarak harcadım. Düşlerimde bile kalkmaya çabalamadım, herhangi bir çaba için kapasitem yok.

Metafizik sistemlerin ve psikolojik açıklamaların kurucuları hâlâ acı çekmenin ilk aşamasındalar. Sistemleştirmek ve açıklamak yapı kurmanın dışında nedir? Ve bütün bunlar –düzenlemek, sıralamak, organize etmek– başarıya ulaşma çabasından başka nedir? Ve bu ne acınası bir yaşamdır!

Hayır, ben kötümser değilim. Acılarını evrensel bir ilkeye aktarabilenler mutlu insanlardır. Dünyanın kederli ya da zalimce olup olmadığını bilmiyorum, umurumda da değil çünkü başkalarının acılarına karşı kayıtsızım. Ağlamadıkları ya

da sızlanmadıkları sürece, bunu sıkıcı ve nahoş bulurum, acılarına omuz bile silkmem. Onlar için duyduğum küçümsemenin derinliği budur.

Yaşamı yarı aydınlık, yarı karanlık olarak düşünmeyi severim. Kötümser değilim. Yaşamın dehşeti için şikâyet etmem. Kendi yaşamımın dehşeti için şikâyet ederim. Tek endişelendiğim şey, var olup acı çekerken, acı çekme duygusundan kurtulmayı bile düşleyemeyeceğim gerçeğidir.

Mutlu biçimde düş görenler kötümserlerdir. Dünyayı kendi isteklerine göre şekillendirirler ve böylece hep evde olduklarını hissederler. Beni en çok üzen dünyanın mutlu ve koşuşturan kalabalığı ile kendi somurtkan, yorgun sessizliğim arasındaki uyumsuzluktur.

Bunu yaşayanlar için, tüm üzüntüleri, korkuları ve sarsıntılarıyla yaşam, eski bir araba içindeki iyi bir arkadaşla yapılan (hoşa giden) yolculuk gibi iyi ve mutlu bir şey olmalı.

Acılarımı bir *Büyüklük* işareti olarak bile kabul edebilirim. Öyle olup olmadığını bilmiyorum ama önemsiz şeylerden de acı çekebilirim ve basit şeyler de canımı yakabilir; öyle ki bu hipotez –eğer bununla eğlenmeye cesaret edersem– benim dâhi olabileceğim hipotezi karşısında bir hakaret olur.

Güzel gün batımının ihtişamı güzelliğiyle beni hüzünlendirdi. Bu manzaraya bakarken hep şöyle düşünürüm: Mutlu bir adamın bunu seyretmesi nasıl bir heyecandır!

Ve bu kitap bir sızlanmadır. Bittiğinde, Portekiz'in en hüzünlü kitabı olarak *Alone** adlı kitabın yerine geçecek.

Benin acımın yanında tüm diğer acılar gerçekdışı ya da önemsiz gibi görünüyor. Diğerleri, mutlu olanların ya da yaşarken şikâyet edenlerin acılarıdır. Benim acılarım, kendisini tutuklu kalmış bulan ve yaşamdan kopan bir kişinin acıları...

* *Yalnız*: Portekizli şair António Nobre'nin (1867-1900) hüzün yoğunluklu şiirlerinden oluşan ve edebiyat çevrelerinde "o güne kadar yayımlanmış en hüzünlü Portekizce kitap" olarak tanımlanan, yayımladığı tek kitabı (özgün adı: *Só*).

Benimle yaşam arasında...

Ve böylece ıstıraba neden olan her şeyi görürüm ve neşe getiren hiçbir şeyi hissetmem. Ve acı çekmenin hissedilmekten çok görüldüğünü fark ettim. Öte yandan mutluluk görülmekten çok hissedilir. Bir kişi eğer görmez ya da düşünmezse mistikler, bohemler ve serseriler gibi, belli bir ferahlığa ulaşır. Acı bir insanın evine düşünce kapısından ve gözlem penceresinden girer.

413

Her düş anının geçici hevesine göre evreni dikkatsizce söküp yeniden yapılandırarak düşlerde ve düşler için yaşayalım. Bunu yaparken, bunun yararsızlığının ve bunu yapmanın bilinçli bir biçimde bilincinde olalım. Yaşamı bedenimizin her gözeneğiyle göz ardı edelim, tüm duyularımızla gerçeklikten uzaklaşalım ve bütün kalbimizle aşktan vazgeçelim. Çeşmeye taşıdığımız testileri yararsız kumla dolduralım ve boşaltalım; öyle ki nihai bir amaçsızlıkla tekrar doldurup, tekrar boşaltalım.

Biter bitmez iyice itina göstererek bozmak için çelenkler yapalım.

Üstünde resim yapacağımız bir tuval olmadan renkleri bir palet üstünde karıştıralım. Keskimiz olmadan ve biz heykeltıraş değilken yontmak için taş sipariş edelim. Her şeyi saçmalaştıralım ve tüm verimsiz saatlerimizi saf yararsızlıklara dönüştürelim. Yaşama bilincimizle saklambaç oynayalım.

Dudaklarımızda neşeli ve inançsız bir gülümsemeyle Tanrı'dan* var olduğumuzu dinlemek isteyelim. Zamanın dünyayı resmettiğini seyredelim ve resmi yalnız sahte değil, aynı zamanda boş da bulalım.

Birbirleriyle çelişen cümlelerle düşünelim, ses olmayan seslerle, renk olmayan renklerle yüksek sesle konuşalım. Bilinçli olmadığımızın bilincinde olduğumuzu ve bizim biz olmadığımız onaylayalım –ve bu olanaksızdır. Bunu, her şeyin kendi kutsal, ters yönlü boyutundaki gizli, çelişkili bir anlam

* Ya da: "vakitlerden"

yoluyla açıklayalım ve bu açıklamaya çok inanmayalım ki vazgeçmek zorunda kalmayalım...

Konuşmaya ait tüm düşlerimizi umutsuz bir sessizlikle yontalım. Tüm eylem düşüncelerimizi uyuşukluk içinde zayıflatalım.

Ve tüm bunların üstünde, yaşama korkusu, mavi ve pürüzsüz bir gökyüzü gibi uzakta süzülecek.*

414

Ama düşlediğimiz manzaralar, yalnızca gördüğümüz manzaraların gölgeleri ve onların düşünü görme sıkıntısı, dünyaya bakma sıkıntısına yakın büyüklükte.

415

Soyut şekiller, somut olanlardan daha gerçek ve derin.

Düş dünyam, her zaman benim için tek gerçek dünya oldu. Hiçbir zaman yarattığım karakterler kadar gerçek, canlı ve kanlı aşklarım ve yaşamım olmadı. Nasıl bir delilik! Onları özlüyorum çünkü tüm aşklar gibi, bunlar da gelip geçici...

416

Bazen, *Düş* görmemin seçkin akşamlarındaki iç konuşmalarımda, alacakaranlıktaki sanal oturma odalarında yorgun konuşmalar sürdürürken, konuşmanın uyuştuğu bir anda, kendimi, başkalarından çok kendimle konuşurken bulurum ve bilimsel çağımızı anlama arzusunun neden yapay ve organik olmayan şeylere kadar geliştirilmediğini düşünürüm. En gevşek biçimde düşündüğüm sorulardan biri de insan ve insan altı yaratıkların alışılmış psikolojik araştırmaları yanında resimlerde ve halılarda var olan yapay varlıkların (kesinlikle bir psikolojileri vardır) psikolojilerini neden araştırmadığımızdır. Gerçekliği yalnızca organik alanla kısıtlı tutmak ve ruh fikrini

* Ya da: "Ve yaşamanın dehşeti tüm bunların üzerinde uzaktan süzülsün."

heykellere ve elişlerine yüklememek üzüntü verici bir bakış açısıdır. Biçimin olduğu yerde ruh da vardır.

Bu özel düşünceler eğlenceli zaman geçirmek için düşünülmedi, benzerleri gibi bilimsel bir çalışma olarak ele alındı. Ve böylece, benim bir yanıtım olup olmadığını bilmeyerek bir yanıt vermeden önce, sanki varmış gibi, olabilecek neyse onu düşüneceğim. Bir iç analizle ve yoğun bir odaklanmayla bu gerçekleşmiş eksikliğin olası sonuçlarını kafamda canlandırıyorum. Bu yönde düşünmeye başlar başlamaz, gerçek yaşama ait olduğunu bildikleri çizimlere doğru eğilen bilim insanları zihnimde canlanıyorlar. Yarım kabartmaların ebedi hareketlerinde ya da resmedilmiş figürlerin ölümsüz bilinçlerindeki, ölüm ve hareketsizlik damgası yemiş bu özel evrenlerde bulunan halılardan dokuma mikroskop uzmanları; kenarlarındaki geniş ve girdaplı desenlerden fizikçiler; resimlerdeki şekil ve renk fikirlerinden kimyacılar; işlenmiş taşların tabakalarından jeologlar ve son olarak (ve en önemlisi) bir heykelin duygularını, bir tablodaki ya da vitraydaki bir şeklin puslu tininden geçen fikirleri, vahşi dürtüleri, gemi azıya almış duyguları, beklenmedik nefret ve merhametleri ve tek tek kaydedip sınıflandıracak olan psikologlar çıkıyor.

Edebiyat ve müzik, bir psikologun incelikli araştırmaları için diğer sanatlara göre daha verimli alanlar oluşturur. Hepimizin bildiği gibi, roman kahramanları bizim kadar gerçektir. Seslerde hafif, kanatlı bir ruh vardır ve psikolojik ve sosyolojik araştırmalar için uygundur. Cahillere bilgi verelim: Renklerde, seslerde ve cümlelerde gerçek toplumlar, hatta yönetimler, devrimler, saltanatlar, politikalar vardır. Bunlar, senfonilerin sözsüz topluluklarında, romanların yapılandırılmış bütünlüklerinde, savaşçıların, âşıkların ya da sembolik figürlerin renkli pozlarının neşe bulduğu, acı çektiği ve birbirine karıştığı karmaşık bir resmin her santimetre karesinde benzetme olarak değil gerçekten vardır.

Japon malı çay fincanlarımdan birisi kırılınca, gerçek nedenin hizmetçinin dikkatsiz eli değil de porselenin üstünde bulunan figürlerin endişeleri olduğunu düşündüm. İntihar konusundaki kesin kararları beni şaşırtmadı: Hizmetçiyi, bizim silah kullanmamız gibi kullanmışlardı. Bunu bilmek (benim bildiğim incelikte) modern bilimin ötesine geçmektir.

417

Kitaplardan alınan benzeri bir zevk bilmiyorum ve ben çok az okurum. Kitaplar düşler için tanıtımdır ve düşlerle özgürce ve doğal olarak konuşmaya başlayanlar için tanıtım gerekmez. Kendimi hiçbir zaman bir kitapta kaybedemedim. Okurken, zekâmın ya da düş gücümün yorumları kitabın akışına kapılmamı her zaman engelledi. Birkaç dakika sonra yazar ben oldum ve yazdığım hiçbir yerde bulunamayacaktı.

Okumayı en çok sevdiklerim başucumda benimle uyuyan sıradan kitaplar. El altında tuttuğum iki kitap, Peder Figueiredo'nun* *Rhetoric* ve Peder Freire'nin** *Reflections on the Portuguese Language* adlı kitapları. Bu kitapları yeniden zevkle okurum, onları birçok kez okuduğum doğru, hiçbir zaman bitirmedim. Kendi başıma elde edebileceğimden kuşku duyduğum bir disiplini onlar sayesinde kazandım: Nesnel biçimde yazmak, mantığı temel yol gösterici olarak kullanmak.

Peder Figueiredo'nun yapmacık, kuru, dinsel stili zekâma hoş gelen bir disiplin içerir. Peder Freire'nin her zaman disiplinsiz biçimde olan kelime akışı, yormadan zihnimi eğlendirir ve bende endişe yaratmadan bana bir şeyler öğretir. Her ikisi de onlar gibi ya da başka biri gibi olma arzumun eksikliğini onaylayan, bilgili, sakin zihinlerdir.

* António Cardoso Borges de Figueiredo (1792-1878): Portekizli rahip; okullarda kullanılmak üzere bir dizi eğitim kitabı yazmıştı. Pessoa'nın kişisel kitaplığında, Figueiredo'nun *Retorik* kitabının iyi korunmuş bir kopyası ve önemli sayıda şiiri bulunuyordu.

** Francisco José Freire (1719-1773): Portekizli tarihçi ve filolog; Cândido Lusitano mahlasıyla Arcadia Akademisi olarak bilinen edebi derneğin etkin bir üyesiydi.

Okur ve kendimi bırakırım –okumaya değil, kendime. Okur ve uyurum ve sanki rüya görmeye başlamış olan gözlerim hâlâ Peder Figueiredo'nun konuşan insanlarını okur ve büyülü ormanlarda Peder Freire'nin "Magdelena" denmesi gerektiğini çünkü bunu yalnızca cahillerin söyleyeceğini açıkladığını duyarım.

418

Okumaktan nefret ederim. Aşina olmadığım sayfaları düşünmek bile canımı sıkar, ancak, bildiklerimi okurum. Başucu kitabım olan Peder Figueiredo'nun doğru bir manastır Portekizcesiyle yazılmış olan *Rhetoric* adlı kitabındaki çeşitli kişilerin mecazlarını her gece ve binlerce kez okumama rağmen, bu kişilerin isimlerini öğrenemedim. Ama dil bana ninni gibi gelir... Cizvitlere ait ve C harfi ile yazılan kelimeler olmazsa iyi uyuyamam.

Yine de Peder Figueiredo'nun aşırı eleştiriciliğine, bana sağladığı göreceli dikkat nedeniyle gereken değeri vermeliyim –olabildiğince... kendimi ifade ettiğim dilde düzgün yazabilmek için...

Ve okuyorum:
(Peder Figueiredo'dan bir alıntı)
– ağdalı, boş [?] ve soğuk,
ve bu, yaşamı unutmamda yardımcı oluyor.
Ya da bu:
(mecazlardan bir alıntı)
önsözde de var.

Söylediklerimde en ufak bir abartı parçası yok: Bütün bunları hissediyorum.

Diğerleri İncil'den alıntılar okurlarken ben, bunu *Rhetoric*'den okuyorum ama iki avantajım var: Tam sükûnet ve hiçbir şeye bağlı olmamak.

İnsan oluşumun iğrençliğini ve aşağılığını vurgulayan toz gibi –berbat ve kirli– yaşamı oluşturan önemsiz şeyler, sıradan ve rutin olanın ıvır zıvırları: Sayısız *Doğu*lar düşleyen gözler önündeki açık *Kasa Defteri*; büro amirinin, tüm evreni inciten, zararsız şakası; sevgilisi falanca, Senyör Vasgues'in onu aramasını istedi –tam da estetik ve entelektüel bir kuramın en cinsiyetsiz olan bir bölümüne kafa yorarken.

Ve sonra arkadaşlar var. Onlar iyi insanlar. Beraber olmak, beraberce konuşmak, öğle yemeği yemek, akşam yemeği yemek için iyi arkadaşlar. Ama nedense, hepsi de çok cimri, acınası ve önemsiz çünkü sokak ortasında bile kumaş deposunda, uzak bir ülkede *Kasa Defteri* önünde gibi oluruz ve sonsuzlukta bile patronumuz hâlâ vardır.

Herkesin, uygunsuz bir şakası olan bir büro şefi vardır ve herkes normal evren dışına taşan bir ruha sahiptir. Herkesin bir patronu, patronun sevgilisi, kaçınılmaz olarak en kötü zamanda, güneş muhteşem bir biçimde batarken ve kız arkadaşı nazikçe özür dilerken [?] ya da güzel bir çay içmek için çıktığını hepimizin bildiği sevgilisi için mesaj bırakırken gelen telefon araması vardır.

Kumaş deposunun hesapları üzerine eğildiğimiz Lizbon şehir merkezindeki büroda olmasa da bütün düş görenlerin önünde bir *Kasa Defteri* vardır. Bu, evlendikleri kadın, miras aldıkları geleceğin yönetimi ya da olumlu herhangi bir şey olabilir.

Düşünen ve düş gören bizler, bu ya da başka bir şehir merkezindeki bir kumaş deposunda veya başka bir şirkette muhasebe yardımcılarıyız. Kayıt girer ve kaydederiz. Toplamları yazar ve geçeriz. Hesapları kapatırız ve görünmeyen bilanço her zaman aleyhimizedir.

Yazdığım kelimeler beni gülümsetiyor ama kalbim kırılmaya hazır –parçalara ayrılan şeyler gibi paramparça olup döküntü biçiminde çöpe gidebilir. Biri de çöp bidonunu sırtlayıp tüm belediyelerin ebedi çöp arabasına taşır.

Ve her şey iyi giyimli ve hevesli olarak, artık gelen kralın gelmesini bekler. Maiyetinin kaldırdığı toz, yavaşça görünmekte olan doğuda yeni bir pusa neden olmuştur ve uzaktaki mızraklar kendi şafaklarıyla parlamaktadır.

420
Cenaze Marşı

Gizemli hiyerarşilerdeki papaz figürleri koridorlarda sıraya girip seni beklerler. Mızrak taşıyan sarı saçlı oğlanlar, ellerindeki çıplak bıçaklarından parıltılar saçılırken yansımaları miğferleri ve apoletleri sıyırıp geçen; ipeğin koyuluğu ve altın matlığı içindeki genç adamlardır.

Hastalık yapan tüm bu düşler, tören melankolisine neden olan, hatta zaferlerde bile üstümüzde ağırlık yapan cenaze duygusu; hiçliğin mistisizmi; tam olumsuzlamanın çileciliği...

Kapalı gözlerimizi kaplayan, sıcak güneşin altındaki ve yeşil çimlerin yanındaki iki metre soğuk toprak değil, yaşamımızı aşan ve yaşamın kendisi olan ölümdür –bir Tanrı'da, tanrılarımın dini olan bilinmeyen bir Tanrı'da* var olan ölüm.

Ganj, Rua dos Douradores'den de geçer. Tüm çağlar bu sıkışık odada var oldu –adetlerin çok renkli yürüyüşü, kültürler arası mesafeler ve ulusların çeşitliliği.

Ve tam burada, bu sokakta, esrik bir biçimde, siperler ve kılıçlar arasında Ölümü bekleyebilirim.

421
Zihnin Yolculuğu

Sonsuzluğa doğru bakan dördüncü katımdan, çökmekte olan akşamın canlı yakınlığında, belirmekte olan yıldızların önündeki pencerede, düşlerim –görülebilir uzaklıkla ritmik bir uyum sağlayan– bilinmeyen, düşlenen ya da kısaca, olanaksız ülkelere yapılan yolculuklardı.

* Ya da: "belki tanrıların hatırladığı bilinmeyen bir Tanrı'da"

422

Altın ayın sarışın ışığı doğuda parlıyor. Geniş nehirde oluşturduğu parıltı deniz yılanlarına açılıyor.

423

Çok fazla miktardaki satenler ve şaşkın erguvan renkleri içindeki imparatorlar, geniş caddelerdeki ve mola yerlerindeki gölgeliklerdeki egzotik bayraklar altından ölüme doğru yürüyorlar. Tenteler geçildi. Bir kasvetli, bir süslü olan yollar tören alayına yol verdiler. Istırap verici biçimde yavaş ve amaçsız olan yürüyüşte silahların soğuk parıltısı vardı. Dış mahallelerdeki bahçeler unutulmuştu ve çeşmelerin suları yalnızca arkada unutulanların devamı, ışığa ait anıların arasına düşen uzak bir gülüştü. Bu, yol kenarındaki heykellerin konuştuğu ya da sarı tören yürüyüşlerinin mezarları süsleyen sonbahar renklerinin nefesini kestiği anlamına gelmiyordu. Baltalı kargılar, yeşil-siyah, açık mor ve lal renginde elbiseler giyen muhteşem çağların etrafında yer aldığı köşelerdi. Tüm kaçınmaların arkasında, meydanlar boştu ve üzerinde dolaştığımız çiçek tarhları, su kanallarını terk eden gölgeler tarafından artık hiç ziyaret edilmeyecekti.

Davullar, gergin saatlerde gök gürültüsü gibi gürlüyorlar.

424

Her gün, bildiğimiz yasalarla açıklanamayacak şeyler oluyor. Her gün bunlardan bahsediliyor ve bunlar unutuluyor ve getiren aynı gizem onları götürüyor, sırlarını unutturuyor. Olayların açıklanamadığı yasa unutulmalıdır. Olağan dünya alışıldığı gibi gün ışığında sürer. Başkalık bizi gölgeler arasından izler.

425

Düş görmek bir işkenceye döndü. Düşlerim o kadar netleşti ki, tüm düşlerimi gerçekmiş gibi görüyorum ve böylece, onları yalnızca düş yapan her şey kayboldu.

Ünlü olmayı mı düşlüyorum? O zaman görkemle gelen, halkın karşısında olma duygusunun; görkemi acıya çevirerek, gizliliğimin ve bilinmezliğimin kaybolduğunu hissederim.

426

En büyük endişemizi, yalnızca evrenin yaşamında değil, aynı zamanda ruhun yaşamında da önemsiz bir olay olarak düşünmek bilgeliğin başlangıcıdır. Endişenin tam ortasında böyle düşünmek bilgeliğin zirvesidir. Gerçekten de acı çekerken, insani acımız sonsuz gibidir ama insani acı sonsuz değildir çünkü insana ait sonsuz olan bir şey yoktur ve acımızın hissettiğimiz bir acı olmak ötesinde bir değeri olamaz.

Delilik gibi bir sıkıntıyla ya da sanki onu da aşacak gibi gelen bir endişeyle, isyan etmeden veya kendimi tanrılaştırmadan önce ne kadar çok beklemiş ve tereddüt etmişimdir. Tüm acılar arasından –dünyanın sırrını kavrayamamanın acısı, sevilmemenin acısı, haksızlığa uğramanın acısı, yaşam baskısının, boğuculuğunun ve kısıtlamasının acısı, diş ağrısı, sıkan ayakkabı ağrısı-, bırakın başkasını, kendi ya da var olanlar için en kötü olanı söyleyebilecek olan var mıdır?

Konuştuğum bazı insanlar beni duyarsız buluyorlar ama birçok insandan daha duyarlı olduğumu düşünüyorum. Ben, kendini bilen duyarlı bir insanım ve bu nedenle de duyarlılığın ne olduğunu bilirim.

Ah, yaşamın ya da yaşam hakkında düşünmenin acılı olduğu doğru değil. Doğru olan, öyle varsaydığımızda acının derin ve ciddi olduğu. Eğer doğal davranırsak, geldiği gibi gider, büyüdüğü gibi ölür. Her şey hiçtir ve buna acımız da dahildir.

Bunu, içime sığmaz gibi görünen veya ruhumdan daha geniş bir oda isteyen bir sıkıntının ağırlığıyla yazıyorum. Bu herkesle ve her şeyle ilgili olarak beni boğan ve kafamı karıştıran bir sıkıntı; tamamen yanlış anlaşılmaya bağlı olarak cesaretimi kıran ve beni bunaltan fizyolojik bir duygu. Ama başımı, beni tanımayan mavi göğe doğru kaldırıyorum, yüzümün esin-

tinin bilinçsiz serinliğini hissetmesine izin veriyorum, baktıktan sonra gözkapaklarımı kapatıyorum ve hissettikten sonra yüzümü unutuyorum. Bu, daha iyi hissetmeme neden olmuyor ama beni farklı yapıyor. Kendimi görmek, beni kendimden özgürleştiriyor. Kendimi anladığım için değil, başkası olduğum, kendimi anlamayı bıraktığım için neredeyse gülümsüyorum. Göğün yükseklerini, görünen bir hiçlik gibi, evren tarafından arkada bırakılmış ufak, beyaz bir bulut süslüyor.

427

Düşlerim: Düşlerimde, daha sonra arkadaşlığımı sürdürdüğüm *arkadaşlar* yaratırım. Farklı kusurları vardır.

Soylu ya da güçlü olmak için değil, kendin olmak için saf kal. Sevgi vermek, sevgi kaybetmektir.

Kendinden vazgeçmemek için yaşamdan vazgeç.

Kadınlar rüya için iyi bir kaynaktır. Onlara sakın dokunma.

Şehvet ve zevk fikirlerini ayırmayı öğren. Her şeyden ama varlıklarından değil, alevlendirdiği fikirlerden ve düşlerden zevk almayı öğren –hiçbir şey olduğu şey olmadığı ama düşler düş olduğu için. Bunu başarmak için hiçbir şeye dokunmamalısın. Dokunduğun anda düşün kaybolur. Dokunulan nesne hissetme kapasiteni işgal eder.

Yalnızca duymak ve görmek yaşamdaki soylu şeylerdir. Diğer duyular avam ve tenseldir. Tek aristokratik hareket hiç dokunmamaktır. Yaklaşmaktan kaçınmak, gerçek asalettir.

428

Kayıtsızlığın Estetiği

Düş gören, her farklı nesnenin içinde uyandırdığı şey karşısında tamamen kayıtsız olmaya çalışmalıdır.

Her nesneden veya olaydan düşlenebilir olanı kendiliğinden soyutlama, oradaki tüm gerçekliği *Dış Dünya*daki ölü bir madde olarak bırakma yeteneği –akıllı bir adam bunun için çabalamalıdır.

Kendi duygularını samimi olarak hiçbir zaman hissetmemek; solgun zaferini kendi hırsları, arzuları, istekleri noktasına kadar kayıtsızca yükseltmek; sanki ilgisini çekmeyen birisinin yanından geçiyormuş gibi neşelerinin ve endişelerinin yanından geçmek...

Kendine hâkim olmanın en iyi biçimi kendine karşı kayıtsızlıktır, bedenimizi ve ruhumuzu yalnızca *Kader*in yaşamımızı geçirmemizi istediği bir ev ve yer olarak görmektir. Düşlerimize ve en derin arzularımıza kibirle *en grand seigneur** gibi yaklaşalım, nazikçe ve dikkatle onları yok sayalım. Kendimize karşı alçak gönüllü olmak; kendi izleyicilerimiz olduğumuz için gerçekten yalnız olmadığımızı anlamak ve bu nedenle kendimize karşı, bir yabancıya karşı hareket eder gibi çalışılmış ve sakin, soğuk bir tavırla davranmak –soylu olduğu için kayıtsız, kayıtsız olduğu için soğuk.

Kendimizi değerlendirmemiz içinde dalıp kalmamız için yapmamız gereken tek şey hırslarımızı, arzularımızı, umutlarımızı, kaprislerimizi ya da sinirli huzursuzluklarımızı bırakmaktır. Asıl olan her zaman kendi huzurumuzda olduğumuzu anımsamaktır –rahatça hissedebilecek kadar yalnız değiliz. Kafamızda bu düşünce olarak, tutku ve hırslarımızdan vazgeçeceğiz çünkü bunlar bizi kırılgan yapıyor. Arzularımız ve umutlarımız olmayacak çünkü arzular ve umutlar avam ve zarif değil. Kaprislerimiz ve huzursuzluklarımız olmayacak çünkü sabırsızlık, sizi izleyenler için hoş bir davranış değildir ve heyecanlı davranış tarzı her zaman kabalıktır.

Bir aristokrat, yalnız olduğunu hiçbir zaman unutmaz. Bu nedenle etiket ve protokol aristokratların ayrıcalığıdır. Aristokratı içselleştirelim. Onu bahçesinden ve resim odasından çıkartalım ve ruhumuza, var olma bilincimize yerleştirelim.

* Özgün metinde Fransızca: Asil bir beyefendi gibi.

Her zaman etiket ve protokolle ilgilenelim, iyice çalışıp, başkalarına göre davranalım.

Her birimiz büyük *Gizemi** oluşturan bir toplumuz ve muhitimizdeki yaşamın göze çarpan ve şık olmasına, duyularımızın şenliklerinin ağır başlı ve dikkatli yapılmasına, düşüncelerimizin ziyafetlerinin terbiyeli ve asil biçimde düzenlenmesine en azından özen göstermeliyiz. Diğer ruhlar etrafımızda zayıf ve kötü muhitler oluşturabilecekleri için bizimkinin nerede başlayıp, nerede bittiğini açıkça tanımlamalıyız ve duygularımızın bu ön cephelerinden, utangaçlığımızın odalarına kadar her şey soylu ve sakin olmalı, caka satılmadan, ciddiyetle işlenmeli.

Her duyumuzu gerçekleştirebilmek için sakin bir yol bulmalıyız. Aşkı, aşk düşünün gölgesine, iki ufak ay ışığı dalgası doruğu arasındaki soluk ve kararsız açıklığa indirgemek. Arzuyu, yararsız ve zararsız bir şeye, ruhumuzdaki bir tür bilen gülüşe çevirmek; elde etmeyi, hatta ifade etmeyi hiç düşlemediğimiz bir şey yapmak. Nefreti, yakalanmış bir yılan gibi uyutmak ve korkuya, gözlerimizdeki, daha doğrusu ruhumuzdaki ıstırap dışındaki dış görünüşlerini bırakmasını söylemek çünkü sadece bu davranış tarzı estetik olarak nitelenebilir.

429

Yaşamım boyunca, her durumda ve her sosyal ortamda, herkes beni bir davetsiz misafir olarak gördü. Ya da en azından yabancıydım. Akrabalar ya da tanıdıklar arasında hep yabancı olarak algılandım. Bunun kasıtlı olduğunu söylemiyorum. Bu, etrafımdakilerin bana karşı olan doğal tepkisiydi.

Herkes, her yerde bana nazik davrandı. Çok az kişinin kendisine karşı ses yükseltmesine, kaş çatmasına, kızgınlıkla ya da yan bakarak konuşmasına neden olan biri, sanırım az bulunur ama bana karşı gösterilen nezakette hiç sevgi olmadı. Bana çok yakın olanlar için her zaman bir misafirdim, iyi karşılandım ama bana karşı davranış tarzı bir yabancıya karşı olanla örtüşüyordu, davetsiz misafir olduğum için sevgi içermiyordu.

* Ya da: "Tanrı'yı"

Diğerlerinin bana karşı olan bu tür davranışlarının, benim, içsel karanlık olan mizacımdan kaynaklandığı kuşkusuz. Belki de diğerlerinin otomatik olarak benim duygusuz tavrımı yansıtmaları bendeki bir iletişim soğukluğuna bağlı.

Mizaç olarak çabuk arkadaş edinirim. Başkaları da benimle hemen arkadaş olurlar ama hiç sevgi görmem. Bana bağlanan hiç olmamıştır. Bir yabancının bana ilk adımla hitap etmesi gibi, sevilmek benim için hep olanaksız gibidir.

Bu canımı sıkıyor mu, yoksa bunu can sıkmaya ya da kabul etmeye gerek duymayacağım bir kader olarak kayıtsızca mı kabullenmeliyim, bilmiyorum.

Hep sevilmek istedim. Bana kayıtsızca davranılması beni hep üzer. Kader tarafından öksüz bırakılmış biri olarak, bütün öksüzler gibi, birinin sevgi nesnesi olmak istiyorum. Bu isteğim hiç doyurulmadı ve bu kaçınılmaz açlığa o kadar iyi uyum sağladım ki bazen gerçekten doyma ihtiyacım olup olmadığını düşünüyorum.

Her ne olursa olsun, yaşamak canımı yakıyor.

Diğerleri, onlara bağlı olan birilerine sahipler. Bana bağlanmayı düşünecek biri bile yok. Diğerleri için parçalanıyorlar, bana karşı yalnızca nazik davranıyorlar.

Saygı uyandırabiliyorum ama sevgi uyandırma kapasitem yok. Ne yazık ki başkaları için bana, başta duyulan saygıyı onaylamalarına neden olabilecek hiçbir şey yapamadım ve böylece, bana karşı gerçek bir saygı duymadılar.

Bazen acı çekmekten hoşlandığımı düşünüyorum ama aslında başka bir şey istediğimi biliyorum.

Bir lider ya da takipçi özelliklerine sahip değilim. Halinden memnun olanlardan da değilim. Oysa başkaları yokken, adam yerine konulabilirim.

Benden daha az zeki olanlar daha güçlüler. Yaşamda yer edinme konusunda daha başarılılar. Zekâlarını daha iyi kullanıyorlar. Etki yaratabilecek tüm özelliklere sahibim ama bunu uygulama becerim, hatta arzum yok.

Âşık olsam da beni seven olmaz.

Bir şeyin yok olması için onu istemem yeter. Kaderimde genel olarak öldürme gücü yok, daha çok benimle ilgi olan her şeye karşı öldürücü.

430

Bazı delilerin,* delice fikirlerini net ve mantıklı bir biçimde kendilerine ve başkalarına nasıl onaylattıklarını görünce, beraklığımın duruluğu konusunda emin olamıyorum.

431

Yaşamımın en büyük trajedilerinden biri –geçi bu gölgeler arasındaki gizli kapaklı trajedi– bir şeyi doğal olarak hissetme yeteneksizliğim. Başkaları gibi sevebilir ve nefret edebilirim, korku duyar ve heyecanlanabilirim. Ama ne sevgim ne de nefretim, ne korkum ne de heyecanım gerçek gibi değil ya bir öğesi eksik ya da içinde ona ait olmayan bir şey var.

Hesapçı kişilik diye adlandırılanlar da duyguları hesaplar ve farklı görünümdeki bir tür titiz bencillik biçimlendirir. Titiz kişilikte, doğal içgüdülerin aynı yer değiştirmesi görülebilir. Bende benzer bir bozukluk, duygularımda netlik eksikliği var ama ben ne hesapçı ne de titizim. Anormal duygularım için bir bahanem yok. İçgüdüsel olarak içgüdülerimi bozuyorum. İstem dışı olarak, yanlış biçimde istek duyuyorum.

432

Kendi karakterimin ve koşullarımın kölesiyim, yalnızca diğerlerinin kayıtsızlıklarından değil, aynı zamanda sandıkları kişi olarak bana gösterdikleri sevgiden de inciniyorum –bunlar *Kader*im üstünde yük yapan insana özgü hakaretler.

---

* Ya da: "devamlı taşkınlık yapan sapkınların"

Onların arasında bir yabancıydım ama bunu fark eden olmadı. Onların arasında bir casus olarak yaşadım ama ne onlar ne de ben bundan kuşkulandık. Beni akraba olarak kabul ettiler. Doğum sırasında değiştirildiğimi kimse bilmedi. Böylece onlarla ortak bir şeyim olmadan onların eşiti, aileye ait olmadan hepsinin kardeşi oldum.

Muhteşem bir ülkeden, yaşamdan daha büyüleyici manzaralardan geldim ama bu manzaralardan yalnızca kendime bahsettim ve düşlerimde gördüğüm manzaralar hakkında hiçbir şey söylemedim. Ayaklarım, onların ayakları gibi parke taşlarına ve döşemelere bastı ama yakında atsa da kalbim uzaktaydı, yabancılaştırılmış ve sürülmüş bir bedenin yalancı efendisiydi.

Hiç kimse beni benzerlik maskesi altında bilmedi, hatta maskemi bile fark etmedi çünkü hiç kimse dünyada maskeli insanlar olduğunu bilmiyor. Hiç kimse yanımda her zaman başka birisi olduğunu düşünemiyor –aslında bu başkası benim. Onlar, beni hep kendimle aynıyım zannettiler.

Evlerinde kaldım, ellerimi sıktılar ve beni sanki oradaymış gibi sokakta yürürken gördüler ama ben olan ben, onların odalarına hiç gitmedim, kendi yaşamımı yaşayan benim, diğerlerinin ellerini sıkacak ellerim yoktu ve ben olarak bildiğim ben, eğer o sokak bütün sokaklar değilse, hiçbir sokakta yürümedi, eğer kendisi tüm başkaları değilse orada başkaları tarafından görülmedi.

Hepimiz uzakta ve bilinmeden yaşıyoruz. Kılık değiştirerek, bilinmeyenler olarak acı çekiyoruz. Ama bazıları için bu kişi ve öz arasındaki mesafe hiç ortaya çıkmaz. Bazıları korku ve acıyla, limitsiz bir şimşek çakmasıyla bazen aydınlanırlar. Bazıları için bu, acılı bir günlük gerçekliktir.

Kim olduğumuzun tarafımızdan bilinemeyeceğini, düşündüğümüz ya da hissettiğimizin her zaman bir tercüme olduğunu, istediğimizin aslında isteğimiz olmadığını, hatta kimsenin isteği de olmadığını fark etmek –bütün bunları her an

fark etmek, her an hissetmek– kişinin ruhuna yabancı, duygularına uzak değil mi?

Ama dün gecenin *Karnaval*ında sokağın köşesinde maskesiz bir adamla konuşan ve gözlerimi ona dikerek baktığım maske, sonunda elini uzattı ve gülerek uzaklaştı. Doğal yüzlü adam, ayakta durduğu sokağın sol köşesinden aşağıya doğru yöneldi. İlginç olmayan maske ileriye doğru yürüyerek gölgeler ve arada sırada görülen ışıklar arasında kesin bir veda ile düşündüğüm konunun dışında kalarak kayboldu ancak o zaman, sokakta parlayan sokak lambalarından daha fazlası olduğunu, lamba ışığının ulaşmadığı yerleri bulandıran belirsiz bir ay ışığını fark ettim –yaşam gibi örtük ve sessiz ve hiçlikle dolu...

434
Ay Işıkları

... Yaşamsız bir kahverengiyle nemlenerek lekelenmiş.

... birbiri üstüne yığılmış çatıların donmuş çığı üstünde, grimsi beyaz renkte, yaşamsız bir kahverengiyle nemlenerek lekelenmiş.

435

... ve tüm topluluk, bir tarafta beyaz renkle çevrelenen ve soğuk sedefin mavi gölgeleriyle beneklenen karanlığın farklı kümelerinde sendeledi.

436
(Yağmur)

Ve sonunda parıldayan çatıların üzerinden, ılık sabahın soğuk ışığı *Kıyamet* günü azabı gibi ortaya çıktı. Bu, bir kez daha artan parlaklığın engin gecesidir. Yine bu bilinen dehşet: gün, yaşam, uydurma amaçlar, kaçınılmaz işler. Yine anlamsız kelimelerle aktarılan, diğerlerinin eylemleri ve bilinçleriyle istis-

mar edilen benim fiziksel, görünen sosyal kimliğim. Yine ben, ben olmadığım kadar benim ve bu karanlıktan gelen ışık gri kuşkularla panjurlardaki (ne yazık ki tam kapalı olmaktan çok uzak olan) çatlakları doldururken, artık yatağa sığınmaya, uyuyabilecekken uyumamaya, gerçeği ve doğruyu anımsamadan düş görmeye, temiz çarşafların serin ısısında yatmaya, rahatlık duygusunun ötesinde bedenimin varlığını fark etmemeye dayanamayacağımı anlıyorum. Bilinçliliğimden zevk aldığım mutlu bilinçsizliğimi, özgür düş gücümün mantığının tanımladığı hareketleri gözlemlediğim hayvansı uyku halini –güneş altında gözkapaklarını yavaşça kırpan bir kedi gibi– kaybettiğimi fark ediyorum. Karanlığın ayrıcalıklarının kaybolmakta olduğunu ve onlarla birlikte, bir bakış atan kirpiklerimin eğilen ağaçları altında yavaş akan nehirleri ve yavaşça akan kan ve hafif düzenli yağmur arasında kaybolan şelalelerin mırıltılarını da fark ediyorum. Yaşayabilmek için kendimi kaybediyorum.

Uyuyor muyum yoksa öyle mi hissediyorum, bilmiyorum. Tam da düş görmüyorum, daha çok uykusuz bir sersemlikten uyanıyor gibiyim çünkü şehrin ilk yaşam seslerinin, Tanrı tarafından yapılan yolların sağa sola koşuştuğu aşağıdaki belirsiz yerden su taşkınları gibi yükseldiğini duyuyorum. Yağan ya da durmuş olan (çünkü artık sesi gelmiyor) yağmurun hüznü arasından filtrelenen sesler mutlu. Yalnızca sabahın bu saati –hangi saatse– için çok soluk olan gölgeler arasında, çatlaklardan sızan ışığın neden olduğu aşırı griliğin farkındayım. Sesler mutlu, dağınık ve kalbim* için acılı. Sanki beni bir sınava ya da idama çağırıyorlar. Her yeni gün, tatlı kayıtsızlığımın yatağından gün doğuşunu her işittiğimde, bu bana, yüzleşmeye cesaret edemeyeceğim yaşamımın en büyük olayı gibi geliyor. Her yeni günde, eğer günün gölgeler yatağından, caddelere ve sokaklara, çarşafları atar gibi yükseldiğini hissedersem, o gün beni mahkemeye çağırıyor. Her yeni günde yargılanacağım ve içimdeki ebedi mahkûm, kaybettiği annesi

* Ya da: "bilincim"

gibi yatağa sarılıyor ve sanki bakıcısı onu insanlardan koruyabilirmiş gibi yastığını okşuyor.

İri bir hayvanın ağaçlarla gölgelenmiş mutlu uykusu, yüksek otlar arasında yatan serserinin yumuşak yorgunluğu, ılık ve uzak bir öğleden sonrasında siyah adamın uyuşukluğu, yorgun gözlere ağırlık yapan esnemenin zevki, uykuyu anımsamamıza ve unutmamıza yardım eden her şey, ruhun pencerelerindeki panjurları nazikçe kapatan zihin huzuru, uyku halinin isimsiz okşayışı...

Uyumak, bilmeden uzakta olmak, bedeninle birlikte unutmak, unutulmuş bir göldeki bir sığınmacı gibi bilinçsizlik özgürlüğüne sahip olmak, ormanların gizli derinliklerindeki kalın ağaç yaprakları arasında takılı kalmak...

Nefes alan bir hiçlik, taze ve özlemle dolu olarak uyanılan tatlı bir ölüm, kendi ruhumuzun dokusuna masaj yapan derin bir unutuş...

Ve hâlâ ikna olmamış birinin yenilenen protestosu gibi, aydınlık evren üzerine dökülen yağmurun ani patırtısını yeniden duyuyoruz. Sanki korkuyormuşum gibi, düşlediğim kemiklerimde bir ürperti hissediyorum. Ve hiçliğimin içinde, beni terk etmekte olan karanlığın son izlerinde tek başına ve bir insan olarak ağlamaya başlıyorum. Evet, yalnız yaşama ağlıyorum ve yararsız hüznüm gerçekliğin köşesinde, kayıtsızlığın pisliği arasında tekerleksiz bir araba gibi yatıyor. Her şeye ağlıyorum –bir zamanlar yattığım kucağa, bana uzatılan ölmüş ele, hiç bulamadığım beni saracak kollara, hiç olmayan yaslanacağım omuza. Ve gün tamamen ağarıyor, günün çıplak gerçeği gibi içimde doğan hüzün, düşündüklerim, düşlediklerim ya da unuttuklarım– hepsi, gölgeler, kurgular, pişmanlıklar alaşımı gibi geçici dünyaların içine karışıyor ve çocuklar tarafından aşırılıp bir köşede yenilen bir üzüm salkımı iskeleti gibi yaşama ait şeylerin arasına düşüyor.

İnsan gününün sesi, çalan bir zil sesi gibi birden arttı. Birinin dışarıya çıkıp yaşaması için açılan ilk kapının hafifçe tıkırdayan kilit sesini binanın içinde duyuyorum. Kalbime

giden garip holdeki terlik seslerini duyuyorum ve sonunda kendisini öldürmeyi başaran bir insanın yaptığı gibi, kaba bir hareketle, katı bedenimi koruyan rahat örtüleri üstümden atıyorum. Uyanıyorum Yağmurun sesi azalıyor ve belirsiz uzaklıklara kayıyor. Kendimi daha iyi hissediyorum. Bir ya da daha fazla bir şeyi tamamladım. Kalkıp pencereye gidiyorum, panjurları cesur bir kararlılıkla açıyorum. Aydınlık bir yağmur, donuk bir ışıkla gözlerime doluyor. Pencereyi açıyorum. Serin hava ılık derimi nemlendiriyor. Evet, yağmur yağıyor ama işittiğim aynı yağmur olsa da azalmış. Dinç olmak, yaşamak ve boynumu büyük bir boyunduruğa uzatır gibi yaşama uzatmak istiyorum.*

437

Kırlara has bir sakinlik bazen şehri ziyaret ediyor. Güneşli Lizbon'da birçok kez, özellikle yaz günlerinin ortasında, kırlar bizi rüzgâr gibi istila eder. Tam burada, Rua dos Douradores'de huzurla uyuruz. Yüksekte, saman dolu arabalar, ardı gelmez kasalar, aniden sanki bir köyde yürüyormuş gibi yavaş yavaş yürümeye başlayan şu yayaların tepesinde sürekli parlayan güneş altında, ruhun bir sessizlik çöktüğünü görmesi ne kadar canlandırıcıdır! Ben büroda yalnız başına ve onlara pencereden bakarken başka yere nakil oluyorum: Kırlarda, sessiz ve ufak bir kasabadayım ya da bilinmeyen bir köyde kalmışım çünkü kendimi öteki hissediyorum, mutluyum.

Biliyorum, eğer gözlerimi kaldırırsam, binaların soluk sıralarıyla, şehirdeki büroların kirli pencereleriyle, hâlâ insanların yaşadığı üst katlardaki uygunsuz pencerelerle, çiçekler ve bitkiler üstünde, çatı katı duvarları arasında, güneş altında asılı olan ebedi çamaşırlarla karşılaşacağım. Bunu biliyorum ama her şey üstünde parlayan altın rengi ışık çok yumuşak ve beni saran sakin hava çok anlamsız. Öyle ki gördüklerim bile, icat edip inandığım köyümden, bana yararı tamamen huzur

* Ya da: "Tanrı'nın soyut boyunduruğuna uzatmak" / "bir giyotine uzatır gibi pencereden uzatmak"

olan küçük kır evimden vazgeçmem için bir neden oluşturmuyor.

Biliyorum, biliyorum... Aslında şimdi yemek, dinlenmek ya da bir şey yapmama zamanı. Yaşamın yüzeyinde her şey düzgün yürüyor. Bedenim, bilinmeyen manzaralardan geçen bir geminin parmaklıklarından sarkar gibi balkondan sarkarken bile uyuyorum. Kırlardaymışım gibi, zihnimi bile dinlendiriyorum ve aniden önümde başka bir şey beliriyor, beni sarıyor, yönetiyor; küçük şehrin öğle vaktinin arkasındaki küçük şehre ait yaşamı görüyorum. Ev yaşamının, kırlardaki yaşamın, huzurlu sefaletin çok aptalca olan mutluluğunu görüyorum. Bunu görüyorum çünkü görüyorum. Ama uyanınca görmüyorum. Etrafa gülümseyerek bakıyorum ve ilk yaptığım şey ne yazık ki koyu, kolları hiç temizlenmemiş, günün birinde, sonsuz bir gezintiye çıkan gemi güvertesinin parmaklığı olarak kullanılacağı bir an bile akla gelmemiş, (mantıken orada toz olmaz) balkon parmaklıklarına dayalı olan elbisemdeki tozu silkelemek.

438

Yeşil gecenin mavi solgunluğu karşısında, yaz ufkundaki binaların soğuk keşmekeşi, pürüzlü, kahverengimsi siyah, sarı grilik altında belirsizce halelenmiş bir siluet oluşturuyor.

Başka bir çağda fiziksel okyanusa hâkim olduk ve evrensel uygarlığı yarattık. Şimdi psikolojik okyanusa, duyguya, insan doğasının anasına hâkim olarak, entelektüel uygarlığı yaratacağız.

439

... duygularımın, hatta mutluluk verici olanlarının bile acılı yoğunluğu; hüzünlü olduklarında bile duygularımın neşeli yoğunluğu.

Pazar günü yazıyorum, sabah iyice ilerledi; yumuşak bir ışıkla dolu bir günde, kesintili şehrin çatılarının üstünde, her

zaman yeni olan mavi gökyüzü, yıldızların gizemli varlıklarını kayıtsızlıkla örtüyor.

Benim içim de pazar günü...

Kalbim de nerede olduğunu bilmeden kiliseye gidiyor. Bir çocuğun kadife elbisesini giymiş ve ilk izlenimle pembeleşen yüzü, çok büyük olan yakanın üstünde hüzünlü gözlerle gülümsüyor.

440

Geciken yaz gökyüzünün her sabahı, uyandığında, donuk mavi renkte ve kısa zamanda sessiz bir beyazlıkla grileşen bir maviliğe dönüşüyor ama batıda gökyüzü genellikle onu nitelediğimiz renkteydi.

Toprağın ayaklarının altından kaydığını hissettiklerinde, kaç kişi gerçeği söylemeye ve aramaya, dünyaya ait yanılsamayı inkâr etmeye başlar! Ve onların, şöhretli isimleri, gösterişsiz ve bilgili sayfaların kavrayışlarına, büyük harflerle –haritalardaki gibi– nasıl da damga vurur!

Hiç gerçekleşmeyecek olayların, yarın gerçekleşeceğine dair bir gösteri!* Kesilen duyguların lacivert taşı! Yanlış, düşsel bir varsayımdan kaç anı çıkabileceğini anımsıyor musun? Ve kesinliklerle serpintili bir sayıklamada, bütün parklardaki çeşmelerden gelen yumuşak, canlı mırıltı kendi farkındalığımın derinlerindeki bir duygu olarak yükselir. Parklardaki eski sıralar boş ve etraflarında patikalar boş yolların melankolisini dağıtıyor.

Heliopolis'de** gece! Heliopolis'de gece! Bana yararsız kelimeleri kim söyleyecek? Kanla ve kararsızlıkla beni kim tazmin edecek?

* Pessoa "cosmorama" kelimesini kullanıyor; özellikle 19. yüzyıldaki sergilerde, dünyanın değişik yerlerinden, farklı perspektiflerle çekilmiş manzara resimlerinin yan yana getirilmesiyle oluşan görüntüyü tanımlar.

** Eski Mısır'da, on üç Aşağı Mısır Şehir Devleti'nin başkentliğini de yapmış olan şehir. Aynı zamanda şimdiki Kahire'de bir semt.

441

Gecenin yalnızlığında, yüksekte bilinmeyen bir lamba, bir pencere arkasından dalgalandı. Işığın zayıf yansımalarının sokağa kararsızca indiği ve orada burada gezinen tersten yansıyan soluk bir ay ışığına benzediği yerler dışında, şehirde gördüğüm başka her şey karanlık. Binaların çeşitli renkleri ya da renklerin gölgeleri, gecenin karanlığında zor seçiliyor. Yalnızca belirsiz, soyut gibi olan farklılıklar, sıkışık bütünlüğün düzenini bozuyor.

Görünmez bir ip, lambanın bilinmez sahibine beni bağlıyor. Bu, ikimizin de uyanık olduğu karşılıklı bir durum değil. Bu durumda bir karşılıklılık olamaz çünkü pencerem karanlık ve o beni göremez diyemeyiz. Benden ve yalnızlık duygumdan kaynaklanan bir durum var ve bu durum lambayı bir dayanak noktası alarak geceye ve sessizliğe karışıyor çünkü lamba buradaki tek dayanak noktası. Onun parlaklığı sanki geceyi iyice karanlık yapıyor. Uyanık olmam ve karanlıkta düş görmem nedeniyle sanki lamba parlıyor.

Belki de var olan her şey, başka bir şey var olduğu için var. Hiçbir şey kendiliğinden var olamaz, birlikte var olur –belki de gerçek budur. Şu anda var olmadığımı hissediyorum– ya da en azından şimdi var olduğum biçimde, şimdiki benlik bilincimle var olmayacağım çünkü bilinç olarak var olan o, bu anda tamamen benim özüm –eğer bu lamba, bir fenerin yanıltıcı yüksekliğinde orada bir yerde parıldamasaydı böyle olmazdı. Bunu hissediyorum çünkü hiçbir şey hissetmiyorum. Bunu düşünüyorum çünkü bu, hiçbir şey. Hiçbir şey, hiçbir şey, gecenin bir parçası ve sessizlik ve onlarla boşluğu, olumsuzluğu, arada kalmayı, benimle aramdaki mesafeyi, bir ya da daha başka bir Tanrı tarafından unutulan bir şeyi paylaşıyorum...

442

Akılsızca, zeki bir biçimde kendimizi eğlendirdiğimiz uyku sersemliği krizlerinin birinde kitabımın, rastlantısal izlenimlerimi beraberce oluşturabilecek olan bazı sayfalarını tekrar

okudum. Ve bilindik bir koku yayar gibi, yavan bir monotonluk izlenimi yaydılar. Farklı olduğumu söylerken bile, hep aynı şeyi söylediğimi hissediyorum yani itiraf etmeyi istediğimden daha fazla kendime benziyorum, hesaplar tuttuğunda ne başarma sevincim ne de kaybetme duygum var. Kendi dengemi tutturamıyorum, doğal dengem yok, bu da beni zayıflatıp, bunalıma sokuyor.

Yazdığım her şey gri. Yaşamım, hatta akıl yaşamım bile, her şeyin olamayacağı, bulanık, boş bir ayrıcalığa ve unutulmuş bir amaca ait, çisentili bir gün gibi. Paramparça olmuş yeteneklerimle kıvranıyorum. Işıkta ve sıkıntıyla görüyorum ama kendimi bilmiyorum.

En azından kim olduğumu söyleme yönündeki alçakgönüllü gayretim, öznel ve aşırı duyarlı yaşamımın en hafif izlenimlerini bile bir sinir makinesi gibi kaydetmem –bütün bunlar, çarpılan bir kova gibi boşaltılmış ve her şeyin suyu gibi toprağa saçılmış. Kendimi sahte renklerden oluşturdum ve sonuç imparatorluk oluşturmak üzere yapılan bir çatı katı. Yaşadığım nesrin büyük olaylarını içinden büktüğüm kalbim, bana bugün, öylesine kurulup hemen kullanıma açılan çiftlikteki bir su pompası gibi geliyor –çok eskiden yazılmış ve bugün farklı bir ruhla okunan bu sayfalarda. Fırtınasız ve derin olmayan bir denizde deniz kazası geçirdim.

Olmayan şeyler arasındaki kafa karıştırıcı aralıklar serisinde hâlâ koruduğum bilinç parçasına soruyorum: Bana ait olduğuna inandığım paragraflarla, sanki kendime ait olan duygularla, sonunda, saçak altında oturan dilenci kızın tükürükle yapıştırdığı bir kâğıt tomarından başka bir değeri olmayan bayraklar ve ordu flamalarıyla birçok sayfa doldurmanın bana yararı ne?

Benden arta kalana, bu süprüntü, dağınık, yararsız, *Kader*in paramparça kâğıtları arasında bile var olamadan ortadan yok olan sayfalarla neden uğraştığımı soruyorum.

Soruyorum ama devam ediyorum. Soruyu yazıyorum, yeni anlatımlarla sarıyor, yeni duygularla çözüyorum. Ve yarın

aptal kitabıma dönüp, soğuk ikna olma eksikliğimle günlük izlenimlerimi karalayacağım.

Gelmeyi sürdürsünler. Tüm domino taşları oynanıp oyun kazanılınca ya da kaybedilince, taşlar ters çevrilir ve biten oyun siyah olur.

443

İçimde ne kadar çok *Cehennem*, *Araf* ve *Cennet* var! Ama yaşamla uyuşmayan bir şey yaptığımı kim görmüş –çok barışçıl ve sakin olan benim?

Portekizce yazmıyorum. Kendimce yazıyorum.

444

Yaşam dışındaki her şey dayanılmaz durumda. Büro, evim, sokaklar –hatta sahip olsaydım bunların aksi olan şeyler de– beni sıkıyor ve üstümde baskı yapıyor. Yalnızca bunların birlikteliği beni rahatlatıyor. Evet, bütünün birliğinden gelen her şey beni yatıştırmak için yeterli: Ölü büroya ebediyen sızan bir güneş ışığı, bir satıcının odamın penceresine fışkıran bağırtısı, insanların varlığı, iklimler ve hava durumunda değişimler olması, dünyanın şaşırtıcı nesnelliği...

Güneş ışığı birden benim için, onu aniden gören kişi için odaya girdi, ... Koyu renkli ahşap tabanı yaran, aslında çok keskin, neredeyse renksiz ışıktan bir bıçaktı. Üzerinden geçtiği, beyaz olmayan zeminde siyah çizgiler gibi uzayan tahta aralıklarını birleştiren eski çivileri hareketlendiriyordu.

Sakin büroya sızan güneşin neredeyse hissedilmeyen etkisini birkaç dakika inceledim... Hapishane eğlenceleri! Karıncaların dolaşmasını seyreder gibi, güneşin bu hareketini yalnızca hapsedilmişler izleyebilirler.

445

Sıkıntının tembellere has bir hastalık veya yapacak işi olmayanlara ait bir kriz olduğu söylenir ama ruhun bu hastalığı

aslında inceliklidir: Ona meyilli olanlara saldırır; çalışanlar ya da çalışır gibi yapanlar (aslında ikisi de aynı şeydir) gerçek tembellere göre saldırıya daha açıktırlar.

Doğal Hindistanları ve keşfedilmemiş topraklarıyla, iç yaşamın doğal ihtişamıyla günlük rutinin iğrençliği (gerçekten iğrenç olmadığında bile) arasındaki zıtlıktan daha kötüsü olamaz ve tembellik gibi bir mazeret olmadığında sıkıntı daha da artar. En kötüsü çok çalışanların sıkıntısıdır.

Sıkıntı, yapacak bir şeyleri olmayanların hastalığı değildir. Yapmaya değecek bir şey bulamayanlara ait daha ciddi bir hastalıktır. Yani, yapacak ne kadar çok şey varsa o kadar çok sıkıntı hissedilir.

Hesapları kaydettiğim defterden kafamı kaldırıp baktığımda, zihnim bütün dünyanın ne kadar da az farkındaydı! Tembel kalmayı, bir şey yapmamayı ve yapacak bir şeyim olmamasını yeğlerdim çünkü yeterince gerçek olan o sıkıntı en azından hoşuma gidebilirdi. Şimdiki sıkıntımda dinlenme, asalet ve rahatsızlık hissettiğim şey karşısında bir rahatlık yok; hiç yapmayacağım eylemlerin potansiyel yorgunluğundan çok, her yaptığım şeyin geniş bir yok oluşu var.

446
*Ömer Hayyam**

Ömer Hayyam'ın sıkıntısı, bir şeyi nasıl yapacaklarını bilemedikleri için doğal olarak ne yapacaklarını bilemeyenlerin sıkıntısı değildi. Bu sıkıntı, ölü olarak doğanlara ve anlaşılır bir biçimde morfin ya da kokain kullananlara aittir. Acem bilgesinin sıkıntısı daha soylu ve derindir. Bu, her şeyin saçma olduğunu açıkça düşünen ve gören, tüm felsefeleri ve dinleri iyice düşünüp Süleyman gibi "Her şeyin ruhun kibrinden ve sıkıntısından ibaret olduğunu gördüm" diyen birinin sıkıntı-

* Bu ve takip eden iki pasaj, Pessoa'nın *Huzursuzluğun Kitabı* için malzemeleri yerleştirdiği büyük zarfın içinde bulunmuştur. Ancak bunlar kuşku yok ki hakkında daha başka pasajların da yazıldığı görülen Ömer Hayyam tasarısının parçasıydı. Pessoa, parça parça makalelerden vazgeçerek bunların bir kısmını *Huzursuzluğun Kitabı*'na dahil etmeye karar vermiş olmalı.

sıdır ya da başka bir kral olan İmparator Septimus Severus'un* güce ve dünyaya elveda derken söylediği gibi: *"Omnia fui, nihil expedit."* "Ben her şeydim. Bu sıkıntıya girmeye değmezmiş."

Gabriel Tarde, "Yaşam, yararsızlık yoluyla olanaksızı aramaktır" demiş. Eğer bu konuda konuşsaydı Hayyam da aynısını söylerdi.

Acem de bu yüzden şarap kullanımında ısrar ediyor. "İçin, için!" cümlesi onun pratik felsefesini özetliyor. Bu, mutluluğun esin kaynağı olduğu, daha fazla neşelenmek için içilen bir içki değil. Üzüntünün esin kaynağı olduğu, unutmak ve azalmak için içilen bir içki de değil. Mutluluk, şaraba canlılık ve aşk katar ve Hayyam'da ne enerji ne de aşk kelimeleri buluruz. Sâkînin ince ve narin hali nadiren *Rubaiyat*'ta ortaya çıkar ve sâkî orada yalnızca şarap servisi yapan bir kızdır. Kızın bedenini, şarabın içine konulduğu testi gibi beğenir.

Başpapaz Aldrich** şarap mutluluğundan şöyle bahseder:

Eğer tüm düşündüklerim doğruysa
İçmemiz için beş neden var
İyi şarap -bir arkadaş- ya da sek şarap
Ya da ertelememek için
Ya da herhangi bir nedenle.

Hayyam'ın pratik felsefesi temelde Epikürcülüğün yumuşak bir biçimidir ve zevk arzusunun ufak bir izine rastlanır. Gülleri görerek içmek onun için yeterlidir. Hafif bir esinti, anlamı olmayan bir sohbet, bir bardak şarap, çiçekler -Acem bilge, başka hiçbir şeye değil, yalnızca bunlara en yüksek arzularını

* Septimius Severus (145–211): 193'ten 211'e kadar Roma imparatoru. Afrika eyaletinin Leptis Magna şehrinde doğdu. Afrika kökenli ilk Roma imparatorudur.

** Henry Aldrich (1647-1710): İngiliz hümanist teolog, şair., Oxford'daki Christ Church başrahibi, hümanist. Pessoa burada "Reasons for Drinking" [İçme Nedenleri] adlı epigramına göndermede bulunmaktadır. Epigramın yeri metinde boş bırakılmıştır; Pessoa, sonradan belgeler arasında bulunan kendi çevirisini yerleştirmeyi düşünmüş olmalı.

yerleştirir. Aşk heyecanlandırır ve yorar, eylem israftır ve bir sonuca varmaz, kimse nasıl bileceğini bilmez ve düşünmek her şeyi birbirine karıştırır. En iyisi arzulamayı ve umudu bırakmaktır, dünyayı açıklamanın boş iddiasından, onu geliştirme ve yönetme yöndeki aptalca hırstan vazgeçmektir. Her şey hiçbir şeydir ya da Yunan antolojisinde söylendiği gibi, "Var olan her şey akılsızlığın sonucudur." Bunu söyleyen ise Yunan bir akılcıdır.

*447**

Tüm dinlerin ve felsefelerin doğrularına ya da yanlışlarına ve bilim dediğimiz kanıtlanabilir yararsız hipotezlere karşı tamamen kayıtsızız. İnsanlık değdiğimiz şeyin kaderiyle de genelde çektiği ya da çekmediği acılarla da ilgilenmiyoruz. Yardımseverlik, İncil'in de dediği gibi, komşumuz için olabilir ama tanımadığımız biri için geçerli değildir, İncil de bu konuda bir şey söylemez. Bu şekilde bir dereceye kadar hissederiz. Çin'deki katliam en asil duygulara sahip olanımızı bile ne kadar etkiler? Nedensiz yere sokakta dayak yiyen bir çocuğu görünce en derin düş gücümüzle acı duyarız.

Herkes için yardımseverlik, kimseyle yakın olamamak. Fitzgerald,** notlarından birisinde Hayyam'ın etiğinin bir yönünü böyle açıklamış.

İncil, "Komşunuzu sevin" der ama bir insanı ya da insanlığı sevin demez ki bunu kimse beceremez.

Bazıları, burada tekrar tanımlandığı ve yorumlandığı biçimiyle (sanırım iyi bir şekilde yaptım) Hayyam'ın felsefesini benimseyip benimsemediğimi merak edebilirler. Bunu bilmediğimi söylemeliyim. Bazı günler bana çok iyi, hatta tek pratik felsefe gibi geliyor. Diğer günler bunu, boş bir bardak gibi anlamsız, ölü ve yararsız buluyorum; sanırım kendimi tanı-

* Pasajın sonunda şu sıfat yer alır: İranlı şair, kederin ve hayal kırıklığının Üstadı.

** Edward Fitzgerald (1809-1883): İngiliz şair ve yazar. Özellikle Hayyam'ın *Rubaiyat*'ının ilk ve en ünlü İngilizce çevirilerini gerçekleştirmesiyle bilinir.

mıyorum. Bu yüzden gerçekten ne düşündüğümü bilmiyorum. Eğer inancım olsaydı farklı olurdum ama çılgın olsaydım da farklı olurdum. Evet, farklı olsaydım, farklı olurdum.

Laik dünyaya ait bu dersler dışında, tabii ki, gizemci düzenlerin sırları var. Bunlar, bahsi geçen ama saklanan sırlar ve halka açık törenlerdeki saklı gizemler. Roma kilisesinde Meryem için düzenlenen törenlerde ya da masonluktaki *Ruh Ayini*nde bu tür sırlar tamamen veya yarım olarak gizli tutulur.

Ama sırrın iç dünyasına giren kabul edilmiş kişinin yanılsamamızın yeni bir yüzünün hevesli bir kurbanı olmadığını kim söyleyebilir? Eğer deli biri, delice fikirlerinden çok eminse, yeni giren bundan nasıl emin olabilir? Spencer, bilgimizi, büyüdükçe daha çok bilinmeyene dokunan bir küreye benzetiyor. Gizli sırlara ulaşmanın bize ne sağlayacağını büyük büyücünün şu korkunç sözleriyle anımsıyorum: "İsis'i gördüm ve ona dokundum, ama var olup olmadığını bilmiyorum."

448
Ömer Hayyam

Ömer'in bir kişiliği vardı. Benim, iyi ya da kötü bir kişiliğim yok. Bir saat içinde şu anki kimliğimden uzaklaşacağım. Yarın, bugün kim olduğumu unutacağım. Ömer gibi, her kimseler o olanlar, tek bir dünyada yaşarlar –dış dünyada. Benim gibi, her kimseler o olmayanlar, yalnızca dış dünyada değil, aynı zamanda çeşitlilikleri olan ve sürekli değişen bir iç dünyada yaşarlar. Ne kadar çabalasak da Ömer'le aynı felsefeye sahip olamayız. İçimde, istenmeyen ruhlar misali, eleştirdiğim felsefeleri barındırıyorum. Ömer, bunların hepsini reddedebilir çünkü bunlar, onun için dışsaldır ama benim içimde oldukları için bunları reddedemem.

449

Çok ince ve derin olan acılar vardır ki bunların, bedene mi ruha mı ait olduğu; yaşamın boşuna olduğuna dair duygularımızdan kaynaklanan bir endişe mi olduğu yoksa mide, ka-

raciğer ya da beyin uçurumundan kaynaklanan organik bir hastalık mı olduğu söylenemez. Normal kişisel farkındalığım kaygılı durgunluğumun karmaşık süprüntüleriyle sıklıkla bulanıklaşır! Var olmak, belirsiz bir mide bulantısıyla birlikte sıklıkla canımı yakar. Bunun bir sıkıntı mı, kusacağıma dair bir işaret mi olduğunu bilemem! Sıkça....

Bugün ruhum, bedenim kadar üzgün. Her yanım acıyor: bellek, gözler ve kollar. Sanki bir romatizmadan oluşuyorum. Varlığım günün duru parlaklığından, masmavi gökyüzünden, yaygın ışığın sürekli yükselen dalgasından etkilenmiyor. Havaya kişilik veren yumuşak, serin esinti –sonbahara ait bir yaz kalıntısı olan– beni yatıştırmıyor. Beni etkileyen bir şey yok. Üzgünüm ama bu kesin bir hüzün değil, hatta belirsiz bir hüzün de değil. Orada, sandıklarla kirletilmiş bir sokakta üzgünüm.

Bu ifadeler neler hissettiğimin tam tercümesi değil, aslında bir kişinin hissettiklerini hiçbir şey tam anlamıyla tercüme edemez ama en azından duygularımın izlenimini, bana ve sokağa ait –onu gördüğüme göre, ölçemesem de derin bir biçimde bir parçam– çeşitli görüntü karışımlarını aktarmaya çalışıyorum.

Uzak diyarlarda, farklı bir hayat yaşamak isterdim. Bilinmeyen bayraklar arasında başka biri olarak ölmek isterdim. Bugün olmadığı için daha iyi olan, puslu, renkli, gizemli yenilikler gibi gördüğümüz başka çağlarda, alkışlanan bir imparator olmak isterdim. Her neysem, onu gülünç yapabilecek her şeyi isterdim. Bunu isterdim çünkü her neysem, onu gülünç yapabilecekti. İsterdim, isterdim... Ama güneşin parladığı yerde her zaman bir güneş var ve gecenin çöktüğü yerde bir gece var. Kederin bize sıkıntı yarattığı yerde her zaman keder, düşlerin bizi avuttuğu yerde her zaman düşler var. Her zaman, daha iyi ya da kötü olmak için değil, farklı olmak için olması gereken değil, olan vardır. Her zaman...

Yükleyiciler sokaktaki kasaları kaldırıyorlar. Şakalar ve gülüşmeler arasında kasaları teker teker arabalara yüklüyorlar.

Büro penceremden aşağıya doğru, uyuyan halsiz gözkapaklarımla onlara bakıyorum. Belirsiz ve esrarlı bir şey duygularımla yüklenen yükü birbirine bağlıyor. Garip bir duygu tüm sıkıntımdan ya da endişemden ya da mide bulantımdan yüksek sesle şaka yapan birinin omzuna yüklenen bir kasa oluşturuyor ve bu kasa daha sonra orada olmayan bir arabaya yükleniyor ve dar sokakta, hep dingin olan günışığı kasaları çektikleri yerde çapraz olarak parlıyor –gölgede kalan kasaların üstünde değil, çırak çocukların kararsızlıkla hiçbir şey yapmadan işgal ettikleri uzak köşede.

450

Kötü bir beklenti gibi olan daha da uğursuz bir şey şimdi havada süzülüyor. Öyle ki yağmur bile çekinmiş gibi görünüyor. Sessiz bir karanlık atmosfere çöktü. Ve aniden, korkunç bir gün paramparça oldu. Soğuk bir cehennem ışığı her şeyin içine girip zihinleri ve kuytuları doldurdu. Her şey huşu içinde esnedi ve sonra bir rahatlama iç çekişiyle öğürdü çünkü şimşek geçmişti. Neredeyse insan sesi* gibi tınlayan hüzünlü yağmurun sesi mutluydu. Kalpler otomatik olarak hızla çarptılar ve düşünmek insanı sersemletti. Büroda belirsiz bir din oluştu. Hiç kimse kendisi değildi ve Senyör Vasques, tam ne söyleyeceğini bilmeden odasının kapısında belirdi. Moreira gülümsedi, ani korku nedeniyle yüzünün kenarları hâlâ sarıydı ve gülümsemesi, kuşkusuz, yeni bir şimşeğin uzakta çakacağını söylüyordu. Hızlı bir araba sesi, sokaktan gelen alışılmış seslere gürültüsüyle karıştı. Telefon kontrolsüz bir biçimde titredi. Odasına dönmek yerine, Vasques salondaki telefona doğru yöneldi. Bir duraksama, bir sessizlik oldu ve yağmur bir karabasan gibi indi. Vasques, çalması kesilen telefonu unuttu. Ayak işlerine bakan çocuk büronun arka tarafında rahatsızlık veren bir nesne gibi kıpırdandı.

Kurtuluş ve zihin huzuru sağlayan muazzam bir neşe hepimizi rahatsız etti. Biraz sersemlemiş olarak işimize dönerken birden sosyalleştik ve birbirimizden hoşnut kaldık. Bürodaki

* Ya da: "kaba ve basit bir ses"

çocuk, ona söylenmeden, pencereleri açtı. Nemli havayla birlikte taze bir şeyin kokusu büroya girdi. Şimdi yağmur hafif ve alçakgönüllü olarak yağıyordu. Eskisi gibi olan sokak sesleri çok farklıydı. Arabacıların seslerini duyabiliyorduk ve onlar gerçekten de insanlardı. Bir blok öteden, tramvayların açıkça duyulan çan sesleri sosyalliğimize eşlik ediyordu. Yalnız bir çocuğun attığı kahkaha duru atmosferdeki bir kanarya sesi gibiydi. Hafif yağmur inceldi.

Saat altı olmuştu. Büro kapanıyordu. Odasının yarı aralık kapısından Senyör Vasques, kelimeleri bir ticari dua gibi telaffuz ederek "Gidebilirsiniz" dedi. Hemen ayağa kalktım, kayıt defterini kapatıp kaldırdım. Belirgin bir hareketle kalemimi hokkaya yerleştirdim, umut dolu bir sesle "Yarın Görüşürüz" diyerek Moreira'ya doğru yürüdüm ve sanki bana büyük bir iyilik yapmış gibi elini sıktım.

451

Seyahat mi? Seyahat için var olmak yeter. Bir istasyondan diğerine gider gibi, bedenimin ya da kaderimin treniyle, bir dekor gibi hep aynı ve farklı olan sokaklara ve meydanlara, insanların yüzlerine ve tavırlarına sarkarak bir günden diğerine gidiyorum.

Düşlersem görürüm. Seyahatte daha fazla ne yapabilirim ki? Yalnızca düş görmenin ileri derecedeki eksikliği, hissetmek için seyahat etmeyi onaylar.

"Herhangi bir yol, hatta şu basit Entepfuhl yolu bile seni dünyanın sonuna götürür."* Tam dönüş yaptığımızda başladığımız Entepfuhl yoluna ulaşırız. Başlangıç gibi, dünyanın sonu da aslında dünyaya ait algımızdır. Manzaranın manzara olması bize göredir. Eğer düşlersem, yaratırım ve var ederim. Var olunca onu diğer manzaralar gibi görürüm. O zaman neden seyahat edeyim ki? Madrid'de, Berlin'de, İran'da, Çin'de, Kuzey ya da Güney Kutbu'nda kendimden başka bir yerde olmam –kendi hissetme tarzımla.

* Thomas Carlyle'dan alıntı. Bkz. Metin 138.

Yaşamı biz şekillendiririz. Seyahat, seyahat edendir. Gördüğümüz şey gördüğümüz değil kendimizin ne olduğudur.

452

Tanıdığım, ruhu olan tek gerçek seyyah, bir zamanlar çalıştığım başka şirketteki hademeydi. Bu genç çocuk, şehirleri, ülkeleri ve seyahat şirketlerini anlatan broşürler toplardı. Gazetelerden kestiği ya da oradan buradan edindiği haritaları vardı. Dergilerden ve gazetelerden kestiği manzara resimlerini, egzotik elbise baskılarını, gemi ve yelkenli resimlerini saklardı. Kurgusal ya da belki de gerçek ya da çalıştığı şirket adına seyahat acentelerine giderdi. İtalya, Hindistan seyahatleri için broşürler, Portekiz ve Avustralya arasındaki gemi tarifelerini toplardı.

Yalnızca bildiğim en büyük seyyah değildi –çünkü en gerçek olandı-, aynı zamanda tanışma ayrıcalığına sahip olduğum en mutlu kişiydi. Ona ne olduğunu bilmediğim için üzgünüm ya da öyle davranıyorum. Aslında bilmiyorum çünkü şimdi onu tanıdığım kısa süreden on yıl sonra büyümüş, görevlerini yerine getiren sorumlu bir salağa dönüşmüş olmalı. Belki evlenmiştir, bir rol üstlenmiştir –yani hâlâ yaşarken ölmüştür ve belki de beden olarak da seyahat etmiştir. Oysaki ruhuyla çok iyi seyahat ederdi.

Şimdi anımsadım: Paris-Bükreş arasındaki tren yolunu ve İngiltere'deki trenlerin rotalarını tam olarak biliyordu. Yabancı isimleri yanlış biçimde telaffuz ettikçe, ruhunun büyüklüğünün parlayan kesinliğini görebiliyordum. Evet, bugün belki de bir ölü adam olarak var. Ama belki bir gün, ileri bir yaşta Bordo'yu düşlemenin oraya gitmekten yalnızca daha iyi değil, aynı zamanda daha gerçekçi olduğunu hatırlayacak.

O zaman bütün bunların başka bir açıklaması da olabilir; birini taklit ediyor olabilirdi. Ya da... Evet, bir çocuğun zekâsıyla yetişkinlerin aptallığı arasındaki ürkütücü fark göz önüne alınınca, bazen düşünüyorum ki çocuklukta kendi astral zekâsını bize ödünç veren bir koruyucu ruh, bize eşlik etmiş ve daha sonra daha yüksek bir yasanın zorlamasıyla ve besili

domuzlar olarak bizi kaderimize üzülerek terk etmiş –dişi hayvanların büyüyen yavrularını terk etmesi gibi.

453

Bu kafenin terasından, yaşama ürkek gözlerle bakıyorum. Tamamen benim olan bu meydanda yaşamın geniş çeşitliliğinin yalnızca ufak bir parçasını görüyorum. Bir sarhoşluk başlangıcı benzeri hafif bir sersemlik bana nesnelerin ruhunu açıyor. Görülür, ortak yaşam geçen yayaların açık ve belirgin ayak izlerinde, hareketlerinin düzenlenmiş öfkesinde, benim dışımda sürüyor. Duygularımın berrak ve kafa karıştırıcı bir hata olduğu şu anda, duyularım donmuşken ve her şey başka bir şey gibi görünürken, düşsel bir akbaba gibi, hareket etmeden kanatlarımı açıyorum.

Bir ideal insanı olan benim, herhalde en büyük arzum kafede, bu masada hep oturmaktan fazlası değil.

Her şey boşuna, ölü külleri karıştırmak gibi ve şafak öncesi anında olduğu gibi belirsiz.

Ve ışık her şeye mükemmel ve sakin bir biçimde vuruyor, onları hüzünlü gerçeğin gülümsemesiyle parlatıyor! Dünyanın tüm gizemi, ben onun sıradanlığın ve sokağın şeklini aldığını görene dek alçalıyor.

Ah, aramızdaki olağan şeyler gizemleri sıyırıp geçiyor! Tam burada, karmaşık insan yaşamımızın güneşle aydınlanan yüzeyinde *Zaman*ın, *Gizem*in dudaklarında kararsızca gülümsediğini düşünmek. Bu ne kadar da modern görünüyor! Ve yine de ne kadar eski, gizlenmiş, etrafımızda parladığını gördüklerimizin yanında başka anlamlarla dolu!

454

Gazete okumak, estetik açıdan ve ahlaka önem vermeyenler için bile ahlaki açıdan da her zaman tatsızdır.

Savaşların ve devrimlerin etkilerini okumak –haberlerde hep bahsi geçer– ürkütücü değil, sıkıntı verici. Ruhumuzu

gerçekten yaralayan şey ölülerin ya da yaralıların, bir eylemde ya da eylemi görmeden ölenlerin fedakârlıklarının zalim kaderi değil, yaşamların ve malların kaçınılmaz derecede boş bir nedenle aptalca feda edilmesidir. Tüm idealler ve hırslar erkek gibi davranmaya çalışan geveze kadınların histerisidir. Hiçbir imparatorluk bir çocuğun bebeğinin kırılmasına değmez. Hiçbir ideal bir oyuncak trenin feda edilmesine değmez. Hangi imparatorluk yararlıdır veya hangi ideal kârlıdır? Bunlar hep insanlığa ait ve insanlık da hep aynı –değişken ve geliştirilemez, dalgalı ama ilerleyemez. Olayların uzlaşmaz yürüyüşü karşısında, neden verildiğini bilmediğimiz kaybedeceğimizi bildiğimiz ama zamanını bilmediğimiz yaşam, yaşamımızı ortak ve çelişkili biçimlerde oluşturan on binlerce satranç oyunu, hiçbir zaman elde edemeyeceklerimizi yararsızca düşünmenin sıkıntısı...– tüm bunların karşısında, akıllı bir adam vazgeçmekten, yaşam hakkında düşünmeyi bırakmaktan (çünkü yaşamın kendisi de yeterince ağır), biraz hava alıp güneşe çıkmaktan, en azından dağların ötesinde barış olduğunu düşünmekten başka bir şey yapamaz.

455

Bizi kaba ya da gülünç ya da kederli biçimde geç kalmış duruma düşüren yaşamdaki tüm şanssız rastlantılar, içsel serinkanlılığımızın ışığında, yolculuk cilveleri olarak görülmelidir. Biz bu dünyanın yolcularıyız, hiçlik ya da hiçlik, her şey ya da her şey arasında, isteyerek ya da istemeyerek seyahat ediyoruz ve yolumuzdaki tümsekleri ve yolculuktaki aksilikleri fazla dert etmemeliyiz; ya bunda beni rahatlatan bir şey olduğu için ya da böyle düşünüp rahatladığım için bu düşünce beni rahatlatıyor. Ama üzerinde fazla düşünmezsem, kurgusal rahatlık benim için yeterli.

Ve rahatlık veren çok fazla şey var! Garip biçimli bulutların her zaman içinde süzüldüğü, yukarıdaki, açık ve sakin mavi gökyüzü var. Kırlarda ağaçların kalın dallarını sallayan, şehirde beşinci ve altıncı katlarda asılı çamaşırları döven hafif esin-

ti var. Hava sıcak olunca sıcaklık, soğuk olunca soğukluk var. Her zaman özlemimiz, umudumuz, dünyanın penceresindeki sihirli gülümsememiz, İsa olan dilenciler gibi ne olduğumuzun kapısına vurmak isteğimizle birlikte bir belleğimiz var.

456

Bir şeyler yazdığımdan bu yana ne kadar zaman oldu! Geçen birkaç gün içinde, yüzlerce yıllık bir inziva yaşadım. Olmayan manzaralar arasında ıssız bir göl gibi durgunlaştım.

Bu arada, her günün çeşitli monotonlaşmaları arasında, yaşamın eşit saatlerinin hiç eşit olmayan akışını yaşadım. Her şey iyi gidiyordu. Eğer uyuyorsam da fark yoktu. Olmayan manzaralar arasında ıssız bir göl gibi durgunlaştım.

Genellikle kendimi bilemem ki bu kendilerini bilenler için olağandır. Beni canlı yapan çeşitli kılıklarla kendime bakıyorum. Bütün bu değişimlerde, aynı kalana, elde edilenler arasında da hiç olana sahibim.

Sanki içimde bir yolculuğa çıkarak, derinliklerimi, şimdi hissettiğim monotonluktan çok farklı olan kırlardaki eski evin monotonluğunu anımsıyorum... Çocukluğum o evde geçti ama o zaman bugüne göre daha mutlu mu, mutsuz mu olduğumu istesem de söyleyemem. O zaman yaşayan başka bir benlikti. Bu ve o yaşam farklıydı, değişik türdendi ve karşılaştırılamazdı. Onları dıştan bağlayan aynı monotonluklar, kuşkusuz içte farklıydı. Onlar iki monotonluk değil, iki yaşamdı.

Anımsamakla neden uğraşayım? Yorgunluk. Anımsamak dinlenmektir çünkü yapmamak anlamına gelir. Daha uzun bir dinlenme için bazen hiç olmayanları anımsarım. Gerçekten yaşadığım kırlara ait anılarım, geçen seneye ait, içinde hiç yaşamadığım geniş odalarda yaşayan anılarımla –çatırdayan döşemelerde gezinen– biçim ve özlem olarak karşılaştırılamaz,

Kendim için öyle kurgusalım ki sahip olabileceğim herhangi doğal bir duygu, doğar doğmaz hemen düşsel bir duyguya dönüşüyor. Anılar düşlere, düşler düşlerimi unutuşa ve kendimi, kendimi düşünmeme olarak bilmeye dönüşüyor.

Kendi varlığımdan kendimi o kadar soydum ki var oluşum giyinmekten oluşuyor ancak, kılık değiştirdiğimde kendim oluyorum. Etrafımda yok olan, bilinmeyen gün batımları hiç göremeyeceğim manzaraları aydınlatıyor.

457

Modern durumlar şunları içerir:

1) Aynaların gelişimi.
2) Gardıroplar.

Beden ve ruh olarak giyimli yaratıklar olarak geliştik. Ruh her zaman bedene uyduğu için o da soyut bir elbise geliştirdi. Giyinen hayvanlar kategorisine yükselirken –fiziksel anlamda– giysisi olan bir ruhumuz oldu.

Konu giysimizin bir parçamız haline gelmesi değil. Önemli olan bu elbisenin karmaşıklığı ve şaşırtıcı bir biçimde bununla bedenimizi ve beden hareketlerimizi doğal olarak şıklaştıran özellikler arasında gerçek bir ilişki olmaması.

Eğer ruhumun durumu için sorumlu olan sosyal nedenleri konuşmam gerekseydi, hiç konuşmadan aynayı, elbise askısını ve kalemi gösterirdim.

458

Bahar ortasındaki sabahın hafif pusunda, şehir merkezi uykulu bir biçimde uyanıyor ve güneş mahmurmuş gibi yükseliyor. Hafif soğuk havada sakin bir neşe var, var olmayan esinti hafifçe esiyor ve yaşam, ortadan kalkan soğuk nedeniyle belirsizce ürperiyor –soğuğun kendisinden değil, anısından; bugünün havasından değil, gelecek olan yazla yapılan karşılaştırmadan.

Kafeler ve bistrolar dışında mağazalar kapalı ama sakinlik pazar günlerinin uyuşukluğu değil –yalnızca bir sakinlik. Akşamdan gelen havada sarı bir renk var ve dağılmakta olan sisin arasında mavilik hafifçe kızarıyor. İlk hareket işaretleri sokak-

ları noktalıyor, yürüyen her yaya açıkça görülürken, birkaç bulanık figür açık olan bazı pencerelerde hareket ediyor. Madeni bir ses çıkartan tramvaylar sarı, numaralı yollarını biraz yüksekten izliyorlar. Sokaklar yavaş yavaş kalabalıklaşıyor.

Düşünceler ve duygular olmadan sürükleniyorum. Erken uyanıyorum ve önyargısız olarak sokağa çıkıyorum. Sokağı uykuda gibi izliyorum ve derin düşüncede gibi görüyorum. İçimde hafif bir duygu sisi yükseliyor. Dışarıda yok olan sis sanki içime sızıyor.

Dikkat etmeden yaşamım hakkında düşündüğümü fark ettim. Farkına varmamıştım ama yaptığım buydu. Sakin gezintimde, verili görüntülerin yansıtıcısından, gerçekliğin, üzerinde gölgeler yerine renkleri ve ışığı yansıttığı siyah bir perdeden başka bir şey olmadığımı düşündüm ama istemeden daha fazlasıydım. Aynı zamanda kendini inkâr eden bir ruhtum, hatta soyut gözlemim bile bir inkârdı.

Pus kaybolurken, içine pus karışmış gibi görünen soluk bir ışıkla hava karardı. Sokağın daha gürültülü olduğunu ve kalabalıklaştığını birden fark ettim. Şimdi sayıları artan yayaların adımları daha yavaştı. Sonra başka herkesin telaşsızlığı arasından neşeli balık satıcısı kadınlar ortaya çıktı, dev gibi ekmek sepetleri taşıyan fırıncılar sallanarak geldiler ve sokak satıcılarının farklı benzerlikleri, yalnızca sepetlerinin içerikleriyle monotonluktan uzaklaştı ki burada renkler, nesnelerden daha farklıydı. Sütçülerin farklı teneke kutuları garip boşluk anahtarları gibi çınladı. Polisler, kavşaklarda, görünmeden yükselen gün karşısında uygarlığın üniformalı inkârı gibi hareketsiz olarak durdular.

Tam şimdi bunları, bununla ilişkisi yalnızca görsel olan biri olarak görmek isterdim –her şeyi, yaşamın yüzeyine yeni ulaşan yetişkin bir seyyah gibi izlemek! Tüm bu şeylere önceden kabullenilmiş anlamlar yüklememeyi öğrenmek. Her şeyi, doğal ifadesinde, onlara yüklenen ifade tarzlarını göz ardı ederek, görmek. Balık satıcısı kadınları, balık satıcısı kadınlar diye çağırılmalarından ve var olduklarını, balık sattıklarını

bilmemden bağımsız olarak insan gerçekliklerinde görebilmek. Polisleri, Tanrı'nın onları gördüğü gibi görmek. Her şeyin ilk kez farkına varmak ama yaşam *Sırrı*na vahiy yoluyla ermek değil, Gerçeğe doğrudan ulaşmak.

Çanlar ya da büyük saat çaldığında, saymadan saatin sekiz olduğunu biliyorum. Ölçülen zamanın sıradanlığı, toplumun zamanın sürekliliği üzerine kapattığı dehliz, soyutu içeren bir sınır, bilinmeyen etrafındaki limit beni kendime getirdi. Gökyüzünden tamamen ayrılan sisin (hâlâ mavilikte oyalanan hafif mavilik dışında) aslında ruhuma ve benzer biçimde ruhumla teması olan şeylerin derinliklerine de sızdığını görüyorum. Gördüklerimin vizyonunu kaybettim. Gözlerim görüyor ama körüm. Olanları bilginin sıradanlığıyla algılamaya başladım. Gördüklerim artık *Gerçeklik* değil, yalnızca *Yaşam*.

... Evet, benim de dahil olduğum ve bana ait olan yaşam. Artık, yalnızca Tanrı'ya ya da kendisine ait olan bir *Gerçeklik* değil, ne gizemi ne gerçeği var ve bir yerlerde değişmeden var –çünkü gerçek ya da gerçekmiş gibi davranıyor-, geçici ya da ebedi olmaktan özgür, mutlak bir görüntü, ruh fikrinin dışsal eşiti.

Döndüm ve düşündüğümden hızlı ama yavaşça beni yukarıdaki kiralık odama yönlendirecek olan kapıya doğru yürüdüm ama içeriye girmedim, duraksadım. Yürümeye devam ettim. Praça da Figueira,* ufuk görüntümü kapatan çeşitli renkli eşyalarla ve müşterilerle önümde aralandı. Yavaşça ve yorgun olarak ilerledim ve görüşüm artık bana ait değildi, artık hiçbir şey değildi; değişmez biçimde Yunan kültürünü, Roma düzenini, Hıristiyan ahlakını, hissettiğim ve algıladığım uygarlığı oluşturan tüm diğer yanılsamaları miras alan bir hayvan insanın görüşüydü.

Yaşayanlar nerede?

* Pessoa'nın zamanında halk pazarının da kurulduğu, Lizbon'un şehir merkezindeki meydanlardan biri.

459

Kırlarda, şehirdeki gibi yaşamak isterdim. Her durumda şehirde olmak isterim ama kırlarda olsam iki kez daha fazla severdim.

460

Duyarlılık ne kadar artarsa ve hissetme kapasitesi ne kadar incelikli olursa, küçük şeyler üstünde o kadar çok titrer ve ürperir. Bulutlu bir gün nedeniyle endişe duymak olağanüstü bir zekâ gerektirir. Temelde duyarsız olan insanlık, hava durumu nedeniyle endişelenmez çünkü hava durumu hep vardır. İnsanlık, yağmur kafasına yağana dek yağmuru hissetmez.

Belirsiz ve uyuşuk olan günde nemli bir bunaltı var. Büroda yalnız başına, yaşamımı gözden geçiriyorum ve gördüğüm beni sıkan ve üzen bir güne benziyor. Kendimi nedensiz yere mutlu olan bir çocuk, hırs dolu bir genç, mutluluğu ve hırsı olmayan bir yetişkin olarak görüyorum. Görmeme ya da anımsamama neden olan bugün gibi, bunların hepsi bulanık ve uyuşuk bir ortamda oluyor.

Dönüşü olmayan yoldan aşağıya doğru bakarak, aramızdan kim doğru yolu izlediğini söyleyebilir?

461

Ufak şeylerin kolayca beni üzdüğünü bilerek, ufak şeylerle temas etmekten kaçınıyorum. Eğer güneşin önünden bulut geçince üzülürsem, yaşamım olan sonsuza dek bulutlu günün karanlığına nasıl üzülmem?

Yalıtılmışlığım bir mutluluk (ruhum bunu hissetmeyi bilmez), sakinlik (hiç kimse bunu kaybetmeden, buna sahip olamaz) arayışı değil, aradığım bir uyku, yok oluş, alçakgönüllü bir geri çekilme.

Kirli odamın dört duvarı bir hücre, bir ıssızlık, bir yatak ve bir tabut. Hiçbir şey düşünmediğim, istemediğim ve düşlemediğim anlarda; rastlantısal bir bitki, yaşamın yüzeyini saran bir yosun gibi uyuşuklukta kaybolunca çok mutluyum. Bir şey

olmamanın bu saçma farkındalığının tadını acı duymadan çıkartıyorum. Ölümün ve yok olmanın önceden alınan tadını tadıyorum.

"Efendi" diye hitap edebileceğim kimse yok. Benim için ölen bir İsa yok. Hiçbir Buda bana yol göstermedi. Hiçbir Apollon ya da Atena, en yüce düşlerimde bile, ruhumu aydınlatmak için ortaya çıkmadı.

462

Ama kendimden kaynaklanan, yaşam eylemlerinden ve amaçlarından sürgün edilme ve nesnelerle ilişkimi koparma çabalarım, beni tam da kaçmak istediklerime doğru götürdü. Yaşamı hissetmek ya da gerçek olan bir şeye dokunmak istemiyordum çünkü dünya ile temasta olan mizacımın deneyimi, yaşamı duyumsamanın bana acı verdiğini öğretti ama ilişkiden kaçmak için kendimi yalıtırken, aşırı duyarlılığım daha da arttı. Eğer nesnelerle ilişkimi tamamen kesebilseydim, duyarlılığım bir sorun olmazdı ama bu tam yalıtıma ulaşamadım. Ne kadar az şey yapsam da nefes alıyorum, ne kadar az eylem yapsam da hareket ediyorum ve böylece kendimi yalıtıp duyarlılığımı arttırınca, benim için tamamen zararsız olan en ufak şeylerin bile beni büyük felaketler gibi harap ettiğini gördüm. Kaçmak için yanlış yöntem seçmiştim. Başladığı yerde bitecek olan rahatsız ve dolambaçlı bir yol seçmiştim; yolculuk yorgunluğu da orada yaşama dehşetine eklenmişti.

İntiharı bir çözüm olarak hiç görmedim çünkü yaşam nefretim, yaşam sevgime bağlıydı. Kendimle nasıl yaşadığıma dair yaptığım talihsiz hata konusunda ikna olmam uzun zaman aldı. İkna olunca öfkelendim ki bir şey hakkında öfkelenince hep böyle hissederim çünkü benim için her ikna yeni bir yanılsama kaybıdır.

İsteğimi, onu analiz ederek öldürdüm. Keşke analiz öncesinde çocukluğuma dönebilseydim –bu, istem öncesi dönem olsa da!

Böcekler vızıldarken ve bir üzüntü gibi değil, sürekli fiziksel bir acı gibi yaşam beni sıkarken, parklarım ölüm uykusunda, havuzları gün ortası güneşi altında donmuş.

Uzak yerler, dalgın parklar, uzaktaki dar patikalar, artık kimsenin oturmadığı taştan sıraların ölü çekiciliği –yitik ihtişamlar, kaybolan çekicilikler, kayıp ışıltılar. Ah, unutulmuş özlemim, seni onunla düşlediğim hüzne kavuşabilsem!

463

Sonunda huzur. Hepsi de sanki hiç yokmuş gibi ruhumdan yok olan cüruf ve kalıntılar. Yalnız ve sakinim. Bu sanki kuramsal olarak bir din seçeceğim an gibi. Burada aşağıda artık hiçbir bağım yoksa da yukarıda da yok. Sanki yokmuşum ve bunun bilincindeymişim gibi kendimi özgür hissediyorum.

Huzur, evet huzur. Büyük bir sükûnet, bir şey gibi nazik, bol, benliğimin derinliklerine doğru inen. Okuduğum sayfalar, bitirdiğim işler, yaşamın hareketleri ve beklenmedik değişimleri –hepsi benim için soluk bir gölge, tanımlayamadığım bir sakinliği çevreleyen zor görülür bir hale. Bazen ruhumu unuttuğum çabalar ve bazen tüm eylemleri unuttuğum derin düşünceler– hepsi bana bir tür duygusuz hassasiyet, önemsiz şeyler, boş bir şefkat olarak geri döner.

Bunun nedeni, yumuşak ve neredeyse baygın ve soğuk gün değil. Neden, zayıf, neredeyse var olmayan, durgun havadan bile fazla fark edilemeyen meltem değil. Neden, zayıf ve mavi benekli gökyüzünün bilinmeyen rengi değil. Hiçbiri değil çünkü hiçbirini hissetmiyorum. Görmek istemeden çaresizce görüyorum. Var olmayanı dikkatle izliyorum. Ruhumu değil, huzuru hissediyorum. Hepsi belirgin ve şimdi tamamen durgun olan dışsal şeyler hareket etseler de şeytan onu baştan çıkartırsa, yukarıdan bakınca, bana göre dünya İsa'ya benziyor. Onlar, hiçbir şey ve İsa'nın neden baştan çıkartılamadığını anlıyorum. Onlar, hiçbir şey ve ihtiyar şeytanın bunları neden çekici bulduğunu anlayamıyorum.

Hissedilemeyen yaşam, unutulmuş ağaçlar altında akan bir su gibi yavaşça git! Bilinmeyen ruh, düşen iri dalların arkasındaki görünmeyen hışırtı, hafifçe git! Yararsızca, amaçsızca, hiçbir şeyin bilincinde olmadan, yapraklar arasındaki açıklıkların ortasında uzaktaki bulanık ve anlık bir görüntü gibi, nereden gelip nereye gittiğini biz bilmeden git! Git, git ve unutayım.

Hiçbir zaman yaşamaya cesaret etmeyen her ne varsa onun zayıf nefesi, hissetmeyi ne başaramamışsa onun donuk iç çekişi, düşünmeyi ne reddetmişse onun yararsız mırıltısı, yavaşça git, gevşekçe git, sana ait olması gereken ve sana verilen çukurlardaki anaforlarla git, gölgeye veya ışığa git; dünyanın kardeşi, *Kaos*un ve *Gece*nin oğlu uçurumun zaferine git ama kendindeki bilinmez bir parçanda tanrıların daha sonra geleceğini ve onların da göçeceğini hatırla.

464

Bu kitabın sayfalarını okuyanlar benim bir hayalperest olduğuma artık kesinlikle karar vermiştir ve bu yanlış bir karardır. Hayalperest olacak kadar param yok.

Sıkıntı dolu büyük melankoliler ve üzüntüler, konforlu ve gösterişsiz ve lüks ortamlarda var olabilirler. Bu nedenle, Poe'nun, Egaeus'u* uzun saatlerce hastalıklı düşünceler tarafından özümsenir; görünmez uşakların yönettikleri ve yemek hazırladıkları yaşamsız misafir odası kapıları arkasında, eski, atadan kalma şatolarda yaşar.

Büyük düşler için özel sosyal ortamlar gerekir. Bir gün yazdığım bazı sayfaların hüzünlü ritmi beni heyecanla Chateaubriand'ı düşünmeye sevk ederse, Vikont veya Breton** olmadığımı anımsamam uzun sürmez. Başka bir sefer içeriği

* Edgar Allan Poe'nun 1835'te yayımlanan, korku türündeki "Berenice" adlı kısa öyküsüne gönderme. Öyküde, kuzini Berenice ile evlenme hazırlığındaki Egaeus adında bir adamın durumu anlatılır.

** Bretonya: Günümüzde Fransa sınırları içinde kalan, geçmişte bağımsız krallık ve dükalık olan bölge. Bretonlar, altı Kelt halkından biridir; Bretonca bölgede yaygın olarak konuşulur.

Rousseau'yu anımsatan bir şey yazdığımda, bir şato lordu olmamanın yanında, yine İsviçreli bir seyyah olmadığımı anımsamam uzun sürmez.

Ama aynı zamanda Rua Dos Douradores evreni var. Burada da Tanrı yaşam bilmecesinin sınırlarını çizmemiş. Görüntülerinden algıladığım tekerleklere ve ahşap döşemelere ait düşlerim zayıf olabilirler ama onlar sahip olduklarım ve olabildiklerim.

Eminim ki gün batımları başka bir yerde ama şehre yukardan bakan bu dördüncü kat odasında bile, sonsuzu düşünmek olası. Aşağıdaki depolarla birlikte bir sonsuzluk, bu doğru ama yukarıdaki yıldızlarla birlikte... Olmadığım bir burjuva tatminsizliğiyle ve hiç olamayacağım bir şair hüznüyle gün batımında yüksek penceremden dışarıya doğru baktığımda bunlar aklıma geliyor.

465

Yazın gelişi beni hüzünlendirir. Yazın parıltısı, sert de olsa kim olduklarını bilmeyenleri rahatlatıyor gibidir ama beni rahatlatmaz. Benim dışımdaki canlı yaşamla sonsuza dek gömülü olan duyularımın –nasıl hissedeceğimi ve düşüneceğimi bilemeden hissettiklerim ve düşündüklerim– cesedi arasında keskin bir zıtlık var. Evren olarak bilinen bu sınırsız ülkede, bana doğrudan baskı yapmayan ama yine de ruhumun gizli bir ilkesini inciten politik bir zulüm altında yaşar gibiyim. Ve sonra gelecekteki olanaksız bir sürgün için garip bir özlem yavaşça, yumuşakça beni sarıyor.

Kendimi en çok uykulu hissediyorum. Hastalık nedeniyle oluşanlar dahil, diğer uyku halleri gibi fark ettirmeden fiziksel dinlenme ayrıcalığı sağlayan türden değil. Yaşamı unutturup düşlere dalınacağı için büyük bir vazgeçişin yatıştırıcı armağanlarını, ruhumuza kadar ulaşan bir tepside bize sunan türden bir uyku hali de değil. Hayır! Bu uyutmayan, gözlerinizi kapatmanıza olanak sağlamayan ama gözkapaklarını ağırlaştıran, insanın inanamayan dudak kenarlarını aptalca ve itici bir

ifadeyle büzen bir uyku hali. Bu, insanın ruhu akut uykusuzluk çekerken, bedeni yararsızca yoran türden bir uykusuzluk hali.

Yalnızca gece vakti, mutluluk değil de bir tür sükûnet hissediyorum ve diğer sükûnet halleri hoş olduğu için, bu da bana benzetme yoluyla hoş geliyor. Sonra uykusuzluğum geçiyor, uykusuzluğun getirdiği kafa karıştırıcı zihinsel akşam karanlığı azalıyor ve parlayıncaya kadar aydınlanıyor. Bir an için başka şeylere ait bir umut duyuyorum ama bu kısa sürüyor. Sonra gelen umutsuzluk, uykusuz bir sıkıntı, hiç uyumayan birinin tatsız uyanışı. Ve odamın penceresinden sefil bir ruhla ve yorgun bir bedenle sayısız yıldızlara bakıyorum –sayısız yıldızlar, hiçbir şey, hiçlik ama sayısız yıldızlar...

466

İnsan kendi yüzünü görememeli –bundan daha korkunç bir şey yok. Doğa, insana kendi yüzünü görememe ve kendi gözlerine bakamama armağanını vermiş.

Ancak nehir ve havuz sularında insan kendi yüzüne bakabilirdi. Bunu yapmak için bedenin aldığı durum da sembolikti. Eğilmeli ve kendini görmek için alçakça davranmalıydı.

Aynanın icadı insan kalbini zehirledi.

467

Şiirlerimi okumamı dinledi –o gün çok iyi okudum çünkü rahattım– ve bana doğal yasanın basitliğiyle şöyle dedi:

"Başka bir yüzle, hep böyle olabilirsen, daha çekici olursun."

Buradaki 'yüz' kelimesi –anlamını aşıyordu– cehaletimin yakasından tutarak beni kendimden çekti. Odamdaki aynaya baktım ve fakir olmayan bir dilencinin zavallı, hastalıklı yüzünü gördüm. Sonra ayna döndü ve Rua dos Douradores'in görüntüsü bir postacının Nirvana'sı gibi önümde açıldı.

Duyularımın eylemleri bana yabancı olan bir hastalık gibi. Benim, hastalıklı kısmı olduğum başka birine acı veriyor çünkü hissetmek için daha büyük bir kapasiteye bağlı olmam

gerektiğine ikna oldum. Tüm organizma için sorumluluk yükü çeken özel bir doku ya da hücre gibiyim.

Düşünüyorsam sürükleniyorum demektir. Düş görüyorsam uyanığım demektir. Her şeyimle karıştım ve hiçbir parçam ne yapacağını bilemiyor.

468

İster düşüncenin soyutluğu, ister düşünce duyularının soyutluğu olsun, sürekli soyutta yaşayınca, duygularımıza ya da istemimize karşı olsa da gerçek dünya nesneleri hayaletlere dönüşürler –kişiliğimiz gereği en kolay algıladığımız şeyler bile.

Biriyle ne kadar çok ve samimi arkadaş olsam da onun hasta olduğuna ya da öldüğüne dair bir haber alınca, bende hissetmeye utandığım belirsiz, anlaşılmaz, donuk bir izlenim oluşur. Yalnızca doğrudan temas, gerçek görüntü benim duygularımı canlandırır. Düş görerek yaşarken, düş görme kapasitemizi ve özellikle gerçeklikle ilgili düş görme kapasitemizi azaltırız. Var olmayan ve olamayacakla zihinde yaşayarak, olanı düşünme kapasitemizi de yitiririz.

Uzun zamandır görmediğim ve herhalde bir özlemle hep anımsadığım bir arkadaşım, bugün ameliyat için hastaneye gitti. Bu haberin bende uyandırdığı tek net ve kesin duygu, onu ziyaret etme düşüncesinin bende yarattığı yorgunluk ve onu ziyaret etmeme alternatifinin neden olduğu suçluluk hissi.

Hepsi bu... Gölgelerle fazla ilgilenmekten, ben de gölge oldum –ne olduğumu düşündüğüm ve hissettiğim biçimde. Varlığımın tözü, hiçbir zaman olmadığım normal bir insanın özleminden oluşuyor. Hissettiğim bu, yalnızca bu. Ameliyat olacak arkadaşım için üzülmüyorum. Ameliyat olacak ya da bu dünyada acı çeken herhangi biri için de üzülmüyorum. Yalnızca üzülemeyen biri olduğum için üzülüyorum.

Ve bir anda, bilmediğim bir gücün etkisiyle, elimde olmadan başka bir şey düşündüm. Ve sanki halüsinasyon görür gibi,

hissedemediğim ya da olamadığım her şey ağaç hışırtılarına, havuzlara akan su şırıltısına, olmayan bir çiftliğe karıştı... Hissetmeye çalışıyorum ama artık bunun nasıl olacağını bilmiyorum. Benliğim ona teslim olmuş gibi, sanki artık kendi gölgem oldum. Alman öyküsündeki Peter Schlemihl'in* aksine, ben gölgemi değil, tözümü şeytana sattım. Acı çekmemekten, acı çekmeyi bilmemekten dolayı acı çekiyorum. Yaşıyor muyum, yoksa öyle mi davranıyorum? Uyuyor muyum, uyanık mıyım? Günün sıcağından çıkan soğuk bir meltem her şeyi unutturuyor. Gözkapaklarım hoş bir biçimde ağır. Hiç olmadığım ve olmayı arzulamadığım tarlalarda aynı güneş parlıyor gibi. Şehrin gürültüsü arasından geniş bir sessizlik beliriyor... Ne kadar yumuşak! Eğer hissedebilsem, daha ne kadar yumuşak olurdu!..

469

Her şey çekiciliğini yitirdi. Duyguları kelimelerle ifade etmek ve iyi yazılmış cümleler üretmek sıradanlaştı ve az ya da çok ilgi duyarak ama her zaman kayıtsızca duygu ve parlaklıktan yoksun olarak yemek yemeye ya da içmeye benzedi.

470

Konuşmak diğerlerine ne kadar ilgi duyduğunu göstermektir. Balığın ve Oscar Wilde'ın ölümcül olarak oltaya takıldıklarında, ağızlarını açtıkları zamandır.

471

Bu dünyayı bir yanılsama ve düş olarak görebilirsek, o zaman başımıza gelen her şeyin bir rüya, uyurken bize varmış gibi

---

* *Peter Schlemihl'in Tuhaf Hikâyesi*, gölgesini dipsiz bir keseyle takas etmeyi kabul ederek insanlardan kaçıp saklanmak zorunda kalan bir adamın hikâyesini anlatır. Adelbert von Chamisso tarafından 1814'te kaleme alınan novella, yazıldığı dönemde büyük ilgi görerek önce bütün Avrupa dillerine, ardından dünya dillerine çevrildi. Bugün de Alman romantik edebiyatının önde gelen yapıtları arasında sayılan bu hikâye Türkçeye Sabahattin Ali tarafından kazandırılmıştır.

gelen bir şey olduğunu görebiliriz. Böylece yaşamın tüm sorunlarına ve felaketlerine karşı derin ve ince bir kayıtsızlık hissederiz. Ölenler bir köşeyi dönerler ve biz bu nedenle onları göremeyiz. Acı çekenler eğer hissedersek bir kâbus gibi, eğer düşünürsek tatsız bir gündüz düşü gibi önümüzden geçerler ve kendi acımızın da bu hiçlikten fazla bir değeri yoktur. Bu dünyada sol tarafımızda uyuruz, düşlerimizde bile kalbin baskıcı varlığını duyarız.

Başka hiçbir şey değil... Biraz güneş ışığı, biraz meltem uzakta görünen birkaç ağaç, mutlu olma arzusu, zaman aktığı için hissedilen pişmanlık, her zaman kuşkulu olan bilimimiz, hiç keşfedilemeyen gerçek... Hepsi bundan ibaret... Başka bir şey yok...

472

Katılıklarıyla yüzleşmeden mistik bir durum tatmini elde etmek, olmayan tanrının esrik takipçisi olmak, sırlarına girmeden epoptes* olmak, inanmadığım bir cennette derin düşünceye dalarak günlerimi geçirmek –hiçbir şey bilmediğini bilen bir ruha bunlar hoş gelir.

Üzerimde yüksekte süzülen sessiz bulut, gölge içindeki bir beden; üzerimde yüksekte süzülerek geçen saklı gerçekler, bedenimde hapis olan bir ruh... Her şey yüksekte süzülüyor... Ve yüksekteki her şey yerdekiler gibi geçip gidiyor, hiçbir bulut arkasında yağmurdan fazlasını, hiçbir gerçek üzüntüden fazlasını bırakmıyor... Evet, yücelen her şey yükseklerden geçer, geçer gider; arzulanan her şey uzakta ve uzaktan geçer... Evet, her şey cezbeder, her şey yabancı kalır ve her şey geçip gider.

Güneşte ya da yağmurda beden ya da ruh olarak benim de geçip gideceğimi bilmemenin yararı ne? Yararı yok –yalnızca her şeyin hiçbir şey ve hiçbir şey, bu nedenle de her şey olduğu umudu.

* Antik Yunan'da, ruhun ölümsüzlüğü ve öteki dünyada sonsuza dek yaşama inancı temeline dayanan Demeter dini ritüeli "Eleusis Gizemleri"nin üst düzey müridi.

473

Her makul zihin Tanrı'ya inanır. Hiçbir makul zihin mutlak Tanrı'ya inanmaz. Hem gerçek hem de olanaksız olan bir varlık her şeyi yönetir, eğer varsa kişiliği tanımlanamaz, eğer varsa amacı kavranamaz. Bu varlığa Tanrı adını vererek her şeyi söyleriz çünkü Tanrı kelimesi –tam bir anlam taşımadan– hiçbir şey söylemeden onu onaylar. Bazen ona yüklediğimiz onsuz, ebedi, her yerde olan, adil, merhametli gibi nitelikler kendiliğinden yere düşerler– isim kendisini açıklamasına rağmen kullanılan yararsız sıfatlar gibi ve o, sonsuz olanın nitelikleri olamaz ve bu nedenle mutlak bir isimdir.

Aynı kesinlik ve belirsizlik ruhun yaşamı ile ilgili olarak da vardır. Hepimiz öleceğimizi biliriz ve ölmeyeceğimizi hissederiz. Bu, ölümün bir yanlış anlama olduğuna dair bize müphem bir anlayış sağlayan bir arzu ya da umut değildir, iç organ mantığıdır ki bu reddeder...

474

Bir Gün

Öğle yemeği yemek yerine –her gün kendimle konuşabilmek için bir zorunluluk– Tejo'ya doğru yürüdüm ve onu görmek bana iyi gelecekmiş gibi bile davranmadan sokaklarda dolaştım. Öyle olsa bile...

Yaşamak, zahmetimize değmez. Yalnızca görmek yeter. Yaşamadan görebilmek mutluluk getirir ama düşlerimizin fiilen olmaması gibi, bu da olanaksızdır. Yaşam içermeyen bir esrime ne muhteşem olurdu!

En azından yeni bir kötümserlik, yeni bir olumsuzluk yaratmak ve böylece bize ait –kötü de olsa– bir şeyin kalabileceği yanılsamasına sahip olmak!

475

"Neye gülüyorsun?" Moreira'nın sesi odayı bölen iki kütüphane dolabının ardında zararsızca sordu.

"Bazı isimleri karıştırdım" derken, soluğum yavaşladı.

Hemen "Oh!" dedi ve tozlu bir sessizlik yeniden odaya ve üstüme çöktü.

Chateaubriand vikontu kayıtları giriyor! Profesör Amiel burada kraliyet taburesinde oturuyor! Kont Alfred de Vigny, Grandela mağazasını borçlandırıyor! Senancour, Rua dos Douradores'de!

Kitaplarının okunması, asansörsüz bir binaya tırmanmak kadar yorucu olan zavallı sefil Bourget bile değil... Boulevard Saint Germain'ıma bir kez daha bakmak için döndüm ve pencereden dışarıya doğru eğildim ve tam o anda çiftlik sahibinin ortağı yandaki üst pencereden tükürdü.

Ve bunu düşünürken ve sigara içerken ve hiçbir şeyi diğeriyle bağlamazken, zihinsel kahkaham dumanı buldu, boğazıma dolaştı ve duyulabilen bir kahkahanın hafif nöbetine doğru genişledi.

476

Birçoğuna göre kendim için yazdığım günlüğüm çok yapay olabilir ama benim için doğal olan da yapaylık. Bu zihinsel notları dikkatle kaydetme dışında kendimi nasıl eğlendirebilirim? Onları kaydederken dikkat de etmedim. Aslında onları belli bir sırada ve özenle yazmadım. Nesrimin rafine dili doğal biçimde düşündüğüm dildir.

Benim için dış dünya iç gerçekliktir. Bunu metafizik bir biçimde değil, gerçeği yakalayabilecek normal duyularla hissediyorum.

Dünün uçarılığı bugünkü yaşamımı kemiren bir özlem.

Bu anda manastırlar var. Gece bütün bahanelerimizin üstüne çöktü. Havuzlarım mavi gözlerindeki nihai hüzün, batan güneşi yansıtıyor. Eski zaman parklarında çok şeydik! Heykellerin önünde ve İngiliz düzeni patikalarda şehvetle somutlaşmıştık. Kostümler, kılıçlar, peruklar, zarif hareketler ve merasimler bizim ruhumuzun tözünün iyice parçaları! Ama 'bizim'

ne demek? Boş bahçedeki çeşmenin kanatlanan suyu mu? Uçmaya yönelik hüzünlü çabasıyla eskisinden daha alçağa yükselebiliyor.

477

... ve uzak nehirlerin sahillerindeki zambaklar, soğuk ve ciddi, bir türlü bitmeyen günde, gerçek kıtaların kalbinde.

Başka bir şeyleri yokken, yine de sonuna dek gerçektirler.

478
(Ay Sahnesi)

Tüm manzara hiçbir yerde.

479

Baktığım yerden aşağı doğru inen gölgeler karmaşasında buz gibi olan şehir, ay ışığında uyuyor.

Ben olmama, içimde tutsak kalmama dair bir endişe çıkış yolu bulamadan tüm benliğime taşıyor. Beni yumuşaklık, korku, üzüntü ve perişanlıkla şekillendiriyor.

Açıklanamaz, saçma bir keder şişkinliği, çok yalnız bir umutsuzluk, çok yoksun, metafizik olarak bana çok ait...

480

Sessiz, bulanık şehir, dalgın gözlerimin önünde serili.

Ölü tasarımları inci gibi, kararsız ay ışığında donmuş, hepsi farklı olan binalar, kafa karıştıran, kendine yeten bir kütle oluşturuyor. Çatılar ve gölgeler, pencereler ve Ortaçağlar var ama etrafta kenar mahalleler yok. Gördüğüm her şeyde uzağın bir parıltısı var. Ayakta durduğum yukarıdaki bu yerde ağaçların siyah dalları var ve şehrin tüm uykulu hali düş kırıklığına uğrayan kalbimi dolduruyor. Ay ışığında Lizbon ve yarın nedeniyle oluşan yorgunluğum!

Ne gece! Dünyanın ayrıntılarını düzenleyen her kimse, onu memnun edecek şey, her zaman bildiğim kendimi artık bil-

mediğimde, benim için bu yalnız ay ışığı anlarından daha iyi bir melodi veya neden olmaması.

Hiçbir esinti ya da kişi, ben düşünmezken beni rahatsız edemez. Canlı olduğum biçimde uykuluyum ama gözkapaklarımda öyle bir his var ki sanki bir şey onları ağırlaştırıyor. Nefesimi duyuyorum. Uyuyor muyum, uyanık mıyım?

Ayaklarımı evime doğru sürüklemek, duygularımın üstünde kurşun gibi ağırlık yapıyor. Yok oluşun okşaması, beyhudeliğin sunduğu çiçek, hiç söylenmeyen adım, sahilleri arasındaki nehre benzeyen huzursuzluğum, terk edilen görevlerin ayrıcalığı ve –atadan kalma parkın son dönemecinin ardında– bir gül bahçesi gibi öteki yüzyıl...

481

Bilindik bir yere girmenin hoş duygusuyla, erken saatte ve doğal olarak her zaman olduğu gibi berbere gittim. Yeni şeyler duyarlılığımı rahatsız ederler. Daha önce gittiğim yerlerde rahat olurum.

Sandalyeye oturduktan sonra, boynumun etrafına temiz ve serin bir örtü bağlamakla meşgul olan genç berbere sağdaki koltukta çalışan daha yaşlı ve canlı, geçen sefer hasta olan arkadaşını sordum. Bir şey sormak zorunda olduğumu hissettiğim için bu soruyu sormadım. Soruyu ortaya çıkartan o yer ve belleğimdi. Benim ve kumaşın arkasındaki berber, yakamla, boynum arasındaki kıvırma hareketini bitirip parmaklarını uzaklaştırırken yeknesak bir sesle "Dün öldü" dedi. Yan sandalyeden ebediyen yok olan berber gibi, bütün gerçekdışı iyi halim aniden öldü. Düşüncelerimin üstünden serin bir yel geçti. Konuşmadım.

Özlem! Benim için bir anlamı olmayan nesneler, insanlar için de özlem duyarım çünkü benim için zamanın kayıp gitmesi bir ıstırap ve yaşamın gizemi bir işkence. Her zaman geçtiğim sokaklarda, her zaman gördüğüm yüzler –onları görmezsem üzülürüm. Belki tüm yaşamın sembolü olmaları dışında benim için bir anlamları yok.

Genellikle benim yolumdan sabah dokuz otuzda kirli tozluklarıyla geçen, kim olduğunu bilmediğim yaşlı bir adam... Bana boşuna satış yapmaya çalışan sakat piyango bileti satıcısı... Tütüncü dükkânının kapısında puro içen yuvarlak ve al yanaklı yaşlı adam... Solgun yüzlü tütün dükkânı sahibi... Yaşamımın düzenli bir parçası olarak gördüğüm bu insanlara ne oldu? Yarın ben de Rua da Prata'dan, Rua dos Douradores'den, Rua dos Fanqueiros'den yok olacağım. Yarın da –hisseden ve düşünen bu ruh, benim için olan bu evren– evet, yarın ben de artık bu yollardan yürümeyen, başkalarının belli belirsiz anımsayıp "Ona ne oldu?" diyecekleri kişi olacağım. Ve her şey, yaptığım her şey, hissettiğim her şey, yaşadığım her şeyin değeri yalnızca bir ya da başka bir şehrin her günkü sokaklarından geçen bir eksik kişi olacak.

Huzursuz Bir Antoloji*

*Mutsuz Evli Kadınlara Öneriler (I)***

(Mutsuz Evli Kadınlar, tüm evli ve bazı bekâr kadınları kapsamaktadır)

Her şeyin üstünde, insancıl duygulara dikkat edin. İnsanlık kabalıktır. Soğukkanlılıkla, mantıkla, sizin iyiliğinizi düşünerek yazıyorum, zavallı evli ve mutsuz kadınlar.

Tüm sanatın, özgürlüğün özü, insanın kendi ruhunu olabildiğince az teslim etmesinde, bunun yerine bedene teslim olmakta yatar.

* Pessoa, *Huzursuzluğun Kitabı*'nın nasıl kurgulanacağına dair bir notta (bkz. "Ek III"), bazı parçaları başlıklarla ayrı bir ciltte yayımlamayı düşünmüştü. Bu bölümde yer alan başlıklı metinlerin tümü 1910'lardan kalmadır ve alfabetik sıraya göre yerleştirilmiştir.

** El yazması üzerinde başlık görünmüyor ama mutsuz eşlere verdiği "tavsiye" Pessoa'nın aklında neredeyse kesindi.

Ahlaksız davranış uygun değildir çünkü başkalarının gözünde sizi alçaltır ve sizi sıradanlaştırır. Ama içsel biçimde ahlaksız olurken, etrafınızdakilerden saygı görmek, bağlı ve bedensel olarak iffetli bir eş ve anne olmak, aynı zamanda yakındaki tüm erkeklerden, bakkal dahil, gizemli bir biçimde hastalıklar kapmak –bu, terbiyesiz hizmetçilerin terbiyesiz yöntemlerini kabullenmeden ya da tek erdemleri kişisel menfaatlerinin ürünü olan çok aptal kadınların katı erdemliliğine kapılmadan, gerçekten zevk almak ve kişiliğini genişletmek isteyen herhangi biri için hazzın doruğudur.

Beni okuyan dişi ruhlar, ancak üstünlük seviyenize göre, yazdıklarımı anlayabilirsiniz. Tüm zevkler zihindedir, tüm suçlar düşlerde, yalnızca düşlerde işlenir! Güzel ve özgün bir suç anımsıyorum. Hiç gerçekleşmedi. Güzel suçlar bizim bildiklerimiz değillerdir. Borgia güzel suçlar mı işledi? Bana inanın işlemedi. Güzel, bol, verimli suçlar işleyen kişi Borgia'ya* ait düşlerimizdeydi, ona ait fikrimizdi. Eminim ki var olan Cesare Borgia sıradan ve aptaldı. Öyle olmalıydı çünkü var olmak her zaman aptalca ve sıradandır.

Bu öneriden beklediğim bir çıkar yok ve beni kişisel olarak ilgilendirmeyen bir durum için bir yöntemim var. Benim düşlerimde imparatorluk ve ihtişam var, cinsellik yok ama size yararlı olmak istiyorum, belki de yalnızca kendimi rahatsız edeceğim çünkü yararlı olan her şeyden nefret ederim. Kendime göre özgeciyim.

Mutsuz Evli Kadınlara Öneriler (II)

Şimdi düşünüzde kocanızı nasıl aldatacağınızı size öğreteceğim.

Hata yapmayın: Yalnızca sıradan bir kadın gerçekten kocasını aldatabilir. İffet, cinsel haz için *sine qua non*'dur** ve birden fazla erkekle beraber olmak iffeti ortadan kaldırır.

* Cesare Borgia (1475-1507): Rönesans İtalya'sında asker ve siyaset adamı. Machiavelli, acımasız Borgia klanının en kötü şöhretli üyelerinden olan Cesare'ı aynı adlı eserinde "modern hükümdar"ın en merhametsiz örneklerinden biri olarak anar.

** Latince: Olmazsa olmaz.

Kadının yetersizliğinin, erkek üstünlüğünü gerektirdiğini belirtmeliyim ama bana göre, her kadın bir erkekle olmalıdır ve gerekiyorsa onu düşündeki genişleyen erkekler dairesinin merkezi yapmalıdır.

Bunun için en iyi zaman, regl döneminin hemen öncesidir.

Aynı biçimde:

Kocanızın bedenini daha beyaz olarak düşleyin. Eğer başarırsanız beyazlığını üstünüzde hissedersiniz.

Çok fazla cinsellik içeren hareketlerden kaçının. Üzerinizde yatan kocanızı öpün ve düşünüze yerleştirin –ruhunuzda, üstünüzde yatan adamı anımsayın!

Zevkin özü çoğalmasındadır. Kepenklerinizi içinizdeki Feline'e açın.

Kocanızı üzmek için...

Kocanızın bazen kızgın olması önemlidir.

Dışsal disiplininizi gevşetmeden itici şeylerle ilgilenmeyi öğrenin. En büyük içsel disiplinsizliğinizle dışsal disiplininizi birleştirmek, cinselliği mükemmelleştirir. Bir düşü ya da arzuyu gerçekleştiren her davranış, onun gerçekliliğini yok eder.

Yerine koymak sandığınızdan daha kolaydır. Yerine koymakla şunu kastediyorum: B adlı adamla sevişirken, A adlı adamla orgazma ulaştığını düşünmek.

Mutsuz Evli Kadınlara Öneriler (III)

Sevgili müritlerim, sizin için arzum benim önerilerimi sadakatle izlemeniz ve geniş bir biçimde çoğalmış cinsel deneyimler elde etmenizdir –Kilise ve devletin sizi rahminizle ya da soyadınızla bağladığı erkek hayvanla birlikte ama *onun eylemleri içinde değil.*

Bir kuş ayaklarıyla toprağı eşeleyerek uçmaya hazırlanır, *Kızlar*ım, bu görüntü sizin için, var olan tek ruhsal kumanda biçiminin sürekli anımsatıcısı olsun.

Cinselliğin tepesine ulaşabilirseniz, bu, kocanıza gözlerinizle bile ihanet etmeden düşünülebilecek en şehvetli oynak olabilmektir.

İçten oynak olmak, kocaya *içten* ihanet etmek, ona sarılırken ona ihanet etmek, onu öperken o öpücükleri onun için vermemek –bu, şehvettir, ey üstün kadın, ey gizemli ve beyinsel müritlerim.

Aynı öğütleri erkeklere neden vermiyorum? Çünkü erkek farklı bir yaratıktır. Eğer üstün olmasaydı, ona olabildiğince çok kadını baştan çıkartmasını söylerdim, kibrime sığındığımda... Üstün erkeğin kadına ihtiyacı olmaz. Cinsel sahiplenme olmadan da cinselliği elde edebilir. Üstün biri olsa da bir kadın, bunu asla kabul etmez. Kadın temelde cinsel bir yaratıktır.

Kıyamet Duygusu

Yaşamda attığım her adım beni *Yeni*nin ürkütücü temasıyla karşılaştırdığı ve karşılaştığım her yeni insan korku dolu günlük meditasyonum nedeniyle masamın üstüne koyduğum bilinmeyenin yaşayan yeni bir parçası olduğu için, her şeyden geri çekilmeye, hiçliğin içine ileriye doğru gitmeye, eylemi en aza indirmeye, insanların ve olayların beni bulmasını zorlaştırmaya, perhiz sanatını mükemmelleştirmeye, vazgeçişi görülmemiş yüksekliklere çıkartmaya karar verdim. Yaşam, beni böyle kötü bir biçimde dehşete düşürüyor ve bana işkence ediyor.

Karar vermek, bir şeyi bitirmek, kuşku alanından ve belirsizlik alanlarından çıkmak –bunlar bana felaket ya da evren kıyameti gibi geliyor.

Bildiğim kadarıyla yaşam, kıyametler ve felaketlerdir. Her geçen günde, açıkça gerçek olan durumlarda, tavırlarımı anlama ya da kendimi algılama konularında kendimi daha az yetkin hissediyorum.

Her geçen günde, diğerlerinin varlıkları –ruhumun her zaman kaba bir sürpriz olarak kabul ettiği– daha acılı ve sı-

kıntılı oluyor. İnsanlarla konuşmak beni karıncalandırıyor. Eğer benimle ilgilenirlerse, kaçıyorum. Bana bakarlarsa, titriyorum. Eğer...

Hep savunmadayım. Yaşamdan ve diğer insanlardan acı çekiyorum. Gerçekle yüzleşemiyorum. Güneş bile cesaretimi kırıyor ve beni sıkıntıya sokuyor. Yalnızca geceleri, yalnız başına, kaçmış, unutulmuş ve kaybolmuş, gerçek ve yararlı hiçbir şeyle ilişkisiz olarak –ancak o zaman, kendimi buluyor ve rahatlıyorum.

Yaşam beni üşütüyor. Varlığım nemli kilerlerden, ışıksız mezarlardan ibaret. Son imparatorluğu ayakta tutan son ordumun felaket dolu yenilgisiyim. Evet, kendimi sanki eski bir yönetici uygarlığın sonu gibi hissediyorum. Diğerlerini bir zamanlar yöneten ben şimdi yalnız ve terk edilmiş bir haldeyim. Her zaman beni yönlendiren danışmanlarım olan benim, artık danışmanım veya arkadaşım yok.

İçimdeki bir şey sürekli olarak şefkat talep ediyor ve sanki genç barbarların beyaz dalgası sınırlara saldırdığında, yaşam gelip imparatorluğun mutlulukla ne yaptığını öğrenmeyi talep ettiğinde, tüm sunakları tahrip edilen ölü bir tanrı için ağlarmış gibi kendisi için ağlıyor.

Başkalarının benim hakkımda konuşabileceğini düşünmek beni hep korkutmuştur. Bir şey olmayı düşünmek umurumda değil; hatta bir şey olmayı düşlemiyorum çünkü düşlerimde – yalnızca bir hayalperest olarak– yaşama uygun olmadığımı fark ettim.

Bedenimle ya da yaşadığım fikriyle, hatta soyut yaşam fikriyle bile uğraşamadan, umutsuzlukla başımı gömdüğüm yastığımdan kaldırabilecek bir duygu bu dünyada yok.

Herhangi bir gerçeklik dili konuşmuyorum ve aylarca yatakta kaldıktan sonra yaşam olguları arasında sendeleyen hasta bir adam gibiyim. Yalnızca yatakta kendimi normal yaşamın bir parçası gibi hissediyorum. Ateşimin çıkmasından hoşlanıyorum çünkü bu benim uzanmış durumum için çok doğal. Rüzgârdaki bir alev gibi titriyor ve sersemliyorum. Yalnızca kapalı odaların ölü havasında, yaşam normalliğimi soluyorum.

Okyanus esintisini bile özlemiyorum. Ruhuma, bir manastır gibi kapandım ve kendim için kıraç alanlarda bir sonbahardan fazlası değilim; yalnızca yaşanan hayatın bir ışık parıltısıyım ve bu ışık havuzların kubbeleşen karanlıklarında enerjisini ve rengini yitirerek, güneş tepeler ardında inerken sürgünün mor ihtişamıyla kayboluyor...

Acımın analizini yapmak dışında bir zevkim, aşınan ve çürüyen duyguların akan hastalıklı salyasının şehvetli hazzından başka bir şeyim yok –koyu gölgelerde atılan hafif adımlar ve biz arkamızı dönüp kime ait olduklarına bile bakmıyoruz; sözlerini duymaya çalışmadığımız uzaktaki ölgün şarkılar çünkü söylenenlerin anlaşılmazlığı ve nereden geldiğinin bilinmezliği bizi teselli ediyor; solgun suların puslu sırları, ebedi vedalarla gece boşluklarını dolduruyor; uzaktaki arabaların çıngırak sesleri, nereden geldiklerini, hangi kahkahaları ve neşeleri içerdiklerini kim bilebilir çünkü onlar yazın sonbahara yol verdiği bir öğleden sonrasının donuk uyuşukluğundaki uzak, uykulu arabalar...

Bahçedeki çiçekler ölerek soldular ve başka çiçeklere dönüştüler –daha yaşlı ve asil, ölü sarılıkları gizemlere, sessizliğe ve yalnızlığa daha uygun. Havuzların yüzeyindeki su kabarcıkları düşlerde yerini aldı. Uzaktan gelen kurbağa sesleri! Ah, içimdeki yaşamayan ülke! Ah, düşlerin kırsal huzuru! Çimenlerin kokusu ruhuna bir pus gibi girerken, yol kenarında taze ve şeffaf bir sersemlikle uyuyan miskin bir aylak gibi yararsız olan yaşamım. Yıldızların soğuk merhameti altında, hiçbir şeyle bağlı olmayan her şey gibi derin ve ebediyetle dolu, geceye ait, anonim, göçebe ve yorgun.

Düşlerimin beni yönlendirdiği yere doğru giderim ve imgeleri, diğer imgelere ulaşan basamaklar olarak kullanırım. Her rastlantısal mecazı büyük ve içsel olarak görülebilecek bir yelpazeye dönüştürürüm. Yaşamı, dar gelen bir elbise gibi çıkartırım. Yollardan uzakta ağaçlar arasında gizlenirim. Kendimi kaybederim. Birkaç nazik anda yaşam zevkimi yitirebilirim, gün ışığı ve koşuşturma fikirlerini gömebilirim ve bi-

linçli, garip bir biçimde onları duygularımda sonlandırabilirim. Bunları, ıstırap veren harabeleri ama aynı zamanda zafer flamaları ve davulları olan muhteşem bir şehir girişine sahip bir imparatorlukla birlikte yapabilirim. Burada hiç için ağlarım ve hiçbir şey arzulamam, kimseden var olabilme hakkı talep etmem –kendim için bile.

Düşlerde yarattığım havuzların hastalıklı yüzeylerinden sıkıntı duyan benim. Ağaçlı alanlar üstünde düşlediğim ayın solukluğu bana ait. Hiç görmediğim ama anımsadığım durgun sonbahar gökyüzlerinin yorgunlukları bana ait. Tüm ölü yaşamım ve tüm kusurlu düşlerim ve benim olmayan ama bana ait olan her şey, iç göklerimin maviliğinde, ruhumun nehirlerinin görünen dalgacıklarında, gördüğüm ama görmediğim tarlalardaki buğdayların geniş ve huzursuz sükûnetinde bana baskı yapıyor.

Bir fincan kahve, içtiğimde aroması içimden geçecek olan bir sigara, yarı karanlık bir odada gözlerim yarı kapalı –bu ve düşlerim yaşamdan istediklerim. Bu bana çok az değilmiş gibi mi geliyor? Bilmiyorum; neyin az, neyin çok olduğunu nereden bileyim?

Ah, dışarıdaki yaz ikindisi, tamamen farklı olmayı ne kadar isterdim... Pencereyi açtım. Dışarıdaki her şey yumuşak ama beni belirsiz bir acı, belirsiz bir tatminsizlik duygusu gibi yaralıyor.

Ve beni yaralayan, paralayan, ruhumu parçalara ayıran son bir şey var. Bu anda ve bu pencerede, bu üzücü ve yumuşak şeyleri düşünen ben, bir tablodaki çekici ve estetik figür gibi bir figür olmalıyım –ama bu bile değilim...

An geçsin ve unutulsun *Gece* gelsin ve büyüsün, her şeyi kaplasın ve bir daha kalkmasın. Bu ruh sonsuza dek benim mezarım olsun, koyu bir karanlığa dönüşsün ve bundan sonra duygular ve arzular olmadan yaşama şansım olmasın.

Etkili Düş Görme Sanatı (I)

Her şeyden önce, hiçbir şeye karşı saygı duymadığınızdan, hiçbir şeye inanmadığınızdan emin olun –hiçbir şeye. Ama saygı göstermezken, bir şeye saygı gösterme arzunuzu da koruyun. Sevmediğinizi küçümserken, birisini sevmenin acılı isteğini akılda tutacaksınız. Yaşamdan tiksinirken, yaşamanın ve onu sevmenin çok hoş olacağı fikrini kendinizde saklamalısınız. Bunu yaparak, düşlerinizin anıtının temellerini atarsınız.

Bütün görevlerin en yücesine girmek üzere olduğunuzu unutmayın. Düş görmek kendini bulmaktır. Ruhunuzun Columbus'una gidiyorsunuz. Kendi manzaralarınızı keşfedeceksiniz. Doğru yolda olmaya ve aletlerin sizi yanıltmamasına dikkat edin.

Düş görme sanatı zordur çünkü bu, tüm çabamızı, çabalardan kaçınmak için yoğunlaştırdığımız bir edilgenlik sanatıdır. Eğer bir uyuma sanatı varsa, benzer bir sanat olacağı kuşkusuz.

Düş görme sanatı, düşlerimizi yönetme sanatı değildir. Yönetmek bir eylemdir Gerçek hayalperest, kendisini düşlere bırakır ve kendisi tarafından ele geçirilir.

Maddi uyarıcılardan kendinizi sakının. Başlangıçta cinsel olarak kendinizi tatmin etmek, alkol kullanmak, esrar içmek isteyeceksiniz... Bu bir çaba ve arama eylemidir. İyi bir hayalperest olabilmek için, düş görmekten başka bir şey yapmayın. Esrar ve morfin eczanelerde satılır –oradan düş alabilir misiniz? Kendini tatmin etmek fiziksel bir şeydir– nasıl umarsınız...

Eğer kendinizi tatmin etmeyi düşlemek istiyorsanız bunda sorun yok. Esrar ya da eroin almayı ve bu fikirle kendinizden geçmeyi düşlüyorsanız, o zaman kutlamayı hak ettiniz, mükemmel bir hayalperest gibi davrandınız.

Kendinizi her zaman olduğunuzdan daha üzgün ve sefil olarak düşünün. Bunun bir zararı yok. Bu, düşler dünyası için hayali bir merdiven yerine bile geçebilir.

Etkili Düş Görme Sanatı (II)

Her şeyi erteleyin. Yarına bırakabileceğiniz* bir şeyi asla bugün yapmayın. Aslında bugün ya da yarın bir şey yapmanız gerekmez.

Yapacağınız şeyleri hiç düşünmeyin. Yapmayın da.

Hayatınızı yaşayın. Onun tarafından yaşanmayın. Doğru ya da yanlış, mutlu ya da hüzünlü, kendiniz olun. Bunu, ancak düş görerek gerçekleştirebilirsiniz çünkü gerçek yaşamınız, insan yaşamınız size değil, başkalarına aittir. Yaşamınızı düşlerinizle değiştirin, yalnızca mükemmel düş görmeye odaklanın. Gerçek yaşamınızın tüm eylemlerinde, doğumdan ölüme kadar, eylem yapmadınız –yaptırıldınız, yaşamadınız yalnızca yaşatıldınız.

Başkaları için anlaşılmaz bir sfenks olun. Kendinizi kendi fildişi kulenize kapatın ama kapıyı çarpmayın. Fildişi kuleniz sizsiniz.

Eger birisi size bunun yanlış ve saçma olduğunu söylerse, ona inanmayın. Benim söylediklerime de inanmayın çünkü hiçbir şeye inanmamalısınız.

Her şeyi küçümseyin ama bunu öyle yapın ki küçümsemeniz sizi rahatsız etmesin. Küçümsediğiniz için üstün olduğunuzu sanmayın. Soylu küçümseme sanatının anahtarı budur.

Etkili Düş Görme Sanatı (III)

Her şeyi düş olarak görme yeteneğiyle, yaşamdaki her şey size daha fazla acı verir...

Bu da taşıman gereken haç.

Metafizik Zihinler için Etkili Düş Görme Sanatı

Mantık –her şey kolay ve çünkü her şey benim için bir düş. Bir düş görmeye karar verir ve görürüm. Bazen içimde bir

* Ya da: "keza yarın da yapmayabileceğiniz"

filozof yaratırım; o felsefeler açımlarken ben, genç bir uşak olarak kızına kur yaparım ve aynı zamanda evinin penceresi dışında onun ruhu olurum.

Tabi ki bildiklerimle sınırlıyım. Bir matematikçi yaratamam ama sahip olduklarımdan memnunum ve bunlar da zaten sonsuz kombinasyonlara ve sayısız düşlere olanak tanıyor. Belki düş görerek fazlasını da elde edeceğim. Yine de üstünde konuşmaya değmez. Elimdekilerle tatmin oluyorum.

Kişiliğin toz halini alması: Fikirlerimin, duygularımın neler olduğunu, hatta karakterimin ne olduğunu bilmiyorum... Bir şeyi ancak bulanık bir biçimde hissediyorum; zihnimde canlanan bir ya da daha başka kişilik içimde ortaya çıkıyor. *Kendimi düşlerimle değiştiriyorum*. Her kişi kendi kişiliğinin düşü oluyor. Ben bu bile değilim.

Hiçbir kitabı bitirmeyin, sırayla ya da atlayarak okumayın.

Ne hissettiğimi hiçbir zaman bilemedim. İnsanlar belli duygular hakkında benimle konuştuklarında ve tanımlama yaptıklarında, sanki ruhumdaki bir şeyi tanımlıyorlarmış gibi hissettim ama bunu daha sonra düşününce, bundan hep kuşku duydum. Kendim olarak hissettiğimin gerçek ben mi, düşüncemdeki ben mi olduğumu hiçbir zaman bilemedim. Kendi oyunlarımda bir karakterim.*

Çaba yararsızdır ama eğlendirir. Mantık kısırdır ama hoştur. Sevmek yorucudur ama herhalde sevmemeye tercih edilir. Ama düş görmek, her şey yerine geçer. Düşlerde, gerçek çaba göstermeden çaba izlenimi elde edebilirim. Korkma ve yaralanma riski olmadan savaşlara girebilirim. Bir gerçeğe ulaşmayı amaçlamadan (zaten ulaşamam), bir problemi çözmeye çalışmadan (zaten çözemem) mantık yürütebilirim... Reddedilme ya da ihanete uğrama ve sıkılma endişesi olmadan sevebilirim. Sevgilimi değiştirebilirim ama o hep aynı kalır. Eğer reddedilmek ya da ihanete uğramak istersem bunu her zaman, istediğim ve zevk alacağım biçimde gerçekleştirebilirim. Düşlerde en kötü

* Ya da: "karakter parçalarıyım."

endişeleri duyabilirim, her an kötü işkencelerle ve en büyük zaferlerle karşılaşabilirim. Bütün bunlar yaşıyormuşum gibi gerçekleşebilir. Bu, düşlerimi canlı, etkili, gerçek kılma yeteneğime bağlı. Bu da çalışmayı ve içsel sabrı gerektirir.

Düş görmenin çeşitli yolları vardır. Biri, onları net ve belirgin kılmaya çalışmadan kendinizi tamamen düşlere bırakmak, onların yarattığı bulanık duygular alacakaranlığına girmektir. Bu, düş kurmanın alt seviyedeki, yorucu bir biçimidir, monotondur ve hep aynıdır. Biraz farklı olan, açık ve *yönlendirilmiş* düştür ama yönlendirme çabası düşü açıkça yapay kılar. Benim gibi üst düzey bir sanatçı, arzuları doğrultusundaki düşünü *isteme* çabasını gösterir ve düş düşünemediği ama arzulaması gerektiği biçimde ortaya çıkar çünkü zihinsel çaba onu yoracaktı. Kendimi kral olarak düşlemek isteyebilirim. Birden bunu istediğime karar veririm ve işte bir ülkenin kralıyım. Hangi ve ne tür kral olacağımı düşüm bana söyler. Düşlerim üzerinde öyle bir zafer kazanırım ki beklenmedik bir anda onlar istediğimi bana verirler. Daha dikkatlice odaklanarak, yaşamın bu görüntülerinin karşıma bulanık izlenimler olarak çıkmasını sağlarım. Düşlerimde gördüğüm farklı Dünyalardaki farklı dönemlere ait çeşitli ortaçağı bilinçli olarak resmetmem tamamen olanaksız. İçimde olduğunu hiç fark etmediğim düş zenginliğine hayran kalırım. Düşlerimi kendi akışına bırakırım... Öyle saflaşırlar ki her zaman beklentilerimi aşarlar. Her zaman istediğimden daha güzeldirler. Bu noktaya ancak gelişmiş bir hayalperest ulaşabilir. Yıllarca buna ulaşmak için düş gücümle uğraştım ve artık güç sarf etmeme gerek kalmadı.

Düş kurmaya başlamanın en iyi yolu kitaplardır. Romanlar işe başlayanlar için özellikle yararlıdır. İlk aşama kendinizi tamamen okumaya teslim etmek, tamamen roman kahramanlarıyla birlikte yaşamaktır. Karşılaştırdığınızda, ailenizi ve problemlerinizi tatsız ve iğrenç gördüğünüzde, gelişme başlamıştır. Dikkatinizi biçimsel yapıya çekebilecek olan edebi metinler okumaktan kaçınmak iyi olur.

Ben de böyle başladığımı söylemekten utanmıyorum. Yeterince garip bir biçimde, dedektif romanlarını içgüdüsel olarak okudum. Romantik bir roman bitiremedim ama bunun kişisel nedenleri vardı, çünkü düşlerimde bile romantik eğilimlerim yoktu. Herkes kendi kişisel eğilimine göre davranabilir. Düş görmenin kendimizi keşfetmek olduğunu unutmayalım. Cinselliğe düşkün ruhlar, okumak için benim okuduklarımın aksini seçsinler.

Hayalperest, *fiziksel* duygu hissederse –bir çatışma, kaçış, savaş bedenini ve ayaklarını *gerçekten* yormuşsa– düş görmenin ilk aşamasını geçmiştir. Cinselliğe düşkün bir ruh, romanın uygun bir anında boşalabilmelidir –zihni dışında fiziksel bir eylem yapmadan.

Hayalperest, daha sonra bütün bunları zihinsel düzeye aktarmaya çalışmalıdır. Düşlenen boşalma (en şiddetli ve çarpıcı örnek olarak aldım) *gerçekleşmezken hissedilmelidir*. Yorgunluk daha fazladır ama alınan zevk de çok yoğun olur.

Üçüncü aşamada, tüm duyular zihinseldir. Bu, zevk duygusunu ve yorgunluğu arttırır ama beden artık bir şey hissetmez. Yorgun uzuvlarımız yerine, zihnimiz, istemimiz ve duygularımız yorulup gevşer... Bu aşamaya varınca, düş görmenin en üst seviyesine geçme zamanı gelmiştir.

İkinci aşama zevkiniz için romanlar kurmaktır. Bu, düş görme, yukarıda belirtildiği biçimde, tamamen zihinselleştikten sonra yapılmalıdır. Aksi halde, romanı hareketlendirme çabası, zevkin yumuşak bir biçimde zihinselleştirilmesini engeller.

Üçüncü aşama: Düş görme yeteneğimiz eğitilince, ne zaman istersek tüm düşlerimiz kendiliğinden şekillenir.

Bu aşamada zihinsel yorgunluk pek yoktur. Kişilik tamamen çözülür. Biçimi olmayan küllerden oluşan bir ruhla donanırız– içinde bulunduğu kabın şeklini alan suya bile benzemeyiz. Bu iyice hazırlanmış, tam ve otonom oyunlar içimizde satır, satır açılabilir. Onları yazabilmek için artık enerjimiz olmayabilir

ama bu gerekli değildir. Bunu ikinci elden yaratabiliriz. İçimizdeki bir şairin bir biçimde yazdığını düşlerken, başka bir şairin de başka bir biçimde yazdığını düşleyebiliriz. Ben, bu yeteneğimi oldukça ilerlettim ve hepsi özgün olan sayısız farklı biçimlerde yazabiliyorum.

Düş görmenin en üst seviyesinde, yaşamlarını aynı anda yaşadığımız çeşitli figürler içeren bir resim yaratırken, *beraberce ve karşılıklı etkileşimle, o ruhlar oluruz.* Bu, ileri derecede kişiliksizleşme ve ruhumuzun küllere dönüşmesidir. Kabul etmeliyim ki bu durumda, kişinin, tüm varlığında genel bir yorgunluk hissetmemesi zordur ama kazanılan zafer büyüktür!

Bu, çileciliğin son aşamasıdır. İnanç yoktur, Tanrı yoktur. Tanrı benim.

Şelale

Çocuklar oyuncak bebeğin gerçek olmadığını bilirler ama bebek kırılırsa üzüntüyle ağlayacak kadar gerçekmiş gibi davranırlar. Çocukların sanatı gerçekdışılıktır. Cinsellik olmadığı için yaşamın* inkâr edildiği, oyun yoluyla gerçeğin inkâr edildiği, gerçekdışı olanların gerçek yerine geçtiği bu aldatıcı yaşam iyi ki var!

Eğer, yeniden çocuk olup hep öyle kalabilseydim insanların olgulara ve aralarındaki ilişkilere yüklediği değerlere kayıtsız olabilseydim! Çocukken kurşun askerlerimi ters çevirirdim. Hangi ikna edici mantık gerçek askerlerin baş aşağı yürüyemeyeceklerini bana kanıtlayabilirdi ki?

Bir çocuk için altının camdan fazla değeri yoktur. Altın gerçekten de daha değerli midir? Çocuk, bulanık bir biçimde, yetişkin tavırlarındaki öfkeleri, tutkuları ve korkuları saçma bulur ve tüm korkularımız, nefretlerimiz ve sevgilerimiz gerçekten de boş ve saçma değil mi?

Ah, çocukların ulvi ve saçma sezgileri! Ne kadar çıplak görsek de her zaman gelenekler giydirdiğimiz, ne kadar doğ-

* Ya da: "aşkın"

rudan baksak da fikirlerimizle bulanıklaştırdığımız olgularla ilgili gerçek bir uzak görüş.

Tanrı, kocaman bir çocuk olamaz mı? Tüm evren bir oyuna, yaramaz bir çocuğun afacanlıklarına benzemiyor mu? Çok gerçekdışı, çok...

Bu fikri, gülmek için ortaya atmıştım ve şimdi, uzaktan bakınca, ne kadar iğrenç olduğunu fark ettim. (Yine de gerçek olmadığını kim söyleyebilir?) Yere ayaklarımın önüne düşerken, gizem kırıntılarına ve dehşet tozuna dönüşüyor...

Var olduğumdan emin olmak için uyanıyorum...

Yoğun, belirsiz bir sıkıntının sahte gurultusu arı kovanlarının arkasındaki şelaleden, bahçenin aptal uzak köşesinden duyuluyor.

*Anıt**

Yaşayan hiçbir dul ya da erkek çocuk, Kharon'a ödeme yapmak için eski Yunan parasını ağzına yerleştirmez.** Hangi gözlerle ırmaktan geçtiğini ve bize hep kapalı olan yeraltı dünyasının sularında yüzlerce kez yansıyan yüzünü nasıl gördüğünü bilemeyiz. Şimdi, kasvetli nehirlerin kıyılarında dolaşan gölgesinin adı bizim için başka bir gölge.

Nedenini bilmeden ülkesi için öldü. Başarısı, bilinmeden ölmenin zaferiydi. Yaşamını tüm kalbi ve ruhuyla verdi: Görev biliciyle değil, içgüdüsel olarak; bunun bilincinde olduğu için değil, ülkesini sevdiği için. Ülkesini, mantık kullanmaktan çok, doğumla oğlu olduğu annesini korur gibi korudu. İlkel sırra sadık kalarak, ölümü arzulamadı ya da düşünmedi ama onu,

* Altıncı paragrafı, Pessoa'nın muhtemelen tamamlayarak bu metnin gözden geçirilmiş bir versiyonuna dahil etmeyi düşündüğü iki eksik cümle takip etmektedir:
– şehitlikle kazanılacak cennetin, mücadeleyle kurtarılacak insanlığın olmadığı basit kahramanlık; Sitenin halkı olan ve dışında kalan herkesin barbar ve düşman olduğu eski pagan ırk.
– ama annesini onun oğlu olduğu için değil kendisinin annesi olduğu için seven oğlun duygusuyla.

** Kharoon ya da Kharon: Mitolojide, ölülerin kayıkçısı. Ölü ruhları Stiks Irmağı'ndan geçirtmek için para alır; o nedenle ölülerin ağzına para konulurdu.

hayatı yaşar gibi içgüdüsel olarak yaşadı. Şimdi içinde olduğu gölgeler Thermopylae'de* düşen gölgelerle kardeşler, bedenleriyle doğumlarında ettikleri yemine sadıklar.

Güneşin her gün doğması gibi, ülkesi için öldü. Doğası gereği, zaten *Ölüm* ona ne yapacaksa oydu.

Ateşli bir inanca sahip değildi, büyük bir idealin rezil bir mücadelesi için de ölmedi. İnançtan ya da insanlıktan arınmış olarak, bir politik görüş, insanlığın geleceği ya da yeni bir din için ölmedi. Muhammed'in ve İsa'nın inananlarının kendilerini kandırmalarının aksine, öbür dünyaya inanmadan, ölümün, içinde yaşama umudu olmadan geldiğini gördü. Daha iyisi için bir umut olmadan yaşamın onu terk edeceğini anladı.

Rüzgârı ve gün gibi doğal bir biçimde ölürken, onu farklı yapan ruhunu da beraberinde götürdü. Kapıya gelen birinin içinden geçmesi gibi gölgelere daldı. Üstümüzde bilip anlayabileceğimiz tek şey *Ülke*si için öldüğü. Gözlerinin derinliklerinde dünyevi yaşamının derinlikleri sönerken, ne Müslümanların ya da ne Hıristiyanların cenneti, ne Budistlerin aşkınsal bilinçsizliği gözlerinde yansıdı.

Biz, kim olduğunu bilmiyorduk ama o da bilmiyordu. Ne yaptığını bilmeden görevini gerçekleştirdi. Çiçekleri açtıran ve yaprakların ölümünü güzelleştiren şey onu yönlendirdi. Yaşamın daha iyi bir amacı, ölümün daha iyi bir ödülü yok.

Şimdi, tanrılar izin verirse, ışıksız bölgeleri ziyaret edecek, Cocytus'un** ağıtlarından, Phlegethon'un*** ateşinden geçecek ve gece vakti, yavaş akan, öfkeli Lethe'nin**** akıntısını duyacak.

* Thermopylae Savaşı: İÖ 480'de Yunanistan'a İkinci Pers İstilası sırasında gerçekleşen ve üç gün süren muharebe.

** Kokitos: Yunan mitolojisinde, ihanet edenler ve döneklerin gittiği, Hades'in beş ırmağından biri. Aynı zamanda, Dante'nin İlahi Komedya'sının "İnferno" kısmında, cehennemin en dip noktası.

*** Pyriphlegethon ya da Phlegethon Nehri: Hades'in yeraltı dünyasının cehennem bölgesindeki beş nehrinden biri. Söylene göre Tanrıça Stiks, Phlegethon'a âşıktı ancak onun aşkının ateşiyle yanıp kül olmuş ve Hades'e gönderilmişti.

**** Lethe: Hades'in nehirlerinden biri. Bu nehrin suyundan içen gölgeler (ölülerin ruhları) dünyada yaşamış oldukları ölümlü hayatlarına dair her şeyi unuturlar.

Onu öldüren içgüdü gibi anonimdi. Ülkesi için öleceğini düşünmedi. Onun için öldü. Görevini yapmaya karar vermedi, yalnızca yaptı. Ruhunun bir adı olmadığı için, bedenini hangi adın tanımladığını sormamak en doğrusu. Portekizliydi ama bu ya da şu Portekizli değildi ve evrensel bir Portekizliydi.

Onun yeri, başka bir önem ve bilince sahip olan Portekiz kurucularının yanı değil. Cesaretleri denizleri aşan ve bize elde edebileceğimizden daha fazla toprak getiren yarı tanrılarımızın yanı da değil.

Hepimize ait olan bu ruh anısına bir anma töreni düzenlemeyelim ve bir anıt yapmayalım. O, tüm insanlık olduğu için, bütün topraklar onun mezarıdır. Onu, kendi anısına gömelim ve kendi anıtı kendisi olsun.

Farklılık Bildirgesi

Şehre ve ülkeye ait şeylerin üzerimizde bir gücü yok. Bakanların ve yöneticilerinin ülke sorunlarını utanmadan göz ardı etmeleri önemli değil. Bütün bunlar, yağmurlu gündeki çamur gibi dışarıda oluyor. Bunların bizle çok işi olsa da bizim bunlarla bir işimiz yok.

Dünyadaki krizler ve savaşlar gibi çalkantılarla da işimiz olmaz. Kapımızı çalmadıkları sürece, kimin kapısını çaldıklarıyla ilgilenmeyiz. Bu davranış tarzının temelinde başkaları için derin bir küçümseme yatar ama esas nedeni yalnızca kendimize karşı kuşkucu bakış açısıdır.

Nazik ya da yardımsever değiliz. Tam tersi de değiliz. Aslında ne birisi ne de ötekisiyiz. Nezaket kaba ruhlara ait bir inceliktir. Bizi, başkalarına, başka türlü düşünenlere ait bir kavram olarak ilgilendirir. Beğenmeden ya da yermeden izleriz. Uğraşımız hiçliktir.

Eğer kendilerini ezilen olarak adlandırılanların veya yükselip alçalan diğer sınıfların arasında doğsaydık, anarşist olurduk. Ama biz çoğunlukla sınıflar ve sosyal bölümler arasın-

daki çatlaklarda doğduk– yaklaşık aristokrasi ve üst orta sınıf arasındaki çürümüş bölümde, beraberce yaşayabileceğimiz dâhilerin ve delilerin sosyal nişinde.

Eylem, kısmen fiziksel yetersizliğimiz nedeniyle ama asıl ahlaki duyarlılığımızı incittiği için dengemizi bozar. Eylem yapmak bizim için ahlak dışıdır. Kelimelere dökülen ve düşünceyi başkalarının malı yapan her düşünce, bize göre değer yitirir. Düşüncelerimizi anlayabilecek herhangi birisi için onları anlaşılır kılar.

Gizemci ve gizli sanatlara karşı sempati duyarız. Bununla birlikte, gizemci değiliz. Bunun için gereken istek bizde yok. Böyle bir isteği bir büyücünün veya hipnozcunun mükemmel bir aracı olarak eğitip geliştirme sabrı ise hiç yok ama gizemciliğe karşı sempatimiz var çünkü konuyu okuyup anladıklarını sananların, hiçbir şey anlamamasına yönelik yollarla kendilerini ifade etme eğilimleri var. Esrarlı tavrı muhteşem bir biçimde kibirli. Ek olarak, gizemli ve dehşet içeren duygular için de zengin bir kaynak: Yıldız larvası, törensel sihirle tapınaklarında ortaya çıkan garip bedenli garip kişiler, algılamayan duyularımızın ve iç sesimizin fiziksel sessizliği etrafında gezinen madde dışı varlıklar –bütün bunlar sıkıntılı zamanlarda ve karanlıkta yapışkan ve iğrenç elleriyle okşayarak bizi rahatlatırlar.

Ama havariler ve insanlık şampiyonları gibi davrandıklarında gizemcilerden hoşlanmayız. Bu, onların gizemini yok eder. Bir gizemcinin yıldızlar alanında hareket etmesi için tek geçerli neden üstün bir estetik elde etmek için olabilir –başkalarının iyiliği gibi sinsi bir amaç olamaz.

Neredeyse farkında olmadan siyah büyü, aşkın bilimin yasaklanan biçimleri, kendilerini *Lanet*lenmeye ve soysuz *Yeniden Beden Kazanma*ya satmış *Güç Efendileri* için atadan kalma bir sempatimiz var. Ruhlarımızın zayıf ve kararsız gözleri, kızışan bir dişi gibi, tersine çalışan dereceler kuramında, çürümüş törenlerde, çökmüş ve cehennemi düzenin uğursuz eğrisinde kendilerini kaybediyorlar.

Beğenin ya da beğenmeyin, şeytan üzerimizde, erkeğin kadın üzerinde yaptığı etki benzeri bir çekicilik yaratıyor. *Maddesel Zekâ* yılanı, haber veren Tanrı'nın asasındaki gibi kalbimizin etrafına sarılı: Merkür, Anlayış tanrısı.

Aramızdaki homoseksüel olmayanlar, olabilme cesaretini arzularlar. Eylem hoşnutsuzluğumuzun, bize, bizi dişileştirmekten başka yararı olmaz. Şimdiki durumda, yanlış beden yapılarımız nedeniyle ev kadınları ve tembel kadınlar diye çağırılma şansımız yok. Buna biraz bile inanmasak da inanıyor gibi yapsak da mizahın kanlı tadını alacağız.

Bunların ardında hiçbir kötü niyet yok, bunlar zayıflıkla ortaya çıkıyor. Kendimizle baş başa kalınca Kötüyü takdir ederiz. Kötü olduğu için değil, *İyi*den daha güçlü ve yoğun olduğu için. Güçlü ve yoğun olan her şey kadına ait olması gereken sinirler için çekicidir. *Pecca fortiter**bize uygulanamaz çünkü gücümüz yok, hatta sahip olduğumuzu öne sürebileceğimiz zekâ gücümüz de yok. Ağır günahlar işlemeyi düşünmek –bu ağır söz karşısında ancak bunu yapabiliriz ama bu bile her zaman yapılamaz çünkü gerçek olduğu için bazen acı duyduğumuz bir iç gerçeğimiz var. Fikir çağrışımlarını yöneten yasaların varlığı (diğer zihinsel operasyonlarla birlikte) içsel disiplin eksikliğimiz için bir hakarettir.

İlahi Kıskançlık

Başkalarıyla beraberken ne zaman kabul edilebilir bir duygu hissetsem, onların da bundan aldığı payı kıskanırım. Benim gibi hissetmelerinin gerekmesi, ahenkli bir biçimde hisseden ruhlarıyla ruhuma girmeleri bana edepsizlik gibi gelir.

Acı veren gerçek ortadayken ve kuşkusuz başka biri de benim nedenimle derin düşünceye dalarak, düşündüğüm

* Martin Luther'in Alman Reformuna katkıda bulunan şair ve filozof Melanchthon'a yazdığı ifade (Epistle 501): "Pecca fortiter, sed crede fortius" ["Büyük günah işle, ama yine de daha fazla inan" ya da "Büyük günah işleseniz bile, daha çok inanın."]

manzaraları düşünmüşse bundan nasıl gurur duyarım? Tabii ki başka zamanlarda ve günlerde ama bu farklılıklara dikkat çekmek, tarzım olmayan ukalaca bir teselli olacak. Bu farklılıkların ufak olduğunu ve derin düşünme ruhuna sahip olan diğerlerinin manzarayı aynı biçimde değil, benimkine benzer biçimde gördüklerini çok iyi biliyorum.

Bu nedenle gördüğümü sürekli olarak değiştirmeye çalışıyorum ki tartışmasız benim olsun –sağların görünümünü değiştirerek her yanını aynı biçimde güzelleştirmek; geniş ve keskin bir farkla aynı olan bazı çiçekleri ve ağaçları birbiriyle değiştirmek; gün batımında aynı etkiyi yaratacak diğer renkleri görmek. Bu yolla dış dünyanın iç durumunu yaratıyorum– deneyimime ve baktığımda kendiliğinden görme huyuma teşekkürler.

Bu, görüneni değiştirmenin en alt seviyesidir. Düş görmemin en iyi ve yoğun anında, daha fazlasını değiştirir ve yaratırım.

Manzaranın bende müzik etkisi yaratmasını ve görüntü zevkim için görüntüler ortaya çıkartmasını sağlarım –özel ve elde edilmesi zor bir esrime çünkü çağrışımı tetikleyen unsurla, ortaya çıkan duygu aynı düzende. Bu tür en büyük zafere bulanık bir ışıkta ve atmosferde Cais do Sodre'de meydana bakarken ulaştım. Meydanı çatı kiremitlerinden garip çanların, tuhaf şapkalar gibi sallandığı bir Çin pagodası* olarak *gördüm* –iğrenç, üçüncü boyutlu, saten benzeri bu boşluğa nasıl olduğunu bilmediğim bir biçimde *resmedilmiş* garip bir Çin pagodası. O an bana uzaklarda sürüklenen, gerçeği kıskanan bir kumaş parçası gibi koktu...

Cenaze Marşı

Dünyayı rahatsız edecek ya da değiştirebilecek bir şeyi kim yapıyor? Her zaman, her değerli insan için başkası da aynı değerde değil mi? Sıradan birisi diğeri kadar değerli, eylem adamı gösterdiği çabayı yorumladığı kadarıyla değerli, düşünce adamı yarattığı kadarıyla değerli.

* Tapınak.

İnsanlık için yarattığınız her şey dünyanın soğumasının merhametine kalmış. İleriye bıraktığınız her şey o kadar sizi yansıtır ki, başka hiç kimse anlamaz ya da o kadar çağınıza aittir ki gelecek çağlarda anlaşılmaz ya da tüm çağlara aittir ama tüm çağların içine düşeceği uçurum bunu anlamaz.

Biz, gölgelerde hareketler yapan pencerelerden başkası değilken arkamızda *Gizem*...

Belirli bir süreyle kısıtlı ölümlüleriz –daha kısa veya uzun değil. Bazıları ölür ölmez ölürler, diğerleri onları bilen ve sevenlerin anılarında bir süre yaşarlar. Bazıları ait oldukları ulusun belleğinde yaşarlar. Başkaları parçası oldukları uygarlığın belleğine girerler. Çok azı farklı uygarlıkların farklı eğilimleri arasında köprü kurar ama hepimizi zamanın uçurumu sarmıştır ve burada sonunda yok oluruz. Uçurumun açlığı hepimizi yutar...

Süreklilik bir arzu, ebediyet bir yanılsamadır.

Olduğumuz ve yaşadığımız şey ölümdür. Ölü doğarız, ölü var oluruz ve *Ölüm*e girdiğimizde zaten ölüyüzdür.

Yaşayan, değiştiği için yaşıyordur; değişir çünkü gelip geçer; gelip geçtiği için de ölür.

Yaşayan, sürekli başka bir şeye dönüşür –sürekli kendini inkâr eder, yaşamdan kaçınır.

Yaşam bir aradır, bağlantıdır, ilişkidir. Bu ilişki geçen ve geçecek olan arasındadır, *Ölüm* ve *Ölüm* arasındaki bir ölü aradır.

... zekâ, yüzeyin hatalı bir kurmacası.

Maddi yaşam ya saf bir düştür ya da atomların birleşimidir ve mantıki sonuçlarımızla, duygusal motivasyonlarımızla ilgisi yoktur. Böylece yaşamın özü yanılsamadır, saf bir varlık ya da yokluk olan bir görünümdür –yaşam ölümdür.

Ölmeme yanılsaması laneti altında, yaratma çabalarımız ne kadar boş! "Evrensel şiir" veya "Hiç ölmeyecek kelimeler" deriz. Ama dünyayı soğutan malzeme yalnızca onun üstündeki canlıları değil, ayrıca...

Bir Homeros ya da bir Milton, dünyaya çarpacak bir kuyruklu yıldızdan daha güçlü değil.

Bavyera Kralı II. Ludwig İçin Cenaze Marşı***

Bugün ölüm her zamankinden daha yavaş adımlarla, satış için kapımın basamaklarına geldi. Her zamankinden daha yavaşça, önüme kayıtsızlığının ve tesellisinin halılarını, ipeklerini serdi. Gösterdiklerinden tatmin olarak gülümsedi ve gülümsemesini görmeme aldırmadı ama ben onları almaya niyetlenir niyetlenmez, satılık olmadıklarını söyledi. Bana, gösterdiklerini istetmek için gelmemişti ama bunlar yoluyla kendisini istememi arzuluyordu. Uzaktaki sarayında bu halılar seriliydi, ipekler, onun karanlıklar şatosunda giyilen elbiselerde kullanılıyordu. Bana gösterdiklerinden daha güzel keten kumaşlar konutundaki ölüler diyarındaki sunakları kaplıyordu.

Beni, sade, asıl evime bağlayan bağları nazikçe çözdü. "Ocağında ateş yok, neden ocağın var?" diye sordu. "Masanda ekmek yok, neden masan var?" diye sordu. "Yaşamında bir arkadaş ya da bir dost yok, yaşamdan neden zevk alıyorsun?" diye sordu.

Şöyle konuştu: "Yanmayan ocaklar için ateşim, boş masalar için ekmeğim, yalnız ve anlaşılmamış olanlar için sadık bir dost var. Bu dünyada eksik olan zafer benim karanlık bölgemin gururudur. Benim krallığımda sevgi yormaz çünkü elde etmek için çaba gösterilmez; hiç elde edememenin ıstırabı da olmaz. Elim, düşünenlerin saçlarına hafifçe dokunur ve onlar unu-

* Pessoa'nın (arşivlerinde ortaya çıkan çok sayıda diğer parçanın durumunda olduğu gibi) belki de bu metnin gözden geçirilmiş bir versiyonuna dahil etmek istediği ve esasen ölüm teması üzerine kısa tümcelerden oluşan notlar, el yazması nüshanın sonunda yer almaktadır.

** Bavyera Kralı II. Ludwig (1845-1886): Bavyera Krallığı'nın 1864-1886 yılları arasında hüküm sürmüş, "Masal Kral" olarak da anılan dördüncü hükümdarı. Wagner'in ateşli bir hayranı olan Ludwig devlet işleriyle pek az ilgilenirken özel zevkleri için Gotik şatolar inşa ettiriyor, tiyatroları destekliyor, konserlere ve operalara sponsorluk yapıyordu. Bakanları tarafından akli melekelerini yitirdiği gerekçesiyle şatosuna sürgüne gönderilişinin ertesi günü Starnberg Gölü'nde boğulmuş olarak bulundu.

turlar; boş yere bekleyenler göğsüme yaslanırlar ve sonunda kendilerini bana bırakırlar."

"Ruhların benim için besledikleri sevgi tüketen tutkudan, rahatsız eden kıskançlıktan, donuklaştıran unutkanlıktan uzaktadır. Beni sevmek, dilencilerin açık havada uyudukları ve yol kenarındaki taşlara benzedikleri bir yaz gecesi sakinliğidir. Dudaklarımdan denizkızlarının sesleri, ağaçların ve çeşmelerin melodileri dökülmez ama sessizliğim hafif bir müzik gibi sizi karşılar; durgunluğum hafif bir esinti uyuşukluğu gibi teskin eder."

"Seni yaşama bağlayan ne var? Aşk seni izlemez, zafer seni aramaz, güç seni bulmaz. Yaşadığın ev harabe. Elde ettiğin topraklardaki meyveler donuk ve güneş onların vereceklerini soldurmuş. Çiftlik kuyunda su yok. Havuzlarındaki yapraklar, sen onları göremeden çürümüş; ayak basmadığın patikaları ve yolları otlar kaplamış."

"Ama yalnızca gecenin hâkim olduğu benim alanımda, teselli bulacaksın çünkü artık umudun olmayacak; unutabileceksin çünkü arzuların ölecek; sonunda istirahat edeceksin çünkü bir yaşamın olmayacak."

Ve ölüm, bana, daha iyi günleri bilmeyen bir ruhla doğunca, iyi günler umudunun boş olduğunu gösterdi. Uyanınca yaşam daha da acı verdiği için, düş görmenin hiçbir zaman teselli sağlamayacağını gösterdi. Hayaletlerle, nesnelere ait gölgelerle, tavır taslaklarıyla, ölü doğmuş arzularla, yaşayanların deniz kazasından kalan enkazlarla uykunun dinlenme sağlayamayacağını gösterdi.

Ve konuşurken, yavaşça –her zamankinden daha yavaş– gözlerimi kamaştıran halıları, ruhumun gıpta ettiği ipeklileri, gözyaşlarımla ıslanan sunaklarının ketenlerini topladı.

"Eğer kendin olmaya mahkûmsan neden başkaları gibi olmak istiyorsun? Güldüğünde en içten mutluluğun bile sahteyse ancak kendini unuttuğunda mutlu olabiliyorsan neden gülüyorsun? Yararı yoksa ve gözyaşları seni teselli etmediği ve bu nedenle seni üzdüğü halde neden ağlıyorsun?

Güldüğünde mutlu oluyorsan, o zaman sen gülünce ben zafer kazanırım; eğer kim olduğunu anımsamadığın için mutluysan, hiçbir şey anımsamayınca benimle ne kadar çok mutlu olacağını düşün! Düş görmeden uyuduğun nadir anlarda iyice dinleniyorsan, o zaman uyurken hiç düş görmeyeceğin benim yatağımda nasıl rahat edeceğini düşün! Güzelliği görünce bazen yorgun düşüyorsan, kendini ve Yaşamı unutuyorsan, gece güzelliği hep uyumlu olan, hiç eskimeyen ve çürümeyen sarayımda yükseleceksin –rüzgârların perdeleri oynatmadığı, tozların sandalyeleri kaplamadığı, ışıkların kadifeleri ve ipekleri soldurmadığı, zamanın duvarların boş beyazlığını sarartmadığı salonlarımda!

Hiç değişmeyen şefkatime ve hiç bitmeyen sevgime gel! Hiç boşalmayan kupamdan, ne bulanık olan, ne buruk bir tadı olan, mide bulandırmayan, sarhoş etmeyen muhteşem bal özünü iç! Şatomun pencerelerinden dışarıya bak, güzel oldukları için mükemmel olmayan geceyi ve denizi düşünme, geniş anaç geceyi, dipsiz uçurumun yekpare ihtişamını düşün!

Kollarımda, seni onlara getiren acılı yolu bile unutacaksın. Göğsümde, seni buraya getiren ve beni aramaya yönlendiren aşkı bile hissetmeyeceksin. Tahtta yanıma otur ve sonsuza dek *Gizem*in ve *Kutsal Kâse*nin ebedi imparatoru ol. Tanrılarla ve kaderlerle birlikte ve onlar gibi hiç olursun. Şimdiki zamanın ve geleceğin, bolluğun ve yokluğun olmaz, sana yetene ihtiyaç duymazsın.

Senin anaç yaşamın, sonunda kavuştuğun ikiz kız kardeşin olurum. Ve tüm endişelerin benimle evlenir, içinde boş yere aradıkların bana emanet edilir, sen benim mistik tözümde, yok sayılan varlığımda, nesneleri saran, ruhların boğulduğu, ruhların yok olduğu göğsümde kaybolursun."

•

Ayrılışların, Vazgeçişlerin egemen kralı, *Ölüm* ve *Deniz Kazaları İmparatoru*; dünyanın harabeleri ve kalıntıları arasında tüm görkemiyle gezinen canlı rüya!

Bütün muhteşemlikler arasındaki egemen *Umutsuzluklar Kralı*, seni tatmin etmeyen sarayların acılı *Lord*u, yaşamı bozma konusunda hiç başarılı olamayan törenlerin ve şenliklerin efendisi!

Mezarlardan kalkan, yaşayanlara yaşamını anlatmak için ay ışığı altında gece vakti gelen *Egemen Kral*, taç yapraklarını kaybeden zambakların soylu çocuğu, fildişi soğukluğunun kraliyet habercisi!

Saatlerin egemen *Çoban Kralı*, ay ışığı vuran yollarda zaferler elde etmeden, hatta hizmet edeceği bir hanımefendisi de olmadan seyahat eden *Endişe*lerin gezgin şövalyesi; vadilerden geçen, köylerde anlaşılamayan, kasabalarda alay edilen, şehirlerde aşağılanan, ormanların ve yamaçların efendisi, tolgası kapanan sessiz siluet!

Ölüm tarafından, sahiplenilmek üzere, kutsanan *Egemen Kral*; soluk, saçma, unutulmuş ve fark edilmemiş, eskimiş kadifeler içinde ve tahtındaki lekeli mermerlerle *Olası*nın limitlerinde hüküm süren, gerçekdışı sarayının gölgeleri tarafından sarılmış ve gizemli, askersiz ordusu tarafından korunan.

Genç oğlanlar, genç kızlar, hizmetçiler kadehleri, tabakları ve çelenkleri getirin! Ölüme ve sahibi olacağı şölene getirin! Siyah elbiseler giyerek getirin; başınıza mersinden taçlar takın.

Tepsilerinizdeki kadehlerde kankurutan otu olsun ve menekşeden çelenkleriniz olsun, hüzün uyandıran tüm çiçeklerle donansın.

Kral, göl kenarındaki, dağlardaki, yaşamdan uzak, dünyayla ilişkisi kesilmiş olan eski sarayında *Ölüm*le yemek yiyecek.

Şölende çalacak orkestralar, tek sesi gözyaşlarına neden olacak garip çalgılarla kurulsun. Hizmetliler bilinmeyen renklerde sade kıyafetler giysinler. Kahramanların katafalkları gibi şatafatlı ama basit olsunlar.

Ve şölen başlamadan önce, genelde sessiz bir törenle, ölü mor renkli ortaçağ alayı, geniş parkların ağaçlıklı yollarında yürüsün– bir kâbus içinden geçen bir güzellik gibi.

Ölüm yaşamın zaferidir!

Ölümle yaşarız çünkü bugün, dünde ölmüş olduğumuz için yaşarız. Ölüm nedeniyle umudumuz vardır çünkü bugün öleceğimizden emin olarak yarına inanabiliriz. Düş görürken ölüm nedeniyle yaşarız çünkü düş görmek yaşam inkârıdır. Ölüm nedeniyle yaşarken ölürüz çünkü yaşamak ebediyet inkârıdır. Ölüm bizi yönlendirir, bizi arar, bize eşlik eder. Bize ait olan yalnızca ölümdür, tek istediğimiz şey ölümdür ve istemeye önem verdiğimiz her şey ölümdür.

Bir dikkat esintisi kanatlar arasından geçti.

Kimsenin görmediği ölüm ve hiç ulaşmayanın refakatinde geliyor.

Haberciler borularınızı çalın! Dikkat!

Düşlediğin şeyler için beslediğin sevgi, yaşayan şeyler için duyduğun küçümseme.

Aşkı küçümseyen *Bakir Kral*,
Işığı küçümseyen *Gölge Kral*,
Yaşamı inkâr eden *Düş Kral!*

Zillerin ve davulların boğuk gürültüsü arasında, *Karanlık*, seni *İmparator* olarak ilan ediyor!

Kraliyet Efsanesi

Düşüm, doğuda bir şehirdir. Uzamsal gerçekliğinin bütün tözü, görkemli ve lüks bir halının yüzeydeki duygusallığına sahiptir. Sokaklara parlak bir renk veren tenteler ve tezgâhlar, bunlarla uyumlu olmayan, açık mavi saten üstündeki kırmızı veya sarı süsler gibi, garip bir fon karşımda duruyor. Bu şehrin tüm tarihi düşümün ampulü etrafında zor duyulabilen bir pervane gibi, yarı gölgeli odamda dönüyor. Fantezim bir zamanlar ihtişam içinde yaşadı ve kraliçelerin ellerinden zamanın lekelediği mücevherler aldı. Özel kadifeler yokluğumun plajlarının halılarıydı ve deniz yosunları üfürükler gibi nehirlerimde gösterişsizce yüzdü. Ben yok olan uygarlıkların sundurmasıy-

dım, ölü saçakların canlı süslemesiydim, kırık kolonlardaki kıvrımların içinde kararan ebediyettim, uzak deniz kazalarının yalnız direğiydim, devrilen tahtların taş basamaklarıydım, hiçbir şeyi gizlemeyen ama gölgeleri gizler gibi görünen örtüydüm, çizgili buhurdanlardan gelen duman misali yerden yükselen hayalettim. Hükümranlığım iç karartıcıydı ve sınır bölgelerinde süregelen savaşlar sarayımın asil huzurunu bozuyordu. Uzaktaki grupların hiç belirgin olmayan sesleri, pencerelerimin altından hep geçmesi gereken alaylar vardı ama havuzlarımda altın renkli kırmızı balıklar ve meyve bahçemin yeşil sükûnetinde elmalar hiç yoktu; basitliğin şarkılarıyla, farkındalığımın* huzursuz gizemiyle** uyutulan mutlu insanların yaşadığı, ağaçların arkasındaki fakir kulübelerin bacalarından tüten dumanlar da yoktu.

Ayrılık Ormanında

Uyandığımı ama hâlâ uyuduğumu biliyorum. Yaşam yorgunu, eskimiş bedenim bana vaktin hâlâ erken olduğunu söylüyor... Biraz sinirliyim. Nedenini bilmeden kendime ağırlık yapıyorum...

Yarı uykulu, yarı uyanık olarak, berrak ve iyice soyut bir uyuşukluk içindeyim ve düş görmenin gölgesi olan bir düşteyim. Dikkatim iki dünya arasında gidip geliyor, okyanusun ve gökyüzünün derinliklerini kör gözlerle görüyor ve bu derinlikler karışıyor, birbiri içine giriyor; nerede olduğumu ve hangi düşü gördüğümü bilmiyorum.

Bir gölgeler rüzgârı, ölü niyetler küllerini uyanık olan tarafımın üstünden üfürür. Bilinmeyen bir gökyüzünden ılık bir çiy damlar. Muazzam ve kıpırtısız bir kaygı ruhumdan geçer ve meltemin, ağaç tepelerini değiştirdiği gibi beni rastgele değiştiriyor.

Sıcak, hastalıklı hücremde, şafak gölgeli bir kızıllık olarak başlıyor. Sakin bir kafa karışıklığı içindeyim... Yeni gün neden

* Ya da: "ruhumun"
** Ya da: "doğuştan gelen gizemiyle"

doğmalı?.. Bu, beni rahatsız ediyor, sanki gerçekleşmesi için bir şeyler yapmalıyım.

Sanki uyuklar gibi, yavaşça sakinleşip uyuşuyorum. Uyanık ya da uykulu olmadan havada geziniyorum ve kendimi, nereden geldiğini bilmediğimi başka bir gerçeklikte buluyorum...

Bu yeni gerçeklik –yabancı bir ormana ait olan– sıcak hücremin gerçekliğini yok etmeden ortaya çıkıyor. Beraberce var olan bu iki gerçeklik, büyülü dikkatimde birbirine karışan iki buhar gibi.

Ve bu ürkek, şeffaf manzara açıkça her ikisine de ait!..

Başkalık ormanını giydirirken bakışıyla bana eşlik eden bu kadın kim? Neden kendime sormayı bırakıyorum?.. Bilmeyi nasıl isteyeceğimi bile bilmiyorum...

Sisli hücrem, arasından manzarayı bilinçli olarak izlediğim koyu bir cam... Bu manzarayı uzun zamandır biliyorum ve uzun zamandır tanımadığım bu kadınla birlikte yürüyorum, onun gerçekdışılığıyla başka bir gerçekte geziniyorum. Bu ağaçları, çiçekleri ve aykırı yolları, bakışıma –bu hücrede olma farkındalığımın gölgelendirdiği bakışım– eski ve belirgin olan ve orada gezinen kendimi, tanıdığım tüm çağları derinlerde hissedebiliyorum.

Uzaktan kendimi görüp hissettiğim bu ormanda bazen hafif bir esinti pusu açar ve bu pus, gerçekte zor seçilen mobilyalar, perdeler ve gece uyuşukluğu arasında içinde var olduğum hücrenin karanlık, açık bir görünümüdür. Sonra esinti kesilir ve diğer dünyanın manzarası tamamen ve özel bir biçimde kendisi olarak geri döner...

Bazen bu ufak oda farklı bir toprağın ufkuna yayılan sisin küllerinden başka bir şey değildir... Ve bu somut hücreye diğer ülkenin toprağı olarak bastığımız zamanlar vardır...

Düş görüyorum ve kendimi kendimde ve kadında iki kat olarak kaybediyorum... Beni basan bir yorgunluğun kara ateşi beni tüketiyor... Muazzam ve edilgen bir arzunun sahte yaşamıyla kısıtlanıyorum...

Ey paslı mutluluk!.. Kavşaklardaki ebedi tereddüt!.. Düş görüyorum ve bilincimin arkasında başka biri de benimle

beraber düş görüyor... Ve belki de ben, olmayan birinin düşünden başkası değilim...

Şafak dışarıda, uzaklarda! Ve orman benim diğer gözlerime çok yakın!

Ormandan uzaktayken, onu neredeyse unuturum ama ona sahip olunca onu özlerim ve içinde dolaşmak beni ağlatır ve onu arzularım...

Ağaçlar! Çiçekler! Çalılığın arkasındaki gizli patikalar!

Bazen sedirlerin, erguvanların altında kol kola dolaşırdık ve hiçbirimiz yaşamı düşünmezdi. Etimiz belirsiz bir kokuydu ve yaşamımız damlayan bir çeşmenin yankısıydı. Ellerimizi tutardık ve şehvetli olmanın ve aşkın ve bedenin yanılsamasını sonuna kadar yaşamayı denemenin nasıl bir şey olacağını bakışlarımızla düşünürdük...

Bahçemizde her tür güzellikle bezenmiş çiçekler vardı: kırık güller, sarımsı beyaz leylaklar, eğer koyu kırmızı renkleri onları göstermese saklı kalacak olan gelincikler, tarhların yeşil sınırlarındaki menekşeler, narin beni unutma çiçekleri, kokusuz kamelyalar... Ve uzun çimenlerin üstünden, ısrarla bize bakan yalnız ayçiçeklerinin şaşkın bakışları.

Saf bir görüntü olan ruhumuz yosunların görünen soğukluğuna çarptı ve palmiyelerin yanından geçerken başka ülkeleri hafiften sezdik... Bu düşünceyle ağlamak istedik çünkü mutlu olduğumuzda da burada mutlu değildik...

Budaklı yüzyıllarla dolu meşe ağaçları yaya yolculuğumuzun köklerin ölü uzantıları üzerinden geçmesine neden oldu... Çınarlar hareketsizdi... Ve yakındaki ağaçların arasından, uzaktaki sessiz şarap çardaklarında asılı kara üzüm salkımlarını görebiliyorduk...

Yaşam düşümüz, kanatlanarak önümüze geçti, ikimiz de aynı uzak gülümsemeyle buna güldük, birbirimize bakmadan ruhlarımızla anlaştık, birbirimizi destekleyen kollarımızı hissetmenin dışında birbirimizin farkında olmadık.

Yaşamımızın bir iç boyutu yoktu. Dışsal ve ötekiydik. Artık kendimizi bilmiyorduk. Sanki düşler arasındaki bir yolculuk sonrasında ruhlarımıza geri dönmüştük...

Zamanı unutmuştuk ve uzayın genişliği gözlerimizde ufalmıştı. Yakındaki ağaçlar, uzaktaki üzüm bağları ve ufuktaki son tepeler dışında gerçek olan, var olanlar için göstermeye değecek esrik bir dikkate değer başka şey var mıydı?..

Kusurlu doğamızın su saatinde, düşün düzenli damlaları gerçekdışı saatlere damga vurdu... Uzak aşkım, hiçbir şey için değmediğini bilmenin ne kadar tatlı olduğunu bilmenin dışında hiçbir şey için değmez...

Ağaçların durgun hareketleri; çeşmelerin sorunlu sessizliği; özsuların derin atan nabzının tanımlanamaz nefesi; alacakaranlığın, nesnelerin üstüne düşer gibi değil de içlerinden çıkar gibi yavaşça gelişi ve göklerin yüce sessizliğinde, ruhsal benzeri olan eliyle uzak hüzne (ruhumuza çok yakın olan) ulaşması; yaprakların düzenli ve boşuna düşüşü; manzaranın yalnızca bizim işitmemizde var olduğu ve içimizde anımsanan ana vatan gibi hüzünlendiği yabancılaşma damlaları –tüm bunlar bizi çözülmüş bir kuşak gibi belirsizce sarar.

Orada akması olasılık dışı olan bir zamanda, insanın ölçmeyi düşleyemeyeceği bir mekânda yaşadık. Zamanın dışında olan bir akış, uzamsal gerçekliğin normlarına uymayan bir genişlik... Orada geçirdiğimiz bütün bu saatler, ey, sıkıntımın yararsız ruh arkadaşı!.. Tüm o ruhsal küllere ait saatler, uzamsal özlem günleri, dış manzaranın içsel yüzyılları... Ve bunların nedenini sormadık, çünkü işe yaramadığını bilerek eğleniyorduk.

Orada, kesinlikle bize ait olmayan bir ön sezişle biliyorduk ki ikimizin de içinde bulunduğu dağların zor göründüğü en uzaktaki bu üzüntülü dünya –eğer varsa– vardı ve biliyorduk ki bu sınırın ötesinde de hiçbir şey yoktu ve bir batıl inanç ülkesindeki bir mağaraya benzer bir yerdeki karanlıkta geçirdiğimiz zamanı bize üreten bu çelişkiydi, bu çelişkiyi fark etmemiz bir alacakaranlıkta sonbahar göğü altındaki Mağrip şehri silueti gibi ürkütücüydü...

İşitmemizin ufkunda, bilinmeyen denizler göremeyeceğimiz plajları kucakladı ve dünyayı yöneten yararlı amaçlar dışında başka amaçlar için de karavellerin kuşkusuz yol aldığı denizi duymak, bunu içimizde görmek bir sevinçti.

Birinin yaşadığını fark etmesi gibi, havanın kuş sesleriyle dolu olduğunu ve yaprak hışırtılarının –satene sinen eski bir parfüm gibi– yüksek seslerinin içimize işlediğini, birden, onu duyma bilincinden daha fazla fark ettik.

Ve kuşların şakıması da ağaçların fısıldaması ve ebedi denizin unutulmuş, monoton derinlikleri de terk edilmiş yaşamımızı, o yaşamı artık bilmeme halesiyle çevreledi. Orada uyanık günlerde uyuduk, hiç olduğumuzdan, arzumuzun veya umudumuzun olmamasından, aşkların renklerini ve nefretlerin tadını unutmaktan memnunduk. Ölümsüzüz sanıyorduk...

Orada, yeni bir biçimde olduğunu hissettiğimiz saatleri; bu nedenle mükemmel olan, yaşamın dikey kesinliğine tam çapraz duran boş kusurların saatlerini yaşadık... Azledilmiş kraliyet saatleri, eskimiş mor kaftan içindeki saatler, daha fazla parçalanmış endişeleri olmakla övünen bu dünyaya başka dünyadan düşen saatler...

Ve acılı, gerçekten acılı olan her şeyden zevk almak... Çünkü bu bize huzurlu bir sürgün sağlasa da manzara, bu dünyaya ait olduğumuzu yüzümüze vuruyordu. Belirsiz bir sıkıntının pompasında ıslanmış, bilinmeyen bir imparatorluğun çöküşü gibi üzüntülü, engin ve inatçı...

Hücremizin perdelerinde, sabah, bir ışık gölgesi. Soluk olduklarını bildiğim dudaklarım, birbirlerine sanki yaşamak istemiyorlarmış tadı veriyorlar.

Yansız odamızın havası girişe serili bir perde gibi ağır. Bütün bunların gizemine karşı gösterdiğimiz uykulu dikkatimiz alacakaranlıkta bir törende yerde sürüklenen kaftandan bir tren gibi aksıyor.

Hiçbir arzumuzun bir nedeni yok. Dikkatli bakışımız kanatlı durgunluğumuzun sağladığı bir saçmalık.

Hangi yarı karanlık yağların bedenimiz olduğu fikrini bize sıvadığını bilmiyorum. Hissettiğimiz yorgunluk, yorgunluğun gölgesi. Yaşamımızın olduğu fikri gibi uzaktan geliyor...

İkimizin de makul bir varlığı ya da adı yok. Eğer kendimizi gülerken düşleyebilecek kadar gürültülü olma noktasına

ulaşabilseydik, kuşkusuz, yaşadığımız inancına gülerdik. Yatak örtüsünün ısıtılmış serinliği çıplak olarak birbirine değen iki ayağımızı okşuyor (senin olduğu kadar benim de).

Yaşam ve yolları hakkında aldanmaktan vazgeçelim. Kendimiz olmaktan kaçalım sevgilim... Döndürüldüğünde sessizliğin perilerini, karanlığın Elflerini ve unutuşun Gnomlarını çağıran sihirli yüzüğü parmağımızdan hiç çıkartmayalım...

Ve biz ormandan bahsetmeyi düşünürken, orman, eskisi kadar yoğun ama kederimizle kederlenip, üzüntümüzle üzülüp, bir kez daha önümüzde beliriyor. Gerçek dünya hakkındaki fikrimiz dağılan bir sis gibi önünde yok oluyor ve gizemli ormanda dolaşan rüyamda kendime bir kez daha sahip oluyorum...

Çiçekler, ah çiçekler, orada yaşadım! Gözlerimizin fark ettiği ve isimlerine çevirdiği çiçekler... Kokuları ruhumuz tarafından toplanan çiçekler –çiçeklerden değil, isimlerinin melodisinden toplanan... İsimleri sırayla tekrarlanan çiçekler, çınlayan parfümlerin orkestralarıydı... Yeşil şehvetleri, isimlerine serin gölgeler veren ağaçlar... İsimleri etlerin ruhunu dişleyen meyveler... Eski mutlu yılların kalıntıları olan gölgeler... Manzaranın geniş gülümsemesi olan düzlükler, parlak düzlükler ve her gülümseme sonrasında esneyen... Ah çok renkli saatler!.. Çiçekler gibi anlar, ağaçlar gibi dakikalar. Ah, mekânda donan zaman, mekânda ölen ve çiçeklerle, çiçek kokularıyla ve çiçek isimlerinin kokularıyla kaplanan zaman!..

Şu yabancılaştıran sessizlikte düşlenen delilik!..

Yaşamımız yaşama ait her şey... Sevgimiz sevginin parfümü... Bizimle dolu olan olanaksız saatler yaşadık... Ve etimizin her parçasıyla bildiğimiz gerçek olmadığımızdı...

Kişiliği olmayan, benliğinden yoksun, hep beraber başka bir şeydik... Kendi farkındalığında dağılan o manzaraydık... Ve sanki iki manzara gibi, gerçekte ve yanılsamada, anlaşılmaz bir biçimde ikiydik ve hiçbirimiz aslında öbürünün olup olmadığımızı bilmiyorduk veya diğerinin yaşayıp yaşamadığından emin değildik...

Havuzların durgunluğundan aniden çıkınca, ağlıyor hissine kapıldık... Orada, manzaranın gözleri suyla doluydu; gözler tamamen sakindi, varoluşun sonsuz sıkıntısıyla doluydu, bir şey olabilme zorunluluğunun sıkıntısıyla doluydu –gerçek ya da yanılsama– ve bu sıkıntı bu havuzların sessiz sürgününde vatanına ve sesine sahipti... Ve farkında olmadan ya da istemeden yürümeyi sürdürmemize rağmen, bu havuzların köşesinde hâlâ oyalanıyor gibiydik. Sembolize edilmiş ve dalmış olarak orada onlarla kalan ya da onlara katlanan çok şeyimiz vardı...

Orada kimsenin olmaması ne kadar taze ve mutlu bir dehşetti! Orada yürüyen biz bile orada değildik... Çünkü biz hiç kimseydik. Hiçbir şey değildik... Ölümün öldürebileceği yaşamlarımız yoktu. Öyle narin ve siliktik ki, geçip giden rüzgâr bizi yere düşürmüştü ve zamanın akışı meltemin bir palmiyeyi okşaması gibi bizi okşamıştı.

Hiçbir çağa ait değildik ve hiçbir amacımız yoktu. Bizim için tüm varlıkların ve nesnelerin nihai amacı yokluk cennetinin kapsında kalmıştı. Etrafımızdaki tüm ruhlar, onları hissetmemiz için bizi hissetmek amacıyla, tamamen durgunlaşmışlardı; dalların ağaçsı ruhlarından yapraklarının bize ulaşan ruhuna kadar, çiçeklerin çekici ruhundan meyvelerin sallanan ruhuna kadar...

Yaşamımızı böyle öldük, ölme konusunda bireysel olarak o kadar niyetliydik ki tek başımıza olduğumuzu, hepimizin diğerinin yanılsaması olduğunu ve her birimizin –farklı bir benlik olarak– içte hiçbir şey olmayıp, o benliğin yansıması olduğunu fark etmedik.

Bir sinek vızıldadı, belirsiz ve dakika...

Az duyulan ve yaygın ama belirli sesler farkındalığıma doğdular, günün başladığına dair odamızın bilincindeki yerini doldurdular... Bizim odamız? Eğer burada yalnız yaşıyorsam, ben benim ve başka kimin? Bilmiyorum. Her şey birbirine karışmış ve kalan kararsızlığımın içine gömüldüğü ve farkındalığımın afyonla uyutulduğu hafif bir gerçeklik sisi...

Sanki *Zaman*ın soluk zirvesinden düşer gibi, gün ağardı...

Düşlerimizin közleri yaşamımızın kalbinde söndü aşkım...

Bize ihanet eden umut yanılsamasından, bizi yoran aşktan, hiç tatmin etmeyen ama hep bıktıran yaşamdan, hatta istediğimizden fazlasını ve umduğumuzdan azını getiren ölümden vazgeçelim.

Ey peçeli olan, kendisini yoran ve oluştuğu endişe değilmiş gibi davranmaya cesaret eden sıkıntıdan vazgeçelim.

Ağlamayalım, nefret etmeyelim, arzu duymayalım...

Ah, *Sessiz Ruh Arkadaşım*, kusurlu doğamızın ölü, katı profilini bir keten örtüyle örtelim.

Sahiplenme Gölü (I)

Sahiplenmeyi garip bir göl olarak görüyorum –çok büyük, çok karanlık, çok sığ. Su, kirli olduğu için derin görünür.

Ölüm? Ama ölüm yaşamın bir parçasıdır, tamamen ölür müyüm? Yaşam hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Kendimi mi yaşatıyorum? Yaşamayı sürdürüyorum.

Düş görmek? Ama düş görmek yaşamın bir parçasıdır. Düşlerimizi yaşar mıyız? Yaşarız. Onları yalnızca düşümüzde mi görürüz? Ölürüz. Ve ölüm de yaşamın bir parçasıdır.

Yaşam, bizi kendi gölgemiz gibi izler. Ve bu gölge, yalnızca etrafta gölgeden başka bir şey kalmayınca kaybolur. Yaşama teslim olursak ancak yaşam peşimizi bırakır.

Düş görme konusundaki en acı şey var olmayışımızdır. Aslında düş de göremeyiz.

Sahip olmak ne demek? Bilmiyoruz. O zaman bir şeye nasıl sahip oluruz? Diyeceksiniz yaşamın ne olduğunu bilmesek de yaşıyoruz... Ama gerçekten de yaşıyor muyuz? Yaşamın ne olduğunu bilmeden yaşamak –bu yaşamak mı?

Sahiplenme Gölü (II)

Atomlar veya ruhlar, hiçbiri iç içe geçemez, bu nedenle de sahip olmak olanaksızdır. Gerçeklikten mendile kadar –hiçbir şey elde edilemez. Mülk bir hırsızlık değil, bir hiçtir.*

Bir Mektup (I)

Sayısı belli olmayan birkaç aydan beri, sana baktığımı gördün. Hep aynı tereddütlü ve tedirgin gözlerle sana bakıyorum. Bunu fark ettiğini biliyorum ve bunu fark ettiğine göre, utangaç olarak adlandırılamayacak bu bakıştan bir anlam çıkmamasının garip olduğunu düşünmüşsündür. Her zaman dikkatli, belirsiz ve değişmeyen, yalnızca tüm bunların hüznü olmaktan tatmin olur gibi... Başka bir şey değil... Ve bunu düşündüğün zaman –beni düşündüğünde ne hissettiğinden bağımsız olarak– olası niyetlerimi göz önüne almışsındır. Çok da ikna olmadan, utangaç ve garip bir tip ya da deli gibi biri olduğumu düşünmüşsündür.

Hanımefendi, seni temin ederim ki sana bakma alışkanlığımla ne çekingen ne de deliyim. Her şeyden önce başka bir şeyim, bana inanacağını düşünmesem de bunu açıklayacağım. Seninle ilgili düşümü kaç kez fısıldadım: "Görevini yararsız bir amfora olarak yap ve işini bir kap olarak gör."

Günün birinde evli olduğunu öğrenince sana sahip olma fikri için nasıl da bir özlem duydum! O gün benim yaşamımda ne kadar trajikti! Kocanı kıskanmadım. Bir kocan olacağını hiç düşünmemiştim. Sizinle ilgili fikrim için yalnızca özlem duydum. Tablodaki –evet tablodaki– bir kadının evli olduğu garip gerçeğini öğrensem de yalnızca üzülürdüm.

Sana sahip olmak mı? Bunun nasıl yapılabileceğini bilmiyorum. Eğer seni tanımak bir insanlık lekesiyse, bu kendim için nasıl

* Bu ifade, Proudhon'un mülkiyet kavramını reddeder veya görelileştirir. Ancak İngilizce yazılmış bir notta Pessoa, "Qu'est-ce que la propriété?" [Mülkiyet nedir?] diye soran yazarla aynı fikirdeydi: "Mevzuyla ilgili gerçek söz, ilk kez Proudhon tarafından söylendi. 'Mülkiyet' dedi, 'hırsızlıktır.' Ve sözler kendisinin inandığından daha doğruydu, çünkü mülkiyet, gerçekte bir hırsızlıktır ve kökeni hırsızlığa dayanır."

bir aşağılama olurdu. Eğer kendimi kocanın yerine koysaydım, bu kendi büyüklüğüm için nasıl açık bir hakaret olurdu!

Sana sahip olmak mı? Karanlık sokakta yalnız başına olduğun bir akşam, bir saldırgan sana saldırıp, sahip olabilir. Hatta dölleyip rahminde kendisine ait bir iz bırakabilir. Eğer sana sahip olmak bedenine sahip olmaksa, bunun ne yararı var?

Saldırgan ruhuna sahip olabildi mi? Ama ruha nasıl sahip olunur? Ve ruhuna sahip olabilecek kadar becerikli bir sevgili var mı?.. Bu işi kocana bırakıyorum. Yoksa onun seviyesine inmemi bekliyor musun?

Seninle ilgili gizli fikrimle birlikte ne kadar çok saat geçirdim! Düşlerimizde birbirimizi ne çok sevdik! Ama orada bile sana sahip olmayı düşlemediğime yemin ederim. Ben, düşlerimde bile nazik ve namuslu biriyim. Yalnızca güzel bir kadın fikrine karşı bile saygı duyarım.

•

Bedenimin, bedenini elde etmesi konusunda ruhumu nasıl ikna edeceğimi bilmiyorum. Bu fikri düşününce içimde, görülmeyen engeller üzerinde bir yolculuk başlıyor ve içimdeki bulanık ağlara takılıyorum. Eğer gerçekten sana sahip olmak isteseydim bana olacakları bir düşün!

Tekrar ediyorum, bunu deneyemezdim. Bunu yapacağımı düşleyemezdim bile!

Hanımefendi, bu kelimeler isteksizce sorgulayan bakışına cevap olarak yazıldı. Sana yazılan bu mektubu ilk kez bu kitapta okuyacaksın. Eğer sana yazıldığını fark etmezsen, önemi yok. Sana bir şey anlatmaktan çok kendimi eğlendirmek istedim. Yalnızca iş mektupları başka adlara yazılır. Diğerleri, en azından üstün bir ruha yazılanlar, açıkça birinden birine olmalıdır.

Sana söyleyecek başka bir şeyim yok. Olabildiğince sana saygı duyduğumdan emin ol. Beni bazen düşünürsen memnun olurum.

Bir Mektup (II)

Ah, görevinin yalnızca bir hayalperestin düşü olduğunu anlayabilseydin. Katedral düşlerindeki bir buhurdanlıktan başkası olmadığını. Ruhundaki manzaralara açılan tavırlarının izini sürmek olduğunu. Başka bir şey düşünmeden kimse sana bakamasın diye düşler sonrasında, bedenini mükemmel bir biçimde şekillendirmek olduğunu çünkü kendinden başka dünyadaki herkesi anımsatacağını ve seni görmenin müzik dinlemek ve durgun göllerden oluşan geniş manzaralarda, geçmiş çağların derinliklerinde kaybolmuş diğer görünmez çiftlerin, bize ait olmayan duygulara sahip olduğu silik ve sessiz ormanlarda uyurgezer dolaşmak olduğunu.

Senin için istediğim tek şey sana sahip olmamak. Ben düş görürken ortaya çıkarsan, belki seni bile görmeden ama belki ay ışığının durgun gölleri doldurduğunu ve şu olanaksız çağlarda kaybolan şarkı yankılarının anlatılamaz ormandan aniden çağıldadığını fark ederek, hâlâ düş gördüğümü düşünmek isterim.

Sana ait olan bendeki görüntü, ruhumun hasta bir çocuk gibi bir kez daha diğer gökleri düşlemek için yatıp uyuyacağı bir yatak olacak. Konuşabilseydin. Evet, seni duymak, seni duymak olmasaydı, karavellerin sonsuza dek bize ait olduğu eski denize dökülen, ay ışığının üstünde ışıdığı nehrin iki karanlık kıyısını birleştiren büyük köprüleri görmek olsaydı.

Gülümsüyor musun? Fark etmedim ama yıldızlar iç göklerimde yürüyormuş. Bana uykumda seslendin. Fark etmedim ama düşsel yüzüşü ay ışığını bölen uzaktaki bottan uzak sahilleri görebiliyorum.

Açık Günce

Yaşamım: Tanrılar* tarafından sahneden indirilmemin ve ilk repliğimin ötesine geçememenin trajedisi.

* Ya da: "Melekler"

Arkadaşlar: Tek değil. Benim için bir şeyler hissettiklerini düşleyen, eğer bir tramvay beni ezerse ve cenaze yağmurlu bir gündeyse belki üzülecek olan birkaç tanıdık.

Yaşamdan kopuşumun mantıksal ödülü, benim için hiçbir şey hissetmemeleri konusunda diğerlerinde yarattığım yetersizliktir. Beni saran ve diğerlerini uzaklaştıran bir kayıtsızlık atmosferi, buzlu bir hale var. Hâlâ yalnızlığımdan acı çekmemeyi başaramadım. Yalnızlığın ıstırapsız bir huzur olduğu ruh farklılığına ulaşmak zor.

Bana karşı gösterilen arkadaşlığa güvenmiyorum ve bana âşık olunursa ben âşık olmam; ki bu da olanaksız. Arkadaşım olduklarını ileri sürenler için hiç yanılsamalar beslemedim, kaçınılmaz olarak onlarla düş kırıklığı yaşamayı becerdim –bu, benim acı duymaya yönelik karmaşık ve ince kaderim.

Herkesin beni yarı yolda bırakacağından kuşkum yok ve öyle yaptıklarında hep aptal gibi davrandım. Beklediğim şey olunca, hep beklenmedik bir şey olmuş gibi etkilendim.

Başkalarına cazip gelebilecek nitelikleri kendimde hiçbir zaman keşfetmeden, kimseye cazip geleceğimi düşünemem. Eğer gerçekler –tahmin ettiğim beklenmedik gerçekler– bunu hep onaylamasaydı kendime ait bu düşünce aptalca bir alçakgönüllülük olurdu.

Merhametten şefkat elde edilebileceğini düşünemiyorum çünkü fiziksel anlamda biçimsiz ve itici olsam da dünyanın merhametine hak kazananlar arasına girecek biçimde, doğuştan sakat değilim, tam hak edilmediğinde bile merhamet uyandıran bir sevimliliğim de yok. İçimde merhamet arzulayan yönüm onu elde edemez çünkü ruh aksaklığı için merhamet gösterilmez. Böylece dünyadaki küçümsemenin çekim merkezine düştüm ve burada benzer bir hiç kimse olma duygusuna yöneldim.

Bütün yaşamım, zalimliği ve küçümsemesi altında ezilmeden bu koşullara uyum sağlama mücadelesiyle geçti.

Bir insan parçasından fazlası olmadığını gerçekten anlamak, kişi için belli bir entelektüel cesaret, süregelen bir başarısızlık, gereği kadar deli olmayan bir deli adam olmayı gerektirir ve

bunun farkına varan kişi kaderine uygun bir yol seçerken, durumu protesto etmeden ve geri çekilmeden kabullenirken, doğanın ona yüklediği organik lanetle ilgili bir hareket ya da hareket ibaresi göstermeyecek çok fazla ahlaki cesarete sahip olmalıdır. Bunda acı çekmemeyi istemek, çok fazla şey istemektir çünkü açıkça kötü olanı iyiymiş gibi kabullenmek insan kapasitesini aşar. Bunu olduğu biçimde kötü olarak kabullenirsek de acı çekmemiz engellenemez.

Kendimi dışarıdan düşünmek harabemi düşünmektir – mutluluğumun harabesini. Kendimi, başkalarının beni gördüğü gibi görürüm ve kendimden utanırım– aşağılanacak bazı özelliklere sahip olduğumdan değil, kendimi başkalarının gözünden gördüğüm için ve onların bana karşı hissettiği küçümsemeyi hissettiğim için. Kendimi bilmenin utancını yaşadım. Bu süvari ile ilgili olarak soylu bir şey olmadığına ve üç gün sonra bir diriliş oluşmadığına göre, bu utanç nedeniyle acı çekmemek elimde değil.

Estetik anlayıştan yoksun olmayan birinin beni sevemeyeceğinin farkına vardı ki bu durumda ben de onu küçümserdim. Hatta bana karşı sevgi dolu duygu bile bir kişinin temel kayıtsızlık kaprisinden fazlası olamaz.

İçimizi ve başkalarının bizi nasıl gördüğünü açıkça görmek! Gerçeğin yüzüne bakmak! Ve onun gerçeğinin yüzüne bakınca sonunda İsa'nın *Süvari*'ye bağırması: "Tanrım, Tanrım beni neden terk ettin?"

Binbaşı

Hiçbir şey, var olmam nedeniyle duyduğum endişeyi gidermek için sıklıkla kullandığım kişisel merhem kadar içsel talihsizliğimin tözünü, en çok değer verdiğim bir gündüz düşü olarak samimiyetle açıklayamaz ve bu mükemmellikte aktaramaz. Arzumun özü basitçe şudur: Yaşamı uyumak. Yaşamı, sonlanmasını isteyecek kadar çok seviyorum. Yaşam için aktif bir arzu duymamak için çok fazla yaşamamayı seviyorum.

Bu nedenle, düşlerimin içinden en sevdiğimi yazacağım. Bazı geceler, ev sahipleri gittiği ya da uyuduğu için ev sakin olunca, penceremi ve ağır panjurlarını kapatırım. Eski bir elbise içinde rahat koltuğuma gömülür ve küçük bir kasaba otelinde emekli bir binbaşı olduğum, benden daha ağırbaşlı bazı müşterilerle yemek sonrası beraberce takıldığım bir düşe dalarım –orada nedensiz yere oturup oyalanan bir binbaşı.

Kendimi böyle doğmuş olarak düşlerim. Emekli binbaşının çocukluğu beni ilgilendirmez; hatta arzuladığım rütbeye gelmesi için geçirdiği askeri aşamalarla da ilgilenmem. *Zaman*dan ve *Yaşam*dan bağımsız olarak, kendim olarak düşlediğim binbaşının bir geçmişi yoktur, akrabaları yoktur ve hiç olmamıştır; ufak kasaba otelinde, şakalardan sıkılarak ve orada oyalandığı diğer müşterilerle konuşarak geçirdiği yaşam ebedidir.

Özdeyişler

Emin olduğunuz kesin fikirlere, içgüdülere, tutkulara ve güvenilir bir karaktere sahip olmak –tüm bunlar ruhumuzu bir veriye, maddi ve dışsal bir şeye dönüştürme dehşetine yol açar. Olgular ve kendimiz hakkında tatlı, akışkan bir cehalette yaşamak, akıllı bir adama uygun olan tek yaşam tarzıdır ve bu onu ısıtır.

Kendimizle dış şeyler arasında sürekli olarak oturma ustalığı göstermek en yüksek derecede bilgelik ve sağduyulu olmaktır.

Kişiliğimiz, kendimiz için dahi anlaşılmaz olmalıdır. Bu nedenle, hep düş görmeliyiz ve kendimiz hakkında fikirlerimiz olamaması için kendimizi düşlerimize dahil etmeliyiz.

Ve kişiliğimizi, özellikle diğerlerinin istilasından korumalıyız. Bize karşı olan tüm dış ilgiler, rezil saygısızlıklardır. Sıradan "Nasılsınız?" sorusunu affedilemez bir kabalıktan kurtarabilen tek şey genellikle tamamen boş ve samimiyetsiz olmasıdır.

Sevmek, yalnızlıktan yorulmaktır; bu nedenle bir korkaklıktır, kendimize ihanettir (sevmememiz çok önemlidir).

İyi bir öneride bulunmak, Tanrı'nın başkalarına bağışladığı hata yapma yeteneğini küçümsemektir. Yalnızca bu değil, başkalarının bizim gibi davranmamasından da memnun olmalıyız. Yalnızca, *Başkalık*ların hepsiyle tam bir anlaşmazlık içinde kalarak, tamamen kendimiz olduğumuzdan emin olmak için –tam aksini yaparak– başkalarından görüş almak makuldür.

Eğitimin tek avantajı, diğerlerinin söylemedikleri şeylerden zevk almaktır.

Sanat bir yalnızlıktır. Her sanatçı, diğerlerini yalnızlaştırmaya, ruhlarına yalnızlık arzusu doldurmaya çalışmalıdır. Yazan bir sanatçı için en üstün zafer, eserlerini okuyan okurların onları okumak yerine onlara sahip olmayı yeğlemeleridir. Bunun yalnızca ünlü yazarların başına gelmesi gerekmez ama en büyük övgüdür...

Açık olmak, kendinden rahatsız olmaktır. Kendi içimize bakarken doğru olan zihin durumumuz, birinin sinirlenmelere ve kararsızlıklara bakarken içinde olduğu durumdur.

Üstün bir yaratığa tek yaraşan entelektüel davranış biçimi, kendisine ait olmayan her şey karşısında sakin ve soğuk bir acıma duygusudur. Bu tutumda zerre kadar bir haklılık ya da gerçeklik yoktur ama çok özendirici olduğu için benimsenmelidir.

Samanyolu

... zehirli ruhsallığa sahip olan bükülü cümlelerle birlikte...

... paçavra morluklarla bezenmiş törenler, hiç kimsenin olmadığı zamandan kalan gizemli törenler...*

* Ya da: "hiç kimsenin anlamadığı çağdaş törenler..."

... fiziksel bedenimiz olmayan ama kendi biçiminde fiziksel olan, incelikle, karmaşık ve basit arasında kalan bir bedende el konulan duygular...

... silik bir biçimde ve kuşkusuz çapraşık inceliklerle gerçekleşmekten men edilen, yumuşak, sarı renkli altın sezgisinin süzüldüğü göller; bembeyaz ellerle tutulan bir zambak...

... uyuşuklukla sıkıntı arasındaki anlaşmalar-donuk, yeşilsiyah ve sıkıntı nöbetçileri arasında çok yorgun bakan...

... yararsız sonuçlar sedefi, yumuşamaların kaymaktaşı – perçemli mor altın rengi gün batımlarının hoş geldin kafa karışıklığı ama daha iyi sahillere ulaşan kayıklar, daha iyi alacakaranlıklara kurulan köprüler yok...

... hatta havuzlar fikrinin köşesine kadar bile değil; isimlerini söylemek için dalgın anda kullanılan hecelere bağlı olarak kavak ya da servi ağaçları arasında, uzakta birçok havuz...

... böylece rıhtımlara açılan pencereler, doklara sürekli vuran dalgalar, içinde amaranthusların ve terebinthusların berrak uykusuzluklarla, duyabilen siyah taş duvarlara yazdığı karışmış opaller gibi deli ve kendinden geçmiş bir maiyet...

... has gümüş ten teller, sökülmüş kaftanlardan alınan ipliklerden yapılan düğümler, ıhlamurlar altında boş duygular, çalılarla çevrili sakin patikalardaki eski çiftler, ani yelpazeler, belirsiz tavırlar, kuşkusuz gezinti yerleri ve patikalar dışında hiçbir şeyin sakin yorgunluğunu beklemeyen daha iyi bahçeler...

... çardaklar, dörtlü ağaçlar, yapay mağaralar, oyulmuş tarhlar, çeşmeler, tatminsizlikleri görünenle düello yapan ve duyguların eski köylerine ait dar sokaklarının düşleri için yapılan nesnelerin bütün törenlerini düzenleyen ölü ustalardan bu yana süregelen bütün sanat...

... uzak yerlerin mermerlerinde yeniden yankılanan melodiler, ellerini bizimkilerin üstüne koyan anılar, belirsizliğin geçici bakışı benzeri kaçınılmaz göklerdeki günbatımları, sessizce çürüyen imparatorluklar üstündeki yıldızlı göklere yol veriyor...

•

Duyguyu bilime indirgemek, psikolojik analizi mikroskobik duyarlılıkta bir yönteme dönüştürmek –bu, sürekli bir susuzluk gibi, yaşam istemimin düğümünü işgal eden amaçtır.

Yaşamımın bütün büyük trajedileri duygularım ve bilincim arasındaki bir yerde oluyor. Karanlık, tanımsız, ormandan ve her türlü su sesinden başka bir şeyin olmadığı, savaşlarımızın kargaşasının bile hissedilmediği bu bölgede, benim gerçek varlığım meydana geliyor –boş yere, açıkça görmeye çalıştığım.

Yaşamımı gömüyorum (duygularım, ölü yaşamımın üstündeki uzun* bir mezar kitabesi). Ölümde ve alacakaranlıkta varım. Yapabileceğim en fazla şey iç güzelliğimin mezarını yontmak.

İnzivamın kapıları sonsuzluk parklarına açılıyor ama oradan, düşlerimde bile, kimse geçmiyor –ve yine de yararsız şeylere ebediyen açıklar, gerçekdışılığa ebediyen açılan demir kapılar...

İç görkemlerimin bahçelerinde özel ihtişamların taç yapraklarını yoldum ve düşlediğim çalılar arasında ayaklarımın çıkardığı yüksek sesler *Karmaşa*ya giden patikalarda yankılandı.

Karmaşada, *Doğru*nun sonunu getirmek için esmer savaşta sessizlikler sınırında *İmparatorluk*larımı kurdum.

•

Bilim insanı tek gerçeğin kendisi ve tek gerçek dünyanın duyularının ona sağladığı dünya olduğunu fark eder. Bu nedenle, duyularını diğer insanlara uyarlamaya yönelik hatalı bir yolu izlemek yerine, nesnel bilimi kullanarak kendi dünyasının ve kişiliğinin mükemmel bilgisine ulaşmaya çalışır. Düşlerinden daha nesnel, kendi farkındalığından daha mutlak bir şey yoktur. Bu iki gerçeklik etrafında bilimini geliştirir. Bu, eski bilim insanlarının yaptıklarından çok farklıdır. Onlar kendi kişiliklerini yöneten yasaları ve düşlerinin yapısını incelemekten çok 'dışsal' yasaları ve 'Doğa' dedikleri yapıyı aradılar.

•

* Ya da: "Gongoristik": karmaşık, belirsiz.

Bende ilkel olan düş kurma alışkanlığım ve becerimdir. Çocukluğumdan beri sükûnet ve yalnızlık içeren yaşam koşullarım ve belki de daha geriye uzanan güçler, belirsiz bir kalıtım eylemiyle beni uğursuz özelliklerimle yoğurdular, zihnimi sonsuz düşler akışına çevirdiler. Ben buna indirgendim ve bir hayalperest olarak bendeki en üst mertebe açıkça, yalnızca ruhu olabildiğince yükselmiş, düş gören birinin ruhuna aittir.

Kişisel analizimde, bendeki zihinsel sürecin tek bir süreç olduğunu, kendi zevkim için, olabildiğince kendi sözlerimle ifade etmek isterim –düşlere adanmış bir yaşam, yalnızca nasıl düş görüleceğini bilen bir ruh.

Kendime dışarıdan bakınca (hemen her zaman yaptığım gibi) eylem için uygun olmadığımı görürüm, bir adım attığımda ya da hareket ettiğimde rahatsız olurum, biriyle konuşmam gerekince dilim bağlanır, zihinsel çaba gerektiren şeylerden hoşlanmak için gereken içsel berraklıktan yoksunum, yalnızca mekanik yollarla kendimi rahatlatmak için gereken işsel güç bende yoktur.

Böyle olmam doğal. Bir hayalperestin böyle olması beklenir. Tüm gerçeklik dengemi bozar. Diğerlerinin konuşmaları beni sıkıntıya sokar. Diğer ruhların gerçekliği beni her zaman şaşırtır. Gördüğüm tüm eylemlerin sorumlusu olan bilinçsiz davranışların geniş ağı bana, makul bir bütünlüğü olmayan bir hiçlik, garip bir yanılsama gibi gelir.

Ama biri benim diğer kişilerin psikolojilerinin çalışma biçimlerinden habersiz olduğumu, onların motivasyonlarının ve kişisel düşüncelerinin açıkça farkında olmadığımı düşünürse, o zaman benim hakkımda oldukça yanılmıştır.

Çünkü öylesine bir hayalperest değilim, yalnızca hayalperestim. Tek alışkanlığım olan düş görmek bana aşırı derecede hassas bir içsel görüş sağlar. Düşlerimdeki figürleri ve sahne düzenlerini yalnızca şaşırtıcı ve ürkütücü bir netlikte görmem, soyut fikirlerimi, insanı duygularımı (onlardan kalan ne varsa), gizli dürtülerimi ve kendime karşı olan psikolojik dürtülerimi de açıkça görürüm. Hatta içimde kendime ait soyut fikirleri

de görürüm. Onları bir içsel alanda, gerçek içsel gözümle görürüm. Böylece, her kıvrım ayrıntısıyla bana görünür.

Bu nedenle, kendimi tamamen tanırım ve kendimi tamamen tanıyarak tüm insanlığı tanırım. Ruhumda parlamamış olan ne aşağılık bir dürtü ne de soylu bir niyet vardır ve herkesin öykü anlatma davranışlarını bilirim. Kötü düşüncelerin takındığı iyilik ya da kayıtsızlık maskeleri altında ne varsa, hatta bizdekiler de dahil, davranışlardan anlarım. İçimizde bizi ayartmak için neyin çabaladığını anlarım ve böylece birçok kişiyi, kendilerini tanıdıklarından daha iyi tanırım. Sıklıkla derinliklerine göz atarım ve böylece onları kendim yaparım. Yokladığım her ruhu elde ederim çünkü benim için düş görmek sahip olmaktır ve böylece benim gibi bir hayalperestin iddia ettiğim gibi bir analizci olması doğaldır.

Bu nedenle sahne oyunları, bazen okumaktan hoşlandığım birkaç şey arasında sayılabilir. Sahne oyunları, içimde her gün oynanır ve ruhların, Mercator* yansıtmasıyla nasıl düz bir biçimde serildiklerini çok iyi bilirim. Ama bu beni pek eğlendirmez çünkü senaryolar hep aynı bayat ve parıltılı hatalara düşüyor. Hiçbir oyundan tatmin olamadım. Tek bir bakışta, bir şimşek hassasiyetiyle her kuytuyu derinden inceleyip insan psikolojisini bilerek, senaryoların basit analizlerini ve yapılarını kaba buldum ve bu türde okuduğum birkaç metin elle yazılmış bir kâğıda dökülen bir mürekkep damlası gibi beni rahatsız etti.

Durumlar benim düşlerimin ham maddeleridir. Bu nedenle *Dışarı*nın bazı ayrıntılarına dalgın ve aşırı bir dikkat uyguluyorum.

Düşlerime biçim ve rölyef sağlamak için yaşam karakterlerinin ve gerçek manzaraların biçim ve rölyefleriyle bize nasıl göründüğünü anlamam gerek çünkü hayalperestin bakışı, gerçek şeylere yönelttiğimiz bakış değil. Gerçekte olduğundan farklı olarak, düşlerde bir nesnenin önemli ve önemsiz yanlarına eşit derecede odaklanmayız. Hayalperest, yalnızca önem-

* Mercator projeksiyonu: 16. yüzyılda yaptığı seyrüsefer çizimleri hâlâ kullanılan Alman-Flemenk coğrafyacı ve kozmograf Gerardus Mercator'un 1569 yılında ortaya koyduğu harita projeksiyonu.

li olanı görür. Bir nesnenin somut gerçeği, ne olduğunun yalnızca bir parçasıdır. Geri kalan, uzayda var olma hakkı nedeniyle fiziksel maddeye ödediği büyük bir bedeldir. Benzer biçimde düşlerde açıkça gerçek olan bazı görüngülerin uzayda gerçeklikleri yoktur. Gerçek bir gün batımı ölçülemez ve geçicidir. Düşteki bir gün batımı sabit ve ebedidir. Yazabilenler düşlerini net bir biçimde görebilirler (öyledirler), yaşamı da düş görüyor gibi, ağır, yararlı ve sınırlı olanın –ruhun fotoğraf levhasında siyah bir bulanıklık olma dışında bir etkisi olmayan– ışıklara duyarsız derin düş kamerasıyla fotoğraf çekerek, maddesel olmadan görebilirler.

Çok fazla düş görmem nedeniyle içime nüfuz eden bu yaklaşım biçimi, her zaman gerçeğin düş yönünü görmemi sağlıyor. Bakışım, nesnenin, düşlerimde kullanılamayacak olan yönlerini görmüyor. Ve yaşarken bile hep düşlerde yaşıyorum. İçimdeki ya da dışarıdaki gün batımına bakmak benim için aynı çünkü ikisini de aynı biçimde görüyorum. Her iki durumda da gözlerim aynı şeyi kaydediyorlar.

Bu nedenle, bana ait bakış açım birçok kişiye çarpık gibi gelebilir. Bir biçimde çarpıtılmış. Ama ben kendimi düşlüyorum ve düşlenebilecek kısımlarımı seçiyorum; kendimi, olası her yönde, ne olduğumu ve olmadığımı, idealime uygun olana dek yapılandırıyor, yeniden yapılandırıyorum. Bazen bir nesneyi en iyi görmenin yolu onu ortadan kaldırmaktır çünkü tam açıklayamadığım bir biçimde vardır ve tözü olumsuz olma ve yok edilmeden oluşmuştur. Kendi gerçek yaşam varlığımın geniş alanlarına bunu uygularım. Daha sonra kendime ait resimden bunları yok ederim, gerçek ben olan gerçek varlığımı başkalaştırırım.

Kendi kişiliğime uyguladığım bu yanılsama süreciyle kendimi kandırmaktan nasıl kurtulabilirim? Düşteki dünyanın veya bir figürün belli bir görünüşünü gerçek ötesi bir duruma sokan süreç, duyguları ve düşünceleri de gerçek ötesi bir alana sokuyor, onları asalet ve saflığa dair yanlış düşüncelerden arındırıyor (zaten genellikle yanlış olan). Her nesneyi mutlak olarak yarattığım için somut biçimindeki mutlak nitelikleriy-

le tarafsızlığımın daha fazla tarafsız olamayacağını söylemeliyim. Yaşamdan gerçek anlamda kaçmıyorum yani ruhum için daha yumuşak bir yatak aramıyorum. Yalnızca yaşamları değiştiriyorum; düşlerimde, yaşamda bulduğum aynı nesnelliği buluyorum. Düşlerim –başka bir bölümde ele aldım– istemimden bağımsız olarak şekilleniyor ve beni sıkça hayrete düşürüp incitiyor. İçimde keşfettiklerim nedeniyle sıklıkla dehşete düşüyorum, utanıyorum (belki de içimde insanlığa dair bir kalıntı var –utanç da ne?) ve üzülüyorum.

Bendeki gündüz düş görme hali dikkatin yerini aldı. Düşte görülenler de dahil olmak üzere, gördüğüm her şeyin üstüne içimdeki diğer düşleri ekliyorum. Nesnelere ait 'düş bakışı' dublajında usta olabilmek için fazlasıyla dikkatsizim. Böyle olsa da düş sürecimde, bu dikkatsizlik sürekli bir gündüz düşü görme ve kafa yorma halinden (aşırı dikkat gibi değilse de) motive oluyor. Etrafımdaki gerçek dünyada düşlediğimi düşlerime yüklüyorum ve fiziksel maddesinden sıyrılan gerçeklik mutlak bir soyutlukla kesişiyor.

Bu, aynı anda çeşitli fikirler üstünde odaklanma, bazı şeyleri izlerken çok başka şeyleri düşleme yeteneğini nasıl elde ettiğimi açıklıyor: Aynı anda gerçek Tejo nehri üstündeki gerçek gün batımını ve Pasifik Okyanusu'ndaki düşsel bir sabahı düşlemek gibi. Bu iki düş, her birinin oluşturduğu duygusal durumlar dışında birbirine karışmadan kesişiyor. Birkaç kişinin yolda yürüdüğünü ve hareket eden çeşitli ayakların yoldan geçen bedenlerini görürken (bunu ancak, ayrı ayrı görebilirim) ruhlarını içimde hissettiğimi görüyorum (bu, ancak duygu birliğiyle olabilir).

Milimetreler
(İnceliklerin Hissedilmesi)

Bugün dündür çünkü geçmişe ait her şey var olduğunda o zamanın bugününde oluşmuştur. Bu nedenle bugüne ait olanlar için bir antikacı sevgisi duyuyorum ve olgular konusundaki hatalı düşüncelerimi mantıklı ve hatta kanıtlanabilir, bilim-

sel tabanlı savlarla değiştirmeye çalışan biri için bende, yenilgiye uğramış bir koleksiyoncunun öfkesi var.

Bir kelebeğin arka arkaya uzayda kapsadığı çeşitli noktalar, şaşkın gözlerim için uzayda görünür olarak kalan çeşitli şeyler. Anımsamalarım o kadar güçlü ki...

Ama bunlar, yalnızca, yoğun yaşadığım en ince şeylere ait en ince duyular. Bu, belki de benim yararsızlığı sevmeme bağlı. Belki de ayrıntıya önem veriyorum. Sosyal ve pratik önemi olmayan ince şeylerin, bu nedenle, gerçekle çıkarcı bir ilişkisi olmadığına inanma eğilimindeyim –kesin bildiğimi söyleyemem çünkü bunları analiz etmekle uğraşmadım. İnce şeyler bana gerçekdışılığı anımsatıyor. Yararsız olan güzel çünkü süren ve genişleyen yararsızdan daha az gerçekçi. Öte yandan aşırı boş ve çok ufak olan nerede ve neyse orada kalır ve o olur, özgürce ve bağımsızca yaşar. Yararsız ve boş olan gerçek yaşamlarımızda, alçakgönüllü bir yaklaşımla estetik duraklamalara yol açar. Bir kurdeledeki bir iğnenin ufak varlığı ruhumda ne düşlere ve zevklere yol açar! Bunun önemini fark etmeyenlere çok yazık!

Zevk alacak noktaya gelene kadar bize içten işkence yapan duyular arasında, dünyanın gizeminin yol açtığı huzursuzluk çok görülen ve karmaşık olandır ve bu gizem, hareket etmedikleri için saydamlaşan, arkasındaki gizemi gösteren ufak şeyleri düşündüğümüz zaman çok belirgin olur. Yolda duran ufak bir taşı düşünmekle karşılaştırılınca, bir savaşı (ve yine de var olan insanlar, toplumlar ve aralarındaki anlaşmazlıklar gibi saçmalıklar üzerinde düşünmek, gizem üzerindeki zafer bayrağını açabilir) düşünürken gizemi hissetmek daha zordur çünkü var oluşu dışında akla başka bir fikir getirmez, bizi, doğal ve zorunlu olarak varlığının gizemini düşünmeye yöneltir –onun hakkında düşünmeyi sürdürürsek.

Ufak şeylerin anından, milimetresinden ve gölgesinden mutlu olun ki bunlar, kendi nesnelerinden daha alçakgönüllüdürler! Anlar... Milimetreler –ufak alanda, yan yana ve yakın mesafede var olma cüretleri beni ne kadar şaşırtıyor. Bazen, bunlar nedeniyle acı veya sevinç duyuyorum ve sonra içimde bir tür ateşli gurur hissediyorum.

Ben aşırı duyarlı bir fotoğraf plakasıyım. Tüm porsiyonlardan olası bir bütüne kadar, tüm ayrıntılar bende kazılı. Plaka yalnızca benimle dolu. Gördüğüm düş dünya duyulardan oluşuyor. Hissettiğimi hiç unutmadım.

Sessizliğimizin Kadını

Cesaretimi kaybettiğim ve içime kapandığım zamanlarda, düş görme yeteneğim yapraklarını kaybedip kuruduğunda bile, yapabildiğim tek şey, eski düşlerimi defalarca bir kitap karıştırır gibi karıştırmak ve kaçınılmaz kelimeleri bulmaktır. Sonra kendime kim olduğumu sorarım. Sen: Bilinmeyen manzaraların ve eski iç dünyaların ve sessizliğin muhteşem alaylarının bana ait olan yorgun görüntüleri arasından geçen bu figür. Bütün düşlerimde bir düş olarak varsın ya da sahte bir gerçeklik olarak yanımdasın. Seninle birlikte belki de senin düşlerin olan bölgeleri, belki de yokluğunun ve insan olmayışının toprakları olan bedenlerini, gizli bir yere ait topraklardaki sakin, düz ve sert bir tepe şekline dönüşen temel bedenini ziyaret ederim. Belki de senden başka düş görmüyorum. Belki de yüzüm yüzüne yapışınca, gözlerinde okuduğum bu imkânsız manzaralar, bu gerçekdışı sıkıntılar, yorgunluğumun gölgelerini ve huzursuzluğumun mağaralarını işgal eden bu duygular. Belki de düşlerimin manzaraları seni düşlememe biçimim. Kim olduğunu bilmiyorum ama kim olduğumdan emin miyim? Düş görmenin ne olduğunu gerçekten biliyor muyum ki sana benim düşüm diyebilmek için bunun anlamını bileyim? Benim, belki de gerçek ve gerekli bir parçam olmadığını nereden bileyim? Benim bir düş, senin bir gerçek olmadığımızı; senin, benim düşüm olmayıp benim, senin düşün olduğumu nereden bileyim?

Nasıl bir yaşamın var? Seni, görünüşünü hangi yolla görüyorum? Hiç aynı değil ama hiç değişmiyor. Bunu söylüyorum çünkü bildiğimi bilmeden bunu biliyorum. Bedenin mi? Giyinik ya da çıplak olman, aynı pozisyonda, oturuyor ya da ayakta duruyor ya da yatıyor olman fark etmez. Hiçbir anlama gelmeyen bunun anlamı nedir?

•

Yaşamım çok üzüntülü ve bunun için ağlamayı düşünmüyorum. Günlerim çok sahte ve bunu değiştirmeye çalışmayı düşlemiyorum bile.

Seni nasıl düşlemem? *Geçen Saatler Hanımı*, durgun suların ve çürümüş yosunların *Madonnası*. Yaygın çöllerin ve çorak yamaçlardaki koyu manzaraların *Koruyucu Tanrıçası* –beni gençliğimden koru.

Çaresizlerin tesellisi, ağlamayanların *Gözyaşı*, hiç gelmeyen *Saat* –beni mutluluk ve neşeden kurtar.

Tüm sessizliklerin afyonu, el değmeyen *Lir*, uzaklığın ve sürgünün *İşlemeli Camı* –erkeklerin benden nefret etmesini, kadınların beni küçümsemesini sağla.

Aşırı Yatıştırma Zili, eli değmeyen *Okşama*, gölgede ölü yatan *Güvercin*, düş kurarak geçen saatlerin *Kutsal Yağı* –beni dinden kurtar çünkü çok tatlı; beni inançsızlıktan kurtar çünkü çok güçlü.

Öğleden sonra solan zambak, kuru güller *Andaç Kutusu*. Dualar arasındaki sessizlik –içimi yaşam isteksizliğiyle, sağlıklı olma karşısındaki kızgınlıkla ve gençliğimi küçümsememle doldur.

Ey tüm belirsiz düşlerin *Sığınağı* beni yararsız ve kısır kıl; nedensiz yere beni saf ve kayıtsızca sahte kıl. Ey *Hüzünlü* deneyimin *Akan Suyu* ağzımı donmuş bir manzara, gözlerimi iki ölü göl ve hareketlerimi zayıf düşmüş ağaçların yaşça yok oluşu yap. Ey *Huzursuzluklar İlahesi*, ey *Yorgunluğun Kraliyet Töreni*, ey *Taç*, ey *Kutsal Su*, ey *Göğe Yükseliş*!

Sana, bir kadına dua eder gibi dua etmemin gerekmesi, birisinin bir erkeği sevmesi gibi seni sevememem, cennete hiç girmemiş olan bu meleklerin gerçekdışı cinsiyetlerinin zıddı olan gün batımı gibi düşümün gözlerini sana döndürememem ne acı!

•

Sana dua ederken, sana, aşkımı sunuyorum çünkü aşkımın kendisi bir dua ama seni sevgilim olarak düşünmüyorum ve bir azize gibi de görmüyorum.

Eylemlerin vazgeçiş heykeli, davranışların kayıtsızlık kaidesi ve kelimelerin inkârın süslü penceresi olabilir mi?

•

Hiçliğin ihtişamı, uçurumdan gelen isim, *Öteden* gelen huzur...

Tanrılardan, tanrıların babalarından ve tanrıların babalarının babalarından önce var olan ebedi bakire; tüm dünyaların çorak *Bakire*si, tüm ruhların kısır *Bakire*si...

Bütün günleri ve varlıkları sana kaldırıyoruz. Yıldızları tapınağında sana adak adıyoruz ve tanrıların yorgunluğu, nasıl olduğunu bilmeden yuvasını kuran bir kuşun yuvası gibi senin bağrına dönüyor.

Istırabın tepesinden günün göründüğünü keşfedelim! Eğer günün gelmediğini görürsek o zaman keşfedilen bizim günümüz olsun!

Güneşin yokluğu parla! Solan ay parla!..

Yalnız sen, parlamayan güneş, mağaraları aydınlat çünkü mağaralar senin kızların. Yalnız en gerçekdışı ay, kovuklara ver, çünkü kovuklar...

•

Cinsiyetin düş biçimlerinde, figürlerin kısır cinsiyeti. Kâh belirsiz bir görünüm, kâh bir tavır ve bazen yalnızca ağır bir hareket –ruhsallaşıp benim olan anlar ve tavırlarsın.

Seninle ilgili düşüm cinsiyetinle ilgili bir cazibe içermiyor –ebedi kaftanının altında yatanla– ey içsel sessizliklerin *Madonnası*. Göğüslerin, birisinin öpmeyi düşündüğü türden de-

ğil. Bedenin etten ruh ama yine de ruh değil beden. Etinin tözü ruhsal değil, ruhsallık. Sen *Düşüşten* önceki kadınsın ama yine de cennet olan kilden yapılmış heykelsin.

Beni sana getiren yol, cinsellikle bezenmiş gerçek bir kadın korkusuydu. Değişen bir erkek ağırlığına dayanması gereken dünya kadınları nasıl sevilebilir? Sekse yardımcı olan [...] zevk baştan görüldüğü halde insanın aşkı nasıl azalmaz? Eşinin seks yaptığı düşüncesinin hücumuna uğrayan bir kişi, onu nasıl yüceltebilir? İğrenç bir biçimde rahminden geldiği* annesini kim küçümsemez? Ruhunun cinsel kökenini, etimizi dünyaya getiren huzursuz bedeni düşünen kim kendisini küçümsemez? Ve et ne kadar hoş olsa da, kökeni nedeniyle çirkindir, doğduğu için iğrençtir.

Sahte gerçek yaşam idealistleri *Eşe* şiirler yazarlar ve *Anne* fikri karşısında diz çökerler... Onların idealizmi saklayan bir paltodur, yaratan bir düş değildir.

Lekesiz bir sevgili olarak algılayabileceğim yalnız başına saf *Düşler Kadını*sın çünkü gerçek değilsin. Seni bir anne gibi algılayarak sana hayran olabilirim çünkü hiçbir zaman döllenmenin ya da doğurmanın korkunçluğuyla kirlenmedin.

Tapılacak olan yalnızca sensin, sana nasıl tapmam? Âşık olunacak yalnızca sensin, sana nasıl âşık olmam?

Belki de seni, düşleyerek başka bir gerçeklikteki gerçek olarak yaratıyorum. Belki de orada, somut bedenlerimiz olmadan, başka bir sarılışla ve farklı elde etme biçimleriyle birbirimizi sevdiğimiz farklı ve saf bir dünyada benimsin. Belki de seni yaratmadım, sen zaten vardın ve seni başka bir bakış açısıyla –saf ve içsel– başka ve mükemmel bir dünyada gördüm. Belki de seni düşlemem basitçe seni bulmam ve seni sevmem, yalnızca seni düşünmem. Belki de etten tiksinmem ve aşktan iğrenmem, varlığından habersizce, seni beklediğim belirsiz bir arzu. Belki de bunlar benim, seni tanımadan sevmeme neden olan belirsiz arzularım.

* Ya da: "dünyaya/ışığa kovulduğu"

Belki de belirsiz bir yerde zaten sana âşık oldum ve bu aşk özlemim, şimdiki yaşamımdaki her şeyi sıkıcı yapıyor. Belki de sen, benim bir şey için özlemimsin, bir yokluğun bedenleşmesi, Bir *Uzaklığın* var olması, dişi olmasıyla ilgili nedenlere bağlı olmadan bir dişisin.

Seni bakire ve anne olarak düşünebilirim çünkü bu dünyaya ait değilsin. Kollarında taşıdığın çocuk rahminde taşıyıp kirleteceğin kadar hiç genç olmadı. Kendinden başkası hiç olmadın, o zaman bakire olmalısın. Sana hem âşık olup, hem hayran olabilirim çünkü aşkım sana sahip değil ve hayranlık göstererek seninle aramıza mesafe koymuyorum.

Ebedi Gün ol ve gün batımlarım, senin bir parçan olan, senin güneş ışınlarından oluşsun.

Görünmez Alacakaranlık ol. Benim huzursuzluğum ve arzularım kararsızlığının gölgeleri, renkleri olsun.

Düşlerimin uzaklık ve olumsuzlamadan oluşan bedeninde parlayan yıldızların olduğu, içinde tamamen yok olacağım ve kendimi unutacağım, *Mutlak Gece*, *Tek Gece* ol...

Elbisenin kıvrımları, tacının mücevherleri ve parmaklarındaki yüzüklerin değişik altını olayım.

Ocağındaki küller olayım çünkü toz olsam ne olur? Ya da odanda bir pencere olayım çünkü bir boşluk olsam ne olur? Ya da su saatinde bir zaman olayım, sana aitsem, zaman olarak geçsem, ölüp sen olarak yaşasam, seni kaybederek bulsam ne olur?

Gariplikler Metresi, anlamsız* cümlelerin *Ateşli Taraftarı*, sessizliğin beni beşikte sallasın ve bana ninni söylesin. Saf varlığın beni okşasın, yatıştırsın ve rahatlatsın. Ah *Öteden* gelen *Haberci Hanım*, ah *Yokluğun İmparatoriçesi*, ah tüm sessizliklerin *Bakire Anası*, soğuk ruhların ocak taşı, kimsesizlerin *Koruyucu Meleği*, ah hüzünlü ebedi *Mükemmelliğin* gerçekdışı ve insanî manzarası.

•

* Ya da: "cinsiyetsiz"

Sen kadın değilsin. Benim içimde bile dişi olduğuna dair bir duygu uyandırmıyorsun. Yalnızca senden bahsederken kullandığım kelimeler dişil ve cümlelerim bir kadını tanımlıyor. Senden incelik ve düşsel bir şefkatle bahsetmem gerektiğine göre, kelimeler ancak sana kadın olarak hitap edecek bir ses bulabiliyorlar.

Ama belirsiz tözünde bir hiçsin. Gerçek değilsin; yalnızca sana ait bir gerçek bile değilsin. Aslında seni görmüyorum ve hissetmiyorum. Sen, tamamen varlığının kalbindeki, nesnesi kendisi olan bir duygu gibisin. Her zaman, bakmak üzere olduğum bir manzarasın, şimdi gözden kaçırdığım bir elbise kenarısın, yoldaki dönemecin ardındaki ebedi *Şimdi*de kaybolansın. Görüntün, senin hiçliğin ve gerçekdışı bedeninin hatları, hat imgesi gerdanlığının farklı incilerine ayrılmış. Geçip gitmişsin bile ve ben de seni sevmişim –varlığını hissettiğimde, benim hissettiklerim bunlar.

Düşüncelerimdeki boşlukları ve duyularımdaki açıklıkları dolduruyorsun. Bu nedenle, seni ne düşünüyorum ne de hissediyorum ama seni hissederek düşüncelerim tonoz kemerler ve yüceliğinle duygularım gotik kemerler oluyor.

Mükemmellik dışı farkındalığımın karanlık, canlı ve boş manzarası üzerindeki kaybolmuş anılar ayı. Varlığım, sanki belindeki kemer gibi seni biraz hissediyor. Huzursuzluğumun gece sularında çırpınan beyaz yüzüne doğru eğiliyorum ve biliyorum ki ayımı yaratan, gökyüzümdeki aysın ya da onu bir biçimde taklit eden garip bir su altı ayısın.

Seni görebilmem için *Yeni Gözler*, seni düşünmek ve hissetmek için *Yeni Düşünceler* ve *Duygular* oluşabilseydi!

Elbisene dokunmaya gittiğimde ellerimi uzatma gayretiyle ifadelerim yorgun düşüyor; katı, acılı bir yorgunluk sözlerimde donuyor. Ve bir kuş, sana söylemek istediğimin etrafında daireler çiziyor. Sanki yakına gelmek istiyor ama hiç gelemiyor çünkü cümlelerimin aslı, senin ayak seslerinin yumuşak vuruşlarının tözünü ya da bakışının yavaş akışını veya hiç yapmadığın hareketler tarafından izlenen hüzünlü, boş rengi taklit edemez.

•

Ve eğer uzaktaki biriyle konuşursam ve bugün olasılığın bulutu olan sen, yarın gerçeklik yağmuru olarak dünyaya yağabilirsen, kutsal kökeninin düşüm olduğunu asla unutma. Gerçek yaşamda her neysen, bu yalnız birinin düşü olsun, asla bir âşık sığınağı olmasın. Görevini bir çanak olarak yap ve yararsız bir amfor gibi yerine getir. Nehrin ruhunun sahilleri hakkında söyleyebileceği şeyi kimsenin senin için söylemesine izin verme; yani sahiller nehri sınırlandırmak için var. Yaşamda akmamak, düşünü kurumaya bırakmak bundan daha iyidir.

Özün yüzeysel olsun, yaşamın, hep farklı olan yaşamına bakma sanatı olsun. Bundan fazlası olma.

Bugün, bu kitapta yaratılan bir profilden, bedene giren ve diğer anlardan ayrılan bir andan başkası değilsin. Eğer bu olduğundan emin olsaydım, düşte seni sevme dini bulurdum.

Sen olmayan her şeysin. Onları sonsuza dek sevmemize neden olan, her şeyde eksik olansın. *Mabet* kapılarının kayıp anahtarı, *Saray*a giden gizli yol, sis nedeniyle sonsuza dek gizli kalacak olan uzak *Ada*...

*Pedro'nun Pastorali**

Seni nerede ve ne zaman gördüğümü bilmiyorum. Bir tabloda mı, bedeninin etrafında gerçek çimenlerin ve ağaçların büyüdüğü kırlarda mı gördüm bilmiyorum. Belki de çok pastoral ve açık olan anın bir tablodaydı. Bu ne zaman oldu, gerçekten oldu mu bilmiyorum ama (belki seni tabloda bile görmedim) zihnimin tüm duygusuyla biliyorum ki bu yaşamımdaki en huzurlu andı.

Yanında büyük ve uslu bir öküzle geniş yoldan sakince gelen zarif bir çoban kızdın. Seni uzaktan gördüğümü anımsıyorum. Bana doğru gelip önümden geçtin. Beni fark etmemiş gibiydin. Yavaşça ve koca öküze dikkat etmeden yürüdün. Bakışın tüm anıları unutmuştu ve iç yaşamının genişliklerini yansıtıyordu; kendine ait bilincin seni terk etmişti. O andan fazlası değildin...

* El yazmasındaki alternatif başlık: Pedro'nun Çoban Şiiri.

Seni görünce, şehirlerin değiştiğini ama kırların ebedi olduğunu anımsadım. Eğer kayalara ve dağlara kutsal diyorsak, bunun nedeni kutsal zamanlarda olanlara benzemeleridir.

İsimsiz şeklinin kısa süreli imgesinin içine yerleştirdiğim gözlerimin önüne açılan bütün kırlarda ve hiç bilmediğim, seni düşündüğümde ruhumu dolduran tüm huzurdasın. Hafif bir salınmayla, belirsiz bir dalgalanmayla yürüyordun ve her davranışında bir kuş* yere konuyor, görünmez sarmaşıklar göğsünü sarıyordu. Sessizliğin –gün batıyordu ve şıngırdayan sürüler yorgunluklarını kararan yamaçlar üzerinde melemekteydiler– sessizliğin, son çobanının şarkısıydı. Bu şarkı, Vergilius'un hiçbir zaman yazmadığı ve hiç okunmayacak, tarlalarda hep dolaşan bir siluet gibi sürecek olan bir pastoral şiirden kalan dizelerden oluşuyor. Gülümsüyor olabilirsin – kendine, ruhuna gülümseyebilirsin ve kendini zihninde gülümserken görebilirsin– ama dudakların hâlâ dağların kıvrımları kadar sakin ve köylü ellerindeki anımsamadığım hareketlerin tarlalardan gelen çiçeklerle süslü.

Evet, seni bir tabloda gördüm. Ama ben arkama bakmadan yürürken, bana doğru gelip yanımdan geçtiğin fakat seni daha sonra da ve hep gördüğüm fikrine nereden kapıldım? Geçmen için zaman birden durdu, seni yaşama ya da benzer bir yere sokmaya çalışarak yanlış yaptım.

Sütunlu Avlu

Aşkım, bu garip kitabı terk edilmiş bir evin açık kapıları** gibi büyütürken, manzaranın bir *Yaşam* halesi ve düş görmenin yalnızca düş görmek olduğu saatte, huzursuzluğumun sessizliğindeydim.

Kitabı yazmak için her çiçeğin ruhunu topladım ve her kuşun şarkısının süratle akıp giden anlarından ebediyet ve durgunluk kurdum. Dengeli bir dokumacıyım. Yaşamımın penceresinde oturdum, orada yaşadığımı ve var olduğumu

* Ya da: "bir kuşun konması fikri"

** Ya da: "ağaçlıklı bir yolun sonundaki açık kapılar"

unuttum. Sıkıntımı, sessizliğimin sunakları için diktiğim temiz ketenlerle kefenliyorum...

Ve sana bu kitabı sunuyorum çünkü güzel ve yararsız olduğunu biliyorum. Hiçbir şey öğretmez, hiçbir inanç esin vermez, hiçbir duygu uyandırmaz. Rüzgârla dağılan küller uçurumuna doğru akan, toprağa ne yararı, ne zararı olan bir ırmaktır... Tüm ruhumu onu bitirmeye adadım ama bitirirken onu düşünmedim çünkü yalnızca kendimi, hüzünlü olan beni ve hiç kimse olan seni düşündüm.

Ve bu kitap saçma olduğu için onu seviyorum çünkü yararsız bir kitap. Ondan kurtulmak istiyorum ve bir amacı olmadığı için onu sana vermek istiyorum, sana veriyorum...

Onu okuyacağın için bana dua et, onu seveceğin için beni kutsa ve günün güneşinin dünü unutması, iyi düşleyemediğim düşlerdeki kadını unutmam gibi onu unut...

Arzularımın *Sessizlik Kulesi*, bu kitap, seni, *Kadim Sırlar* gecesinde dönüştüren ay ışığı olsun!

Acılı Kusurlar Nehri, bu kitap, düş denizine ulaşana dek kendini senin sularına bırakan kayık olsun.

Uzaklaşmanın ve *Sürgünün Manzarası*, bu kitap, *Zaman* gibi senin olsun, seninle ve sahte morlar giyen *Zaman*la kısıtlanmasın...

•

Sessizlik penceremin altından ebedi ırmaklar akar. Uzak kıyıyı hep görürüm, orada farklı ve mutlu bir biçimde olmayı neden düşlemediğimi bilmem. Belki de teselli veren, sakinleştiren kutsal yağ sürüp ayin düzenleyebilen yalnız sen olduğun için.

Var olduğunun göstergesi olan kutsamayı bana sunmak için hangi beyaz *Ayin*i durduracaksın? Dansın hangi kıvrak anında duracaksın, *Zaman* da seninle birlikte duracak ve ani duruşun ruhuma bir köprü kuracak, gülüşün ihtişamımın kraliyet elbisesine dönüşecek?

Ritmik huzursuzluk kuğusu, ölümsüz saatlerin liri, mit üzüntülerinin ölgün arpı –sen *Beklenen* ve *Ayrılansın*, sakin-

leştiren ve yaralayansın, neşeyi hüzünle süsleyen ve hüznü güllerle taçlandıransın.

Seni hangi Tanrı yarattı? Dünyayı yaratan Tanrı'nın nefret ettiği Tanrı olmalı.

Bilmiyorsun, bilmiyorsun, bilmiyorsun, bilmeyi ya da bilmemeyi bilmiyorsun. Yaşamından tüm amaçları çıkartmışsın, görünüşünü gerçekdışılık halesiyle kaplamışsın, kendini mükemmellik ve madde dışı olmakla donattın ve böylece *Zaman* seni öpemeyecek, *Günler* sana gülümseyemeyecek, *Geceler* gelip eline ayı bir zambak gibi yerleştiremeyecek.

Üzerime daha iyi güllerini daha hoş zambaklarını, adlarının melodilerinden kokularını alan kasımpatıların taç yapraklarını dök sevgilim.

Ve yaşamımı senin içinde öldüreceğim,* hiçbir kucağın onu beklemediği, hiçbir öpüşün onu aramadığı ve hiçbir düşüncenin onun bekâretini bozamadığı *Bakire.*

Bütün umutların *Avlusu*, tüm arzuların *Eşiği*, tüm düşlerin *Penceresi*...

Parlak ay ışığında parlayan uzak nehirler arasındaki gece ormanlarının manzaralarına bakan taraçalar...

Hiç yazılmamış, yalnızca düşlenmiş olan şiirler ve nesirler...

•

Var olmadığını çok iyi biliyorum, ama kendimin var olduğumdan emin miyim? Seni kendimde var eden ben, senden, seni yaşayan bu ölü hayattan** daha gerçek bir hayat mı yaşıyorum?

Alev haleye dönüştü, yok varlık, ritmik ve dişi sessizlik, ince et alacakaranlığı, şenlikten kalma kadeh, başka bir dünyanın Ortaçağ'ında yaşayan bir ressam düşündeki süslü cam.

Şık kutsal kâse ve ekmek, hâlâ yaşayan azizin terk edilmiş sunağı, hiç girilmemiş bir bahçedeki düşsel bir zambağın tacı...

* Ya da: "Ve yaşamını içimde öleceğim,"
** Ya da: "bu hayatın kendinden"

Sen, hiç sıkıntı getirmeyen tek biçimsin çünkü duygularımıza göre hep değişirsin, neşemizi öper, acımızı ve yorgunluğumuzu dindirirsin. Yatıştıran afyonsun, rahatlatan uykusun ve ellerimizi çaprazlayan ve birleştiren ölümsün.

Kanatlı madden hangi kökten oluşuyor, Melek? Hangi yaşam, seni hangi dünyada tutuyor –sen hiç yükselmeyen uçuş, donmuş bir yükseliş, kendinden geçme ve dinlenme işareti?

•

Seni düşlemem benim gücüm olacak ve cümlelerim sana *Güzelliğini* anlatınca biçimin melodileri, şiir kıtalarının kıvrımları ve ölümsüz mısraların ani ihtişamları olacak.

Ah, *Yalnızca Benim Olan*, başkasına benzemeyen bir sanat yaratalım, senin varlığın ve benim bunu görmem üstüne kurulsun.

Senin bedenin olan yararsız amforadan yeni mısraların ruhunu çıkartabileyim! Ve yavaş, sesiz, dalga benzeri ritminden, titreyen parmaklarım, insan kulakları için hâlâ bakire olan kalleş satırları bulabilsin!

Solan, ezgi dolu gülümsemen benim için bir sembol olabilse –hatasını ve kusurunu fark ettiğinde tüm dünyanın boğuk hıçkırığının görünen amblemi.

Seni var etmekle geçen yaşamım tükendiğinde arp çalan ellerin gözkapaklarımı kapatsın. Ey sonsuza dek hiç olan *Üstün Varlık*, hiç olmamış tanrıların sevdiği sanat, var olmayacak tanrıların kısır, bakire anası.

Rastgele Günce

Madde her gün beni hırpalıyor. Duyularım rüzgârla kamçılanan bir alev.

Yolda yürürken yanımdan geçenlerde, gerçekte olması gereken değil de beni ve yaşamımı bilselerdi, yüzüm ve davranışlarım ruhumun utangaç ve gülünç anormalliğini ortaya koysaydı, takınacakları yüz ifadeleri gördüm. Bana bakmayan

gözlerde bile nasıl hareket edeceklerini ve yaşamdan nasıl zevk alacaklarını bilenlerle karşılaştırılınca, bendeki garip farklılığa yöneltilenin alaycılık (doğal bulduğum) olduğundan kuşkulandım. Benim araya sıkıştırılmış ve eklenmiş olduğumu fark ederek geçen fizyonomiler, yaşamımın ürkek jestlerine sanki yüksek sesle kıs kıs gülüyorlardı. Bütün bunları düşününce, hissettiğim yapmacık gülümsemelerin ve yumuşak kınamaların benden, yalnızca benden kaynaklandığına ikna olmaya çalışıyorum ama gülünç görünme imgem başkalarında somutlaşınca, artık bu yalnızca benim diyemiyorum. Birden, bir komedi fanusunda boğulma ve bocalama hissine kapılıyorum. Herkes, ruhunun derinliğinden parmağıyla beni gösteriyor. Yanımdan geçen herkes, bana, neşeli ve küçümseyici alaylar yağdırıyor. Hastalıklı düş gücümün yarattığı ve gerçek insanların içine yerleştirdiği zalim hayaletler arasından geçiyorum. Her şey yüzüme bir şaplak atıyor ve benimle eğleniyor ve bazen, sokağın ortasında –kimse farkımda değilken– birden durup, sanki yeni bir boyut, boşluğa ya da boşluğun öbür tarafına açılan bir kapı arar gibi etrafıma bakıyorum. Böylece, diğer kişilerle ilgili farkındalığımdan, diğer yaşayan ruhlar için aşırı nesnelleşmiş gerçeklik sezgimden kaçabileceğim.

Bu, kendimi başkalarının ruhuna yerleştirme alışkanlığım, kendimi, başkalarının beni gördükleri ya da beni fark etselerdi görecekleri gibi görmeme yol açar mı? Evet. Eğer beni tanısalardı, hakkımdaki duygularının ne olacağını fark eder etmez, sanki gerçekten de öyle hissediyorlar, tam da öyle hissediyorlar ve hissettiklerini ortaya koyuyorlar gibi düşünürüm. Başkalarıyla birlikte olmak benim için bir işkence ve başkaları içimde oluyorlar. Yakınında olmadıklarında bile, kendimi, onlarla berabermiş gibi hissediyorum. Tek başımayken bile kalabalıklar beni kuşatıyor. Kendimden kaçabilme dışında başka bir kaçış şansım yok.

Ey, alacakaranlıktaki muhteşem tepeler, ey ay ışığı altındaki dar sokaklar, keşke sizin bilinçsizliğinize *Madde*den başka bir şey olmayan, içsel boyutlardan, duyarlılıktan yoksun, duygulara, düşüncelere ya da ruhun huzursuzluğuna olanak tanı-

mayan ruhsallığınıza sahip olabilsem! Ağaçlar, tam anlamıyla, izlenmesi çok hoş olan büyüklüğünüzle, benim sorunlarıma ve endişelerime çok uzaktasınız, endişelerimi görebilecek gözleriniz olmadığı için onları yatıştırıyorsunuz, gözler yoluyla görüp yanlış anlamalar nedeniyle alay edebileceğiniz ruhlarınız da yok! Yollardaki taşlar, etraftaki kütükler, her yeri kaplayan topraktaki isimsiz kirlilik, ruhumun farkında olmaman kız kardeşim, keyifli ve huzurlu bir dinlenme... Dünyanın gün ışığında ve ay ışığında, kendi insan annem gibi beni eleştiremeyen ya da beni içgüdüsel olarak analiz edebilecek bir ruha sahip olmayan, kendine bile itiraf edemeyeceğin bana ait düşünceleri açığa vuracak olan anlık bakışları da olmayan şefkatli annem... Engin okyanus, beni yatıştıran ve avutan, gürleyen çocukluk arkadaşım çünkü sesin insan sesi değil, zayıflığımı ve eksikliklerimi insan kulağına fısıldayamaz... Engin ve mavi gökyüzü meleklerin gizemine çok yakın... Sahte yeşil gözlerle bana bakma, eğer *Güneş*i göğsünde tutarsan, beni ayartmak için bunu yapma, kendini yıldızlarla [kapladığında], üstün olduğunu mu göstermeye çalışıyorsun?.. Doğanın evrensel huzuru, beni tanımadığı için dişidir. Atomların ve sistemlerin uzak sakinliği, beni tamamen tanımamanın kardeşliği içinde... Sana sahip olmamın minnetinin bir işareti olarak, hiçbir kuşku ya da vicdan azabı duymadan seni sevebildiğim için enginliğine ve sükûnetine karşı dua etmek isterim. Bizi hep duyabilmene rağmen kulaklarına duyamama yeteneksizliğini, gözlerine, bizi hep görebileceğin yüce bir körlük vermek; bu düşsel kulaklar ve gözler yoluyla dikkatinin odağı olmak; çok uzaktaki, herhangi bir Tanrı'nın veya kişilerin olduğu başka bir yaşam umudu taşımayan, kesin bir ölüme benzeyen, her maddenin ruhsal renkleriyle renklenmiş, şehvetli bir boşluk içeren Hiçlik tarafından fark edilmenin rahatına erişmek isterim...

Sahiplenme Irmağı

Hepimizin farklı olduğu aksiyomu, bizim gerçek doğamızın* ifadesidir. Yalnızca uzaktan birbirimize benzeriz –bu nedenle bu görüntü bize ait değildir. Bu nedenle yaşam belirsizler içindir. Yaşamla baş edebilenler, kendilerini tanımlamayanlar, eşit derecede hiç kimse olanlardır.

Hepimiz iki kişiyiz ve iki kişi karşılaşınca, ilişki kurunca ya da birleşince, dördünün anlaşabilmesi zordur. Eğer, bir kişi sürekli kavga ederek eylem yapanda düş görürse, eylem yapan ve Diğerinde düş görenle kavga etmek dışında ne yapabilir?

Her yaşam, bir yaşam olmasından ötürü, farklı bir güçtür ve herkes doğal olarak kendisine doğru yönelir ve yoluna çıkanlara engel olur. Eğer kendimizi ilgi çekici bulmak için kendimize karşı yeterli saygımız olsaydı... Her beraberlik bir çelişki içerir. Diğeri, arayan için her zaman bir engeldir. Yalnızca aramayanlar mutludurlar çünkü yalnızca aramayanlar bulurlar. Bir şey aramadıkları için, her şeyi elde etmişlerdir ve bu her neyse bir şeyi elde etmek mutlu olmak demektir– zengin olmanın en iyi yönünün düşünmemek olması gibi.

Düşsel gelin, sana içimden bakıyorum ve sen daha var olamadan çarpışıyoruz. Olguları canlı bir biçimde düşünme alışkanlığım, bana, gerçeklikle ilgili tam bir anlayış sağlıyor. Aşırı dereceye kadar düşleyecek olan, düşlerine gerçeklik katmalıdır. Düşlerine gerçeklik katacak olan onlara gerçeklik dengesi sağlamalıdır. Düşlerindeki gerçekliğe denge sağlayacak olan hem düş görmenin gerçekliğinden, hem yaşamın gerçekliğinden; hem düşlerinin gerçekdışı olmasından, hem yaşamın gerçekdışı olduğu duygusundan sıkıntı duyacaktır.

Bir dalgınlık halinde, iki kapılı yatak odamızda seni bekliyorum. Geldiğini duyduğumu düşlüyorum ve düşümde sağdaki kapıdan giriyorsun. Eğer, gerçekten girdiğin kapı sol tarafta olansa, sen ve düşüm arasında bir fark olacak. Üzerlerinde düşündüğümüz insanların, hiçbir zaman düşündüğümüz

* Ya da: "insanlığımızın / olgunluğumuzun"

kişiler olmadıklarına dair bu ufak örnekte tüm insanlık trajedisi özetleniyor.

Aşk, farklı, hatta mantıkî olmayan, yaşam gerçeğiyle uyuşmayan bir şeyle kendini tanımlamayı talep eder. Aşk, sahip olmak ister. Dışında kalması gerekeni kendisine ait kılmak ister. Aksi takdirde onun kendi içinde ne olduğu ile senin içinde ne olacağı arasındaki fark kaybolur. Aşk, teslim olmaktır. Kendini ne kadar çok bırakırsan, aşk o kadar büyük olur. Ama tam teslimiyet diğeriyle ilgili bilinci de teslim eder. Bu nedenle en büyük aşk ölümdür, unutmaktır, vazgeçiştir –tüm aşk biçimleri aşkı garip kılar.

Deniz kıyısındaki sarayın eski terasında, aramızdaki fark üzerine sessizce düşüneceğiz. Deniz kıyısındaki terasta ben prenstim, sen de prenses. Ay dalgalarla karşılaştığında güzellik nasıl doğduysa, aşkımız da biz karşılaştığımızda doğdu.

Aşk elde etmek ister ama elde etmenin anlamını bilmez. Eğer ben kendime ait değilsem, ben senin, sen benim nasıl olabiliriz? Eğer kendi benliğime sahip değilsem, dışsal bir varlığa nasıl sahip olabilirim? Kendi benliğimden farklıysam, farklı bir benliğin aynısı nasıl olabilirim?

Aşk, maddeleşmek isteyen bir gizemciliktir, düşlerimizin olası kılmaya çalıştığı olasılık dışı bir durumdur.

Metafizikten mi bahsediyorum? Ama yaşam zaten karanlıktaki bir metafizik, tanrıların mırıltılarını içerir ve izlenecek tek yoldur ki doğru yolu bilmememizden kaynaklanır.

Çürümemin en sinsi yönü sağlık ve açıklık sevgimdir. Yakışıklı bir bedenin ve kayıtsız bir gençlik yürüyüşünün, bende var olan tüm düşlerden daha yararlı olduğunu her zaman hissederim. Kıskançlık ya da arzu duymadan, bazen gözlemlediğim ruhtaki eskinin neşesidir, öğleden sonranın bir araya gelen ve gençliğin bilinçsiz bilinçliliğine doğru kol kola yürüyen gelişigüzel çiftlerdir. Gerçekten hoşlandığım kadar onlardan da hoşlanırım ve bunun bana uyup uymadığına önem

vermem. Eğer onları kendimle karşılaştırırsam, yine de onlardan hoşlanırım ama bu acıtan bir gerçeklikten hoşlanmaya benzer. Bu acı, tanrıları anlamanın gururuyla giderilir.

Ben, her varlık ve olayı gerçeğe ait bir gölge olarak gören *Platonik** sembolistler gibi düşünmüyorum. Benim için her şey, bir varış noktasından çok, bir çıkış noktasıdır. Gizemci için her şey her şeyde sonlanır; bence her şey her şeyde başlar.

Onlar gibi benzetme ve fikir yürütmeyle yol alıyorum ama onlara ruhun düzenini ve güzelliğini öneren ufak bir bahçe varken, bana yalnızca insanlardan uzak, belki daha mutlu olabilecek bu mutsuz yaşamı öneren daha büyük bir bahçe var. Her şey bana gölge olmayan, yol olan bir gerçeği öneriyor.

Akşamüstü, Estrela bahçesi,** eski günlerden, ruhun gözünün açılmasından önceki yıllardan bir bahçe öneriyor.

Kendini İncelemek

Yaşamı, düşlerde, sahte olarak yaşayan kişi hâlâ yaşamaktadır. Vazgeçiş bir eylemdir. Düş görmek, gerçek yaşamın gerçek olmayan yaşamla yer değiştirmesiyle, yaşama karşı bastırılamaz dürtüyü dengelemek için, insanın yaşama isteğinin itirafıdır.

Bunun mutluluk aramak dışında bir anlamı var mı? Ve başka bir şey arayan var mı?

Sürekli gündüz düşü görmek ve sonsuz analiz yapmak *temelde* bana yaşamın verdiklerinden farklı bir şeyler verebilir mi?

İnsanlardan uzaklaşmak kendimi bulmamda bana yardımcı olmaz, ne de...

Bu kitap, her yönden analiz edilen ve araştırılan ruhun tek bir halidir.

Bu yaklaşım bana en azından yeni bir şey sağladı mı? Bu teselli bile bana ait değil. Her şey çok eskiden Heraclitus ve

* Ya da: "spiritüalist"

** 19. yüzyılın ortalarında oluşturulmuş, Lizbon'daki en eski parklardan biri.

Ecclesiastes tarafından söylenmiş: *Yaşam kumda oynanan bir çocuk oyunudur... Ruhun kibri ve sıkıntısı...* Ve tek bir zayıf cümleyle: *Ruhum yaşamımın yorgunluğudur.*

Düş görürken kendimi dinliyorum. İmgelerle kendimi avutuyorum. İçimdeki garip ezgileri heceliyorum.

Bir imge uyandıran bir cümle birçok hareketten daha değerlidir. Bir benzetme birçok şeyi telafi edebilir!

Kendimi dinliyorum... İçimde seremoniler, kortejler var... Sıkıntımın süs pulları... Maskeli balolar... Ruhumu hayretle izliyorum...

Parçalanmış sıralamaların kaleydoskopu...

Yoğun biçimde yaşanılan duyguların ihtişamı... Terk edilmiş şatolardaki kraliyet yatakları, ölü prenseslerin mücevherleri, şato gözetleme deliklerinden görülen koylar... Onur ve güç kuşkusuz gelecektir ve en mutlu ruhlar sürgünlerinde kortejlerinde olacaklar... Uyuyan orkestralar, iplikle işlenen ipekliler...

Pascal'da:

Vigny'de: Sende...

Amiel'de, tamamen Amiel'de... (bazı cümleler)...

Verlaine'de ve sembolistlerde:

İçim çok hasta ve hastalığımda en ufak bir özgünlük olmadan... Benden önce sayısız insanın yaptıklarını yapıyorum.. Eski olan ve kiralanandan nefret ediyorum... Birçok kişi bunları düşünmüş ve acı çekmişken, bunları neden düşünüyorum?..

Ve yine de hepsi yeni bir şeyler ortaya koymuş ama ben bundan sorumlu değilim. Geceden geliyor ve içimde bir yıldız gibi parlıyor... Tüm çabam bunları üretemez ya da yok edemez... İki gizem arasındaki köprüyüm ve nasıl inşa edildiğimi bilmiyorum.

Duyumcu

Ruhsal disiplinlerin bu alacakaranlığında, ölen inançlarla ve toplanan tozların eski kültleriyle bize kalan tek gerçeklik duyularımız. Bu noktada vicdanımızı etkileyen tek şey ve bizi tatmin eden tek bilim duyularımız.

Ruhumuza sağlayabileceğimiz en yüksek ve aydınlanmış amacın içsel bir süslenme olduğundan her zamankinden çok eminim. Eğer yaşamımı ruhun süslü örtüleriyle yaşayabilseydim, şikâyet etmek için derin üzüntülerim olmazdı.

Geçmişe karşı olan tüm saygısını ve gelecek için tüm inancını ve umudunu kaybeden bir nesle –ya da neslin bir kısmına– aidim. Böylece, şimdiki zamanı, başka evi olmayanların açlığı ve hırsıyla yaşıyoruz. Bu bizim duyularımızda, özellikle de düşlerimizin yararsız duyularında olduğu için, ne geçmişi ne de geleceği anımsadığımız bir şimdiki zamandayız. Anlayışla iç yaşamımıza gülümserken, nesnelerin niteliksel gerçekliğini esneyerek küçümsüyoruz.

Belki de gerçek yaşamda yalnızca kendi keyiflerine bakan kişilerden farklı değiliz ama bencil sıkıntımızın güneşi batıyor ve alacakaranlığın renklerinde ve çelişkisinde hazcılığımız yavaşça soğuyor.

Bizler durgunluk devresindeyiz. Çoğumuz bir sanatı ya da bir ticareti, hatta yaşamdan zevk alma sanatını öğrenemedik. Temelde sosyal ilişkilerin uzamasından kaçındığımız için, en iyi arkadaşımızdan bile bir saatte sıkılırız. Onları, ancak görmeyi düşündüğümüzde görmek isteriz ve onlarla en iyi zaman düşlerimizde geçer. Bunun ruhsal bir arkadaşlığı ortaya koyup koymadığını bilmiyorum. Belki de koymaz. Bildiğim, sevdiklerimiz ya da sevdiğimizi sandıklarımız ancak düş içinde ağırlık ve değer kazanır.

Gösterileri önemsemeyiz. Aktörleri ve dansçıları küçümseriz. Her gösteri, düşte olabileceklerin kaba bir taklididir.

Diğer kişilerin fikirlerine önem vermeyiz –bu içsel değildir ama çeşitli acı veren deneyimler sonunda bizde oluşan duygularımızın bizdeki yapılanması budur. Ama başkalarına kar-

şı saygılıyız, hatta onları başka bir ilgiyle severiz çünkü herkes ilgi çekicidir, düşlere ve diğer insanlara dönüştürülebilir...

Sevme yeteneğimiz olmadan, sevilmek için söylememiz gereken kelimelerin düşüncesiyle bile yoruluruz. Hem aramızda sevilmeyi kim ister ki? René'nin "*on le fatiguait en l'aimant*"* sözü bizim için tam uygun değil. Sevilmek fikri bizi panik noktasına kadar yorar.

Yaşamım sürekli bir ateşlilik, susuzluk hali. Gerçek yaşam sıcak bir gün gibi beni bunaltır ve bunu kötü bir biçimde yapar.

Duygusal Eğitim

Düşlerini yaşamlarına dönüştürmeyi seçenler, dini ve politikayı seradaki bitkiler gibi yetiştirilen duyulardan elde edenler için, ilk adımı başarıyla attıklarının işareti en ufak şeyleri, çok muazzam ve olağan dışı olarak hissettikleri zamandır. İlk adım için yapılacak olan budur. Hırsı birden tatmin olan veya aşırı özlemini kendi başına halleden ya da aşk tenselliğinin son aşamasında olan normal bir insanın neşeyle dolduğu zaman deneyimlediği biçimde, aşırı bir şehvetle bir bardak çaydan bir yudum almayı bilmek; duygu yoğunluğumuz genellikle görerek ya da duyarak değil de tensel duyularla –dokunma, tat alma, koklama– ortaya çıktığında ve hissedilen nesne bilincimizde nakşedildiğinde, gün batımını izlerken ya da süslü bir ayrıntıyı düşünürken bunu elde edebilmek; içe bakışımızı, düşlerimizde duyduklarımızı, tüm düşlenen duyularımızı ve düş duyularını, dış dünyayı algıladığımız beş duyu benzeri somut algılayıcılara dönüştürebilmek: Bunlar, deneyimli bir ekincinin kendi duygularında sarsıcı bir coşkuyla deneyimleyebileceği bazı duygular (ve benzer örnekler de düşlenebilir.) Ben, aktarmak istediklerime dair kaba ama somut bir fikir vermek için bunlardan bahsettim.

Ama duygularda bu dereceye ulaşınca, duygu meraklısı, aynı bilinçli yoğunlukta içten ve dıştan üzüntü duyar. Bunun nedeni aşırı uçta hissettiğini fark edince, hayalperest, kişisel

* Özgün metinde Fransızca; severek onu yoruyorduk/yoruyorlardı.

yücelişindeki ikinci adıma yönelmenin yalnızca aşırı zevk almaya değil aynı zamanda şiddetli bir acıya da neden olduğunu fark eder.

Aşıp, aşamayacağı; deneyip, deneyemeyeceği bu adımı bir kenara bırakıyorum, eğer dener ve başarırsa bazı davranışlarının ve yol alışının biçimi ortaya çıkar –yani kendisini gerçek yaşamdan tamamen yalıtma adımı ki bu adımı ancak zenginleşirse atabilir çünkü bence, hayalperest, satır aralarını okuyarak, yalıtılmışlığının göreceli olasılığına ve kendini adamışlığına bağlı olarak, nesnelere ve düşlere doğru patolojik biçimde duyarlılığını uyaran işine yüksek ya da düşük bir yoğunlukta yoğunlaşmalıdır. Aktif olarak yaşayan ve insanlarla yakın ilişkileri olan bir kişi –hatta bu durumda ilişki seviyesi en aza indirilebilir (insanlarla olan ilişki değil, yakın ilişki önemlidir)– sosyal benliğinin tüm yüzeyini dondursun ki karşılaştığı her kardeşçe ve arkadaşça davranış, içine girip sürekli bir etki yaratmadan kayıp gitsin. Bu zor gibi görünebilir ama öyle değildir. İnsanlar kolayca uzaklaştırılabilir; yapmamız gereken onlara yaklaşmamaktır. Her neyse, bu noktayı geçip açıkladığım konuya dönüyorum.

En basit ve sıradan duyuların otomatik, yoğun ve karmaşık bir biçimdeki farkındalığını yaratmak, yalnızca duygudan kaynaklanan büyük neşe artışına neden olmaz, aynı zamanda, söylediğim gibi, hissettiğimiz acı miktarı çok fazla artar. Bu nedenle hayalperestin ikinci adımı acıdan kaçınmak olmalıdır. Ortamı terk ederek, Stoacılar ya da ilk Epikürcüler gibi davranmamalıdır çünkü bu yolla hem zevke, hem acıya karşı dayanıklı olurlardı. Bunun yerine acıda zevk aramalıdır ve sonra acıyı sahte bir biçimde hissetmeyi öğrenmelidir –yani her acı hissettiğinde bir tür zevk almak. Bu amaca ulaşmanın çeşitli yolları var. Birisi acımızı iyice analiz etmek (önce analiz etmeden iyice hissederek, zevke karşı tepki göstermeyi öğrenmemiz gerekir). Bu, en azından üstün ruhlar için uygulaması göründüğünden daha kolay bir teknik. İçgüdüyle otomatikleştirene kadar acıyı analiz etmek ve tüm acıları analize yatırma alışkanlığını kazanmak, her düşlenebilir acıya onu analiz

etme zevkini katar. Analiz etme yeteneğimiz ve içgüdümüz yeterince gelişince, pratiğimiz her şeyi içine alır ve acıdan bir şey kalmaz, yalnızca analiz etmek için sonsuz bir töz kalır.

Daha ince ve zor olan başka bir yöntem, acıyı ideal bir figürde bedene sokmaktır. Önce başka bir ben yaratılır ve çektiğimiz her acı ona yüklenir –içimizde ve bizim için olan. Daha sonra, tamamen mazoşist olan, bir içsel sadistlik yaratmamız gerekir. Bu, duygu, başkasının acısıymış gibi acıdan zevk alır. İlk okuyuşta olanaksız gibi gelen bu yöntemi uygulamak zordur ama uygulanabilir ve kendilerine yalan söylemekte ustalaşanlar için özel bir zorluk çıkartmaz. Bu yöntem uygulanınca, acı ve sıkıntı kana ve hastalığa benzer belirsiz bir tat, çürümüş bir zevkin inanılmaz egzotik acı tadını verir! Acı duygusu ıstırap ve sıkıntıyla yükselen kasılmalara benzer –uzun ve yavaş olan-, derinden hissedilen durgunluğun belirsiz mutluluğunu boyayan bilinen sarı renge sahiptir. Huzursuzluk ve melankoliyle renklenen hassas bitkinlik zevklerimizin ortaya çıkarttığı karmaşık ıstırap duygusuna yol açar. Getirecekleri yorgunluğu düşününce, tensel zevklerimizde hissettiğimiz yorgunluk öncesi melankoli de dahil olmak üzere, bunlar düşüncede yok olurlar.

Acıların zevklere seyreltilebileceği, kuşkuların ve endişelerin yumuşak bir yatağa dönüştürülebileceği üçüncü bir yöntem daha var. Bu, endişeleriniz ve acılarınız üstünde yoğunlaşmanızdan oluşuyor. Böylece, onları o kadar yoğun hissediyorsunuz ki yoğunlaşmanın zevkini duyabiliyorsunuz. Onların şiddeti, size çok zevk verici olmanın acısını sunuyor ve yaralanmamız nedeniyle kan tadında bir haz sağlıyor. Bu, ancak alışkanlık ya da eğitim yoluyla zevke adanmış ruhlarda olur. Ve bende olduğu gibi –yanıltıcı inceliklerin düzenleyicisi olarak; kendisini zekâ yoluyla süzülmüş duyulardan kurmaya adayan bir mimar olarak; yaşamdan vazgeçme yoluyla; analiz ve acı yoluyla– bu üç yöntem aynı anda kullanılınca, duyulan her acı dibine kadar otomatik biçimde analiz edilince (acı, ruhun bir savunma planlamasına olanak tanımayacak kadar çabuk hissedilince), dışsal bir bene acımasızca sıkıştırılınca,

içime en üst seviyedeki acıyla gömülünce, o zaman muzaffer bir kahraman olduğumu hissederim. Sonra yaşam benim için durur ve sanat ayaklarıma kapanır.

Tanımladığım her şey bir hayalperestin düşüne ulaşması için atması gereken ikinci adıma ait.

Tapınağın muhteşem eşiğine doğru yönelen üçüncü adımı benden başka atabilecek birisi var mı? Aslında bu atılması en güç olan adım çünkü yaşamda sarf ettiğimiz her çabadan daha güçlü bir iç çaba gerektiriyor ama yaşamın sağlayamayacağı bir biçimde ruhumuzun yüceliklerini ve derinliklerini ödüllendiriyor. Bu adım –başka her şey tamamen ve eş zamanlı olarak tamamlanınca, üç ince yöntem sonuna kadar tüketilince– saf zekâ yoluyla hemen duyulara geçmekten, kendi aslını ve karakterini içeren bir edebi formda biçimleyen daha yüksek bir analizle filtre edilmekten oluşur. O zaman duyumsamam tamamen sabitlenir. Sonra gerçekdışını gerçek yaparım ve ulaşılamaz olan için ebedi bir temel oluştururum. Sonra içimde taçlı bir *İmparator* olurum.

Yayımlamak, yazmak ya da sanat üretmek için yazdığımı düşünmeyin. Bu, nihai amaç; ekimimden sonraki ruhun hallerinin en üst düzey zarafeti, özgün mantık dışı zarafeti olduğu için yazıyorum. Bir duyumu alıp, onu "Ayrılık Ormanı" ya da "Hiç Yapmadığım Bir Yolculuk" diye adlandırdığım iç gerçekliği örmek için çözersem, bunu, net ve parıltılı bir nesir ortaya koymak veya nesirden zevk almak için yapmadığımdan –yine de bunu, düşsel dekorlarımın üstüne düşen muhteşem bir perde gibi, ek bir son ayar olarak ortaya koymaktan memnunum-, içsel olana dışsallık kazandırmaya çalıştığımdan, böylece kavranamayacak olanı kavrayabildiğimden, çelişkili olanı birleştirdiğimden, düşümü dışsallaştırarak ona saf bir düşün en güçlü ifadesini sağladığımdan emin olabilirsiniz. Evet, bu, benin yaşam durgunlaştırıcısı, uygunsuzluklar dolandırıcısı, ruhumun ve *Kraliçe*ye alacakaranlıkta dizlerimde açık olan *Yaşam* kitabımdan şiirler okumayan, icat ettiğim ve okur gibi yaptığım, *Kraliçe*nin de işitir gibi yaptığı şiirleri okuyan *Kraliçe*nin hasta uşağı olarak rolüm. Bu arada bir

yerde, bir biçimde *Akşamüstü*, gizemli ruhsal günün son puslu ışığını yumuşatıyor. Bu mecazın üstünde içimde *Mutlak Gerçeklik* yükseliyor.

Huzursuz Bir Gecenin Senfonisi

Kütlevi binalarının siyah taşlarına kazılı kayıp gelenekleriyle eski şehirlerin alacakaranlıkları; güneş doğmadan önceki hava gibi çamurlu ve nemli, taşkına uğramış tarlalardaki ürkek şafak; her şeyin olabileceği dar sokaklar; modası geçmiş odalardaki ağır sandıklar; ay ışığı altındaki gecede çiftlik evinin arkasındaki kuyu; hiç tanımadığımız büyük annemizin ilk âşık olduğu zamana ait bir mektup; geçmişin depolandığı odalardaki küf; hiç kimsenin nasıl kullanılacağını artık bilmediği tüfek; pencere yanındaki sıcak öğleden sonra ateşleri; yoldaki sessizlik; düzensiz uyku; üzüm bağlarındaki hastalık; kilise çanları; yaşamın manastıra özgü hüznü... Kutsama saatleri; yumuşak, zarif elleriniz... Hiç gelmeyen okşama, yüzüğünüzdeki taş artan karanlıkta kanıyor... Ruhlarda inanç taşınmayan dini törenler: çirkin, kaba azizlerin maddi güzelliği, zihinde yaşatılan romantik tutkular, gece şehrin dokları üzerine inerken, serin hava denizin kokusunu nemlendiriyor...

Narin ellerin, yaşamın tecrit ettiği kişi üzerinde kanatlar gibi yükseliyor. Uzun koridorlar ve kapalıyken bile açık olan pencerelerin etrafındaki çatlaklar, mezar taşı kadar soğuk olan yer, yarım kalmış topraklara yapılacak bir yolculuğa benzeyen bir aşk özlemi... Eski kraliçe adları... İri yapılı kontların resmedildiği süslü pencereler... Kilisenin havasını dolduran ve nüfuz edilemez zeminin karanlığında yoğunlaşan tütsü gibi belli belirsiz dağılan sabah güneşi... Birbiri üstüne bastırılan kuru eller.

Eski bir kitabın garip şifrelerinde gizemci ustaların öğretilerini, süslü baskılarında *Kabul Edilme* adımlarını keşfeden bir keşişin huzursuzluğu.

Güneşteki bir plaj –bendeki ateş... Nefesimi kesen endişede parlayan deniz... Uzaktaki yelkenliler ve onların ateşimde nasıl yüzdükleri... Ateşimin içinden plaja inen merdivenler... Denizden gelen soğuk meltemdeki sıcaklık, *mare vorax, minax, mare tenebrosum** –Argonotların karanlık, uzak gecesi ve onların ilkel gemileriyle yanan alnım...

Ona sahip olamama üzüntüm dışında her şey başkalarına ait.

İğneyi bana ver... Bugün, ev onun yumuşak adımlarının sesini özlüyor ve nerede olduğunu, pliselerle, renklerle, toplu iğnelerle ne yaptığını bilemeden onu özlüyorum... Komodinin çekmecelerinde sonsuza dek kilitlenen dikişleri bugün çok fazla ve annemin boynuna sarılan düşsel kollardaki sıcaklık yok.

Görünen Âşık (I)
*Anteros***

Derin aşkın ve onun yararsızlığının süslü ve yüzeysel olduğunu düşünüyorum. Ben görsel tutkuları yeğlerim ve daha gerçekdışı kaderler için kalbimi saklarım.

Ruhun tek rolünün onu canlandırmak ve yaşatmak, kanvas üstüne yapılan bir tablodan farklı kılmak olduğu bir insanın içinde "tablodan", saf dışsallıktan fazlasını sevdiğimi anımsamıyorum.

* Yırtıcı, tehditkâr, karanlık deniz.

** Anteros: Bazı mitolojik anlatılara göre, genç Eros (Roma antolojisinde Cupid) annesine yalnızlığından yakınır ve Afrodit ona oyun arkadaşı olacak Anteros'u doğurur. Karşılıklı sevginin sembolü olan bu Anteros, sevgiye karşılık vermeyenleri cezalandıran "karşılıksız aşk tanrısı" olarak gösterilir. Ancak Pessoa, arşivlerindeki yayımlanmamış bir metinde, Anteros'u bir aşk tanrısı karşıtı (anti-Cupid) olarak anlayan başka bir antik düşünce hattını takip eder. Pessoa'ya göre Eros, cinsel çekim tarafından güdülenen içgüdüsel aşkı, Anteros ise akla ve mantığa dayalı aşkı temsil ediyordu. "Anteros" aynı zamanda, Pessoa'nın Batı dünyasında aşkın tarihinin izini sürmeyi tasarlayan beş şiirden oluşan bir dizinin son şiirinin adıydı. Şair bu dizinin ilk iki şiirini İngilizce yazmış ve yayımlamıştır. Pessoa arşivlerinde, Anteros söyleni dolayımında İngilizce yazılan ve hâlâ yayımlanmamış başka parçalar da mevcuttur.

Ben böyle severim; dikkatimi güzel veya çekici veya hoş bir figür üzerine sabitlerim. Kadın ya da erkek olabilir; arzu ya da cinsel bir referans yoktur. Bu figür aklıma takılır, bana musallat olur ve beni ele geçirir. Ama onu yalnızca görmek isterim. Öte yandan bu figürün geçek görüntü olarak ortaya çıkartacağı kişiyle karşılaşma veya konuşma düşüncesi bile beni çok ürkütür.

Bakışımla severim, düş gücümle bile değil. Beni ele geçiren bu figürle ilgili bir fantezim yoktur. Kendimi onunla hiçbir başka biçimde bağlı olarak düşünmem çünkü süs aşkımın psikolojik bir derinliği yoktur. Dış görünümünü gördüğüm bu insan yaratığının kimliğiyle, eylemleriyle ya da fikirleriyle ilgilenmem.

Dünyayı oluşturan nesnelerin ve insanların muazzam ardışıklığı benim için, içsel boyutuyla ilgilenmediğim bir tablolar galerisidir. Beni ilgilendirmez çünkü ruh herkeste monotondur ve her zaman aynıdır. Değişen yalnızca kişisel görünümlerdir ve ruhun en iyi kısmı düşlere, davranışlara ve jestlere yayılır. Böylece, beni ele geçiren ve içinde sevgime sadık olan yüzleri gördüğüm tabloya girer.

Bana göre insanın ruhu yoktur. Ruh, sahibini ilgilendirir.

Bu saf görüntüde nesnelerin ve varlıkların canlanmış dış görünümlerini, ruhsal içerikleriyle ilgilenmeden, deneyliyorum –başka bir dünyanın tanrısı gibi. Yüzeyi araştırarak varlıklarının derinine iniyorum; derinlik için kendi içime ve nesnelerle ilgili algıma bakıyorum.

Bir dekor gibi sevdiğim kişilerle tanışarak ne kazanabilirim? Düş kırıklığı olmaz çünkü fantezilerim yok ve aptallıklarından ya da sıradanlıklarından etkilenmeyecek olan görünümlerini seviyorum. Onlardan, görünüşleri dışında bir şey beklemiyorum. Bu, zaten orada ve orada olmaya devam edecek. Ama tanışmak zararlı çünkü yararsız. Maddesel olarak yararsız olanlar her zaman zararlıdırlar. Birisinin adını bilmenin ne yararı var? Yine de tanıştırılınca kaçınılmaz olarak bana söylenen isim oluyor.

Kişisel olarak tanışmak aynı zamanda karşımızdakini izleme özgürlüğüne yol açmalı, ki bu benim sevme tarzım ama kişisel olarak tanıdığımız birisini dikkate alıp süzemeyiz.

Bir sanatçı bakış açısıyla, fazla olan her şey eksikliktir çünkü orada olması istenen etkiyi azaltır.

Doğal kaderim doğa biçimlerinin ve şekillerinin görsel seveni, düşlerin nesneleştiricisi, nesnelerin görünümlerinin ve görüntülerinin tutkulu ve tanımsız bir izleyicisi olmak...

Bu, psikiyatrislerin psişik mastürbasyon dedikleri şey değil –erotomani* de değil. Psişik mastürbasyonda olduğu gibi fantezi yapmıyorum. Kendimi, daha önce baktığım ve anımsadığım birinin sevgilisi ya da arkadaşı olarak hissetmiyorum. Erotomanide olduğu gibi, birisini estetik alandan çıkartıp idealize etmiyorum. Kişiden, gözlerimle gördüğümden daha fazlasını istemiyorum ve onun hakkında gözlerimin zihnime aktardığından daha fazlasını düşünmüyorum.

Görünen Âşık (II)

Kendimi eğlendirmek için izlediğim figürler etrafında bir fantezi ağı örmekten kaçınırım. Onları görürüm ve benim için onların değeri yalnızca görülmelerindedir. Onlara ekleyeceğim başka bir şey onları ortadan kaldırır çünkü "görünürlükleri" ortadan kalkar.

Onlar hakkında kurduğum fanteziler beni açık sahtelikleriyle anında vurur ve düşlediğim şeylerden hoşlanırım, sahte şeyler midemi bulandırır. Gerçekle ilgisi, hatta bir değme noktası bile olmayan saf düşlerden çok etkilenirim. Yaşamdan temel alan ve mükemmel olmayan düşlerden iğrenirim ya da zevk almaya çalışsam iğrenirdim.

İnsanlığı, gözlerimiz, kulaklarımız ve psikolojik duygu sayesinde yaşayan geniş bir dekorasyon motifi olarak görürüm. Yaşamdan tek istediğim insanlığı izlemektir. Kendimden tek istediğim yaşamı izlemektir.

İlgi duyduğu için, başka bir varoluştan bu varoluşa geçen bir varlık gibiyim. Buraya her yönüyle yabancıyım. Burayla aramda sanki camdan bir tabaka var. Cam çok temiz olmalı ki arkasını gizlemeden orayı incelemeliyim ama ben hep o cam olsun istiyorum.

---

* Sürekli birileri tarafından sevildiğini sanma biçimindeki hezeyan.

Her bilimsel düşünceli ruh için, bir şeyin içinde olandan fazlasını görmek daha azını görmektir. Maddesel olarak ekleme, ruhsal azalmaya neden olur.

Bu yaklaşım kuşkusuz beni müzelerden uzaklaştırdı. Benim için tek müze, resmin her zaman tam olduğu ve tam olmayanın izleyenin eksikliğinden kaynaklandığı yaşamın bütünü. Eksikliği azaltmak için elimden geleni yaparım ve eğer bir şey yapamazsam eldekiyle mutlu olurum çünkü başka her şey gibi, başka türlü olamaz.

Hiç Yapmadığım Bir Yolculuk (I)

Hiç yapmadığım o yolculuğa çıktığımda belirsiz bir sonbahar alacakaranlığıydı.

İmkânsızca anımsadığım gibi, gökyüzü hüzünlü bir altın renginden kalan bir morlukla renklenmişti. Istıraplı tepeler silsilesi dış çizgilerine sızan ve onları yumuşatan ölüm renkli bir parlaklıkla sarılmıştı. Geminin diğer tarafında (küpeşte tentesinin o yanında gece daha soğuk ve karanlıktı) açık okyanus uzanıyordu, doğu ufkunun hüzünle büyüdüğü ve karanlık havanın sıcak bir günde, gece başlangıcının gölgelerini denizin görünen belirsiz su çizgisine yerleştirdiği, bir pus gibi süzüldüğü yere doğru titriyordu.

Anımsadığım denizin zayıf ışık dalgalarıyla karışan gölgeli renkleri vardı –ve bu mutlu bir saatteki hüzünlü bir deniz gibi esrarlıydı. Neye işaret ettiğini bilmiyordum.

Bildiğim bir limandan yola çıkmadım. Bugün bile hangi liman olduğunu bilmiyorum çünkü hâlâ orada hiç olmadım. Hem yolculuğumun törensel amacı var olmayan limanları aramaktı –limanlara gidiş olan limanlar; nehirlerin unutulmuş körfezleri; gerçekdışılıkları tartışılamaz olan şehirlerden geçen geçitler. Beni okurken, kelimelerimin garip olduğunu kuşkusuz düşüneceksiniz. Bunun nedeni benim çıktığım gibi bir yolculuğa çıkmamış olmanızdır.

Yola çıktım mı? Yola çıktığıma dair yemin etmeyeceğim. Kendimi başka topraklarda, limanlarda buldum ve içinden

geçtiğim şehirler yolculuğa başladıklarım değillerdi, hatta diğerleri gibi şehir bile değillerdi. Yola çıkanın ben olduğuma, diğer topraklarda gördüklerimin manzara olduklarına ve onların beni ziyaret ettiklerine dair de yemin etmeyeceğim. Yaşamın ne olduğunu, benim mi onu, onun mu beni yaşadığını bilmeden (boş bir kelime olan "yaşamanın" anlamanı bilmeden) hiçbir şey için yemin edemem.

Bir yolculuk yaptım. Sanırım, yolculuğumun neden aylarca, günlerce veya ölçülebilir başka bir zaman süresinde geçmediğini açıklamam gerekmiyor. Emin olun ki bir süre içinde yolculuk yaptım, ama saatler, günler ve aylarla ölçülen zamanın bu tarafında yapmadım. Yolculuğumu, ölçülemeyen veya sayılamayan ama yine de yaşadığımız zamandan sanki daha hızlı akan zamanın öte tarafında yaptım. Kuşkusuz içinizden bu cümlelerin anlamını soruyorsunuz. Bu hatayı yapmayın. Kelimelerin ve nesnelerin anlamlarını sorma gibi çocukça bir hata yapmaya elveda deyin. Hiçbir şeyin hiçbir anlamı yoktur.

Bu yolculuğu hangi gemiyle yaptım? Adı *Herhangi biri*. Gülüyorsunuz. Ben de belki size gülüyorum. Siz (veya ben) yalnızca tanrıların anlayabileceği sembolleri yazmadığımı nereden bileceksiniz?

Önemi yok. Yola alacakaranlıkta çıktım. Kulaklarımda hâlâ çekilirken çınlayan demir çapanın sesi var. Bellek göz ucunda, hâlâ vincin –yola çıkmadan birkaç saat önce bakışımı sayısız sandıklar ve variller rahatsız etmişti– durma noktasına kadar yaşça hareket eden kollarını görüyorum. Bir zincirle bağlanan bu variller ve sandıklar birden küpeştede beliriyor, önce güverteyi sıyırıyor ve bir gıcırtı duyuluyordu. Sonra sallanarak lombar kapağı üstünden aşağıya indiriliyordu... Ambarın görünmez bir köşesinde boğuk bir çarpma sesi duyulana dek. Aşağıdan çözülme sesi geliyordu, Daha sonra zincir ses çıkartarak ve boş olarak yükseliyordu ve her şey yeniden boşunaymış gibi başlıyordu.

Bunu size neden mi anlatıyorum? Çünkü size yolculukları anlatacağımı söyledikten sonra, bunu anlatmak garip.

Yeni Avrupaları ziyaret ettim, yalancı Boğazlardaki limanlardan geçerken farklı İstanbullar beni selamladı. Deniz yolculuklarıma şaşırdınız mı? Beni doğru okudunuz. Yola çıktığım buharlı gemi, limana bir yelkenli olarak ulaştı [...] Olanaksız diyorsunuz. Bu nedenle benim başıma geldi.

Diğer buharlı gemiler olasılık dışı Hindistanlardaki kurgusal savaşlara ait haberler getirdiler. Bu toprakları duyunca, kendi toprağımız* için rahatsız edici bir özlem hissettik ama tabii ki yalnızca hiçbir toprak olduğu için.

Hiç Yapmadığım Bir Yolculuk (II)

Kapı arkasında saklanıyorum ki *Gerçeklik* içeriye girince beni görmesin. Bulunduğum yerden birden sıçrayıp, *Olasılığı* korkutmak için masa altında saklanıyorum. Beni sıkıştıran iki büyük sıkıntıyı iki elimle sarar gibi uzaklaştırıyorum –yalnızca *Gerçek* olanı yaşama sıkıntısı, yalnızca *Olasıyı* algılama sıkıntısı.

Bu yolla gerçek karşısında zafer kazanıyorum. Zaferlerim kumdan kaleler mi diyorsunuz?.. Hangi kutsal kök kumdan olmayan kalelerin yapısında var?

Benim yaptığım türde bir yolculuğun beni anlaşılmaz bir biçimde gençleştirmediğini nereden biliyorsunuz?

Saçmalığın çocuğu olarak büyüdüm; kurşun askerlerle oynar gibi fikirlerle oynadım ve çocuk ellerimle asker kavramına karşı şeyler yaptım.

Hatalarımdan sarhoş olarak, biraz dolaşıp, yaşadığıma dair duygumdan vazgeçiyorum.

*Hiç Yapmadığım Bir Yolculuk (III)***

Gemi kazaları mı? Hayır, hiç başıma gelmedi ama sanki tüm yolculuklarımda gemi kazasına uğradım ve kurtuluşum bilinçsizliğin ara boşluklarında yatıyor.

* Ya da: "çok geride bıraktığımız, bu dünya üzerinde olduğu belki de kuşkulu olan toprağımız"

** Bu el yazmasında başlık yoksa da Pessoa'nın gerçekleşmemiş "Seyahat"inin parçası olarak yazıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

Belirsiz düşler, bulanık ışıklar, kafa karıştıran manzaralar –tüm yolculuklarımdan ruhumda kalanlar bunlar.

Her rengin saatlerini, her lezzetin aşklarını, her ebadın arzularını bildiğimi sanıyorum. Yaşamım boyunca aşırılıklar yaşadım ve düşlerimde bile kendime yetmedim.

Gerçekten yolculuk yaptığımı size açıklamalıyım ama her şey öyle gösteriyor ki, bunu yaşamadan yaptım. Bir uçtan diğerine, kuzeyden güneye, doğudan batıya, bir geçmişe sahip olmanın yorgunluğunu, şimdiyi yaşamanın huzursuzluğunu ve bir geleceğim olacağı sıkıntısını üstümde taşıdım ama o kadar çok çabaladım ki tamamen şimdide kaldım, içimdeki geçmişi ve geleceği öldürdüm.

Birden isimlerini bilmediğimi anımsadığım nehirlerin kıyılarında yürüdüm. Yabancı şehir lokantalarında her şeyde bulanık ve düşsel bir hava olduğunu fark ettim. Bazen, hâlâ eski evimizdeki masada oturup oturmadığımı, boşluğa bakıp, düşler görüp görmediğimi düşündüm! Gerçeğin bu olup olmadığından ve hâlâ orada olup olmadığımdan, bütün bunların sahte olup olmadığından emin değilim –sizinle yaptığım konuşma da dahil. Hem siz de kimsiniz? Açıklayamayacağınız bir saçmalık daha...

*Hiç Yapmadığım Bir Yolculuk (IV)**

Hiç karaya çıkmadan denizde yolculuk yapmanın karaya çıkacak bir yeri yoktur. Hiç ulaşmamak, hiç ulaşamamak demektir.

* El yazmasında başlık yoktur.

Huzursuzluğun Kitabı'na Ekler

"Huzursuzluğun Kitabı'na Ekler" bölümü Sema Öçal tarafından Türkçeye aktarılmıştır.

Ek I:
Vicente Guedes Adının Anıldığı Metinler*

Ek-1

Vicente Guedes'i tanımam tamamen şans eseri oldu. Sık sık aynı sessiz, ucuz restoranda yemek yerdik. Birbirimize aşina olduğumuz için doğal olarak sessizce selamlaşmaya başladık. Bir gün aynı masada oturduk ve birkaç fikir alışverişinde bulunduk. Böylece aramızda muhabbet derinleşti. Her gün hem öğle hem de akşam yemeklerinde orada buluşmaya başladık. Bazen akşam yemeğinden birlikte kalkıp, biraz dolaşıp sohbet ederdik.

* Vicente Guedes, yerini Bernardo Soares'e bırakana (ve onun tarafından özümsenene kadar) uzun yıllar *Huzursuzluğun Kitabı*'nın kurgusal yazarıydı. Pessoa, belki de kafa karışıklığını önlemek adına aşağıdaki üç parçayı *Huzursuzluk* ile ilgili yazılarını bıraktığı büyük zarfın dışında tutmuştu.

Vicente Guedes, tamamen sıkıcı donuk hayatına bir derviş kayıtsızlığıyla katlanıyordu. Zayıflara özgü bir stoacılık, onun tüm zihinsel bakış açısının temelini oluşturmaktaydı.

Bu ruh hali, onu akla gelebilecek her türlü arzuyu duymaya mahkûm etmiş, kaderi onu hepsinden vazgeçmeye yöneltmişti. Beni daha fazla şaşırtan başka birini tanımadım. Onu teşvik edecek herhangi bir çilecilik olmadan, doğasının onu yatkın hale getirdiği tüm hedeflerden vazgeçmişti bu adam. Hırslı olmak için doğmuştu ama hiçbir hırsa sahip olmamanın zevkini çıkarıyordu ağır ağır.

Ek-2

... bu kendi halinde kitap.

Dünyanın şimdiye kadar gördüğü en incelikle edilgin ve en saf, en uçarı hayalperest insanlardan birinden geriye kalan ve kalacak olan sadece budur. Görünürde insan olan herhangi bir varlığın kendi benlik bilincini bu denli karmaşık bir biçimde yaşadığından kuşkuluyum. Ruhen züppe bu adam, hayal kurma sanatını yaşamın rastlantısallığı üzerinden kendisiyle birlikte her yere taşıdı.

Bu kitap, hiç var olmamış bir adamın otobiyografisidir.*

Kimse bilmez Vicente Guedes'in kim olduğunu ya da ne yapıp ne ettiğini ya da..

Bu kitap ona ait diyemeyiz, bu kitap onun kendisidir. Ama bu sayfalar bize ne söylerse söylesin, hep hatırlamamız gereken şey, gizemin gölgelerde gizlendiğidir.

Vicente Guedes için kendinin bilincinde olmak bir sanat ve ahlaktı; düş kurmak ise diniydi onun.

Ruh asaletinin yaratıcısıydı – işinin ehli bir aristokratın dış görünüşüne en çok benzeyen ruh yapısının.

Ek-3

Görkemli villasının terasında hayatın sıkıcılığından etkilenen bir adamın ıstırabı bir şeydir; öte yandan benim gibi, Lizbon

* Ya da: "hiç yaşamamış bir adamın biyografisidir."

şehir merkezindeki dördüncü kattaki kiralık odasından manzarayı seyretmek zorunda olan, muhasebeci yardımcısı olduğunu unutması mümkün olmayan birinin ıstırabı ise bambaşka bir şeydir.

"*Tout notaire a rêvé des sultanes*"...*

Resmi bir işlem için mesleğimi belirtmek durumunda kaldığım her seferinde kendimi "büro kâtibi" olarak tanıttığımda hiç kimsenin bunu garipsemediğini görünce kendi kendime gülümsüyorum. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama *Ticaret Almanağı*'nda adım böyle görünüyor.

Günlüğe epigraf:

Guedes (Vicente), büro kâtibi, Rua dos Retroseiros, 17, dördüncü kat.

Portekiz Ticaret Almanağı

* Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* (1857) eserinden: "Le plus médiocre libertin a rêvé des sultanes, chaque notaire porte en soi les débris d'un poète." En vasat çapkın bile hayalinde hanım sultanları görür, her noter gönlünde bir şairin kırıntılarını taşır.

Ek II:
İki Mektup*

Ek-4
Annesine Mektubu
5 Haziran 1914

Sağlığım ve akli durumum, ne tuhaftır ki iyi durumda. Ancak öyle bile olsa, ruhum sanki suçiçeği geçirmiş gibi, nasıl tanımlasam, zihnimin içi kaşınıyor, müphem bir kaygı halinin işkencesi altındayım. Neler hissettiğimi ancak bu saçma dilde anlatabilirim. Ama hissettiklerim, bazen size bahsettiğim o hüzünlü ruh halleriyle aynı değil, hiçbir nedeni olmayan bir hüzün. Şu anki ruh halimin kesin bir nedeni var. Etrafımdaki her şey benden giderek kopuyor ya da parçalanıyor. Bu iki

* Pessoa, *Huzursuzluğun Kitabı*'na aşağıdaki mektuplardan ifadeler ve düşünceler eklemeyi planlıyordu. Bu niyet ikinci mektupta açıkça belirtilirken, ilk mektupta –daha doğrusu Pessoa'nın daktilo ettiği nüsha üzerinde– en üstte *H. K.* olarak belirtilmişti.

fiili iç karartıcı bir niyetle kullanmıyorum. Sadece ilişkili olduğum insanların yaşamlarının belirli evrelerinin sonunu işaret eden değişikliklerden geçtiğini veya geçeceklerini söylemek istiyorum ve tüm bunlar bana şunu düşündürüyor – çocukluk arkadaşlarının teker teker öldüğünü görüp kendi vaktinin de gelmekte olduğunu hisseden bir yaşlı adamı aklıma getiriyor ve yine tüm bunlar bana –sanki – esrarengiz bir şekilde benim hayatımda da değişiklikler olması gerektiğini ve olacağını hissettiriyor. Bu değişimin işleri daha kötüye götüreceğini düşünmüyorum. Aksine. Ama bu bir değişiklik ve benim için bir değişiklik – bir halden diğerine geçmek – kısmi bir ölümdür; içimizde bir şey ölüyor ve onun ölmesinin ve geçip gitmesinin hüznü ruhumuza dokunmadan edemiyor.

Yarın en iyi ve en yakın arkadaşım* Paris'e gidiyor – ziyaret için değil, orada yaşamaya, yerleşmeye. Ve Anica Teyze de (mektubuna bakarsın) büyük ihtimalle yakında evlenecek olan kızıyla birlikte İsviçre'ye gidecek. Bir başka iyi arkadaş, uzun bir süreliğine Galiçya'ya gidiyor. Yine bir başkası , ilk bahsettiğimden sonraki en iyi arkadaşım orada yaşamak için Oporto'ya yola çıkıyor. Anlayacağın, çevremdeki her kişi hep birlikte veya ayrı ayrı beni ya içime kapanmaya ya da yeni, bilinmez bir yolculuğa zorluyor. İlk kitabımın yayımlanacak olması bile hayatımı sarsacak. *Bir şeyi yitireceğim: hiç yayımlanmamış olma durumumu.* Daha iyisi için değiştirmek, *her zaman* daha kötüsü için değiştirmektir çünkü değişim kötüdür. Ve olumsuz bir şeyi yitirmek –kişisel bir kusur olsun, eksiklik ya da reddedilme gerçeği olsun– *her halukârda bir yitimdir.* Düşün anne, böyle hisseden, günleri böyle acı hislerle geçen bir insan nasıl yaşayabilir!

Bundan on yıl sonra, hattâ beş yıl sonra ne olacağım? Dostlarım en büyük çağdaş şairlerden biri olacağımı söylüyorlar – bunu daha önce yazdıklarıma dayanarak söylüyorlar, henüz yazabileceklerime değil (aksi takdirde ne söylediklerinden bahsetmezdim ...). Ama bu doğru olsa bile, ne anlama gelece-

* Mário de Sá-Carneiro; bkz. alttaki mektup.

ği hakkında hiçbir fikrim yok. *Ne hissettireceğiyle* ilgili hiçbir fikrim yok. Belki de şöhret, ölüm ve boşluk tadındadır ve zafer de çürümüşlük kokuyordur.

Ek-5
*Mário de Sá-Carneiro'ya mektup**
14 Mart 1916

Bugün sana duygusal bir gereksinimden dolayı yazıyorum – seninle konuşmak için ıstıraplı bir özlem. Başka bir deyişle, söyleyecek özel bir şeyim yok. Bunun dışında: Bugün, dibi grünmeyen bir depresyonun en dip noktasındayım. Cümlenin saçmalığı beni nasıl anlatıyor.

Bu, *hiçbir geleceğimin olmadığı* o günlerden biri. Sadece kaygı duvarlarıyla çevrili durağan bir şimdi var ortada. Nehrin karşı kıyısı, karşı kıyı olduğu sürece, bu kıyı değildir; çektiğim tüm acıların kökeni budur. Nice limanlar için denizlere açılan sayısız gemi var ama hayatın acısını durduracak bir gemi ya da varacağımız, her şeyi unutmamızı sağlayacak bir yer yok. Tüm bunları düşünmeye başlayalı çok zaman oldu, ama kederim ondan da eski.

Ruhumun bugün hissettiğim gibi olduğu günlerde, bedenimin tüm gözeneklerine kadar hayatın sillesini yemiş üzgün bir çocuk gibi hissediyorum kendimi. Herkesi duyabileceğim bir köşeye öylece bırakılmışım. Ellerimde, alay edermiş gibi verdikleri bayağı, kırık oyuncağı hissedebiliyorum.. Bugün, Mart'ın on dördü, akşam dokuzu on geçe, bana öyle geliyor ki hayatımın bütün değeri bundan ibaret.

Hapishanemin sessiz pencerelerinden gözüken parkta, tüm salıncaklar yükseğe, asıldıkları dalların etrafına sarmalanmışlar, öyle ki hayalimdeki firar etmiş benin bile hayalgücümde sallanarak bu anı unutması mümkün değil.

* Mário de Sá-Carneiro (1890-1916): Portekizli modernist şair, yazar. Pessoa'nın çok yakın dostu ve çalışma arkadaşıydı. İlk çalışmaları dışında tüm yapıtının teması, düşgücünde gezdirdiği güzellik idealini yaşamında ve sanatında gerçekleştiremediği kaygısıyla çektiği acıyla ilintiliydi. Pessoa'nın bu mektubu göndermesinden bir ay sonra Paris'te, Hôtel de Nice'deki odasında intihar etti.

Edebî üslup bir yana aşağı yukarı şu anki ruh halim bu. *Denizci*'nin* ufukları gözleyen kadını gibi, ağlamayı düşünmekten gözlerime iğneler batıyor. Hayat canımı yakıyor, azar azar, yudum yudum çatlaklardan içeri akarak. Bütün bunlar, ciltleri dağılan parça parça olmuş bir kitapta küçücük harflerle yazılı duruyor.

Sana yazmıyor olsaydım, bu mektubun samimi olduğuna, histerik fikir çağrışımlarının kendiliğinden hissettiğim şeylerden kopup geldiğine yemin etmem gerekirdi. Ama sen de çok iyi biliyorsun ki bu sahnelenemez trajedi bir çay fincanı ya da bir elbise askısı kadar gerçek – burada ve şimdi ile dolu ve bir ağacın yapraklarının yeşilliği gibi ruhumun içinden geçiyor.

İşte bu yüzdendir ki Prens hiçbir zaman saltanat süremedi. Bu cümle tam bir saçmalık. Ama tam da şu an, saçma sapan cümlelerin bende ağlama isteği uyandırdığını hissediyorum.

Bu mektubu bugün postalamazsam, belki yarın yeniden okurken, daktilo edilmiş bir nüshasını çıkarmak, böylece bazı cümlelerini ve hüzünlerini *Huzursuzluğun Kitabı*'na eklemek için zaman ayıracağım. Ama bu, onu yazarken ortaya koyduğum olanca içtenliğe ya da arkasında yatan hissin acı kaçınılmazlığına gölge düşürmeyecek.

İşte olup biten bundan ibaret. Bir de Almanya ile savaş durumu var ama acılar bundan çok önce çektirdi çektireceğini. Hayatın diğer tarafından bakarsak, bu belki de bir siyasi karikatürün resim altı yazısı sayılmalı.

Hissettiğim şey gerçek bir delilik değil ama delilik hiç kuşku yok ki kişinin acı çekmesinin nedenlerine benzer bir coşkuyla, ruhun yalpalayış ve sarsılmalarından zekice bir haz duymayla sonuçlanıyordur.

Merak ediyorum, hissetmenin rengi nedir?

Can dostum, sımsıkı kucaklıyorum seni.

Fernando Pessoa

* Denizci (*O Marinheiro*): Pessoa'nın "statik" olarak sınıflandırdığı, eksiksiz metin halindeki tek oyunu, dram. 1915'te *Orpheu* dergisinin ilk sayısında yayımlanmıştır.

Not: Bu mektubu bir oturuşta yazdım. Evet, tekrar okuyunca, yarın sana yollamadan kesinlikle bir nüshasını daktilo edeceğim, kararımı verdim. Ruh hallerimi, tüm duygusal ve entelektüel durumuyla pek nadiren bu kadar tam ifade etmişimdir; hem de temelindeki tüm depresif eğilimiyle, öz farkındalığının tüm karakteristik köşe ve kavşaklarıyla...

Sence de öyle değil mi?

Ek III:
Pessoa'nın Yazılarında *Huzursuzluğun Kitabı* Üzerine Düşünceler

A. İki Not
Güncel Baskılara İlişkin Not
(Önsözde de Kullanılabilir)

Yanlışlıkla *Huzursuzluğun Kitabı*'na dahil etmeyi düşündüğüm çeşitli şiirleri daha sonra ayrı bir kitapta toplayın; bu şiir kitabının, reddetme veya marjinallik gibi bir şey içerdiğini belirten bir başlığı olmalıdır – kopuşu düşündüren bir şey.

Ayrıca bu kitap, arta kalanlardan oluşan nihai bir derlemenin bir parçası, yayımlanamaz şeylerin yayımlandığı bir yığın da olabilir – hazin bir örnek olarak hayatta kalmasına izin verilmişçesine. Genç yaşta ölen bir şairin tamamlanmamış şiirlerinden oluşan bir kitaba ya da büyük bir yazarın mektuplarına benzer bir şey. Ancak aklımda kurduğum kitapta sadece düşük nitelikli ürünler değil, farklılığı olan ürünler de yer alıyor ve yayımlanmasını haklı kılacak olan da bu farklılıktır, yoksa yayımlanmasının açıktır ki haklı bir yanı olmaz.

H. K.
(Not)

Kitabın düzenlenmesi, yazılmış çeşitli metinler arasından son derece titiz bir seçime dayanmalı ve Bernardo Soares'in psikolojik yapısından yoksun olan eski metinler, şimdi ortaya çıkmış olan gerçek psikolojiye uyarlanmalıdır. Ek olarak, üslup genel olarak gözden geçirilmeli, ancak içtenlikli anlatımındaki hayalcilik ve mantıksal kopukluktan vazgeçilmemelidir.

Ayrıca, "Bavyera Kralı II. Ludwig için Cenaze Marşı" veya "Huzursuz Gecenin Senfonisi" gibi gösterişli başlıklara sahip uzun metinlerin dahil edilip edilmeyeceğine karar verilmelidir. 'Cenaze Marşı' olduğu gibi bırakılabilir veya tüm Uzun Metinleri bir araya toplayacak başka bir kitabın parçası haline getirilebilir.

B. Mektuplardan Alıntılar
João De Lebre E Lima'ya*- 3 Mayıs 1914

Can sıkıntısı konusu sana sormak istediğim bir şeyi hatırlattı bana... *Águia*'nın geçen yıl çıkan bir sayısındaki "Yabancılaşma Ormanı" başlıklı yazımı görmüş müydün? Görmediysen söyle. Sana yollayayım. Okumanı çok isterim. Bu, benim can sıkıntısını – ve daha rüya görmeye başlamadan kendinden bıkan kısır rüyayı– bir motif ve ana tema haline getirdiğim yayımlanmış tek metnim. Yazıldığı üslubu beğenir misin, bilmem. Tamamen bana özgü bir üslup, bazı arkadaşlar şaka yollu 'yabancılaşmış üslup' diyorlar, ilk kez o metinde görüldüğü için. Ve 'yabancılaşmış yazım', 'yabancılaşmış konuşma' gibi şeylerden söz ediyorlar.

Bu parça benim için, henüz yayımlanmamış başka pasajlar da yazdığım bir kitabıma ait, ama onu bitirmeden önce kate-

* Joa o de Lebre e Lima (1889-1959): Porto doğumlu, az bilinen modernist şair. Hukuk ve Deneysel Psikoloji okuduktan sonra diplomatik kariyere yönelmiş, emekliliğinin ardından Meksika'ya yerleşmiştir. Pessoa, arkadaşı olan şaire, psikoloji bilgisine sahip olduğu ve kendisiyle aynı "uyuşukluğun uçurumundan muzdarip olduğu" gerçeğine binaen istisnai gizlilik tonuyla kaleme aldığı bu mektubu gönderdi.

deceğim daha epey uzun bir yolum var. Hoşnutsuzluk ve belirsizlik baskın olduğu için de kitabın adı *Huzursuzluğun Kitabı*. Bu, yayımlanmış bir pasajda açıkça görülüyor. Görünüşe göre salt bir rüyanın ya da hayalin anlatısı aslında – ve okur bunu başlangıçta hissediyor ve eğer başarabilmişsem tüm okuması boyunca hissedecektir – aslında hayal kurmanın acılı, sonuçsuz öfkesinin ve katiyen işe yaramaz oluşunun hayali bir itirafıdır.

Armando Cortes-Rodrigues'e* – 2 Eylül 1914

...mektubun yanında sana göndermeye değecek hiçbir şey yazmış değilim. Ricardo Reis ve fütürist Álvaro'dan ses seda yok. Caeiro, belki gelecekte bir kitapta yer bulabilecek birkaç satır karaladı... Esas olarak yazdığım şey sosyoloji ve huzursuzluk. Tahmin edeceğin gibi, son kelime, aynı isimli 'kitaba' gönderme. Aslına bakarsan, karmaşık ve çetrefilli bir biçimde ilerlemeye devam eden bu patolojik ürün için birkaç sayfa yazmış bulunuyorum.

Armando Cortes-Rodrigues'e – 4 Ekim 1914

Son günlerde yazdığım diğer küçük şeyleri de göndermiyorum. Bir kısmı göndermeye değmez; bazıları bitmedi, eksik; geriye kalanlar, *Huzursuzluğun Kitabı*'nın bağlantısı olmayan kopuk kopuk parçaları.

.....

Şu anki ruh halime derin ve dingin bir depresyon hâkim. Şimdi birkaç gündür *Huzursuzluğun Kitabı* ile iç içeyim. Daha bugün neredeyse bütün bir bölümü yazdım.

* Armando Cortes-Rodrigues (1891-1971): Özellikle etnografya çalışmaları ve yayımlarıyla öne çıkmış, Azor Adaları doğumlu tarihçi, yazar, şair, dramaturg. 1910'larda Pessoa ve diğer Portekizli modernistlerin yakın çalışma arkadaşı. *Azor Adaları Halk Şarkıları* kitabı gibi çok önemli sayılan çalışmaların yazarıdır.

Cortes-Rodrigues'e – 19 Kasım 1914

Ruhsal durumum beni *Huzursuzluğun Kitabı* üzerinde irademin dışında yoğun çalışmaya zorluyor. Ama her şey parçalardan ve parçalardan ibaret...

João Gaspar Simões'e* – 28 Temmuz 1932

Asıl niyetim, eserlerimin yayımlanmasına aşağıdaki sırayla üç kitapla başlamaktı: (1) *Portekiz*,** küçük bir şiir kitabı (toplamda 41 şiir), ikinci bölümü olan "Portekiz Denizi" *Contemporânea* 4'te yayımlanmıştı; (2) *Huzursuzluğun Kitabı* (Bernardo Soares tarafından yazılmış, ama yalnızca ikincil olarak çünkü B. S. bir mahlas değil, edebî bir kişilik); (3) *Alberto Caeiro'nun Bütün Şiirleri* (Ricardo Reis tarafından yazılmış bir önsöz ve cildin sonunda Álvaro de Campos'un "Ustam Caeiro Anısına Notlar"ı ile beraber). Bu kitapların yayımlanmasından bir yıl sonra, ya tek başına ya da başka bir cilt altında, I.-III. veya I.-V. Kitap olarak sıralanmış şekilde bir dizi içerecek olan *Şarkı Kitabı*'nı (ya da çarpıcı olmayan bir başka adla) çıkarmayı planladım. İçinde yer alan şiirler öylesine çok çeşitliydi ki bir araya getirilmeleri sadece ve sadece bu çarpıcı olmayan ad altında mümkün olabilirdi.

Ama *Huzursuzluğun Kitabı*'nda gözden geçirmem ve değiştirmem gereken çok fazla şey var ve dürüst olmak gerekirse bu işe en az bir yılımı vermem gerekecek. Ve Caeiro'ya gelince, kararsızım...

* João Gaspar Simões (1903-1987): 20. yüzyıl Portekiz edebiyatının önemli eleştirmenlerinden. Pessoa'nın uçlardaki özgünlüğünü şair daha tanınmıyorken tanımlayan ve çalışmalarını aktif olarak destekleyen *Presença* dergisinin (1927-1940) kurucuları arasındaydı. Simões, aynı zamanda 1950'de Pessoa'nın ilk biyografisini yayımlamıştır.

** *Portekiz*: Sözü edilen bu çalışma nihayet 1934'te farklı bir başlık altında ve 41 yerine 44 şiir olarak *Mensagem* (Mesaj) adıyla yayımlandı. *Mensagem*, Pessoa'nın hayattayken Portekizce yayımlanmış tek şiir kitabıdır.

Adolfo Casais Monteiro'ya – 13 Ocak 1935*

Bu üçünün adına nasıl yazarım? Caeiro'yu, onun adına saf ve beklenmedik bir ilhamla yazacağımı bilmeksizin ya da ihtimal bile vermeden. Ricardo Reis'i, bir kasidede aniden somut bir şekil alan soyut bir tefekkürün ardından. Campos'u, ani bir yazma dürtüsü hissettiğimde ve neyi yazacağımı bilmediğimde. (Birçok yönden Álvaro de Campos'a benzeyen yarı-heteronim Bernardo Soares, her zaman uykulu ya da sıkkın olduğumda ortaya çıkar, böylece memnuniyet ve rasyonel düşünme niteliklerim devre dışı kalır; onun düzyazısı sonsuz bir hayaldir. O bir yarı-heteronim çünkü kişiliği, benimkiyle aynı olmasa bile benimkinden ayrı değildir, yalnızca sakatlı halidir. O, benim mantığım ve duygularımdan yoksun bendir. Mantığın benim yazılarıma dayattığı belli bir biçimsel kısıtlama dışında, düzyazısı benimkiyle aynıdır, Portekizcesi de tıpatıp aynıdır —Caeiro, kötü bir Portekizce kullanırken Campos oldukça iyi yazıyor ama "ben, kendim" yerine "ben kendim" yazmak gibi hatalar yapıyor vb. Reis'e gelince, benden iyi yazıyor ancak abartılı bulduğum bir saflıkla.

C. Tamamlanmamış Önsözden
*Ficções Do Interlúdio [Ara Bölüm Kurguları]***

Edebî karakterlerimden bir kısmını hikâyelerin içine ya da kitapların alt başlıklarına yerleştiririm, söylediklerinin altına imzamı koyarım; diğerlerini tümüyle ortaya seriyorum, sadece imzam onları yarattığımın kabulüdür. Bu iki tip karakter şu şekilde ayırt edilebilir: Kesin biçimde ayrı duranlarda, kullandıkları üslup benimkinden farklıdır ve durum gerektirdiğinde, hatta yeri geldiğinde tümüyle benimkine zıttır; eserlerinin altına kendi imzamı attığım karakterlerde ise üslup be-

* Adolfo Casais Monteiro (1908-1972): Portekizli şair, eleştirmen. *Presença*'nın editörü ve Pessoa'nın çalışmalarının etkin savunucularından.

** Bunlar, Pessoa'nın *Ara Dönem Kurguları'na Önsöz* için yazdığı çeşitli pasajlardan, daha sonraki başlıca şair heteronimlerinin çalışmalarını haber veren sadece ikisidir.

nimkinden ancak onları birbirinden ayırmaya yarayan o kaçınılmaz ayrıntılarda farklılaşır.

Bu farklılıkların nelerden oluştuğunu göstermek adına, bazı karakterleri örnekler vererek karşılaştıracağım. Muhasebe yardımcısı Bernardo Soares ve Teive Baronu –her ikisi de bana benzeyen, dışarıda kalan karakterler– aynı temel biçem, aynı dilbilgisi ve aynı titiz söyleyişle yazıyorlar. Başka bir deyişle, ikisi de –iyi ya da kötü– benim yazış tarzımla yazıyorlar. Onları karşılaştırmamın nedeni, aynı iki fenomenin iki aynı örneği olmaları –ikisi de gerçek hayata adapte olamama sorunu yaşıyorlar. Ancak Teive Baronu ve Bernardo Soares'de Portekizce aynı olsa da, tarzları farklıdır. Aristokratınki entelektüeldir, imgesizdir, biraz – nasıl desem?– katı ve zoraki; buna karşılık orta sınıftan muadilin diliyse akıcıdır, müzik ve resimle uğraşır ama çok mimari tekniğe sahip değildir. Asilzade net düşünür, net yazar ve duygularını kontrol edebilmektedir –ama hislerini kontrol edemez; kâtip ise ne heyecan ve duygularını kontrol edebiliyor, düşündükleri de tamamen hislerine bağlı.

Bernardo Soares ve Álvaro de Campos arasında da dikkate değer benzerlikler var. Ama Álvaro de Campos'un Portekizcesindeki savrukluk ve abartılı imge kullanımı anında gözümüze çarpar, Soares'inkinden daha içgüdüsel ve daha kasıtsızdır.

Birini ötekinden ayırt etme çabalarımda, psikolojik muhakememi etkileyen boşluk katmanları var. Örnekse Bernardo Soares'in müzik hakkındaki bir yazısıyla benim benzer bir yazım arasında farkı ayırt etmeye çalıştığım durumda... Bazen bunu beni hayrete sevk eden bir mükemmellikle otomatik olarak yapabiliyorum ve hayrete düşüşümde kibrin kırıntısı yok çünkü insan özgürlüğüne zerre kadar inanmadığımdan, içimde olup bitenlere, bir başkasında olup bitenden daha fazla şaşırmıyorum—ikisi de bana tümüyle yabancılar.

Yalnızca müthiş bir sezgi, ruhun uçsuz bucaksız kırlarında bir pusula görevi görebilir. Bu hayali karakterlerin farklı gerçekliklerini ayırt etmek, yalnızca akıl tarafından kirletilmeyip

aklı özgürce kullanan bir sezi ile, ancak bu ikisinin birlikte bütün halinde çalışmasıyla mümkündür.

•

Bu türetilmiş kişilikler veya daha doğrusu bu farklı kişilik kurguları, dikkatli okurun ayırt edici özellikleriyle kolayca tanımlayabileceği iki kategoriye veya dereceye ayrılır. Birinci kategoride kişilik, benim paylaşmadığım duygu ve fikirlerle ayırt edilir. Bu kategorinin alt düzleminde, kişilik yalnızca rasyonel açıklama veya tartışmaya yerleştirilmiş ve en azından bildiğim kadarıyla açıkça bana ait olmayan fikirlerle ayırt edilir. *Anarşist Banker** bu alt düzlemin bir örneğidir; *Huzursuzluğun Kitabı* ve Bernardo Soares karakteri daha üst düzlemi temsil eder.

Okur şunu görecektir ki, *Huzursuzluğun Kitabı*'nı Lizbon şehrinde muhasebe yardımcısı olan Bernardo Soares diye birinin adıyla yayımlıyor olmama rağmen onu Ar*a Bölüm Kurguları* kitabına dahil etmedim. Bunun nedeni, Bernardo Soares'in, düşünceleri, duyguları, bakışı ve anlayışı benimkilerden farklı olduğu halde kendini benimle aynı biçimde ifade ediyor olmasıdır. Onunki farklı bir kişiliktir ancak benim doğal üslubum aracılığıyla ifade edilmiştir ve tek ayırt edici özelliği, kaçınılmaz olarak onun duygularının özelliğinden kaynaklanan özel tınıdır.

Ara Bölüm Kurguları'nın yazarlarında benimkinden farklı olan yalnızca onların fikir ve duyguları değil; kompozisyon teknikleri, üslupları da benimkinden farklı. Bu yazarların her biri, yalnızca farklı şekilde tasarlanmamış, aynı zamanda tamamen farklı birer varlık olarak yaratılmıştır. Bu yüzden şiirsellik burada baskın hale gelir. Düzyazıda insanın kendini başkalaştırması daha zordur.

* Anarşist Banker (*O Banqueiro Anarquista*): Uzun bir kısa öykü; Pessoa'nın 1922'de yayımlanmış, Sokratik bir diyalogu yansıtan çalışması.

AYANTI

Bu rastlantısal izlenimlerde, rastlantısal olma dışında başka bir arzu taşımadan, kurgusal otobiyografimi, yaşamsız tarihimi, kayıtsızca aktarıyorum. Bunlar benim İtiraflarım...

Lizbon'da bir şirkette muhasebe yardımcısı olarak çalışan Bernardo Soares yaşamının büyük bölümünü kiralık odasıyla kasvetli işyeri arasında geçirir. Gün boyunca kendini bir *hiç* olarak hissettiği *beni*yle ancak gece olunca bir araya gelmektedir. Bu aslında belirsizliklerle dolu, kendinden taşarak insan *varoluş*unu sorgulayan bir karşı karşıya geliştir. Sessiz odasında, eskiden beri olduğu ve gelecekte de olacağı gibi yalnızlık, iç sıkışıklığı ve kederle yazar.

Muhasebe yardımcısı Bernardo Soares'in düşlerdeki gece yolculuğunu kâğıda döken *Huzursuzluğun Kitabı*, Portekiz dilinin büyük şairi Fernando Pessoa'nın bugün neredeyse onun kadar nam sahibi *sanduka*sında bulunmuştur. Olağanüstü birikimi ve edebi derinliği ölümünden çok sonra kabul görmüş olan yazarın ardında bıraktığı binlerce el yazması belge arasında öne çıkan *Huzursuzluğun Kitabı*, esasen nevi şahsına münhasır bir *otobiyografik* romandır. Pessoa yalnızlıklar, çaresizlikler, pişmanlıklar ve acı veren mutluluklarla örülü yaşamını, günce, anlatı ve deneme gibi türlerin olanaklarından yararlanarak, yer yer *aforizma* biçiminde alımlanacak çarpıcı ifadelerle ve günün birinde okunacağı ve takdir edileceği umuduyla kaleme alır.

"Biz kimiz ve kim değiliz?" sorularına, hiçbir zaman kesinlik taşıyamayacağını düşündüğü yanıtlar arar. Yaşam, uçurum arabası gelip onu alana kadar içinde beklemek zorunda olduğu bir yol kenarı hanı, her birimiz yaşam rüzgârının yerden kaldırıp daha sonra tekrar yere çaldığı toz taneleriyizdir. En tasarlanmış eylemlerimizin, en açık fikirlerimizin, en makul niyetlerimizin doğuştan gelen bir sarhoşluktan, içsel bir delilikten ve büyük bir cehaletten başka bir şey olmadığını fark etmek keder verir. Sonra bütün bunlar paramparça olup yine rüzgârla sis külleri halinde etrafa dağılacak, var olmamış ve olmayacak olanın tortusu haline dönüşecektir.

Ve bu felaket bozgunun arkasında ıssız bir yıldızlı gökyüzünün koyu ve bastırılamaz yalnızlığı ortaya çıkar. Söylenmiş ya da ifade edilmiş her şey, tamamen silinmiş bir yazının kenarındaki *notlar*dan ibarettir. Muhasebe yardımcısı Bernardo Soares'in not ettiği gibi:

İtiraflardan...

Ve bu itiraflar da *hiçbir şey söylenmemişse* eğer, *bu* belki de söylenecek bir şey *olmadığındandır.*

KDV'den muaftır.